

Міністерство освіти і науки України
Білоцерківський інститут економіки та управління
вищого навчального закладу
„Відкритий міжнародний університет розвитку людини „Україна”

Фінансово-економічний СЛОВНИК

За загальною редакцією доктора економічних наук, професора
П. І. Юхименка

Навчальний посібник

Біла Церква
Білоцерківський навчально-науково
виробничий комплекс «Освіта»
2015

ББК 65.92
УДК 330(031)

Гриф надано
Міністерством освіти і науки України
(Лист №1/11-82 від 06.01.2011)

Автори: **Бойко С. В., Бухенська М. С., Гацька Л. П., Гошовська В. В., Загурський О. М., Клокар О. О., Коротєєва А. В., Колодко Г. В., Ладюк О. Д., Однорог М. А., Півторак М. В., Піхотенко Т. Ф., Чайковський М. Є., Цибок В. О., Юхименко Н. М., Юхименко П. І., Юхименко Я. В.**

Фінансово-економічний словник : навч. посіб. / П. І. Юхименко, Ф. О. М. Загурський, С. В. Бойко, М. В. Півторак та ін. : за заг. ред. П. І. Юхименка. – 2-ге вид. виправл. і доповн. — Біла Церква, Білоцерківський навчально-науков виробничий комплекс «Освіта», 2015. — 396 с.

ISBN 978-966-2667-03-5

Словник фінансово-економічних термінів включає широкий спектр економічних дефініцій, понять, категорій, формалізованих підходів з фінансів, політекономії, мікроекономіки, макроекономіки, статистики, економіки підприємств, фінансового аналізу, ціноутворення, ринку фінансових послуг, фінансового менеджменту.

Для студентів економічних спеціальностей вищих навчальних закладів освіти, викладачів, фінансистів, економістів, аспірантів – усіх тих, хто вивчає сучасну економіку.

Рецензенти : *П. М. Леоненко*, доктор економічних наук, професор (ДННУ Академія фінансового управління);
В. М. Опарін, доктор економічних наук, професор (Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана)

ББК 65.92
УДК 330(031)

ISBN 978-966-2667-03-5

© Юхименко П.І. , 2015.
© Білоцерківський навчально-науково виробничий комплекс «Освіта», 2015

Передмова

Книга, що пропонується студентам та всім хто цікавиться економікою, унікальна. Це перша спроба виокремити і звести в єдине усю економічну термінологію, яка широко використовується у сучасній науковій та навчальній економічній літературі. Ідея її комплектації та наповнення іде від студентів. Адже підготовка фахівців усіх напрямів економістів передбачає викладання ряду нормативних дисциплін з циклу загальноекономічної підготовки (політекономія, мікроекономіка, макроекономіка, історія економіки та економічної думки), а також циклу професійної та практичної підготовки (економіка підприємства, менеджмент, фінанси, бухгалтерський облік, статистика, страхування, бюджетна система, банківська система та ін.). Кожний з рекомендованих Міністерством освіти і науки України навчальних посібників і підручників виокремлює специфічну термінологію, що створює окремі незручності для студентів, коли викладач оперує й іншими економічними термінами, які, на його думку, уже мають бути відомими для слухача.

Додаткової довідково-наукової літератури, яка б сприяла полегшенню вивчення економічних дисциплін все ще обмаль, хоча слід відмітити фундаментальні економічні словники за редакцією С. В. Мочерного, А. Г. Загороднього, Г. Л. Вознюка та ін., які носять предметну спрямованість – політична економія, фінанси та ін. Не заперечуючи їх фундаментальність, всі вони призначені для користування в бібліотеках, так як видані в кількох томах. Окремі автори словники базують виключно на чинному законодавстві при трактування основних економічних категорій.

Ці обставини пояснюють актуальність підготовленого колективом авторів видання «Фінансово-економічний словник» з позиції його зручності, оскільки в ньому розкрито сутність близько 2 тис. економічних та фінансових категорій та його універсальності, підготовлений для студентів I-V курсів напрямку підготовки 0305 «Економіка та підприємництво» в єдиній праці.

Основні скорочення та умовні позначення

АзБР – Азійський банк розвитку
АПК – агропромисловий комплекс
АРМ – автоматизоване робоче місце
АТ – акціонерне товариство
БМР – Банк міжнародних розрахунків
ВВП – валовий внутрішній продукт
ВЕЗ – вільна економічна зона
ВНП – валовий національний продукт
ВПК – військово-промисловий комплекс
Держбюджет – державний бюджет
ДКСУ – Державна казначейська служба України
НКЦПФР – Національна Комісія з цінних паперів та фондового ринку
ДПА – Державна податкова адміністрація України
ДПІ — Державна податкова інспекція
ДПС – Державна податкова служба
ЄБРР – Європейський банк реконструкції та розвитку
ЄДРПОУ – Єдиний державний реєстр підприємств та організацій України
ЄЕК – Європейська економічна комісія
ЄЕС – Європейська економічна спільнота
ЗЕД – зовнішньоекономічна діяльність
КБ – комерційний банк
КВЕД – Класифікатор видів економічної діяльності
КМУ – Кабінет Міністрів України
ЛСОУ – Ліга страхових організацій України
М(С)БО – Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку
МАР – Міжнародна асоціація розвитку
МБРР — Міжнародний банк реконструкції і розвитку
МВФ – Міжнародний валютний фонд
МПП – міжнародний поділ праці
МФК – Міжнародна фінансова корпорація
МФО – міжнародні фінансові організації
МФУ – Міністерство фінансів України
НБ – національне багатство
НБУ – Національний банк України
НПФ – недержавний пенсійний фонд
ОВДП – облігації внутрішньої державної позики
ОВМП – облігації внутрішньої місцевої позики
ОЕС – Організація економічного співробітництва
ОЗДП – облігації зовнішньої державної позики
ОЗМП – облігації зовнішньої місцевої позики
ООН – Організація Об'єднаних Націй
П(С)БО – Положення, стандарти бухгалтерського обліку
ПДВ – податок на додану вартість

РФП – ринок фінансових послуг
РЦП – ринок цінних паперів
СБ – Світовий банк
СЄЗ – спеціальна економічна зона
СЄП – Система електронних платежів Національного банку України
СК – страхова компанія
СНР – система національних рахунків
СОТ – Світова організація торгівлі
СПЗ – спеціальні права запозичення
СПП – суспільний поділ праці
ТМЦ – товарно-матеріальні цінності.
ТНБ – транснаціональний банк
ТНК – транснаціональна корпорація
ФПГ – фінансово-промислова група
ФР – фондовий ринок
ЦБ – центральний банк

A

Абандон — відмова страхувальника судна або вантажу від усіх прав власності на застрахований об'єкт на користь страховика, якщо той виплатить усе належне страхове відшкодування. Застосовується тоді, коли об'єкт страхування зникає безвісти або усувати пошкодження економічно недоцільно.

Абсолютна величина (див. *Величина абсолютна*).

Абсолютна матеріаломісткість (див. *Матеріаломісткість абсолютна*).

Абсолютне вивільнення оборотних коштів — пряме скорочення потреби в оборотних коштах проти попереднього періоду за одночасного збільшення обсягу виробництва (реалізації).

Абсолютний приріст — статистичний показник, що обчислюється як різниця між поточним та базовими рівнями і показує на скільки одиниць збільшився чи зменшився рівень явища чи процесу.

Абсолютні потреби (див. *Потреби абсолютні*).

Абстракція — метод наукового дослідження, що виключає з аналізу все випадкове (особистісне, другорядне) і знаходить у досліджуваному об'єкті сутнісне, постійне.

Аваліст — особа, що гарантує повний або частковий та своєчасний платіж за векселем шляхом прийняття на себе вексельного зобов'язання за чужим вексельним боргом. Аваліст відповідає так само, як і особа, зобов'язання якої він забезпечив.

Авалювання — оформлення юридичною або фізичною особою авалю за векселем, тобто прийняття зобов'язання оплатити вексель повністю або частково за одну із зобов'язаних за векселем осіб у разі неоплати векселя платником у строк або, якщо немає змоги одержати платіж за векселем у строк.

Аваль — вексельне поручительство, за яким особа (аваліст), яка його здійснює, бере на себе відповідальність перед власником векселя за виконання векседавцем, акцептантом або індосантом зобов'язань щодо оплати цього векселя. Аваль виражається словами "вважати за аваль" або будь-яким іншим рівнозначним формулюванням, оформляється на векселі або на алонжі, підписується авалістом.

Аваль — доручення за векселем або чеком, що допускається для будь-якої особи крім платника. Аваль здійснюється шляхом напису на векселі або чеку слова «reg aval» (або «вважати за аваль») або будь-яку рівнозначну формулу.

Авальний кредит — кредит, призначений для сплати за зобов'язанням клієнта банку в тому разі, коли сам клієнт неспроможний цього зробити. Здійснюється у формі авалю векселя.

Аванс — сума коштів, що сплачується (перераховується) відповідно до умов укладеного договору в рахунок майбутніх платежів за матеріальні цінності або

сума коштів, що видається у підзвіт працівнику на господарські витрати; сума коштів, що видається в рахунок майбутніх виконаних робіт або наданих послуг.

Аванси за будівельним контрактом — грошові кошти або інші активи, отримані підрядником у рахунок оплати робіт, що виконуватимуться за будівельним контрактом (П(С)БО № 18 "Будівельні контракти").

Авансовий внесок — сума платежу в рахунок сплати податків і обов'язкових платежів, яка підлягає внесенню до бюджету протягом звітного періоду в установленний термін у розмірі, визначеному виходячи з прогнозних оцінок об'єкта оподаткування чи його фактичних розмірів за певний проміжок звітного періоду.

Авансовий звіт — Звіт про використання коштів, виданих на відрядження або під звіт.

Авансові платежі — сплата до бюджету податків і податкових платежів у розмірах, визначених виходячи з прогнозних оцінок об'єкта оподаткування або його фактичних розмірів за попередній період чи аналогічний період попереднього року.

Аварійний комісар — фахівець, який за дорученням страховика (іноді із залученням експерта сюрвейера) визначає причину, характер та розмір збитків і видає аварійний сертифікат.

Аварія — небезпечна подія техногенного характеру, яка спричинює загибель людей чи створює на об'єкті або території загрозу їхньому життю та здоров'ю і призводить до руйнування будівель, споруд, обладнання і транспортних засобів, порушення виробничого або транспортного процесу чи завдає шкоди довкіллю.

Авізо — у банківській, комерційній, бухгалтерській практиці офіційне сповіщення про виконання розрахункової операції, що його надсилає один контрагент одному.

Авізування — офіційне повідомлення банку про відкриття, зміну або анулювання акредитива, надіслане на паперовому носії або за допомогою електронних засобів зв'язку.

Авізуючий банк — банк, який за дорученням банку-емітента авізує (сповіщає) акредитив бенефіціару без будь-якої відповідальності за його оплату.

Австрійська школа — напрям в економічній теорії, який за основу ціноутворення ставить концепцію «граничної корисності», але ігнорує теорію трудових витрат. Виник у 80-х рр. XIX ст. в Австрії. До початку XX ст. найвідомішими її представниками були Г. Госсен, К. Менгер, Ф. Візер, О. Бем-Баверк та ін. У XX ст. школа була представлена насамперед іменами Л. Мізеса, Ф. Хайєка, Г. Хаберлена, Ф. Махлупа.

Автаркія — економічна політика, спрямована на господарське відособлення, створення замкнутої самодостатньої економіки в межах окремої країни або групи країн, за максимального обмеження імпорту при одночасному стимулюванні експорту товарів і капіталів.

Автоматизована система "Є-Казна" — автоматизована система, яка забезпечує облік видатків бюджетів та можливості віддаленого обслуговування

розпорядників та отримувачів бюджетних коштів. Базується на ядрі діючої системи АС "Казна-Доходи" та системі віддаленого доступу ВЕБ Клієнт казначейства.

Автоматизована система "Казна" — загальна назва всіх підсистем автоматизованої системи "Казна", які автоматизують технологічні процеси казначейського обслуговування виконання бюджетів усіх рівнів, бюджетної системи України, покладені на органи Державної казначейської служби України.

Автоматизована система "Казна-Видатки" — автоматизована інформаційна система, яка автоматизує технологічні процеси казначейського обслуговування виконання видаткової частин бюджетів усіх рівнів, бюджетної системи України та взаємодіє з АС "Казна-Доходи" та АС "Казна-Центр".

Автоматизована система "Казна-Доходи" — автоматизована інформаційна система, яка автоматизує технологічні процеси покладені на органи Державної казначейської служби України: 1) взаємодію органів Державної казначейської служби з платіжною системою Національного Банку України, при казначейському обслуговуванні виконання бюджетів усіх рівнів, бюджетної системи України, за допомогою Автоматизованої Банківської Системи - АБС "БАРС-Millennium"; 2) казначейське обслуговування виконання доходної частини бюджетів усіх рівнів, бюджетної системи України.

Автоматизована система "Казна-Центр" — автоматизована інформаційна система, яка автоматизує технологічні процеси планування та обліку видатків державного бюджету, покладені на апарат Державної казначейської служби України.

Автоматична фіскальна політика (див. *Фіскальна політика автоматична*).

Автономія фінансова місцевого самоврядування — можливість територіальних колективів та їх органів забезпечувати здійснення покладених на них законом функцій за рахунок власних фінансових джерел.

Автономія фінансова місцевого самоврядування — можливість територіальних колективів та їх органів забезпечувати здійснення покладених на них законом функцій за рахунок власних фінансових джерел.

Автономна система побудови плану рахунків – модель організації обліку, яка передбачає виокремлення двох автономних систем рахунків відповідно до цілей фінансового та управлінського обліку. Зв'язок між цими системами здійснюється за допомогою парних контрольних рахунків одного й того самого найменування.

Автономне споживання і заощадження — споживання і заощадження, які не залежать від післяподаткового доходу.

Автономні інвестиції (див. *Інвестиції автономні*).

Автономність бюджету — незалежність відповідних органів влади й управління у процесі формування та виконання бюджету даного рівня від органів влади й управління вищого рівня. Ґрунтується на чіткому розмежуванні функцій і повноважень між рівнями адміністративно-територіального поділу. Забезпечується збалансованим розподілом доходів і видатків між бюджетами.

Авторизація — процедура отримання дозволу від емітента або особи, яка його заміщає, на проведення операції із застосуванням платіжної картки.

Агентська діяльність — діяльність суб'єктів підприємницької діяльності, уповноважених діяти від імені та на підставі доручення одного або більше страховиків, щодо рекламування, консультування, пропонування страхувальникам страхових послуг та проведення роботи, пов'язаної з укладенням та виконанням договорів страхування (підготовка і укладення договорів страхування, виконання робіт з обслуговування договорів), у тому числі оформлення всіх необхідних документів для своєчасної виплати страхових сум або страхового відшкодування, а також здійснення цих виплат.

Агрегатний індекс цін (див. *Індекс Ласпейреса (агрегатний індекс цін)*).

Агропромислова інтеграція — посилення взаємозв'язків і органічне поєднання сільського господарства і пов'язаних з ним галузей, що обслуговують сільське господарство, постачають йому ресурси і доводять його продукцію до споживача.

Агропромисловий комплекс (АПК) — сукупність галузей, зайнятих виробництвом продукції сільського господарства, її зберіганням, переробкою та доведенням до споживача.

Адаптація – пристосування системи та окремих її елементів до змінюваних умов зовнішнього середовища.

Адвалерне мито (див. *Мито адвалерне*).

Адендум — документ, який є додатком до страхового договору. В А. зазначаються зміни в умовах страхування.

Аджастер — фізична або юридична особа, яка представляє інтереси страховика при вирішенні питань щодо врегулювання заявлених претензій страхувальника у зв'язку зі страховим випадком.

Адміністративна монополія (див. *Монополія адміністративна*).

Адміністративні витрати (див. *Витрати адміністративні*).

Адміністративні стягнення — штрафні санкції, що накладаються на керівників і посадових осіб підприємств, установ та організацій за порушення податкового законодавства.

Адміністратор недержавного пенсійного фонду — юридична особа, що здійснює адміністрування недержавних пенсійних фондів на підставі відповідної ліцензії.

Ажіо — сума перевищення доходів, отриманих від емісії цінних паперів, над їх номіналом.

Аквізитор — страховий агент, що займається укладанням нових або поновленням вже діючих договорів страхування.

Аквізиція — скупка корпоративних прав підприємства, в результаті чого покупець набуває контролю над чистими активами та діяльністю такого підприємства. Придбання може здійснюватися в обмін на передачу активів, взяття покупцем на себе зобов'язань або випуск акцій.

Акордна система оплати праці (див. *Система оплати праці акордна*).

Акредитив безвідзивний — акредитив, який може бути змінений або анульований тільки за згодою бенефіціара, на користь якого він був відкритий.

Акредитив відключний — акредитив, який може бути змінений або анульований банком-емітентом без попереднього повідомлення бенефіціару.

Акредитив експортний — акредитив, який відкривається іноземним банком-емітентом на користь бенефіціара, розташованого на території України.

Акредитив — розрахунковий документ з розпорядженням однієї кредитної установи іншій такій установі здійснити за рахунок спеціально задепонованих коштів оплату товарно-транспортних документів за відвантажений товар.

Акселератор — коефіцієнт, протилежний за значенням мультиплікаторові; характеризує вплив приросту національного доходу на приріст інвестицій (див. *Мультиплікатор*).

Акт перевірки — документ, у якому відображаються результати перевірки; містить докладно викладені порушення податкового законодавства з посиланням на законодавчі акти, статті та пункти, які порушено.

Актив — частина бухгалтерського балансу, яка відображає на певну дату всі належні підприємству активи.

Актив іпотечний — право вимоги за забезпеченим іпотекою грошовим зобов'язанням боржника.

Активи — активи – ресурси, контрольовані підприємством у результаті минулих подій, використання яких, як очікується, призведе до отримання економічних вигод у майбутньому;

Активи банку — накопичені протягом діяльності банку ресурси, які в майбутньому приносять економічну вигоду і призводять до припливу грошових коштів у банківську установу.

Активи біологічні — тварина або рослина, яка в процесі біологічних перетворень здатна давати сільськогосподарську продукцію та/або додаткові біологічні активи, а також приносити в інший спосіб економічні вигоди (П(С)БО № 30 «Біологічні активи»).

Активи грошові — сума грошових коштів, яка перебуває у розпорядженні підприємства на визначену дату.

Активи депозитарні — сертифікати цінних паперів, розміщених у документарній формі на пред'явника, свідоцтва про знерухомилення іменних цінних паперів, розміщених у документарній формі, глобальні сертифікати цінних паперів, розміщених у бездокументарній формі, записи на рахунках у цінних паперах депозитаріїв в інших депозитаріях, а також записи на рахунках у цінних паперах зберігачів у депозитарії.

Активи інвестиційного фонду (взаємного фонду інвестиційної компанії) — майно фонду, яке враховується при розрахунку чистих активів, а саме: основні засоби та інші позаоборотні активи, запаси і витрати, грошові кошти, розрахунки та інші активи.

Активи інституту спільного інвестування — сукупність майна, корпоративних прав та вимог, сформована за рахунок коштів спільного інвестування.

Активи ліквідні — група активів підприємства, які швидко можуть бути конвертовані у грошову форму без втрати своєї поточної (балансової) вартості з метою своєчасного забезпечення платежів по поточних фінансових

зобов'язаннях. До групи ліквідних активів належать: короткострокові фінансові вкладення; дебіторська заборгованість (крім безнадійної); запаси готової продукції для реалізації.

Активи матеріальні — група активів підприємства, які мають істотну (матеріальну) форму.

Активи неліквідні — група активів підприємства, які можуть бути конвертовані в грошову форму без втрат своєї поточної (балансової) вартості лише після закінчення значного періоду часу.

Активи нематеріальні — група активів підприємства, які не мають матеріально-речової форми: права користування землею та іншими природними ресурсами, авторські права, права на товарні знаки і торгові марки, інші майнові права, програмне забезпечення та інші активи, що не мають матеріально-речової основи.

Активи немонетарні — всі активи, крім грошових коштів, їх еквівалентів та дебіторської заборгованості у фіксованій (або визначеній) сумі грошей (П(С)БО № 19 «Об'єднання підприємств»).

Активи необоротні — всі активи, що не є оборотними. До них відносяться: основні засоби, інші необоротні матеріальні активи, нематеріальні активи, довгострокові фінансові інвестиції, довгострокова дебіторська заборгованість та ін.

Активи оборотні — гроші та їх еквіваленти, що не обмежені у використанні, а також інші активи, призначені для реалізації чи споживання протягом операційного циклу чи протягом дванадцяти місяців з дати балансу (НП(С)БО 1 'Загальні вимоги до фінансової звітності').

Активи пенсійні — активи пенсійного фонду, страхової організації, банківської установи, за рахунок яких здійснюються пенсійні виплати.

Активи платника податків — кошти, матеріальні та нематеріальні цінності, що належать юридичній або фізичній особі за правом власності або повного господарського відання.

Активи резервні — стаття рахунка капітальних операцій, яка відображає суму ліквідних активів національного банку і використовується для регулювання платіжного балансу.

Активи учасника торгів — цінні папери та грошові кошти учасника торгів, які використовуються для виставлення заявок на купівлю/продаж цінних паперів та укладання угод на ринку заявок ПФТС.

Активи фінансові — 1) кошти, цінні папери, боргові зобов'язання та право вимоги боргу, що не віднесені до цінних паперів; 2) це специфічні неречові активи, які являють собою законні вимоги власників цих активів на отримання певного, як правило, грошового доходу в майбутньому. За допомогою фінансових активів здійснюється передавання фінансових ресурсів від тих, хто має їх надлишок, тобто від інвесторів, до тих, хто потребує інвестицій.

Активи чисті — активи підприємства за вирахуванням його зобов'язань.

Активи, зважені на ризик — сумарні активи, зважені за ступенем ризику окремих статей балансу.

Активна фіскальна політика (див. *Фіскальна політика дискреційна (активна)*).

Активна частина основних фондів — сукупність фондів, що безпосередньо впливає на предмет праці (машини, обладнання, виробничий інструмент тощо).

Активний ринок (див. *Ринок активний*).

Активні депозитні операції (див. *Депозитні операції активні*).

Активні операції банку — операції банку, спрямовані на розміщення ресурсів банку. Обліковуються А. о. б. за активом балансу або на активних рахунках позабалансового обліку.

Актуарій — офіційно уповноважена особа, фахівець, яка за допомогою методів математичної статистики розраховує страхові тарифи.

Актуарна вартість потоку платежів (страхових внесків, страхових виплат) на визначену дату — математичне очікування вартості потоку на цю дату.

Актуарні збитки (див. *Прибутки (збитки) актуарні*).

Актуарні прибутки (збитки) (див. *Прибутки (збитки) актуарні*).

Актуарні припущення — демографічні та фінансові припущення, що використовуються для обчислення теперішньої вартості зобов'язання за програмою з визначеною виплатою (П(С)БО № 26 «Виплати працівникам»).

Актуарні розрахунки — система математичних і статистичних методів обчислення страхових тарифів. Методологія А. р. ґрунтується на застосуванні теорії ймовірностей, демографічної статистики та довгострокових фінансових обчислень інвестиційного доходу страховика. А. р. дають змогу визначити страховий тариф та частку кожного страхувальника у створенні страхового фонду.

Акцепт — 1) згода на укладання договору відповідно до пропозиції другої сторони; 2) прийняття платником за переказним векселем зобов'язання оплатити вексель із настанням вказаного в ньому терміну; 3) згода банку гарантувати виплату суми, вказаної у переказному векселі; 4) одна із форм безготівкових розрахунків між господарськими організаціями.

Акцепт банківський (див. *Банківський акцепт*).

Акцепт векселя — напис платника на переказному векселі (тратті) про згоду на оплату.

Акцептант — особа, яка приймає на себе платіж за векселем.

Акцептант векселя — юридична або фізична особа, яка акцептує (підписує) вексель (тратту), беручи на себе зобов'язання здійснити платіж за переказним векселем під час настання строку платежу.

Акцептний кредит — один з видів кредитів комерційних банків, пов'язаний із вексельним обігом. На відміну від облікового кредиту, що надається векселедержателю (одержувачу коштів за векселем), акцептний кредит надається векселедавцеві (платникові за векселем) і є гарантійною послугою.

Акцизний податок — непрямий податок, що встановлюється на підакцизні товари та включається в їхню ціну у твердих сумах з одиниці реалізованого товару або виходячи з відсоткової ставки до оподатковуваного обороту.

Акціонерне товариство (див. *Товариство акціонерне*).

Акціонерне товариство приватне (див. *Приватне акціонерне товариство*).

Акціонерне товариство публічне (див. *Публічне акціонерне товариство*).

Акція — іменний цінний папір без установленого строку обігу, який посвідчує майнові права його власника (акціонера), що стосуються акціонерного товариства, включаючи право на отримання частини прибутку акціонерного товариства у вигляді дивідендів та право на отримання частини майна акціонерного товариства в разі його ліквідації, право на управління акціонерним товариством, а також немайнові права.

Акція корпоративного інвестиційного фонду — цінний папір, емітентом якого є корпоративний інвестиційний фонд та який посвідчує майнові права його власника (учасника корпоративного інвестиційного фонду), включаючи право на отримання дивідендів (для закритого корпоративного інвестиційного фонду), частини майна корпоративного інвестиційного фонду у разі його ліквідації, право на управління корпоративним інвестиційним фондом, а також немайнові права, передбачені законодавством про інститути спільного інвестування.

Алод — повна спадкова власність на землю за феодалізму в Західній Європі.

Альтернативна вартість зберігання грошей — дохід, що його втрачають власники портфеля фінансових активів через зберігання вартості у формі більш ліквідних активів порівняно з її зберіганням у формі менш ліквідних активів.

Альтернативні витрати (див. *Витрати альтернативні*).

Амортизаційні відрахування — відрахування частини вартості основних засобів з метою відшкодування їхнього зношування.

Амортизація — процес поступового перенесення вартості основних засобів і нематеріальних активів з урахуванням витрат на їх придбання, виготовлення або поліпшення.

Амортизована собівартість фінансової інвестиції — собівартість фінансової інвестиції з урахуванням часткового її списання внаслідок зменшення корисності, яка збільшена (зменшена) на суму накопиченої амортизації дисконту (премії) (П(С)БО №12 «Фінансові інвестиції»).

Аналіз — 1) розкладання цілого на елементи і наступне встановлення взаємозв'язків між ними з метою підвищення рівня якості прогнозування, оптимізації, обґрунтування, планування й оперативного управління реалізацією управлінського рішення щодо розвитку об'єкта; 2) це метод дослідження або практичне розчленування об'єкта дослідження на складові частини.

Аналіз взаємозв'язку витрат, обсягу діяльності та прибутку – інструмент управлінського планування та контролю, який вивчає поведінку витрат на підставі взаємозв'язку витрат, обсягу діяльності та прибутку.

Аналіз відхилень – з'ясування причин і винуватців відхилень від норм витрат.

Аналіз горизонтальний — один із прийомів фінансового аналізу, який базується на вивченні динаміки окремих фінансових показників у часі.

Аналіз дискримінантний — комплекс методів математичної статистики, за допомогою якого здійснюється класифікація досліджуваних одиниць (підпри-

емств) залежно від значень обраної сукупності показників відповідно до побудованої метричної шкали.

Аналіз діагностичний — засіб встановлення характеру порушень нормального функціонування підприємства на основі типових ознак, які характерні тільки для даного порушення.

Аналіз зовнішнього середовища — процес стратегічного планування, призначений для контролю зовнішніх факторів стосовно суб'єктів господарювання з метою визначення її можливостей і загроз.

Аналіз маржинальний — метод оцінювання й обґрунтування управлінських рішень у бізнесі на підставі причинно-наслідкового зв'язку обсягу продажу, собівартості, прибутку та поділу витрат на постійні і змінні (прогноз наявних грошей, аналіз взаємозв'язку прибутку та обсягу реалізації, аналіз руху грошових коштів тощо).

Аналіз ситуаційний — аналіз сильних і слабких сторін організації, підприємства, а також зовнішніх можливостей і загроз, що впливають на їх діяльність.

Аналіз стратегічний — виконання відповідної функції управління, орієнтованої на перспективу, і такої, яка має високу невизначеність.

Аналіз стратегічної позиції підприємства — виявлення стратегічних зон господарювання, їх взаємозв'язку, оточення та інших важливих характеристик.

Аналіз трендовий — порівняльний аналіз, що застосовується для визначення відносних темпів росту та приросту показників за декілька років проти рівня базисного року, визначення тенденції їх змін.

Аналіз факторний — аналіз, що проводиться для визначення впливу окремих факторів (показників) на результативний показник детермінованих або стохастичних факторних систем. При цьому факторний аналіз може бути як прямим (власне аналіз), коли результативний показник розподіляють на окремі складові, так і зворотним (синтез), коли його окремі елементи поєднують у загальний результативний показник.

Аналіз фінансових коефіцієнтів — один із найпоширеніших різновидів фінансового аналізу, в основі якого — розрахунки співвідношення окремих фінансових показників, що характеризують різні аспекти фінансової діяльності підприємства.

Андеррайтер — 1) висококваліфікована і відповідальна особа страховика, уповноважена виконати необхідні процедури щодо розгляду пропозицій і прийняття ризику на страхування; 2) фінансовий посередник, професійний торговець цінними паперами, до послуг якого вдаються емітенти корпоративних чи боргових прав з метою швидкого та ефективного розміщення цінних паперів (акцій, облігацій).

Андеррайтинг — 1) купівля на первинному ринку цінних паперів з подальшим їх перепродажем інвесторам; укладання договору про гарантування повного або часткового продажу цінних паперів емітента інвесторам, про повний чи частковий їх викуп за фіксованою ціною з наступним перепродажем або про накладання на покупця обов'язку робити все можливе, аби продати якомога більше цінних паперів, не беручи зобов'язання придбати будь-які цінні

папери, що не були продані; 2) процес оцінювання та прийняття ризиків на страхування (перестрахування).

Анексія — насильницьке приєднання, загарбання однією державою всієї (або частини) території іншої держави або народу.

Антиблаг — благо, що має негативну (від'ємну) корисність.

Антидемпінгова ліцензія (див. *Ліцензія антидемпінгова*).

Антидемпінгові квоти (див. *Квоти антидемпінгові*).

Антиінфляційна економічна політика — багатовимірне поняття, що інтегрує в собі складові, які визначаються діючими чинниками інфляції.

Ануїтет — договір страхування пенсій або ренти, за яким виплачується визначена річна сума доходу протягом життя ануїтента замість попередньої сплати одноразової допомоги.

Ануїтети постнумерандо — ануїтети, для яких платежі здійснюються у кінці інтервалів.

Ануїтети пренумерандо — ануїтети, для яких платежі здійснюються на початку відповідних інтервалів.

Анулювання боргу (див. *Списання (анулювання) боргу*).

Арбітражний керуючий — фізична особа, яка має ліцензію, видану в установленому законодавством порядку, діє на підставі ухвали арбітражного суду. Та сама особа може виконувати функції арбітражного керуючого (розпорядника майна, керуючого санацією, ліквідатора) на всіх стадіях провадження справи про банкрутство.

АРМ-НБУ — автоматизоване робоче місце учасника системи електронних платежів Національного банку.

Асесор (див. *Аудитор з акредитації (асесор)*).

Асистанс — перелік послуг (у межах договору страхування), які надаються в потрібний момент через медичне, технічне і фінансове сприяння. Широко використовується в зарубіжних країнах для забезпечення безпеки подорожуючих під час поїздок за кордон (у разі хвороби, нещасного випадку).

Асортимент — різновидність виробів у межах даної номенклатури.

Асоціація — договірне об'єднання, створене з метою постійної координації господарської діяльності підприємств, що об'єдналися, шляхом централізації однієї або кількох виробничих та управлінських функцій, розвитку спеціалізації і кооперації виробництва, організації спільних виробництв на основі об'єднання учасниками фінансових та матеріальних ресурсів для задоволення переважно господарських потреб учасників асоціації. А. не має права втручатися у господарську діяльність підприємств-учасників асоціації.

Асоціація (спілка) банків — добровільне об'єднання банків, що не має права втручатися у діяльність окремих банків-членів асоціації (спілки). Найвідомішими вітчизняними спілками банків є Асоціація українських банків і Київський банківський союз. Обидві спілки розташовані в Києві і здійснюють діяльність щодо обстоювання інтересів банків перед Національним банком України, іншими державними установами.

Асоціація учасників міжнародних фондових ринків (ISMA) — афілійований член Міжнародної організації комісій з цінних паперів (IOSCO).

ISMA — саморегулівна організація на міжнародному фондовому ринку, що нараховує 700 членів з 50 країн. Штаб її міститься в Лондоні. Асоціація здійснює нагляд за обігом міжнародних фінансових інструментів і встановлює правила чесної практики. Асоціація також займається збиранням, обробкою та наданням інформації учасникам фондового ринку.

Асоційоване підприємство (див. *Підприємство асоційоване*).

Аудит — перевірка офіційної бухгалтерської звітності, обліку, первинних документів та іншої інформації щодо фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання з метою визначення достовірності їх звітності, обліку, його повноти та відповідності чинному законодавству.

Аудит екологічний — документально оформлений системний незалежний процес оцінювання об'єкта екологічного аудиту, що включає збирання і об'єктивне оцінювання доказів для встановлення відповідності визначених видів діяльності, заходів, умов, системи екологічного управління та інформації з цих питань вимогам законодавства про охорону навколишнього природного середовища та іншим критеріям Е.а.

Аудит екологічний добровільний — вид екологічного аудиту, що здійснюється з ініціативи керівництва об'єкта аудиту або за погодженням з ним, якщо Замовником аудиту виступає третя зацікавлена особа.

Аудит екологічний обов'язковий — вид екологічного аудиту, що здійснюється на замовлення зацікавлених державних органів щодо об'єктів або видів діяльності, які становлять підвищену екологічну небезпеку, відповідно до переліку, затвердженого законодавством.

Аудит ефективності виконання бюджетної програми — форма контролю, яка є сукупністю дій зі збору та аналітичного опрацювання статистичних і звітних даних, матеріалів ревізій та перевірок, іншої публічної інформації, спрямованих на визначення рівня ефективності державних вкладень для реалізації запланованих цілей, встановлення факторів, які перешкоджають досягненню максимального результату при використанні визначеного обсягу трудових, матеріальних і фінансових ресурсів, та обґрунтування пропозицій щодо підвищення ефективності використання державних ресурсів.

Аудит санаційний — поглиблений аналіз фінансово-господарського стану підприємств, який здійснюється на підприємствах, що перебувають у фінансовій кризі. Основна його мета полягає в оцінюванні санаційної спроможності господарської структури шляхом визначення глибини фінансової кризи та причин її виникнення, виявлення можливостей подолання кризи та проведення експертизи наявної санаційної концепції.

Аудит фінансової та господарської діяльності бюджетної установи (фінансово-господарський аудит) — форма державного фінансового контролю, яка спрямована на запобігання фінансовим порушенням та забезпечення достовірності фінансової звітності.

Аудитор — фізична особа, яка має сертифікат, що визначає її кваліфікаційну придатність на заняття аудиторською діяльністю на території України.

Аудитор з акредитації (асесор) — фахівець, який має професійні знання та досвід роботи у певній галузі економіки, галузі систем якості, знання та вміння

з проведення акредитації у відповідній сфері діяльності органу з оцінки відповідності і зареєстрований у реєстрі, що ведеться органом з акредитації.

Аудиторська палата України — це незалежний, самостійний орган, який функціонує на засадах самоврядування. Набуває повноважень юридичної особи від дня реєстрації у Міністерстві юстиції України. Аудиторська палата України формується шляхом делегування до її складу п'яти представників від професійної громадської організації аудиторів України, по одному представникові від Міністерства фінансів України, Державної фіскальної служби України, Національного банку України, Державної служби статистики України, Міністерства юстиції України та окремих фахівців від навчальних, наукових та інших організацій. Аудиторська палата України здійснює сертифікацію та ліцензування суб'єктів, що мають намір займатися аудиторською діяльністю, затверджує програми підготовки аудиторів, норми і стандарти аудиту, веде Реєстр аудиторських фірм та аудиторів, які надають аудиторські послуги.

Аудиторська перевірка — система засобів перевірки документів інформаційної системи, облікових записів, статистичних матеріалів, а також контроль за достовірністю виконання всіх необхідних процедур.

Аудиторська служба — це організація (аудиторська фірма), яка згідно із договором на платній основі контролює здійснення фінансово-господарських операцій, бухгалтерського обліку й звітності господарських організацій шляхом ревізій і перевірок, а також здійснює експертні та інші послуги з аналізу фінансових аспектів діяльності підприємства.

Аудиторська фірма — юридична особа, яка створена відповідно до законодавства, яка здійснює виключно аудиторську діяльність. Право на здійснення аудиторської діяльності мають аудиторські фірми, включені до Реєстру аудиторських фірм та аудиторів.

Аудиторський висновок — документ, що складений відповідно до стандартів аудиту та передбачає надання впевненості користувачам щодо відповідності фінансової звітності або іншої інформації концептуальним основам, які використовувалися при її складанні. Концептуальними основами можуть бути закони та інші нормативно-правові акти України, положення (стандарти) бухгалтерського обліку, внутрішні вимоги та положення суб'єктів господарювання, інші джерела.

Аудиторський звіт — документ, який складається керівником групи державних аудиторів (державним аудитором) у встановленому порядку за результатами проведення державного фінансового аудиту.

Аукціон — продаж з публічних торгів, на яких товар або майно, що продається, можуть бути придбані особою, яка запропонувала за них найвищу ціну.

Аукціон валютний — організована форма проведення операцій з купівлі-продажу іноземних валют за конкурсом покупців у постійних або наперед визначених місцях у встановлений для цього час.

Аутсайдер — страховик або посередник (брокер, агент), який не є членом страхових об'єднань (асоціацій) і не дотримується у своїй діяльності тарифних та інших угод, тобто виступає як конкурент зазначених об'єднань.

Афілійована компанія (особа) — компанія (особа), частка якої становить понад 10 відсотків у статутному фонді замовника; компанія (особа), що діє від імені замовника за відповідним дорученням, або компанія (особа), від імені якої діє замовник; компанія (особа), яка має у правлінні замовника 25 та більше відсотків голосів; компанія (особа), яка контролює діяльність замовника; компанія (особа), що контролюється замовником, або спільно з ним перебуває під контролем третьої сторони; компанія (особа), з якою підписано договір про обслуговування тендеру.

Афінаж дорогоцінних металів — металургійний процес одержання дорогоцінних металів високої чистоти шляхом відділення від них забруднюючих домішок.

Афінажні підприємства — підприємства, що виробляють зливки з вмістом основного металу не менш як 99,5 відсотка і діють на підставі спеціальних дозволів (ліцензій), одержаних у порядку, встановленому законодавством.

Б

Багатомігентна платіжна система (див. *Платіжна система багатомігентна*).

Багатоступеневий облік витрат – процес ступеневого нагромадження маржинального доходу, що дає можливість визначити тенденції розширення виробництва окремих видів продукції; рентабельність окремих підрозділів підприємства; нижню межу відпускну ціни за окремими видами продукції тощо.

Багатство національне (див. *Національне багатство*).

База оподаткування — показник, який визначається для обчислення податку.

База розподілу витрат — кількісний вимір певного фактору, який чинить найбільший вплив на обсяг відповідних витрат.

База розподілу непрямих витрат – показник, пропорційно до якого непрямі витрати розподіляються за носіями витрат.

Базисний період індексу — період часу, для якого значення індексу приймається за 1,0 або 100%.

Базисний ризик (щодо процентної ставки) — ризик того, що під час переоцінки змінної процентної ставки амплітуда зміни ставки не буде повністю збігатися із амплітудою коливання базової ставки. Наприклад, у разі зміни ставки LIBOR (ринкової ставки) на три процентних пункти ставка дохідності за активами банку може змінитися лише на один процентний пункт. У такому

випадку зв'язок між корегуванням ставок не буде достатньо щільним, тому оцінка ризику методом стрес-тестування не буде повністю достовірною.

Базисний своп (див. *Своп базисний*).

Базова рентабельність — показник рентабельності реалізованої продукції, визначений за попередній (минулий) період.

Базова ставка — ставка, від величини якої вираховується значення змінної процентної ставки під час її переоцінки. Як правило, використовують як базові так звані «безризикові» ставки (на зразок LIBOR) або прайм-ставки, або «специфічні» ставки (на зразок собівартості залучених коштів банку).

Базовий рік — рік, який береться за вихідну базу для обчислення реальних змін вартісних показників.

Баланс (звіт про фінансовий стан) — звіт про фінансовий стан підприємства, який відображає на певну дату його активи, зобов'язання і власний капітал (НП(С)БО 1 'Загальні вимоги до фінансової звітності').

Баланс грошових потоків — таблиця, що характеризує рух грошових доходів і витрат підприємства із залишками на початок і кінець періоду.

Баланс доходів і витрат — це форма річного фінансового плану, яка складається з двох частин: перша — доходи та надходження грошових коштів; друга — витрати та відрахування грошових коштів.

Баланс ліквідаційний — баланс підприємства-банкрута, складений ліквідаційною комісією після реалізації необхідної частини його активів і повного задоволення всіх вимог кредиторів, який передається до арбітражного суду.

Баланс паливно-енергетичний — система показників, яка відображає кількісну відповідність між прибутком і витратою енергії та характеризує структуру виробництва і використання енергії в економіці, співвідношення між потребою в паливі у межах відповідної територіальної чи виробничої одиниці (країни, району, галузі, підприємства тощо) за певний період. Б.п.-е. може складатися: а) за видами паливно-енергетичних ресурсів (ресурсні баланси); б) за стадіями енергетичного потоку (видобуток, переробка, транспортування, зберігання, використання) паливно-енергетичних ресурсів; в) за енергетичним устаткуванням та об'єктами; д) за використанням (корисна енергія, втрати); е) за територією; є) за галузями народного господарства.

Баланс платіжний — це різниця між загальною сумою платежів іншим державам і сумою, отриманою від них протягом певного часу. До платежів і надходжень належать золото, вартість товарів і послуг (страхові платежі), витрати туристів, рух капіталів (кредитів і дивідендів), а також основні суми кредитів. При позитивному платіжному балансі надходження перевищують виплати, при негативному — відношення зворотне.

Баланс розрахунковий — це різниця між вартістю національних активів за кордоном та іноземних активів у країні.

Баланс товарів і послуг — складова частина рахунку поточних операцій, яка відображає співвідношення між експортом та імпортом товарів і послуг.

Баланс торговий — це різниця між вартістю імпорту та експорту товарів. “Невидимі” компоненти — фрахтові й страхові платежі, витрати туристів,

оплата банківських інформаційних і рекламних послуг — входять до балансу торговельного у широкому розумінні слова.

Баланс фінансових ресурсів — комплексний прогностичний розрахунок, у якому відображається обсяг утворюваних фінансових ресурсів та їх використання в усіх секторах економіки держави.

Баланс фінансових ресурсів території — це система показників, яка відображає джерела утворення, обсяги, а також напрями використання фінансових ресурсів у межах відповідної адміністративно-територіальної одиниці за певний проміжок часу, як правило, за рік.

Баланси міжнародних розрахунків — статистичні таблиці, які у грошовому виразі показують стан міжнародних відносин країни з іншими країнами, відображаючи обсяги вимог і зобов'язань, надходжень і платежів країни щодо іноземних суб'єктів міжнародних відносин.

Балансова вартість іноземної валюти — вартість іноземної валюти в грошовій одиниці України, за якою вона відображена в балансі (гривневий еквівалент за офіційним валютним курсом).

Балансовий прибуток — загальна сума прибутку підприємства, отримана від усіх видів діяльності за звітний період, що відображена в його балансі. (Цей показник використовувався до реформування бухгалтерського обліку і фінансової звітності відповідно до міжнародних стандартів.)

Банк — юридична особа, яка має виключне право на підставі ліцензії Національного банку України здійснювати у сукупності такі операції: залучення у вклади грошових коштів фізичних і юридичних осіб та розміщення зазначених коштів від свого імені, на власних умовах і на власний ризик, відкриття і ведення банківських рахунків фізичних і юридичних осіб.

Банк державний — це банк, сто відсотків статутного капіталу якого належить державі.

Банк дочірній — установа банку, яку контролює материнський банк шляхом володіння акціями (паями, частками) дочірнього банку.

Банк з іноземним капіталом — банк, у якому частка капіталу, що належить хоча б одному нерезиденту, перевищує 10 %.

Банк інкасувальний — будь-який банк, крім банку-ремітента, який бере участь в операції з інкасування векселя.

Банк кооперативний — банк, створений суб'єктами господарювання, а також іншими особами за принципом територіальності на засадах добровільного членства та об'єднання пайових внесків для спільної грошово-кредитної діяльності.

Банк міжнародних розрахунків (БМР) — міжнародна валютно-кредитна організація. Заснована в 1930 р. у м. Базелі (Швейцарія). З початку 60-х років координує дії з підтримки міжнародної валютної системи, надання допомоги національним валютам. Є фінансовим агентством Європейського об'єднання вугілля і сталі, Європейської валютної системи. Функціонує на комерційній основі.

Банк муніципальний — фінансово-кредитна установа, що заснована органом місцевого самоврядування та муніципальними підприємствами і

спеціалізується на фінансовому обслуговуванні діяльності територіальних колективів.

Банк проблемний — банк, який демонструє можливість чи імовірність банкрутства; банкрутство банку може зумовити одна з двох класичних причин: неплатоспроможність і неліквідність.

Банк системоутворюючий — банк, зобов'язання якого становлять не менше 10 % від загальних зобов'язань банківської системи.

Банк уповноважений (девізний, валютний) — банк, якому надане право на здійснення валютних операцій.

Банківський автомат самообслуговування (банківський автомат, банкомат) — програмно-технічний комплекс, що надає можливість при доступі до нього за допомогою платіжної картки й особистого ідентифікатора її держателя здійснити самообслуговування за операціями: одержання грошей у готівковій формі; внесення їх для зарахування на відповідні рахунки; одержання інформації щодо стану рахунків, а також виконати інші операції згідно з функціональними можливостями цього комплексу без участі касира.

Банк-агент — банк, що згідно з договором з емітентом розповсюджує емітовані ним платіжні картки.

Банківська діяльність — залучення у вклади грошових коштів фізичних і юридичних осіб та розміщення зазначених коштів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик, відкриття і ведення банківських рахунків фізичних і юридичних осіб.

Банківська звітність (див. *Звітність банківська*).

Банківська корпорація — це юридична особа (банк), засновниками й акціонерами якої можуть бути виключно банки. Банківська корпорація створюється з метою концентрації капіталів банків-учасників корпорації, підвищення їх загальної ліквідності та платоспроможності, а також забезпечення координації та нагляду за їх діяльністю.

Банківська ліцензія — документ, який видається Національним банком України і на підставі якого банки та філії іноземних банків мають право здійснювати банківську діяльність.

Банківська позика — основна форма кредиту, за якої банк надає клієнтові в тимчасове користування частину власного або залученого капіталу на умовах повернення зі сплатою банківського процента.

Банківська таємниця — інформація щодо діяльності та фінансового стану клієнта, яка стала відомою банку у процесі обслуговування клієнта та взаємовідносин з ним чи третім особам при наданні послуг банку і розголошення якої може завдати матеріальної чи моральної шкоди клієнту. Банківською таємницею, зокрема, є: відомості про стан рахунків клієнтів, у т. ч. стан кореспондентських рахунків банків у Національному банку України; операції, які були проведені на користь чи за дорученням клієнта, здійснені ним угоди; фінансово-економічний стан клієнтів; системи охорони банку та клієнтів; інформація про організаційно-правову структуру юридичної особи - клієнта, її керівників, напрями діяльності; відомості стосовно комерційної діяльності клієнтів чи комерційної таємниці, будь-якого проекту, винаходів,

зразків продукції та інша комерційна інформація; інформація щодо звітності по окремому банку, за винятком тієї, що підлягає опублікуванню; коди, що використовуються банками для захисту інформації.

Банківська холдингова група — це банківське об'єднання, до складу якого входять виключно банки.

Банківське регулювання — одна з функцій Національного банку України, яка полягає у створенні системи норм, що регулюють діяльність банків, визначають загальні принципи банківської діяльності, порядок здійснення банківського нагляду, відповідальність за порушення банківського законодавства.

Банківський акцепт — форма короткострокового банківського фінансування, при якому банк бере на себе відповідальність за своєчасну оплату переказного векселя у разі, якщо у векселедавця виникатимуть труднощі.

Банківський день у СЕП — позначений календарною датою проміжок часу, протягом якого виконуються технологічні операції, пов'язані з проведенням електронного розрахункового документа через СЕП, за умови, що підсумки розрахунків за цими документами відображаються на кореспондентських рахунках банків у територіальному управлінні Національного банку України на ту саму дату.

Банківський електронний документ — електронний розрахунковий документ, службове повідомлення СЕП, довідкове повідомлення інформаційно-пошукової системи Національного банку України, інформаційне повідомлення.

Банківський індокамент (див. *Індосамент банківський*).

Банківський консорціум — тимчасове об'єднання банків, яке створюється для координації дій при проведенні різного роду банківських операцій або для кредитування однієї, але великої та ризикової угоди. Заснований банками на паритетних засадах, Б. к. може створюватись для надання санаційних кредитів з метою об'єднання кредитних ресурсів, диверсифікації кредитного ризику, підтримання ліквідності балансу банку.

Банківський контроль — безпосереднє або опосередковане володіння часткою в юридичній особі, одноосібне або разом з іншими особами, що презентує еквівалент 50 чи більше відсотків статутного капіталу або голосів юридичної особи, або можливість справляти вирішальний вплив на управління чи діяльність юридичної особи на підставі угоди або будь-яким іншим чином.

Банківський нагляд — система контролю й активних упорядкованих дій Національного банку України, спрямованих на забезпечення дотримання банками та іншими особами, стосовно яких Національний банк України здійснює наглядову діяльність, законодавства України і встановлених нормативів з метою забезпечення стабільності банківської системи та захисту інтересів вкладників і кредиторів банку.

Банківський переказ — розрахункова банківська операція, здійснювана шляхом направлення платіжного доручення від одного банку до іншого.

Банківський платіжний інструмент (див. *Платіжний інструмент банківський*).

Банківський портфель (банківська книга) — частина загального портфеля банку, яка складається з об'єктів, щодо яких банк має чіткі наміри утримувати їх в своїй власності з метою отримання економічного доходу у вигляді приросту вартості. Поточна ринкова вартість банківського портфеля не має суттєвого впливу на рішення банку щодо утримання об'єктів, а тому зміна ринкових умов не призводить до зміни економічної вартості банківського портфеля в очах керівництва банку.

Банківський продукт — стандартизовані процедури, що забезпечують виконання банками операцій, згрупованих за відповідними типами та ознаками.

Банківський термінал — різновид платіжного терміналу, який реалізує в основному банківські операції із застосуванням платіжної картки (одержання готівки, завантаження платіжних додатків картки, перегляд стану рахунку завантаження).

Банківські метали — золото, срібло, платина, метали платинової групи, доведені (афіновані) до найвищих проб відповідно до світових стандартів, у зливках і порошках, що мають сертифікат якості, а також монети, вироблені з дорогоцінних металів.

Банківські операції розрахункові — рух грошей на банківських рахунках, здійснюваний згідно з розпорядженнями клієнтів або в результаті дій, які в рамках закону призвели до зміни права власності на активи.

Банківські рахунки — рахунки, на яких обліковуються власні кошти, вимоги, зобов'язання банку стосовно його клієнтів і контрагентів та які дають можливість здійснювати переказ коштів за допомогою банківських платіжних інструментів.

Банківські резерви — частина депозитних грошей, які комерційні банки зберігають у формі безвідсоткових вкладів у Нацбанку і в формі готівки у власній касі.

Банківські реквізити — номер банківського рахунка, назва установи банку, її код (МФО).

Банківсько-страхові (офшорні) зони — зони, в яких запроваджується особливо сприятливий режим здійснення банківських та страхових операцій в іноземній валюті для обслуговування нерезидентів. Офшорний статус надається банківським та страховим установам, які були створені за участю лише нерезидентів і обслуговують лише ту їхню підприємницьку діяльність, що здійснюється за межами України.

Банкноти — банківські білети та грошові знаки, які випускаються в обіг центральним емісійним банком.

Банкомат (див. *Банківський автомат самообслуговування*).

Банк-ремітент — банк, якому доручено операцію з інкасування векселя.

Банкрутство — пов'язана з браком активів у ліквідній формі неспроможність юридичної особи задовольнити в установленій для цього строк пред'явлені до нього кредиторами вимоги й виконати зобов'язання перед бюджетом.

Банкрутство державне — повна або часткова відмова держави від платежів за зовнішніми та внутрішніми боргами.

Бар'єри для входу конкурентів до галузі — обмеження, які запобігають появі додаткових продавців на ринку.

Бар'єри виходу з ринку — обставини, що перешкоджають (обмежують) суб'єктам господарювання, що діють на цьому ринку, покинути його з метою знайти на інших товарних ринках покупців (продавців) у зв'язку з труднощами реалізації того, у що був вкладений капітал.

Бар'єри вступу на ринок — обставини, що перешкоджають новим суб'єктам господарювання почати конкурувати на рівних із суб'єктами господарювання, що вже діють на певному товарному ринку.

Бартерна угода — це товарообмінна експортно-імпортна операція на балансовій основі з передачею права власності на товар без оплати (натуральний обмін).

Бастія Фредерік (1801—1880) — французький економіст, один із найяскравіших представників школи ліберального оптимізму (М. Шевальє, Ж. Бланкі, Ш. Дюнуайє та ін.), що виникла у Франції наприкінці 20-х років XX ст. і біля витоків якої стояв Ж.-Б. Сей.

Безвідзвизний акредитив (див. *Акредитив безвідзвизний*).

Безготівкова форма розрахунків — грошові розрахунки, які здійснюються за допомогою записів на рахунках у банках.

Безкупонний ощадний (депозитний) сертифікат — сертифікат, який не має окремих відривних купонів, проценти сплачуються разом з поверненням суми вкладу (депозиту).

Безмитний магазин (див. *Магазин безмитної торгівлі*).

Безнадійна дебіторська заборгованість (див. *Дебіторська заборгованість безнадійна*).

Безнадійний кредит (див. *Кредит безнадійний*).

Безнадійний податковий борг (див. *Податковий борг безнадійний*).

Безоборотне врахування векселя (див. *Врахування векселя безоборотне*).

Безпека бюджетна (див. *Бюджетна безпека*).

Безпека виробнича (див. *Виробнича безпека*).

Безпека грошово-кредитна (див. *Грошово-кредитна безпека*).

Безпека держави боргова (див. *Боргова безпека держави*).

Безпека держави валютна (див. *Валютна безпека держави*).

Безпека держави економічна (див. *Економічна безпека держави*).

Безпека держави податкова (див. *Податкова безпека держави*).

Безпека зовнішньоекономічна (див. *Зовнішньоекономічна безпека*).

Безпека інвестиційна (див. *Інвестиційна безпека*).

Безпека макроекономічна (див. *Макроекономічна безпека*).

Безпека національна (див. *Національна безпека*).

Безпека суб'єкта господарювання економічна (див. *Економічна безпека суб'єкта господарювання*).

Безпека фінансова банківської системи (див. *Фінансова безпека банківської системи*).

Безпека фінансова держави (див. *Фінансова безпека держави*).

Безпека фінансова людини (див. *Фінансова безпека людини*).

Безпека фінансова міжнародна (див. *Фінансова безпека міжнародна*).

Безпека фінансова підприємства (див. *Фінансова безпека підприємства*).

Безпека фінансова регіону (див. *Фінансова безпека регіону*).

Безпека фінансова страхового ринку (див. *Фінансова безпека страхового ринку*).

Безпека фінансова фондового ринку (див. *Фінансова безпека фондового ринку*).

Безробітний — працездатний громадянин працездатного віку, який через відсутність роботи не має заробітку або інших передбачених законодавством доходів і зареєстрований у державній службі зайнятості як такий, що шукає роботу, готовий і здатний приступити до прийнятної роботи.

Безробіття — стан ринку праці, коли пропозиція робочої сили перевищує попит на неї.

Безробіття добровільне — безробіття, зумовлене тим, що робітники не воліють працювати за пропоновану їм заробітну плату, але стали б до роботи, якби зарплата була вищою.

Безробіття природне — безробіття, яке є необхідною умовою для нормального розвитку ринку праці і складається із фрикційного та структурного безробіття.

Безробіття структурне — безробіття, яке виникає внаслідок невідповідності між попитом і пропозицією на робочу силу за професією, кваліфікацією, географічними та іншими ознаками.

Безробіття фрикційне — безробіття, що виникає внаслідок постійного руху населення між видами праці, регіонами, а також на різних стадіях життєвого циклу.

Безробіття циклічне — безробіття, яке виникає внаслідок загального спаду виробництва та скорочення попиту на ринку праці.

Безспірне списання — списання коштів бюджету, в тому числі з рахунків розпорядників та одержувачів бюджетних коштів, що здійснюється органами Державної казначейської служби без згоди боржника на підставі визначених законом виконавчих документів державних органів.

Безстрокові цінні папери (див. *Цінні папери безстрокові*).

Безтарифна система оплати праці (див. *Система оплати праці безтарифна*).

Беккер Гаррі Стенлі (нар. 1930) — американський економіст, професор Чиказького університету, лауреат Нобелівської премії 1992 р. «За заслуги у поширенні мікроекономічної теорії на сферу широких людських відносин, що перебувають за межами ринку».

Бек-офіс — підрозділ або відповідальна особа компанії, що забезпечує виконання та облік операцій з цінними паперами у роботі з клієнтами та контрагентами компанії в електронній та/або документарній формі.

Бем-Баверк Ойген (1851—1914) — видатний австрійський економіст, представник другої генерації австрійської школи. Систематизував і розвинув ідеї граничної корисності, створив оригінальну концепцію відсотка, що

ґрунтується на гармонійному поєднанні принципів часової переваги й граничної продуктивності.

Бенефіціар — 1) страхувальник, застрахований (в особистому страхуванні), потерпілий (при страхуванні відповідальності), інша третя особа, визначена договором страхування; 2) юридична або фізична особа, на користь якої здійснюють довірчі функції та яка є одержувачем доходу чи платежу за векселем; 3) особа, якій призначений платіж або на користь якої відкрито акредитив.

Бенчмаркінг — метод контролінгу, який полягає в перманентному, безперервному процесі порівняння товарів (робіт, послуг), виробничих процесів, методів та інших параметрів досліджуваного підприємства (структурного підрозділу) з аналогічними показниками інших підприємств чи структурних підрозділів.

Бізнес-план — внутрішній плановий документ підприємства, що включає всі основні планові показники виробничої, комерційної та фінансової діяльності підприємства або окремого інвестиційного проекту, виражає встановлені цілі та визначає форми конкретних маркетингових, економічних і фінансових показників.

Бізнес-стратегія (див. *Ділова стратегія*).

Бізнес-центр — організація, яка надає інформаційні, консалтингові, маркетингові та інші послуги суб'єктам малого та середнього підприємництва, особам, що мають намір провадити підприємницьку діяльність.

Біметалізм — система грошового обігу, яка базується на використанні в якості повноцінних грошей двох різних металів.

Біологічний актив (див. *Актив біологічний*).

Біржа — 1) організаційно оформлений ринок, що постійно функціонує, на якому торгують цінними паперами, валютними товарами або здійснюють оптову торгівлю за стандартними зразками; 2) організація, яка обслуговує процес укладання угод між господарюючими суб'єктами про купівлю-продаж.

Біржа товарна — це організація, що об'єднує юридичних і фізичних осіб, які здійснюють виробничу і комерційну діяльність, і має за мету надання послуг в укладенні біржових угод, виявлення товарних цін, попиту і пропозицій на товари, вивчення, упорядкування і полегшення товарообігу і пов'язаних з ним торговельних операцій. Товарна біржа діє на засадах самоврядування, господарської самостійності, є юридичною особою, має відокремлене майно, самостійний баланс, власні поточні та вкладні (депозитні) рахунки в банках, печатку зі своїм найменуванням.

Біржа фондова — організаційно оформлений, постійно діючий ринок, на якому здійснюється торгівля цінними паперами — як первинними, так і похідними.

Біржова операція — дії, які здійснюють брокери, ділери та фахівці біржі в процесі укладення біржової угоди (збір замовлень, їх узагальнення та класифікація, котирування та оголошення курсу на біржовий товар, звірення параметрів угоди тощо).

Біржова послуга — послуга, яка надається клієнтам біржою або членами біржі з метою задоволення їх потреб, пов'язаних з біржовою торгівлею (інформування, консультування, арбітражне та технічне обслуговування тощо).

Біржова рада — орган управління біржою, який обирається загальними зборами біржі на визначений строк і здійснює свої функції в межах компетенції, визначеної статутом біржі.

Біржова угода — зафіксоване фондовою біржею одночасне прийняття учасниками біржових торгів прав і зобов'язань щодо купівлі-продажу за відповідними цінними паперами та іншими фінансовими інструментами, які виникають при співзіставленні умов зареєстрованих фондовою біржею заявок на купівлю із заявками на продаж цих учасників торгів.

Біржове брокерське місце — засвідчене договором про надання доступу до біржових торгів, право на укладання угод на біржі.

Біржовий бюлетень — офіційне видання біржі, у якому публікуються курси цінних паперів та супровідна інформація, яка не може бути віднесена до конфіденційної або до такої, що згідно з чинним законодавством не підлягає розголошенню.

Біржовий день (торговельна сесія) — визначений правилами біржі робочий день або період часу, протягом якого відбувається біржовий аукціон і фіксуються біржові курси, на рівні яких розпочинається укладення біржових угод на наступному аукціоні.

Біржовий індекс — зведений показник, який характеризує курси цінних паперів, що котируються на фондовій біржі, та який надає можливість здійснювати прогноз щодо змін їх вартості.

Біржовий комітет — орган управління фондовою біржі, який обирається загальними зборами членів біржі та здійснює управління нею у період між загальними зборами на підставі Статуту біржі.

Біржовий контракт — договір про виконання біржової угоди за відповідними цінними паперами та іншими фінансовими інструментами, який укладається між учасниками біржових торгів.

Біржовий курс цінного папера — ринкова ціна цінного папера, яка визначається за результатами біржових торгів на підставі виконаних біржових контрактів, у яких передбачено, що термін їх виконання не перевищує трьох днів з моменту їх укладання.

Біржовий опціонний контракт — це дериватив, згідно з яким на біржовому ринку одна сторона контракту (покупець опціону) має право, але не зобов'язання, купити (в разі CALL-опціону) чи продати (в разі PUT-опціону) фіксовану кількість відповідних базових активів за стандартизованими вимогами щодо характеристик базового активу, термінів та умов виконання за ціною, зафіксованою на момент укладення угоди (ціна виконання опціону). Друга сторона контракту (продавець опціону) зобов'язується продати чи купити фіксовану кількість відповідних базових активів за ціною виконання, якщо покупець виявить бажання реалізувати своє право на купівлю-продаж базового активу. Покупець опціону сплачує продавцю премію у грошовій формі за дане йому право на реалізацію опціону.

Біржовий рахунок — пасивно-активний рахунок, відкритий у розрахунково-кліринговій системі біржі.

Біржовий реєстр — складова біржового списку, що містить інформацію щодо лістингових цінних паперів.

Біржовий ринок — оптовий ринок цінних паперів з обмеженим колом учасників, для яких установлені правила допуску до торгівлі цінними паперами, правила здійснення біржових угод та процедури вирішення спірних питань.

Біржовий список — документ фондової біржі, який містить інформацію щодо цінних паперів та інших фінансових інструментів, які в конкретний момент часу на відповідну дату допущені до торгівлі на фондовій біржі за категорією лістингових цінних паперів або за категорією позалістингових цінних паперів та інших фінансових інструментів.

Біржові котирування — ціни спеціально організованого постійно діючого ринку масових і якісно однорідних товарів.

Біржові торги — організоване укладання учасниками торгів цивільно-правових угод щодо цінних паперів та інших фінансових інструментів у відповідності до чинного законодавства України та нормативних документів фондової біржі.

Блага економічні — засіб задоволення потреб, які є в обмеженій кількості. Економічні блага поділяються на матеріальні блага і послуги.

Блага суспільні — товари та послуги, вигоди від яких отримує суспільство загалом незалежно від потреби в них з боку окремих економічних суб'єктів.

Благо — матеріальний або нематеріальний засіб для задоволення людської потреби.

Благо з низькою споживчою цінністю (неповноцінне) — благо, споживання якого зменшується при збільшенні доходу споживача.

Благо з нормальною споживчою цінністю (повноцінне) — благо, споживання якого збільшується при збільшенні доходу споживача.

Благодійна діяльність — добровільна безкорислива діяльність благодійних організацій, що не передбачає одержання прибутків від цієї діяльності.

Благодійний фонд — це особлива форма організації фінансових відносин, яка характеризується виключно добровільними надходженнями коштів для створення фондів і використанням коштів на благодійні цілі.

Близькі члени родини — чоловік або дружина і родичі (визнані такими згідно із законодавством) фізичної особи, що є пов'язаною стороною, які можуть впливати або перебувають під впливом такої фізичної особи щодо прийняття рішень з фінансової, господарської та комерційної політики підприємства (П(С)БО № 23 "Розкриття інформації щодо пов'язаних сторін").

Блокування акцій — дії реєстратора щодо повного припинення обігу акцій на визначений термін або до виконання певних умов.

Блокування державних цінних паперів — дія, здійснена власником відповідно до вимог чинного законодавства в депозитарії НБУ, що призводить до обмеження переходу прав власності на державні цінні папери та до можливості обігу даних державних цінних паперів лише в ПФТС.

Блокування іменних цінних паперів — операція реєстроутримувача щодо припинення реєстрації переходу права власності на іменні цінні папери, обтяжені зобов'язаннями, що обмежують обіг на визначений строк та(або) до настання певної події.

Блокування платіжної картки — переведення платіжної картки в стан, у якому неможливо виконувати будь-які фінансові операції за допомогою її платіжних додатків.

Боден Ж. (1529 або 1530 — 1596) — французький політик, філософ, економіст, юрист. Опублікування його праці «Фінансові нерви держави» (1577) пов'язують із початком фінансової науки та введенням у науковий обіг категорії «фінанси», що означала сукупність грошових коштів необхідних для задоволення держави та різних суспільних груп.

Бонус-малус — система підвищень або знижок до базової ставки страхового тарифу, за допомогою якої страховик коригує страхову премію залежно від того, чи були страхові випадки по відношенню до об'єкта страхування у певному проміжку часу.

Борг Автономної Республіки Крим чи борг місцевого самоврядування — загальна сума заборгованості Автономної Республіки Крим чи місцевого самоврядування, яка складається з усіх випущених і непогашених боргових зобов'язань Автономної Республіки Крим чи місцевого самоврядування, включаючи боргові зобов'язання, що вступають у дію в результаті наданих гарантій за кредитами, або зобов'язань, що виникають на підставі законодавства або договору.

Борг державний — сума заборгованості держави по кредитних операціях. Залежно від ринку розміщення, валюти, в якій випущені позики, та ін. Д. б. може бути внутрішній і зовнішній, залежно від строку погашення — капітальний або поточний. Величина Д. б. характеризує стан економіки і фінансів держави, ефективність функціонування її урядових структур.

Борг державний внутрішній — строкові боргові зобов'язання Уряду України в грошовій формі. Складається із заборгованості минулих років і заборгованості, що виникає за борговими зобов'язаннями Уряду України. До боргових зобов'язань Уряду України належать випущені ним цінні папери, інші зобов'язання у грошовій формі, а також одержані ним кредити.

Борг державний внутрішній монетизований — борг, що складається з боргів держави комерційним банкам як основним утримувачам державних цінних паперів, фіксується у балансах банків, тому аналіз його динаміки перебуває під контролем. Сума монетизованого боргу складається з усіх випущених й непогашених боргових зобов'язань держави (як внутрішніх, так і зовнішніх), включаючи видані гарантії за кредитами.

Борг державний зовнішній — сума заборгованості держави іншим державам і фінансовим інститутам.

Борг державний капітальний — вся сума випущених і непогашених довгострокових зобов'язань держави, включаючи нараховані відсотки, які повинні бути виплачені за цими зобов'язаннями.

Борг державний поточний — витрати держави, пов'язані з виплатою доходів кредиторам за всіма довгостроковими зобов'язаннями держави та з погашенням зобов'язань, строки сплати яких наступили.

Борг місцевий — зобов'язання, що виникають з місцевих позик (запозичень), прийнятих на себе гарантій (поручительств) по зобов'язаннях третіх осіб, інші зобов'язання.

Борг поточний — сума основного боргу, що підлягає погашенню в поточному році, і належних до сплати в цей період відсотків за всіма випущеними на певний момент позиками.

Борг субординований — це звичайні незабезпечені боргові капітальні інструменти, які за умовою контракту не можуть бути заборані з банку раніше п'яти років, а в разі банкрутства чи ліквідації повертаються інвестору після погашення претензій усіх інших кредиторів. Сума таких коштів, включених до капіталу, не може перевищувати 50 % розміру основного капіталу.

Борг сумнівний — поточна дебіторська заборгованість, щодо якої існує невпевненість її погашення боржником (П(С)БО № 10 «Дебіторська заборгованість»).

Боргова безпека держави — певний рівень державної внутрішньої та зовнішньої заборгованості з урахуванням вартості її обслуговування й ефективності використання внутрішніх і зовнішніх запозичень та оптимального співвідношення між ними, достатній для вирішення нагальних соціально-економічних потреб, за допомогою якого зберігається стійкість фінансової системи країни до внутрішніх і зовнішніх загроз, забезпечується певний рівень відносної незалежності держави, зберігаючи при цьому економічну можливість країни здійснювати виплати на погашення основної суми і відсотків, не загрожуючи втратою суверенітету, підтримуючи належний рівень платоспроможності та кредитного рейтингу.

Боргова стратегія — система дій і заходів щодо уникнення (або врегулювання) боргових проблем держави та забезпечення (або відновлення) її платоспроможності.

Боргові зобов'язання державні — державні цінні папери, що засвідчують відносини у межах позики, в яких боржником виступають органи державного управління.

Боргові угоди — угоди, за якими виникають боргові зобов'язання держави в результаті державного запозичення або іншими шляхами, передбаченими законодавством України.

Боргові цінні папери (див. *Цінні папери боргові*).

Бордеро — перелік ризиків із зазначенням частини страхової суми та відповідної їй страхової премії, що передається цедентом (див. *Цедент*). на перестраховання. Б. надсилається *цедентом* страховикові у визначені договором перестраховання строки. Б. бувають попередніми й остаточними.

Боржник — особа, яка має виконати на користь обтяжувача забезпечене обтяженням зобов'язання, або майновий поручитель за таким зобов'язанням; особа, у володінні якої перебуває майно, що належить обтяжувачу; особа, яка має виконати на користь обтяжувача зобов'язання за договором, на підставі

якого виникло договірне обтяження; особа, яка відступила право вимоги, що є предметом обтяження.

Брак власних оборотних коштів — перевищення нормативу оборотних коштів над фактичною їх наявністю.

Бригадна система оплати праці (див. *Колективна (бригадна) система оплати праці*).

Брокер — фізична особа, зареєстрована на біржі відповідно до її статуту, обов'язки якої полягають у виконанні доручень членів біржі, яких вони представляють, щодо здійснення біржових операцій шляхом підшукування контрактів і подання здійснюваних ними операцій для реєстрації на біржі.

Брокер митний (див. *Митний брокер*).

Брокер страховий — юридична або фізична особа, яка має дозвіл виступати посередником між страхувальниками і страховиками. Б. с. діє від імені і за дорученням страхувальників. До його завдань входить пошук страхової компанії (компаній), де можливо б було розмістити ризик на оптимальних умовах з погляду надійності страховика і розміру страхових премій. У разі страхового випадку Б. с. надає допомогу страхувальникові в отриманні відшкодування, а також залучається до розміщення ризиків, що передаються на перестраховання. Оплату за послуги Б. с. здійснює страховик.

Брокеридж — винагорода, яку страховий брокер отримує від клієнта, зокрема за посередницькі послуги щодо врегулювання претензій стосовно страхового випадку.

Брокерська діяльність — укладення торговцем цінними паперами цивільно-правових договорів (зокрема договорів комісії, доручення) щодо цінних паперів від свого імені (від імені іншої особи), за дорученням і за рахунок іншої особи.

Брокерське місце — засвідчене відповідним договором право учасника на здійснення біржової торгівлі на фондовій біржі.

Брутто-премія — загальна сума страхових внесків, визначена на підставі страхової суми і брутто-ставки (страхового тарифу).

Брутто-ставка — сума визначеної нетто-ставки та навантаження. Ці складові мають різне призначення. Нетто-ставка має забезпечити відшкодування витрат на покриття збитків із ризикових видів страхування, а також на виплати зі страхування життя. Навантаження призначено для забезпечення фінансування витрат страховика на ведення справи й отримання прибутку від страхових операцій.

Брутто-тариф (див. *Страховий тариф (брутто-тариф)*).

Буагільбер П'єр (справжнє прізвище Лап'єзан) (1646—1714) — французький економіст, засновник класичної школи економіки.

Будівельний контракт — договір про будівництво (П(С)БО № 18 «Будівельні контракти»).

Будівництво — спорудження нового об'єкта, реконструкція, розширення, добудова, реставрація і ремонт об'єктів, виконання монтажних робіт (П(С)БО № 18 «Будівельні контракти»).

Бухгалтерія (див. *Бухгалтерська служба підприємства*).

Бухгалтерська звітність (див. *Звітність бухгалтерська*).

Бухгалтерська служба підприємства — спеціальний підрозділ, що займається веденням бухгалтерського обліку та складанням бухгалтерської звітності.

Бухгалтерський документ — документ (письмове свідчення), який містить відомості про господарську операцію і є юридичним доказом її здійснення.

Бухгалтерський облік — процес виявлення, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та передачі інформації про діяльність підприємства зовнішнім і внутрішнім користувачам для прийняття рішень.

Бухгалтерський рахунок — обліковий символ, який використовується для запису й узагальнення збільшення або зменшення певного виду доходів, витрат, активів, зобов'язань та власного капіталу підприємства.

Бушель — одиниця місткості й об'єму сипких речовин і рідин у країнах з англійською системою мір.

Бюджет – кількісний план у грошовому вимірі, підготовлений та прийнятий до певного періоду часу, який звичайно відображає заплановані на цей період величини доходів, витрат та капіталу, необхідні для досягнення поставленої мети.

Бюджет — це розпис грошових доходів і витрат держави, план утворення і використання фінансових ресурсів держави та її складових одиниць, який забезпечує можливість виконання відповідними органами державної влади і місцевого самоврядування покладених на них функцій.

Бюджет автоматичний — автоматичне перенесення бюджету минулого року на новий бюджетний рік у разі несвоєчасного прийняття нового бюджету.

Бюджет Автономної Республіки Крим — це сукупність доходів і витрат республіканського бюджету Автономії, а також районів і міст республіканського підпорядкування Автономної Республіки Крим; різновид зведеного (консолідованого) бюджету.

Бюджет державний — грошові відносини, що виникають у держави з юридичними та фізичними особами з приводу перерозподілу національного доходу (частково і національного багатства) у зв'язку із формуванням і використанням бюджетного фонду держави, призначеного для фінансування народного господарства, нематеріальної сфери, задоволення соціальних та інших потреб суспільства (оборона, управління, покриття державного боргу тощо).

Бюджет додатковий — бюджет, складений з урахуванням додаткових витрат, що виникли у поточному році після затвердження основного бюджету.

Бюджет зведений — сукупність показників бюджетів, що використовуються для аналізу й пропонування економічного та соціального розвитку держави як загалом, так і на відповідно визначеній території.

Бюджет зведений області — об'єднання показників обласного бюджету, зведених бюджетів районів і бюджетів міст обласного значення цієї області.

Бюджет зведений району — об'єднання показників районних бюджетів, бюджетів міст районного значення, бюджетів селищ і сіл цього району.

Бюджет капітальних інвестицій – бюджет, що містить інформацію про заплановані капітальні інвестиції (модернізація існуючих та створення нових засобів праці) та величину коштів, необхідних для їх здійснення.

Бюджет касовий — докладний кошторис очікуваних статей надходжень і видатків грошових коштів підприємства за певний період у розрізі конкретних часових параметрів.

Бюджет міста з районним поділом — це сукупність доходів і витрат міського бюджету та бюджетів районів у складі міста; різновид зведеного (консолідованого) бюджету.

Бюджет на підприємстві — короткостроковий план, в якому відображається алокація (розподіл) ресурсів. У бюджеті можуть відобразитися як вартісні, так і кількісні показники планового періоду. Він може складатись у формі заданих показників, яких слід дотримуватися у плановому періоді. Є тип бюджетів, в яких поряд із напрямками використання ресурсів відображаються джерела покриття витрат.

Бюджет області — це сукупність доходів і витрат обласного бюджету, а також районів і міст обласного підпорядкування; різновид зведеного (консолідованого) бюджету.

Бюджет району — це сукупність доходів і витрат районного бюджету, а також міст районного підпорядкування, сільських і селищних Рад; різновид зведеного (консолідованого) бюджету.

Бюджет району в місті — встановлений нормами, затвердженими рішенням районної Ради в місті, план формування і використання районного фонду коштів для забезпечення функцій, які здійснюються органами влади і самоврядування району в місті.

Бюджет села (селища) — встановлений нормами, затвердженими рішенням сільської (селищної) Ради, план формування і використання фонду коштів окремого села (селища) для забезпечення функцій, що здійснюються органом самоврядування села (селища) та його виконавчим комітетом.

Бюджет селищної і сільської ради — це бюджет, який складається, затверджується і виконується органами селищного й сільського самоврядування

Бюджет сільської ради — встановлений нормами, затвердженими рішенням сільської Ради, план формування і використання фонду коштів кількох сіл, що входять до складу однієї сільської Ради, для забезпечення функцій, які здійснюються органом самоврядування та його виконавчим комітетом.

Бюджет сімейний — збалансовані потоки доходів і витрат сім'ї.

Бюджет центральний — основний фонд централізованих грошових коштів держави в цілому і федеративних утворень зокрема, призначений для реалізації функцій, покладених на загальнодержавні та федеральні органи влади й управління.

Бюджети місцевого самоврядування — бюджети територіальних громад сіл, селищ, міст та їх об'єднань.

Бюджетна безпека - спроможність бюджетної системи забезпечити платоспроможність держави під час збалансування доходів і видатків та

ефективне використання бюджетних коштів у процесі виконання функцій держави.

Бюджетна безпека держави — стан забезпечення платоспроможності держави з урахуванням балансу доходів і видатків державного й місцевих бюджетів та ефективності використання бюджетних коштів.

Бюджетна децентралізація — це процес передачі частини прав, компетенцій, відповідальності й фінансових ресурсів у бюджетній сфері від центральної влади на користь місцевих органів державної виконавчої влади і місцевого самоврядування. Наслідком бюджетної децентралізації є збільшення частки місцевих бюджетів у доходах і витратах зведеного (консолідованого) бюджету.

Бюджетна забезпеченість мінімальна (див. *Мінімальна бюджетна забезпеченість*).

Бюджетна інвестиція (див. *Інвестиція бюджетна*).

Бюджетна класифікація — єдине систематизоване згрупування доходів, видатків, кредитування, фінансування бюджету, боргу відповідно до законодавства України та міжнародних стандартів.

Бюджетна лінія — пряма, кожна точка якої означає набір благ, який обходиться споживачеві в суму грошей, що дорівнює його бюджету.

Бюджетна модель — порядок і методологія формування й використання бюджету, які відображаються: в рівні бюджетної централізації валового внутрішнього продукту; принципах, методах, формах і джерелах мобілізації його доходів; принципах, напрямках і формах бюджетного фінансування. Визначається місцем та роллю, які відводяться бюджету у суспільстві та фінансовій системі.

Бюджетна позичка — це кошти, що надаються на принципах строковості і поворотності з Державного бюджету України місцевим бюджетам, а також з місцевих бюджетів нижчого рівня для покриття тимчасових касових розривів при їх виконанні.

Бюджетна політика — діяльність держави у галузі формування і використання бюджетних коштів, спрямована на підтримання високого рівня зайнятості, стабільної економіки, зростання валового внутрішнього продукту.

Бюджетна програма — сукупність заходів, спрямованих на досягнення єдиної мети, завдань та очікуваного результату, визначення та реалізацію яких здійснює розпорядник бюджетних коштів відповідно до покладених на нього функцій.

Бюджетна резолюція — це нормативний документ, який приймається Верховною Радою України. Бюджетна резолюція в загальному вигляді окреслює пріоритети бюджетної політики держави на наступний період. Вона є орієнтиром для Уряду України при розробці проекту державного бюджету і для Верховної Ради України при розгляді бюджету і законів, що впливають на доходи і видатки державного бюджету. Верховна Рада України приймає бюджетну резолюцію на наступний рік не пізніше 1 липня поточного року. Питання розробки та прийняття бюджетної резолюції регулюються Регламентом Верховної Ради України.

Бюджетна рівновага — стан окремих бюджетів і бюджетної системи загалом, що характеризується наявністю врівноваженості двох різноспрямованих факторів — доходів і видатків.

Бюджетна система — це заснована на економічних відносинах і юридичних нормах сукупність усіх видів бюджетів країни. До складу бюджетної системи України входять Державний бюджет України, республіканський бюджет Автономної Республіки Крим і місцеві бюджети.

Бюджетна система України — сукупність державного бюджету та місцевих бюджетів, побудована з урахуванням економічних відносин, державного і адміністративно-територіальних устроїв і врегульована нормами права

Бюджетне асигнування — повноваження розпорядника бюджетних коштів, надане відповідно до бюджетного призначення, на взяття бюджетного зобов'язання та здійснення платежів, яке має кількісні, часові та цільові обмеження.

Бюджетне відшкодування — це сума, що підлягає поверненню платником податку з бюджету у зв'язку із надмірною сплатою податку.

Бюджетне зобов'язання — будь-яке здійснене відповідно до бюджетного асигнування розміщення замовлення, укладення договору, придбання товару, послуги чи здійснення інших аналогічних операцій протягом бюджетного періоду, згідно з якими необхідно здійснити платежі протягом цього ж періоду або у майбутньому;

Бюджетне право — сукупність юридичних норм, які визначають компетенцію центральних і місцевих органів державної влади і державного управління із складання, розгляду, затвердження та виконання бюджету.

Бюджетне правно — це сукупність юридичних норм, які визначають компетенцію центральних і місцевих органів державної влади і державного управління із складання, розгляду, затвердження та виконання бюджету.

Бюджетне призначення — повноваження головного розпорядника бюджетних коштів, надане Бюджетним Кодексом, законом про Державний бюджет України (рішенням про місцевий бюджет), яке має кількісні, часові і цільові обмеження та дозволяє надавати бюджетні асигнування;

Бюджетне регулювання — процес збалансування (вирівнювання) доходів і витрат бюджетів різних рівнів, що входять до бюджетної системи по вертикалі і по горизонталі. Вирівнювання бюджетної системи по вертикалі означає збалансування доходів і витрат, з одного боку, Державного бюджету України, з іншого — місцевих бюджетів у сукупності за всіма їх рівнями (Автономна Республіка Крим, області, міста Київ і Севастополь, міста, райони, райони у містах, села і селища). Вирівнювання по горизонталі означає збалансування доходів і витрат між т. зв. «бідними» й «багатими» територіями.

Бюджетне регулювання — це процес збалансування (вирівнювання) доходів і витрат бюджетів різних рівнів, що входять до бюджетної системи по вертикалі і по горизонталі. Вирівнювання бюджетної системи по вертикалі означає збалансування доходів і витрат, з одного боку, Державного бюджету України, з іншого — місцевих бюджетів у сукупності по всіх їх рівнях (Автономна Республіка Крим, області, міста Київ і Севастополь, міста, райони, райони у

містах, села і селища). Вирівнювання по горизонталі означає збалансування доходів і витрат між так званими “бідними” й “багатими” територіями.

Бюджетне самофінансування — форма, спосіб забезпечення дохідної частини бюджету дохідними джерелами; забезпечення дохідної частини бюджету відповідно до обов’язків і потреб органу місцевого самоврядування коштами за рахунок фінансових ресурсів, які він самостійно мобілізує на відповідній території.

Бюджетне самофінансування — це форма, спосіб забезпечення дохідної частини бюджету дохідними джерелами; забезпечення дохідної частини бюджету відповідно до обов’язків і потреб органу місцевого самоврядування коштами за рахунок фінансових ресурсів, які він самостійно мобілізує на відповідній території.

Бюджетне фінансове зобов’язання — зобов’язання розпорядника або одержувача бюджетних коштів сплатити кошти за будь-яке здійснене відповідно до бюджетного асигнування розміщення замовлення, укладення договору, придбання товару, послуги чи здійснення інших аналогічних операцій протягом бюджетного періоду, тобто кредиторська заборгованість та (або) попередня оплата, яка передбачена законодавством.

Бюджетне фінансування — надання в безповоротному порядку грошового забезпечення на видатки, пов’язані зі здійсненням державних замовлень, виконанням державних програм, утриманням державних і комунальних установ та організацій.

Бюджетне фінансування — це надання в безповоротному порядку коштів з бюджету господарюючим суб’єктам для повного або часткового покриття їх витрат.

Бюджетний дефіцит (див. *Дефіцит бюджету*).

Бюджетний запит — документ, підготовлений головним розпорядником бюджетних коштів, що містить пропозиції з відповідним обґрунтуванням щодо обсягу бюджетних коштів, необхідних для його діяльності на наступні бюджетні періоди;

Бюджетний контроль — порівняння фактичних показників фінансово-господарської діяльності з плановими (бюджетними) на предмет їх узгодженості за величиною і термінами, а також аналіз причин відхилень з метою вироблення пропозицій щодо коригування бюджетів чи фінансово-господарської діяльності підприємства.

Бюджетний кредит (див. *Кредит бюджетний*).

Бюджетний механізм — сукупність підсистем, форм, методів, важелів, Інструментів, стимулів і санкцій, за допомогою яких забезпечується здійснення широкої системи розподільних процесів, формування і використання основного централізованого фонду держави та функціонування бюджетної системи.

Бюджетний мультиплікатор — числовий коефіцієнт, який показує, у скільки разів зростуть або скоротяться бюджетні доходи через збільшення або скорочення бюджетних видатків на одну грошову одиницю.

Бюджетний надлишок — величина, на яку чисті податки перевищують державні закупівлі.

Бюджетний період — визначений період, на який здійснюється складання і виконання затвердженого бюджету.

Бюджетний процес — регламентований бюджетним законодавством процес складання, розгляду, затвердження, виконання бюджетів, звітування про їх виконання, а також контролю за дотриманням бюджетного законодавства.

Бюджетний рахунок — рахунок, що відкривається установам, організаціям, яким виділяються кошти з бюджету для цільового їхнього використання.

Бюджетний регламент — документ, у якому встановлюються порядок, строки складання, розгляду та затвердження бюджету, а також організація

Бюджетний рік — час (12 місяців), протягом якого відбувається виконання затвердженого бюджету.

Бюджетний розпис — документ, у якому встановлюється розподіл доходів

Бюджетний унітаризм — у країнах з унітарним державним устроєм — форма міжбюджетних взаємовідносин, які базуються на засадах, визначених центральною владою у законодавчому порядку.

Бюджетний унітаризм — форма внутрішніх міжурядових фінансових відносин, основні принципи організації яких визначає центральна влада. Місцева та регіональна влада при цьому, як правило, відіграють досить пасивну роль.

Бюджетний устрій — побудова бюджетної системи, її поділ на окремі види бюджетів на основі державного і територіального устрою країни; система принципів організації бюджетної системи та взаємозв'язків її окремих ланок.

Бюджетний федералізм — у країнах з федеративним державним устроєм — форма міжбюджетних взаємовідносин, які базуються на розподілі компетенції федеральної влади і суб'єктів федерації на договірних засадах.

Бюджетний федералізм — форма внутрішніх міжурядових фінансових відносин, певна організація політичних відносин між різними рівнями влади, яка дає змогу в умовах самостійності й автономії кожного бюджету забезпечувати на території всієї країни її населенню рівний і гарантований державою перелік суспільних послуг (безпека, соціальний захист, освіта та ін.). А для цього органічно поєднувати фіскальні інтереси держави з інтересами її суб'єктів; розрізняти бюджетні повноваження, бюджетні видатки і доходи; розподіляти і перерозподіляти бюджетні ресурси між державним бюджетом і бюджетами місцевих органів влади, вирівнюючи бюджетну забезпеченість територій, що перебувають у різних соціально-економічних, географічних, кліматичних та інших умовах.

Бюджетні асигнування — кошти державного і місцевих бюджетів, виділені на розвиток народного господарства, фінансування соціально-культурних заходів, оборону держави і утримання органів державної влади та управління.

Бюджетні видатки — це затрати, які виникають у зв'язку із виконанням державою своїх функцій. Виражають економічні відносини, на основі яких відбувається процес використання централізованого фонду грошових коштів держави за різними напрямками.

Бюджетні витрати (див. *Витрати бюджету*).

Бюджетні доходи — це частина централізованих фінансових ресурсів держави, необхідних для виконання її функцій; виражають економічні відносини, які виникають у процесі формування бюджетних фондів і надходять у розпорядження органів державної влади.

Бюджетні кошти (кошти бюджету) — належні відповідно до законодавства надходження бюджету та витрати бюджету;

Бюджетні обмеження — фінансові обмеження на витрачання грошових коштів з бюджету, які виражаються у формі гранично допустимих видатків.

Бюджетні потоки — рух грошових коштів до бюджету і від нього, а також між окремими бюджетами, який здійснюється через рахунки бюджету, що відкриваються в установах банківської системи.

Бюджетні права — сукупність юридичних норм, які визнають бюджетний устрій країни, права органів державної влади, державного управління і місцевого самоврядування у процесі складання, розгляду, затвердження і виконання бюджетів, а також складання і затвердження звітів про виконання бюджетів.

Бюджетні процедури — процедури, які виникають згідно з визначеними термінами підготовки проекту бюджету виконавчим органом, з його оформленням, поданням до представницького органу влади, розглядом і слуханням у представницькому органі влади, а також з порядком доопрацювання проекту, внесенням до нього змін, затвердженням бюджету і набранням його чинності.

Бюджетні процедури — це процедури згідно з визначеними термінами підготовки проекту бюджету виконавчим органом, його оформленням, поданням до представницького органу влади, розгляду і слуханням у представницькому органі влади, а також порядком доопрацювання проекту, внесенням до нього змін, затвердженням бюджету і набранням чинності. Що стосується Державного бюджету України, то відповідні бюджетні процедури встановлені Законом України “Про бюджетну систему України” та Регламентом Верховної Ради України. бюджетні процедури стосовно місцевих бюджетів визначені Законом України “Про бюджетну систему України” та відповідними рішеннями органів місцевого самоврядування.

Бюджетні резерви — заздалегідь відокремлена частина бюджетних коштів, призначена для фінансування невідкладних витрат, що не могли бути передбачені під час затвердження бюджету.

Бюджетні ресурси — це грошові кошти, які надходять до державного бюджету України, бюджету Автономної Республіки Крим, місцевих бюджетів; основний складник фінансових ресурсів країни.

Бюджетні стимули — це різновид економічних стимулів росту суспільного виробництва, його ефективності. Представлені конкретними видами податкових платежів і системою бюджетного фінансування, направленими на одержання високих народногосподарських результатів.

Бюджетні установи — органи державної влади, органи місцевого самоврядування, а також організації, створені ними у встановленому порядку, що повністю утримуються за рахунок відповідно державного бюджету чи місцевого бюджету. Бюджетні установи є неприбутковими.

Бюджетування – процес планування, що передбачає планування майбутніх подій, та підготовка на цій основі окремих бюджетів за структурними підрозділами, або функціональними сферами діяльності підприємства.

Бюджетування — процес складання бюджетів і контролю за їх виконанням. До основних характеристик бюджетування належать: короткостроковість (до одного року); високий рівень конкретизації; внутрішня спрямованість; тісна інтеграція з контролем й аналізом відхилень.

Б'юкенен Джеймс (нар. 1919) — американський економіст, лауреат Нобелівської премії 1986 р. "за дослідження договірних і конституційних основ теорії прийняття економічних і політичних рішень".

Бюргери — 1) в Німеччині та в деяких інших країнах — міські жителі; 2) вільні повноправні жителі (ремісники, купці) середньовічних міст Західної Європи, які об'єднувались у цехи та гільдії. В Україні Б. називалися міщани, вони об'єднувалися, крім цехів і гільдій, також у братства.

Бюро кредитних історій — юридична особа, виключною діяльністю якої є збір, зберігання, використання інформації, яка складає кредитну історію.

В

Валова додана вартість — вартість валової виробленої продукції за відрахуванням вартості витрат на сировину та матеріали, а також інших витрат проміжного споживання.

Валова заборгованість замовникам за роботи за будівельним контрактом — сума перевищення проміжних рахунків (без непрямих податків) над витратами підрядника і визнаним ним прибутком (за вирахуванням визнаних збитків) на дату балансу з початку виконання будівельного контракту (П(С)БО № 18 «Будівельні контракти»).

Валова продукція (див. *Продукція валова*).

Валовий випуск — сукупна ринкова вартість товарів і послуг, вироблених резидентами всередині країни протягом певного періоду.

Валовий внутрішній продукт (ВВП) — сукупна вартість кінцевих товарів і послуг, вироблених у поточному періоді на території країни, незалежно від національної належності підприємств.

Валовий внутрішній продукт за паритетом купівельної спроможності (у доларах США) — ВВП, скорегований на різницю між вартістю в американських доларах стандартного набору товарів і послуг в США і за їх межами в конкретній країні.

Валовий внутрішній продукт номінальний — сукупна вартість кінцевих товарів і послуг, вироблених у поточному періоді на території країни та обчислених в цінах поточного періоду.

Валовий внутрішній продукт реальний — сукупна вартість кінцевих товарів і послуг, вироблених у поточному періоді на території країни та обчислених в постійних (незмінних, базових) цінах.

Валовий грошовий потік (див. *Грошовий потік валовий*).

Валовий дохід підприємства — вартість новоствореного продукту в грошовому виразі.

Валовий дохід — загальна сума доходу платника податку на прибуток від усіх видів діяльності, отриманого (нарахованого) протягом звітного періоду в грошовій, матеріальній або нематеріальній формах як на території України, так і за її межами.

Валовий національний дохід (ВНД) — внутрішні первинні доходи резидентів плюс їхні чисті первинні доходи зовнішні.

Валовий національний продукт (ВНП) — сукупна вартість кінцевих товарів і послуг, створених за певний період вітчизняними підприємствами у країні та за її межами.

Валовий оборот підприємства — обсяг валової продукції незалежно від того, де вона буде використана: чи в межах підприємства, чи поза ним.

Валовий прибуток центру відповідальності (ЦВ) — різниця між виручкою від продажів центру і виробничою собівартістю його реалізованої продукції.

Валовий прибуток — прибуток (збиток) підприємства, що визначається вирахуванням з доходу (виручки) від реалізації продукції податку на додану вартість, акцизного збору, інших вирахувань, собівартості реалізованої продукції.

Валові витрати — витрати, здійснені платником податку на прибуток протягом звітного податкового періоду, які виключаються із суми скоригованого валового доходу для обчислення суми оподаткованого прибутку.

Валюта балансу — загальний підсумок статей активу та пасиву балансу.

Валюта звітності — грошова одиниця України (П(С)БО № 21 «Вплив змін валютних курсів»).

Валюта платежу — будь-яка валюта, в якій здійснюється оплата за товар.

Валюта України — грошові знаки у вигляді банкнот і монет, що перебувають в обігу та є законним платіжним засобом на території України, а також вилучені з обігу або такі, що вилучаються з нього, але підлягають обміну на грошові знаки, які перебувають в обігу.

Валюта ціни (валюта угоди) — валюта, в якій фіксується вартість товару.

Валютна безпека держави — 1) ступінь забезпеченості держави валютними коштами, достатніми для дотримання позитивного сальдо платіжного балансу, виконання міжнародних зобов'язань, накопичення необхідного обсягу валютних резервів, підтримання стабільності національної грошової одиниці; 2) стан курсоутворення, який максимально захищає від потрясінь на міжнародних валютних ринках і створює оптимальні умови для поступального розвитку вітчизняного експорту, широкомасштабного припливу в країну іноземних інвестицій, інтеграції України до світової економічної системи.

Валютна інтеграція — створення регіональних зон, у межах яких забезпечується відносно стійке співвідношення курсів національних валют або поступова заміна їх регіональною валютою, а також спільне регулювання валютних відносин та єдина валютна політика щодо інших країн. Складовими валютної інтеграції найрозвиненіших валютних об'єднань є: підтримання ринкового курсу власної валюти в межах узгодженого паритету, використання як паритету валюти країн-учасниць найсильнішої національної валюти або міжнародної розрахункової одиниці; створення спільного фонду для надання кредитів країн-учасникам для підтримання курсу власної валюти; заснування міждержавного органу для грошово-кредитного та валютного регулювання.

Валютна інтервенція — операція купівлі або продажу іноземної валюти Центральним банком країни з метою підтримання ринкового курсу національної валюти на рівні, бажаному для влади, в аспекті економічної політики, що проводиться урядом.

Валютна ліквідність — здатність суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності вчасно та в повному обсязі сплачувати свої зобов'язання перед іншими суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності.

Валютна операція на умовах «спот» — валютна операція за договором, умови якого передбачають виконання цієї операції на другий робочий день після дня укладення договору.

Валютна операція на умовах «год» — валютна операція за договором, умови якого передбачають виконання цієї операції в день укладення договору.

Валютна операція на умовах «том» — валютна операція за договором, умови якого передбачають виконання цієї операції в перший робочий день після дня укладення договору.

Валютна операція на умовах «форвард» — валютна операція за форвардним договором, умови якого передбачають виконання цієї операції (з поставкою валюти за договором) пізніше ніж на другий робочий день після дня укладення договору.

Валютна позиція — співвідношення вимог і зобов'язань банку в іноземній валюті. При їх рівності позиція вважається закритою, при нерівності — відкритою. Відкрита позиція є короткою в разі, якщо обсяг зобов'язань по проданій валюті перевищує обсяг вимог, і довгою, якщо обсяг вимог по купленій валюті перевищує обсяг зобов'язань.

Валютна позиція відкрита — сума активів та позабалансових вимог у певній іноземній валюті не дорівнює сумі балансових і позабалансових зобов'язань у цій самій валюті. Відкрита валютна позиція несе додатковий ризик у разі зміни валютного курсу.

Валютна позиція відкрита довга — сума активів та позабалансових вимог перевищує суму балансових і позабалансових зобов'язань у кожній іноземній валюті.

Валютна позиція відкрита коротка — сума балансових та позабалансових зобов'язань перевищує суму активів і позабалансових вимог у кожній іноземній валюті.

Валютна позиція закрита — сума активів та позабалансових вимог збігається із сумою балансових та позабалансових зобов'язань у кожній іноземній валюті.

Валютна політика девізна — політика регулювання валютного курсу шляхом купівлі і продажу іноземної валюти.

Валютна політика дисконтна — зниження або підвищення Національним банком України відсоткових ставок за кредит з метою регулювання попиту і пропозиції на позичковий капітал.

Валютна секція — сегмент біржового ринку, де укладаються угоди з купівлі та продажу іноземної валюти.

Валютна система — форма організації міжнародних грошових відносин; сукупність правил і механізмів, що забезпечують співвідношення між валютами.

Валютна система міжнародна — форма організації валютних відносин у межах світового господарства.

Валютна система національна — форма організації валютних відносин країни, що визначається її валютним законодавством.

Валютна спекуляція — діяльність на фінансовому ринку, яка розрахована на отримання прибутку від зміни валютних курсів і передбачає свідоме прийняття валютного ризику.

Валютне застереження — умова міжнародної зовнішньоекономічної угоди, яка передбачає перегляд суми платежу прямо пропорційно зміні курсу валюти застереження (фактично валюти ціни) з метою страхування експортера (або кредитора) від ризику знецінення валюти платежу.

Валютний арбітраж — операція, що поєднує купівлю-продаж валюти з подальшим здійсненням контроперації з метою отримання прибутку за різниці в курсах валют на різних валютних ринках (просторовий валютний арбітраж) або за рахунок курсових коливань протягом певного періоду (часовий валютний арбітраж).

Валютний аукціон (див. *Аукціон валютний*).

Валютний банк (див. *Банк уповноважений (девізний, валютний)*).

Валютний компонент — кількість одиниць кожної з валют, що формують валютний кошик, в одній міжнародній розрахунковій грошовій одиниці.

Валютний коридор — можливе мінімальне та максимальне відхилення офіційного курсу національної грошової одиниці щодо іноземних валют.

Валютний кошик — фінансовий жаргон; метод вимірювання середньозваженого курсу однієї валюти щодо певного набору інших валют, виражених у будь-якій валюті з цього набору. Кількість валют у наборі, їх склад і розмір валютних компонентів встановлюються довільно, залежно від мети визначення середньозваженого курсу.

Валютний курс — ціна грошової одиниці певної країни, виражена в грошових одиницях іншої країни; встановлений Національним банком України курс грошової одиниці України до грошової одиниці іншої країни (П(С)БО № 21 «Вплив змін валютних курсів»).

Валютний курс вільний плаваючий — валютний курс, який формується лише під впливом попиту і пропозиції на валютному ринку.

Валютний курс гнучкий (ринковий) — валютний курс, що формується на валютному ринку під впливом попиту і пропозиції. Розрізняють: плаваючий валютний курс — режим вільного коливання валютного курсу, що базується на ринковому механізмі валютного регулювання; валютний курс, що коливається — курс, що змінюється залежно від попиту і пропозиції на валютному ринку, але коригується валютними інтервенціями центральних банків для вирівнювання тимчасових різких коливань.

Валютний курс керовано-плаваючий — валютний курс, зміна якого регулюється державою завдяки цілеспрямованому впливу на кон'юнктуру валютного ринку.

Валютний курс офіційний — курс валюти, офіційно встановлений Національним банком України як уповноваженим органом держави.

Валютний курс фіксований — курс національної валюти, який держава офіційно зобов'язується підтримувати.

Валютний паритет — співвідношення між валютами різних країн, що встановлюється законодавчо.

Валютний ризик (див. *Ризик валютний*).

Валютний ринок (див. *Ринок валютний*).

Валютний своп — одночасне укладання спот та протилежної форвардної угоди. Іноземна валюта, придбана згідно з угодою спот, знову продається після закінчення певного проміжку часу, і, відповідно, валюта, що продається згідно з угодою спот, після закінчення певного проміжку часу купується знову. Обидві угоди укладаються з одним і тим самим партнером, при цьому курси, дати валютування та способи платежу встановлюються в момент укладання угоди.

Валютний союз — один з видів міжнародних валютних систем, представлений групою країн, які встановили межі взаємних коливань курсів своїх національних валют і використовують однакові засоби валютного регулювання.

Валютні відносини міжнародні (див. *Міжнародні валютні відносини*).

Валютні операції — 1) операції, пов'язані з переходом права власності на валютні цінності, за винятком операцій, що здійснюються між резидентами у валюті України; 2) операції, пов'язані з використанням валютних цінностей в міжнародному обігу як засобу платежу, з передаванням заборгованостей та інших зобов'язань, предметом яких є валютні цінності; 3) операції, пов'язані з ввезенням, переказуванням і пересиланням на територію України та вивезенням, переказуванням і пересиланням за її межі валютних цінностей.

Валютні операції (див. *Валютні операції*).

Валютні резерви — офіційні запаси іноземної валюти у центральному банку та фінансових органах країни або у міжнародних фінансових організаціях.

Валютні ринки міжнародні (див. *Міжнародні валютні ринки*).

Валютні фонди — це валютні кошти органів місцевого самоврядування, які формуються на основі порядку, встановленого законодавством України, не включаються до складу місцевого бюджету і витрачаються на цілі, визначені

місцевою владою. Кошти валютних фондів знаходяться на спеціальних валютних рахунках органів місцевого самоврядування.

Валютні цінності — цінності, щодо яких валютним законодавством встановлюється особливий обмежений режим обігу на території країни. Включають в себе національну та іноземні валютні кошти і банківські метали.

Вальрас Леон (1834—1910) — відомий французький економіст, засновник Лозаннської економічної школи. Разом із В. Джевонсом і К. Менгером є творцем "маржиналістської революції" і фундатором неокласичної економіки.

Варант — похідний цінний папір, що надає власнику право на купівлю цінних паперів за певною ціною й у встановлений термін, а також є додатковим свідомством, що видається разом із цінним папером. В. надає його власнику право на додаткові пільги після закінчення визначеного терміну.

Варант фондовий (див. *Фондовий варант*).

Варіаційний розмах — різниця між максимальними і мінімальними значеннями ознаки.

Варна — у Стародавній Індії кожна з таких чотирьох станових груп, як брахмани, кшатрії, вайші, шудри, з яких згодом утворилися касты.

Вартість первісна — історична (фактична) собівартість необоротних активів у сумі грошових коштів або справедливої вартості інших активів, сплачених (переданих), витрачених для придбання (створення) необоротних активів (П(С)БО № 7 «Основні засоби»).

Вартість переоцінена — вартість необоротних активів після їх переоцінки.

Вартість справедлива — сума, за якою може бути здійснений обмін активу, або оплата зобов'язання в результаті операції між обізнаними, зацікавленими та незалежними сторонами.

Вартість яка амортизується, — первинна або переоцінена вартість необоротних активів за вирахуванням їх ліквідаційної вартості (П(С)БО № 7 «Основні засоби»).

Вартість — економічна категорія, що синтезує в собі вартість втрачених можливостей у зв'язку з виробництвом будь-якого товару.

Вартість акцій внутрішня (див. *Внутрішня вартість акції*).

Вартість балансова — вартість активу, за якою він включається до підсумку балансу.

Вартість дійсна — відновна вартість за вирахуванням усіх видів зносу.

Вартість додана — різниця між повною ринковою вартістю товарів та послуг і матеріальними витратами.

Вартість залишкова — різниця між первісною (переоціненою) вартістю і сумою нарахованого зносу.

Вартість залишкова заміщення — поточна вартість витрат на придбання (будівництво) об'єкта, що подібний за функціональним призначенням тому, який оцінюється, і може бути йому задовільною заміною за вирахуванням усіх видів зносу (фізичного, функціонального, зовнішнього тощо).

Вартість іноземної валюти балансова (див. *Балансова вартість іноземної валюти*).

Вартість капіталу — плата за користування залученими фінансовими ресурсами, зокрема сплата відсотків, дивідендів, комісійних, негативних курсових різниць та інші затрати.

Вартість капіталу середньозважена (див. *Середньозважена вартість капіталу*).

Вартість ліквідаційна — сума коштів або вартість інших активів, яку підприємство очікує отримати від реалізації (ліквідації) необоротних активів після закінчення строку їх корисного використання (експлуатації), за вирахуванням витрат, пов'язаних з продажем (ліквідацією) (П(С)БО № 7 «Основні засоби»).

Вартість мінова — кількісне відношення або пропорція, в якому один товар обмінюється на інший.

Вартість підприємства — вартість бізнесу загалом або вартість 100% корпоративних прав у діловому підприємстві, визначена на основі процедури оцінювання вартості підприємства.

Вартість поточна (дисконтована) (див. *Поточна (дисконтована) вартість*).

Вартість поточних робіт, виконаних працівником, — збільшення теперішньої вартості зобов'язання за програмою з визначеною виплатою в результаті виконання робіт працівником у звітному періоді (П(С)БО № 26 «Виплати працівникам»).

Вартість раніше виконаних робіт працівником — збільшення теперішньої вартості зобов'язання за програмою з визначеною виплатою щодо робіт, виконаних працівником у попередніх періодах, яке виникає у звітному періоді в результаті запровадження виплат по закінченні трудової діяльності чи інших довгострокових виплат працівникам або в результаті їхніх змін (П(С)БО № 26 "Виплати працівникам").

Вартість реалізації активу чиста (див. *Чиста вартість реалізації активу*).

Вартість реалізації запасів чиста (див. *Чиста вартість реалізації запасів*).

Вартість робочої сили — вартість суми життєвих засобів, достатньої для того, щоб підтримувати трудящого індивіда та його дітей у стані нормальної життєдіяльності.

Вартість споживча — усвідомлена потенційним страхувальником корисність страхової послуги, — це її здатність забезпечувати страховий захист майнових інтересів страхувальника від випадкових та ймовірних небезпек, які загрожують його життю, здоров'ю й майну.

Вартість страхова — вартість, що її встановлює страхувальник, оцінюючи об'єкт страхування. Коли С. в. більша за страхову суму, страхове відшкодування в разі страхового випадку виплачується в межах страхової суми.

Вартість теперішня — дисконтована сума майбутніх платежів (за вирахуванням суми очікуваного відшкодування), яка, як очікується, буде необхідна для погашення зобов'язання у процесі звичайної діяльності підприємства (П(С)БО № 11 «Зобов'язання»).

Вартість товару митна (див. *Митна вартість товару*).

Вартість трудова — уречевлена в товарі загальнолюдська (суспільна) праця.

Вартість утрачених можливостей — вартість товару чи ресурсу, від яких відмовились.

Васалітет — у Західній Європі в середні віки система відносин особистої залежності одних феодалів від інших, заможніших і могутніших.

Ваучер — 1) документ, який підтверджує оплату товарів і послуг, надання кредиту, отримання грошей тощо; 2) приватизаційний чек.

ВВП (див. *Валовий внутрішній продукт*).

Веблен (Veblen) Торстейн (1857—1929) — американський економіст, основоположник інституціонального напрямку в економічній теорії.

Векселедавець — юридична або фізична особа, яка видала простий або переказний вексель.

Вексель бронзовий — вексель, який не має майнового забезпечення і видача якого має на меті штучне збільшення боргів особи у разі його неспроможності. Таким чином можуть створюватися фальшиві кредитори, за рахунок яких частка майна, яка по праву належить справжнім кредиторам, може зберігатися у збанкрутілої особи.

Вексель доміцильований — розрахунковий документ, який підлягає сплаті третьою особою (доміцилянтном) за місцем знаходження платника.

Вексель забезпечений — розрахунковий документ, гарантований заставою, який передається боржником кредиторіві аж до сплати боргу.

Вексель іменний — вексель без права його індосації першим векселедержателем іншій особі.

Вексель іногородній — вексель, який підлягає оплаті в іншому населеному пункті ніж місцезнаходження векселедержателя.

Вексель казначейський — вид державних цінних паперів, які випускаються для покриття витратків державного бюджету.

Вексель місцевий — вексель, який підлягає оплаті в місцезнаходженні векселедержателя.

Вексель опротестований — вексель, щодо якого векселедержатель нотаріально засвідчив відмову боржника від оплати або акцепту цього векселя.

Вексель переказний — розрахунковий документ, який регулює вексельні відносини трьох сторін: кредитора (трансанта), боржника (трасата) і отримувача платежу (ремітента).

Вексель податковий — письмове безумовне грошове зобов'язання платника податку сплатити до бюджету відповідну суму коштів у порядку та в терміни, визначені законом, що підтверджено комерційними банками шляхом авалю, який видається платником на відстрочення сплати податку на додану вартість, що справляється при імпорті товарів на митну територію України.

Вексель приватний — вид цінних паперів, що емітуються корпораціями, комерційними банками, фінансовими групами і не мають спеціального забезпечення.

Вексель простий (соло-вексель) — розрахунковий документ, що його виписує покупець, який бере на себе зобов'язання сплатити за векселем продавцю певну суму у визначений час.

Вексель товарний (комерційний) — вид цінних паперів, які використовуються для кредитування торговельних операцій.

Вексель — письмове безумовне зобов'язання, боргова розписка стандартної форми, що дає право її власнику вимагати сплати визначеної у векселі суми від особи, яка видала вексель, у відповідний строк і у відповідному місці.

Вексельна форма розрахунків — це оформлені векселем розрахунки між постачальником (отримувачем коштів) і покупцем (платником коштів) з відстрочкою платежу.

Вексельні реквізити — обов'язкові елементи тексту векселя, що в сукупності становлять вексельне зобов'язання та перетворюють його з простого цивільного боргового зобов'язання в зобов'язання, що регулюється нормами законодавства про вексельний обіг.

Великий кредит (див. *Кредит великий*).

Великий платник податків (див. *Платник податків великий*).

Величина абсолютна — первинний узагальнюючий показник, який характеризує явище чи процес в конкретних умовах місця і часу.

Величина відносна — узагальнюючий показник, який характеризує співвідношення між соціально-економічними явищами чи процесами.

Величина відносна динаміки — узагальнюючий показник, який характеризує напрям та інтенсивність зміни рівня явища чи процесу в часі.

Величина відносна інтенсивності — узагальнюючий показник, який характеризує ступінь поширення або розвитку даного явища чи процесу в певному середовищі.

Величина відносна координації — узагальнюючий показник, який характеризує співвідношення частин цілого між собою. За допомогою відносних величин координації визначають, скільки одиниць даної частини цілого припадає на 1, 100, 1000, 10 000 одиниць іншої частини, взятої за базу порівняння.

Величина відносна планового завдання — узагальнюючий показник, який характеризує відношення запланованого рівня показника до його фактично досягнутого рівня.

Величина відносна порівняння зі стандартом — узагальнюючий показник, який характеризує порівняння фактичних значень показника з певним еталоном — нормативом, стандартом, оптимальним рівнем.

Величина відносна просторового порівняння — узагальнюючий показник, який характеризує регіональні чи міжнародні порівняння показників економічного розвитку та життєвого рівня.

Величина відносна структури — узагальнюючий показник, який характеризує питому вагу окремих частин досліджуваної сукупності в загальному її обсязі.

Величина середня — узагальнюючий показник, який характеризує типовий рівень явища чи процесу шляхом абстрагування від індивідуальних значень до значень сукупності загалом. Найбільш поширеною $S. V.$ є середня арифметична.

Венчурний фонд — недиверсифікований інститут спільного інвестування закритого типу, який здійснює виключно приватне розміщення цінних паперів власного випуску та активи якого більш ніж на 50 відсотків складаються з корпоративних прав та цінних паперів, що не допущені до торгів на фондовій біржі або у торговельно-інформаційній системі.

Вертикальний фінансовий аналіз (див. *Фінансовий аналіз вертикальний (структурний)*).

Взаємне страхування (див. *Страхування взаємне*).

Взаємні розрахунки — передача коштів з одного бюджету до іншого у зв'язку з перерозподілом між ними доходів або видатків після затвердження бюджету.

Вивізне мито (див. *Мито вивізне*).

Вигоди від відновлення корисності — величина, на яку сума очікуваного відшкодування активу (у межах балансової (залишкової) вартості цього активу, визначеної на дату відновлення корисності без урахування попередньої суми втрат від зменшення його корисності) перевищує його балансову (залишкову) вартість (П(С)БО № 28 «Зменшення корисності активів»).

Вигодонабувач — особа, визначена страхувальником для отримання належних сум страхових виплат тоді, коли страхувальник (застрахований) не буде здатний скористатися ними самостійно. В особистому страхуванні виплати В. здійснюються у разі смерті застрахованого. В майновому страхуванні права В. можуть набувати орендодавці, кредитори, застраховане майно яких знищено або пошкоджено.

Вигодоодержувач — фізична особа (особи), яка в остаточному підсумку володіє чи контролює клієнта та/або особу, від імені якої здійснюється операція, а також особа (особи), що здійснює остаточний реальний контроль над юридичними особами або правовою домовленістю.

Видатки бюджету — кошти, спрямовані на здійснення програм та заходів, передбачених відповідним бюджетом. До видатків бюджету не належать: погашення боргу; надання кредитів з бюджету; розміщення бюджетних коштів на депозитах; придбання цінних паперів; повернення надміру сплачених до бюджету сум податків і зборів (обов'язкових платежів) та інших доходів бюджету, проведення їх бюджетного відшкодування.

Видатки місцевих бюджетів — це кошти, які спрямовуються відповідними місцевими органами влади на фінансування заходів з метою забезпечення покладених на ці органи функцій. Видатки місцевих бюджетів поділяються на поточні видатки і видатки розвитку. Поточні видатки — це видатки на фінансування діючої мережі підприємства, закладів і установ, що знаходяться у власності місцевого самоврядування, а також на заходи соціального захисту і соціального забезпечення населення. Видатки розвитку — це витрати місцевих бюджетів на інвестиційні програми і капітальні вкладення.

Виділені бюджетні асигнування — право, надане розпорядникам бюджетних коштів щодо розподілу між підвідомчими структурами виділених бюджетних асигнувань загального фонду державного бюджету та/або на використання бюджетних призначень, які повинні бути підкріплені

бюджетними коштами органами Державної казначейської служби. Механізм підкріплення коштами визначається Державною казначейською службою України.

Виконання бюджету — забезпечення повного і своєчасного надходження всіх передбачених у затвердженому бюджеті доходів і спрямування цих коштів на фінансування видатків, включених до бюджету.

Виконання місцевого бюджету — це процес забезпечення доходів бюджету та його видатків, який здійснюється місцевим органом державної виконавчої влади, а також виконавчим органом місцевого самоврядування.

Використання прибутку — спрямування прибутку підприємства на сплату податків, створення резервного фонду, виплату дивідендів, поповнення статутного фонду, фінансування витрат у процесі фінансово-господарської діяльності.

Використовуваний дохід (ВД) — показник, що розраховується шляхом зменшення показника особистого доходу на суму прибуткового податку з громадян та деяких неподаткових платежів державі:

Викуп акцій — придбання акціонерним товариством за плату розміщених ним акцій.

Викуп державного боргу — виплата коштів власникам державних цінних паперів при настанні терміну їх погашення.

Викуп облігацій — придбання емітентом у власників оплачених ними облігацій цього емітента, що здійснюється після закінчення строку розміщення та (або) під час обігу облігацій.

Викуп цінних паперів — придбання емітентом або особою, що видала цінний папір, розміщених ним або виданих нею цінних паперів.

Викупна сума — сума, на яку може претендувати власник полісу зі страхування життя в разі припинення дії полісу. Розмір В. с. залежить від суми й терміну, на який було укладено договір, та фактично здійснених внесків і тривалості дії договору.

Вилучення — частина поточного доходу, яка не спрямовується на сукупні видатки.

Вилучення бюджетного надлишку — перевищення запланованих доходів над нормованими видатками, що передаються на законодавчій основі з бюджету нижчого рівня до бюджету вищого рівня.

Вилучення з обігу банкнот (монет) — банківська операція, під час якої банкноти (монети) переводяться до категорії неплатіжних або приймаються на дослідження експертами системи Національного банку з метою надання висновку щодо платіжності.

Вимога клірингова (див. *Клірингова вимога*).

Вимоги страхувальників — заяви страхувальників (їх правонаступників або третіх осіб) щодо настання страхового випадку (випадків).

Вимушена неповна зайнятість (див. *Зайнятість неповна вимушена*).

Вина страхувальника — суб'єктивне ставлення юридичної або фізичної особи до своєї протиправної поведінки і її можливих наслідків, що може спричинитися до завдання шкоди. Розрізняють вину двох видів: навмисні дії і

необережність. Остання, своєю чергою, поділяється на просту і грубу необережність. Наявність навмисної дії або грубої необережності може бути підставою для звільнення страховика від його обов'язків з виплати страхового відшкодування.

Винагорода управителя — дохід управителя за здійснення довірчого управління майном установника, який виплачується в терміни і з періодичністю, зазначеними в договорі про довірче управління майном, і може бути сплачений у вигляді щорічного відрахування від основної суми переданого в управління майна в розмірі, визначеному в договорі між управителем і установником; щорічних відрахувань від доходу, отриманого при довірчому управлінні майном установника, у розмірі, встановленому в договорі між управителем та установником; внеску від основної суми майна установника, переданого ним у довірче управління управителю, після закінчення терміну дії договору або при його достроковому розірванні.

Викремлення підприємств — форма реорганізації, за якої на базі діючого суб'єкта господарювання чи його структурної одиниці створюється нове підприємство.

Виплата дивідендів — використання прибутку для виплати доходів власникам акцій, корпоративних прав.

Виплата страхова (див. *Страхова виплата*).

Випуск електронних грошей — послуга з надання фізичним та юридичним особам електронних грошей шляхом обміну готівкових або безготівкових коштів на електронні гроші, яка пов'язана із зобов'язанням щодо погашення електронних грошей на вимогу.

Випуск цінних паперів — сукупність певного виду емісійних цінних паперів одного емітента, однієї номінальної вартості, які мають однакову форму випуску і міжнародний ідентифікаційний номер і забезпечують їх власникам однакові права незалежно від часу придбання та розміщення на фондовому ринку.

Виробник — суб'єкт господарювання, який: виробляє товар або заявляє про себе як про виробника товару чи про виготовлення такого товару на замовлення, розміщуючи на товарі та (або) на упаковці чи супровідних документах, що разом з товаром передаються споживачеві, своє найменування (ім'я), торговельну марку або інший елемент, який ідентифікує такого суб'єкта господарювання; або імпортує товар.

Виробництво — процес створення людьми у взаємодії з іншими виробничими факторами різноманітних благ, необхідних для забезпечення життєдіяльності, добробуту та розвитку всього суспільства.

Виробництво допоміжне — частина виробничої діяльності підприємства, яка полягає в обслуговуванні основного виробництва, забезпеченні безперерйного виготовлення і випуску продукції та провадиться у певних структурних підрозділах.

Виробництво натуральне — тип господарства, в якому виробництво спрямовано безпосередньо на задоволення особистих потреб і потреб виробництва.

Виробництво незавершене — продукція, вироблена підприємством, але не завершена, тобто недостатньо перероблена, щоб бути використаною для поставки іншим інституційним одиницям. До незавершеного виробництва відносяться рослини і дерева, а також худоба-молодняк, худоба на відгодівлі, домашня птиця (поточні біологічні активи), що вирощується не для продуктивних або племінних цілей, а для одноразового використання (забій). Незавершене будівництво і незакінчений капітальний ремонт також належать до незавершеного виробництва, якщо вони здійснюються без контракту із замовником і за них не надійшов платіж.

Виробництво товарне — організаційна форма суспільного виробництва, за якої продукти виробляються не для власного споживання, а для обміну через купівлю-продаж на ринку.

Виробництво цивільне — виробництво продукції для задоволення особистих потреб людей у предметах споживання та виробничих потреб.

Виробнича безпека — такий рівень розвитку промислового комплексу країни, що здатний забезпечити зростання економіки та розширене її відтворення.

Виробнича інфраструктура — сукупність галузей, тобто організаційно-відокремлених об'єктів, які забезпечують нормальний хід суспільного виробництва через надання послуг з обміну результатами діяльності між підприємствами матеріального виробництва.

Виробнича потужність — максимально можливий річний обсяг випуску продукції (видобутку й переробки сировини або надання послуг) визначених номенклатури, асортименту та якості за умови найефективнішого використання прогресивної технології та організації виробництва.

Виробнича потужність — обсяг виробництва продукції, який підприємство може виконати в даний період часу за реально існуючого обсягу виробничих ресурсів.

Виробнича потужність вихідна — потужність підприємства на кінець планового періоду, яка визначається сумою вхідної і вихідної потужностей за винятком виведена за плановий період виробничої потужності.

Виробнича потужність обладнання — показник, що обчислюється як відношення дійсного ефективного фонду робочого часу обладнання до прогресивної норми часу на одиницю продукції.

Виробнича потужність потокової лінії — показник, що обчислюється як відношення дійсного ефективного фонду робочого часу обладнання до такту потокової лінії.

Виробнича програма — план виробництва і реалізації продукції споживачем у розгорнутій номенклатурі, асортименті, відповідної якості і у встановлені терміни.

Виробнича собівартість (див. *Собівартість виробнича*).

Виробнича трудомісткість (див. *Трудомісткість виробнича*).

Виробнича функція — взаємозв'язок між максимальним обсягом продукції, яку можна виробити, і витратами факторів виробництва, потрібних для цього обсягу.

Виробничий потенціал — здатність залучених до процесу суспільного виробництва кількості і якості національної праці та капіталу створювати товари і послуги за одиницю часу.

Виробничий процес — систематичне та цілеспрямоване змінювання в часі та просторі кількісних та якісних характеристик засобів виробництва і робочої сили для отримання готової продукції з вихідної сировини згідно із заданою програмою.

Виробничі запаси (див. *Запаси виробничі*).

Виробничі накладні витрати — витрати, пов'язані з процесом виробництва, які не можуть бути безпосередньо віднесені до певних виробів.

Виручка від реалізованої продукції — грошові кошти, які надійшли підприємству за продану продукцію

Високоліквідні активи банку (див. *Активи банку високоліквідні*).

Висхідна ділянка кривої сукупної пропозиції — ділянка на короткостроковій кривій сукупної пропозиції, яка за умов зростання сукупного попиту відображає одночасно зростання цін і реального ВВП у певному співвідношенні.

Виторг від граничного продукту певного фактора — додатковий виторг, який підприємець отримує від застосування додаткової одиниці певного фактора виробництва, якщо всі інші фактори залишаються сталими. Визначається як граничний продукт фактора, помножений на граничний виторг, отриманий від продажу додаткової одиниці продукції.

Витрат на оплату праці — витрати на виплату основної і додаткової заробітної плати, обчислені згідно із системами оплати праці, прийнятими підприємством, включаючи будь-які види грошових і матеріальних доплат.

Витрати — зменшення економічних вигод у вигляді вибуття активів або збільшення зобов'язань, які призводять до зменшення власного капіталу (за винятком зменшення капіталу за рахунок його вилучення або розподілення власниками) (НП(С)БО 1 'Загальні вимоги до фінансової звітності').

Витрати адміністративні — загальногосподарські витрати, пов'язані із забезпеченням діяльності та управлінням підприємством, установою, організацією.

Витрати альтернативні — цінність найкращого варіанта використання ресурсів, від якого відмовились у процесі економічного вибору, або обсяги інших благ, від виробництва яких треба відмовитися, щоб збільшити обсяг виробництва певного блага.

Витрати банку — загальна сума грошових коштів, що витрачаються банком у процесі здійснення діяльності щодо залучення коштів та інших видів діяльності. Як і доходи, витрати комерційного банку можна поділити на дві основні групи — процентні і непроцентні.

Витрати бюджету — видатки бюджету та кошти на погашення основної суми боргу.

Витрати бюджету — видатки бюджету, надання кредитів з бюджету, погашення боргу та розміщення бюджетних коштів на депозитах, придбання цінних паперів.

Витрати валові — сума будь-яких витрат платника податку у грошовій, матеріальній або нематеріальній формах, здійснених як компенсація вартості товарів (робіт, послуг), які придбаваються (виготовляються) таким платником податку для їх подальшого використання у власній господарській діяльності.

Витрати виробництва — вартість усіх факторів виробництва, що витрачаються для виготовлення та реалізації певної кількості продукції, а також для підтримання у працездатному стані наявних виробничих потужностей.

Витрати виробництва граничні — додаткові витрати на виробництво однієї додаткової одиниці обсягу продукції.

Витрати державні — відносини власності (привласнення) між державою та юридичними і фізичними особами в процесі розподілу та споживання частини національного доходу.

Витрати допоміжного виробництва — витрати структурних підрозділів підприємства, які зайняті забезпеченням процесу основного виробництва, включаючи витрати, пов'язані з управлінням, організацією та обслуговуванням виробництва.

Витрати екологічні — сумарні кошти, які підприємство може вкласти в запобігання емісії шкідливих речовин, а також різні платежі за виробниче споживання ресурсів та відшкодування за забруднення довкілля.

Витрати за будівельним контрактом — собівартість робіт за будівельним контрактом (П(С)БО № 18 «Будівельні контракти»).

Витрати за статтями калькуляції — витрати на окремі види виробів, а також витрати на основне і допоміжне виробництво.

Витрати загальновиробничі — витрати, що пов'язані з управлінням, організацією та обслуговуванням виробництва, які не можуть бути віднесені безпосередньо до конкретного об'єкта витрат і розподіляються між об'єктами витрат пропорційно базі розподілу, обраної організацією самостійно.

Витрати звичайної діяльності — витрати операційної, фінансової та інвестиційної діяльності.

Витрати змінні — витрати на обслуговування і управління виробництвом (цехів, дільниць), що змінюються прямо (або майже прямо) пропорційно до зміни обсягу діяльності.

Витрати майбутніх періодів — витрати, що мали місце протягом поточного або попередніх звітних періодів, але належать до наступних звітних періодів.

Витрати на відсотки за програмою — збільшення протягом звітного періоду теперішньої вартості зобов'язання за програмою з визначеною виплатою в результаті наближення остаточного розрахунку (П(С)БО № 26 «Виплати працівникам»).

Витрати на збут — витрати, пов'язані з реалізацією продукції (товарів): витрати на утримання підрозділів, що займаються збутом продукції (товарів), рекламу, доставку продукції споживачам тощо.

Витрати на продукцію — витрати, які безпосередньо пов'язані з виробництвом продукції, або придбанням товарів для реалізації та складають її собівартість.

Витрати незворотні — витрати, пов'язані з наявністю у власності господарського суб'єкта капітального блага, для якого не існує альтернативної можливості використання.

Витрати непродуктивні — витрати на невиробничу діяльність і непланові витрати, які виникають внаслідок поганої організації виробництва та праці. До них належать: оплата простоїв, доплати за понаднормову роботу, понаднормові витрати від браку та псування матеріалів, збитки від списання недоамортизованих основних фондів, від стихійних лих, штрафи та інші сплачені економічні санкції, втрати від списання безнадійних боргів тощо.

Витрати операційні — витрати, пов'язані з операційною (основною) діяльністю підприємства (адміністративні витрати, витрати на збут, інші операційні витрати).

Витрати операційні змінні — витрати матеріальних і трудових ресурсів на виробництво і реалізацію продукції (товарів, робіт, послуг), що змінюються пропорційно обсягові виробництва і реалізації продукції (товарів, робіт, послуг).

Витрати операційні умовно-постійні — витрати матеріальних і трудових ресурсів на виробництво і реалізацію продукції (товарів, робіт, послуг), що не залежать від обсягів виробництва, а зумовлені тільки структурою та організацією управління виробництвом. До них відносяться адміністративні витрати, витрати на утримання основних засобів та інших необоротних активів і умовно 50 відсотків інших операційних витрат.

Витрати періоду — витрати, що не включаються до собівартості продукції та запасів і розглядаються як витрати того періоду, в якому вони були здійснені.

Витрати підприємства — виражені у грошовій формі витрати, які підприємство здійснює під час своєї господарської діяльності.

Витрати постійні — витрати, що залишаються незмінними (або майже незмінними) при зміні обсягу діяльності.

Витрати поточного періоду — витрати на управління, збут товарів (продукції) та інші операційні витрати, які належать до того періоду, у якому вони були здійснені.

Витрати прямі — витрати, що можуть бути віднесені безпосередньо до конкретного об'єкта витрат економічно доцільним шляхом (П(С)БО № 16 «Витрати»).

Витрати середні (див. *Середні витрати*).

Витрати сукупні — витрати на виробництво певного обсягу продукції.

Витрати трансакційні — витрати у сфері обміну, пов'язані з передачею прав власності.

Витратний ліміт — гранична сума коштів, що доступна держателю платіжної картки протягом певного періоду для здійснення операцій із застосуванням платіжної картки.

Вихідна виробнича потужність (див. *Виробнича потужність вихідна*).

Вищий менеджер (топ-менеджер) — менеджер, який досяг вершини організаційної ієрархії і несе відповідальність за діяльність всієї організації загалом.

Від'ємний грошовий потік (див. *Грошовий потік негативний (від'ємний)*).

Відкличний акредитив (див. *Акредитив відкличний*).

Відкрита валютна позиція (див. *Валютна позиція відкрита*).

Відкрита монополія (див. *Монополія відкрита*).

Відкрита підписка — розміщення цінних паперів шляхом відкритого продажу.

Відкрита система — система, що взаємодіє із зовнішнім середовищем.

Відкрите (публічне) розміщення іпотечних облігацій — відчуження іпотечних облігацій на підставі опублікування в засобах масової інформації повідомлення про продаж іпотечних облігацій, зверненого до заздалегідь не визначеної кількості осіб.

Відкрите зберігання векселів (див. *Зберігання векселів відкрите*).

Відкритий ринок (див. *Ринок відкритий*).

Відмивання доходів (див. *Легалізація (відмивання) доходів*).

Відносини економічні — матеріально-опосередковані відносини між різними суб'єктами економічної діяльності (індивідами і соціальними групами) з приводу виробництва, розподілу і споживання обмежених матеріальних і нематеріальних ресурсів та економічних благ.

Відносини економічні товарні — система зв'язків і відносин між людьми, які пов'язані з виробництвом товарів та з їх обміном на ринку.

Відносини кореспондентські — договірні відносини між банками, метою яких є здійснення платежів, розрахунків та надання інших банківських послуг за взаємними дорученнями.

Відносна величина (див. *Величина відносна*).

Відносне вивільнення оборотних коштів — має місце, коли темпи зростання обсягу виробництва випереджають темпи зростання оборотних коштів.

Відомча класифікація видатків бюджетів (див. *Класифікація видатків бюджетів відомча*).

Відпускна ціна (див. *Ціна відпускна*).

Відрахування — платежі до бюджету та державних цільових фондів, які мають повне (за використанням) або часткове (за змістом) цільове призначення. Встановлюються на певні цілі з визначенням джерела сплати або від певного вартісного показника.

Відрядний розцінок — розмір оплати праці за виготовлення одиниці продукції (виробу чи його частини) або за виконання певної операції.

Відрядно-преміальна система оплати праці (див. *Система оплати праці відрядно-преміальна*).

Відрядно-прогресивна система оплати праці (див. *Система оплати праці відрядно-прогресивна*).

Відсоткова ставка — виражений у відсотках розмір плати за користування коштами, залученими позичальником у кредитора на визначений строк.

Відсоткова ставка номінальна — ставка відсотка за поточного курсу без поправки на інфляцію.

Відсоткова ставка реальна — ставка відсотка, очищена від впливу інфляції.

Відсотковий дохід — дохід, який нараховується за надання грошей у позичку.

Відсотковий ризик (див. *Ризик відсотковий*).

Відсоткові облігації (див. *Облігації відсоткові*).

Відсоток — сота частка числа, прийнятого за ціле.

Відсоток депозитний — норма доходу, яку виплачують банки своїм клієнтам за їхніми депозитами.

Відсоток облігаційний — норма доходу, встановлена за цінними паперами. Він має забезпечити зацікавленість інвесторів у вкладанні грошей у цінні папери. Цей відсоток повинен мати вищу ставку, ніж відсоток за банківськими депозитами, оскільки останні ліквідніші, ніж цінні папери.

Відсоток позиковий — норма доходу, яку стягує банк із позичальників за користування позиченими коштами. Ставки позикового відсотка повинні бути вищими за ставки депозитного відсотка, оскільки за рахунок цієї різниці у ставках банки одержують дохід, який називається маржею, і формують свій прибуток.

Відставання ВВП (ВВП-розрив) — відставання фактичного ВВП від потенційного ВВП, яке виникає внаслідок циклічного безробіття.

Відстрочене податкове зобов'язання (див. *Податкове зобов'язання відстрочене*).

Відстрочений податковий актив (див. *Податковий актив відстрочений*).

Відстрочення податкових зобов'язань — перенесення сплати основної суми податкових зобов'язань платника податків на умовах податкового кредиту без урахування сум пені, за якими основна сума податкових зобов'язань та нараховані проценти сплачуються рівними частками починаючи з будь-якого податкового періоду, визначеного відповідним податковим органом, але не пізніше закінчення 12 календарних місяців з моменту виникнення такого податкового зобов'язання, або одноразово у повному обсязі.

Відтворення — постійне відновлювання та повторення процесу виробництва.

Відтворювальна структура капітальних вкладень — співвідношення в загальному обсязі капітальних вкладень витрат на нове будівництво і реконструкцію основних фондів.

Відхилення – різниця між фактичним та бюджетним значеннями показника.

Відхилення від норм – різниця між величиною фактичних і нормативних витрат.

Відхилення квадратичне середнє (див. *Середнє квадратичне (стандартне) відхилення*).

Відхилення лінійне середнє (див. *Середнє лінійне відхилення*).

Відхилення стандартне середнє (див. *Середнє квадратичне (стандартне) відхилення*).

Відходи — будь-які речовини, матеріали і предмети, що утворилися у процесі виробництва чи споживання, а також товари (продукція), що повністю

або частково втратили свої споживчі властивості і не мають подальшого використання за місцем їх утворення чи виявлення і від яких їх власник позбувається, має намір або повинен позбутися шляхом утилізації чи видалення.

Відшкодування страхове (див. *Страхове відшкодування*).

Візер (Wieser) Фрідріх (1851—1926) — австрійський економіст, послідовник К. Менгера. В історію світової економічної думки увійшов як автор терміна «маржиналізм», теорії альтернативних витрат виробництва й оригінального трактування концепції вміювання цінності.

Віконт — дворянський титул у країнах Західної Європи (у Франції, Великій Британії та в ін.; є середнім між бароном і графом).

Вікселль (Wicksell) Кнут (1851—1926) — видатний шведський економіст. У своїй першій праці, присвяченій проблемі вартості (1843), зробив спробу поєднати вчення австрійської школи політичної економії з теорією цін математичної школи.

Вілан — у середньовічній Західній Європі феодально залежний селянин; у Британії В. був фактично кріпаком, а у Франції, Німеччині, Італії, зберігаючи особисту незалежність, був у земельній залежності від феодала.

Вільна конкуренція (див. *Конкуренція досконала (вільна, чиста або повна)*).

Вільна ціна — відпускна ціна, що встановлюється виробником на договірній основі, чи роздрібна ціна, що визначається торговцями самостійно.

Вільний залишок коштів бюджету — кошти, що утворилися на початок поточного бюджетного року; доходи бюджету, додатково одержані у процесі виконання бюджету; суми перевищення доходів над видатками, які утворилися в результаті збільшення надходжень до бюджету чи економії у видатках поточного року. Ці кошти не підлягають вилученню органами державної виконавчої влади вищого рівня.

Вільні бюджетні кошти — це додаткові кошти, що утворюються в процесі виконання бюджету і не затверджуються у складі доходів і видатків бюджету.

Вільні резерви страховика — частка власних коштів страховика, яка резервується з метою забезпечення платоспроможності страховика відповідно до прийнятої методики здійснення страхової діяльності.

Вклад — кошти в готівковій або в безготівковій формі, у валюті України або в іноземній валюті, які розміщені клієнтами на їхніх іменних рахунках у банку на договірних засадах на визначений термін зберігання або без зазначення такого терміну і підлягають виплаті вкладнику відповідно до законодавства України та умов договору.

Вклад (депозит) на вимогу — грошові кошти або банківські метали, що розміщені вкладниками в банках на умовах видачі вкладу (депозиту) на першу вимогу вкладника або здійснення платежів за розпорядженням власника рахунку.

Вклад (депозит) строковий — грошові кошти або банківські метали, розміщені вкладниками в банку на визначений договором строк.

Вклад євровалютний — 1) депозит термінового характеру, що мають здатність переходити від одного власника до іншого у формі депозитних

сертифікатів; 2) банківські розписки в одержанні грошового депозиту, які не підлягають вилученню протягом зазначеного часу.

Вкладений капітал (див. *Капітал вкладений*).

Вкладник — юридична чи фізична особа, яка здійснила розміщення готівкових (безготівкових) грошових коштів або банківських металів на рахунок у банку чи придбала ощадний (депозитний) сертифікат банку на договірних умовах.

Влада — потенційна здатність індивіда впливати на поведінку інших людей.

Власний капітал (див. *Капітал власний*).

Власні надходження бюджетних установ — кошти, отримані в установленому порядку бюджетними установами як плата за надання послуг, виконання робіт, гранти, дарунки та благодійні внески, а також кошти від реалізації в установленому порядку продукції чи майна та іншої діяльності.

Власні оборотні кошти — забезпечують оптимальну планову потребу в фінансових ресурсах для поточної діяльності підприємства і визначається на основі бухгалтерського балансу.

Власність муніципальна — власність, що перебуває у користуванні, володінні й розпорядженні територіальних колективів та їх виборних органів місцевого самоврядування; одна з форм власності корпоративної (колективної).

Власність подружжя — сукупність відносин, у які вступає подружжя з приводу володіння та використання майна і фінансових ресурсів, які перебуває в їх розпорядженні.

Власність суспільна (див. *Суспільна власність*).

Внески в державний інноваційний фонд — спеціальні відрахування, які встановлені у відсотках від обсягу реалізації продукції (робіт, послуг), валового доходу суб'єктів господарювання для забезпечення фінансування інноваційної діяльності.

Внески на соціальне страхування — фактичні або умовні платежі відповідно до програм соціального страхування, за рахунок яких створюються резерви для страхових соціальних виплат. Такі внески можуть здійснюватися роботодавцями від імені їх працівників або самими працівниками, а також особами, що не працюють взагалі від свого власного імені для забезпечення на майбутнє права на отримання соціальних допомог цими особами або членами їхніх сімей за певних обставин, які призводять до зниження доходів та добробуту домашніх господарств: необхідність лікування через хворобу, травму, народження дитини, інвалідність, похилий вік.

Внесок страховий (див. *Страховий внесок (премія, платіж)*).

Внутрішньогрупові операції — операції між материнським та дочірніми підприємствами або між дочірніми підприємствами однієї групи (П(С)БО № 20 «Консолідована фінансова звітність»).

Внутрішньогрупове сальдо — сальдо дебіторської заборгованості та зобов'язань на дату балансу, яке утворилося внаслідок внутрішньогрупових операцій (П(С)БО № 20 "Консолідована фінансова звітність").

Внутрішній (традиційний) фінансовий аналіз — аналіз, який здійснюється самим підприємством за даними бухгалтерського обліку та звітності, а також за оперативними даними.

Внутрішній продукт чистий (див. *Чистий внутрішній продукт*).

Внутрішній ринок Європейського Союзу — простір без внутрішніх кордонів, де вільний рух товарів, послуг, капіталу, а також вільне пересування людей забезпечуються відповідно до положень Договору про заснування Європейського Союзу.

Внутрішній фінансовий аналіз (див. *Фінансовий аналіз внутрішній (традиційний)*).

Внутрішній фінансовий контроль (див. *Фінансовий контроль внутрішній*).

Внутрішня вартість акції — різниця між справедливою вартістю акцій, на які постачальник товарів (робіт, послуг) має за договором про платіж на основі акцій право підписатися або отримати, та вартістю, яку йому має бути сплачено за ці акції.

Внутрішня вартість опціону кол — різниця між спотовою ціною базового активу та ціною виконання опціону.

Внутрішня вартість опціону пут — різниця між ціною виконання опціону та спотовою ціною базового активу.

Внутрішня норма дохідності (рентабельності) інвестицій — ставка дисконту, суми початкових інвестицій і теперішньої вартості грошових потоків є однаковими, тобто цінність проекту дорівнює нулю.

Внутрішньобанківська платіжна система (див. *Платіжна система внутрішньобанківська*).

Внутрішньобанківська транзакція (див. *Транзакція внутрішньобанківська*).

Внутрішньобанківські операції (див. *Операції внутрішньобанківські*).

Внутрішньобанківські рахунки (див. *Рахунки внутрішньобанківські*).

Внутрішньодержавна платіжна система (див. *Платіжна система внутрішньодержавна*).

Внутрішньозаводський оборот — обсяг продукції підприємства, яка використовується всередині нього для подальшої переробки.

Вплив суттєвий — повноваження брати участь у прийнятті рішень з фінансової, господарської та комерційної політики об'єкта інвестування без здійснення контролю цієї політики (П(С)БО № 12 «Фінансові інвестиції»).

Впровадження стратегії — етап стратегічного менеджменту, що передбачає використання управлінських і організаційних інструментів і ресурсів для одержання стратегічних результатів.

Врахування векселя — придбання банком векселя до настання строку платежу за ним у векселедержателя за грошові кошти з дисконтом.

Врахування векселя безоборотне — різновид врахування, за якого пред'явник векселя вибуває з числа зобов'язаних за векселем осіб, що здійснюється шляхом вчинення пред'явником у тексті індосаменту безоборотного застереження (здійснення безоборотного індосаменту) або

шляхом передавання банку векселя пред'явником без вчинення індосаменту, якщо останній індосамент бланковий або на пред'явника.

Врахування векселя з реверсом — різновид врахування, за якого пред'явник векселя дає банку позавексельне зобов'язання викупити враховані векселі до настання строку їх оплати та/або в разі настання/ненастання певних обставин. Із технічного боку врахування векселів з реверсом подібне до кредиту, забезпеченого векселями, і є операцією репо з відкладальними та/або скасувальними умовами. Від звичайного врахування врахування з реверсом відрізняється тим, що платіж за векселем виконує не безпосередньо зобов'язана за векселем особа-платник, а пред'явник, який підписує реверс і викупує вексель.

Вторинна сировина — відходи, які можуть повторно використовуватися в господарській діяльності в даний час або в найближчій перспективі з урахуванням технічних можливостей та економічної доцільності - перероблені (оброблені) вторинні матеріальні ресурси, для яких є реальна можливість і доцільність повторного використання.

Вторинний ринок цінних паперів (див. *Ринок цінних паперів вторинний*).

Вторинні резерви банку (див. *Резерви банку вторинні*).

Втрати від зменшення корисності — сума, на яку балансова (залишкова) вартість активу перевищує суму його очікуваного відшкодування (П(С)БО №28 «Зменшення корисності активів»).

Вуглецевий слід — загальна кількість парникових газів, що виробляються організаціями, продуктами або людьми в процесі життєдіяльності. Парникові гази виділяються при спалюванні вичопного палива в процесі використання транспорту, розчищення земель, а також виробництва і споживання продуктів харчування, палива, промислових товарів, матеріалів, дерева, доріг, будівель, послуг і т.д. Для спрощення звітності, часто виражається в тоннах (або кілограмах) діоксиду вуглецю як еквівалента усіх парникових газів.

Вхідний податок на додану вартість — сума податку на додану вартість, яку включено в ціну товарів (робіт, послуг) і котра сплачується суб'єктом господарювання за придбання цих товарів (робіт, послуг).

Вчення про фінанси — це сукупність теоретичних положень щодо фінансів, система поглядів на фінанси.

Галопуюча інфляція (див. *Інфляція галопуюча*).

Галузь — у стратегічному управлінні сукупність усіх продавців якого-небудь продукту або виробників, що пропонують будь-який продукт або групу продуктів, які повністю замінюють один одного.

Гарант (поручитель) — держава в особі її уповноважених органів, фізична або юридична особа, яка надає гарантії і несе повну фінансову або матеріальну

відповідальність за взятими на себе зобов'язаннями у разі настання гарантійного випадку. Г. відповідає перед кредитором за порушення зобов'язання боржником.

Гарантійна сума — грошова сума, на яку видається гарантія.

Гарантійне зобов'язання — зобов'язання гаранта повністю або частково виконати боргові зобов'язання суб'єкта господарювання - резидента України перед кредитором у разі невиконання таким суб'єктом його зобов'язань за кредитом (позикою), залученим під державну чи місцеву гарантію.

Гарантія виконання зобов'язань — сплата підприємствами-забруднювачами або природо-користувачами депозиту, оформленого у вигляді гарантійної застави. Кошти депозиту повертаються після того, як діяльність підприємства приведена у відповідність до природоохоронних вимог. Якщо під час експлуатації або після закриття промислового об'єкта має місце забруднення довкілля чи виникають інші проблеми екологічного характеру і ці проблеми не вирішуються, депозит або його частина не повертаються власнику підприємства і використовуються для покриття витрат на очищення території.

Гарантія державна — зобов'язання України повністю або частково виконати платежі на користь кредитора у разі невиконання позичальниками, іншими ніж Україна, що отримали кредит під державні гарантії, зобов'язань щодо повернення грошових коштів на умовах строковості та платності.

Гарантія екологічної (природоохоронної) позики — юридичне зобов'язання третьої сторони, яка виступає гарантом, виплатити компенсацію кредитору, якщо позичальник не виплачує кредит на здійснення екологічних інвестицій.

Гарантія страхова — письмове заручення страховика за свого клієнта щодо його кредитоспроможності. Це означає, що страхова компанія бере на себе зобов'язання в разі настання обумовлених подій сплатити суму неплатежу за свій рахунок.

Гарантована позика (див. *Позика гарантована*).

Гарантоване розміщення акцій — спосіб продажу акцій ВАТ, згідно з яким радник здійснює розміщення акцій за умови оплати мінімально встановленої договором про надання послуг ціни пакета акцій або за умови попереднього фінансування частини очікуваної ринкової вартості пакета акцій, при цьому акції придбає покупець, який запропонував найвищу ціну.

Гарантовані виплати працівнику — виплати працівнику, які не залежать від майбутньої трудової діяльності (П(С)БО № 26 «Виплати працівникам»).

Гармонізація обліку — певна відповідність і злагодженість, дотримання принципів ведення бухгалтерського обліку і статистики, складання звітності групою країн чи їх об'єднанням, наприклад, країнами ЄС, СНД.

Гармонізовані стандарти — стандарти, прийняті різними органами, що займаються стандартизацією, та поширюються на один і той самий об'єкт стандартизації, забезпечують взаємозамінність продукції, процесів, послуг і/або однозначне розуміння результатів випробувань чи інформації, яка надається відповідно до цих стандартів.

Генеральна ліцензія (див. *Ліцензія генеральна*).

Географічний сегмент — відокремлювана частина діяльності підприємства з виробництва певного виду (або групи) продукції (робіт, послуг) у конкретному економічному середовищі, яка відрізняється від інших отриманням доходу, економічними та політичними умовами, взаємозв'язком між діяльністю в різних географічних регіонах, віддаленістю операцій, характерними ризиками діяльності, правилами валютного контролю і валютними ризиками в таких регіонах (П(С)БО № 27 «Діяльність, що припиняється»).

Гербовий збір — загальнодержавний збір, який підлягає обов'язковій сплаті суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності при ввезенні на митну територію України товарів, предметів і транспортних засобів (далі - товарів та інших предметів).

Гіперінфляція — приріст цін, який вимірюється тисячами відсотків за рік.

Гіпермаркет — різновид універсального магазину самообслуговування з торговою площею від 2500 кв. м і більше, у якому здійснюється продаж не менше 10 тисяч найменувань продовольчих та непродовольчих товарів, а також пропонується широкий перелік додаткових послуг населенню (стоянка автотранспорту, послуги з харчування, комплектування подарункових наборів та ін.).

Глобалістика — самостійна галузь знань про найзагальніші, планетарні проблеми сучасного та майбутнього розвитку людської цивілізації.

Глобальний екологічний фонд (ГЕФ) — міжнародна фінансова організація, яка в рамках Програми ООН з розвитку (ПРООН) та Програми ООН з навколишнього середовища (ЮНЕП) допомагає державам реалізовувати їх екологічні ініціативи. Фонд надає гранти на проекти за такими основними напрямками: біорізноманіття, зміна клімату, міжнародні водні ресурси, деградація земель, виснаження озонового шару і стійкі органічні забруднювачі (СОЗ).

Глобальний сертифікат — документ, оформлений на весь випуск цінних паперів у бездокументарній формі, який підтверджує право на здійснення операцій з цінними паперами цього випуску в Національній депозитарній системі.

Гнучкий бюджет — бюджет, складений на підставі запланованих (нормативних) даних про доходи та витрати підприємства для фактичного обсягу реалізації.

Головні розпорядники бюджетних коштів (див. *Розпорядники бюджетних коштів головні*).

Гомстед-акт — закон про земельні наділи в США і Канаді, який видав у 1862 р. під час Громадянської війни у США 1861—1865 рр. уряд А. Лінкольна під тиском народних мас. Надавав кожному громадянину США після досягнення 21 року право одержати за певний внесок ділянку землі (гомстед), що з часом ставала його власністю.

Гомстеди — земельні наділи в США, Канаді, які надавалися згідно з гомстед-актом.

Горизонтальна ділянка кривої сукупної пропозиції — ділянка на короткостроковій кривій сукупної пропозиції, яка за умов зростання сукупного попиту відображає незмінність цін і зростання лише реального ВВП.

Горизонтальний аналіз (див. *Аналіз горизонтальний*).

Господарство Робінзона — термін, введений у науковий обіг К. Менгером, який використовується для аналізу економічних відносин і показників на рівні окремого суб'єкта (індивіда), що господарює, тобто на мікрорівні, з урахуванням феномену власності й зумовленого відносною рідкісністю благ.

Господарська діяльність — діяльність суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, спрямована на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт або надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність.

Господарська ємність біосфери — гранично допустимий антропогенний вплив на біосферу (екосистему), перевищення якого виводить її з стану рівноваги і з часом викликає незворотні деградаційні процеси.

Господарська одиниця — стаціонарний або пересувний об'єкт, у т.ч. транспортний засіб, де реалізуються товари чи надаються послуги та здійснюються розрахункові операції.

Господарська одиниця за межами України — дочірнє, асоційоване, спільне підприємство, філія, представництво або інший підрозділ підприємства, які перебувають або ведуть господарську діяльність за межами України (П(С)БО № 21 «Вплив змін валютних курсів»).

Господарська операція — дія або подія, яка викликає зміни в структурі активів та зобов'язань, власною капіталі підприємства.

Господарський механізм — система основних форм, методів і важелів використання економічних законів, розв'язання суперечностей суспільного способу виробництва, реалізації власності, а також всебічного розвитку людини, формування її потреб, створення системи стимулів і узгодження економічних інтересів основних класів, соціальних груп.

Господарський сегмент — відокремлювана частина діяльності підприємства з виробництва певного виду (або групи) продукції (робіт, послуг), яка відрізняється від інших видом продукції (робіт, послуг), отриманням доходу, характером виробничого процесу, притаманними їй ризиками, категорією споживачів (П(С)БО № 27 «Діяльність, що припиняється»).

Госсен (Gossen) Герман Генріх (1810—1853) — відомий німецький економіст, основоположник теорії граничної корисності, представник математичної школи.

Готівка (готівкові кошти) — 1) грошові знаки (банкноти, монети); 2) готівкова валюта України і готівкова іноземна валюта у вигляді банкнот і монет, що перебувають в обігу та є законним платіжним засобом на території відповідної держави, банкноти та монети, вилучені з обігу або такі, що вилучаються з нього, але підлягають обмінові на грошові знаки, які перебувають в обігу (крім монет, що належать до банківських металів), і дорожні чеки.

Готівка касова (див. *Касова готівка*).

Готівкова виручка (виручка) — сума фактично одержаних готівкових коштів від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) і позареалізаційні надходження.

Готівкова іноземна валюта — іноземні грошові знаки у вигляді банкнот і монет, що перебувають в обігу та є законним платіжним засобом на території відповідної іноземної держави.

Готівкова форма розрахунків — форма розрахунків, що здійснюється з використанням готівки.

Готівковий обіг — обіг у готівковій формі законних платіжних засобів (банкнот та розмінної монети), які обслуговують потреби економіки країни.

Готівкові розрахунки — платежі готівкою підприємств та фізичних осіб за реалізовану продукцію (товари, виконані роботи, надані послуги), а також за операціями, які безпосередньо не пов'язані з реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг) та іншого майна.

Готова продукція — товари, що зберігаються на підприємствах, які їх виробляють і використовують для постачання іншим інституційним одиницям і які не призначені для подальшої переробки на даному підприємстві.

Гра — взаємовідносини економічних суб'єктів у ситуаціях з наперед встановленими правилами, коли необхідно приймати відповідальні рішення.

Граничні кредити (див. *Кредити граничні*).

Гранична корисність (див. *Корисність гранична*).

Гранична норма заміщення — величина, що показує, від якої кількості одного блага (вона розміщена по осі Y) згоден відмовитися споживач, щоб збільшити кількість іншого блага (по осі X) на одиницю за незмінної корисності від набору благ.

Гранична норма технологічного взаємозаміщення (MRTS) — величина, що показує, від якої кількості одного ресурсу треба відмовитися для того, щоб для даного технічно ефективного обсягу випуску використати додаткову одиницю іншого ресурсу.

Гранична продуктивність — приріст корисності, який забезпечується завдяки використанню додаткової одиниці блага.

Гранична продуктивність капіталу — приріст продукту, який забезпечується завдяки використанню додаткової одиниці капіталу.

Гранична продуктивність праці — приріст продукту, який забезпечується завдяки використанню додаткової одиниці праці.

Гранична схильність до заощаджень — коефіцієнт, який характеризує відношення між зміною заощаджень і зміною післяподаткового доходу.

Гранична схильність до імпорту — коефіцієнт, який характеризує відношення між зміною імпорту і зміною доходу.

Гранична схильність до споживання — величина додаткового споживання, що його спричиняє одна додаткова гривня доходу.

Граничний коефіцієнт податків — коефіцієнт, який показує, на скільки одиниць змінюються чисті податки в разі зміни доходу на одиницю.

Граничний продукт — приріст загального обсягу випуску продукції, здобутий завдяки збільшенню використання змінного фактора виробництва на

одну додаткову одиницю за незмінності величини всіх інших факторів виробництва.

Граничний продукт фактора виробництва – додатковий продукт або обсяг продукції, отриманий унаслідок збільшення витрат цього фактора на одну додаткову одиницю за сталої величини інших факторів виробництва.

Граничні витрати виробництва (див. *Витрати виробництва граничні*).

Граничні витрати факторні — додаткові витрати на придбання додаткової одиниці фактора.

Гранти місцевим органам влади — (від англ. grant — дарувати, давати: дотацію, субсидію, стипендію, задовольняти прохання) — фінансові ресурси, які передаються місцевій владі з бюджетів вищого рівня для фінансування окремих завдань і функцій. Фінансові ресурси у вигляді грантів можуть надаватися місцевим органам влади також міжнародними фінансовими організаціями та бізнесовими структурами. Як поняття використовується у багатьох зарубіжних країнах.

Графік безбитковості – графік, що відображає рівень постійних та змінних витрат і доходу від реалізації продукції за різних обсягів діяльності підприємства.

Графік маржинального доходу – графічне зображення динаміки приросту маржинального доходу та, відповідно, прибутку.

Графік прибутку – графічне відображення залежності прибутку від зміни обсягу діяльності.

Графство — 1) в ранньому середньовіччі одиниця територіального поділу, що була у віданні графа — посадової особи короля; з розвитком феодалізму — незалежне володіння феодала; 2) адміністративно-територіальна одиниця у Великій Британії, Ірландії, США та в деяких інших державах.

Гривня — грошова одиниця України (національна валюта), єдиний законний платіжний засіб в Україні, що приймається усіма фізичними і юридичними особами без будь-яких обмежень на всій території України для проведення переказів.

Громадський фінансовий контроль (див. *Фінансовий контроль громадський*).

Гроші — товар, який служить загальним еквівалентом вартості.

Гроші депозитні — грошові кошти, які залучаються банківською системою з метою їх використання для здійснення активних операцій.

Гроші електронні — одиниці вартості, які зберігаються на електронному пристрої, приймаються як засіб платежу іншими, ніж емітент, особами і є грошовим зобов'язанням емітента.

Гроші кредитні — гроші, які становлять боргові зобов'язання суб'єктів економіки і завдяки цьому виконують роль знаків вартості в обігу.

Гроші металеві — гроші, матеріальне тіло яких виготовлено з певного металу, а загальним еквівалентом вони стають завдяки великим витратам виробництва на видобуток цього металу.

Гроші неповноцінні — гроші, витрати на виготовлення яких є значно меншими, ніж той номінальний знак вартості, який на них позначений.

Гроші паперові — гроші, виготовлені з паперу, які являють собою лише знаки вартості, і які заміщують в обігу певну кількість повноцінних грошей і випускаються в обіг державою з примусовим курсом.

Гроші повноцінні — гроші, які є загальним еквівалентом завдяки витратам виробництва на виготовлення їх матеріалу на рівні номінального знака вартості, який на них позначений.

Грошова база — гроші високої ефективності, за зміни яких мультиплікативно змінюється грошова маса.

Грошова маса — кількість номінальних грошей в обігу.

Грошова реформа — повна або часткова перебудова наявної в країні грошової системи з метою стабілізації грошового обігу.

Грошове збільшення (зменшення) активів банку — грошовий потік, що дорівнює різниці між залишками за активними рахунками з вирахуванням контрактивних рахунків на початок і кінець звітного періоду та з вирахуванням усіх негрошових потоків за рахунками доходів, витрат і капіталу (витрати віднімаються, доходи додаються).

Грошове збільшення (зменшення) пасивів банку — грошовий потік, що дорівнює різниці між залишками за пасивними рахунками з вирахуванням контрпасивних рахунків на початок і кінець звітного періоду з вирахуванням усіх негрошових потоків за рахунками доходів, витрат (витрати віднімаються, доходи додаються).

Грошове зобов'язання — зобов'язання боржника заплатити кредиторі певну грошову суму відповідно до цивільно-правового договору та на інших підставах, передбачених цивільним законодавством України. До складу грошових зобов'язань боржника не зараховуються недоїмка (пеня та штраф), визначена на дату подання заяви до господарського суду, а також зобов'язання, які виникли внаслідок заподіяння шкоди життю і здоров'ю громадян, зобов'язання з виплати авторської винагороди, зобов'язання перед засновниками (учасниками) боржника, що виникли з такої участі.

Грошовий агрегат — сукупність грошових активів, які різняться між собою рівнем ліквідності. Відповідно до методологічних правил Національного банку України виділяють 4 грошові агрегати (M_0 , M_1 , M_2 , M_3).

Грошовий мультиплікатор — коефіцієнт, який відображає, на скільки одиниць змінюється грошова маса за зміни грошової бази на одиницю.

Грошовий обіг — процес руху грошей, що обслуговує реалізацію суспільного продукту.

Грошовий оборот — сукупність платежів у грошовій формі, пов'язаних із купівлею-продажем товарів чи використанням різного роду фінансових зобов'язань.

Грошовий потік — сукупність розподілених у часі надходжень і видатків грошових коштів та їх еквівалентів, генерованих підприємством у процесі господарської діяльності.

Грошовий потік валовий — уся сукупність надходжень або видатків грошових коштів за аналізований період у розрізі його окремих інтервалів.

Грошовий потік негативний (від'ємний) — сукупність виплат грошових коштів підприємством у процесі здійснення всіх видів його діяльності.

Грошовий потік позитивний — сукупність надходжень грошових коштів на підприємство від усіх видів господарських операцій.

Грошовий потік чистий (див. *Чистий грошовий потік*).

Грошовий ринок (див. *Ринок грошовий*).

Грошовий сурогат — будь-які документи у вигляді грошових знаків, що відрізняються від грошової одиниці України, випущені в обіг не Національним банком України і виготовлені з метою здійснення платежів в господарському обороті, крім валютних цінностей.

Грошові активи (див. *Активи грошові*).

Грошові кошти — гроші підприємства, які перебувають на його рахунках у банках, у касі підприємства і в підзвітних осіб. Грошові кошти підприємства згідно з чинним законодавством зберігаються на його поточних, валютних, бюджетних та інших рахунках у банках.

Грошові одиниці розрахункові міжнародні (див. *Міжнародні розрахункові грошові одиниці*).

Грошові потоки — сукупність розподілених за часом, грошових надходжень і напрямків використання коштів, що мають місце в процесі фінансово-господарської діяльності підприємства.

Грошові фонди — та частина грошових коштів підприємства, що утворилися за формування фінансових ресурсів, яка має цільове призначення. До грошових фондів належать статутний фонд, фонд оплати праці, амортизаційний фонд, а також фонди, створені внаслідок розподілу прибутку підприємства.

Грошово-кредитна (монетарна) політика — сукупність дій та заходів держави у сфері грошового ринку, а також сукупність економічних методів, спрямованих на управління рухом кредитного капіталу.

Грошово-кредитна безпека — стан грошово-кредитної системи, який характеризується стабільністю грошової одиниці, доступністю кредитних ресурсів та таким рівнем інфляції, що забезпечує економічне зростання та підвищення реальних доходів населення.

Група активів, яка генерує грошові потоки — мінімальна група активів, використання якої приводить до збільшення грошових коштів окремо від інших активів (груп активів) (П(С)БО № 28 «Зменшення корисності активів»).

Група нематеріальних активів — сукупність однотипних за призначенням та умовами використання нематеріальних активів (П(С)БО № 8 «Нематеріальні активи»).

Група основних засобів — сукупність однотипних за технічними характеристиками, призначенням та умовами використання необоротних матеріальних активів (П(С)БО № 7 «Основні засоби»).

Група Світового банку — це спеціалізована ланка ООН, яка об'єднує Міжнародний банк реконструкції та розвитку, Міжнародну фінансову корпорацію, Багатосторонню агенцію гарантування інвестицій. Мета: підвищення рівня життя у країнах, що розвиваються, шляхом виділення їм

фінансових ресурсів, наданими індустріальними державами. Штаб-квартира розміщена у Вашингтоні.

Група тридцяти [G30] — неурядова міжнародна група експертів із питань міжнародних фінансів зі штаб-квартирою у Вашингтоні. Створена 1978 р. Об'єднує наукові і фінансові установи, а також провідних фахівців у галузі економічних досліджень. Діяльність організації скерована на роз'яснення процесів, що відбуваються у світовій економіці та на міжнародних фінансових ринках, для учасників цих ринків, а також надання допомоги при розробці міжнародними організаціями проектів рішень у цих сферах.

Грюндерство — масове гарячково-квапливе заснування підприємств, акціонерних товариств, банків тощо, що супроводиться біржовими спекуляціями, нездоровим ажіотажем та махінаціями фінансових ділків. Г. було найпоширенішим у 50-70-х рр. XIX ст.

Гудвіл — перевищення вартості придбання над часткою покупця у справедливій вартості придбаних ідентифікованих активів та зобов'язань на дату придбання (П(С)БО № 19 «Об'єднання підприємств»).

Гуфа — 1) у середньовічній Німеччині назва кріпацького земельного наділу; 2) німецька земельна міра, що дорівнює 30 акрам.

Д

Дата балансу — дата, на яку складений баланс підприємства. Звичайно датою балансу є кінець останнього дня звітного періоду (П(С)БО № 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах»).

Дата валютування — дата, яка зазначена платником у розрахунковому документі або в документі на переказ готівки дата, починаючи з якої гроші, переказані платником отримувачу, переходять у власність отримувача.

Дата придбання — дата, на яку контроль за чистими активами і діяльністю підприємства, що купується, переходить до покупця (П(С)БО № 19 «Об'єднання підприємств»).

Двостороння монополія (див. *Монополія двостороння*).

Дебентура — це свідоцтво митниці на повернення мита в разі вивезення товарів, які раніше були ввезені зі сплатою мита.

Дебетова картка (див. *Картка дебетова*).

Дебітори — юридичні та фізичні особи, які внаслідок минулих подій заборгували підприємству певні суми грошових коштів, їх еквівалентів або інших активів (П(С)БО № 10 «Дебіторська заборгованість»).

Дебіторська заборгованість — сума заборгованості дебіторів підприємству на певну дату (П(С)БО № 10 «Дебіторська заборгованість»).

Дебіторська заборгованість безнадійна — поточна дебіторська заборгованість, щодо якої існує впевненість про її неповернення боржником

або за якою минув строк позовної давності (П(С)БО № 10 «Дебіторська заборгованість»).

Дебіторська заборгованість довгострокова — сума дебіторської заборгованості, яка не виникає в ході нормального операційного циклу та буде погашена після дванадцяти місяців з дати балансу (П(С)БО № 10 «Дебіторська заборгованість»).

Дебіторська заборгованість поточна — сума дебіторської заборгованості, яка виникає в ході нормального операційного циклу або буде погашена протягом дванадцяти місяців з дати балансу (П(С)БО № 10 «Дебіторська заборгованість»).

Дебіторська заборгованість сумнівна — дебіторська заборгованість, яка не погашена в строки, встановлені договорами, і не забезпечена необхідними гарантіями.

Дебіторська заборгованість, не призначена для перепродажу — дебіторська заборгованість, що виникає внаслідок надання коштів, продажу інших активів, робіт, послуг безпосередньо боржникові та не є фінансовим активом, призначеним для перепродажу (П(С)БО № 13 «Фінансові інструменти»).

Добре (Debre) Жерар (нар. 1921) — французький і американський економіст і математик, професор Берклей-університету, лауреат Нобелівської премії (1983) «За нові аналітичні методи в економічній теорії, а також за ґрунтовне нове формулювання загальної теорії рівноваги».

Девальвація — зниження курсу національної чи міжнародної (регіональної) валютно-грошової одиниці щодо валют інших країн, міжнародних валютно-грошових одиниць.

Девізи — платіжні засоби (частіше в іноземній валюті) — чеки, акредитиви, векселі, іноземні банкноти, за допомогою яких здійснюються міжнародні розрахунки.

Девізна валютна політика (див. *Валютна політика девізна*).

Дезінвестиції — повернення (вивільнення) заморожених у конкретних майнових об'єктах фінансових засобів. Дезінвестиції можуть здійснюватися шляхом реалізації чи ліквідації фінансових інвестицій, необоротних активів, майнових комплексів.

Декларація — документ, у якому платник відображає відомості про обсяги об'єкта оподаткування та інші дані, необхідні для визначення суми податку.

Декларація митна — заява, що містить відомості про товари та інші предмети і транспортні засоби, та мету їх переміщення через митний кордон України або про зміну митного режиму щодо цих товарів, а також інформацію, необхідну для здійснення митного контролю, митного оформлення, митної статистики, нарахування митних платежів.

Декларація податкова (див. *Податкова декларація*).

Декларація страхова (див. *Страхова декларація*).

Декларування — заявлення за встановленою формою (письмовою, усною) мети переміщення через митний кордон України предметів і точних даних про

кількісні, якісні та вартісні характеристики таких предметів, а також будь-яких відомостей, необхідних для митного контролю та митного оформлення.

Декларування цін — комплекс заходів щодо отримання дозволу на зміну ціни, яка підлягає державному регулюванню.

Делегування — процес передачі менеджерами владних повноважень і відповідальності співробітникам, що займають позиції на нижчих рівнях ієрархії.

Делістинг — процедура виключення цінних паперів з реєстру організатора торгівлі, якщо вони не відповідають правилам організатора торгівлі, з наступним припиненням їх обігу на організаторі торгівлі або переведенням в категорію цінних паперів, допущених до обігу без включення до реєстру організатора торгівлі;

Дельфі метод — спосіб експертного прогнозування, який ґрунтується на зведенні, систематизації та оцінюванні думок групи експертів, на основі їх письмового опитування на предмет оцінки майбутніх кількісних та якісних показників розвитку підприємства. До основних характеристик методу належать: використання формально ідентичних анкет для опитування; анонімність опитування; визначення середньостатистичної відповіді опитуваної групи експертів; інформування учасників про результати опитування та середньостатистичну відповідь; повторне опитування.

Демілітаризація економіки — роззброєння і ліквідація оборонних галузей виробництва.

Демонopolізація — усунення державної або іншої монополії, що диктує свої умови ринку.

Демпінг — ввезення на митну територію країни імпорту товару за ціною, нижчою від порівнянної ціни на подібний товар у країні експорту, що заподіює збитки національному товаровиробнику подібного товару.

Деномінація акцій — зменшення номінальної вартості акцій акціонерного товариства, яке здійснюється з метою приведення у відповідність номінальної вартості випущених в обіг акцій з величиною статутного фонду в разі його зменшення.

Депозит (див. *Вклад*).

Депозитарій — юридична особа, яка створюється у формі відкритого акціонерного товариства, учасниками якого є не менше ніж десять зберігачів, і яка здійснює виключно депозитарну діяльність. При цьому частка одного учасника в статутному фонді депозитарію не може перевищувати двадцяти п'яти відсотків цього фонду.

Депозитарій інвестиційного фонду — юридична особа, яка здійснює відповідальне зберігання активів, обслуговування операцій з активами інвестиційного фонду та облік руху активів на підставі депозитного договору.

Депозитарій кліринговий (див. *Кліринговий депозитарій*).

Депозитарій Національного банку — це структурні підрозділи Національного банку, які проводять депозитарну діяльність і можуть здійснювати кліринг і розрахунки за договорами щодо операцій з цінними паперами.

Депозитарна діяльність — надання послуг щодо зберігання цінних паперів незалежно від форми їх випуску, відкриття та ведення рахунків у цінних паперах, обслуговування операцій на цих рахунках (включаючи кліринг та розрахунки за угодами щодо цінних паперів) та обслуговування операцій емітента щодо випущених ним цінних паперів.

Депозитарна розписка — документ, який випускається іноземною депозитарною установою згідно із законодавством відповідної держави на акції товариства.

Депозитарні активи (див. *Активи депозитарні*).

Депозитний відсоток (див. *Відсоток депозитний*).

Депозитний мультиплікатор — коефіцієнт, який відображає, на скільки одиниць змінюється грошова маса за початкової зміни депозитних грошей на одиницю.

Депозитний рахунок — рахунок, який відкривається установою банку на визначений строк для зберігання грошових коштів юридичних і фізичних осіб.

Депозитний сертифікат (див. *Сертифікат ощадний (депозитний)*).

Депозитний сертифікат Національного банку України — один з монетарних інструментів, що є борговим цінним папером Національного банку в бездокументарній формі, який свідчить про розміщення в Національному банку коштів банків та їх право на отримання внесеної суми і процентів після закінчення встановленого строку.

Депозитний сертифікат овернайт — борговий цінний папір Національного банку, який свідчить про розміщення банком коштів через постійно діючу лінію проведення тендерів з розміщення депозитних сертифікатів на термін до наступного робочого дня.

Депозитні гроші (див. *Гроші депозитні*).

Депозитні операції активні — вкладання тимчасово вільних ресурсів одних банків в інших кредитних установах, в тому числі і в центральному банку.

Депозитні суми — кошти, що не належать бюджетній установі, надходять у тимчасове її розпорядження і з настанням відповідних умов перераховуються за призначенням. Вони не належать до коштів спеціального фонду.

Депонент — юридична або фізична особа, яка користується послугами зберігача на підставі договору про відкриття рахунку в цінних паперах.

Депонована заробітна плата (див. *Заробітна плата депонована*).

Депресія — фаза економічного циклу, яка виникає після закінчення фази спаду і створює передумови для поживавлення виробництва.

Державна гарантія (див. *Гарантія державна*).

Державна дисципліна цін — процес дотримання визначених нормативними актами вимог щодо формування, встановлення та використання цін в умовах регульованої економіки.

Державна казначейська служба України — центральним органом виконавчої влади, що реалізовує державну політику у сфері казначейського обслуговування бюджетних коштів.

Державна казначейська служба України — центральний орган виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів

України через Міністра фінансів України (далі — Міністр). Казначейство України входить до системи органів виконавчої влади та утворюється для реалізації державної політики у сфері казначейського обслуговування бюджетних коштів. Казначейство України є учасником системи електронних платежів Національного банку України.

Державна податкова інспекція — структурний підрозділ у складі державної податкової адміністрації, який організує й контролює процес надходжень податків у бюджет і забезпечує дотримання податкового законодавства.

Державна податкова служба — державний орган, що підтримує єдину систему контролю за додержанням податкового законодавства, правильністю обчислення і повнотою внесення до бюджету і позабюджетних фондів податків, обов'язкових платежів і зборів.

Державна позика — форма державного кредиту, коли держава виступає в ролі боржника (позичальника). Заборгованість за державні позики зараховують до суми державного боргу країни.

Державна реєстрація цінних паперів — присвоєння цінним паперам державного реєстраційного номера. Усі папери одного випуску повинні мати єдиний державний реєстраційний номер.

Державна служба статистики України — центральний орган виконавчої влади, який забезпечує проведення в життя державної політики в галузі статистики, створення і належного функціонування загальнодержавної системи економіко-статистичної інформації.

Державна статистика — централізована система збирання, опрацювання, аналізу, поширення, збереження, захисту та використання статистичної інформації.

Державна статистична діяльність — сукупність дій, пов'язаних із проведенням державних статистичних спостережень та наданням інформаційних послуг, що спрямована на збирання, опрацювання, аналіз, поширення, збереження, захист та використання статистичної інформації, забезпечення її достовірності, а також удосконалення статистичної методології.

Державна фіскальна служба України є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України і який реалізує державну податкову політику, державну політику у сфері державної митної справи, державну політику з адміністрування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування (далі - єдиний внесок), державну політику у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування податкового, митного законодавства, а також законодавства з питань сплати єдиного внеску.

Державна цільова програма — комплекс взаємопов'язаних завдань і заходів, які спрямовані на розв'язання найважливіших проблем розвитку держави, окремих галузей економіки або адміністративно-територіальних одиниць, здійснюються з використанням коштів Державного бюджету України та узгоджені за строками виконання, складом виконавців, ресурсним забезпеченням.

Державне банкрутство (див. *Банкрутство державне*).

Державне замовлення — операції, пов'язані з отриманням державою кредитів (позик) на умовах повернення, платності та строковості з метою фінансування державного бюджету.

Державне комерційне підприємство — суб'єкт підприємницької діяльності, який діє на основі статуту на принципах підприємництва, і несе відповідальність за наслідки своєї діяльності усім належним йому на праві господарського відання майном.

Державне мито (див. *Мито державне*).

Державне обов'язкове страхування — види обов'язкового страхування, за яких визначені законодавством страхувальники сплачують страхові внески за рахунок державного бюджету.

Державне регулювання економіки — комплекс форм і засобів централізованого впливу на розвиток економічних об'єктів, процесів для стабілізації економічної системи та її пристосування до умов, що змінюються, передусім до потреб та інтересів розвитку головної продуктивної сили — людини.

Державне споживання — видатки на утримання державного апарату (управлінського, правоохоронного, судового тощо). Формування доходів бюджету в цій частині є платою з боку суспільства державі за послуги, що надаються нею у сфері управління країною та забезпечення її обороноздатності та правопорядку.

Державне сховище дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння України — організація, що входить до сфери управління Міністерства фінансів України і забезпечує закупівлю за рахунок державного бюджету, приймання, зберігання, продаж дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння, дорогоцінного каміння органічного утворення та напівдорогоцінного каміння у будь-якому вигляді та стані.

Державний банк (див. *Банк державний*).

Державний борг — це сума заборгованості держави по кредитних операціях. Залежно від ринку розміщення, валюти, в якій випущені позики, та ін. Державний борг може бути внутрішній і зовнішній. Залежно від строку погашення — капітальним або поточним. Має економічно обґрунтовані межі. Величина державного боргу характеризує стан економіки і фінансів держави, ефективність функціонування її урядових структур.

Державний бюджет (див. *Бюджет державний*).

Державний бюджет України — це грошові відносини, які виникають у держави з юридичними і фізичними особами з приводу перерозподілу національного доходу (частково і національного багатства) у зв'язку із формуванням і використанням бюджетного фонду держави, призначеного для фінансування народного господарства, нематеріальної сфери, задоволення соціальних та інших потреб суспільства (оборона, управління, покриття державного боргу тощо). Складається, затверджується та виконується центральними органами державної влади України.

Державний внутрішній борг України — строкові боргові зобов'язання Уряду України в грошовій формі. Гарантується всім майном, що перебуває у загальнодержавній власності. Складається із заборгованості минулих років і заборгованості, що виникає за борговими зобов'язаннями Уряду України. До боргових зобов'язань Уряду України належать випущені ним цінні папери, інші зобов'язання у грошовій формі, а також одержані ним кредити.

Державний грант — державне замовлення на виконання наукових досліджень і розробок.

Державний зовнішній борг — це сума заборгованості держави іншим державам і фінансовим інститутам. Виникає у зв'язку із бюджетним дефіцитом.

Державний інноваційний фонд — позабюджетний фонд цільового призначення, кошти якого використовуються для фінансування науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт, заходів щодо освоєння нових видів виробництва продукції (робіт, послуг) і нових технологій. Формується за рахунок відрахувань підприємств, об'єднань та організацій у розмірі 1% від фактичного обсягу реалізації продукції, робіт чи послуг (за винятком ПДВ та акцизного збору) з віднесенням суми відрахувань на собівартість продукції.

Державний капітальний борг — це вся сума випущених і непогашених довгострокових зобов'язань держави, включаючи нараховані проценти, які повинні бути виплачені за цими зобов'язаннями.

Державний кредит — залучення державою тимчасово вільних коштів юридичних і фізичних осіб у розпорядження відповідних органів державної влади для використання їх на фінансування державних витрат.

Державний пенсійний фонд України — самостійна фінансово-банківська система, що здійснює управління фінансами пенсійного забезпечення на території всієї держави. Формується за рахунок обов'язкових страхових внесків (у процентах до фонду оплати праці) підприємств, громадян-підприємців, працюючих громадян. Кошти фонду використовуються на виплату пенсій за віком, за інвалідністю, інших пенсійних виплат.

Державний поточний борг — витрати держави, пов'язані з виплатою доходів кредиторам за всіма довгостроковими зобов'язаннями держави та з погашенням зобов'язань, строки сплати яких настали.

Державний реєстр банків — реєстр, що ведеться Національним банком України і містить відомості про державну реєстрацію усіх банків.

Державний реєстр застав рухомого майна — єдина комп'ютерна база даних, яка забезпечує зберігання інформації про заставу рухомого майна, її видачу і захист від несанкціонованого доступу. Держатель Державного реєстру^о — Міністерство юстиції України, що забезпечує функціонування Державного реєстру, надає завірені витяги з нього, які свідчать про внесення запису до Державного реєстру або про його відсутність.

Державний реєстр фізичних осіб-платників податків — автоматизований банк даних, створений для забезпечення єдиного державного обліку фізичних осіб, які зобов'язані сплачувати податки і збори (обов'язкові платежі) до бюджетів та до державних цільових фондів у порядку і на умовах, що визначаються законодавчими актами України.

Державний реєстр фінансових установ — система одержання, накопичення, зберігання, захисту, використання та поширення адміністративної інформації (даних) про фінансову установу.

Державний сектор — сукупність форм присутності та участі держави у виробництві, розподілі, обміні та споживанні.

Державний фонд сприяння зайнятості населення — спеціальний фонд, створений з метою фінансування передбачених програмами зайнятості населення заходів щодо: професійної орієнтації населення, професійного навчання вивільнюваних працівників і безробітних, сприяння їх працевлаштуванню, виплати допомоги по безробіттю, організації додаткових робочих місць. Відрахування до цього фонду складають 1% від фонду оплати праці.

Державні боргові зобов'язання (див. *Боргові зобов'язання державні*).

Державні витрати (див. *Витрати державні*).

Державні доходи (див. *Доходи державні*).

Державні закупівлі — урядові видатки на купівлю товарів і послуг колективного споживання та державне інвестування економіки.

Державні інвестиції — вкладення за рахунок коштів бюджету чи цільових фондів в інвестиційні проекти чи соціально-економічні програми.

Державні соціальні стандарти — встановлені законами, іншими нормативно-правовими актами соціальні норми і нормативи або їх комплекс, на базі яких визначаються рівні основних державних соціальних гарантій.

Державні соціальні стандарти мінімальні — гарантований державою рівень послуг на душу населення в межах усієї території країни, який надається місцевими органами і фінансується за рахунок місцевих бюджетів; показник, який використовується для розрахунку показника мінімального місцевого бюджету. Використовується в практиці бюджетного планування зарубіжних країн.

Державні трансферти (див. *Трансферти державні*).

Державні фінанси — це центральна підсистема фінансової системи, через яку здійснюється вплив держави на економічний і соціальний розвиток країни. За економічною сутністю державні фінанси — це грошові відносини з розподілу та перерозподілу вартості ВВП, пов'язані з формуванням і використанням фінансових ресурсів у розпорядженні держави і державних підприємств, призначених на цілі розширеного відтворення, задоволення соціально-культурних та інших потреб суспільства. До складу державних фінансів входять бюджети різних рівнів державного управління, позабюджетні спеціальні фонди, державний кредит і фінанси державних підприємств та організацій.

Державні цільові фонди — фонди, що створені відповідно до законів України і формуються за рахунок визначених законами України податків і зборів (обов'язкових платежів) юридичних осіб незалежно від форм власності та фізичних осіб.

Державні цінні папери (див. *Цінні папери державні*).

Держатель платіжної картки — фізична особа-клієнт або довірена особа клієнта, яка на законних підставах використовує платіжну картку (її реквізити) для ініціювання переказу коштів з відповідного рахунку в банку або здійснює інші операції з її застосуванням.

Дериватив — стандартний документ, що засвідчує право та/або зобов'язання придбати або продати цінні папери, матеріальні або нематеріальні активи, а також кошти на визначених ним умовах у майбутньому. До деривативів належать: форвардний контракт, ф'ючерсний контракт та опціон.

Дескриптивні моделі фінансового аналізу (див. *Моделі фінансового аналізу дескриптивні*).

Дефіцит бюджету — перевищення видатків бюджету над його доходами. Є два показники, що визначають рівень дефіциту бюджету: співвідношення частки видатків, які не забезпечуються доходами, й усіх видатків у процентах та співвідношення частки видатків, які не забезпечуються доходами, й обсягів валового національного продукту (ВВП) у процентах.

Дефіцит державного бюджету — перевищення видатків бюджету над його доходами. Є два показники, які визначають рівень дефіциту бюджету: співвідношення частки видатків, які не забезпечуються доходами, й усіх видатків у процентах та співвідношення частки видатків, які не забезпечуються доходами, й обсягів валового національного продукту (ВВП) у процентах.

Дефіцит прихований — несвоечасне або неповне фінансування галузей бюджетної сфери. Виникає в умовах боротьби за скорочення видатків з метою зменшення відкритого дефіциту бюджету.

Дефіцит структурний — показник, який показує, якою б могла бути різниця між чистими податками і державними закупівлями, коли б економіка перебувала в умовах повної зайнятості і виробляла ВВП на потенційному рівні.

Дефіцит фактичний — дефіцит фактичного бюджету, виникає він у разі, коли фактично отримані державою чисті податки менші за державні закупівлі.

Дефіцит циклічний — показник, який показує різницю між фактичним і структурним дефіцитами.

Дефіцитне фінансування — забезпечення видатків бюджету за рахунок державних позик та емісії грошей в умовах дефіциту бюджету.

Дефлювання — перетворення номінальних показників у реальні для років, які мали більш високі ціни порівняно з базовим роком.

Дефлятор — коефіцієнт, що дає змогу порівняти економічні показники, розраховані у поточних цінах, у базові (незмінні) ціни.

Дефлятор ВВП — коефіцієнт, що дає змогу визначити реальний ВВП, нівелюючи рівень інфляції. Обчислюється дефлятор ВВП як відношення різниці між поточними та базисними цінами до базисних цін.

Дефляція — процес вилучення з обігу частини надлишкової грошової маси, випущеної у період інфляції, що має своїм наслідком зниження загального рівня цін.

Дефолт — 1) стан в кредитних відносинах, що настає, коли позичальник не виплачує свої борги або платежі; 2) неспроможність емітента облігацій виплатити власникам облігацій у строк, установлений умовами розміщення,

відсотковий дохід за облігаціями та/або погасити частину чи повну номінальну вартість облігації.

Децентралізовані фінанси - частина фінансів країни, представлена фінансами підприємств і фінансами населення, більшу частинку у складі якої займають фінанси підприємств та установ недержавної форми власності, які є базовою ланкою всієї фінансової системи, оскільки саме тут утворюється значна частина ВВП і національного доходу.

Джастер (див. **Диспашер**).

Джевонс (Jevons) **Вільям Стенлі** (1835—1882) — відомий англійський економіст, статистик і філософ, засновник математичної школи політичної економії, один з основоположників суб'єктивної теорії корисності.

Джерела сплати податків — джерела, за рахунок яких суб'єкт господарювання перераховує податки до бюджету в процесі своєї фінансово-господарської діяльності. Такими джерелами можуть бути: прибуток, собівартість, виручка від реалізації.

Джерело податку — дохід суб'єкта (заробітна плата, відсоток, рента), з якого виплачується податок.

Диверсифікація — 1) одночасний розвиток багатьох не пов'язаних один з одним видів виробництва, розширення асортименту виробів; 2) вид стратегії маркетингу, спрямованої на розгалуження сфер діяльності фірми на ринках нових продуктів, виробництво яких не пов'язано з основним виробництвом фірми; 3) один із способів зниження ризиків, який полягає в розподілі ризиків шляхом розширення об'єктів капіталовкладень, асортименту товарів і послуг, фінансових інструментів тощо.

Дивіденди — частина чистого прибутку, розподілена між учасниками (власниками) відповідно до частки їх участі у власному капіталі підприємства (П(С)БО № 15 «Дохід»).

Дивідендна доходність акції — коефіцієнт, що визначає і показує поточну рентабельність інвестованого в акції капіталу.

Дивідендна політика — набір цілей і завдань, які ставить перед собою керівництво підприємства щодо виплати дивідендів, а також сукупність методів і засобів їх досягнення.

Дивідендний вихід — коефіцієнт, що визначає і показує частку дивідендів до сплати в чистому прибутку підприємства.

Дизажіо — відхилення ринкового курсу цінних паперів від їхньої номінальної вартості в бік зменшення.

Дилер — 1) фізична або юридична особа, яка закупає оптом продукцію компанії, а продає її в роздріб або дрібним оптом; 2) на біржі, дилер - фізична або юридична особа, член фондової біржі, який веде біржові операції від свого імені і за свій рахунок.

Дилерська діяльність — укладення професійним учасником фондового ринку (дилером) договорів з купівлі-продажу цінних паперів від свого імені та за власний кошт шляхом публічного оголошення цін купівлі або продажу визначених цінних паперів із зобов'язанням придбати або продати ці цінні папери

за оголошеними цінами. Основним доходом дилерів є позитивна різниця між цінами продажу та купівлі цінних паперів.

Дилерський договір — договір купівлі-продажу (міни) цінних паперів, що укладається торговцем від свого імені та за свій рахунок.

Дилінг — операції з купівлі-продажу, які банк здійснює від власного імені, але за дорученням та за кошти клієнтів. Таким чином формально ці операції відображаються в балансі банку, хоча реально вся вигода та ризик від таких операцій належать клієнтам банку.

Директ-костинг — система обчислення собівартості продукції на підставі прямих (змінних) витрат.

Дискаунт — тип магазину, у якому товари повсягденного попиту реалізуються по порівняно низьких цінах або з наданням постійних торгових знижок.

Дисконт — різниця між номінальною вартістю цінних паперів і ціною їх придбання, якщо ціна придбання без урахування нарахованих до дати придбання доходів за цінним папером нижча номінальної вартості.

Дисконтна валютна політика (див. *Валютна політика дисконтна*).

Дисконтна картка (див. *Картка дисконтна*).

Дисконтні облігації (див. *Облігації дисконтні*).

Дисконтована вартість (див. *Поточна (дисконтована) вартість*).

Дисконтування — приведення економічних показників, наприклад, грошового потоку, майбутніх років до сьогодишньої (поточної) вартості.

Дисконтування вексельної ренти — визначення поточної вартості грошей, отримуваних у майбутньому через рівні проміжки часу на початку кожного періоду.

Дисконтування звичайної ренти — визначення поточної вартості грошей, отримуваних у майбутньому через рівні проміжки часу в кінці кожного періоду.

Дискреційна (активна) фіскальна політика - свідоме маніпулювання податками та державними видатками з боку органів законодавчої та виконавчої влади з метою змінення реального обсягу національного виробництва та зайнятості, контролю над інфляцією, прискорення темпів економічного зростання (*стимулювальна та стримувальна*).

Дискримінаційний аналіз (див. *Аналіз дискримінаційний*).

Дискримінаційна монополія (див. *Монополія дискримінаційна*).

Дискриптивні моделі фінансового аналізу — головні моделі, за допомогою яких здійснюється фінансовий аналіз, а саме: побудова системи звітних балансів, подання фінансової звітності в різних аналітичних розрізах, вертикальний та горизонтальний аналіз звітності, системний аналіз оцінних коефіцієнтів.

Диспаша — розрахунок витрат, пов'язаних із загальною аварією, який складає диспашер. Д. містить докладний опис причин загальної аварії, а також розподіл їх між учасниками морських перевезень; виконується на підставі заяви зацікавленої особи і висновку диспашера про визнання аварії загальною.

Диспашер (джастер) — фахівець у галузі морського права, який здійснює розрахунки з розподілу витрат, пов'язаних із загальною аварією між судном, вантажем і фрахтом.

Дисперсія — статистичний показник, що обчислюється як відхилення значень випадкової величини від центру розподілу.

Дистриб'ютор — фізична або юридична особа, яка здійснює реалізацію продукції і виступають як торгівці за договором на основі угоди про право на продаж в окремому регіоні.

Дистриб'ютори Національного банку України — юридичні особи (комерційні банки, нумізматичні фірми, інші установи та організації), які на підставі відповідних договорів реалізують монети на внутрішньому та зовнішньому ринках від свого імені.

Диференціація продукту — ступінь взаємозамінності товарів, що конкурують, що виникає завдяки їх особливим властивостям і дає змогу покупцеві віддати перевагу одному з товарів певного виду; істотна відмінна ознака в товарі (або послугі) може бути для покупця як реальною, так і уявною.

Диференційний аналіз – метод оцінки наслідків упровадження тієї чи іншої альтернативи на підставі порівняння диференційних доходів і витрат.

Диференційні витрати – додаткові витрати, що пов'язані з додатковим виготовленням, або реалізацією продукції.

Диференційні доходи – додаткові доходи, отримані внаслідок зростання обсягу продажу.

Діагностика — етап процесу ухвалення рішення, на якому менеджери аналізують основні причинно-наслідкові зв'язки конкретної ситуації.

Діагностичний аналіз (див. *Аналіз діагностичний*).

Діаграма Еджворта — модель, яка дає змогу унаочнити зміни розміщення обмежених ресурсів між двома товарами (при виробництві) або між двома благами (при споживанні) і досягнення ефективного розподілу цих ресурсів.

Дійсна вартість майна для цілей страхування — вартість відтворення (вартість заміщення) або ринкова вартість майна, визначені відповідно до умов договору страхування.

Дійсні витрати – витрати, які вимагають сплати грошей, або витрачання інших активів і відображаються в бухгалтерських регістрах в міру їх виникнення.

Дійсні потреби (див. *Потреби дійсні*).

Ділова активність — складна інтегрована за багатьма показниками характеристика бізнес-середовища підприємства, яка визначає його стан на ринку, забезпеченість та ефективність використання всіх видів ресурсів та результати господарювання.

Ділова репутація — сукупність підтвердженої інформації про особу, що дає можливість зробити висновок про професійні й управлінські здібності такої особи, її порядність та відповідність її діяльності вимогам закону.

Ділова стратегія (бізнес-стратегія) — сукупність дій і підходів, спрямованих на забезпечення ефективної діяльності в одній конкретній сфері бізнесу.

Діяльність агентська (див. *Агентська діяльність*).

Діяльність банківська (див. *Банківська діяльність*).

Діяльність благодійна (див. *Благодійна діяльність*).

Діяльність брокерська (див. *Брокерська діяльність*).

Діяльність господарська (див. *Господарська діяльність*).

Діяльність депозитарна (див. *Депозитарна діяльність*).

Діяльність дилерська (див. *Дилерська діяльність*).

Діяльність економічна (див. *Економічна діяльність*).

Діяльність з організації торгівлі на фондовому ринку — діяльність професійного учасника фондового ринку (організатора торгівлі), яка полягає у створенні організаційних, технологічних, інформаційних, правових та інших умов для збирання та поширення інформації стосовно попиту і пропозиції, проведенні регулярних торгів фінансовими інструментами за встановленими правилами, централізованому укладенні й виконанні договорів щодо фінансових інструментів, зокрема здійсненні клірингу і розрахунків за ними, та розв'язанні спорів між членами торгівлі.

Діяльність з управління активами — професійна діяльність учасника фондового ринку-компанії з управління активами, що провадиться нею за винагороду від власного імені або на підставі відповідного договору про управління активами, які належать інституційним інвесторам на праві власності.

Діяльність з управління цінними паперами — діяльність, що провадиться торговцем цінними паперами від свого імені за винагороду протягом визначеного строку на підставі договору про управління переданими йому цінними паперами та грошовими коштами, призначеними для інвестування в цінні папери, а також отриманими в процесі цього управління цінними паперами та грошовими коштами, які належать на праві власності установнику управління, в його інтересах або в інтересах визначених ним третіх осіб.

Діяльність звичайна (див. *Звичайна діяльність*).

Діяльність із спільного інвестування — діяльність, яка провадиться в інтересах і за рахунок учасників (акціонерів) інституту спільного інвестування шляхом емісії цінних паперів з метою отримання прибутку від вкладення коштів, залучених від їх розміщення у цінні папери інших емітентів, корпоративні права, нерухомість та інші активи.

Діяльність інвестиційна (див. *Інвестиційна діяльність*).

Діяльність операційна — основна діяльність підприємства, а також інші види діяльності, які не є інвестиційною чи фінансовою (НП(С)БО 1 'Загальні вимоги до фінансової звітності').

Діяльність основна — операції, пов'язані з виробництвом або реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг), що є головною метою створення підприємства і забезпечують основну частку його доходу (НП(С)БО 1 'Загальні вимоги до фінансової звітності').

Діяльність посередницька (див. *Посередницька діяльність*).

Діяльність страхових компаній — надання страхових послуг як виду цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів громадян та юри-

дичних осіб у разі настання страхових випадків, визначених угодою страхування або законодавством, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати громадянами та юридичними особами страхових платежів (страхових внесків, страхових премій) та доходів від розміщення коштів цих фондів.

Діяльність фінансова (див. *Фінансова діяльність*).

Діяльність фінансова держави (див. *Фінансова діяльність держави*).

Діяльність фінансова підприємства (див. *Фінансова діяльність підприємства*).

Діяльність, що припиняється — призначені за єдиним планом для продажу відокремлювана частина підприємства як сукупність активів і зобов'язань або окремі активи такої частини підприємства, а також безпосереднє припинення (ліквідація) діяльності з виробництва продукції (робіт, послуг), що є суттєвою або географічно відокремлюваною та може бути відділена операційно з метою складання фінансової звітності (П(С)БО № 27 «Діяльність, що припиняється»).

Добровільна ліквідація підприємства-боржника — це процедура ліквідації неспроможного підприємства, яка здійснюється поза судовими органами, на підставі рішення власників або угоди, укладеної між власниками даного підприємства та кредиторами, і під контролем кредиторів.

Добровільне безробіття (див. *Безробіття добровільне*).

Добровільне медичне страхування (див. *Медичне страхування добровільне*).

Добровільне страхування (див. *Страхування добровільне*).

Довгострокові зобов'язання — всі зобов'язання, які не є поточними зобов'язаннями (П(С)БО № 11 «Зобов'язання»).

Довідкова ціна (див. *Ціна довідкова*).

Довірче товариство — товариство з додатковою відповідальністю, яке здійснює представницьку діяльність відповідно до договору, укладеного з довірцями майна щодо реалізації їх прав власників. Майном довірителя є кошти, цінні папери та документи, які засвідчують право власності довірителя.

Довірчі товариства (трасти) — інститути, основна функція яких на ринку цінних паперів полягає у довірчому управлінні головним чином коштами та цінними паперами, які перебувають у власності різних інститутів та індивідів. У більшості випадків трастові інститути надають свої послуги інвесторам, які за різних причин не бажають брати безпосередньої участі в ринковій взаємодії з цінними паперами.

Довічна обумовлена пенсія — щомісячна виплата, яка здійснюється протягом життя пенсіонера.

Довічна пенсія (довічний ануїтет) — пенсійні виплати, які здійснюються страховою організацією на підставі договору страхування довічної пенсії протягом життя фізичної особи періодично після досягнення нею пенсійного віку відповідно до законодавства про страхування.

Довічна пенсія з установленим періодом — щомісячна виплата, яка здійснюється протягом життя пенсіонера, але не менше ніж протягом десяти років з дня її призначення.

Довічна пенсія подружжя — щомісячна виплата, яка здійснюється протягом життя пенсіонера, а після його смерті - його чоловіку (дружині), який (яка) досягли пенсійного віку, протягом їх життя.

Договір андеррайтингу — договір, який укладається між торговцем (андеррайтером) та емітентом, щодо розміщення цінних паперів торговцем за дорученням, від імені та за рахунок емітента за винагороду.

Договір перестраховування — угода між двома страховими компаніями, з яких одна — перестраховальник — зобов'язується передати ризики, а друга — перестраховик — прийняти ризики в перестраховування.

Договір про зворотну купівлю (РЕПО) — документ, що серед великої кількості операцій на вторинному ринку цінних паперів має суто спекулятивний характер і містить одразу два протилежних зобов'язання для кожного з учасників: зобов'язання продажу та зобов'язання купівлі. Зворотна купівля відбувається за ціною, що перевищує первинну ціну продажу. Ставкою РЕПО є різниця між цінами, що відображає дохідність цих операцій і виражається у відсотках річних. Одна сторона угоди отримує у своє розпорядження необхідні грошові кошти, а друга — покриває тимчасову нестачу в цінних паперах. Як забезпечення повернення грошей використовуються цінні папери. Договір РЕПО розглядають як кредит під заставу. Сторона, яка продає цінні папери, виступає в ролі позичальника, а сторона, яка приймає цінні папери, стає кредитором. Для позичальника коштів велике значення має підхід до визначення оцінки застави, яку він пропонує, тобто питання оцінки ринкової вартості цінних паперів.

Договір страхування — угода між страхувальником і страховиком, яка передбачає зобов'язання страховика в разі настання страхового випадку здійснити страхову виплату страхувальникові або іншій особі, на користь якої укладено договір, а страхувальник зобов'язується сплатити страхову премію у визначені строки. Д. с. укладається на підставі заяви страхувальника. Факт укладення Д. с. може засвідчуватись також страховим полісом, свідоцтвом. У Д. с. зазначається вид страхування, страхова сума, страхова премія, реквізити сторін, строки початку і закінчення дії договору. Як правило, Д. с. вступає в дію після сплати всього страхового платежу або суми, визначеної за першим строком платежу.

Додана вартість (див. *Вартість додана*).

Додана вартість валова (див. *Валова додана вартість*).

Додаткова заробітна плата (див. *Заробітна плата додаткова*).

Додаткова маржа — грошова сума, яка має бути нарахована на кліринговий рахунок учасника біржової торгівлі як додаткове гарантійне забезпечення у разі зміни величини початкової маржі за ф'ючерсними контрактами.

Додатковий бюджет (див. *Бюджет додатковий*).

Додатковий капітал (див. *Капітал додатковий*).

Додатковий продукт — вартість, створювана безпосередніми виробниками понад вартість необхідного продукту.

Документ — матеріальна форма одержання, зберігання, використання і поширення інформації шляхом фіксації її на папері, магнітній, кіно-, відео-, фотоплівці або на іншому носіїві.

Документальна перевірка — перевірка правильності розрахунків платників із бюджетом, що проводиться безпосередньо в платника на підставі даних бухгалтерського та податкового обліку й первинних документів. Д. п. буває плановою та зустрічною.

Домашня промисловість — виробництво в селянському господарстві готових продуктів для особистого та виробничого споживання.

Домініон — назва самоврядних частин і деяких колоній колишньої Британської імперії, які згодом отримали статус самостійних держав у рамках Британської співдружності націй — йдеться, наприклад, про Канаду, Австралійський Союз. Після Другої світової війни замість терміна Д. уживають термін «член Співдружності».

Домогосподарство (домашнє господарство) — сукупність осіб, які спільно проживають в одному житловому приміщенні або його частині, забезпечують себе всім необхідним для життєдіяльності, ведуть спільне господарство, повністю або частково об'єднують та витрачають кошти. Ці особи можуть перебувати в родинних стосунках або стосунках свояцтва, не перебувати у будь-яких із цих стосунків, або перебувати і в тих, і в інших стосунках. Домогосподарство може складатися з однієї особи.

Допоміжне виробництво (див. *Виробництво допоміжне*).

Допуск цінних паперів до торгівлі — сукупність процедур щодо включення цінних паперів до біржового реєстру за категорією лістингових або позалістингових цінних паперів.

Дорогоцінні метали — золото, срібло, платина і метали платинової групи (паладій, іридій, родій, осмії, рутеній) у будь-якому вигляді та стані (сировина, сплави, напівфабрикати, промислові продукти, хімічні сполуки, вироби, відходи, брухт тощо).

Дорозміщення цінних паперів — додаткове розміщення емітентом цінних паперів певного випуску, за яким відбулося первинне розміщення.

Досконала комплементарність благ — властивість благ ідеально доповнювати одне одного в споживанні та слугувати задоволенню однієї потреби.

Досконала конкуренція (див. *Конкуренція досконала (вільна, чиста або повна)*).

Досконала субституційність благ — властивість благ ідеально замінювати одне одного в споживанні.

Достатність первинного капіталу банку — коефіцієнт, що обчислюється як відношення суми акціонерного капіталу банку та нерозподіленого прибутку до його активів.

Достатність сукупного капіталу банку — коефіцієнт, що обчислюється як відношення капіталу банку до його активів.

Достовірність бухгалтерського обліку та звітності — повнота і правильність відображення в первинних бухгалтерських документах

відомостей щодо господарських процесів та результатів діяльності юридичної особи, відповідність цих документів дійсності за усіма реквізитами (за терміном та місцем здійснення операції, натуральними та цінovими показниками, підписами осіб, тощо).

Дострокове погашення облігацій — сукупність дій емітента щодо припинення обігу облігацій, виплати номінальної вартості облігації або надання товарів (послуг) до настання строків погашення облігацій, передбачених умовами розміщення облігацій, та анулювання облігацій відповідно до умов випуску.

Дотація — це кошти, що безповоротно передаються з Державного бюджету місцевим бюджетам або з місцевих бюджетів вищого рівня — місцевим бюджетам нижчого рівня для збалансування їх доходів і витрат.

Дотація базова — трансферт, що надається з державного бюджету місцевим бюджетам для горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій.

Дотація реверсна — кошти, що передаються до державного бюджету з місцевих бюджетів для горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій.

Дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) — кошти за продану продукцію (товари, виконані роботи, надані послуги), які надійшли на рахунок підприємства в банку чи до його каси.

Дохід (доходи) — збільшення економічних вигод у вигляді надходження активів або зменшення зобов'язань, які сприяють зростанню власного капіталу (за винятком зростання капіталу за рахунок внесків власників).

Дохід валовий — загальна сума доходу платника податку від усіх видів діяльності, отриманого (нарахованого) протягом звітного періоду у грошовій, матеріальній або нематеріальній формах як на території України, її континентальному шельфі, виключній (морській) економічній зоні, так і за її межами. Визначається як різниця між виручкою від реалізації та матеріальними і прирівняними до них витратами.

Дохід емісійний — сума перевищення доходів, отриманих державою від емісійних операцій, над витратами по забезпеченню цих операцій. Використовується безпосередньо для покриття бюджетного дефіциту або опосередковано через кредитування держави.

Дохід іноземний — дохід, відмінний від доходу з джерелом його походження з території України.

Дохід капітальний — дохід, що виникає в результаті індексації основних фондів і дорівнює різниці між балансовою вартістю відповідної групи основних фондів (нематеріальних активів), визначеною на початок звітного року із застосуванням коефіцієнта індексації, і балансовою вартістю такої групи основних фондів (нематеріальних активів) до такої індексації. Означений дохід належить до складу валових доходів платника податку кожного звітного кварталу поточного року в сумі, що дорівнює чверті відсотка річної норми амортизації відповідної групи основних фондів (нематеріальних активів) від суми капітального доходу такої групи.

Дохід національний (НД) — за сучасною методологією, це чистий внутрішній продукт, зменшений на величину непрямих податків на бізнес.

Дохід оподатковуваний загальний — будь-який дохід, який підлягає оподаткуванню, нарахований (виплачений) на користь платника податку протягом звітного податкового періоду.

Дохід особистий — загальний дохід, фактично одержаний сімейними господарствами, включаючи трансфертні платежі.

Дохід пасивний — дохід, отриманий у вигляді процентів, дивідендів, роялті, страхових виплат і відшкодувань, а також орендних (лізингових) платежів за договорами оперативної оренди.

Дохід післяподатковий — особистий дохід домогосподарств за мінусом особистих податків.

Доход від власності — економічна вигода, що одержана власником невироблених активів - матеріальних (землі тощо) і нематеріальних (майнових прав), а також фінансових активів (акцій, депозитів, позик тощо) внаслідок передачі їх для використання іншої інституційної одиниці.

Доходи банку — загальна сума грошових коштів, які надходять до банку в результаті здійснення активних операцій та надання інших банківських послуг. Доходи банку мають бути достатніми не тільки для покриття операційних витрат, а й для нарощення власного капіталу та виплати доходу акціонерам, що в кінцевому підсумку підвищує авторитет банку та поліпшує його конкурентну позицію на ринку. Чим більшою є частка доходів, отриманих на регулярній основі, в загальному обсязі доходів, тим вища якість банківських доходів. Якщо значна частина доходів має випадковий характер, це свідчить про їх низьку якість і нестабільність діяльності банку.

Доходи бюджету — податкові, неподаткові та інші надходження на безповоротній основі, справляння яких передбачено законодавством України (включаючи трансферти, плату за надання адміністративних послуг, власні надходження бюджетних установ).

Доходи від власності — доходи, що їх отримують власники від продуктивного використання землі, капіталу, майна (орендна плата, процент, дивіденд).

Доходи від індивідуальної трудової власності — доходи, що їх отримують громадяни від самостійної трудової діяльності (за надання послуг чи реалізацію товарів, що вироблені індивідуально).

Доходи від операцій з капіталом — доходи бюджету у вигляді надходжень від продажу основного капіталу, державних запасів товарів, землі та нематеріальних активів.

Доходи від фінансово-інвестиційної діяльності — грошові кошти, отримані у вигляді дивідендів, відсотків за корпоративними, державними, іншими цінними паперами, розміщення коштів на депозитних рахунках у комерційних банках.

Доходи державні — виражені у грошовій формі відносини власності (привласнення) між державою та юридичними і фізичними особами в процесі вилучення державою частини необхідного та додаткового продукту.

Доходи місцевих бюджетів — кошти, що надходять до відповідних місцевих бюджетів у розмірах і порядку, встановлених законом. Включають у себе власні або закріплені доходи, відрахування від регульованих доходів, дотації, субсидії, субвенції та інші трансферти. Розрізняють доходи місцевих бюджетів податкові й неподаткові.

Доходи сімейні — матеріальна основа відтворення сім'ї, сукупність грошових надходжень, що їх отримує сім'я від використання ресурсів, які перебувають в її розпорядженні.

Дочірнє підприємство — підприємство, яке перебуває під контролем материнського (холдингового) підприємства (П(С)БО № 19 «Об'єднання підприємств»).

Дроблення акцій — зменшення номінальної вартості акцій шляхом ділення на визначений уповноваженим органом акціонерного товариства коефіцієнт номінації (повинен бути більше одиниці).

Дюополія — ситуація на ринку, коли пропозиція представлена лише двома постачальниками.

Дюрація — показник, який характеризує середньозважений період, протягом якого інвестор може амортизувати собівартість інвестиції, тобто отримати початкову суму фінансових вкладень. Дюрація є найважливішим інструментом оцінювання ризику зміни процентних ставок за інвестиціями з фіксованою ставкою процента та його нейтралізації.

Е

Еволюція фінансів — процес поступових перетворень, основні етапи розвитку фінансів, зумовлені певними історичними передумовами.

Еджуорт (Edgeworth) Френсіс Ісідоро (1845—1926) — ірландський економіст, статистик і математик, який зробив значний внесок у розвиток маржиналістської революції, у формування нової ситуації, пов'язаної з іменами А. Маршалла, Ф. Уїкстіда, Дж. Б. Кларка, К. Вікселля, Ф. Візератайн.

Еквайринг платіжних карток — діяльність банківської установи з виконання розрахунків з підприємствами торгівлі (послуг) за операціями, здійсненими із застосуванням платіжних карток та здійснення операцій з видачі готівкових коштів держателям платіжних карток-клієнтам інших банківських установ.

Еквіваленти грошових коштів — короткострокові високоліквідні фінансові інвестиції, які вільно конвертуються у певні суми грошей і які характеризуються незначним ризиком зміни вартості (НП(С)БО 1 'Загальні вимоги до фінансової звітності').

Екзогамія — властивий первіснообщинному ладові звичай, який забороняв шлюби в межах певної суспільної групи.

Екзогенні зміни — зовнішні для моделі чинники, які визначаються до початку її побудови.

Екобанкінг — приватне екологічне фінансування, здійснюване банківськими установами та спеціалізованими фінансовими інститутами з метою надання коштів для підтримки екологічно орієнтованих інвестицій.

Еко-ефективність (ефективність рівною мірою екологічна і економічна) — відносна комплексна величина, що відображає співвідношення двох абсолютних змінних: екологічної та фінансової результативності, що визначається як відношення економічної вартості певного продукту до шкоди, завданої довкіллю в процесі виробництва цього продукту. Наприклад, споживання енергії на одиницю продукції або обсяг прибутку на тонну викинутого в атмосферу вуглекислого газу.

Екологізація — це поширення екологічних принципів і підходів на природничі та гуманітарні науки, на виробничі процеси та соціальні явища. У сфері матеріального виробництва екологізація включає в себе: максимальну ефективність управління природокористуванням; відтворення ресурсів та їх охорону від виснаження; найбільш доцільні способи використання ресурсів.

Екологізація споживання — зміна переваг споживачів на користь екологічно чистих товарів та послуг, які не завдають шкоди довкіллю.

Екологізація технологій — розробка, вибір, впровадження та раціональне використання у виробництві технологій, що відповідають сучасним вимогам збереження якості довкілля.

Екологічна економіка (див. *Економіка екологічна*).

Екологічна ємність території — узагальнена характеристика, що кількісно відповідає максимальному техногенному навантаженню, яке може витримувати впродовж тривалого періоду сукупність реципієнтів та екологічних систем території без порушення їхніх структурних і функціональних властивостей.

Екологічна індустрія — обладнання, технології природоохоронного або природноресурсного призначення та супутні маркетингові й інжинірингові роботи, послуги екологічного спрямування.

Екологічна модернізація виробництва — розробка і впровадження комплексу управлінських, технологічних, інвестиційних та господарських заходів, які поліпшують екологічні характеристики структурних елементів виробничої системи.

Екологічна стандартизація — комплекс норм, правил і вимог до виробництва продукції, виконання робіт чи надання послуг, встановлення їх відповідності прийнятим екологічним нормативам.

Екологічна статистика (див. *Статистика екологічна*).

Екологічна ціна (див. *Ціна екологічна*).

Екологічне маркування — комплекс відомостей екологічного характеру щодо продукції, процесу чи послуги у вигляді тексту, окремих графічних, кольорових символів (умовних позначень) та їх комбінацій, що наноситься в залежності від конкретних умов безпосередньо на виріб, упаковку (тару), ярлик, етикетку чи в супровідну документацію. Основою критерію

екологічності є оцінка впливу на довкілля на усіх стадіях життєвого циклу продукції.

Екологічне підприємництво — ринково-орієнтована діяльність підприємств, фірм, підприємців на екологічному ринку для забезпечення екологічної безпеки, збереження, відновлення та раціонального використання довкілля, поліпшення якості життя людей, задоволення їх екологічних потреб з отриманням екологічної та економічної вигоди (прибутку).

Екологічне страхування (див. *Страхування екологічне*).

Екологічне управління — система цілеспрямованих дій держави та окремих суб'єктів господарювання щодо забезпечення екологічної безпеки суспільства шляхом розробки і реалізації екологічної політики, природо-охоронного законодавства, цілей, програм та проектів раціонального природо-користування, охорони і відтворення навколишнього середовища.

Екологічний аудит (див. *Аудит екологічний*).

Екологічний капітал (див. *Капітал екологічний*).

Екологічний податок (див. *Податок екологічний*).

Екологічний ринок (див. *Ринок екологічний*).

Екологічний слід — це умовне поняття, що відображає споживання людством ресурсів біосфери. Це площа (в гектарах) біологічно продуктивної території та акваторії, необхідної для виробництва використовуваних людиною ресурсів і поглинання та переробки відходів.

Екологічні аспекти — аспекти діяльності, продукції або послуг організацій, які можуть мати сприятливий чи негативний вплив на довкілля, здоров'я людини скиди, викиди, забруднення, споживання, рециркулювання тощо).

Екологічні витрати (див. *Витрати екологічні*).

Екологічні інвестиції (див. *Інвестиції екологічні*).

Екологічні нормативи — рівні максимально допустимого втручання людини в екосистеми, що забезпечують збереження їхньої структури і динамічних властивостей. Система екологічних нормативів містить такі нормативи екологічної безпеки: гранично допустимі концентрації забруднюючих речовин у довкіллі; гранично допустимі рівні акустичного, електромагнітного, радіаційного та іншого шкідливого впливу на довкілля; гранично допустимий вміст шкідливих речовин у продуктах харчування; гранично допустимі викиди та скиди забруднюючих хімічних речовин; рівні шкідливого впливу фізичних і біологічних чинників.

Екологічні субсидії — цільова безповоротна допомога в грошовій чи натуральній формі, яка має інвестиційний характер і надається за рахунок державного бюджету або недержавних фондів. Метою Е.с. є фінансування впровадження природоохоронних програм, розробки нових екологічних технологій, придбання устаткування природоохоронного значення. Е.с. можуть бути здійснені шляхом прямого фінансування інвестиційних проектів (прямі субсидії) або у вигляді встановлення пільгових цін і тарифів на готову продукцію, пільгового оподаткування тощо (непрямі субсидії).

Екологічно чистий продукт — продукт найвищої споживчої якості та конкурентоспроможності, що відповідає стандартам якості й екологічним

вимогам, належним чином сертифікований і з наданням прийнятної відповідної екологічної позначки маркування.

Екологія — характеризує взаємовідносини суспільства з природою, посилення людського впливу на навколишній світ.

Еколого-економічна система — система взаємозв'язків і взаємозумовленостей процесів, що відбуваються в економіці і в природі, яка складається з природних і антропогенних елементів та зв'язків потоків інформації між ними. Основні елементи (реципієнти) системи: екологічні компоненти, сукупність яких утворює довкілля (повітря, земля, вода, рослинність, тварини тощо); природні ресурси (енергетичні, сировинні); виробничі фонди, комплекси, транспорт, система життєзабезпечення.

Еколого-економічні збитки — збитки, завдані внаслідок забруднення довкілля та виснаження природних ресурсів.

Еколого-економічні механізми — економіко-фінансові важелі та планово-організаційні заходи, що містять: механізм зборів за забруднення довкілля та за спеціальне використання природних ресурсів; механізм відшкодування збитків, заподіяних унаслідок порушення екологічного законодавства, природоохоронних норм і стандартів; механізми екологічних фондів; механізми стимулювання, у тому числі ринкові та страхування.

Економіка екологічна — міжпредметна галузь економічних знань, яка на перетині класичної, неокласичної та ресурсної економіки, підприємництва, економіки природокористування, екології, соціології, розглядає систему економічних відносин як невід'ємну складову єдиного еколого-соціально-економічного комплексу, сталий розвиток якого є основною метою Е.е.

Економіка закрита — економіка країни, в якій відсутні експорт та імпорт товарів і послуг.

Економіка змішана — економічна система, в якій співіснує приватна й державна власність і яка спирається на ринковий механізм і державне регулювання.

Економіка коеволюційна — вивчення взаємного пристосування економіки та довкілля. Економічна активність зумовлює зміни довкілля, а зміни довкілля, у свою чергу, спричиняють додаткові зміни в економіці, продовжуючи процес коеволюції.

Економіка командно-адміністративна (планова) — економічна система, в якій матеріальні ресурси перебувають у державній власності, а основним регулятором економіки є директивний план.

Економіка національна — це соціально-економічна система, об'єднана спільною територією, державним устроєм, правовими інститутами, єдиним ринком, культурою і мовою, національною ідеєю.

Економіка перехідна — стан економіки, за якого вона переходить від попереднього до нового стану внаслідок здійснення кардинальних реформ економічної системи.

Економіка природокористування — наука, що вивчає економічними методами процеси і результати взаємодії суспільства та природного

середовища, досліджує комплекс взаємопов'язаних проблем обґрунтування раціонального природокористування.

Економіка ринкова — економічна система, в якій матеріальні ресурси перебувають у приватній власності, а основним регулятором економіки є ринковий механізм.

Економіка тіньова — приховані господарськими й інституціональними одиницями види діяльності, що офіційно не обліковуються державними органами.

Економіко — термін, введений у науковий обіг А. Маршаллом у праці «Принципи економіки» (1890); найменування економічної науки, що, за словами П. Самуельсона, "має на увазі економію або максимізацію" і присвячена «проблемі оптимального обсягу, за якого прибуток досягне максимуму».

Економічна безпека держави — такий стан національної економіки, який дає змогу зберігати стійкість до внутрішніх та зовнішніх загроз і здатний задовольняти потреби особи, сім'ї, суспільства та держави.

Економічна безпека суб'єкта господарювання — стан захищеності суб'єктів господарювання від негативного впливу зовнішніх і внутрішніх загроз, дестабілізуючих факторів, при якому забезпечується стійка реалізація основних господарських інтересів та цілей статутної діяльності.

Економічна діяльність — процес виробництва продукції (товарів та послуг), який здійснюється з використанням певних ресурсів: сировини, матеріалів, устаткування, робочої сили, технологічних процесів тощо. Економічна діяльність характеризується витратами на виробництво, процесом виробництва та випуском продукції.

Економічна інтеграція — широке міждержавне об'єднання, яке діє відповідно до спеціальних угод і має певну організаційну структуру (включаючи спільні керівні та інші установи).

Економічна категорія — наукове поняття, яке характеризує окремі сторони економічного явища.

Економічна класифікація видатків бюджетів (див. *Класифікація видатків бюджетів економічна*).

Економічна криза — це одна з глибоких проблем сучасності, яка проявляється в різкому загостренні суперечностей у відносинах між суспільством і природою, порушенні природних процесів через надмірну антропогенну дію, непередбачувані наслідки науково-технічного прогресу, зростання енергоспоживання і спалювання викопного палива, демографічний вибух, збройні конфлікти, техногенні катастрофи тощо.

Економічна культура — спосіб взаємодії економічної свідомості і економічного мислення, що регулює участь індивідів і соціальних груп у економічній діяльності та ступінь їх самореалізації в тих чи інших типах економічної поведінки.

Економічна політика держави — система практичних заходів у сфері управління економікою країни щодо надання економічним процесам спрямованості відповідно до цілей, завдань та інтересів країни.

Економічна рента — плата за ресурс, пропозиція якого жорстко обмежена.

Економічна система державного соціалізму — економічний лад, який характеризується державною власністю практично на всі речові ресурси і ухвалою економічних рішень через центральне економічне планування.

Економічна статистика (див. *Статистика економічна*).

Економічна стратегія — обраний державою курс економічної політики, розрахований на тривалу перспективу і спрямований на вирішення масштабних економічних та соціальних завдань, завдань культурного розвитку, забезпечення економічної безпеки держави, збереження і примноження її економічного потенціалу і національного багатства, підвищення народного добробуту.

Економічна тактика — сукупність найближчих цілей, завдань, засобів і способів їх досягнення для реалізації стратегічного курсу економічної політики в конкретних умовах, що складаються в поточному періоді розвитку народного господарства.

Економічна формація — спосіб виробництва як єдність і взаємодія продуктивних сил і певного типу суспільно-виробничих відносин.

Економічна цінність природи — визначення адекватної ціни та/або економічної оцінки природних ресурсів, благ і послуг. При визначенні Е.ц.п. необхідно враховувати забезпечення регіону природними ресурсами; асиміляцію відходів і забруднень; забезпечення людей природними послугами. Може базуватися на ринковій оцінці, ренті, витратному підході, альтернативній вартості, загальній економічній цінності (вартості), що охоплює економічну оцінку етичних та естетичних аспектів природи. Проблемою для визначення Е.ц. багатьох природних благ є те, що вони не мають ринкової вартості, є суспільними товарами, характеризуються спільним споживанням і невиключеністю.

Економічне зростання — збільшення валового внутрішнього продукту (ВВП), тобто суми вартості вироблених в економіці товарів і послуг за певний період.

Економічне співробітництво — група країн, які об'єдналися для досягнення спільної мети в справі регулювання міжнародної торгівлі. Прикладом може служити Європейське економічне співтовариство (СЕС).

Економічний елемент витрат — сукупність економічно однорідних витрат у вартісному вимірнику щодо їх видів, яка відображає, що витрачено на калькуляційну одиницю.

Економічний закон — суттєві, стійкі і необхідні причинно-наслідкові зв'язки і взаємозалежності певного економічного процесу.

Економічний зміст власності — глибинна сутність відносин власності, що характеризує відособлене присвоєння результатів економічної діяльності людей.

Економічний і соціальний комітет Європейського Союзу — інституція, що представляє інтереси держав — членів ЄС в економічній і соціальній сферах і здійснює дорадчі функції; надає Комісії та Раді свої висновки щодо запла-

нованих до ухвалення правових актів у випадках, коли консультації з ним є необхідною передумовою законності ухваленого правового акта. Крім того, Комісія і Рада можуть ухвалювати рішення про додаткові консультації з Економічним і соціальним комітетом, що виходять за межі потреб, зазначених у Договорі. Основна робота Комітету зводиться до надання фахових висновків з питань економічного і соціального розвитку ЄС у розрізі таких напрямів: сільське господарство та його розвиток у розрізі регіонів; економічний та грошово-кредитний розвиток; зайнятість, соціальна політика і громадянство; зовнішні відносини; формування єдиного ринку, виробництво та споживання; розвиток транспорту, енергетики, інфраструктури й інформаційного суспільства.

Економічний інтерес (див. *Інтерес економічний*).

Економічний лібералізм (див. *Лібералізм економічний*).

Економічний неоконсерватизм (див. *Неоконсерватизм економічний*).

Економічний розвиток (див. *Розвиток економічний*).

Економічні блага (див. *Блага економічні*).

Економічні відносини (див. *Відносини економічні*).

Економічні відносини міжнародні (див. *Міжнародні економічні відносини*).

Економічні нормативи — показники, що встановлюються Національним банком України і дотримання яких є обов'язковим для банків.

Економічні операції СНР — операції, які відображають відносини між інституціональними одиницями, що пов'язані з їх економічною діяльністю.

Економічні потреби — ставлення людей до економічних умов, їхньої життєдіяльності, котрі дають їм задоволення, насолоду або втіху і які спонукають людей до діяльності, щоб мати і володіти такими умовами.

Економічні функції держави — форми її економічної діяльності і політичних заходів, які так чи інакше чинять вплив на фундаментальні економічні процеси суспільства.

Економічно активне населення — населення обох статей віком 15-70 років, яке протягом певного періоду забезпечує пропонування робочої сили для виробництва товарів і послуг.

Екосестейт — наука, яка вивчає теоретико-методологічні засади забезпечення економічної безпеки держави.

Експертна оцінка майна — визначення оцінної вартості майна підприємства експертом відповідно до договору із замовником.

Експорт (експорт товарів) — продаж товарів українськими суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності іноземним суб'єктам господарської діяльності (зокрема з оплатою в негрошовій формі) з вивезенням або без вивезення цих товарів через митний кордон України, включаючи реекспорт товарів.

Експорт підприємницького капіталу — вкладання (інвестування) в промислові, сільськогосподарські, транспортні та інші підприємства за кордоном шляхом нового будівництва або купівлі діючих підприємств, придбання частини їх акцій.

Експортна ліцензія (див. *Ліцензія експортна (імпортна)*).

Експортна субсидія — субсидія, що надається підприємствам за рахунок державного бюджету з метою стимулювання експорту.

Експортна ціна (див. *Ціна експортна*).

Експрес-аналіз — спеціальний вид аналізу який використовується для швидкого оцінювання фінансового стану підприємства за основними розрахунковими показниками на основі їх порівняння з базовими (еталонними).

Екстенсивний — протилежний інтенсивному; пов'язаний із кількісною (а не з якісною) зміною, зі збільшенням, розвитком. Е. господарство — господарство, що розвивається передусім завдяки використанню додаткових матеріалів і людських ресурсів, а не за рахунок науково-технічного прогресу.

Екстраполяція — сукупність дій, пов'язаних зі знаходженням невідомого рівня на початку або наприкінці ряду.

Ексцедент — залишок страхової суми, що створюється понад суму власного утримання страховика або перестраховика і повністю надходить у перестраховування.

ЕКЮ — регіональна міжнародна валютна одиниця країн — учасників Європейської валютної системи, впроваджена з метою сприяння європейській інтеграції у валютній сфері, протидії впливові долара США, насамперед у взаємних розрахунках, забезпечення передумов формування єдиного валютного ринку СЕС. Після введення в обіг євро вийшла з обігу.

Еластичність попиту — реакція попиту на зміну ціни.

Еластичність пропозиції — реакція пропозиції на зміну ціни.

Еластичність пропозиції цінова — зв'язок між зміною ціни товару та обсягом його пропозиції; визначається співвідношенням процентної зміни обсягу пропозиції та процентної зміни ціни товару.

Електронний банківський документ — електронний документ, що використовується в банківській діяльності, формат, обов'язкові реквізити і засоби захисту якого відповідають вимогам законодавства.

Електронний гаманець — смарт-картка або платіжний додаток платіжної картки, кошти за операціями з якою(им) обліковуються на консолідованому картковому рахунку емітента. Е. г. дає змогу його держателю в межах встановленого ліміту виконувати платіж за товари (послуги) без уведення персонального ідентифікаційного номера.

Електронні гроші (див. *Гроші електронні*).

Елемент витрат — сукупність економічно однорідних витрат (П(С)БО № 16 «Витрати»).

Емісія платіжних карток — діяльність банку та проведення ним операцій з випуску платіжних карток певної платіжної системи, що пов'язана з відкриттям клієнтам картрахунків і наданням їм платіжних карток.

Ембарго — заборона на приймання до перевезення будь-якої категорії вантажу за відповідним маршрутом (сектором маршруту, територією або пунктами стикування), яка встановлена відповідною країною (міжнародною організацією) на визначений період часу.

Емісійний дохід — сума перевищення доходів, отриманих від емісії (випуску) власних акцій та інших корпоративних прав, над номіналом таких акцій (інших корпоративних прав), тобто різниця між курсом емісії і

номінальним курсом акцій. Емісійний дохід є одним із джерел формування додаткового капіталу підприємства.

Емісійний прибуток (див. *Прибуток емісійний*).

Емісійні цінні папери (див. *Цінні папери емісійні*).

Емісія — установлена законодавством послідовність дій емітента щодо випуску та розміщення емісійних цінних паперів.

Емісія акцій або облігацій підприємств — сукупність дій емітента щодо проведення передплати на акції або продажу облігацій.

Емісія казначейська (див. *Казначейська емісія*).

Емітент — юридична особа, Автономна Республіка Крим або міські ради, а також держава в особі уповноважених нею органів державної влади, яка від свого імені розміщує емісійні цінні папери та бере на себе зобов'язання щодо них перед їх власниками.

Ендогенні зміни — внутрішні чинники моделі, які визначаються в процесі її побудови.

Ефект багатства — ціновий чинник сукупного попиту, який опосередковує вплив цін на сукупний попит через зміну реальної вартості фінансових активів з фіксованим номінальним доходом.

Ефект Веблена — характеристика ситуації, за якої зниження ціни на товар сприймається покупцем як погіршення його якості або втрата ним «актуальності» чи «престижності» серед населення, і тоді товар перестає користуватися купівельним попитом, в протилежному разі, навпаки, обсяг покупок зі зростанням ціни може збільшитися.

Ефект віддачі від масштабу виробництва зростаючий (див. *Зростаючий ефект віддачі від масштабу виробництва*).

Ефект віддачі від масштабу виробництва спадний (див. *Спадний ефект віддачі від масштабу виробництва*).

Ефект відсоткової ставки — ціновий чинник сукупного попиту, який опосередковує вплив цін на сукупний попит через зміну відсоткової ставки.

Ефект доходу — зміна обсягу споживання блага, що є результатом зміни реального доходу, яка сталася внаслідок зміни ціни на це благо. Ефект доходу виявляється у зменшенні бажання працювати і підвищенні цінності вільного часу для працівника за досягнення певного рівня доходу, незважаючи на підвищення ставки заробітної плати.

Ефект заміни — зміна обсягу споживання блага, що є результатом відносного подорожчання (здешевлення) цього блага відносно інших благ.

Ефект заміщення дозвілля працюю виявляється у скороченні вільного часу і зростанні заробітної плати за підвищення ставки заробітної плати.

Ефект зворотного зв'язку — зміни часткової рівноваги на даному ринку внаслідок змін, що відбулися на суміжних ринках під впливом первинних змін на даному ринку.

Ефект Кейнса — зміна попиту на товари внаслідок збільшення або зменшення загального рівня цін.

Ефект масштабу — економія витрат виробництва, зумовлена зростанням масштабів виробництва на підприємстві, яке розширюється.

Ефект фінансового левериджу — рівень додаткового прибутку на власний капітал за різних варіантів структури капіталу. Характеризує приріст прибутковості власного капіталу і показує, на скільки відсотків збільшилася прибутковість власного капіталу завдяки залученню позикових коштів в обіг підприємства.

Ефект ціни — зміна маржинального доходу від реалізації товару внаслідок зміни його ціни.

Ефект чистого експорту — ціновий чинник сукупного попиту, що опосередковує вплив цін на сукупний попит через зміну чистого експорту.

Ефективна ставка відсотка — ставка відсотка, що визначається діленням суми річного відсотка та дисконту (або різниці річного відсотка та премії) на середню величину собівартості інвестиції (або зобов'язання) та вартості її погашення (П(С)БО № 12 «Фінансові інвестиції»).

Ефективний попит — термін Дж. М. Кейнса, що характеризує потенційно можливий і стимульований державою попит на інвестиції та засоби виробництва.

Ефективність витрат — досягнення певної мети при найнижчих витратах або досягнення найбільшої вигоди при цих витратах.

Ефективність зайнятості — повнота і раціональність у комплексі визначають ефективність зайнятості, тобто забезпечуваний нею оптимальний соціально-економічний результат у певний час і за конкретних умов.

Ефективність хеджування — ступінь, до якого зміни справедливої вартості або грошових потоків від об'єкта хеджування, що їх можна віднести до хеджування ризику, згортаються внаслідок змін справедливої вартості або грошових потоків інструменту хеджування.

Євро (€, Euro) — офіційна валюта держав, які входять до Єврозони. В готівковому обігу з 1 січня 2002 року.

Євроакції — акції, які емітуються міжнародними кредитно-фінансовими інститутами і розміщуються водночас на різних ринках.

Євробюджет — сукупність економічних відносин з приводу формування і використання централізованого міждержавного фонду грошових коштів країн — членів ЄС.

Євровалюта — 1) іноземні валюти, в яких банки здійснюють безготівкові операції за межами країн – емітентів цих валют; 2) валюти, що зберегли форму національних грошових одиниць, але вийшли з-під контролю національних валютних органів.

Євровалютний депозит (див. *Вклад (депозит) євровалютний*).

Євровалютний ринок (див. *Ринок євровалютний*).

ЄВРОІБОР (EURIBOR - Euro Interbank Offered Rate) — відсоткова ставка, за якою здійснюється розміщення термінових депозитів у Євро між першокласними банками, що розташовані в зоні Євро. Ставки ЄВРОІБОР визначаються в системі Bridge-Telerate (система міжбанківських котирувань) щодня близько 11-00 за центрально-європейським часом як усереднені ставки пропозиції групи банків, найбільш великих учасників ринку. Ставки ЄВРОІБОР устанавлюються на терміни 1 тиждень, 1, 3, 6, 9 і 12 місяців.

Європейська Комісія (Комісія Європейського Союзу) — виконавчий орган ЄС, до компетенції якого належить переважна більшість ініціатив у сфері фінансів. Відповідно до своїх повноважень Комісія розробляє і пропонує законодавчі акти, керує запровадженням політики ЄС, розпоряджається бюджетом, підтримує зовнішні відносини, забезпечує нагляд та контроль за дотриманням законів ЄС, вказує шляхи та перспективи розвитку.

Європейська система торгівлі викидами (ЄСТВ) — система регулювання викидів CO₂, створена Директивою ЄС про торгівлю викидами для виконання зобов'язань за Кіотським протоколом, відповідно до якої для кожної країни встановлюються квоти на викиди, невикористані квоти продаються.

Європейська система центральних банків — система, до якої входять Європейський центральний банк та центральні банки країн ЄС, створена згідно з умовами Маастрихтського договору для забезпечення стабільності цін, проведення узгодженої валютної політики країн-учасниць та закордонних валютних операцій, розрахункових операцій у межах платіжного балансу та ін. Діяльність Європейської системи центральних банків ґрунтується на ринкових принципах саморегулювання (співвідношенні попиту і пропозиції на валютні ресурси, дотриманні вимог вільної конкуренції тощо) і державного та наддержавного регулювання економіки.

Європейський інвестиційний банк — установа, створена у 1958 р. відповідно до Договору про Європейське економічне співтовариство, основне завдання якої полягає у сприянні за допомогою власних ресурсів і доступу на ринок капіталу збалансованому та стійкому розвитку спільного ринку.

Європейський міжнародний ринок позичкового капіталу (ЄМРПК) — міжнародний ринок, на якому операції здійснюються в євровалютах. Позики беруть переважно транснаціональні монополії, які потребують кредитів для фінансування капіталовкладень в різних країнах, а також держави, що мають дефіцитні платіжні баланси; кредитори — приватні комерційні банки; що здійснюють міжнародні кредитні операції в іноземних валютах (євродоларах).

Європейський фонд регіонального розвитку — фінансовий інститут, створений у 1975р. для фінансування заходів щодо подолання диспропорцій та зближення рівнів у розвитку окремих регіонів у країнах ЄЕС. Функціонує у складі бюджету ЄЕС. Виділення субсидій із фонду здійснюється на основі рішень Ради ЄЕС.

Європейський центральний банк — головний елемент Європейської системи центральних банків. Як юридична особа виконує базові функції, надає консультації національним державам і наднаціональним органам щодо економічної оцінки законів та інших юридичних норм ЄС, а також щодо

валютної, цінової політики відповідним органам; його діяльність базується на принципі незалежності від національних держав та наднаціональних органів у прийнятті рішень.

Євроринок — частина світового фінансового ринку, на якій операції здійснюються у євровалютах. Включає кілька секторів — це єврогрошовий ринок, ринок банківських єврокредитів, євроринок капіталів.

Євростат (European Statistical Office, Eurostat) — статистична служба Європейського союзу, яка займається збиранням статистичної інформації по країнах-членах ЄС і гармонізацією статистичних методів, використовуваних даними країнами з офісом у Люксембурзі.

Єдиний банк даних про платників податків—юридичних осіб — автоматизована система збирання, накопичення й обробки даних про платників податків. Формується з районних рівнів Єдиного банку даних юридичних осіб державних податкових інспекцій в районах, містах і районах у містах, а також міжрайонними та об'єднаними інспекціями і ведеться Державною податковою адміністрацією України.

Єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування (єдиний соціальний внесок) — консолідований страховий внесок, збір якого здійснюється до системи загальнообов'язкового державного соціального страхування в обов'язковому порядку та на регулярній основі з метою забезпечення захисту у випадках, передбачених законодавством, прав застрахованих осіб на отримання страхових виплат (послуг) за діючими видами загальнообов'язкового державного соціального страхування.

Єдиний державний реєстр підприємств і організацій України (ЄДРПОУ) — автоматизована система збирання, накопичення й опрацювання даних про всіх юридичних осіб, відокремлені підрозділи юридичних осіб, що перебувають на території України, а також відокремлені підрозділи юридичних осіб України, що розміщуються за межами України.

Єдиний казначейський рахунок — система бюджетних рахунків органів Державного казначейства, відкритих в установах банків за відповідним балансовим рахунком, на які зараховуються податки, збори та інші обов'язкові платежі Державного бюджету та надходження з інших джерел, встановлених законодавством України, і з яких органами Державного казначейства здійснюються платежі безпосередньо на користь суб'єктів господарської діяльності, які виконали роботи та/або надали послуги розпорядникам бюджетних коштів.

Єдиний кліринговий рахунок — спеціальний рахунок у національній валюті, що ведеться в НБУ для обслуговування банків-учасників, на який за підсумками дня у внутрішній системі клірингу та розрахунків отримуються перекази коштів з кореспондентських рахунків тих банків-учасників, що знаходяться у чисто видатковій позиції, і з якого виконуються перекази коштів на кореспондентські рахунки тих банків-учасників, що знаходяться у чисто прибутковій позиції.

Єдиний майновий комплекс — підприємство, до складу якого, як єдиного майнового комплексу, входять всі види майна, призначені для його діяльності,

включаючи земельні ділянки, будівлі, споруди, устаткування, інвентар, сировину, продукцію, права вимоги, борги, а також право на торговельну марку або інше позначення та інші права, якщо інше не встановлено договором або законом.

Єдиний митний тариф України — систематизований звід ставок мита, яким обкладаються товари та інші предмети, що ввозяться на митну територію України, вивозяться за межі цієї території або переміщуються транзитом. Ставки Є. м. т. єдині для всіх суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності незалежно від форм власності, організації господарської діяльності і територіального розташування, за винятком випадків, передбачених законами України та її міжнародними договорами.

Єдиний податок — податок, що запроваджений був замість таких податків і зборів: податку на додану вартість; податку на прибуток підприємств; плати (податку) за землю; податку з власників транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів; збору за спеціальне використання природних ресурсів (за винятком плати за відпуск на пні деревини лісових порід, яка вноситься у встановленому порядку); збору на будівництво, реконструкцію, ремонт і утримання автомобільних доріг загального користування України; збору до Державного інноваційного фонду та комунального податку.

Ж

Жироцентралі — різновид кредитних установ, які є центральними банками для муніципальних (комунальних) ощадних кас і банків.

Життєвий цикл проекту — період часу від задуму проекту до його закінчення, який може характеризуватися моментом здійснення перших витрат за проектом (поява проекту) і отриманням останньої вигоди (ліквідація проекту)

Журнал-ордер — основний обліковий реєстр у журнально-ордерній формі обліку. Це комбінований реєстр, який будується за кредитною ознакою: записи даних з первинних документів здійснюються лише за кредитом основного рахунку (для якого відкритий Ж.-о.) в кореспонденції з різними дебетовими рахунками, назви і коди яких подано у відповідних графах.

З

Забезпечення — зобов'язання з невизначеними сумою або часом погашення на дату балансу (П(С)БО № 11 «Зобов'язання»).

Забезпечення наступних витрат і платежів — створювані з власної ініціативи підприємств забезпечення (резерви) для відшкодування майбутніх витрат, збитків, зобов'язань, величина яких є невизначеною. У складі забезпечень наступних витрат і платежів (розділ 2 пасиву балансу) відображаються нараховані у звітному періоді майбутні витрати і платежі, величина яких може бути визначена тільки на підставі прогнозних оцінок, а також залишки коштів цільового фінансування і цільових надходжень.

Заборгованість — підтверджена учасниками розрахунків на розрахункову дату сума коштів, яка підлягає сплаті за товари, роботи (послуги), спожиті у процесі виробництва, передачі (транспортування) та (або) постачання, відповідно до укладених договорів або з інших підстав, у т. ч. суми, пені, штрафних та фінансових санкцій, але не сплачена.

Заборгованість дебіторська (див. *Дебіторська заборгованість*).

Заборгованість за відсотками — сума нарахованих прострочених відсотків за основним боргом.

Заборгованість кредиторська (див. *Кредиторська заборгованість*).

Заборгованість податкова (див. *Податкова заборгованість*).

Загальна аварія — ситуація, за якої визнаються збитки, що завдані судновласникам-перевізникам та власникам вантажу внаслідок зроблених умисно і свідомо надзвичайних витрат чи пожертвувань задля врятування судна, фрахту і вантажу від спільної для них небезпеки.

Загальна криза державного соціалізму — крах соціалізму як моделі організації суспільної економіки у кожній окремій країні і у світовій системі.

Загальна матеріаломісткість (див. *Матеріаломісткість загальна*).

Загальна рівновага — стійкий стан конкурентної економіки, за якого споживач максимізує значення функції корисності, а конкуруючі виробники максимізують одержуваний прибуток за цінами, що забезпечують рівність попиту та пропозиції.

Загальна система обліку — модель організації обліку доходів та витрат, за якої здійснюється періодичний облік запасів, поелементний облік витрат, а облік доходів ведеться за напрямками їх отримання.

Загальна формула капіталу — формула обґрунтована К. Марксом, яка показує приріст капіталу $\Gamma - T - \Gamma'$

Загальна чи грошова форма вартості — така форма вартості, при якій безлічі товарів, що перебувають у відносній формі вартості, відповідає один товар, який знаходиться в еквівалентній формі, внаслідок чого цей товар перетворюється на загальний еквівалент і набуває властивості загальної обмінюваності.

Загальний економічний закон відповідності — відповідність усіх структурних елементів економічних відносин за своїми якісними параметрами рівню розвитку і характеру продуктивних сил.

Загальний закон вартості: якщо чинники виробництва використовуються оптимально щодо платоспроможних потреб суспільства, забезпечують обсяг випуску товарів на межі виробничих можливостей країни, то вартість кінцевого

продукту буде найнижчою з усіх можливих варіантів організації виробничого процесу.

Загальний закон грошового обігу повноцінних грошей — кількість грошей, потрібних для виконання функцій засобу обігу, має дорівнювати сумі цін реалізованих товарів, поділений на число оборотів однойменних грошових одиниць.

Загальновиробничі витрати (див. *Витрати загальновиробничі*).

Загальнодержавні податки — обов'язкові платежі, які встановлюються найвищими органами влади в державі і є обов'язковими до сплати за єдиними ставками на всій території України.

Загальнообов'язкове державне соціальне страхування — система прав, обов'язків і гарантій, яка передбачає надання соціального захисту, що включає матеріальне забезпечення громадян у разі хвороби, повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та інших випадках, передбачених законом, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати страхових внесків власником або уповноваженим ним органом, громадянами, а також бюджетних та інших джерел, передбачених законом.

Загроза — те, що може завдати шкоди фірмі, позбавити її існуючих переваг: поява нових конкурентів, поява товарів-замінників і т. ін.

Загрози економічній безпеці — сукупність наявних та потенційно можливих явищ і чинників, що створюють небезпеку для реалізації національних інтересів в економічній сфері.

Зайнятість — діяльність громадян, пов'язана із задоволенням особистих і суспільних потреб, яка приносить їм дохід у грошовій чи іншій формі.

Зайнятість неповна — зайнятість в умовах перевищення величини фактичного безробіття порівняно з природним безробіттям.

Зайнятість неповна вимушена — зайнятість працівників, які в поточному році перебували в адміністративних відпустках без збереження заробітної плати або працювали в режимі неповного дня (тижня).

Зайнятість повна — використання всіх придатних для цього ресурсів; характеризується достатністю робочих місць для тих, хто потребує оплачуваної роботи, воліє і здатен працювати.

Закон Вальраса — закон, згідно з яким сукупна сума попиту в економіці дорівнює сукупній сумі пропозиції.

Закон вартості загальний (див. *Загальний закон вартості*).

Закон Грешема — закон грошового обігу, сутність якого полягає в тому, що гірші гроші з часом витісняють з обігу якісніші за їх однакової, встановленої державою номінальної вартості, а цінніші гроші спрямовуються на заощадження.

Закон грошового обігу повноцінних грошей загальний (див. *Загальний закон грошового обігу повноцінних грошей*).

Закон економічній відповідності загальний (див. *Загальний економічний закон відповідності*).

Закон зростання потреб — невтомне бажання людей мати дедалі більше матеріальних благ і послуг, які надають їм насолоду, тобто задовольняють їхні зростаючі потреби.

Закон Кейнса — закон, згідно з яким люди схильні, як правило, збільшувати споживання зі зростанням доходів, але не настільки, як зростає дохід.

Закон Кларка — оцінка концепції Дж. Б. Кларка про розподіл доходів на базі принципів граничного аналізу цін факторів виробництва; відповідно до цього закону стимул збільшення фактора виробництва вичерпується в міру того, як ціна цього фактора починає перевищувати можливі доходи підприємця.

Закон Оукена — закон, згідно з яким щорічний приріст реального ВВП приблизно на 2,7 відсотків утримує кількість безробітних на постійному рівні. Кожні додаткові 2 відсотки приросту реального ВВП зменшує чисельність безробітних на 1 відсоток.

Закон Парето — закон, який виражає внутрішню необхідні, сталі й суттєві зв'язки між величиною доходу і кількістю осіб, що отримують його, за яких (зв'язків) розподіл доходів вище певної величини зберігає значну стабільність.

Закон пропозиції — закон, який стверджує, що існує пряма залежність між ціною та обсягом товару, котрий пропонується на продаж (за інших рівних умов).

Закон Сея — концепція Ж.Б. Сея про безперешкодну і повну реалізацію суспільного продукту, тобто без кризове економічне зростання; відповідно до цього закону при досягненні і дотриманні суспільством принципів *laissez faire* виробництво (пропозиція) породжуватиме адекватне споживання (попит), тобто виробництво товарів і послуг обов'язково породжує доходи, на які ці товари і послуги вільно реалізуються завдяки гнучкому та вільному ціноутворенню на ринку.

Закон спадної віддачі (продуктивності) змінного фактора виробництва: залучення до процесу виробництва дедалі більшої додаткової кількості змінного ресурсу призводить зрештою до того, що віддача кожної наступної одиниці змінного ресурсу буде менша за віддачу попередньої одиниці цього ресурсу.

Закон спадної граничної корисності блага — корисність кожної наступної одиниці блага, що споживається в даний момент, менша за корисність попередньої одиниці.

Закон спадної корисності — зменшення граничної корисності в міру споживання людиною кожної додаткової одиниці певного продукту.

Закон спадної продуктивності виробничого ресурсу — закон, за яким граничний продукт кожної одиниці чинника виробництва зменшується, якщо величина цього чинника збільшується, а інші чинники залишаються сталими.

Закон Тугана-Барановського — закон, який виражає внутрішню необхідні, сталі й суттєві зв'язки між виробництвом і споживанням, за яких (зв'язків) процес виробництва детермінує процес споживання через механізм нагромадження капіталу та його інвестування в нові технології та виробництво.

Закони Госсена — головні теоретичні принципи маржиналізму; розрізняють два «закони Госсена»: перший — зі зростанням наявності певного блага його

гранична корисність зменшується; другий — оптимальна структура споживання (попиту) досягається за рівності граничних корисностей усіх споживаних благ.

Закони грошового обігу — закони, що визначають кількість грошей, яка необхідна для нормального функціонування суспільного виробництва при різних умовах.

Закрита валютна позиція (див. *Валютна позиція закрита*).

Закрита економіка (див. *Економіка закрита*).

Закрите (приватне) розміщення іпотечних облігацій — розміщення іпотечних облігацій шляхом безпосередньої пропозиції іпотечних облігацій заздалегідь визначеному колу осіб.

Закрите зберігання векселів (див. *Зберігання векселів закрите*).

Закріплені (власні) доходи — доходи, які повністю або на основі фінансового відсотка на постійній чи довготривалій основі у встановленому законом порядку надходять до відповідного місцевого бюджету.

Закупівельна ціна (див. *Ціна закупівельна*).

Закупівлі державні (див. *Державні закупівлі*).

Залишкова балансова вартість цінного папера — балансова вартість цінного папера з врахуванням створеного резерву за ним.

Залишок бюджетних коштів — обсяг коштів на рахунках відповідного бюджету та розпорядників коштів відповідного бюджету на кінець дня.

Залишок Солоу — внесок сукупної продуктивності факторів у зростання продукту, який обчислюється за залишковим принципом.

Залучений капітал (див. *Капітал залучений*).

Залучені кошти — кошти, прямо або опосередковано отримані на зворотній основі від фізичних осіб та/або юридичних осіб, отримані залишки фінансових активів, які виникли в результаті здійснення звичайної господарської діяльності в інтересах цих осіб.

Замовлення – заявка клієнта на певну кількість спеціально виготовлених для нього виробів.

Замовлення державне (див. *Державне замовлення*).

Заохочувальні виплати за будівельним контрактом — додаткові суми, що сплачуються підряднику за виконання (перевиконання) умов контракту (П(С)БО № 18 «Будівельні контракти»).

Заощадження — частина доходу домогосподарства, що не сплачується у вигляді податку та не витрачається на купівлю товарів особистого споживання.

Запас виробничий максимальний — запас, який складається з транспортного, підготовчого, технологічного, поточного та страхового запасів.

Запас виробничий мінімальний — запас, який складається з транспортного, підготовчого, технологічного, середнього поточного та страхового запасів.

Запас виробничий середній — запас, який складається з транспортного, підготовчого, технологічного, середнього поточного та страхового запасів.

Запас міцності – максимально припустиме зменшення обсягу діяльності підприємства без ризику отримати збиток.

Запас підготовчий — запас, створений на час приймання, перевірки якості і

складування сировини й матеріалів.

Запас поточний — запас, створений для забезпечення безперебійного процесу виробництва матеріальними ресурсами між двома черговими поставками; визначається:

Запас страховий — мінімальний запас на випадок непередбачених перебоїв у постачанні.

Запас технологічний — запас, створений на час підготовки сировини і матеріалів до виробничого споживання;

Запас транспортний — запас, створений на час перебування товарно-матеріальних цінностей в дорозі від постачальника до споживача.

Запаси — активи, які: утримуються для подальшого продажу за умов звичайної господарської діяльності; перебувають у процесі виробництва з метою подальшого продажу продукту виробництва; утримуються для споживання під час виробництва продукції, виконання робіт та надання послуг, а також управління підприємством (П(С)БО № 9 «Запаси»).

Запаси виробничі — частина сукупних запасів, призначених для виробничого споживання.

Запозичення — 1) операції, пов'язані з отриманням бюджетом коштів на умовах повернення, платності та строковості, в результаті яких виникають зобов'язання держави, Автономної Республіки Крим чи місцевого самоврядування перед кредиторами; 2) позики, векселі, облігації, а також інші види короткострокових і довгострокових зобов'язань, на які нараховуються відсотки.

Заробітна плата — винагорода, обчислена, як правило, у грошовому виразі, яку власник або уповноважений ним орган виплачує працівникові за виконану ним роботу. Розмір заробітної плати залежить від складності та умов виконуваної роботи, професійно-ділових якостей працівника, результатів його праці та господарської діяльності підприємства, установи, організації і максимальним розміром не обмежується.

Заробітна плата депонована — готівкові кошти, що одержані підприємствами (підприємцями) для виплат, пов'язаних з оплатою праці, та не виплачені в установлений строк окремим фізичним особам.

Заробітна плата додаткова — винагорода за працю понад установлені норми, за трудові успіхи та винахідливість і за особливі умови праці. Вона включає доплати, надбавки, гарантійні і компенсаційні виплати, передбачені чинним законодавством; премії, пов'язані з виконанням виробничих завдань і функцій.

Заробітна плата мінімальна — законодавчо встановлений розмір заробітної плати за просту, некваліфіковану працю, нижче якого не може проводитися оплата за виконану працівником місячну, погодинну норму праці (обсяг роботи).

Заробітна плата номінальна — сума грошей, яку одержує працівник за годину, день, тиждень, місяць.

Заробітна плата реальна — кількість товарів і послуг, яку працівник може придбати на свою номінальну заробітну плату.

Засоби виробництва — створені людиною в процесі виробництва засоби праці та предмети праці. Інша назва – капітал, капітальні блага.

Застава — засіб забезпечення виконання зобов'язання, своєрідна майнова гарантія його виконання в обумовленому обсязі й у визначені умовами договору застави терміни. Для оформлення застави складається документ, в якому фіксуються: вид зобов'язання (грошовий, майновий, іпотечний та ін.), його величина, терміни та порядок одержання. Заставне зобов'язання видається кредиторів з метою підтвердження його права на отримання належної суми коштів у разі невиконання погоджених умов.

Застава податкова (див. *Податкова застава*).

Заставна — борговий цінний папір, який засвідчує безумовне право його власника на отримання від боржника виконання за основним зобов'язанням, за умови, що воно підлягає виконанню в грошовій формі, а в разі невиконання основного зобов'язання - право звернути стягнення на предмет іпотеки.

Заставна вартість активу — дисконтована на дату оцінки справедлива (ринкова) вартість активу, визначена на передбачувану дату закінчення терміну дії договору застави з метою укладення договору застави майна.

Заставадавець — юридична чи фізична особа-власник, або особа, якій власником надано право на заставу, передає майно, право на вимогу, цінні папери для забезпечення повернення позики.

Заставодержатель — фізична або юридична особа, на ім'я якої оформлена застава.

Застрахована особа — 1) фізична особа, на користь якої здійснюється загальнообов'язкове державне соціальне страхування; 2) особа, що бере участь в особистому страхуванні, об'єктом страхового захисту якої є життя, здоров'я і працездатність. З. о. може бути одночасно і страхувальником. Вона має право у передбачених договором випадках отримати обумовлену страхову суму або виплати меншого розміру.

Затвердження місцевого бюджету — процес розгляду та прийняття рішень щодо введення в дію бюджету представницьким органом місцевого самоврядування.

Захист соціальний (див. *Соціальний захист*).

Захист страховий (див. *Страховий захист*).

Захищені статті бюджету — статті видатків бюджету, які не підлягають секвестру видатків у випадку невиконання дохідної частини бюджету.

Заявник — особа, яка в письмовій або усній формі висловлює намір придбати страховий поліс.

Зберігання векселів — здійснення банком за дорученням, від імені та за рахунок векселедержателя операцій з векселями на підставі одержаних від векселедержателя інструкцій.

Зберігання векселів відкрите — зберігання векселів шляхом подання в банк супровідного векселя доручення на зберігання з точними і повними інструкціями щодо дій банку з векселями.

Зберігання векселів закрите — зберігання векселів шляхом надання векселедержателю депозитного вічка у сховищі (сейфі) банку без будь-яких інструкцій щодо дій банку з векселями.

Зберігач — комерційний банк або торговець цінними паперами, який має дозвіл на зберігання та обслуговування обігу цінних паперів і операцій емітента з цінними паперами на рахунках у цінних паперах як щодо тих цінних паперів, що належать йому, так і тих, які він зберігає згідно з договором про відкриття рахунку в цінних паперах; при цьому зберігач не може вести реєстр власників цінних паперів, щодо яких він здійснює угоди.

Збитки актуарні (див. *Прибутки (збитки) актуарні*).

Збитки від внутрішньогрупових операцій нереалізовані (див. *Прибутки та збитки від внутрішньогрупових операцій нереалізовані*).

Збитки від забруднення довкілля — фактичні або можливі економічні втрати, втрачені вигоди або додаткові витрати, які виникають через порушення рівноваги довкілля внаслідок його природного або антропогенного забруднення.

Збиток — перевищення суми витрат над сумою доходу, для отримання якого були здійснені ці витрати (П(С)БО № 3 «Звіт про фінансові результати»).

Збиток від впливу інфляції на монетарні статті (див. *Прибуток (збиток) від впливу інфляції на монетарні статті*).

Збиток обліковий (див. *Прибуток (збиток) обліковий*).

Збиток податковий (див. *Прибуток (збиток) податковий*).

Збиток страховий (див. *Страховий збиток*).

Збір за власників собак — збір, платниками якого є громадяни-власники собак (крім службових), які проживають у будинках державного і громадського житлового фонду та приватизованих квартир.

Збір за осіб, які беруть участь у грі на тоталізаторі на іподромі — збір, що справляється у вигляді відсоткової надбавки до плати, визначеної за участь у грі. Граничний розмір збору не повинен перевищувати 5 відсотків від суми цієї надбавки. Сума збору справляється адміністрацією іподромів з учасника гри під час придбання ним квитка на участь у грі.

Збір за виграш на бігах — збір, що справляється адміністрацією іподромів за осіб, які виграли в грі на тоталізаторі на іподромі, під час видачі їм виграшу. Граничний розмір збору не повинен перевищувати 6 відсотків від суми виграшу.

Збір за видачу дозволу на розміщення об'єктів торгівлі — плата за оформлення та видачу дозволів на торгівлю у спеціально відведених для цього місцях.

Збір за видачу ордера на квартиру — збір, що сплачується за послуги, пов'язані з видачею документа, що дає право на заселення квартири.

Збір за паркування — збір, що справляється за паркування транспортного засобу.

Збір за право на використання місцевої символіки — збір, що справляється з фізичних та юридичних осіб, які використовують цю символіку з комерційною метою.

Збір за право на проведення кіно- і телезйомок — збір, що сплачується комерційними кіно- і телеорганізаціями, включаючи організації з іноземними інвестиціями та зарубіжні організації, які проводять зйомки, що потребують від місцевих органів державної виконавчої влади додаткових заходів (виділення наряду міліції, оточення території зйомок тощо).

Збір за спеціальне використання водних ресурсів — збір, що справляється за використання води з водних об'єктів, що забрана із застосуванням споруд або технічних пристроїв, та скидання в них зворотних вод.

Збір за участь в аукціоні — сума коштів, яку сплачує претендент на рахунок оператора аукціону до початку реєстрації згідно з кошторисом витрат, пов'язаних з перевіркою наданих претендентами документів.

Збір за участь у бігах на іподромі — збір, що справляється з фізичних та юридичних осіб, які виставляють своїх коней на змагання комерційного характеру.

Збір комісійний— 1) кошти, які сплачуються претендентом на рахунок оператора аукціону до початку реєстрації в розмірі 1 відсотка початкової ціни дозволу з урахуванням податку на додану вартість і використовуються для організації та проведення аукціону; 2) кошти, сплачені за послугу, пов'язану з оформленням, поверненням, переоформленням проїзних документів.

Збір ринковий – плата за торгові місця на ринках і в павільйонах, на критих і відкритих столах, майданчиках для торгівлі з автомашин, візків, мотоциклів, ручних візків, що справляється з юридичних осіб і громадян, які реалізують сільськогосподарську і промислову продукцію та інші товари.

Збори (загальнодержавні й місцеві) — цільові відрахування, передбачені чинним законодавством, які здійснюють суб'єкти господарювання в процесі своєї діяльності з метою формування цільових фондів для забезпечення фінансування відповідних витрат.

Зведений (консолідований) бюджет України — це сукупність усіх бюджетів (Державного бюджету України, республіканського бюджету Автономної Республіки Крим і місцевих бюджетів), що входять до бюджетної системи України по доходах і видатках.

Зведений бюджет – узагальнюючий фінансово-операційний план, який містить інформацію про майбутні операції всіх підрозділів підприємства.

Зведений облік – система узагальнення витрат виробництва за статтями витрат у розрізі цехів, переділів, видів продукції (робіт, послуг) і в цілому по підприємству з метою підготовки інформації для обчислення собівартості окремих видів продукції та всієї викупленої продукції підприємства, а також з метою розподілу понесених підприємством витрат між готовою продукцією та незавершеним виробництвом. Існує в двох варіантах – напівфабрикатному та безнапівфабрикатному.

Зведений фінансовий баланс держави — система показників, що характеризують величину створених і використаних фінансових ресурсів за відповідний період.

Зведені фінансові показники — це абсолютні величини, які характеризують фінансово-економічні явища та процеси на макрорівні (обсяг

фінансових ресурсів, що створюється в державі, обсяг доходів та видатків бюджету тощо). Поділяються на загальнодержавні, галузеві, територіальні.

Звичайна діяльність — будь-яка основна діяльність підприємства, а також операції, що її забезпечують або виникають внаслідок її проведення (П(С)БО №3 «Звіт про фінансові результати»).

Звичайна діяльність (див. *Діяльність звичайна*).

Звіт авансовий — документальний звіт працівника про використання авансу, одержаного під звіт для виконання службового доручення (відрядження, господарські видатки тощо). У ньому вказують одержані під звіт суми, фактично здійснені витрати, залишок невикористаних коштів чи суму перевитрат.

Звіт про виконання місцевого бюджету — звіт місцевого органу державної виконавчої влади, а також виконавчого органу місцевого самоврядування на сесійному засіданні представницького органу місцевого самоврядування у порядку, визначеному законодавством.

Звіт про власний капітал — звіт, який відображає зміни у складі власного капіталу підприємства протягом звітного періоду (НП(С)БО 1 'Загальні вимоги до фінансової звітності').

Звіт про рух грошових коштів — звіт, який відображає надходження і вибуття грошових коштів протягом звітного періоду в результаті операційної, інвестиційної та фінансової діяльності (НП(С)БО 1 'Загальні вимоги до фінансової звітності').

Звіт про фінансові результати (звіт про сукупний дохід) — звіт про доходи, витрати, фінансові результати та сукупний дохід (НП(С)БО 1 'Загальні вимоги до фінансової звітності').

Звітна дата — 1) дата, на яку складаються звітні дані; 2) дата, на яку складається фінансова звітність, тобто квартальна за станом на кінець останнього дня кварталу, річна та консолідована на кінець останнього дня звітного року.

Звітний період — 1) відрізок часу з 00 години першого числа до 24 години останнього числа календарного місяця; 2) звітним періодом для складання фінансової звітності є календарний рік.

Звітний період підприємства, що ліквідується — період з початку звітного року до дати прийняття рішення про його ліквідацію.

Звітний податковий період — проміжок часу, який розпочинається від першого календарного дня першого місяця відповідного періоду і завершується останнім календарним днем останнього місяця того ж самого періоду. Для місячного податкового періоду перший і останній місяці збігаються.

Звітний рік — календарний період, який розпочинається 1 січня і закінчується 31 грудня включно.

Звітність банківська — спеціальна звітність, що подається лише банками та іншими фінансовими посередниками, які виконують банківські операції. Форми банківської звітності, порядок її складання та подання згідно з чинним законодавством визначаються Національним банком України. Дані банківської звітності є основою для розроблення грошово-кредитної і банківської

статистики, яка використовується для виконання Національним банком України регулюючих і наглядових функцій. Банківська звітність залежно від змісту і джерел її складання поділяється на фінансову і статистичну, на офіційну й оперативну.

Звітність бухгалтерська — звітність, що складається на підставі даних бухгалтерського обліку для задоволення потреб певних користувачів (НП(С)БО 1 'Загальні вимоги до фінансової звітності').

Звітність податкова — сукупність документів зі звітними даними про нарахування та сплату до бюджету податків і податкових платежів. Складається і подається до податкових органів платниками податків у визначений термін.

Звітність фінансова — бухгалтерська звітність, що містить інформацію про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства за звітний період (НП(С)БО 1 'Загальні вимоги до фінансової звітності').

Звітність фінансова консолідована — звітність, яка відображає фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів юридичної особи та її дочірніх підприємств як єдиної економічної одиниці (НП(С)БО 2 «Консолідована фінансова звітність»).

Зворотне репо — договір про продаж Національним банком із свого портфеля державних цінних паперів з одночасним зобов'язанням зворотного їх викупу в банків за обумовленою ціною на обумовлену дату.

Зворотний лізинг — господарська операція, яка передбачає продаж основних фондів з одночасним зворотним отриманням таких основних фондів в оперативний або фінансовий лізинг.

Зелена картка — назва однойменної системи міжнародних договорів і страхового свідоцтва про страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів, які виїжджають у країни — члени цієї системи. Дістала назву від кольору і форми полісу. Заснована в 1949 році. Нині членами Міжнародної системи 3.к. є понад 40 країн Європи, Азії і Африки. У червні 1997 року до складу членів системи 3. к. прийнято Україну.

Земельна рента — 1) плата за використання землі та інших природних ресурсів, пропозиція яких жорстко обмежена; 2) доход від власності, який одержують землевласники від орендатора за право тимчасового користування землею і розташованими на ній водоймищами.

Земельний кадастр — сукупність відомостей про природний, господарський та правовий стан земель. Включає дані щодо реєстрації землекористувань, обліку родючості та якості земель, бонітування ґрунтів та економічної оцінки землі.

Земельні відносини — економічні відносини у суспільстві, пов'язані з володінням і користуванням землею як головним засобом виробництва в сільському господарстві.

Землеволодіння — володіння землею на праві власності, що історично виступає в різних формах.

Землекористування — умови, порядок і форми господарського використання землі особами або колективами, які не мають на неї права землеволодіння.

Злиття — об'єднання підприємств (шляхом створення нової юридичної особи або приєднання підприємств до головного підприємства), в результаті якого власники (акціонери) підприємств, що об'єднуються, здійснюватимуть контроль над усіма чистими активами об'єднаних підприємств з метою досягнення подальшого спільного розподілу ризиків та вигід від об'єднання. При цьому жодна зі сторін не може бути визначена як покупець (П(С)БО № 19 «Об'єднання підприємств»).

Злиття банків — виникнення нового банку- правонаступника з передаванням йому згідно з передавальними актами всіх прав та обов'язків двох або більше банків одночасно з їх припиненням.

Злиття підприємств — форма реорганізації суб'єктів господарювання, яка здійснюється об'єднанням підприємства (або кількох підприємств), яке перебуває у фінансовій кризі, з іншим, фінансово стійким підприємством (або кількома підприємствами). У разі злиття підприємств усі майнові права та обов'язки кожного з них переходять до суб'єкта господарювання, який утворився в результаті злиття.

Зменшення корисності — втрата економічної вигоди в сумі перевищення залишкової вартості активу над сумою очікуваного відшкодування (П(С)БО № 7 «Основні засоби»).

Зміна норм — різниця між новою та старою нормою витрат.

Змінні (умовно-змінні) витрати — витрати, загальний розмір яких збільшується або зменшується пропорційно зміні обсягу виробництва.

Змінні витрати — витрати, величина яких зростає при збільшенні обсягів виконаних проектних робіт і зменшується при їх зменшенні. До цих витрат відносяться: витрати на матеріали, на оплату праці робітників, відрахування на соціальні заходи тощо.

Змішана економіка (див. *Економіка змішана*).

Змішане страхування життя — вид особистого страхування, в якому передбачається страхове покриття кількох несумісних ризиків. Найчастіше з. с. ж. включає покриття на випадок смерті застрахованого з будь-якої причини протягом терміну дії договору, у разі дожиття його до закінчення терміну договору і в разі, коли через нещасний випадок було завдано шкоди його здоров'ю.

Змішані капітальні вкладення — інвестиції, спрямовані на створення і відновлення основних фондів, у загальному обсязі яких є частка державних коштів.

Змова — явна, таємна чи мовчазна домовленість між підприємствами в галузі з метою встановлення фіксованих цін та обсягів випуску.

Значний пакет акцій — пакет із 10 і більше відсотків простих акцій акціонерного товариства.

Знеухомлення цінних паперів — переведення цінних паперів, випущених у документарній формі, у бездокументарну форму шляхом депонування сертифікатів у сховищах зберігача цінних паперів та/або депозитарію з метою забезпечення подальшого їх обігу у вигляді облікових записів на рахунках зберігача цінних паперів та/або депозитарію.

Знижка — зменшення ціни товару чи послуги, яке надається покупцям (споживачам).

Знижка «сконто» — знижка при готівковому розрахунку. У тих випадках, коли у довідковій ціні передбачено короткотерміновий кредит, а покупець згоден розрахуватися за товар готівкою, йому може бути надана така знижка.

Знижка з платежів — зменшення страхового внеску (на певну суму чи процент суми) на підставі пільг або умов, що обумовлені в договорі страхування.

Знос основних засобів — утрата вартості основних засобів у процесі їх експлуатації.

Знос основного капіталу моральний — передчасна втрата основними фондами їх вартості або зменшення її.

Знос основного капіталу фізичний — втрата основними фондами своїх споживчих властивостей, внаслідок чого вони перестають задовольняти вимоги, що до них ставляться.

Зобов'язання бюджетне (див. *Бюджетне зобов'язання*).

Зобов'язання — 1) заборгованість підприємства, яка виникла внаслідок минулих подій і погашення якої, як очікується, призведе до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють в собі економічні вигоди; 2) відносини, через які одна особа зобов'язана вчинити на користь іншої особи певну дію або утриматися від певної дії, а ця інша особа має право вимагати від першої виконання її обов'язку.

Зобов'язання грошове (див. *Грошове зобов'язання*).

Зобов'язання довгострокові — всі зобов'язання, які не є поточними зобов'язаннями (П(С)БО № 11 "Зобов'язання").

Зобов'язання казначейське (див. *Казначейське зобов'язання України*).

Зобов'язання непередбачене — 1) зобов'язання, що може виникнути внаслідок минулих подій та існування якого буде підтверджено лише тоді, коли відбудеться або не відбудеться одна чи більше невизначених майбутніх подій, над якими підприємство не має повного контролю; або 2) теперішнє зобов'язання, що виникає внаслідок минулих подій, але не визнається, оскільки малоімовірно, що для врегулювання зобов'язання потрібно буде використати ресурси, які втілюють у собі економічні вигоди, або оскільки суму зобов'язання не можна достовірно визначити (П(С)БО № 11 «Зобов'язання»).

Зобов'язання податкове (див. *Податкове зобов'язання*).

Зобов'язання поточні — зобов'язання, які будуть погашені протягом операційного циклу підприємства або повинні бути погашені протягом дванадцяти місяців, починаючи з дати балансу (П(С)БО № 11 "Зобов'язання").

Зовнішнє організаційне середовище — фактори, що перебувають поза межами підприємства, але істотно впливають на нього (конкуренти, ресурси, технології, економічні умови та ін.).

Зовнішні ефекти — ефекти виробництва чи споживання блага, вплив яких на третіх осіб, які не є ані покупцями, ані продавцями, ніяк не відображено в ціні цього блага.

Зовнішні фактори — зовнішнє оточення підприємства, яке розглядається як складна багаторівнева структура, елементи кожного рівня якої формуються під впливом власних (специфічних) факторів та по-різному (за силою та напрямом) впливають на діяльність підприємства.

Зовнішній фінансовий аналіз — це аналіз, який здійснюється партнерами підприємства та контролюючими органами на підставі даних публічної фінансової звітності.

Зовнішньоекономічна безпека — такий стан відповідності зовнішньоекономічної діяльності національним економічним інтересам, що забезпечує мінімізацію збитків держави від дії негативних зовнішніх економічних чинників та створення сприятливих умов розвитку економіки завдяки її активної участі у світовому розподілі праці.

Зовнішньоекономічна діяльність (ЗЕД) — діяльність суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, побудована на взаємовідносинах між ними, що має місце як на території України, так і за її межами;

Зовнішньоекономічний договір (контракт) — матеріально оформлена угода двох або більше суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та їх іноземних контрагентів, спрямована на встановлення, зміну або припинення дії їх взаємних прав та обов'язків у зовнішньоекономічній діяльності;

Золоте правило балансу — принцип фінансування підприємств, який вимагає не лише паралельності строків фінансування й інвестування, а й дотримання певних співвідношень між окремими статтями пасивів і активів.

Золоте правило нагромадження — норма заощаджень, за якої стійкий рівень капіталоозбросності забезпечує максимум споживання.

Золоте правило фінансування — називають також золотим банківським правилом або правилом узгодженості строків. Дане правило вимагає, щоб строки, на які мобілізуються фінансові ресурси, збігалися зі строками, на які вони вкладаються в реальні чи фінансові інвестиції. Це означає, що фінансовий капітал повинен бути мобілізований на строк, не менший від того, на який даний капітал заморожується в активах підприємства, тобто в об'єкти основних та оборотних засобів. Дотримання вимог золотого правила фінансування забезпечує підприємству стабільну ліквідність і платоспроможність.

Золотий запас — централізований резерв золота у розпорядженні фінансових органів країни або міжнародних фінансових організацій. Зберігається як страховий фонд для отримання, в разі потреби, міжнародних платіжних засобів — іноземної валюти. Це здійснюється через продаж металу на ринках золота, аукціонах, фінансовим органам інших країн; або передачею золота як застави при отриманні кредитів від іноземних країн і міжнародних організацій з метою оплати імпорту або погашення зовнішніх зобов'язань надзвичайного характеру.

Золотий пул — спеціальна міждержавна організація (1961 — березень 1968), створена США та сімома західноєвропейськими країнами для здійснення спільних операцій на Лондонському ринку золота з метою стабілізації ринкової ціни золота на рівні його офіційної ціни.

Золотий сертифікат — свідоцтво про депонування золота в банку, яке підлягає обов'язковому обміну на позначену в ньому кількість золота або грошовий еквівалент золота за ринковою ціною.

Золотовалютний резерв — резерви України, відображені у балансі Національного банку України, що включають в себе активи, визнані світовим співтовариством як міжнародні і призначені для міжнародних розрахунків. Термін «золотовалютні резерви» означає запаси резервних активів, які можуть використовуватися для здійснення міжнародних розрахунків країни, виплат за борговими зобов'язаннями як перед урядовими установами, так і через комерційними та фінансовими структурами інших держав і міжнародних фінансових організацій.

Зона безпечності — гранична величина можливого зниження обсягу продажу без ризику понести збитки.

Зростаючий ефект віддачі від масштабу виробництва — це такий ефект масштабу, за яким обсяг випуску збільшується у більшій пропорції, ніж зростає обсяг ресурсів.

його виконання.

Ідентифіковані активи та зобов'язання — придбані активи та зобов'язання, які на дату придбання відповідають критеріям визнання статей балансу, встановлених Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 2 "Баланс" (П(С)БО № 19 «Об'єднання підприємств»).

Ідентифікація проекту — вибір основоположних цілей проекту, які можуть забезпечити виконання завдань розвитку.

Ідеологічний (суспільний) порядок — світогляд суспільної свідомості, що склався історично і є панівним у суспільстві (конфуціанство, патерналізм, індивідуалізм), що зумовлено ментальним, професійними особливостями громадян тієї чи іншої країни. І. (с.) п., тобто світогляд, або сприяє розвитку, або гальмує прийняття суспільством тих чи інших перетворень.

Ієрархічна структура — організаційна структура, що характеризується багаторівневим управлінням і незначним обсягом управління на кожному рівні.

Ієрархія — 1) поділ на вищі і нижчі посади, чини; 2) розташування частин, елементів цілого в порядку від вищого до нижчого.

Ізокванта — крива, на якій показані всі комбінації виробничих факторів, використання яких забезпечує однаковий обсяг випуску продукції.

Ізокоста — лінія, кожна точка якої відображає однакову суму витрат за різних варіантів поєднання двох ресурсів у виробничому процесі.

Ілоти — 1) хлібороби Стародавньої Спарти, які вважалися власністю держави, були прикріплені до земельних наділів спартіатів і за своїм становищем майже не відрізнялися від рабів; 2) перен. безправні.

Імідж — образ, репутація, думка широкої громадськості, споживачів і клієнтів про престиж підприємства, його товари і послуги.

Імперіал — російська золота монета, карбувалася з 1755 р. і була рівноцінною 10, а з 1897 р. — 15 рублям.

Імперія — 1) монархічна, здебільшого велика держава, на чолі якої стоїть імператор; 2) у минулому — держава, яка мала колоніальні володіння, а також держава, до складу якої входили території, позбавлені економічної та політичної самостійності й управління яких здійснювалось з єдиного центру, наприклад, Російська І.; 3) перен.: велика монополія, яка здійснює контроль над цілою галуззю промисловості, наприклад, нафтова І.

Імпорт — товари і послуги, що закуповуються певною країною в інших країнах.

Імпорт капіталу (див. *Експорт (імпорт) капіталу*).

Імпортнер — суб'єкт підприємницької діяльності, який здійснює ввезення на митну територію України товарів.

Імпортна ліцензія (див. *Ліцензія експортна (імпортна)*).

Імпортний паритет — порівнянні місцеві ціни, сплачені за імпортні товари.

Імунітет — звільнення від чогось — у феодальному праві Західної Європи це сукупність прав феодала здійснювати у своїх володіннях деякі державні функції без втручання центральної влади.

Ін'єскії — приріст видатків поточного періоду, які здійснюються за рахунок доходу попереднього періоду.

Інвентаризація — складання опису майна (інвентаря) підприємства, установи; періодична перевірка наявності цінностей, що перебувають на балансі підприємства, стану їх зберігання, правильності ведення складського господарства та реальності даних обліку. І. є важливим засобом контролю за зберіганням майна, дотриманням фінансово-платіжної дисципліни.

Інвестиційна безпека — рівень інвестиції, що дає змогу задовольнити поточні потреби економіки в капітальних вкладаннях за обсягом і структурою з урахуванням ефективного використання і повернення інвестованих коштів, оптимального співвідношення між розмірами іноземних інвестицій у країні і вітчизняних за кордоном, підтримання позитивного національного платіжного балансу. Для ефективного функціонування економіки, відновлення основних фондів загальний обсяг інвестицій (внутрішні капітальні вкладання та іноземні інвестиції) має бути в межах 20-25% від ВВП.

Інвестиційна діяльність — придбання та реалізація тих необоротних активів, а також тих фінансових інвестицій, які не є складовою частиною еквівалентів грошових коштів (П(С)БО № 4 «Звіт про рух грошових коштів»).

Інвестиційна політика — частина загальної фінансової стратегії підприємства, яка полягає у виборі реалізації найвигідніших шляхів розширення та поповнення його активів з метою забезпечення основних напрямів його економічного розвитку.

Інвестиційна політика інституційного інвестора — система заходів, планування, програм, спрямованих на формування та здійснення управління інвестиційним портфелем інституційних інвесторів, відповідно до основних

напрямів інвестиційної діяльності інституційних інвесторів, визначених інвестиційною декларацією.

Інвестиційна програма (проект) — комплекс заходів, визначених на основі національної системи цінностей і завдань інноваційного розвитку економіки та спрямованих на розвиток окремих галузей, секторів економіки, виробництв, регіонів, виконання яких здійснюється з використанням коштів державного та/або місцевих бюджетів чи шляхом надання державних та/або місцевих гарантій.

Інвестиційна субсидія — субсидія, яка надається центральними органами місцевого самоврядування і спрямовується до бюджету розвитку. Як поняття використовується в практиці бюджетного регулювання зарубіжних країн.

Інвестиційний клімат — рівень досягнення потенційних можливостей вітчизняних та іноземних юридичних і фізичних осіб здійснювати інвестиції у формі коштів, цільових банківських вкладів, паїв, акцій та інших цінних паперів, рухомого та нерухомого майна, майнових прав, ноу-хау, досвіду та інших інтелектуальних цінностей, права користування землею та іншими природними ресурсами.

Інвестиційний менеджмент — процес управління всіма аспектами інвестиційної діяльності підприємства.

Інвестиційний податковий кредит — відстрочка плати податку на прибуток, що надається суб'єкту підприємницької діяльності на визначений строк з метою збільшення його фінансових ресурсів для здійснення інноваційних програм, з наступною компенсацією відстрочених сум у вигляді додаткових надходжень податку через загальне зростання прибутку, що буде отримано внаслідок реалізації інноваційних програм.

Інвестиційний портфель — цілеспрямовано сформована сукупність об'єктів фінансового інвестування, що призначена для реалізації інвестиційної політики підприємства в майбутньому періоді.

Інвестиційний проект — об'єкт реального інвестування, призначений до реалізації у формі придбання цілісного майнового комплексу, нового будівництва, реконструкції, модернізації, капітального ремонту.

Інвестиційний сертифікат — цінний папір, який розміщується інвестиційним фондом, інвестиційною компанією, компанією з управління активами пайового інвестиційного фонду та посвідчує право власності інвестора на частку в інвестиційному фонді, взаємному фонді інвестиційної компанії та пайовому інвестиційному фонді.

Інвестиційний фонд — юридична особа, заснована у формі закритого акціонерного товариства, що здійснює виключно діяльність у галузі спільного інвестування.

Інвестиційні монети — монети, виготовлені з дорогоцінних металів (золота, срібла, платини) найвищих проб, які випускаються незалежно від пам'ятної (ювілейної) тематики і призначені для вкладання коштів споживачами в дорогоцінні метали як засобу накопичення. Тиражі інвестиційних монет не обмежуються, а номінал є значно нижчим (умовним) від вартості дорогоцінного

металу, який міститься в цих монетах, що виключає можливість їх використання для розрахунків як засобу платежу.

Інвестиційні ресурси — всі види грошових та інших активів підприємства, що формуються для здійснення інвестиційної діяльності.

Інвестиційні субсидії — капітальні трансферти у грошовій або натуральній формі, які надаються органами державного управління іншим секторам або нерезидентним одиницям для фінансування витрат на придбання ними основного капіталу.

Інвестиції — всі види майнових й інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті чого створюється прибуток (дохід) або досягається соціальний ефект.

Інвестиції автономні — інвестиції, що не залежать від відсоткової ставки.

Інвестиції державні — вкладення за рахунок коштів бюджету чи цільових фондів в інвестиційні проекти чи соціально-економічні програми.

Інвестиції до асоційованих осіб — акції інших суб'єктів господарської діяльності, що належать банківській установі, у разі, якщо їй належить 20 відсотків та більше від загальної суми статутного фонду (капіталу) цього суб'єкта.

Інвестиції екологічні — інвестиції природоохоронного або природо-ресурсного призначення з еколого-економічним ефектом.

Інвестиції заплановані — інвестиції, що їх підприємства планують вкладати у виробництво згідно зі своїм платоспроможним попитом.

Інвестиції інноваційні — одна із форм реального інвестування, яка здійснюється з метою впровадження технологічних інновацій у діяльність підприємства.

Інвестиції іноземні — всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються іноземними інвесторами в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності з метою отримання прибутку (доходу) або досягнення соціального ефекту.

Інвестиції інтелектуальні — господарська операція, що передбачає придбання ліцензій, «ноу-хау», патентів, підготовку і перепідготовку кадрів тощо.

Інвестиції капітальні — господарські операції, що передбачають придбання будинків, споруд, інших об'єктів нерухомої власності, основних засобів та нематеріальних активів, які підлягають амортизації (нове будівництво, реконструкція або розширення підприємства, будинків, споруд, призначених для виробництва нової продукції (послуг), виробництво нової продукції (послуг) на наявних виробничих площах у межах діючих виробництв і організацій, впровадження нової техніки та діючого виробництва, розроблення нових виробів).

Інвестиції незаплановані — інвестиції, що їх підприємства змушені вкладати в товарні запаси в умовах економічної нерівноваги.

Інвестиції портфельні — капіталовкладення в підприємства інших країн, які приносять інвесторові відповідний дохід, але не дають права контролю над підприємствами.

Інвестиції прямі — капіталовкладення в підприємства інших країн, які забезпечують інвесторові безпосередній контроль над ними і відповідний дохід.

Інвестиції реальні – вкладання коштів у реальні активи як матеріальні, так і нематеріальні (виробництво, реконструкція, будівництво, модернізація діючих потужностей, переоснащення виробництва).

Інвестиції фінансові — 1) активи, які утримуються підприємством з метою збільшення прибутку (відсотків, дивідендів тощо), зростання вартості капіталу або інших вигід для інвестора (П(С)БО № 12 "Фінансові інвестиції"»), 2) вкладення капіталу в різні фінансові інструменти, головним чином у цінні папери. За строками інвестиції поділяють на короткострокові фінансові вкладення (строком до одного року) і довгострокові (строком понад один рік). Для зниження рівня ризику фінансові інвестиції здійснюються в різні фінансові інструменти, сукупність яких формує інвестиційний портфель.

Інвестиції чисті — валові інвестиції за мінусом амортизації.

Інвестор — держава в особі її уповноважених органів, фізична або юридична особа, що здійснює вкладення власних, позикових або залучених коштів у формі інвестицій.

Інвестування — процес відтворення або доповнення основного капіталу; відображає потік нового капіталу у певному році.

Індекс — показник, який обчислюється як співвідношення двох показників: оціночного та взятого за базу порівняння.

Індекс біржовий (див. *Біржовий індекс*).

Індекс дохідності інвестицій — відносний показник, що характеризує ефективність інвестицій. Він визначається відношенням суми грошового потоку, приведеної до теперішньої вартості, до загальної суми інвестованих коштів.

Індекс змінного складу — показник, який характеризує зміну у відсотках середнього значення якісного показника у звітному періоді порівняно з базисним під впливом двох чинників разом (зазвичай, кількість товару та ціна на нього).

Індекс індивідуальний (див. *Індивідуальний індекс*).

Індекс концентрації доходів (див. *Коефіцієнт Джині*).

Індекс Ласпейреса (агрегатний індекс цін) — індекс, який характеризує зміну цін за два періоди, що порівнюються, за умови, що структура виробленого ВВП залишається незмінною.

Індекс Лернера — індекс, який характеризує ступінь монополізації економіки.

Індекс постійного складу — показник, який характеризує зміну у відсотках середнього значення показника під впливом одного фактора — динаміки його індивідуальних значень.

Індекс розвитку людського потенціалу (ІРЛП) — показник, що відображає рівень досягнень у галузі розвитку людини. Складається з трьох компонентів: очікуваної тривалості життя при народженні, рівня освіти та рівня доходу, що вимірюється ООН за величиною валового продукту на душу населення. Значення ІРЛП змінюється в діапазоні від 0 до 1 і стосовно будь-якої країни показує пройдений нею шлях у напрямі наближення до

максимально можливого значення - «1», що дозволяє вести зіставлення з показниками інших країн.

Індекс сезонності — відсоткове відношення одноіменний місячних або кварталних фактичних рівнів динамічних рядів до їх середнього рівня.

Індекс споживчих цін — показник, що характеризує зміни у часі загального рівня цін на товари та послуги, які купує населення для невиробничого споживання. І. с. ц. є показником зміни вартості фіксованого набору споживчих товарів та послуг у поточному періоді порівняно з базисним.

Індекс структурних зрушень — показник, який характеризує зміну у відсотках середнього значення показника під впливом одного фактора — змін у структурі сукупності.

Індекс цін — відносний показник, виражений у коефіцієнтах або відсотках, що характеризує зміну цін у часі (індекс динаміки) або у просторі (територіальний індекс).

Індксація вартості основних засобів — щорічна переоцінка основних засобів з метою доведення їх первісної вартості до поточної ринкової вартості.

Індксація доходів населення — одна з форм повного або часткового відшкодування населенню грошових втрат, спричинених зростанням цін; перерахування посадових окладів і тарифних ставок, пенсій, стипендій, інших фіксованих доходів населення за індексом роздрібних цін (відносним показником їх зміни).

Індокси сталого розвитку — це агреговані або зважені індикатори, що базуються на декількох інших індикаторах. Використовуються там, де добре зрозумілі причинно-наслідкові зв'язки.

Індивідуальна власність — особиста власність, власність трудового господарства, власність селянського і особистого підсобного господарства.

Індивідуальна ліцензія (див. *Ліцензія разова (індивідуальна)*).

Індивідуальний податковий номер — номер, який є єдиним для всього інформаційного простору України і зберігається за платником податку на додану вартість до моменту анулювання реєстрації платника податку на додану вартість.

Індивідуальні фінансові показники — це абсолютні величини, які деталізують зведені фінансові показники й доповнюють їх (величина витрат бюджету держави на одного жителя, розмір податків, що сплачуються одним працюючим тощо).

Індикативна ціна (див. *Ціна індикативна*).

Індикатори економічної безпеки — реальні статистичні показники розвитку економіки країни, які найбільш повно характеризують явища і тенденції в економічній сфері.

Індикатори сталого розвитку — показники, що дають можливість робити висновки про стан або зміну економічної, соціальної чи екологічної змінної. Виводяться з первинних даних, які зазвичай не можна використовувати для інтерпретації змін. Включають в себе індикатори соціальних, економічних, екологічних та інституціональних аспектів сталого розвитку.

Індиферентні ціни (див. *Ціни індиферентні*).

Індосамент — а) напис, що засвідчує передання страхового полісу або коносаменту особі, до якої перейшли права на майно; б) документ, що додається до полісу в разі зміни умов договору. І. може бути іменним (на конкретну особу) або бланковим (на пред'явника).

Індосамент банківський — передавальний напис банку (установи) на зворотному боці чека про передачу платнику права за цим чеком.

Індосамент безоборотний — передаточний індосамент, за яким індосант знімає з себе будь-яку відповідальність за векселем.

Індосамент бланковий — індосамент без зазначення визначеної особи, за яким векселедержатель передає всі права придбачу векселя. Бланковий індосамент може складатися лише з підпису векселедержателя.

Індосамент заставний — індосамент, за яким вексель не переходить у власність і перебуває у векселедержателя за заставним правом. При заставному індосаменті векселедержатель має право передавати вексель іншій особі лише в порядку передоручення.

Індосамент повний — іменний передатний індосамент. Вексель із повним індосаментом підлягає оплаті наказу особи, на ім'я якої виконано індосамент, і може бути переданий надалі лише за індосаментом цієї особи.

Індосант — фізична або юридична особа, яка є власником ордерного цінного паперу і вчиняє індосамент.

Індосат — векселедержатель, який одержав вексель за індосаментом.

Індукція — метод наукового дослідження, який дає змогу виявити загальні положення і принципи на основі подробиць і окремих фактів.

Інжиніринг — комплекс інженерно-консультаційних робіт і послуг, в які входять послуги з підготовки і забезпечення процесу виробництва і реалізації продукції, обслуговування будівництва й експлуатації промислових, інфраструктурних, сільськогосподарських та інших об'єктів. Сукупність інжинірингових робіт можна поділити на дві групи: 1) роботи, пов'язані з підготовкою виробничого процесу; 2) роботи із забезпечення нормального процесу виробництва та реалізації продукції.

Інкасація — збирання готівки в касах підприємств, організацій та установ і здавання її до кас кредитних установ.

Інкасація боргових вимог — банківська послуга з отримання за дорученням клієнта коштів від боржника такого клієнта у рахунок погашення його боргу або акцепту по векселях, чеках, інших розрахункових і товарних документах.

Інкасо — банківська розрахункова операція, упродовж якої банк за дорученням свого клієнта (експортера) отримує на підставі розрахункових документів гроші, що мають бути сплачені йому платником (імпортером) за відвантажені на адресу імпортера товари (послуги), та зараховує їх на рахунок клієнта-експортера у себе в банку.

Інкасо документарне — інкасування векселів із супровідними документами.

Інкасо чисте — інкасування векселів без супровідних документів.

Інкасувальний банк (див. *Банк інкасувальний*).

Інноваційне підприємство (див. *Підприємство інноваційне*).

Інновація — нове досягнення у галузі технології або управління, призначене для використання в інвестиційній або фінансовій діяльності підприємства.

Іногородній вексель (див. *Вексель іногородній*).

Іноземна валюта — 1) валюта інша, ніж валюта звітності (П(С)БО № 21 «Вплив змін валютних курсів»); 2) іноземні грошові знаки у вигляді банкнотів, казначейських білетів, монет, що перебувають в обігу та є законним платіжним засобом на території відповідної іноземної держави, а також вилучені з обігу або такі, що вилучаються з нього, але підлягають обмінові на грошові знаки, які перебувають в обігу, кошти у грошових одиницях іноземних держав і міжнародних розрахункових (клірингових) одиницях, що перебувають на рахунках або вносяться до банківських та інших кредитно-фінансових установ за межами України.

Іноземна валюта готівкова (див. *Готівкова іноземна валюта*).

Іноземний дохід (див. *Дохід іноземний*).

Іноземні інвестиції (див. *Інвестиції іноземні*).

Іноземні облігації (див. *Облігації іноземні*).

Інсайдер — 1) особа (юридична або фізична), яка має доступ до конфіденційної інформації про справи банку завдяки своєму службовому становищу, участі у капіталі банку, родинним зв'язкам і має можливість використовувати своє становище у власних інтересах; 2) особа, яка володіє інсайдерською інформацією у зв'язку з тим, що вона є: власником голосуючих акцій емітента або часток (паїв) у статутному капіталі емітента, посадовою особою емітента, особами, які мають доступ до інсайдерської інформації у зв'язку з виконанням трудових (службових) обов'язків або договірних зобов'язань незалежно від відносин з емітентом.

Інсайдерська інформація — будь-яка неоприлюднена інформація про емітента, його цінні папери або правочини щодо них, оприлюднення якої може значно вплинути на вартість цінних паперів

Інститут спільного інвестування — фінансова установа, яка обслуговує сферу спільного інвестування шляхом забезпечення гарантій прав власності на цінні папери та захист прав учасників фондового ринку.

Інститут спільного інвестування відкритого типу — інститут спільного інвестування, що бере на себе зобов'язання здійснювати у будь-який час на вимогу інвесторів викуп власних цінних паперів.

Інститут спільного інвестування закритого типу — інститут спільного інвестування, що не бере на себе зобов'язань щодо викупу власних цінних паперів.

Інститут спільного інвестування інтервального типу — інститут спільного інвестування, що бере на себе зобов'язання здійснювати на вимогу інвесторів викуп власних цінних паперів, протягом обумовленого у проспекті емісії строку, але не рідше одного разу на рік.

Інститути — формальні та неформальні норми і правила поведінки, що дають змогу економічним агентам координувати свої дії; обмеження, встановлені людьми для того, щоб структурувати свою діяльність.

Інституційний сектор економіки — сукупність інституційних одиниць, які мають схожі інтереси, функції та джерела фінансування, що обумовлює їхню подібну економічну поведінку.

Інституціоналізм — один із сучасних напрямів економічної думки, який сформувався в 20—30-х рр. ХХ ст. як альтернатива неокласичному напрямку економічної думки; головною особливістю його є дослідження сукупності соціально-економічних факторів (інститутів), розглянутих у взаємозв'язку і взаємозумовленості в історичному контексті, а також ідея соціального контролю суспільства над економікою.

Інституціональна одиниця СНР — економічна одиниця, що може володіти активами, брати на себе зобов'язання і самостійно здійснювати всю сукупність операцій у сфері своєї основної діяльності.

Інституціональна структура національної економіки — певний впорядкований набір інститутів, що формують матриці економічної поведінки та встановлюють певні обмеження для господарюючих суб'єктів, які формуються в межах певної системи координації господарської діяльності.

Інструмент власного капіталу — контракт, який підтверджує право на частину в активах підприємства, що залишається після вирахування сум за всіма його зобов'язаннями (П(С)БО № 13 «Фінансові інструменти»).

Інструмент фінансовий (див. *Фінансовий інструмент*).

Інструмент хеджування — похідний фінансовий інструмент, фінансовий актив або фінансове зобов'язання, справедлива вартість яких і грошові потоки від яких, як очікується, компенсуватимуть зміни справедливої вартості або потоку грошових коштів об'єкта хеджування (П(С)БО № 13 «Фінансові інструменти»).

Інтеграція економічна (див. *Економічна інтеграція*).

Інтегрована система обліку — модель організації обліку доходів та витрат, яка передбачає взаємодію рахунків фінансового та управлінського обліку в єдиній системі рахунків та забезпечує калькулювання собівартості окремих видів продукції та контроль витрат на їх виробництво.

Інтегрована система побудови плану рахунків — модель організації обліку, за якої рахунки фінансового та управлінського обліку кореспондують у межах єдиної системи.

Інтерес економічний — реальний, зумовлений економічними відносинами та принципом економічної вигоди мотив і стимул соціальних дій людей щодо задоволення потреб.

Інтернаціоналізація виробництва — економічна форми розвитку міжнародного поділу праці та міжнародного усупільнення виробництва. Вона передбачає розвиток таких організаційно-економічних форм, які пов'язують виробництво одних країн зі споживанням його результатів в інших.

Інтерполяція — сукупність дій, пов'язаних зі знаходженням відсутнього показника у середині ряду.

Інфлювання — перетворення номінальних показників у реальні для років, які мали нижчі ціни порівняно з базовим роком.

Інфляційний податок — прибуток від друкування грошей. Уряд може отримувати значні кошти шляхом такого друкування, тобто розширення грошової бази.

Інфляційний розрив — величина, на яку фактичні сукупні видатки мають початково зменшитися, щоб усунути інфляційний надлишок ВВП на умовах збереження повної зайнятості.

Інфляція — збільшення кількості емітованих грошей, що має наслідком зростання цін, виражених у даній грошовій одиниці.

Інфляція галопуюча — приріст цін, який вимірюється десятками або сотнями відсотків за рік.

Інфляція неочікувана — інфляція, яка є результатом непередбачених змін в економіці.

Інфляція очікувана — інфляція, яка є наслідком прогнозованих тенденцій в економіці та заходів, запланованих державою.

Інфляція помірна (повзуча) — приріст цін, який становить не більш як 10 % за рік.

Інфляція попиту — інфляція, що зумовлюється зростанням сукупного попиту.

Інформаційний потенціал — наявні обсяги інформаційних ресурсів, інформаційної техніки і технологій та інших засобів і можливостей створювати, збирати, накопичувати, обробляти та використовувати різноманітні форми інформації для задоволення інформаційних потреб суспільства.

Інформаційні технології — сукупність методів, виробничих процесів і програмно-технічних засобів, які забезпечують збирання, зберігання, опрацювання, передання й використання інформації, або, інакше кажучи, це підсилювачі інтелектуальних можливостей людей і машин.

Інформація — 1) документовані або публічно оголошені відомості про події та явища, що відбуваються в суспільстві, призначені для передачі в процесі комунікації; 2) зміст повідомлення; абстрактне поняття, що свідчить про застосування інформаційного підходу (теорії інформації або комунікації) для аналізу того чи іншого явища об'єктивної реальності. І. є складовою національної економіки.

Інформація статистична (див. *Статистична інформація*).

Інфракція — порушення страхувальником або страховиком умов, зафіксованих у договорі страхування.

Інфраструктура — складові економічного життя, що мають допоміжний характер і забезпечують нормальну діяльність економічної системи загалом (наприклад, складовими економічної інфраструктури є транспорт і зв'язок, освіта і професійне навчання, житло і комунальне господарство, від стану яких залежить суспільне виробництво).

Інфраструктура виробнича (див. *Виробнича інфраструктура*).

Інфраструктура ринку — система підприємств і організацій, які забезпечують рух товарів, послуг, грошей, цінних паперів, робочої сили.

Інфраструктура фінансового ринку — сукупність установ, організацій, підприємств, інших суб'єктів та елементів, що забезпечують необхідні організаційно-економічні умови для функціонування всіх учасників фінансового ринку з метою координації їх дій, підвищення ефективності фінансових операцій та всього ринкового механізму.

Іпотека — вид забезпечення виконання зобов'язання нерухомим майном, що залишається у володінні і користуванні іпотекодавця, згідно з яким іпотекодержатель має право в разі невиконання боржником забезпеченого іпотекою зобов'язання одержати задоволення своїх вимог за рахунок предмета іпотеки переважно перед іншими кредиторами цього боржника.

Іпотекодавець — особа, яка передає в іпотеку нерухоме майно для забезпечення виконання власного зобов'язання або зобов'язання іншої особи перед іпотекодержателем. Іпотекодавцем може бути боржник або майновий поручитель.

Іпотечне покриття — іпотечні активи, а також інші активи, які забезпечують виконання зобов'язань емітента за іпотечними облігаціями.

Іпотечний актив (див. *Актив іпотечний*).

Іпотечний борг консолідований (див. *Консолідований іпотечний борг*).

Іпотечний житловий кредит — фінансовий кредит, що надається фізичній особі, товариству співвласників квартир або житловому кооперативу строком не менше п'яти повних календарних років для фінансування витрат, пов'язаних з будівництвом або придбанням квартири (кімнати) або житлового будинку (його частини) (з урахуванням землі, що знаходиться під таким житловим будинком, чи присадибної ділянки), які надаються у власність позичальника з прийняттям кредитором такого житла (землі, що знаходиться під ним, чи присадибної ділянки) у заставу.

Іпотечний кредит — особливий вид економічних відносин з приводу надання кредитів під заставу нерухомого майна.

Іпотечний кредитор — фінансова установа, яка відповідно до законодавства має право надавати кредити (позики), виконання зобов'язань боржників за якими забезпечене іпотекою, та/або яка набула право вимоги за забезпеченими іпотекою кредитами (позиками) від інших осіб.

Іпотечний сертифікат — особливий вид цінного паперу, забезпечений іпотечними активами або іпотеками (вид забезпечення виконання зобов'язання нерухомим майном, що залишається у володінні і користуванні іпотекодавця, згідно з яким іпотекодержатель має право в разі невиконання боржником забезпеченого іпотекою зобов'язання одержати задоволення своїх вимог за рахунок предмета іпотеки переважно перед іншими кредиторами цього боржника).

Іпотечні облігації (див. *Облігації іпотечні*).

Іпотечні цінні папери (див. *Цінні папери іпотечні*).

Іррейта — напис на страховому документі, що засвідчує виправлення незначної помилки (описки), допущеної при його оформленні.

Істотна участь — 1) пряме або опосередковане, самостійне або спільне з іншими особами володіння десятьма і більше відсотками статутного капіталу

або права голосу придбаних акцій (паїв) юридичної особи; 2) незалежна від формального володіння можливість вирішального впливу на керівництво чи діяльність юридичної особи.

К

Кадастр — перелік осіб для оподаткування.

Кадастр земельний — реєстр земель за класами залежно від родючості, близькості до збуту, виду вирощуваних культур тощо. Є основою оцінки середньої дохідності одного гектара землі кожного класу. Використовується для визначення ставок податку на землю.

Казначейська емісія — випуск в обіг казначейських білетів, зобов'язань і державних цінних паперів Державним казначейством або іншими державними фінансовими органами.

Казначейська система касового виконання бюджету — це система касового виконання державного бюджету, яка забезпечується казначейською службою. При казначейській системі касового виконання бюджету всі платежі, які надходять до Державного бюджету України, зосереджуються у спеціальній системі казначейських кас і концентруються на єдиному рахунку Державної казначейської служби. В окремих країнах касове виконання місцевих бюджетів також покладається на Державну казначейську службу України. Так, у Франції бюджетні доходи органів місцевого самоврядування знаходяться на рахунках казначейства.

Казначейське зобов'язання України — державний цінний папір, що розміщується виключно на добровільних засадах серед фізичних осіб, посвідчує факт заборгованості Державного бюджету України перед власником казначейського зобов'язання України, дає власнику право на отримання грошового доходу та погашається відповідно до умов розміщення казначейських зобов'язань України.

Казначейський вексель (див. *Вексель казначейський*).

Казначейські операції — операції, пов'язані з інструментами, які використовуються банком для розміщення надлишків своїх грошових коштів та власного рефінансування. До казначейських інструментів належать: готівкові кошти, монетарні дорогоцінні метали, цінні папери, які рефінансуються Національним банком України, кошти банків у Національному банку України, кошти Національного банку України у банку.

Калькулювання – науково обґрунтоване визначення собівартості продукції підприємства, її окремих видів та одиниць за статтями витрат.

Калькуляційна одиниця – вимірювач об'єкта калькуляції, який застосовується під час визначення його собівартості.

Калькуляція – розрахунок собівартості продукції. Розрізняють такі основні її види: проектна, планова, нормативна, кошторисна, звітна, господарсько-розрахункова.

Калькуляція собівартості — обчислення в грошовій формі витрат на виробництво та реалізацію одиниці продукції (робіт, послуг).

Камеральна перевірка — попередня перевірка правильності розрахунків платників з бюджетом, яка проводиться в податковому органі на підставі поданих декларацій, розрахунків, звітів.

Кантільйон (Kantilion) Річард (1680—1734) — відомий англійський економіст, демограф, банкір.

Капітал — авансовані підприємцями у виробництво товарів засоби виробництва, грошові ресурси, засоби на оплату найманої праці, які в процесі своєї продуктивної взаємодії забезпечують зростання вартості та збагачення підприємців.

Капітал банку власний— спеціально створені фонди та резерви, які використовуються банком протягом усього періоду його функціонування і призначені для поглинання можливих збитків та забезпечення економічної стабільності банку. Капітал дає змогу банку не тільки покривати можливі збитки, що виникають внаслідок підприємницьких та портфельних ризиків, а й максимізувати доходи акціонерів.

Капітал банку — залишкова вартість активів банку після вирахування всіх його зобов'язань.

Капітал банку регулятивний — загальна сума капіталу, яка береться в розрахунок при обчисленні економічних нормативів діяльності банку, складається з основного та додаткового капіталу, зваженого на ризики, що визначаються нормативно-правовими актами Національного банку України.

Капітал вкладений — 1) кошти, вкладені в активи підприємства в обмін на акції, що складають частину власного капіталу акціонерного товариства; 2) кошти, вкладені засновниками (учасниками) в активи підприємства.

Капітал власний — частина в активах підприємства, що залишається після вирахування його зобов'язань (НП(С)БО 1 'Загальні вимоги до фінансової звітності').

Капітал додатковий — капітал, отриманий внаслідок додаткової емісії акцій чи їх продажу за ціною, вищою від номінальної. Інший додатковий капітал - капітал, отриманий від дооцінки необоротних активів; вартість необоротних активів, безкоштовно отриманих від інших юридичних або фізичних осіб, та інші види додаткових надходжень капіталу.

Капітал екологічний — сукупність компонентів природного середовища, що можуть бути використані суспільством.

Капітал залучений — кошти, які залучаються для фінансування розвитку підприємства на поворотній основі. Основними видами залученого капіталу виступають: банківський кредит, фінансовий лізинг, емісія облігацій та ін.

Капітал людський (див. *Людський капітал*).

Капітал неоплачений — сума заборгованості власників за внесками до статутного капіталу.

Капітал оборотний — частина продуктивного капіталу, яка переносить вартість на наново створений продукт повністю і повертається до виробника в грошовій формі наприкінці кожного кругообігу капіталу; грошові кошти і

мобільні активи, що перетворюються на грошові кошти протягом одного виробничого циклу, які забезпечують неперервність процесу виробництва й обігу та отримання прибутку від звичайної діяльності.

Капітал основний — частина продуктивного капіталу, яка цілком і багаторазово бере участь у виробництві товару, переносить свою вартість на новий продукт частинами (у міру зношування).

Капітал пайовий — сукупність коштів фізичних і юридичних осіб, добровільно розміщених у товаристві для здійснення його господарсько-фінансової діяльності.

Капітал під ризиком — метод кількісної оцінки ризику, який полягає у обчисленні величини економічного капіталу, яка постійно перебуває під ризиком і відтак може бути втрачена навіть під час звичайної діяльності. Математично капітал під ризиком визначається як добуток величини позиції, що наражає банк на ризик; волатильності об'єкта, який утворює позицію; фактора довірчого інтервалу; тривалості позиції.

Капітал підписний — величина капіталу, на яку отримано письмові зобов'язання акціонерів (пайовиків) банку на внесення коштів за підпискою на акції (паї).

Капітал підприємства — 1) засвідчені в пасивній стороні балансу вимоги на майно, яке відображено в активах; демонструє джерела фінансування придбання активів підприємства; 2) загальна вартість засобів у грошовій, матеріальній і нематеріальній формах, авансованих у формування активів підприємства. Залежно від належності залучених коштів виділяють власний і залучений капітали.

Капітал позичковий — грошовий капітал, який надається в позику господарському суб'єкту на певний час, на умовах повернення, за плату у вигляді відсотка.

Капітал приписний — сума грошових коштів у вільно конвертованій валюті, надана іноземним банком філії для її акредитації.

Капітал резервний — 1) сума резервів, сформованих за рахунок чистого прибутку підприємства в розмірах, установлених засновницькими документами підприємства та нормативними актами; 2) частина капіталу підприємства, призначена для покриття можливих у майбутньому непередбачених збитків, втрат.

Капітал ризиковий — особливий вид вкладування капіталу в об'єкти інвестування з високим рівнем ризику (венчурні підприємства, компанії) у розрахунку на швидке одержання високої норми доходу.

Капітал робочий — різниця між оборотними активами підприємства та його поточними зобов'язаннями; показує частину оборотних активів, які фінансуються за рахунок власного капіталу і довгострокових зобов'язань. Використовується для оцінювання рівня ліквідності підприємства. Для більшої об'єктивності при розрахунку р. к. до складу оборотних активів доцільно включати не всю дебіторську заборгованість, а лише чисту реалізаційну вартість поточної дебіторської заборгованості.

Капітал статутний — сукупність вкладів (у грошовому виразі) учасників (власників) у майно підприємства для забезпечення його діяльності в розмірах, визначених установчими документами; сума вкладів власників підприємства в його активи за номінальною вартістю відповідно до засновницьких документів. Це та сума капіталу, в межах якої засновники підприємства (АТ, ТОВ) несуть матеріальну відповідальність перед його кредиторами.

Капітал сукупний — авансований у господарську діяльність капітал власний, позичений і залучений у сукупності. Величина капіталу сукупного на дату складання балансу дорівнює валоті балансу (підсумку пасиву балансу).

Капітал торговий — капітал, який забезпечує рух продукту від виробника до споживача.

Капітал фінансово-монополістичний — банківський монополістичний капітал, що зрісся з монополістичним капіталом нефінансових галузей економіки.

Капіталізація — 1) похідний показник від поточної ринкової вартості цінних паперів емітента, випущених в обіг. Він розраховується як поточна ринкова вартість цінних паперів помножена на кількість цінних паперів, випущених у публічний обіг; 2) визначення вартості об'єкта оцінки на підставі очікуваного доходу від його використання. Капіталізація може здійснюватися із застосуванням ставки капіталізації (пряма капіталізація) або ставки дисконту (непряма капіталізація чи дисконтування).

Капіталізм — спосіб господарювання, за якого щоб організувати виробництво матеріальних благ, власник засобів виробництва повинен купити робочу силу (фізичні і розумові здібності особи), тобто здійснюється купівля-продаж робочої сили, стрімко розвиваються ринкові відносини, бартер замінюється на товарно-грошовий обмін.

Капіталізм вільної конкуренції — економічний лад, побудований на приватній власності на речові ресурси виробництва, використання найманої праці, системи конкурентних ринків, *монопсонії* на ринку праці та мотивуючого стимулу прибутку.

Капіталоозбросність — вартість капіталу, що припадає на одного працюючого.

Капітальне будівництво — процес створення нових, а також розширення, реконструкція, технічне переоснащення діючих підприємств, об'єктів виробничого і невиробничого призначення, пускових комплексів (з урахуванням проектних робіт, проведення торгів (тендерів) у будівництві, консервації, розконсервації об'єктів, утримання дирекцій підприємств, що будуються, а також придбання технологічного обладнання, що не входить до кошторису об'єктів).

Капітальний державний борг (див. *Державний борг капітальний*).

Капітальний дохід — різниця між скоригованою балансовою вартістю основних засобів згідно з коефіцієнтом індексації та балансовою вартістю таких основних засобів до індексації.

Капітальний ремонт — ремонтні роботи основних засобів та нематеріальних активів, в результаті чого збільшується строк їх служби або поліпшуються якісні характеристики (потужність, продуктивність та інше).

Капітальний ремонт основних засобів — часткове відшкодування фізичного зношування основних засобів.

Капітальні видатки (див. *Видатки капітальні*)

Капітальні вкладення змішані (див. *Змішані капітальні вкладення*).

Капітальні вкладення — витрати на створення нових, реконструкцію, розширення та технічне переоснащення діючих основних засобів.

Капітальні інвестиції (див. *Інвестиції капітальні*).

Карта ізоквант — низка ізоквант, що характеризують максимально можливий випуск продукції за будь-якого набору виробничих факторів.

Картель — 1) угода між конкуруючими продавцями з метою підняття ціни і обмеження обсягу пропонування; 2) форма змови між великими підприємствами про умови продажу, строки платежу, сфери збуту, квоти у виробництві, встановлення цін і розподіл прибутків між окремими підприємствами.

Картка дебетова — емітована банком картка, що функціонує за дебетовою схемою.

Картка дисконтна — платіжна картка з реквізитами і логотипом дисконтної системи, що дає право його держателю на право одержання знижок або інших пільг від торгово-сервісних підприємств і організацій.

Картка кредитна — інструмент доступу держателя картки до власного рахунку, відкритого у банку-емітенті для здійснення фінансових операцій у межах коштів наданих йому в кредит банком-емітентом.

Картка особового рахунка — обліковий документ, який відображає стан розрахунків з бюджетом. Відкривається на кожний вид платежу. До нього заносяться дані про нараховані суми податків, фактично внесені, та виводиться сальдо розрахунків з бюджетом — переплата чи недоїмка.

Картковий ліміт — обмеження суми певної фінансової операції або залишку коштів за платіжним додатком (гаманцем чи чеком) платіжної картки або інші обмеження (за кількістю спроб уведення персонального ідентифікаційного номера тощо), що регламентують виконання цієї фінансової операції держателем платіжної картки.

Картковий рахунок (картрахунок) — банківський рахунок, на якому обліковуються операції за платіжними картками.

Каса — 1) готівка, що є в розпорядженні підприємства; 2) рахунок бухгалтерського обліку, в якому відображено надходження та видавання готівки; 3) спеціально обладнане приміщення для приймання, зберігання, видавання грошей та інших цінностей; 4) структурний підрозділ підприємства, організації чи установи, що виконує касові операції.

КАСКО — страховий термін, що застосовується як загальна назва страхування засобів транспорту (суден, літаків, вертольотів, автомобілів тощо). Страхування К. передбачає страхування тільки самого транспортного засобу і

не включає в себе страхування пов'язаних з цим майнових інтересів (фрахт, відповідальність перед третіми особами у зв'язку із зіткненням і т.п.)

Касова готівка — гроші готівкою, що знаходяться у касах, банкоматах та обмінних пунктах банків, філій, безбалансових установ.

Касова готівка оборотна — кошти, що формуються у складі місцевих бюджетів для покриття тимчасових касових розривів при їх виконанні.

Касова дисципліна — установлений порядок ведення підприємствами операцій з готівкою.

Касова книга — документ установленої форми, що застосовується для здійснення первинного обліку готівки в касі.

Касове виконання бюджету — приймання і зарахування доходів на рахунки бюджету і перерахування коштів з цих рахунків на фінансування видатків.

Касове виконання місцевого бюджету — організація та здійснення прийому, зберігання і видачі бюджетних коштів, ведення обліку і звітності в процесі виконання місцевого бюджету. В Україні касове виконання місцевого бюджету здійснюється територіальними відділеннями Національного банку України, а в таких адміністративно-територіальних одиницях, де цих відділень нема, — іншими уповноваженими банками.

Касове обслуговування — надання послуг з приймання, видачі та обміну готівки.

Касовий метод — метод податкового обліку, за яким дата виникнення податкових зобов'язань визначається як дата зарахування (отримання) коштів на банківський рахунок (у касу) платника податку або дата отримання інших видів компенсацій вартості поставлених (або тих, що підлягають поставці) ним товарів (послуг), а дата виникнення права на податковий кредит визначається як дата списання коштів з банківського рахунку (видачі з каси) платника податку або дата надання інших видів компенсацій вартості поставлених (або тих, що підлягають поставці) йому товарів (послуг).

Касовий ордер — первинний документ (прибутковий або видатковий касовий ордер), що застосовується для оформлення надходжень (видачі) готівки з каси.

Касовий сертифікат (див. *Ордер касовий*).

Касові видатки (див. *Видатки касові*).

Касові операції — операції, пов'язані з прийняттям та видачею готівки.

Каста — 1) в Індії та деяких інших східних країнах відокремлена верства населення, для якої характерні певний правовий статус, спільність релігії, а також спільне етнічне коріння; 2) перен.: відокремлена суспільна група, яка пильнує свої власні інтереси.

Катастрофа — великомасштабна аварія чи інша подія, що призводить до тяжких, трагічних наслідків. К. може розглядатись як страховий випадок або ризикова обставина.

Квасифіскальні операції — операції органів державної влади і місцевого самоврядування, Національного банку України, фондів загальнообов'язкового державного соціального і пенсійного страхування, суб'єктів господарювання

державного і комунального секторів економіки, що не відображаються у показниках бюджету, але можуть призвести до зменшення надходжень бюджету та/або потребувати додаткових витрат бюджету в майбутньому.

Кваліфікований страховий поліс, виданий страховиком, який не є пов'язаною стороною страхувальника — страховий поліс, на який не може бути звернене будь-яке стягнення відповідно до закону, страхові виплати (надходження) за яким (полісом) використовуються для виплати працівникам страхувальника за програмами з визначеною виплатою та не повертаються страхувальнику, крім випадків, якщо такі виплати (надходження) перевищують зобов'язання працівникам за умовами полісу або повертаються страхувальнику для погашення вже здійснених ним виплат працівникам (П(С)БО №26 «Виплати працівникам»).

Квота — визначені державою ліміти обсягів (інколи у вартісному виразі) імпорту якого-небудь виду продукції за певний період.

Квота антидемпінгова — граничний обсяг імпорту в Україну певного товару (товарів), що є об'єктом антидемпінгового розслідування та/або антидемпінгових заходів, який дозволено імпортувати в Україну протягом установленого строку та який визначається в натуральних та/або вартісних одиницях виміру.

Квота глобальна — квоти, що встановлюються по товару (товарах) без зазначення конкретних країн (груп країн), куди товар (товари) експортується або з яких він (вони) імпортується.

Квота групова — квоти, що встановлюються по товару (товарах) з визначенням групи країн, куди товар (товари) експортується або з яких він (вони) імпортується.

Квота експортна (імпортна) — граничний обсяг певної категорії товарів, який дозволено експортувати з території України (імпортувати на територію України) протягом встановленого строку та який визначається у натуральних чи вартісних одиницях

Квота індивідуальна — квоти, що встановлюються по товару (товарах) з визначенням конкретної країни, куди товар (товари) може експортуватись або з якої він (вони) може імпортуватись.

Квота компенсаційна — граничний обсяг імпорту в Україну певного товару (товарів), що є об'єктом антисубсидійного розслідування та/або компенсаційних заходів, який дозволено імпортувати в Україну протягом установленого строку та який визначається в натуральних та/або вартісних одиницях виміру.

Квота податкова (див. *Податкова квота*).

Квота спеціальна — граничний обсяг імпорту в Україну певного товару (товарів), що є об'єктом спеціального розслідування та/або спеціальних заходів, який дозволено імпортувати в Україну протягом установленого строку та який визначається в натуральних та/або вартісних одиницях виміру.

Квота у страхуванні — 1) частка участі страховика в загальній страховій сумі в разі страхування об'єкта на умовах співстрахування; 2) частка кожного з учасників у договорі перестрахування.

Квоти на викиди — кількісні обмеження на викид парникових газів, які надаються країні або окремим підприємствам в межах Кіотського протоколу.

Кейнсіанство — економічне вчення про необхідність і значущість державного регулювання економіки за допомогою широкого використання державою фіскальної, грошово-кредитної політики та інших активних заходів впливу на ринковий механізм.

Кейнсіанська модель сукупної пропозиції — модель, згідно з якою між ціною і сукупною пропозицією існує пряма залежність, оскільки зарплата не є гнучкою в короткостроковому періоді.

Кейнсіанська теорія — напрям макроекономічної теорії, ключова ідея якої полягає в тому, що ринок не здатний у короткостроковому періоді швидко відновлювати повну зайнятість і тому виникає необхідність державного впливу на сукупний попит.

Кембриджська школа — один із напрямів західної теорії, що виник наприкінці ХІХ ст. Її засновник — А. Маршалл, у 1885—1908 рр. Він очолював кафедру політичної економії у Кембриджському університеті. Її послідовники А. Пігута Д. Робертсон.

Кене (Quesney) Франсуа (1694—1774) — французький економіст, фундатор і лідер течії фізіократизму.

Кептивні страхові компанії — компанії, що створюються промисловими, торговельними, банківськими та іншими структурами з метою задоволення їхніх потреб у страхових послугах.

Кількісна теорія грошей (див. *Теорія грошей кількісна*).

Кінцева продукція — частка валового випуску, що спрямовується на невиробниче споживання, інвестування та експорт.

Кінцевий термін дії полісу — дата закінчення покриття полісу. Не поширюється на поліси, що передбачають автоматичну виплату суми в наприкінці періоду страхування (страхування на дожиття, довесільне страхування тощо).

Кіотський протокол — міжнародна угода про обмеження викидів в атмосферу парникових газів. Головна мета угоди: стабілізувати рівень концентрації парникових газів в атмосфері на рівні, який не допускатиме небезпечного антропогенного впливу на кліматичну систему планети.

Кіотські механізми — економічні механізми, які діють на ринковій основі та надають можливість країнам — учасникам Кіотського протоколу виконати свої зобов'язання щодо зменшення кількості викидів парникових газів. Вони включають торгівлю квотами, механізми чистого розвитку та проекти спільного існування.

Класифікатор — документ, в якому відповідно до прийнятих ознак класифікації та методів кодування об'єкти класифікації розподілені на угруповання і цим угрупованням та об'єктам класифікації надано коди.

Класифікація — розподілення множини об'єктів на підмножини на підставі їх схожості чи несхожості.

Класифікація видатків бюджетів відомча — групування видатків, що відображає розподіл бюджетних асигнувань за безпосередніми отримувачами коштів з бюджету.

Класифікація видатків бюджетів економічна — групування видатків бюджетів усіх рівнів за їх економічним змістом і цільовим призначенням.

Класифікація видатків бюджетів функціональна — групування видатків бюджетів усіх рівнів, що відображає напрями використання коштів на виконання основних функцій держави.

Класична модель сукупної пропозиції — модель, згідно з якою сукупна пропозиція не залежить від цін, оскільки зарплата і ціни є достатньо гнучкими.

Класична політична економія — напрям економічної думки (кінець XVII — друга половина XIX ст.), представники якого розвінчали протекціоністські ідеї меркантилізму і заклали наукову базу методологічних і теоретичних досліджень ринкових економічних відносин; головною особливістю напрямку є пропаганда ідей «чистої» економічної теорії та доцільності повного «laissez faire», тобто абсолютного невтручання держави в ділове життя і механізм саморегульованої економіки.

Кліринг — система безготівкових розрахунків за товари, послуги, різні види цінних паперів, що базується на заліку взаємних вимог і зобов'язань.

Клірингова вимога — документ на переказ, сформований кліринговою установою за результатами клірингу, на підставі якого, шляхом списання (зарахування) коштів на рахунки членів платіжної системи, відкритих у розрахунковому банку цієї платіжної системи, проводяться взаєморозрахунки між ними.

Клірингова діяльність — діяльність з визначення зобов'язань, що підлягають виконанню за правочинами щодо цінних паперів та інших фінансових інструментів, підготовка документів (інформації) для проведення розрахунків, а також створення системи гарантій з виконання зобов'язань за правочинами щодо цінних паперів та інших фінансових інструментів.

Клірингова установа — юридична особа, що за результатами проведеного нею клірингу формує клірингові вимоги та надає інформаційні послуги.

Кліринговий депозитарій — депозитарій, який одержав дозвіл Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку на здійснення клірингу щодо операцій з цінними паперами.

Кліринговий період — проміжок часу між початком і закінченням проведення клірингу між його учасниками, що визначений регламентом Національної системи масових електронних платежів.

Кліринговий рахунок — рахунок, за яким обліковуються безготівкові розрахунки, що базуються на зарахуванні банками за певний період взаємних платіжних вимог сторін, які беруть участь у розрахунках.

Клірингово-розрахункові установи — інститути, що спеціалізуються на виконанні таких функцій, як здійснення розрахунків, включаючи проведення взаємозаліку за угодами купівлі-продажу цінних паперів; проведення перевірки наявності на рахунках учасників коштів та цінних паперів; видача виписок із грошових рахунків клієнтів установи; надання інформації інститутам, які

ведуть книги реєстрації іменних цінних паперів. Як правило, цю діяльність виконують спеціальні клірингові підрозділи фондових бірж, а на позабіржовому ринку — спеціалізовані клірингово-розрахункові установи.

Ключові фактори успіху в галузі — параметри, що описують галузеві організації і чинять найбільший вплив на величини їхніх конкурентних переваг.

Книга обліку доходів і витрат — документ установленої форми, що застосовується відповідно до законодавства України для відображення руху готівки. Форму відповідної книги обліку доходів і витрат установлено Державною податковою адміністрацією України.

Книга обліку продажу товарів (робіт, послуг) — обліковий документ, в якому накопичуються дані про обсяги продажу товарів (робіт, послуг) і нараховані суми ПДВ. Записи в книгу проводяться в момент виникнення податкових зобов'язань. Порядковий номер запису операції в книзі продажу має збігатися з номером податкової накладної, виписаної на цю операцію.

Книга обліку розрахункових операцій — прошнурована і належним чином зареєстрована в органах державної податкової служби України книга, що містить щоденні звіти, які складаються на підставі відповідних розрахункових документів щодо руху готівкових коштів, товарів (послуг).

Ковер-нота страхова — свідоцтво про страхування, яке видається брокером страхувальникові на знак підтвердження укладення договору страхування з переліком списку страховиків. К.-н. с. не має юридичної сили і слугує лиш довідковою інформацією. В обумовлений час брокер має вручити страхувальникові поліс. К.-н. с. застосовується і в перестрахованні, де може мати юридичну силу і замінювати *сліп*.

Ковзна ціна (див. *Ціна ковзна*).

Коефіцієнт абсолютної ліквідності — коефіцієнт, що визначає відношення грошових коштів та цінних паперів до поточних зобов'язань та показує яку частину поточних зобов'язань підприємство може погасити негайно.

Коефіцієнт автономії (див. *Коефіцієнт незалежності (автономії, концентрації власного капіталу)*).

Коефіцієнт варіації — коефіцієнт, що використовується для визначення ступеня коливань ознаки та ступеня однорідності сукупності загалом. Найчастіше використовують у статистичній практиці лінійний, квадратичний та осциляційний коефіцієнти варіації.

Коефіцієнт вибуття основних засобів — показник відтворення основних засобів, що визначається як відношення основних засобів, що вибули протягом року, до їхньої наявності на початок року.

Коефіцієнт вивільнення активів з обороту — коефіцієнт, що визначає відношення вивільнених активів з обороту до середньої величини оборотних активів та показує частку вивільнених з обороту (залучених в оборот) активів в середній вартості оборотних активів.

Коефіцієнт використання матеріалів — коефіцієнт, що характеризує відношення чистої ваги виробу до витрат сировини або матеріалів. К. в. м. може бути плановим і фактичним.

Коефіцієнт вилучення готової продукції з одиниці переробленої сировини — коефіцієнт, що характеризує вміст у вихідній сировині корисних компонентів, що вилучаються.

Коефіцієнт вирівнювання — коефіцієнт, що застосовується при розрахунку обсягу дотації вирівнювання та коштів, що передаються до Державного бюджету України з місцевих бюджетів, з метою зміцнення дохідної бази бюджетів місцевого самоврядування.

Коефіцієнт відношення чистого робочого капіталу до загальних активів — коефіцієнт, що визначає відношення власних оборотних коштів до загальних активів та показує частку власних оборотних коштів, що міститься в активах підприємства.

Коефіцієнт відходів — коефіцієнт, що характеризує відношення величини відходів до величини загальних витрат матеріалу.

Коефіцієнт власних інвестицій — коефіцієнт, що визначає відношення власних засобів до необоротних активів.

Коефіцієнт гальмування — знижувальний показник, який стимулює придбання нового товару на основі зменшення ціни одиниці корисної властивості (якості) продукції.

Коефіцієнт Джині (індекс концентрації доходів) — характеризує ступінь відхилення фактичного розподілу грошових доходів населення від лінії їх рівномірного розподілу. Величина коефіцієнта може варіювати від 0 до 1, при цьому, чим вище значення показника, тим більш нерівномірно розподілені доходи в суспільстві.

Коефіцієнт економічного зростання — коефіцієнт, що визначає і показує темп збільшення власного капіталу за рахунок чистого прибутку підприємства.

Коефіцієнт еластичності — коефіцієнт, що характеризує на скільки зміниться результативна ознака при зміні факторної на 1 відсоток.

Коефіцієнт еластичності попиту за доходом — коефіцієнт, що відображає на скільки відсотків зміниться обсяг попиту на товар за зміни доходу споживача на 1 відсоток.

Коефіцієнт еластичності попиту за ціною — коефіцієнт, що відображає на скільки відсотків зміниться обсяг попиту при зміні ціни товару на 1 відсоток.

Коефіцієнт еластичності пропозиції за ціною — коефіцієнт, що відображає на скільки відсотків зміниться обсяг пропозиції товару за зміни ціни на 1 відсоток.

Коефіцієнт ефективності хеджування — частка від ділення відповідно зміни справедливої вартості або грошових потоків об'єкта хеджування на зміну справедливої вартості або грошового потоку від інструмента хеджування (П(С)БО № 13 «Фінансові інструменти»).

Коефіцієнт забезпечення запасів власними оборотними коштами — коефіцієнт, що визначає частку оборотних коштів у величині запасів та показує, наскільки запаси, що мають найменшу ліквідність у складі оборотних активів, забезпечені довгостроковими стабільними джерелами фінансування.

Коефіцієнт забезпечення оборотних фондів власними джерелами фінансування — коефіцієнт, що визначає частку власних коштів у величині

оборотних активів та показує наявність власних коштів підприємства, необхідних для його фінансової стабільності.

Коефіцієнт завантаження оборотних коштів — коефіцієнт, що показує скільки оборотних коштів підприємства припадає на одну гривню реалізованої продукції.

Коефіцієнт загальної (поточної) ліквідності (коефіцієнт покриття) — коефіцієнт, що визначає відношення оборотних активів до поточних зобов'язань та показує скільки одиниць найліквідніших активів припадає на одиницю термінових боргів.

Коефіцієнт загальної платоспроможності — коефіцієнт, що визначає здатність підприємства покрити всі свої зобов'язання (коротко- і довгострокові) всіма його активами та показує наявність у підприємства реального власного капіталу.

Коефіцієнт закріплення оборотних активів — коефіцієнт, що визначає і показує кількість оборотів, потрібних для окупності коштів, вкладених у виробництво.

Коефіцієнт захищеного періоду — коефіцієнт, що визначає і показує, скільки днів підприємство зможе існувати при форс-мажорних обставинах, коли грошові потоки зменшуються

Коефіцієнт зносу основних засобів — показник стану основних засобів на певний час. Показник обчислюють діленням суми зносу основних засобів на повну їхню балансову вартість.

Коефіцієнт концентрації власного капіталу (див. *Коефіцієнт незалежності (автономії, концентрації власного капіталу)*).

Коефіцієнт коригування — відношення індексу інфляції на дату балансу (кінець звітної року) та індексу інфляції на дату визнання (переоцінки) відповідної статті звітності (П(С)БО № 22 «Вплив інфляції»).

Коефіцієнт котирування акції — коефіцієнт, що визначає і показує відхилення ринкової ціни акції від номінальної (облікової).

Коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів — коефіцієнт, що визначає відношення власних оборотних коштів до власного капіталу та показує частку власних оборотних коштів, яка міститься у власному капіталі.

Коефіцієнт маржинального доходу — співвідношення маржинального доходу та доходу від реалізації продукції.

Коефіцієнт мобільності активів — коефіцієнт, що визначає скільки обігових коштів припадає на одиницю не обігових та показує потенційну можливість перетворення активів на ліквідні кошти.

Коефіцієнт незалежності (автономії, концентрації власного капіталу) — коефіцієнт, що характеризує можливість підприємства виконати зовнішні зобов'язання за рахунок власного капіталу; відношення власного капіталу до всіх джерел засобів підприємства.

Коефіцієнт обертання дебіторської заборгованості — коефіцієнт, що визначає відношення виручки підприємства до середньої величини дебіторської заборгованості підприємства за період та показує, у скільки разів виручка перевищує середню дебіторську заборгованість.

Коефіцієнт обертання кредиторської заборгованості — коефіцієнт, що визначає відношення собівартості підприємства до середньої величини кредиторської заборгованості підприємства за період та показує, у скільки разів собівартість перевищує середню кредиторську заборгованість.

Коефіцієнт оборотності запасів — коефіцієнт, що визначає відношення собівартості реалізованої продукції до середньої величини запасів у періоді та показує кількість оборотів коштів, інвестованих у запаси.

Коефіцієнт оборотності оборотних активів — коефіцієнт, що визначає частку виручки в оборотних активах та показує кількість оборотів оборотних активів за період.

Коефіцієнт оборотності основних засобів — коефіцієнт, що визначає відношення чистої виручки від реалізації до балансової вартості основних засобів та показує, наскільки інвестиції, вкладені у засоби виробництва, приносять дохід підприємству.

Коефіцієнт обслуговування боргу — коефіцієнт, що визначає відношення вільних грошових коштів до витрат на обслуговування боргу за відповідний період.

Коефіцієнт оновлення основних засобів — показник відтворення основних засобів, який обчислюють як відношення вартості основних засобів, уведених в експлуатацію протягом року, до вартості основних засобів на кінець року.

Коефіцієнт перехресної еластичності — коефіцієнт, що відображає на скільки відсотків зміниться обсяг попиту на один товар за зміни ціни іншого товару на 1 відсоток.

Коефіцієнт плинності — коефіцієнт, що застосовується для оцінки розмірів плинності по підприємству, організації загалом і по окремих його (її) підрозділах. Він розраховується як відношення чисельності звільнених працівників за власним бажанням, за порушення трудової дисципліни або з інших причин, не пов'язаних з виробництвом до середньоспискової чисельності працівників.

Коефіцієнт покриття (див. *Коефіцієнт загальної (поточної) ліквідності (коефіцієнт покриття)*).

Коефіцієнт поточної ліквідності (див. *Коефіцієнт загальної (поточної) ліквідності (коефіцієнт покриття)*).

Коефіцієнт реальної вартості майна — коефіцієнт, що визначає рівень виробничого потенціалу підприємства та показує, яку частку у вартості майна становлять засоби виробництва.

Коефіцієнт регресії — коефіцієнт, що характеризує на скільки зміниться результативна ознака при зміні факторної на одиницю.

Коефіцієнт реінвестування — коефіцієнт, що визначає капіталізовану частку чистого прибутку підприємства та показує, скільки чистого прибутку спрямовано на збільшення власного капіталу підприємства.

Коефіцієнт спискового складу — коефіцієнт, що обчислюється як відношення явочної чисельності робітників до спискової їх чисельності.

Коефіцієнт сукупного маржинального прибутку — коефіцієнт, що визначає відношення величини маржинального прибутку до обороту від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг).

Коефіцієнт сумнівної дебіторської заборгованості — коефіцієнт, що визначає відношення сумнівної дебіторської заборгованості до середньої величини дебіторської заборгованості підприємства та показує, яку частку становить прострочена дебіторська заборгованість у загальній сумі дебіторської заборгованості.

Коефіцієнт тарифний (див. *Тарифний коефіцієнт*).

Коефіцієнт трансформації — коефіцієнт, що визначає частку чистої виручки в активах підприємства та показує, скільки отримано чистої виручки від реалізації продукції на одиницю коштів інвестованих в активи.

Коефіцієнт фізичного зносу основних засобів — коефіцієнт, що розраховується як відношення суми зносу основних засобів до балансової вартості основних засобів.

Коефіцієнт фінансового ризику — коефіцієнт, що визначає частку позикового капіталу у власних коштах та характеризує залежність підприємства від зобов'язань.

Коефіцієнт фінансової залежності — коефіцієнт, що характеризує ступінь залежності підприємства від зовнішніх джерел фінансування та показує, на скільки активи підприємства фінансуються за рахунок позикових коштів.

Коефіцієнт фінансової стійкості — коефіцієнт, що визначає відношення власних засобів та довгострокових зобов'язань до суми джерел засобів підприємства та показує, яку частку становлять стабільні джерела фінансування у загальній сумі джерел підприємництва

Коефіцієнт швидкої ліквідності — коефіцієнт, що визначає відношення суми ліквідних коштів, короткострокових фінансових вкладень та дебіторської заборгованості до поточних зобов'язань та показує частку поточних зобов'язань, яка може бути погашена ліквідними коштами та очікуваними надходженнями від дебіторів

Коефіцієнти оцінювання обігу активів — система показників виробничо-комерційної активності підприємства, яка характеризує, наскільки швидко активи обертаються під час його господарської діяльності.

Коефіцієнти оцінювання платоспроможності підприємства — система показників, які характеризують спроможність підприємства своєчасно розраховатися по своїх фінансових зобов'язаннях залежно від стану ліквідності його активів.

Коефіцієнти оцінювання рентабельності (прибутковості) — система показників, що характеризують спроможність підприємства акумулювати необхідний прибуток у процесі своєї господарської діяльності та визначають загальну ефективність використання активів і вкладень капіталу.

Колективна (бригадна) система оплати праці (див. *Система оплати праці колективна (бригадна)*).

Колективне страхування життя — страхування, при якому може укладатися договір на страхування за рахунок коштів підприємства всіх

працівників або їх групи. У К. с. ж. страхувальником є підприємство, а застрахованим — кожний працівник, прізвище якого заноситься до списку, що є невіддільною частиною полісу.

Колонат — форма виробничих відносин між колонами і землевласниками в Римській імперії, Візантії за часів Раннього Середньовіччя.

Колонізація — 1) заселення територій усередині країни, які до цього були малозаселені (внутрішня К.); 2) побудова поселень (колоній) за межами своєї етнічної території (зовнішня К.); 3) загарбання якої-небудь країни або її частини; 4) засоби, що перетворюють країни чи їх частини на колонії.

Колонія — країна або край, що втратили самостійність і перебувають під пануванням чужої держави (метрополії), наприклад, К. Британської імперії.

Команда — група співробітників з кількох відділів, які регулярно зустрічаються для вирішення поточних проблем, що становлять їхній загальний інтерес.

Командитне товариство (див. *Товариство командитне*).

Командно-адміністративна (планова) економіка (див. *Економіка командно-адміністративна (планова)*).

Комбінація продажу – співвідношення кількості різних видів продукції, реалізованих за період.

Комбінація продажу – співвідношення окремих видів продукції в загальному обсязі реалізації.

Комбіноване мито (див. *Мито комбіноване*).

Комерсанти — юридичні особи, фізичні особи-суб'єкти підприємницької діяльності та постійне представництво юридичної особи-нерезидента, які здійснюють свою діяльність у сфері продажу товарів та надання послуг.

Комерційна діяльність із приватизаційними паперами — діяльність, що здійснюється інвестиційними компаніями та закритими інвестиційними фондами через обмін власних інвестиційних сертифікатів на приватизаційні папери громадян з метою їх акумулювання та подальшого обміну на паї, акції від власного імені, за свій рахунок і на своє ім'я.

Комерційна таємниця підприємства — відомості, пов'язані з виробництвом, технологічною інформацією, управлінням, фінансами та іншою діяльністю підприємства, що не є державною таємницею, розголошення (передача, витік) яких може завдати шкоди його інтересам.

Комерційне посередництво (агентська діяльність) — підприємницька діяльність, що полягає в наданні комерційним агентом послуг суб'єктам господарювання при здійсненні ними господарської діяльності шляхом посередництва від імені, в інтересах, під контролем і за рахунок суб'єкта, якого він представляє.

Комерційний кредит — короткотерміновий кредит, що надається продавцем (виробником) покупцеві у формі відстрочки оплати за продані товари (виконані роботи чи надані послуги). Здебільшого оформляється переказним векселем.

Комерційний розрахунок — метод ведення господарства, що полягає в постійному порівнюванні (у грошовій формі) витрат і результатів діяльності. Метою комерційного розрахунку є отримання максимального прибутку за мінімальних витрат.

Комісійний збір (див. *Збір комісійний*).

Комітет кредиторів — робочий орган зборів кредиторів боржника під час провадження справи про банкрутство і обирається зборами кредиторів у складі не більше семи осіб. До компетенції комітету належать такі питання: скликання зборів кредиторів; підготовка та укладання мирової угоди; звернення до арбітражного суду з клопотанням про відкриття процедури санації; визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури, призначення та припинення повноважень арбітражного керуючого.

Комітет регіонів ЄС — консультативний орган, створений у 1993 р., у рамках Маастрихтського договору, який забезпечує представництво регіональних та місцевих спільнот у процесі прийняття рішень ЄС (без консультацій з комітетом не вирішуються питання освіти, культури, охорони здоров'я, фондів регіонального розвитку, проектування транс'європейських мереж). Комітет регіонів ЄС є дорадчою інституцією, яка здійснює систематизацію та концентроване представництво регіональних і місцевих інтересів у законодавчому процесі ЄС. Завдяки створенню Комітету регіонів регіональні та місцеві органи отримали можливість просувати спільні інтереси та за потреби представляти і лобіювати їх врахування на рівні Союзу.

Коммонс (Commons) Джон Роджер (1862—1945) — американський економіст, представник інституціоналізму.

Компанія з управління активами інституту спільного інвестування — юридична особа, що створюється відповідно до законодавства України, діяльність якої обмежується тільки управлінням активами одного або кількох інститутів спільного інвестування (венчурних фондів) і провадиться активами на підставі ліцензії.

Компанія лізингова (див. *Лізингова компанія*).

Компаундирування — визначення майбутньої вартості грошей.

Компаундирування вексельної ренти — визначення майбутньої вартості ренти, виплати за якою проводяться на початку кожного періоду.

Компаундирування звичайної ренти — визначення майбутньої вартості ренти, виплати за якою проводяться у кінці кожного періоду.

Компенсаційна ліцензія (див. *Ліцензія компенсаційна*).

Компенсаційне мито (див. *Мито компенсаційне*).

Компенсаційні квоти (див. *Квоти компенсаційні*).

Компетенція місцевих органів влади в галузі фінансів — перелік повноважень і обов'язків місцевих органів державної виконавчої влади та органів місцевого самоврядування різних рівнів у сфері складання, затвердження і виконання місцевого бюджету, у бюджетному процесі, утворенні позабюджетних, цільових, резервних і валютних фондів, запровадженні місцевих податків і зборів, залученні фінансово-кредитних ресурсів тощо.

Комутація — у Середньовіччі в Західній Європі це заміна панщини і натурального оброку грошовою рентою, що відбувалася як наслідок розвитку товарно-грошових відносин.

Конвергенція — зближення економічної політики країн, зменшення розриву в показниках економічного розвитку між національними державами, вирівнювання соціально-економічного розвитку країн у рамках інтеграційного об'єднання.

Конверсійні витрати – прямі витрати на оплату праці та виробничі накладні витрати, тобто витрати на обробку сировини для перетворення її на готовий продукт.

Конверсія — 1) обмін, перетворення, перерахунок; К. валюти — обмін однієї валюти на іншу за чинним курсом; 2) перепрофілювання промисловості з випуску військової продукції на виробництво товарів широкого вжитку або навпаки; 3) заміна полісу з одного виду страхування життя на інший.

Конверсія акцій — об'єднання кількох акцій в одну (або обмін за встановленим співвідношенням однієї кількості акцій на іншу), яке здійснюється з метою приведення у відповідність з величиною статутного фонду у разі його зменшення номінальної вартості випущених в обіг акцій.

Конверсія боргу — зміна початкових умов державної позики, зокрема зміна строків позики, часу виплати, способу погашення позики, а найчастіше — зміна величини позикового відсотка (зміна дохідності позик).

Конвертованість валюти — здатність резидентів і нерезидентів вільно, без усільяких обмежень, обмінювати національну валюту на іноземну і використовувати іноземну валюту в угодах з реальними і фінансовими активами.

Конкурентна перевага — ті характеристики, що створюють певну перевагу над конкурентами для організації, що виробляє та реалізує даний продукт.

Конкурентний ринок (див. *Ринок конкурентний*).

Конкурентоспроможність — здатність комерційної організації виробляти і продавати конкурентоспроможний продукт; перевага даної конкретної організації стосовно інших організацій - конкурентів у даній галузі бізнесу.

Конкуренція — економічне змагання за досягнення кращих результатів у будь-якій сфері діяльності, боротьба товаровиробників за найвигідніші умови господарювання, одержання максимального прибутку.

Конкуренція досконала (вільна, чиста або повна) — ринкова ситуація, за якої продавці й покупці однорідної продукції не можуть впливати на рівень ціни на ринку.

Конкуренція монополістична — вид конкуренції у галузі без суттєвих бар'єрів для вступу до неї, з великою кількістю продавців, кожен з яких продає диференційований товар.

Конкуренція недосконала — ринкова ситуація, коли підприємство, або їх об'єднання, виробляє і постачає таку частку продукту, що може вирішальним чином впливати на формування ціни. Недосконалою конкуренцією є чиста монополія, олігополія, монополістична конкуренція.

Консервація основних засобів — комплекс заходів, спрямованих на довгострокове (але не більш як три роки) зберігання основних засобів у разі часткового або повного припинення виробничої та іншої господарської діяльності з можливістю подальшого відновлення їх функціонування.

Консигнація — форма комісійного продажу експортованих товарів, за якої їхній власник (консигнант) передає комісіонерові (консигнаторові) товар для продажу зі складу комісіонера. При цьому право власності на товар, що надійшов на склад посередника, залишається за консигнантом.

Консолідація акцій — зменшення загальної кількості акцій відповідно до заданого коефіцієнта деномінації (повинен бути менше одиниці) водночас із пропорційним збільшенням номінальної вартості всіх випущених акціонерним товариством акцій. Операція консолідації не призводить до зміни сумарної номінальної вартості акцій.

Консолідація боргу — зміна умов позики щодо часу її чинності (тривалості) з можливою зміною величини позикового відсотка, зокрема перетворення короткострокових державних позик у довгострокові або об'єднання кількох державних позик попередніх років в одну позику.

Консолідація цінних паперів — збільшення номінальної вартості цінних паперів певного випуску з одночасним зменшенням їх кількості без зміни обсягу випуску.

Консолідована банківська група — група суб'єктів господарювання, що складається з материнської (холдингової) компанії та її дочірніх підприємств, пов'язаних між собою відносинами контролю, причому серед них щонайменше один банк.

Консолідований іпотечний борг — зобов'язання за договорами про іпотечний кредит, реформовані кредитодавцем.

Консорціум — тимчасове статутне об'єднання підприємств для досягнення його учасниками певної спільної господарської мети (реалізації цільових програм, науково-технічних, будівельних проектів тощо). К. використовує кошти, якими його наділяють учасники, централізовані ресурси, виділені на фінансування відповідної програми, а також кошти, що надходять з інших джерел, в порядку, визначеному його статутом.

Консорціум банківський (див. *Банківський консорціум*).

Контингент доходів — встановлена максимальна величина податкових надходжень по кожному із доходів у розрізі адміністративно-територіальних одиниць; один із показників, які використовуються в процесі планування дохідної бази адміністративно-територіальних одиниць.

Конткорентний кредит — вид банківського кредиту в національній або іноземній валюті, що надається клієнтові, який має в банку поточний рахунок.

Конткорентний рахунок — активно-пасивний рахунок, на якому обліковуються всі операції банку з клієнтом. На ньому відображають, з одного боку, позички банку і всі платежі з рахунку за дорученням клієнта, а з іншого — кошти, які надходять у банк від клієнта у вигляді вкладів, повернення позичок тощо. Конткорентний рахунок поєднує в собі позичковий рахунок із

поточний і може мати дебетове або кредитове сальдо. Операції по ньому здійснюються за допомогою письмових доручень клієнта.

Контракт будівельний (див. *Будівельний контракт*).

Контракт з фіксованою ціною — договір про будівництво, який передбачає фіксовану (тверду) ціну всього обсягу робіт за будівельним контрактом або фіксовану ставку за одиницю продукції будівництва (кв. м, кількість місць тощо) (П(С)БО № 18 «Будівельні контракти»).

Контракт за ціною «витрати плюс» — договір про будівництво, який передбачає ціну як суму фактичних витрат підрядника на виконання будівельного контракту та погодженого прибутку (у вигляді процента від витрат або фіксованої величини) (П(С)БО № 18 «Будівельні контракти»).

Контрактна система оплати праці (див. *Система оплати праці контрактна*).

Контрактні асигнування — виділення коштів під довгострокові урядові замовлення суб'єктам підприємництва.

Контрибуційний підхід – оцінка внеску відповідного ЦВ у чистий прибуток підприємства та покриття сукупних операційних витрат.

Контролінг — спеціальна, саморегульована система методів та інструментів, спрямована на функціональну підтримку менеджменту підприємства, що включає інформаційне забезпечення, планування, координацію, контроль та внутрішній консалтинг.

Контроль — вирішальний вплив на фінансову, господарську і комерційну політику підприємства з метою одержання вигод від його діяльності (П(С)БО № 19 «Об'єднання підприємств»).

Контроль банківський (див. *Банківський контроль*).

Контроль бюджетний (див. *Бюджетний контроль*).

Контроль за виконанням місцевого бюджету — контроль, здійснюваний представницьким органом місцевого самоврядування у формах, які він самостійно визначає.

Контроль митний (див. *Митний контроль*).

Контроль податковий (див. *Податковий контроль*).

Контроль спільний (див. *Спільний контроль*).

Контрольний пакет акцій — кількість корпоративних прав, яка забезпечує їх власнику право здійснювати фактичний контроль над діяльністю підприємства. При високій концентрації статутного капіталу контрольний пакет становить не менше 50% загальної його суми плюс одна акція. За широкої диверсифікації контрольний пакет може дорівнювати 20-30% номінальної вартості всіх корпоративних прав.

Контрольні учасники — учасники спільної діяльності зі створенням юридичної особи (спільного підприємства), які здійснюють контроль за її діяльністю (П(С)БО № 12 «Фінансові інвестиції»).

Контрольовані витрати – витрати, які менеджер може безпосередньо контролювати, або може чинити на них значний вплив.

Контроперація — купівля раніше проданої валюти та продаж раніше, купленої валюти.

Конфіскація — будь-які заходи, що призводять до позбавлення власності.

Концентрація виробництва — зосередження дедалі більшої кількості виробничих ресурсів і випуску продукції на великих підприємствах.

Концентрація капіталу — збільшення розмірів капіталу за рахунок капіталізації (реінвестиції) прибутку.

Концепція новатора Й. Шумпетера — одна з найпоширеніших у західній економічній науці теорій підприємництва, згідно з якою підприємець як новатор є головною рушійною силою розвитку ринкової капіталістичної системи господарювання завдяки таким своїм якостям, як ініціативність, авторитетність, готовність до ризику та ін.

Концерн — статутне об'єднання підприємств промисловості, наукових організацій, транспорту, банків, торгівлі тощо на основі повної фінансової залежності від одного або групи підприємств, які перебувають під єдиним контролем.

Концесія — 1) договір про експлуатацію громадянами або юридичними особами промислових підприємств чи земельних ділянок з правом видобутку корисних копалин, будівництва різноманітних споруд; надається державою; 2) підприємство, організоване на підставі такого договору.

Кооператив — юридична особа, утворена фізичними та/або юридичними особами на засадах добровільного членства та об'єднання майнових пайових внесків для спільної виробничої діяльності й обслуговування переважно членів кооперативу.

Кооперативний банк (див. *Банк кооперативний*).

Кооперація міжнародна (див. *Міжнародна кооперація*).

Кореспондентський договір — угода між двома або кількома кредитними установами щодо здійснення платежів і розрахунків однією з них за дорученням і за рахунок іншої.

Кореспондентський рахунок — рахунок, на якому відображаються розрахунки, здійснені однією кредитною установою за дорученням і за рахунок іншої кредитної установи на підставі укладеного кореспондентського договору.

Кореспондентські відносини (див. *Відносини кореспондентські*).

Корисність — здатність матеріального блага чи послуги задовольняти ту чи іншу потребу людини.

Корисність гранична — додаткова корисність, або задоволення, одержуване людиною від споживання ще однієї одиниці конкретного блага.

Корисність гранична доходу — середня гранична корисність на гривню всіх товарів за стану рівноваги для споживача.

Користувачі фінансової звітності — фізичні або юридичні особи, які потребують інформації про діяльність підприємства для прийняття рішень.

Короткострокові облігації (див. *Облігації короткострокові*).

Корпоративне управління — система відносин, яка визначає правила та процедури прийняття рішень щодо діяльності господарського товариства та здійснення контролю, а також розподіл прав і обов'язків між органами товариства та його учасниками стосовно управління товариством.

Корпоративні права — сукупність майнових і немайнових прав акціонера - власника акцій товариства, які впливають з права власності на акції, що включають право на участь в управлінні акціонерним товариством, отримання дивідендів та активів акціонерного товариства у разі його ліквідації відповідно до закону, а також інші права та правомочності, передбачені законодавством чи статутними документами.

Корпорація — договірне об'єднання, створене на основі поєднання виробничих, наукових і комерційних інтересів, з делегуванням окремих повноважень централізованого регулювання діяльності кожного з учасників. Корпорацію як вид об'єднання не слід плутати з корпоративною формою організації бізнесу. Наприклад, у США та Західній Європі під корпораціями здебільшого розуміють підприємства, засновані на частковій участі та з обмеженою відповідальністю, наприклад, акціонерні товариства, товариства з обмеженою відповідальністю.

Корпорація банківська (див. *Банківська корпорація*).

Котирувальний лист — документ фондової біржі, який містить інформацію щодо ринкових характеристик цінних паперів, які внесені до біржового реєстру.

Котирування — встановлення курсів іноземних валют у відповідності з практикою, що склалася, і законодавчими нормами. У світовій практиці існують два методи котирування: пряме котирування, коли одиниця іноземної валюти прирівнюється до певної кількості одиниць національної валюти, та непряме котирування, коли одиниця національної валюти прирівнюється до певної кількості одиниць іноземної валюти.

Котирування зворотне — котирування, за якого курс іноземної валюти подано як кількість одиниць іноземної валюти, яка припадає на одиницю національної валюти, наприклад 1 UAH = 0,2 USD.

Котирування повне — включає курс (ціну) покупця та курс (ціну) продавця, згідно з яким той, хто здійснює котирування, купить або продасть іноземну валюту, цінні папери або товар.

Котирування пряме — курс одиниці іноземної валюти, виражений у національній валюті.

Котирування тверде — котирування, що зобов'язує того, хто його здійснює, виконувати угоду відповідно до нього.

Коуз (Coase) Роналд Гаррі (нар. 1910) — видатний англо-американський економіст, спеціаліст з питань власності, моделювання фінансових посередників. Лауреат Нобелівської премії з економіки (1991) за «відкриття і роз'яснення значення вартості укладання угод та майнових прав для інституціональної структури економіки та її функціонування».

Кошти банку — гроші у національній або іноземній валюті чи їх еквівалент.

Кошти обігові — грошові кошти, авансовані у виробничі фонди та фонди обігу, які постійно перебувають у кругообігу з метою безперервного забезпечення процесу виробництва та реалізації продукції.

Кошти оборотні — грошові ресурси, вкладені в оборотні виробничі фонди і фонди обігу. До них відносяться власні оборотні кошти, короткострокові кредити банку та залучені кошти інших кредиторів.

Кошти позабюджетні (див. *Позабюджетні кошти*).

Кошторис — фінансовий документ, в якому в плановому порядку визначаються обсяги коштів на фінансування певних об'єктів, програм і заходів із визначенням їх цільового призначення та розподілом за окремими періодами фінансування.

Кошторис бюджетної установи — основний плановий документ, який надає повноваження бюджетній установі щодо отримання доходів і здійснення видатків, визначає обсяг і спрямування коштів для виконання бюджетною установою своїх функцій та досягнення цілей, визначених на рік відповідно до бюджетних призначень.

Кошторисне фінансування — виділення державою бюджетних коштів відповідно до затверджених бюджетів та бюджетних розписів суб'єктам господарювання (бюджетним установам) на цілі, передбачені їхніми основними фінансовими планами — кошторисами.

Кредит — 1) позичка в грошовій або товарній формі на умовах повернення, що надається банком або юридичною особою, кредитором іншій особі — позичальнику; 2) права сторона в рахунках бухгалтерського обліку, яка служить для відображення господарських операцій методом подвійного запису.

Кредит "рамочний" — відкривається банком для оплати позичальником низки товарних поставок у рамках одного великого контракту, що реалізується в межах певного періоду.

Кредит «овернайт» — кредит у межах обумовленого ліміту та визначеної процентної ставки, який наданий банку Національним банком за постійно діючою лінією рефінансування строком на один день під забезпечення державних цінних паперів за умови щоквартального укладення договору між банком і Національним банком.

Кредит безнадійний — прострочений або неповернений кредит, за яким є документальне підтвердження про неможливість стягнення; неповернений кредит, за яким минув термін позовної давності; прострочений кредит, за яким кредитним комітетом прийнято обгрунтоване рішення про визнання кредиту безнадійним; неповернений кредит, крім випадків, коли кредитним комітетом прийнято обгрунтоване рішення про відстрочення визнання кредиту безнадійним.

Кредит бюджетний — форма фінансування, що передбачає надання суб'єктам господарювання коштів з бюджету на засадах поворотності, строковості і платності.

Кредит великий — сукупний розмір кредитів (у т.ч. міжбанківських), з урахуванням векселів та 100 відсотків сум позабалансових вимог (гарантій, поручительств), що рахуються у комерційного банку за одним позичальником або групою споріднених позичальників, що перевищує 10 відсотків капіталу банку.

Кредит державний — 1) грошові відносини, що виникають у держави із юридичними та фізичними особами у зв'язку із мобілізацією тимчасово вільних грошових коштів у розпорядження органів державної влади, що призначені для

фінансування державних витрат; 2) форма вторинного перерозподілу валового внутрішнього продукту.

Кредит іпотечний (див. *Іпотечний кредит*).

Кредит комерційний — форма кредиту, яка характеризує відносини позички між двома суб'єктами господарської діяльності, що виникають у результаті одержаних авансів у рахунок наступних поставок продукції (робіт, послуг) чи одержання товарів з відстрочкою платежів. Кредиторами за цього виду кредитування виступають комерційні партнери підприємства.

Кредит ломбардний — короткостроковий кредит під заставу рухомого майна, яке можна легко реалізувати.

Кредит муніципальний — система кредитних відносин, головним позичальником у якій є органи місцевого самоврядування; інститут фінансової діяльності органів місцевого самоврядування. Муніципальний кредит відокремлений від державного, на відміну від нього має виключно цільовий характер і пов'язаний з реалізацією конкретних соціально-економічних програм.

Кредит на відкритому рахунку — комерційний кредит, заборгованість на якому не оформляється векселями, акцептованими траттами та іншими борговими зобов'язаннями позичальника, а зараховується на відкритий рахунок.

Кредит платіжний — позика, що видається для здійснення платежів клієнтом за поставлену йому продукцію або надані послуги.

Кредит податковий (див. *Податковий кредит*).

Кредит податковий інвестиційний — кошти, що податковій адміністрації залишають підприємствам, зменшуючи податок на прибуток за умови, якщо прибуток у розмірі зниженого податку реінвестується у виробництво.

Кредит товарний — кредит у вигляді машин, обладнання, верстатів тощо.

Кредит фінансовий — кошти, які надаються у позику юридичній або фізичній особі на визначений термін та під визначений відсоток.

Кредити граничні — кредити, які забезпечені гарантіями страхових компаній; бланкові кредити; прострочена заборгованість за сумою кредиту або відсотками за ним становить від 30 до 90 днів; кредит що пролонгувався, кредити надані клієнтам інших банків. Для граничних кредитів розмір резервування має становити 30 відсотків їх загальної суми.

Кредити міжбанківські — одне з основних джерел формування банківських кредитів. Одержання кредитів в інших банках надає можливість банківським установам поповнювати власні кредитні ресурси. При надлишку ресурсів банк розміщує їх на міжбанківському ринку, при нестачі — купує на ринку. Ринок міжбанківських кредитів є важливою складовою фінансового ринку.

Кредитна блокада — відмова якої-небудь держави або міжнародної валютно-кредитної організації надавати кредити країні або групі країн; один із видів економічної блокади.

Кредитна картка (див. *Картка кредитна*).

Кредитна лінія — оформлена договором згода банку чи об'єднання банків надавати позичальникові кредити протягом певного часу (звичайно одного року) до певної максимальної величини (ліміту кредиту).

Кредитна операція — договір щодо надання кредиту, який супроводжується записами за банківськими рахунками, з відповідним відображенням у балансах кредитора та позичальника.

Кредитна спілка — неприбуткова організація, заснована фізичними особами, професійними спілками, їх об'єднаннями на кооперативних засадах з метою задоволення потреб її членів у взаємному кредитуванні та наданні фінансових послуг за рахунок об'єднаних грошових внесків членів кредитної спілки.

Кредитна установа — фінансова установа, яка відповідно до закону має право за рахунок залучених коштів надавати фінансові кредити на власний ризик.

Кредитне покриття — фінансова гарантія забезпечення виконання договірних зобов'язань (авансові платежі, депозити, акредитиви, банківська гарантія тощо).

Кредитний бал — особлива форма кредитного звіту, який відображається у цифровому значенні.

Кредитний портфель — сукупність усіх позик, наданих банком з метою отримання доходу. К. п. включає агреговану балансову вартість усіх кредитів, у т. ч. і прострочених, пролонгованих та сумнівних щодо повернення.

Кредитний рахунок — рахунок, призначений для обліку виданих банком кредитів.

Кредитний рейтинг — показник, що відображає кредитоспроможність держави та окремих компаній, тобто спроможність повертати отримані кредити.

Кредитний ризик — ризик несплати позичальником основного боргу і відсотків за ним.

Кредитні гроші (див. *Гроші кредитні*).

Кредитор — юридична та (або) фізична особа, яка має підтвержені належними документами грошові вимоги до боржника, у тому числі вимоги щодо виплати заробітної плати, сплати податків та інших обов'язкових платежів.

Кредитор останньої інстанції — це, як правило, Національний банк України, до якого може звернутися банк або інша кредитна установа для отримання рефінансування в разі вичерпання інших можливостей рефінансування. Національний банк України має право, але не зобов'язаний, надавати кредити для рефінансування банку, якщо це не тягне за собою ризиків для банківської системи.

Кредиторська заборгованість — позапланове залучення джерел формування оборотних коштів, що свідчить про участь у господарському обороті підприємства коштів інших суб'єктів господарювання.

Кредитоспроможність — наявність передумов для отримання кредиту позичальником, спроможність повернути його в повному обсязі у встановлений термін.

Кредитування за вирахуванням погашення — операції, пов'язані з наданням коштів з бюджету на умовах повернення, платності та строковості, в

результаті яких з'являються зобов'язання перед бюджетом, та операції, пов'язані з поверненням цих коштів до бюджету. Метою даних операцій є проведення економічної політики, а не управління ліквідністю або отримання прибутків.

Кредитування — надання суб'єктові підприємництва банківських кредитів на засадах платності, строковості й повернення.

Крива байдужості — лінія на двовимірній площині з безліччю наборів благ, кожна точка якої показує набори двох благ, що мають для споживача однакову корисність.

Крива виробничих можливостей — лінія, що показує всі максимально можливі комбінації виробництва двох товарів за фіксованого використання ресурсів та даного рівня розвитку технології.

Крива Лаффера — крива, що відображає залежність між податковими ставками та податковими надходженнями до бюджету на підставі припущення, що за зниження податкових ставок від надмірного до оптимального рівня забезпечується максимізація податкових надходжень до бюджету.

Крива Лоренця — крива, що характеризує фактичний розподіл доходів між домогосподарствами на основі зв'язку між відсотком сімей у складі населення та їх відсотком у сукупному доході.

Крива пропозиції — графічне відображення залежності між ринковою ціною та обсягом товару, що пропонується на продаж.

Крива сукупного попиту — крива, що відображає обернену залежність між ціною і сукупним попитом і має вигляд від'ємно похилої лінії.

Крива Філіпса — крива, що показує зв'язок між безробіттям та інфляцією.

Криза (спад) — фаза економічного циклу, яка виникає внаслідок спаду сукупного попиту і супроводиться скороченням виробництва.

Криза економічна — одна з глибоких проблем сучасності, яка виявляється в різкому загостренні суперечностей у відносинах між суспільством і природою, порушенні природних процесів через надмірну антропогенну дію, непередбачувані наслідки науково-технічного прогресу, зростання енергоспоживання та спалювання викопного палива, демографічний вибух, збройні конфлікти, техногенні катастрофи тощо.

Криза фінансова (див. *Фінансова криза*).

Криза фінансова на підприємстві (див. *Фінансова криза на підприємстві*).

Критерій Парето-оптимальності — інструмент оцінки соціальної організації суспільства, відповідно до якого стан суспільства є оптимальним у випадку, якщо відсутня можливість зміни цього стану, за якого хоча б один його член виграє від цієї зміни, і при цьому ніхто не програє. Тим самим кожен індивід досягає свого особистого оптимуму.

Критична неплатоспроможність (див. *Неплатоспроможність критична*).

Критичний природний капітал — необхідні для життя природні блага, які неможливо замінити штучним шляхом: ландшафти, рідкісні види рослин і тварин, озоновий шар, глобальний клімат та ін. К.п.к. необхідно зберігати за будь-яких варіантів економічного розвитку. Інша частина природного капіталу

— відновлювані природні ресурси і частина невідновлюваних кінцевих природних ресурсів — може бути замінена штучним.

Крос-курс — співвідношення між двома валютами, яке встановлюється з їх курсу щодо курсу третьої валюти. Часто виникають ситуації, коли не вигідно або неможливо здійснювати пряму купівлю певної іноземної валюти. Тоді використовують крос-курс.

Кругообіг капіталу — безперервний рух капіталу, в процесі якого він послідовно проходить три стадії, набуваючи на кожній з них певної функціональної форми і повертається до своєї висхідної форми – грошової.

Кузнец Саймон Сміт (1901—1985) — відомий американський економіст, фахівець з питань національного доходу, проблем циклів і коливань в економіці. Лауреат Нобелівської премії (1971).

Культура — набір базових цінностей, переконань, негласних угод і норм, що поділяють всі члени суспільства або організації.

Кумулятивний залишок чистого прибутку — розрахована сальдовим методом на звітну дату сума чистого прибутку (з урахуванням обсягу чистого прибутку / збитку попередніх періодів звітного року).

Кумулятивний приріст інфляції — добуток індексів інфляції за період, що складається з трьох останніх років, включаючи звітний (П(С)БО № 22 "Вплив інфляції").

Купівельна спроможність грошей — певна кількість товарів і послуг, яку можна придбати за одиницю грошей. Цей показник виражає реальну вартість на відміну від номінальної вартості грошей.

Купон — відривна (відрізна) частина цінного паперу, що дає право на одержання у встановлені в ньому терміни доходу (відсотків), дивідендів за ним. Найчастіше купон є атрибутом облігації, яка називається в цьому випадку купонною.

Купонний ощадний (депозитний) сертифікат — ощадний (депозитний) сертифікат, що має окремі купони, на кожному з яких зазначено строк здійснення виплати процентної плати. У разі настання цього строку банк відриває купон і виплачує власнику сертифіката дохід згідно з визначеним процентом.

Курс «аутрайт» — курси валют за строковими операціями, які визначаються методом премії чи дисконту (знижки).

Курс емісії акцій — курс, за яким відбувається підписка на акції. З юридичного погляду, нижньою межею курсу емісії нових акцій є їх номінальна вартість, з економічного — номінальна вартість плюс витрати на проведення емісії. Верхня межа курсу емісії — це ринковий курс акцій.

Курс покупки — курс, за яким банк купує валюту.

Курс продавця — курс, за яким банк продає валюту.

Курсова різниця — різниця, яка є наслідком перерахунку однакової кількості одиниць іноземної валюти в національну валюту України при різних валютних курсах.

Л

Ляг — економічний показник, який характеризує часовий інтервал між зміною двох взаємопов'язаних соціально-економічних явищ, одне з яких є причиною, а інше — наслідком.

Лаж — приплата до встановленого курсу валюти або ціни акції; термін, що застосовується при характеристиці інфляції, виражаючи різницю між цінністю металічної монети і знеціненої при інфляції однойменної паперової купюри.

Ланцюжок цінностей — поняття, введене М. Портером і розглянуте у межах системи вартості. У контексті конкуренції М. Портер визначає вартість як суму, що покупець згідний її сплатити за те, що йому поставляють. Ланцюжок цінностей ілюструє додавання вартості до продукту, починаючи з придбання сировини і завершуючи виробництвом готового виробу. Досліджуючи процес крок за кроком, можна встановити, де фірма конкурентоспроможна, а де — ні.

Латифундія — назва великих земельних володінь, маєтків у деяких країнах.

Левант — загальна назва країн східного узбережжя Середземного моря, Близького Сходу. Уживали до початку ХХ ст.

Леверидж фінансовий (див. *Фінансовий леверидж*).

Легалізація (відмивання) доходів — вчинення дій, спрямованих на приховування чи маскування незаконного походження коштів або іншого майна чи володіння ними, прав на такі кошти або майно, джерела їх походження, місцезнаходження, переміщення, а так само набуття, володіння або використання коштів або іншого майна, за умови усвідомлення особою, що вони були доходами, з метою надання правомірного вигляду володінню, користуванню або розпорядженню доходами або дій, спрямованих на приховування джерел походження таких доходів.

Лен — 1) у Західній Європі за феодалізму (переважно в Німеччині) — земельне володіння (рідше якесь інше джерело прибутків), яке васал одержував від сеньйора за умови виконання васалом військової служби. Від ХІІ ст. (на відміну від беніфіції) передавалось у спадок; 2) податок, який збирали з ленного помістя.

Ленд-лів — система передачі США в позику або в оренду зброї, боєприпасів, стратегічної сировини та інших матеріальних ресурсів країнам антифашистської коаліції під час Другої світової війни (1939—1945).

Лендлорд — великий землевласник у Великій Британії.

Лібералізм економічний (політика *laissez faire*) — політика невтручання держави в економіку; сукупність економічних свобод: вільна конкуренція, вільне підприємництво, вільні ринки, вільні ціни, вільна торгівля тощо.

ЛІБОР (London Inter Offered Rate) — середня ставка відсотка, за якою банки в Лондоні надають позики у євровалютах першокласним банкам шляхом розміщення в них депозитів.

Ліга страхових організацій України — некомерційне об'єднання страховиків з метою обстоювання їхніх інтересів у владних структурах, сприяння розвитку страхового законодавства, підвищення кваліфікації персоналу та інформаційного забезпечення страхових компаній, налагодження контактів з відповідними об'єднаннями (асоціаціями) інших держав.

Лідерство (керівництво) — 1) здатність індивіда до досягнення деяких цілей чи впливу на інших людей; 2) управлінська функція, що передбачає використання впливу менеджера для мотивації працівників на досягнення цілей організації.

Лідерство в цінах — модель ціноутворення, в якій підприємство-лідер встановлює ціну, а інші нею керуються.

Лідерство за витратами — конкурентна стратегія, яка передбачає, що організація активно використовує нові методи підвищення продуктивності, проводить тотальне скорочення витрат і жорстко контролює їх, пропонуючи товар, що не поступається за якістю продукції конкурентів, але за нижчими цінами.

Лізгольдер — земельні орендарі в Англії пізнього середньовіччя. Л. одержували в оренду домен (великий лізгольд) або частину домена (малий лізгольд) на термін, який визначав лорд. З'явилися наприкінці XIII ст., а існували подекуди ще й уXIX ст.

Лізинг бартерний — форма лізингу, яка передбачає замість лізингових платежів поставку лізингоодержувачем лізингодавцю будь-яких товарів, що є в лізингоодержувача, за умови згоди лізингодавця прийняти ці товари замість лізингових платежів.

Лізинг зворотний — господарська операція, яка передбачає продаж основних фондів з одночасним зворотним отриманням таких основних фондів в оперативний або фінансовий лізинг.

Лізинг міжнародний — лізингова діяльність, в якій беруть участь лізингові компанії та господарюючі суб'єкти будь-яких двох і більше іноземних держав.

Лізинг оперативний — договір лізингу, в результаті укладення якого лізингоодержувач на своє замовлення отримує у платне користування від лізингодавця об'єкт лізингу на термін, менший строку, за який амортизується 90% вартості об'єкта лізингу, визначеної в день укладення договору. Після закінчення строку договору оперативного лізингу він може бути продовжений або об'єкт лізингу підлягає поверненню лізингодавцю і може бути повторно переданий у користування іншому лізингоодержувачу за договором лізингу. **Форми оперативного лізингу:** зворотний лізинг, пайовий лізинг і міжнародний лізинг.

Лізинг фінансовий — це договір лізингу, в результаті укладення якого лізингоодержувач на своє замовлення отримує у платне користування від лізингодавця об'єкт лізингу на термін, не менший строку, за який амортизується 60% вартості об'єкта лізингу, визначеної в день укладення договору. Після закінчення строку договору фінансового лізингу об'єкт лізингу, переданий лізингоодержувачу згідно з договором, переходить у власність лізингоодержувача або викупується ним за залишковою вартістю.

Лізинг — довготермінова оренда машин, обладнання, споруд виробничого призначення, що є способом фінансування інвестицій і активізації збуту.

Лізингова (орендна) ставка відсотка — ставка відсотка, за якою теперішня вартість суми мінімальних лізингових (орендних) платежів та негарантованої ліквідаційної вартості дорівнює справедливій вартості об'єкта фінансового лізингу (оренди) на початок строку лізингу (оренди).

Лізингова компанія — юридична особа, яка передає право володіння і користування неспоживною річчю (предметом лізингу), визначеною індивідуальними ознаками та віднесеною згідно з законодавством до основних фондів, фізичній або юридичній особі (лізингоодержувачу) відповідно до договору лізингу.

Лізинговий кредит — стосунки між юридичними особами, що виникають унаслідок оренди майна і супроводжуються укладанням лізингової угоди.

Лізинговий платіж — платіжна операція лізингоодержувача (фінансова, майнова або інша) на адресу лізингодавця, що включає в себе вартість амортизації предмета лізингу, плату за залучені кредитні ресурси на реалізацію лізингової угоди, лізингову маржу і ризикову премію та інші платежі відповідно до договору лізингу.

Лізингодавець — юридична особа, яка передає право володіння та користування предметом лізингу лізингоодержувачу.

Лізингоодержувач — фізична або юридична особа, яка отримує право володіння та користування предметом лізингу від лізингодавця.

Ліквідатор — фізична особа, яка відповідно до рішення арбітражного суду здійснює ліквідацію визнаного банкрутом суб'єкта підприємницької діяльності та забезпечує задоволення вимог кредиторів.

Ліквідаційна вартість (див. *Вартість ліквідаційна*).

Ліквідаційна вартість майна — імовірна ціна, за яку майно можна буде продати на ринку з урахуванням терміну продажу, визначеного ліквідаційною комісією.

Ліквідаційна маса — сукупність усіх видів майнових активів банкрута, що належать йому на правах власності або повного господарського відання (за винятком майна, що є предметом застави). До ліквідаційної маси включаються також майнові активи інших осіб, які відповідно до законодавчих актів або установчих документів банкрута відповідають за його зобов'язаннями.

Ліквідаційна процедура — це здійснення щодо визнаного банкрутом підприємства заходів, пов'язаних із задоволенням вимог кредиторів через продаж його майна та ліквідацію юридичної особи боржника.

Ліквідаційний баланс — це баланс підприємства, який складається після проведення ліквідаційних процедур, тобто після реалізації майнових об'єктів, які входять до складу ліквідаційної маси і необхідні для повного задоволення претензій кредиторів, та після розподілу виручених сум між кредиторами.

Ліквідація — процедура припинення функціонування підприємства як юридичної особи.

Ліквідація добровільна підприємства-боржника — процедура ліквідації неспроможного підприємства, яка здійснюється поза судовими органами на

підставі рішення власників або угоди, укладеної між власниками даного підприємства та кредиторами, і під контролем кредиторів.

Ліквідація збитків — термін означає комплекс робіт з визначення та виплати страхового відшкодування.

Ліквідні активи — майно підприємства, що користується високим попитом на ринку та може бути швидко реалізоване.

Ліквідність — здатність матеріальних засобів та інших ресурсів швидко обертатись у гроші; здатність підприємства вчасно сплачувати свої зобов'язання, перетворювати статті активу балансу на гроші.

Ліквідність активів — характеристика окремих видів активів підприємств з огляду на їх здатність до швидкого перетворення у грошову форму без втрати своєї збалансованої вартості з метою забезпечення необхідного рівня платоспроможності підприємства.

Ліквідність балансу — це можливість суб'єкта господарювання перетворити свої активи у готівку та погасити зобов'язання, або ступінь покриття боргових зобов'язань підприємства його активами, строк перетворення яких на грошові кошти відповідає строку погашення платіжних зобов'язань

Ліквідність валютна (див. *Валютна ліквідність*).

Ліквідність підприємства — його здатність швидко продати активи й одержати гроші для оплати своїх зобов'язань.

Ліміт боргу місцевих органів влади — гранична величина заборгованості органів місцевого самоврядування по муніципальних позиках, яка встановлюється центральною владою. Ліміт боргу місцевих органів влади може встановлюватися у законодавчому порядку або Міністерством фінансів України; показник використовується у зарубіжній практиці.

Ліміт витратний (див. *Витратний ліміт*).

Ліміт картковий (див. *Картковий ліміт*).

Ліміт каси — гранична сума грошей, що може зберігатись у касі підприємства. Встановлюється банком залежно від конкретних умов діяльності підприємства.

Лімітуванням позик — це спосіб встановлення сум граничної заборгованості по позиках конкретному позичальнику, що здійснюється через встановлення лімітів кредитування.

Ліст (List) Фрідріх (1789—1846) — німецький економіст, критик ліберальної доктрини, теоретик протекціонізму.

Лістинг — сукупність процедур з включення цінних паперів до реєстру організатора торгівлі та здійснення контролю за відповідністю цінних паперів і емітента умовам і вимогам, встановленим у правилах організатора торгівлі.

ЛІФО — 1) метод бухгалтерського обліку запасів за ціною партії товарів останнього надходження чи останньої виготовленої партії; 2) метод обчислення відсотків за вкладом, який було внесено кількома частинами, в разі вилучення вкладником певної частини цього вкладу. Згідно з цим методом вважається, що вкладник вилучає суму коштів, яка надійшла від нього останньою; 3) метод обліку вартості цінних паперів, що реалізуються інвестиційним фондом, згідно

з яким їхня облікова вартість вважається такою, що дорівнює обліковій вартості аналогічних цінних паперів, придбаних останніми.

Ліцензійний платіж — плата за надання прав на використання об'єкта права інтелектуальної власності, що є предметом ліцензійного договору. До Л. п. належать паушальний платіж, роялті та комбінований платіж.

Ліцензія — один із засобів протекціонізму, який надає право займатися певним видом зовнішньоторговельної діяльності.

Ліцензія антидемпінгова — належним чином оформлене право на імпорт в Україну протягом установленого строку певного товару (товарів), який (які) є об'єктом антидемпінгового розслідування та/або антидемпінгових заходів.

Ліцензія банківська (див. *Банківська ліцензія*).

Ліцензія генеральна — відкритий дозвіл на експортні (імпортні) операції по певному товару (товарах) та (або) з певною країною (групою країн) протягом періоду дії режиму ліцензування по цьому товару (товарах).

Ліцензія експортна (імпортна) — належним чином оформлене право на експорт (імпорт) протягом установленого строку певних товарів або валютних коштів з метою інвестицій та кредитування.

Ліцензія компенсаційна — належним чином оформлене право на імпорт в Україну протягом установленого строку певного товару (товарів), який (які) є об'єктом антисубсидійного розслідування та/або компенсаційних заходів.

Ліцензія компенсаційна — належним чином оформлене право на імпорт в Україну протягом установленого строку певного товару (товарів), який є об'єктом антисубсидійного розслідування та/або компенсаційних заходів.

Ліцензія на страхову діяльність — документ, що засвідчує право страхової компанії брати на страхування (перестраховання) страхові ризики певного виду. Видається Комітетом у справах нагляду за страховою діяльністю, має спеціальну форму і містить такі обов'язкові реквізити: повну і скорочену назви страховика та його юридичну адресу, перелік видів страхування з добровільного і обов'язкового страхування, назву території, на якій страховик і його філії мають право укладати договори страхування, термін дії, реєстраційний номер і дату видачі ліцензії тощо. У разі порушення страхового законодавства ліцензія може бути відкликана.

Ліцензія разова (індивідуальна) — разовий дозвіл, що має іменний характер і видається для здійснення кожної окремої операції конкретним суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності на період, не менший ніж той, що є необхідним для здійснення експортної (імпортної) операції.

Ліцензія спеціальна — належним чином оформлене право на імпорт в Україну протягом установленого строку певного товару (товарів), який (які) є об'єктом спеціального розслідування та/або спеціальних заходів.

Ллойд — 1) міжнародний страховий ринок, розташований у Лондонському Сіті; 2) корпорація (об'єднання) юридично незалежних страховиків, кожен з яких самостійно приймає на страхування ризики, виходячи зі своїх фінансових можливостей. Кожний член Л. на забезпечення своєї діяльності має внести вагому суму у вигляді депозиту. Члени Л. об'єднані в синдикати, що їх очолюють *андеррайтери*. Останні приймають на страхування ризики від імені

членів синдикату. Заснований у 1734 р. Нині є вельми значним страховиком і перестраховиком, особливо морських, авіаційних, автомобільних нафтогазодобувних ризиків. Багато українських страховиків перестраховують ризики на ринку Ллойда.

Логістика — комплекс заходів з управління матеріально-технічним забезпеченням і товарно-матеріальними запасами на підприємстві, спрямований на оптимізацію руху сировини, матеріалів, продукції на всіх стадіях операційного циклу: транспортування, складування, виробництво, збут.

Ломбард — фінансова установа, виключним видом діяльності якої є надання на власний ризик фінансових кредитів фізичним особам за рахунок власних або залучених коштів, під заставу майна на визначений строк і під певний відсоток та надання супутніх послуг ломбарду.

Ломбардна операція — операція фізичних чи юридичних осіб з отримання коштів від юридичної особи під заставу товарів або валютних цінностей.

Ломбардний кредит (див. *Кредит ломбардний*).

Лот — об'єкт, що виставляється для продажу на аукціоні.

Лот цінних паперів — встановлена фондовою біржею мінімальна кількість цінних паперів, яка може міститися в заявці.

Лотерея — господарська операція, яка передбачає продаж гравцю права на участь у розігруванні призу за випадковою вірогідністю за кошти або в обмін на інші цінності, а також безоплатне отримання такого призу у власність, у разі визнання такого гравця переможцем.

Лукас (Lucas) Роберт (нар. 1937) — відомий американський економіст, лауреат Нобелівської премії (1995), представник неокласичного напрямку в економічній науці, зокрема "нової класики". Його праці пов'язані з проблемою "адаптивних", раціональних очікувань. Формування теорії раціональних очікувань ознаменувало переосмислення суті макроекономічних досліджень, що тривали впродовж 70-х рр. ХХ ст.

Людський капітал — запас у людини здоров'я, знань, навичок, здібностей, мотивацій, що сприяють зростанню продуктивності її праці і впливають на збільшення доходів (заробітків).

Люстрації — у Польщі (XVI—XVIII ст.), у Литві, Білорусі та на Правобережній Україні (XVIII—XIX ст.) — періодичні описи державного майна для обліку його прибутків. Проводили як уряд Речі Посполитої, так і російський уряд.

М

Магазин — об'єкт стаціонарної роздрібної торгівлі, розміщений у відокремленій будівлі або приміщенні, що має торговий зал для покупців з достатньою торговою площею для їх обслуговування та систему спеціальних приміщень (для зберігання товарів, підготовки їх для продажу, підсобних,

адміністративних, технічних тощо), оснащених торгово-технологічним устаткуванням, застосовує різні форми продажу товарів у широкому асортименті, надає населенню додаткові послуги, забезпечує високу культуру торгівлі.

Магазин безмитної торгівлі (безмитний магазин) — пункт роздрібною торгівлі товарами (супутніми послугами), які перебувають під митним режимом, відповідно до якого товари (супутні послуги), не призначені для споживання на митній території України, ввозяться, знаходяться та поставляються під митним контролем у пунктах пропуску на митному кордоні, відкритих для міжнародного сполучення, інших зонах митного контролю, визначених митними органами України, без справляння ввізного мита, цього податку, а також інших податків і зборів, базою оподаткування яких є вартість таких товарів (супутніх послуг), заходів нетарифного регулювання та ліцензування діяльності з роздрібною торгівлі товарами (супутніми такому продажу послугами), зокрема підакцизними.

Майнова шкода (див. *Шкода майнова*).

Майнове страхування (див. *Страхування майнове*).

Майновий сертифікат — іменний документ, який видається споживчим товариством, споживспільною пайовику та засвідчує право на пай (частку) в майні споживчого товариства, підприємства.

Майнові податки (див. *Податки майнові*).

Майорат — 1) у феодальному праві та в праві деяких сучасних країн форма спадкування нерухомого майна (найчастіше земельної власності), за яким воно повністю передається старшому за віком члену сім'ї; 2) маєток, що передається у спадок старшому в сім'ї.

Маклер — працівник фондової біржі, що забезпечує проведення біржових торгів і контроль за виконанням Правил фондової біржі у межах своєї компетенції.

Макроекономіка — 1) економіка як ціле або її найважливіші складові; 2) розділ економічної теорії, що вивчає економіку загалом або її основні складові.

Макроекономічна безпека — стан економіки, при якому досягається збалансованість макроекономічних відтворювальних пропорцій.

Максимальний виробничий запас (див. *Запас виробничий максимальний*).

Максимізація граничної корисності — таке впорядкування покупцем свого споживання, за якого кожен окремий товар приносить йому однакову граничну корисність на кожну витрачену гривню.

Максимізація прибутку — максимізація різниці між валовим виторгом і валовими витратами ($TR - TC$). Основні методи максимізації прибутку: метод сукупного аналізу — зіставлення сукупних величин; метод граничного аналізу — зіставлення граничних величин.

Маневреність власного капіталу — показник, який характеризує частку власного капіталу, що використовується для фінансування поточної діяльності, тобто вкладається в оборотні кошти.

Манор — феодальний маєток у середньовічній Англії.

Маржа — різниця між відповідними доходами та витратами.

Маржа прибутку (див. *Рентабельність реалізованої продукції за чистим прибутком (маржа прибутку)*).

Маржиналізм (маржинальна економічна теорія) — узагальнення ідей і концепцій, в основу яких покладені дослідження граничних економічних величин як взаємозалежних явищ економічної системи на мікро- і макрорівнях.

Маржинальний аналіз (див. *Аналіз маржинальний*).

Маржинальний дохід – різниця між доходом від реалізації та змінними витратами підприємства.

Маржинальний дохід (брутто-прибуток) – різниця між доходом від реалізації продукції та змінними витратами.

Маржинальний дохід на зведену одиницю продукції – сума величин маржинальних доходів різних виробів, зважених за допомогою комбінації їх продажу.

Маржинальний дохід на одиницю обмежуючого чинника – маржинальний дохід, який розраховується як співвідношення маржинального доходу на одиницю продукції та значення того ресурсу, що обмежує діяльність підприємства.

Маржинальний прибуток — різниця між виручкою від реалізації та змінними витратами. Це та сума прибутку, який спрямовується на покриття постійних витрат та на формування прибутку. Маржинальний прибуток можна розраховувати як на весь обсяг реалізації, так і на одиницю продукції. Цей показник використовується в процесі аналізу точки беззбитковості.

Марка — грошова одиниця Німеччини та Фінляндії. одна німецька М. поділяється на 100 пфенігів, одна фінська М. поділяється на 100 пенні.

Маркет-мейкер — член біржі, який згідно з правилами фондової біржі бере на себе зобов'язання щодо підтримання ліквідності ринку цінних паперів, які допущені до торгівлі.

Маркс (Marx) Карл Генріх (1818—1883) — всесвітньо відомий німецький економіст, основоположник наукового комунізму.

Марракеські домовленості — міжнародні угоди, згідно з якими держави-учасниці визнають, що їх економічні та торговельні відносини повинні сприяти підвищенню рівня життя, досягненню повної зайнятості, постійному зростанню реальних доходів та ефективного попиту населення, зростання виробництва і торгівлі товарами та послугами при найбільш ефективному використанні світових ресурсів згідно з цілями сталого розвитку. При цьому вони декларують прагнення сприяти захисту і збереженню довкілля з урахуванням потреб та інтересів, пов'язаних з неоднаковим рівнем їх економічного розвитку.

Масова оцінка майна — визначення вартості майна підприємства з використанням стандартної методології та стандартного набору вихідних даних.

Масштаб оподаткування — одиниця, що кладеться в основу вимірювання податку.

Материнське (холдингове) підприємство — підприємство, яке здійснює контроль дочірніх підприємств (П(С)БО № 19 «Об'єднання підприємств»).

Матеріаломісткість абсолютна — витрати основних видів сировини і матеріалів за абсолютними значеннями на фізичну одиницю виготовленої продукції.

Матеріаловіддача — обернений до матеріаломісткості показник, що характеризує відношення вартості виготовленої продукції до матеріальних витрат.

Матеріаломісткість загальна — вартість всіх матеріальних витрат на одиницю виробу або на одну гривню виготовленої продукції.

Матеріаломісткість питома — витрати основних видів сировини і матеріалів на одиницю експлуатаційної характеристики питомих продукції.

Матеріальні активи (див. *Активи матеріальні*).

Матрикулярні внески — порядок формування бюджету центрального уряду, згідно з яким його доходи утворюються за рахунок відрахувань окремих територій, що входять до складу держави і пов'язуються з фінансуванням конкретного списку централізованих витрат. Мали місце у німецькому Союзі у процесі створення Німецької імперії як внески членів союзної держави однієї з цих держав для виконання делегованих їм спільних функцій. Подібна система формування центрального бюджету використовувалась на етапі становлення федеративних держав. На цих засадах формувался Союзний бюджет колишнього СРСР у 1991 р. у період розпаду союзної державності. В Україні на побутовому рівні ідеологія матрикулярних внесків обстоюється у формі так званої моделі формування бюджету “знизу догори”. У сучасних умовах у зарубіжних країнах матрикулярні внески як спосіб формування бюджету центрального уряду не використовуються.

Матрикулярні внески — порядок формування бюджету центрального уряду, згідно з яким його доходи утворюються за рахунок відрахувань окремих територій, що входять до складу держави і пов'язуються з фінансуванням конкретного списку централізованих витрат. Мали місце у німецькому Союзі у процесі створення Німецької імперії як внески членів союзної держави однієї з цих держав для виконання делегованих їм спільних функцій.

Матриця відповідальності — це графічне визначення того, хто що робить по проєкту, або закріплення відповідальності членів проєктної команди за виконання окремих елементів проєкту і відносини із залученими до цього партнерами.

Матрична організація — тип адаптивної структури, в якій члени сформованої групи несуть відповідальність за свою діяльність перед керівником конкретного проєкту, де вони працюють постійно.

Медичне страхування (див. *Страхування медичне*).

Медіана — значення ознаки, яке припадає на середину впорядкованого ряду та поділяє його на дві рівня за обсягом частини.

Межа бідності — рівень доходу, нижче від якого є неможливим задоволення основних потреб. Нині М. б. встановлюється як частка прожиткового мінімуму на одну особу в розрахунку на місяць.

Межа виробничих можливостей національної економіки — максимальний обсяг продукції, що її може виробити економіка за даного рівня технологічного розвитку та наявних факторів виробництва.

Межа малозабезпеченості — величина сукупного доходу на душу населення, який забезпечує працездатному громадянину споживання товарів і послуг на мінімальному рівні, встановленому законодавством.

Меморіальний сертифікат (див. *Ордер меморіальний*).

Мен Т. (1571 — 1641) — англійський економіст, представник розвиненого меркантилізму. Багатство пов'язував з грошима та вважав за необхідне домагатися їх збільшення шляхом перевищення вивозу товарів над їх ввезенням, надаючи велике значення посередницькій торгівлі. У зв'язку з цим розглядав гроші не тільки як скарб, а й як засіб обігу.

Менгер (Menger) **Карл** (1840—1921) — австрійський економіст, засновник австрійської школи політичної економії, один з основоположників теорії граничної корисності.

Менеджер проекту — менеджер, відповідальний за реалізацію певного робочого завдання, що вимагає участі інших співробітників того ж самого організаційного рівня.

Менеджмент — мистецтво керувати інтелектуальними, фінансовими, сировинними, матеріальними ресурсами з метою найефективнішої виробничої діяльності.

Менеджмент податковий (див. *Податковий менеджмент*).

Менеджмент стратегічний (див. *Стратегічний менеджмент*).

Менеджмент фінансовий (див. *Фінансовий менеджмент*).

Меркантилізм — напрям економічної думки (XVI—XVIII ст.), представники якого ототожнювали багатство країни з грошми і розглядали їх як найважливіший засіб економічного зростання, а джерело багатства убачали у зовнішній торгівлі, у забезпеченні активного торговельного балансу; головною особливістю напряму є пропаганда ідей протекціоністської економічної політики держави, тобто його участі в керуванні господарською системою.

Металева теорія грошей (див. *Теорія грошей металева*).

Металеві гроші (див. *Гроші металеві*).

Металеві рахунки — рахунки, які відкриваються уповноваженими банками України для обліку операцій, що здійснюються з банківськими металами.

Метали банківські (див. *Банківські метали*).

Метод «видатки—випуск» — метод визначення рівноважного ВВП на умовах тотожності між сукупними видатками і виробленим ВВП.

Метод «вилучення—ін'єкції» — метод визначення рівноважного ВВП на умовах тотожності між вилученнями та ін'єкціями в економічному кругообігу.

Метод MIPS (Material Input Per Service Unit — мільйон інструкцій у секунду) — метод, за допомогою якого можна описати споживання природних ресурсів, зумовлене життєвим циклом виробу. MIPS виражена математичною формулою MI/S , за допомогою якої можна оцінити матеріаломісткість товару (MI) протягом усього його життєвого циклу на одиницю обслуговування або на одиницю корисності (S). Чим менша матеріаломісткість стосовно одиниці

наданої послуги, тим ефективніше споживаються природні ресурси. Метод MIPS можна застосовувати для оцінювання екологічної ефективності використання природних ресурсів.

Метод витрат — метод оцінки вартості майна підприємства, який ґрунтується на визначенні відновної вартості активів, тобто передбачає здійснення оцінки вартості майна з використанням інформації про вартість його відтворення в існуючому вигляді в цінах на момент оцінки.

Метод експертних оцінок — метод прогнозування, що базується на досягненні спільної згоди групою експертів.

Метод ефективної ставки відсотка — метод нарахування амортизації дисконту або премії, за яким сума амортизації визначається як різниця між доходом за фіксованою ставкою відсотка і добутком ефективної ставки й амортизованої вартості на початок періоду, за який нараховується відсоток (П(С)БО № 12 «Фінансові інвестиції»).

Метод калькулювання – науково обґрунтована сутність прийомів, які застосовуються під час калькулювання собівартості продукції (як усєї товарної продукції, так і окремих її видів).

Метод участі в капіталі — метод обліку інвестицій, згідно з яким балансова вартість інвестицій відповідно збільшується або зменшується на суму збільшення або зменшення частки інвестора у власному капіталі об'єкта інвестування (П(С)БО № 3 «Звіт про фінансові результати»).

Методи екстраполяції — методи прогнозування фінансових показників, які ґрунтуються на поширенні кількісних (статистичних) висновків щодо існуючих тенденцій, одержаних у результаті вивчення минулих подій, на майбутні (прогнозні) періоди. Основними методами екстраполяції є: методи визначення середніх величин; екстраполяція тренду; експоненціальне згладжування.

Методи фінансового аналізу неформалізовані — методи аналізу, які ґрунтуються на описуванні аналітичних процедур на логічному рівні, а не на жорстких взаємозв'язках і залежностях, тобто це методи експертних оцінок і сценаріїв, психологічні, морфологічні, порівняльні, побудови системи показників та аналітичних таблиць.

Методи фінансового аналізу формалізовані — методи аналізу, в основу яких покладені жорстко формалізовані аналітичні залежності (методи ланцюгових підстановок, арифметичних різниць, балансовий, відсоткових чисел, диференціальний, інтегральний, метод дисконтування тощо).

Методи фінансового аналізу — комплекс науково-методичних інструментів та принципів дослідження фінансового стану підприємства.

Методологія та методика фінансового аналізу — сукупність видів, прийомів, методів фінансового аналізу, які використовуються для конкретних цілей вивчення фінансового стану підприємства.

Методологія фінансової науки — система наукових принципів, на основі яких базується фінансове дослідження, вибираються мета, зміст, сукупність пізнавальних засобів, методів, прийомів дослідження, що забезпечують отримання максимально об'єктивної, точної, систематизованої інформації про фінансові процеси та явища.

Метрополія — 1) у Стародавній Греції це назва міста-держави (поліса) щодо заснованих ним в інших землях поселень; 2) держава, яка володіє колоніями.

Механізм валютної інтеграції — сукупність валютно-кредитних методів регулювання, спрямованих на поступовий перехід до вищого ступеня інтеграції.

Механізм господарський (див. *Господарський механізм*).

Механізм забезпечення фінансової безпеки держави — система організаційних та інституційно-правових заходів впливу, спрямованих на своєчасне виявлення, попередження, нейтралізацію та ліквідацію загроз фінансовій безпеці держави.

Механізм ринковий (див. *Ринковий механізм*).

Механізм фінансовий (див. *Фінансовий механізм*).

Механізм фінансового менеджменту — цілісна, взаємопов'язана та взаємодіюча система рівнів, систем забезпечення, методів, важелів та інструментів розроблення, прийняття та реалізації управлінських рішень з питань фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання.

Мирова угода — це процедура досягнення домовленості між боржником та кредиторами щодо пролонгації строків сплати належних кредиторам платежів або щодо зменшення суми боргів. Мирова угода між боржником і кредиторами може бути укладена на будь-якому етапі провадження справи про банкрутство.

Митна вартість товару — вартість товару, що визначається відповідно до положень Закону України «Про Єдиний митний тариф» і використовується виключно для цілей митного оподаткування товарів та ведення митної статистики.

Митна політика — система принципів та напрямів діяльності держави у сфері забезпечення своїх економічних інтересів та безпеки за допомогою митно-тарифних та нетарифних заходів регулювання зовнішньої торгівлі.

Митне регулювання — регулювання питань, пов'язаних із встановленням мит та митних зборів, процедурами митного контролю, організацією діяльності органів митного контролю України.

Митний брокер — підприємство, що здійснює декларування товарів, які переміщуються через митний кордон України, має свідоцтво на право здійснення митної брокерської діяльності, видане спеціально вповноваженим центральним органом виконавчої влади в галузі митної справи.

Митний контроль — діяльність митних органів з перевірки дотримання встановлених правил ввезення, вивезення чи транзиту товарів через митний кордон, їх митного оформлення, нарахування та стягнення мита.

Митниця — державний заклад, через який повинні ввозитися або вивозитися усі переміщувані через кордон товари і вантажі з метою їх митного контролю і стягування відповідних мит і зборів.

Мито адвалере — мито, що нараховується у відсотках до митної вартості товарів та інших предметів, які обкладаються митом.

Мито вивізне — мито, що нараховується на товари та інші предмети при їх вивезенні за межі митної території України.

Мито державне — грошовий збір, що справляється в судових та арбітражних органах, органах державного нотаріату, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства закордонних справ України, Державного патентного відомства України, міських, сільських та селищних Рад народних депутатів та інших органах, передбачених законодавством України, за вчинення ними окремих дій та видачу документів.

Мито комбіноване — мито, що поєднує обидва види митного обкладення (адвалтерне та специфічне).

Мито компенсаційне — особливий вид мита, що справляється у разі ввезення на митну територію України товару, що є об'єктом застосування компенсаційних заходів (попередніх або остаточних).

Мито — непрямий податок, що стягується з товарів, транспортних засобів, інших предметів, які переміщуються через митний кордон країни.

Мід (Meade) Джеймс Едуард (1907—1995) — відомий англійський економіст, фахівець з питань міжнародної торгівлі, лауреат Нобелівської премії (1977).

Міжбанківський ринок — частина фінансового ринку, де тимчасово вільні грошові ресурси кредитних установ залучаються і розміщуються банками між собою переважно у формі міжбанківських депозитів на короткі терміни.

Міжбанківські кредити (див. *Кредити міжбанківські*).

Міжбюджетні взаємовідносини — форма, у якій забезпечується взаємозв'язок різних ланок бюджетної системи. Міжбюджетні взаємовідносини визначаються державним, територіальним та бюджетним устроєм країни.

Міжбюджетні взаєморозрахунки — процес передачі коштів з Державного бюджету України місцевим бюджетам і навпаки, — з місцевих бюджетів до Державного бюджету України у процесі виконання бюджетів з метою збалансування доходів і витрат на всіх рівнях бюджетної системи.

Міжбюджетні трансферти (див. *Трансферти міжбюджетні*).

Міжміські розрахунки — розрахунки, які здійснюються між покупцем і постачальником, що перебувають у різних містах або регіонах.

Міжнародна асоціація з питань обслуговування цінних паперів (ISSA) — створена в 1979 р. за участі найбільших світових кастодіальних банків. Наразі поєднує понад 100 організацій-членів із 45 країн. До основних завдань Асоціації належать аналіз діяльності по здійсненню клірингу, розрахунків і депозитарного зберігання на ринку цінних паперів. ISSA сприяє підтримці зв'язків між компаніями, що надають інвестиційні послуги, підвищенню професіоналізму учасників фондового ринку, наданню допомоги з питань розвитку національних фондових ринків.

Міжнародна асоціація органів нагляду за страховою діяльністю (IAIS) — об'єднання, що засноване у 1994 р. Членами Асоціації є органи нагляду за страховою діяльністю майже 180 країн і юрисдикцій. Завдання, що їх ставить перед собою Асоціація — це налагодження співпраці між згаданими органами, встановлення міжнародних стандартів здійснення нагляду та регулювання у сфері страхування, підвищення професійного рівня учасників тощо. Очолює IAIS Виконавчий комітет. Крім того, існують ще три основні комітети —

Технічний, Комітет з ринків, що розвиваються, та Бюджетний. Підтримка роботи здійснюється Секретаріатом, який розташований у Банку з міжнародних розрахунків у м.Базелі (Швейцарія).

Міжнародна асоціація свопів і деривативів (International Swaps and Derivatives Association, Inc. — ISDA) — об'єднання національних асоціацій, створене в 1985 р., яке спочатку поєднувало 18 дилерів свопів і деривативів. Наразі налічуєть понад 550 членів ISDA. Основною метою діяльності Асоціації є стандартизація функціонування ринку деривативів. Характерними для ISMA, IPMA і ISDA є те, що вони становлять своєрідні СРО з правилами діяльності у вигляді рекомендацій. Проте учасники не завжди дотримуються цих правил. Це головне, що відрізняє міжнародні СРО від національних, у яких за недотримання правил і стандартів діяльності учасниками СРО накладаються тверді і неминучі санкції.

Міжнародна асоціація учасників первинних ринків (International Primary Market Association, IPMA, London – IPMA) — об'єднання, створене в 1974 р., воно поєднує фінансових посередників, що здійснюють свою діяльність на первинних ринках акцій і облігацій. Діяльність IPMA тісно пов'язана з діяльністю ISMA.

Міжнародна кооперація — форма міжнародного поділу праці, яка полягає в розвитку міжнародних виробничих зв'язків, що виникають і здійснюються між міжнародно спеціалізованими суб'єктами з метою поєднання взаємодоповнюючих процесів.

Міжнародна організація — створене на основі міжнародного договору і статуту для виконання певних функцій об'єднання суверенних держав, яке має систему постійно діючих органів, володіє міжнародною правосуб'єктністю і засноване відповідно до міжнародного права.

Міжнародна організація комісій по цінним паперам (IOSCO) — міжнародна організація, створена в 1974 р. як Міжамериканська асоціація Комісій з цінних паперів. Ця організація, членами якої стали регулятивні органи фондових ринків країн-учасниць, на початку 90-х років виконувала переважно функції інформаційно-координуючого центру. Сьогодні це впливова й авторитетна міжнародна організація, яка координує діяльність світового ринку капіталів і поєднує комісії з цінних паперів більш ніж 120 країн світу. Штаб-квартиру IOSCO розміщена в Монреалі.

Міжнародна платіжна система (див. *Платіжна система міжнародна*).

Міжнародна спеціалізація — форма міжнародного поділу праці, за якої зосередження однорідного виробництва у світі відбувається на основі прогресуючої диференціації виробничих процесів між різними країнами та їх суб'єктами.

Міжнародна торгівля — форма міжнародних економічних відносин, яка передбачає переміщення товарів і послуг за межі, що позначені державними кордонами.

Міжнародна трудова міграція — форма міжнародних економічних відносин, яка полягає у переливанні трудових ресурсів з одних країн в одні і

виражає процес перерозподілу трудових ресурсів між ланками світового господарства.

Міжнародна фінансова безпека — комплекс міжнародних умов співіснування домовленостей та інституціональних структур, за яких кожна держава — член світової спільноти має можливість вільно обирати і здійснювати свою стратегію соціального, економічного і фінансового розвитку, не зазнаючи зовнішнього тиску і розраховуючи на невтручання, розуміння та взаємоприйнятну і взаємовигідну співпрацю з боку інших держав.

Міжнародна фінансова інституція — стабільний інститут багатосторонніх міжнародних відносин, що у своїй діяльності виходить за межі однієї країни і має постійну структуру органів наднаціонального регулювання.

Міжнародна фінансова політика (див. *Фінансова політика міжнародна*).

Міжнародне науково-технічне співробітництво — форма міжнародних економічних відносин, що становить систему економічних зв'язків у сфері науки, техніки, виробництва.

Міжнародний валютний фонд — міжнародна наднаціональна валютно-кредитна організація, що має статус спеціалізованої представницької установи ООН.

Міжнародний ідентифікаційний номер цінних паперів — номер (код), який дозволяє однозначно ідентифікувати цінні папери або інший фінансовий інструмент та присвоєння якого передбачено законами України.

Міжнародний поділ праці (МПП) — процес відособлення різних видів трудової діяльності на міжнародному рівні, які взаємодіють і взаємодоповнюють один одного, становлячи об'єктивну основу міжнародного обміну товарами, послугами та результатами інших видів діяльності.

Міжнародний ринок банківських кредитів — сфера ринкових відносин, де здійснюється рух позикового капіталу між країнами на умовах повернення та платності, формується попит і пропозиція кредитних ресурсів та позикового капіталу.

Міжнародний ринок боргових цінних паперів — складова міжнародного ринку кредитних ресурсів і водночас сегмент міжнародного ринку цінних паперів, де обертаються фінансові інструменти — коротко- та довгострокові боргові зобов'язання, що засвідчують боргові відносини між кредитором та позичальником.

Міжнародний ринок позичкового капіталу (МРПК) — система відносин у сфері акумуляції та перерозподілу позичкового капіталу між країнами; сукупність фінансово-кредитних установ і фондових бірж, що надають позики й кредити іноземцям.

Міжнародний рух капіталу (міжнародна міграція капіталу) — переміщення капіталів між країнами в пошуках вигіднішої сфери їх використання.

Міжнародний рух фінансових ресурсів — сукупність будь-яких операцій з переміщення через державний митний кордон як усередину певної країни, так і назовні активів (коштів), незалежно від їх національної належності та джерел походження.

Міжнародний фінансовий ринок (див. *Фінансовий ринок міжнародний*).

Міжнародні валютні відносини — форма міжнародних економічних відносин, пов'язаних з функціонуванням грошей як світових.

Міжнародні валютні ринки — міжнародна мережа офіційних центрів, де відбувається купівля-продаж іноземних валют.

Міжнародні економічні відносини — система економічних зв'язків з приводу виробництва, розподілу, обміну і споживання, що вийшли за межі національних господарств.

Міжнародні ринки титулів (або прав) власності — сфера, де відбувається купівля-продаж цінних паперів, що засвідчують участь інвестора в капіталі підприємств.

Міжнародні розрахункові грошові одиниці — штучно створені валютні одиниці, використовувані як умовний масштаб для зіставлення міжнародних вимог і зобов'язань, встановлення валютного паритету та валютного курсу.

Міжнародні фінансові організації (МФО) — організації, засновниками яких є кілька країн-членів МФО, які надають фінансові ресурси країнам - членам МФО на умовах, визначених їх статутними документами, і членом яких є Україна згідно з чинним законодавством.

Міжнародні фінансово-кредитні відносини — відносини, що виникають між суб'єктами світового господарства з приводу міжнародної міграції капіталів, тобто з приводу перемішень з одних країн в одні вартостей у товарній і/або грошовій формі з метою отримання їх власниками прибутків.

Міжфіліальні обороти (МФО) — взаємні розрахунки між установами банків, що входять до певної банківської системи, у зв'язку з виконанням доручень за різними банківськими операціями. МФО виникають під час здійснення безготівкових розрахунків між підприємствами та організаціями, які обслуговуються різними філіями одного банку, а також для здійснення внутрішньобанківських операцій тощо

Мікроекономіка — розділ економічної теорії, що вивчає поведінку окремих суб'єктів господарювання (домогосподарство, підприємство, інші учасники ринкових операцій) за умов рідкості (обмеженості) ресурсів та альтернативності напрямів їх використання.

Мілітаризація — підпорядкування економічного, громадського і політичного життя країни меті та завданням мілітаризму.

Мільль (Mill) **Джон** (1806—1873) — англійський економіст і філософ, представник класичної школи політичної економії.

Мінімальна дохідна база — гарантована державою дохідна база місцевих бюджетів, необхідна для формування мінімального бюджету. Забезпечується шляхом закріплення за місцевими бюджетами джерел доходів, які дозволяють органам місцевого самоврядування забезпечити фінансування послуг населенню на рівні мінімальних державних соціальних стандартів. Використовується як показник у практиці бюджетного регулювання зарубіжних країн.

Мінімальна заробітна плата (див. *Заробітна плата мінімальна*).

Мінімальна пенсія — державна соціальна гарантія, розмір якої визначається державою

Мінімальний бюджет органу місцевого самоврядування — розрахунковий обсяг місцевого бюджету, необхідний для фінансування послуг населенню відповідної адміністративно-територіальної одиниці на рівні мінімальних соціальних стандартів, який гарантується державою. У разі, коли органу місцевого самоврядування не вистачає власних коштів для формування мінімального бюджету, ці ресурси надаються йому державою на гарантованій основі. Використовується як показник у практиці фінансового вирівнювання в багатьох зарубіжних країнах. В Україні мінімальні місцеві бюджети — у стадії розробки.

Мінімальний виробничий запас (див. *Запас виробничий мінімальний*).

Мінімальний споживчий бюджет — набір продовольчих і непродовольчих товарів та послуг у натуральному і вартісному вираженні, що забезпечує задоволення основних фізіологічних і соціально-культурних потреб людини.

Мінімальні державні соціальні стандарти — гарантований державою рівень послуг на душу населення в межах усієї території країни, який надається місцевими органами і фінансується за рахунок місцевих бюджетів; показник, який використовується для розрахунку показника мінімального місцевого бюджету. Використовується в практиці бюджетного планування зарубіжних країн. В Україні мінімальні соціальні стандарти — у стадії розробки.

Мінімальні орендні платежі — платежі, що підлягають сплаті орендарем протягом строку оренди (за вирахуванням вартості послуг та податків, що підлягають сплаті орендодавцю, і непередбаченої орендної плати), збільшені: 1) для орендаря — на суму його гарантованої ліквідаційної вартості; 2) для орендодавця — на суму його гарантованої ліквідаційної вартості. У разі можливості та наміру орендаря придбати об'єкт оренди за ціною, нижчою за його справедливу вартість на дату придбання, мінімальні орендні платежі складаються з мінімальної орендної плати за весь строк оренди та суми, яку слід сплатити згідно з угодою на придбання об'єкта оренди (П(С)БО № 14 «Оренда»).

Міні-маркет — магазин сомообслуговування, торговою площею до 200 кв. м, з обмеженим асортиментом (500 асортиментних позицій) продовольчих товарів.

Місія — найбільш загальна мета організації як конкурентоспроможної структури, подана в узагальненій формі, яка чітко визначає основну причину існування організації.

Місце виникнення витрат – структурний підрозділ підприємства (робоче місце, дільниця, цех), по якому організовується планування, нормування та облік витрат виробництва для контролю та управління ними.

Місцева позика (запозичення) (див. *Позика місцева*).

Місцевий борг (див. *Борг місцевий*).

Місцевий бюджет інвестицій або розвитку — самостійний розділ бюджету, видатки якого спрямовуються на розширене виробництво, інвестиції, придбання обладнання, сплату основної частини боргу.

Застосовується як поняття в практиці бюджетного планування зарубіжних країн. В Україні введено поняття “видатки розвитку”.

Місцевий вексель (див. *Вексель місцевий*.)

Місцевий поточний бюджет — самостійний розділ бюджету, видатки якого спрямовуються на поточні потреби, утримання апарату управління, закладів соціально-культурної сфери, соціальне обслуговування, соціальний захист, соціальне забезпечення, сплату процентів за боргом та інше. Поняття, яке використовується в практиці бюджетного планування зарубіжних країн. У Законі України “Про бюджетну систему України” застосовується поняття “поточні видатки бюджету”.

Місцевий фінансовий орган — установа, яка, відповідно до законодавства України, організує та здійснює функції по складанню, виконанню місцевих бюджетів, контролю за витрачанням коштів розпорядниками бюджетних коштів, а також інші функції, пов’язані з управлінням коштами місцевого бюджету.

Місцеві бюджети — сукупність бюджетів, які складаються, затверджуються і виконуються відповідними місцевими органами влади і самоврядування.

Місцеві податки і збори — обов’язкові платежі, які згідно із законодавством запроваджуються органами місцевого самоврядування на підпорядкованій їм території і повністю зараховуються до відповідних місцевих бюджетів.

Місцеві податки — податки, що їх сплачують юридичні й фізичні особи для забезпечення наповнення місцевих бюджетів.

Місцеві позики — форма мобілізації фінансових ресурсів для потреб місцевих органів влади. Місцеві позики розміщуються на ринку позичкового капіталу. У зарубіжних країнах місцеві позики — основний спосіб капіталовкладень, які здійснюються місцевими органами влади. Межі заборгованості місцевих органів по місцевим позикам регулюються центральними органами державної влади згідно із законодавством. Повернення основної суми боргу по місцевим позикам здійснюється за рахунок коштів місцевого бюджету інвестицій, відсотки за користування позикою сплачуються за рахунок коштів поточного місцевого бюджету. Право розміщення місцевих позик згідно із законодавством надано органам місцевого самоврядування України. Порядок їх випуску регламентується Законом України “Про зовнішній і внутрішній борг України”. Перші муніципальні позики випустили міста Київ, Дніпропетровськ та деякі інші.

Міський бюджет — бюджет, який складається, затверджується і виконується органом міського самоврядування.

Мода — найбільш поширене значення ознаки у статистичній сукупності.

Моделі бюджетної системи — види побудови бюджетної системи та організації міжбюджетних взаємовідносин. Розрізняють три основні моделі бюджетної системи. Перша модель базується на повному розподілі різних податків між рівнями бюджетної системи і закріпленні їх за відповідними бюджетами, друга — на фіксованому дольовому (пайовому) розподілі основних податків між різними рівнями бюджетної системи, третя — на застосуванні спільної бази оподаткування різними рівнями влади, які встановлюють власні

податкові ставки. Загальна податкова ставка є сумою податкових ставок різних рівнів влади. У чистому вигляді всі ці моделі на застосовуються. В Україні бюджетна система і міжбюджетні відносини будуються переважно на моделі дольової (пайової) участі різних рівнів влади в розподілі загальнодержавних податків. Проте цей розподіл здійснюється не на основі встановлених фіксованих часток кожного рівня влади, а на основі нормативів, які щороку переглядаються.

Моделі фінансового аналізу дескриптивні — основні моделі, за допомогою яких здійснюється фінансовий аналіз і до яких належать: побудова системи звітних балансів; подання фінансової звітності у різних аналітичних розрізах; вертикальний та горизонтальний аналіз звітності; системний аналіз оцінних коефіцієнтів.

Моделі фінансового аналізу нормативні — моделі, які уможливають порівняння фактичних результатів діяльності підприємства з нормативними (розрахованими на підставі нормативу). Ці моделі використовуються у внутрішньому фінансовому аналізі.

Моделі фінансового аналізу предикативні — моделі передбачувального, прогностичного характеру. Їх використовують для прогнозування доходів, прибутків підприємства та його майбутнього фінансового стану (розрахунок точки критичного обсягу продажу, побудова прогностичних фінансових звітів, моделі динамічного аналізу тощо).

Модель — уявлення предмета, системи чи ідеї у формі, що відрізняється від форми цілого, тобто самого предмета. Моделі відіграють корисну роль, оскільки спрощують реальність і тим самим полегшують можливість побачити внутрішні відносини.

Модель Альтмана — метод розрахунку інтегрального показника, який базується на побудові дискримінантної функції, що враховує низку показників фінансового стану підприємства та характеризує рівень загрози фінансової кризи, неплатоспроможності і банкрутства суб'єкта господарювання.

Модель оцінювання капітальних активів (див. *SAPM (модель оцінювання капітальних активів)*).

Модернізація — вдосконалення та приведення виробничих фондів у стан, що відповідає сучасному техніко-економічному рівню виробництва, шляхом внесення конструктивних змін, заміни та зміцнення вузлів і деталей, установки пристосувань і приладів для механізації та автоматизації виробничих операцій.

Можливі витрати (втрати) – вигода, яка втрачається, коли вибір одного напрямку дії вимагає відмовитись від альтернативного рішення. Ці витрати не відображаються в облікових реєстрах.

Монета — певна кількість металу визначеної форми, ваги та проби з відповідним державним клеймом.

Монетаризм — економічна теорія, яка ґрунтується на визначальній ролі грошової маси, що перебуває в обігу, у здійсненні політики стабілізації економіки, її функціонування та розвитку.

Монетарні метали — золото і метали іридієво-платинової групи в будь-якому вигляді та стані, за винятком ювелірних, промислових і побутових виробів з цих металів і брухту цих металів.

Монетарні статті — статті балансу про грошові кошти, а також про такі активи і зобов'язання, які будуть отримані або сплачені у фіксованій (або визначеній) сумі грошей або їх еквівалентів (П(С)БО № 21 «Вплив змін валютних курсів»).

Монети інвестиційні (див. *Інвестиційні монети*).

Монетизований внутрішній державний борг — борг, що складається з боргів держави комерційним банкам як основним утримувачам державних цінних паперів, фіксується у балансах банків, тому аналіз його динаміки перебуває під контролем. Сума монетизованого боргу складається з усіх випущених й непогашених боргових зобов'язань держави (як внутрішніх, так і зовнішніх), включаючи видані гарантії за кредитами.

Монетний двір — юридична особа, яка здійснює виготовлення (карбування) монет з дорогоцінних металів.

Моніторинг — постійне комплексне спостереження за об'єктами, вимірювання параметрів і безупинний аналіз їх функціонування.

Монкретьєн (Montchretien) Антуан (прибл. 1575—1621) — французький економіст, засновник меркантилізму.

Монометалізм — система грошового обігу, що базується на використанні в якості повноцінних грошей лише одного якогось металу (золота чи срібла).

Монополістична конкуренція (див. *Конкуренція монополістична*).

Монополістичний капіталізм — економічний лад із системою великих підприємств, що вступили один з одним у різного роду союзи чи угоди і як монополії займають панівне становище в економіці та на ринках недосконалої конкуренції; стадія у розвитку капіталізму.

Монополія — 1) виключне право на виробництво, торгівлю тощо, що належить одній особі, групі осіб або державі; 2) особливе становище когонебудь, що надає йому певні переваги порівняно з іншими; 3) велике господарське об'єднання (трест, синдикат, концерн), що зосереджує в своїх руках більшу частину виробництва і збуту якого-небудь товару.

Монополія адміністративна — монополія, яка виникає в умовах адміністративно-командної системи; базується на державній власності на засоби виробництва, діє в умовах значно обмеженого ринку; для неї характерним є прямий розподіл ресурсів.

Монополія відкрита — монополія, за якої одне підприємство на деякий час стає єдиним виробником продукції, але не має спеціального захисту від конкуренції.

Монополія двостороння — ринок, на якому єдиному продавцеві (монополії) протистоїть єдиний покупець (монопсонія).

Монополія дискримінаційна — монополія, за якої встановлюються різні ціни на один і той самий товар для різних покупців, причому різниця в цінах не зумовлена різницею у витратах.

Монополія закрита — монополія, захищена від конкуренції через юридичні обмеження.

Монополія природна — монополія, яка існує в галузях, де економія, зумовлена збільшенням масштабу виробництва, особливо значна.

Монополія проста — монополія, за якої встановлюються однакові ціни на один і той самий товар для всіх покупців.

Монополія страхова — може бути повною, якщо існує виключне право держави або державної організації на проведення всіх форм і видів страхування у країні, і частковою, коли страховик користується М. с. за окремими видами страхування.

Монополія фіскальна — непрямий податок, що дорівнює різниці між державною фіксованою ціною товарів (робіт, послуг), монополізованих державою, і витратами на їх виробництво та реалізацію.

Монополія часткова — ринкова ситуація, за якої число продавців настільки незначне, що кожен з них здатен впливати на загальний обсяг пропонування та на ціну.

Монополія чиста — монополія, за якої на ринку існує єдиний продавець товару, в якого немає близьких заміників.

Монопольна ціна (див. *Ціна монопольна*).

Монопсонія — ситуація, коли на ринку діє маса дрібних продавців і один єдиний покупець.

Моральна шкода (див. *Шкода моральна*).

Моральний знос основних засобів — зменшення вартості основних засобів унаслідок впровадження у виробництво нових, технічно досконаліших та економічно ефективніших машин і устаткування.

Моральний знос основного капіталу (див. *Знос основного капіталу моральний*).

Мораторій — зупинення виконання банком майнових зобов'язань і зобов'язань щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів), строк виконання яких настав до дня введення мораторію, та зупинення заходів, спрямованих на забезпечення виконання цих зобов'язань та зобов'язань щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів), застосовуваних до прийняття рішення про введення мораторію.

Мораторій на задоволення вимог кредиторів — припинення виконання боржником грошових зобов'язань і зобов'язань щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів), строк виконання яких настав до дня введення мораторію.

Морське страхове бюро України — форма об'єднання страховиків, юридична особа. Бюро має відокремлене майно, самостійний баланс, розрахунковий, валютний та інші рахунки в установах банків, набуває майнових та особистих немайнових прав, має право виступати в суді, арбітражному та третейському судах, виконувати будь-які дії відповідно до укладених угод, що не суперечать законодавству.

Морське страхування (див. *Страхування морське*).

Мотивація — спонукання причина дій і вчинків людини, сили, що збуджують у ній ентузіазм і завзятість у виконанні певних дій.

Мультивалютність — принцип роботи рахунків, за яким операції в іноземній валюті відображаються за тими ж рахунками, що і операції в гривні.

Мультиплікатор — множник; категорія, що використовується в економічній теорії для характеристики та визначення різних взаємозв'язків, де має місце мультиплікаційний ефект. У кейнсіанстві, зокрема, під мультиплікатором розуміється коефіцієнт, що характеризує залежність зміни доходу від зміни інвестицій.

Мультиплікатор бюджетний (див. *Бюджетний мультиплікатор*).

Мультиплікатор видатків — коефіцієнт, що показує співвідношення між зміною реального ВВП і початковою зміною сукупних видатків.

Мультиплікатор витрат — відношення зміни рівноважного ВВП до зміни будь-якого компонента сукупних витрат.

Мультиплікатор грошовий (див. *Грошовий мультиплікатор*).

Мультиплікатор депозитний (див. *Депозитний мультиплікатор*).

Мультиплікатор податків — коефіцієнт, що показує, на скільки одиниць обернено змінюється ВВП за дискреційної зміни чистих податків на одиницю.

Муніципалізація — примусова безоплатна передача приватного майна місцевим органам влади.

Муніципальна власність — власність, що перебуває у користуванні, володінні й розпорядженні територіальних колективів та їх виборних органів місцевого самоврядування; одна з форм власності корпоративної (колективної).

Муніципальне підприємництво — особлива сфера підприємницької діяльності, суб'єктами якої є органи місцевого самоврядування. Метою муніципального підприємництва є надання різноманітних послуг жителям адміністративно-територіальних одиниць.

Муніципальний банк — фінансово-кредитна установа, яка заснована органом місцевого самоврядування та муніципальними підприємствами і спеціалізується на фінансовому обслуговуванні діяльності територіальних колективів.

Муніципальний кредит — система кредитних відносин, головним позичальником у якій є органи місцевого самоврядування; інститут фінансової діяльності органів місцевого самоврядування. Основна форма фінансування муніципальних інвестиційних програм у зарубіжних країнах. Муніципальний кредит відокремлений від державного, на відміну від нього має виключно цільовий характер і пов'язаний із реалізацією конкретних соціально-економічних програм

Муніципальні податкові служби — спеціальні органи, створені в деяких зарубіжних країнах органами місцевого самоврядування для стягування місцевих податків і зборів.

Муніципальні цінні папери — цінні папери, які випускаються органами місцевого самоврядування зарубіжних країн з метою залучення коштів для реалізації власних інвестиційних програм та інших заходів.

Муніципія — у Стародавньому Римі місто з правом самоврядування.

Муніципальне фінансове право — сукупність правових норм, які регулюють фінансові відносини територіальних колективів та органів місцевого самоврядування; галузь муніципального (комунального) права. Як галузь права існує в зарубіжних країнах. В Україні муніципальне (комунальне) право знаходиться на початковому етапі становлення.

Н

Набір благ — у геометричному аналізі поведінки споживача це координати точки на двовимірній площині, де по осях відображено кількість того та іншого з благ, з яких споживач формує свій споживчий кошик.

Навчальна організація — це організація, в якій кожен співробітник залучений до вирішення проблем, що виникають; Н. о. спонукує всіх своїх працівників до безупинного вдосконалювання професійної майстерності та саморозвитку, що базується на нагромадженому досвіді.

Нагляд банківський (див. *Банківський нагляд*).

Наглядова рада акціонерного товариства — орган акціонерного товариства, що здійснює загальне керівництво його діяльністю, контроль за діяльністю виконавчого органу та захист інтересів акціонерів. Членом наглядової ради може бути будь-яка фізична особа, обрана на цю посаду річними загальними зборами власників.

Нагромадження капіталу — процес перетворення (метаморфоза) господарюючим суб'єктом частки отриманого доходу (прибутку) на капітал для подальшого розвитку своєї бізнесової справи.

Надбавка торговельна — елемент ціни, який додається до ціни придбання торговельною організацією того чи іншого товару і складається з її витрат обігу, прибутку і ПДВ.

Надзвичайна подія — подія або операція, яка відрізняється від звичайної діяльності підприємства, та не очікується, що вона повторюватиметься періодично або в кожному наступному звітному періоді (П(С)БО № 3 «Звіт про фінансові результати»).

Надлишок власних оборотних коштів — перевищення розмірів оборотних коштів понад визначені нормативи.

Надлишок споживача — різниця між максимальною сумою грошей, яку споживач згоден був би сплатити за придбану кількість блага, і сумою грошей, насправді заплаченою за придбані блага.

Надлишок споживчий (див. *Споживчий надлишок*).

Надходження до бюджету — доходи бюджету та кошти, залучені в результаті прийняття боргових зобов'язань органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим або органами місцевого самоврядування.

Надходження податкові (див. *Податкові надходження*).

Накладна податкова (див. *Податкова накладна*).

Накопичена амортизація нематеріальних активів — сума амортизації об'єкта нематеріальних активів з початку його корисного використання (П(С)БО № 8 «Нематеріальні активи»).

Нарахування на заробітну плату — обов'язкові внески підприємств, організацій та установ до Пенсійного фонду, Фонду соціального страхування тощо. Обчислюють за встановленими ставками у відсотках від загальної суми оплати праці. Не впливають на розмір заробітної платні, оскільки їх здійснюють за рахунок підприємств і включають до витрат виробництва чи обігу.

Населення — природно-історична сукупність людей, що проживають в межах держави, і яка формується і безперервно відтворюється у процесі виробництва і відтворення самого життя.

Населення економічно активне (див. *Економічно активне населення*).

Натуральне виробництво (див. *Виробництво натуральне*).

Натуральне страхування (див. *Страхування натуральне*).

Натуральні трансферти — державна допомога населенню, що надається у вигляді товарів, продуктів і послуг.

Націнка посередницько-збутова — елемент ціни, який додається до ціни придбання посередником з метою відшкодування особистих витрат, отримання прибутку та сплати ПДВ.

Національна безпека — захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства та держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасні виявлення, нейтралізація реальних і потенційних загроз національним інтересам і запобігання їм.

Національна економіка (див. *Економіка національна*).

Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку — центральний орган державної виконавчої влади, який забезпечує реалізацію єдиної державної політики щодо цінних паперів і функціонування фондового ринку в Україні та координації діяльності міністерств, інших центральних органів державної виконавчої влади у цій сфері.

Національне багатство — сукупність матеріальних і нематеріальних благ, що вироблені та нагромаджені суспільством за всю його історію.

Національне заощадження — частина національного доходу, яка не використовується на споживання і характеризує обсяг чистого заощадження в суспільстві.

Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку — нормативно-правовий акт, затверджений Міністерством фінансів України, що визначає принципи та методи ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності, що не суперечать міжнародним стандартам.

Національний дохід (див. *Дохід національний*).

Національні економічні інтереси — життєво важливі матеріальні, інтелектуальні цінності, визначальні потреби суспільства і держави, реалізація яких гарантує економічний суверенітет держави, її незалежність у розробленні

економічної політики та реалізації управлінських рішень, стійкість національної економіки, її відтворення та прогресивний розвиток.

Невидима рука — поняття, введене у науковий обіг А. Смітом, відповідно до якого передбачається таке співвідношення у взаємодії суб'єктів господарювання і держави, коли остання не протидіє об'єктивним економічним законам та не втручається у процес «природного», тобто вільного, функціонування ринкового механізму.

Негативний грошовий потік (див. *Грошовий потік негативний (від'ємний)*).

Негрошові операції — операції, які не потребують використання грошових коштів та їх еквівалентів (П(С)БО № 4 «Звіт про рух грошових коштів»).

Недержавний пенсійний фонд (НПФ) — юридична особа, створена для поліпшення пенсійного забезпечення громадян через виплату недержавних пенсій і захисту їхніх заощаджень від інфляції.

Недоїмка — суми податків та інших обов'язкових платежів, не внесені в установленний термін. Стягуються з нарахуванням пені.

Недосконала конкуренція (див. *Конкуренція недосконала*).

Недостача — фактична нестача грошових, валютних, матеріальних та інших цінностей порівняно з бухгалтерськими даними. Н. встановлюють здебільшого в процесі інвентаризації.

Неекономічне зростання — зростання макроекономіки, що обходиться нам значно дорожче, ніж її вартість. Ситуація, яка тягне за собою подальше розширення втрат екосистемних послуг, які коштують більше, ніж додаткові переваги виробництва розширеної економіки.

Незавершене виробництво (див. *Виробництво незавершене*).

Незароблена премія — частина премії, що за договором страхування або страховим портфелем припадає на ще не початий або залишок періоду страхування.

Незворотні витрати (див. *Витрати незворотні*).

Нейтральність грошей — теоретичне положення «класиків», яке спрощує суть грошового товару до якогось технічного засобу, зручного для обміну, що призводить до ортодоксальної версії кількісної теорії грошей.

Неліквідні активи (див. *Активи неліквідні*).

Нематеріальні активи (див. *Активи нематеріальні*).

Немонетарні активи (див. *Активи немонетарні*).

Неналежний платник — особа, з рахунку якої помилково або неправомірно переказано суму коштів.

Ненормовані оборотні кошти — ті елементи (статті) оборотних коштів, щодо яких планова потреба не визначається.

Необоротні активи (див. *Активи необоротні*).

Необхідний рівень дохідності проекту — граничний рівень дохідності проекту, нижче за який інвестори відхиляють проект.

Неокласична теорія — один із сучасних напрямів економічної думки, що сформувався в 90-х рр. XIX ст. на базі ідей економічного лібералізму і «чистої теорії», а також принципів системного аналізу маржинальних (граничних)

показників і мікроекономічного дослідження, який виник як альтернатива класичній політичній економії; з 30-х рр. XX ст. теоретико-методологічні завдання «неокласиків» доповнилися макроекономічними дослідженнями, проблематикою соціальної спрямованості та державного регулювання економіки.

Неокласичний синтез — термін, введений П. Самуельсоном, використовується «для позначення синтезу тих істин, що були встановлені класичною політичною економією, і положень, доведених сучасними теоріями формування доходів»; ширше значення навантаження цього терміна в економічній літературі свідчить про формування нової універсальної доктрини сучасної економічної науки.

Неоконсерватизм економічний — одна з основних інтегративних течій сучасної економічної думки, що спирається на багатовікові традиції та культуру ринкового господарства західної цивілізації й об'єднує теорії, концепції та школи неокласики і неолібералізму.

Неолібералізм — один з основних напрямів сучасної економічної теорії та економічної політики, що ґрунтується на визнанні необхідності поєднання державного регулювання економіки зі здійсненням принципів економічної свободи, максимально можливим використанням ринкових механізмів і вільної конкуренції в умовах зростаючої тенденції до монополізації господарського життя суспільства.

Неоподатковуваний мінімум — розмір об'єкта оподаткування, в межах якого податок не справляється.

Неплатоспроможність банку — неспроможність банку своєчасно та в повному обсязі виконати законні вимоги кредиторів через відсутність коштів або зменшення розміру капіталу банку до суми, що становить менше третини мінімального розміру регулятивного капіталу банку.

Неплатоспроможність критична — відповідний фінансовий стан потенційного банкрутства, якщо на початок і кінець звітного кварталу, який передував поданню заяви про відкриття справи про банкрутство, є ознаки поточної неплатоспроможності.

Неплатоспроможність підприємства — пов'язана з недостатністю активів у ліквідній формі неспроможність суб'єкта підприємницької діяльності виконати платіжні зобов'язання, строк сплати яких настав.

Неплатоспроможність поточна — фінансове становище підприємства, за якого на певний період через випадковий збіг обставин не вистачає суми наявних у нього коштів і високоліквідних активів для погашення поточного боргу, який відповідає законодавчому визначенню.

Неплатоспроможність — це неспроможність суб'єкта підприємницької діяльності виконати платіжні зобов'язання, строк сплати яких настав, пов'язана з браком активів у ліквідній формі.

Неповна зайнятість (див. *Зайнятість неповна*).

Неповноцінне благо (див. *Благо з низькою споживчою цінністю*).

Неповноцінні гроші (див. *Гроші неповноцінні*).

Неподаткові надходження — доходи бюджету у вигляді доходів від власності та підприємницької діяльності, адміністративних зборів і платежів, некомерційного та побічного продажу, надходжень від штрафів та фінансових санкцій, інших неподаткових надходжень.

Неподаткові платежі — разові та випадкові надходження до бюджету, які не мають прямим призначенням формування доходів бюджету.

Непрацездатність — неможливість продовжувати професійну діяльність або виконувати звичні обов'язки протягом певного проміжку часу.

Неприбуткові податки (див. *Податки неприбуткові*).

Непродуктивні витрати (див. *Витрати непродуктивні*).

Непропорційне перестраховування (див. *Перестраховування непропорційне*).

Непрямі витрати – витрати, що не можуть бути віднесені до певного об'єкта витрат економічно доцільним шляхом.

Непрямі податки — податки, що встановлюються в цінах товарів і послуг і розмір яких для окремого платника прямо не залежить від його доходів.

Нераціональне природокористування — надмірне, неефективне використання природних ресурсів, яке призводить до вичерпання невідновлюваних матеріальних ресурсів, порушення екологічної рівноваги, втрати біосистемами здатності до самовідтворення, самоочищення й саморегуляції, погіршення рекреаційних та оздоровчих характеристик природних комплексів.

Нереалізовані прибутки та збитки від внутрішньогрупових операцій (див. *Прибутки та збитки від внутрішньогрупових операцій нереалізовані*).

Нерелевантні витрати – витрати, величина яких не залежить від прийняття управлінського рішення (минулі).

Нерозподілений прибуток (див. *Прибуток нерозподілений*).

Нерозподілені видатки (див. *Видатки нерозподілені*).

Нестабільне зовнішнє середовище — зовнішнє оточення з високим рівнем взаємозв'язку факторів, що спричиняє складність, рухливість і невизначеність середовища.

Нетарифне обмеження — регулювання зовнішньої торгівлі за допомогою кількісних (квотування, ліцензування, «добровільне обмеження»), прихованих (державні закупівлі, технічні бар'єри), або фінансових (субсидії, кредитування, демпінг) інструментів.

Нетоварні операції — розрахунки, які пов'язані з фінансовими операціями (отримання чи погашення кредиту; сплата податків, зборів, обов'язкових відрахувань, штрафів).

Нетто-премія — брутто-премія за мінусом навантаження.

Нетто-ставка — частина страхового тарифу, що призначена для формування ресурсів страховика для виплати страхових відшкодувань і страхових сум. Методи розрахунку Н.-с. у майновому й особистому страхуванні є різними.

Неформалізовані методи фінансового аналізу — методи аналізу, які ґрунтуються на описуванні аналітичних процедур на логічному рівні, а не на підставі жорстких взаємозв'язків та взаємозалежностей.

Нецінові чинники — чинники, що впливають на сукупний попит і сукупну пропозицію за даних товарних цін і тому зміщують їх криві у відповідний бік.

Нешасний випадок — це раптова, випадкова, короткочасна подія, незалежна від волі застрахованої особи, що фактично відбулась і внаслідок якої настав розлад здоров'я (травматичне ушкодження; випадкове гостре отруєння отруйними рослинами, хімічними речовинами (промисловими або побутовими), недоброякісними харчовими продуктами, ліками; захворювання кліщовим енцефалітом (енцефаломієлітом), поліомієлітом; розриви (поранення) органів або їх вилучення внаслідок неправильних медичних маніпуляцій) застрахованої особи або її смерть.

Нове політичне мислення — усвідомлення всіма народами планети важливості і негайного вирішення глобальних проблем, включаючи розроблення системи ефективних міжнародних процедур і механізмів, здатних до збереження і розвитку людської цивілізації загалом.

Номенклатура — перелік назв окремих видів продукції.

Номіналістична теорія грошей (див. *Теорія грошей номіналістична*).

Номінальна вартість корпоративних прав — це вартість, яка відповідає частці участі держателя таких прав у статутному фонді емітента і визначається діленням статутного фонду на кількість корпоративних прав, які є в обігу.

Номінальна відсоткова ставка (див. *Відсоткова ставка номінальна*).

Номінальна заробітна плата (див. *Заробітна плата номінальна*).

Номінальний валовий внутрішній продукт (див. *Валовий внутрішній продукт номінальний*).

Норма (рівень) відсотка — відношення річного прибутку, що одержується власником грошового капіталу, до суми позичкового капіталу.

Норма амортизації — річний відсоток відшкодування вартості зношеної частини основних засобів.

Норма витрат матеріальних ресурсів — це гранично допустима кількість сировини, матеріалів, палива, енергії, яка може бути використана для виробництва одиниці продукції визначеної якості.

Норма нагромадження — це виражена у відсотках частка виробничого нагромадження у національному доході.

Норма оборотних коштів — показник, який визначається в днях, відсотках, гривнях для обчислення нормативів оборотних коштів.

Норма прибутку — відношення прибутку в грошовому вираженні до всього авансованого капіталу, виражене у відсотках.

Нормальна потужність — очікуваний середній обсяг діяльності, що може бути досягнутий за умов звичайної діяльності підприємства протягом кількох років або операційних циклів з урахуванням запланованого обслуговування виробництва (П(С)БО № 16 «Витрати»).

Норматив власних оборотних коштів у виробничих запасах — показник, що визначається шляхом множення денної потреби у певному виді матеріальних ресурсів на норму запасу.

Норматив оборотних коштів — оптимальна потреба в оборотних коштах, що визначається за окремими статтями і в цілому по підприємству в грошовому виразі.

Нормативи витрат (фінансування) — показники поточних і капітальних видатків з бюджетів усіх рівнів на забезпечення задоволення потреб на рівні, не нижчому від державних соціальних стандартів і нормативів.

Нормативи відрахувань від регульованих доходів — пропорції (у відсотках), згідно з якими регульовані доходи розподіляються між різними рівнями бюджетної системи. Такі нормативи для областей, міст Києва і Севастополя затверджуються Верховною Радою України, для районів, міст обласного підпорядкування, районів у містах Києві та Севастополі — відповідно обласними, Київською і Севастопольською міськими Радами, районів і міст республіканського підпорядкування Автономної Республіки Крим — Верховною Радою Автономної Республіки Крим, районів у містах з районним поділом, міст районного підпорядкування, сіл і селищ — відповідно міськими та районними Радами.

Нормативи фінансові (див. *Фінансові нормативи*).

Нормативна калькуляція – розрахунок нормативної собівартості продукції.

Нормативна політична економія — така, що спирається на оцінку, судження людей стосовно того, якою має бути економічна система суспільства. Нормативна собівартість – собівартість продукції (робіт, послуг), яка визначається до початку виробництва на підставі чинних норм.

Нормативна трудомісткість (див. *Трудомісткість нормативна*).

Нормативне господарство підприємства – сукупність норм і нормативів, якими керується підприємство в своїй господарській діяльності.

Нормативне фінансове планування — розрахунок потреби суб'єкта підприємницької діяльності у фінансових ресурсах на підставі встановлених фінансових норм і нормативів.

Нормативи мінімальної бюджетної забезпеченості — розрахункові показники рівня певних послуг, які надаються на душу населення за рахунок бюджетних коштів. Використовуються при розрахунку мінімальних державних соціальних стандартів. Розробка таких нормативів передбачена законодавством України.

Нормативні моделі фінансового аналізу — моделі, які уможливають порівняння фактичних результатів діяльності підприємства з нормативними (розрахованими на підставі затверджених нормативів).

Нормативно-розрахункові методи фінансового вирівнювання — методи надання трансфертів та інших фінансових ресурсів бюджетам місцевих органів влади з бюджету центрального уряду, а також із бюджетів органів влади вищого рівня на основі розмежування видаткових функцій між різними рівнями влади, розрахунку можливих доходів місцевих органів влади на основі податкового потенціалу територій, мінімальних бюджетів місцевого самоврядування, державних мінімальних соціальних стандартів і відповідної формули фінансового вирівнювання. У подібних розрахунках ураховуються чисельність населення відповідної території, його структура, рівень зайнятості,

наявність мережі доріг, об'єктів соціальної і виробничої інфраструктури, що утримуються місцевою владою, та інші індикатори. Результатом цих розрахунків є визначення об'єктивних бюджетних потреб території, можливостей їх фінансування за рахунок можливостей місцевої влади, а також розмірів необхідної фінансової допомоги з боку центрального уряду та органів влади вищого рівня. Ці методи широко застосовуються в практиці фінансового вирівнювання зарубіжних країн.

Норми і нормативи соціальні (див. *Соціальні норми і нормативи*).

Нормовані оборотні кошти — ті елементи (статті) оборотних коштів, щодо яких визначається оптимальна планова потреба.

Носій ризику — суб'єкт, який бере на себе тягар наслідків ризику.

Ноу-хау — технічні знання, досвід, секрети виробництва, документально оформлені, передача яких обумовлюється при укладанні ліцензійних договорів та інших угод, оскільки Н.-х. охороняється законодавством.

Нульова ставка оподаткування — застосовується за оподаткування податком на додану вартість продажу певних товарів (робіт, послуг). Застосування цієї ставки дає змогу включати до суми податкового кредиту сплачену суму податку на додану вартість на придбані товари (роботи, послуги), що використані для продажу товарів (робіт, послуг), які оподатковуються за нульовою ставкою.

Нульове зростання — 1) відсутність економічного зростання, ситуація, коли валовий внутрішній продукт протягом певного періоду не змінюється (стагнація). Передбачається, що зі зростанням продуктивності праці в економіці Н.з. призводить до скорочення робочих місць і зниження відрахувань у пенсійний і соціальні фонди; 2) концепція, що відстоює необхідність скорочення економічного зростання, споживання, використання природних ресурсів, оскільки ці тенденції небезпечні з погляду екологічних і гуманітарних цілей і можуть стати ймовірними причинами майбутніх катастроф. Як альтернатива економічного зростання пропонується стабільність, виживання, просте відтворення, екзистенціальні цінності.

Об'єднання страховиків — спілки, асоціації та інші об'єднання для координації діяльності страховиків, захисту інтересів своїх членів та здійснення спільних програм. О. с. мають бути зареєстровані в установленому порядку як юридичні особи. О. с. безпосередньо самі страховою діяльністю не займаються. Серед функціонуючих О. с. вагоме місце посідають Ліга страхових організацій України, Моторне (транспортне) страхове бюро, Морське страхове бюро та Авіаційне страхове бюро.

Об'єкт витрат – продукція, роботи, послуги, або вид діяльності підприємства, які потребують визначення пов'язаних з їх виробництвом (виконанням) витрат.

Об'єкт калькуляції (носії витрат) – вид продукції (робіт, послуг), призначений для реалізації.

Об'єкт обліку витрат – місце виникнення витрат, види або групи однорідних продуктів.

Об'єкт оподаткування — фізична чи вартісна величина, щодо якої нараховується податок

Об'єкт управлінського обліку – виробничі ресурси, що забезпечують корисну працю людей в процесі господарської діяльності підприємства, а також господарські процеси та їх результати, що складають у сукупності виробничу діяльність підприємства.

Об'єкти власності — майно чи результати праці, з приводу яких виникають відносини власності.

Об'єкти державного регулювання економіки — це сфери, галузі економіки, а також ситуації, явища та умови соціально-економічного життя країни, де виникли або можуть виникнути труднощі, проблеми, які не вирішуються автоматично або можуть бути вирішені у віддаленому майбутньому, тоді як їх вирішення конче потрібно для нормального функціонування економіки та підтримання соціальної стабільності.

Об'єднання підприємств — з'єднання окремих підприємств у результаті приєднання одного підприємства до іншого або внаслідок одержання контролю одним підприємством над чистими активами та діяльністю іншого підприємства (П(С)БО № 19 «Об'єднання підприємств»).

Об'єкт будівництва — сукупність будівель і споруд або окремі будівлі і споруди, будівництво яких здійснюється за єдиним проектом (П(С)БО № 18 «Будівельні контракти»).

Об'єкт витрат — продукція, роботи, послуги або вид діяльності підприємства, які потребують визначення пов'язаних з їх виробництвом (виконанням) витрат (П(С)БО № 16 «Витрати»).

Об'єкт основних засобів — це закінчений пристрій з усіма пристосуваннями і приладдям до нього; конструктивно відокремлений предмет, призначений для виконання певних самостійних функцій; відокремлений комплекс конструктивно з'єднаних предметів однакового або різного призначення, що мають для їх обслуговування загальні пристосування, приладдя, керування та єдиний фундамент, унаслідок чого кожен предмет може виконувати свої функції, а комплекс — певну роботу тільки в складі комплексу, а не самостійно; інший актив, що відповідає визначенню основних засобів, або частина такого активу, що контролюється підприємством. Якщо один об'єкт основних засобів складається з частин, які мають різний строк корисного використання (експлуатації), то кожна з цих частин може визнаватися в бухгалтерському обліку як окремий об'єкт основних засобів (П(С)БО № 7 «Основні засоби»).

Об'єкт страхування — конкретний майновий інтерес страхувальника або застрахованої особи (майно, відповідальність перед третьою особою, життя і здоров'я тощо), якому може бути завдано шкоди стихійним лихом, нещасним випадком або іншою страховою подією.

Об'єкт фінансової науки — сукупність фінансових відносин, що виникають між державою, юридичними та фізичними особами.

Об'єкт хеджування — актив, зобов'язання або майбутня операція, що створюють для підприємства ризик зміни справедливої вартості цих активів і зобов'язань або зміни грошових потоків, пов'язаних з майбутньою операцією (П(С)БО № 13 «Фінансові інструменти»).

Обіг грошовий (див. *Грошовий обіг*).

Обігові кошти (див. *Кошти обігові*).

Облігаторне перестраховування (див. *Перестраховування облігаторне*).

Облігаційний відсоток (див. *Відсоток облігаційний*).

Облігації Фонду гарантування вкладів фізичних осіб — цінні папери, що розміщуються виключно на внутрішньому фондовому ринку і підтверджують зобов'язання Фонду гарантування вкладів фізичних осіб щодо відшкодування пред'явникам цих облігацій їх номінальної вартості з виплатою доходу відповідно до умов розміщення облігацій.

Облігація — цінний папір, що посвідчує внесення його власником грошей, визначає відносини позики між власником облігації та емітентом, підтверджує зобов'язання емітента повернути власникові облігації її номінальну вартість у передбачений умовами розміщення облігацій строк та виплатити дохід за облігацією, якщо інше не передбачено умовами розміщення.

Облігація відсоткова — облігація, за якою передбачається виплата відсоткових доходів.

Облігація державної внутрішньої позики (ОВДП) — державні цінні папери, що розміщуються виключно на внутрішньому фондовому ринку і підтверджують зобов'язання України щодо відшкодування пред'явникам цих облігацій їх номінальної вартості з виплатою доходу відповідно до умов розміщення облігацій.

Облігація державної зовнішньої позики (ОЗДП) — це цінні папери, що розміщуються на міжнародних та іноземних фондових ринках і підтверджують зобов'язання України відшкодувати пред'явникам цих облігацій їх номінальну вартість з виплатою доходу відповідно до умов випуску облігацій.

Облігація дисконтна — облігація, що розміщуються за ціною, нижчою ніж їх номінальна вартість.

Облігація з нульовим купоном — це вид облігацій, які характеризуються відсутністю поточних процентних платежів і розміщуються з *дизажіо* (*дисконтом*). Відсотки і відсотки на відсотки за облігаціями з нульовим купоном тезавруються і виплачуються при погашенні цінних паперів у складі їх номінальної вартості або у вигляді премії. Відсоткова ставка і номінальна вартість, які підлягають погашенню, залишаються фіксованими протягом усього терміну запозичення.

Облігація іноземна — цінні папери, емітовані нерезидентом у національному фінансовому центрі та в національній валюті.

Облігація іпотечна — облігація, виконання зобов'язань емітента за якою забезпечене іпотечним покриттям; вони засвідчують внесення грошових коштів її власником і підтверджують зобов'язання емітента відшкодувати йому номінальну вартість цієї облігації та грошового доходу.

Облігація цільова — облігація, виконання зобов'язань за якою дозволяється товарами та/або послугами відповідно до вимог, установлених умовами розміщення таких облігацій.

Облігація цільової внутрішньої державної позики України — облігація внутрішньої державної позики, емісія якої є джерелом фінансування дефіциту державного бюджету в обсягах, передбачених на цю мету законом про Державний бюджет України на відповідний рік, та в межах граничного розміру державного боргу.

Облік бухгалтерський (див. *Бухгалтерський облік*).

Облік відповідальності — система обліку, що забезпечує контроль і оцінку центрів відповідальності.

Облік надходжень податків — накопичення інформації в картках особових рахунків про платежі до бюджету в розрізі окремих платників і видів податків та обов'язкових платежів.

Облік платників — реєстрація платників податків, включення їх та даних про них до відповідних облікових реєстрів, вжиття заходів щодо виявлення платників з метою забезпечення повноти обліку.

Облік податковий (див. *Податковий облік*).

Облікова оцінка — попередня оцінка, яка використовується підприємством з метою розподілу витрат і доходів між відповідними звітними періодами (П(С)БО № 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах»).

Облікова політика — сукупність принципів, методів і процедур, які використовуються підприємством для складання та подання фінансової звітності (НП(С)БО 1 'Загальні вимоги до фінансової звітності').

Облікова ставка Національного банку України — виражена у відсотках плата, що береться Національним банком України за рефінансування комерційних банків шляхом купівлі векселів до настання строку платежу по них і утримується з номінальної суми векселя. Облікова ставка, що є найнижчою серед ставок рефінансування, є орієнтиром ціни на гроші, на яку орієнтуються всі суб'єкти грошового ринку.

Обліковий прибуток (збиток) (див. *Прибуток (збиток) обліковий*).

Обліковий ринок — частина грошового ринку, де короткострокові грошові ресурси перерозподіляються між кредитними інститутами шляхом купівлі-продажу векселів і цінних паперів з термінами погашення, як правило, до одного року.

Облікові реєстри — це носії спеціального формату (паперові, машинні) у вигляді відомостей, ордерів, книг, журналів тощо, призначені для хронологічного, систематичного або комбінованого нагромадження,

групування й узагальнення інформації з первинних документів, що прийняті до обліку.

Обмеження – певні чинники, що обмежують виробництво, або реалізацію продукції.

Обмежувальна ділова практика — здійснення індивідуальних або колективних заходів, спрямованих на обмеження конкуренції та монополізацію виробництва, розподілу, обміну, споживання товарів і одержання надприбутків.

Обмінний курс (див. *Валютний курс*).

Обов'язкові видатки органів місцевого самоврядування — видатки, які органи місцевого самоврядування зобов'язані здійснювати згідно із законодавством. У більшості зарубіжних країн повноваження органів місцевого самоврядування поділяються на власні та делеговані, або доручені центральною владою. Власні повноваження, у свою чергу, поділяються на обов'язкові й добровільні. Видатки, які здійснюються органами місцевого самоврядування в процесі виконання обов'язкових повноважень, також є обов'язковими. Перелік обов'язкових видатків обумовлений мінімальними державними соціальними стандартами послуг, які надаються органами місцевого самоврядування. Поняття застосовується в законодавстві багатьох зарубіжних країн

Обов'язкове страхування (див. *Страхування обов'язкове*).

Обов'язкові платежі — платежі податкового і неподаткового характеру до бюджету і державних фондів цільового призначення, внесення яких передбачено відповідними законодавчими актами.

Обол — одиниця ваги, а також мідна, бронзова, срібна монета у Стародавній Греції, Візантії (IX-X ст.), у Франції (IX-XIV ст.), Нідерландах, Іспанії та Португалії в період феодалізму.

Оборот капіталу — кругообіг капіталу, узятий не як окремий акт, а як процес, що безперервно повторюється.

Оборот по бухгалтерському рахунку — підсумок записів на дебеті і кредиті без включення до цього підсумку початкового сальдо.

Оборотна відомість — це таблиця, спосіб узагальнення оборотів і залишків на рахунках, в якій зазначається сальдо початкове, дебетовий і кредитовий обороти, а також сальдо кінцеве по кожному рахунку за звітний період.

Оборотні активи (див. *Активи оборотні*).

Оборотна касова готівка — кошти, що формуються у складі місцевих бюджетів для покриття тимчасових касових розривів при їх виконанні

Оборотні виробничі фонди — оборотні кошти у виробничих запасах і виробництві.

Оборотні кошти (див. *Кошти оборотні*).

Обслуговування боргу — комплекс заходів держави з погашення позик, виплати відсотків за ними (доходу, що сплачується на користь кредитора згідно з умовами угоди про позику або про випуск державних цінних паперів), уточнення і змін умов погашення позик.

Обсяг попиту — кількість товару, яку споживачі бажають і можуть придбати за певною ціною з визначеного діапазону цін у певний проміжок часу за інших незмінних умов.

Обсяг пропозиції — кількість товару, яку пропонує ринку продавець чи група продавців за кожним рівнем ціни в одиницю часу за певних умов.

Обтяжливий контракт — контракт, витрати (яких не можна уникнути) на виконання якого перевищують очікувані економічні вигоди від цього контракту (П(С)БО № 11 «Зобов'язання»).

Овердрафт — особлива форма надання короткострокового кредиту клієнтові банку, якщо величина платежу перевищує залишок коштів на рахунку клієнта.

Овернайт — угода з терміном дії від поточного банківського або торгового дня до наступного (для вихідних: з п'ятниці — до понеділка). Є поширеною формою банківського кредитування.

Одержувач бюджетних коштів — суб'єкт господарювання, громадська чи інша організація, яка не має статусу бюджетної установи, уповноважена розпорядником бюджетних коштів на здійснення заходів, передбачених бюджетною програмою, та отримує на їх виконання кошти бюджету.

Одиниця обкладання — одиниця виміру об'єкта обкладання податком.

Одиниця оподаткування — чисельна одиниця виміру об'єкта оподаткування, щодо якої встановлюються податкові ставки.

Ойкне Вальтер (1891—1950) — німецький економіст, автор концепції ордолібералізму — однієї з найвпливовіших у західній економічній думці II половини XIX ст.

Окладні податки — податки, встановлювані для окремих платників шляхом виділення об'єкта оподаткування й затвердження податкових ставок

Олігополія — ринкова структура, в якій домінує кілька підприємств, а входження нових виробників у ринок доволі ускладнене.

Оперативний лізинг (див. *Лізинг оперативний*).

Оперативне управління фінансами — діяльність, пов'язана з необхідністю втручання в розподільні процеси з метою ліквідації диспропорцій, подолання недоліків, своєчасного перерозподілу коштів, забезпечення досягнення запланованих результатів.

Оперативний фінансовий план — план поточних грошових надходжень та грошових витрат, складений на короткий проміжок часу (місяць, декаду, п'ятиденку).

Операційна діяльність (див. *Діяльність операційна*).

Операційна оренда (див. *Оренда операційна*).

Операційна стратегія (див. *Стратегія операційна*).

Операційний Cash-flow — показник, який характеризує величину чистих грошових потоків, що утворюються в результаті операційної діяльності, тобто частину виручки від реалізації, яка залишається в розпорядженні підприємства в певному періоді після здійснення всіх грошових видатків операційного характеру.

Операційний день — частина робочого дня банку або іншої установи — члена платіжної системи, протягом якої приймаються від клієнтів документи на переказ і документи на відкликання та за наявності технічної можливості, здійснення їх обробки, передання та виконання. Тривалість операційного дня

встановлюється банком або іншою установою — членом платіжної системи самостійно та закріплюється в їх внутрішніх нормативних актах.

Операційний ліверидж — фінансовий механізм управління прибутком, побудований на оптимізації співвідношення постійних і змінних витрат підприємства.

Операційний цикл — проміжок часу між придбанням запасів для здійснення діяльності та отриманням коштів (еквівалентів грошових коштів) від реалізації виробленої з них продукції або товарів і послуг (НП(С)БО 1 'Загальні вимоги до фінансової звітності').

Операційний час — частина операційного дня банку або іншої установи - члена платіжної системи, протягом якої приймаються документи на переказ і документи на відкликання, що мають бути опрацьовані, передані та виконані цим банком протягом цього ж робочого дня. Тривалість операційного часу встановлюється банком або іншою установою - членом платіжної системи самостійно та закріплюється в їх внутрішніх нормативних актах.

Операційні бюджети – сукупність бюджетів, які відображують доходи та витрати підприємства.

Операційні витрати (див. *Витрати операційні*).

Операції банківські розрахункові (див. *Банківські операції розрахункові*).

Операції банку активні (див. *Активні операції банку*).

Операції внутрішньобанківські — операції банку, що не пов'язані з виконанням доручень клієнтів.

Операції казначейські (див. *Казначейські операції*).

Операції касові (див. *Касові операції*).

Операції платіжного балансу — це рух економічних цінностей, що відображає створення, зміну, обмін, безплатне передавання або втрату економічних цінностей.

Операції пов'язаних сторін — передача активів або зобов'язань однією пов'язаною стороною іншим пов'язаним сторонам (П(С)БО № 23 «Розкриття інформації щодо пов'язаних сторін»).

Операції страхові (див. *Страхові операції*).

Операції трансфертні (див. *Трансфертні операції*).

Операції факторингові (див. *Факторингові операції*).

Операції ф'ючерсні (див. *Ф'ючерсні операції*).

Операція біржова (див. *Біржова операція*).

Операція в іноземній валюті — господарська операція, вартість якої визначена в іноземній валюті або яка потребує розрахунків в іноземній валюті (П(С)БО № 21 «Вплив змін валютних курсів»).

Операція господарська (див. *Господарська операція*).

Оподатковуваний прибуток — показник, що визначається для розрахунку податку на прибуток способом виключення із суми скоригованого валового доходу валових витрат платника податку та суми нарахованих ним амортизаційних відрахувань.

Оподаткування (оподаткування) — узаконене державою та місцевими органами влади обкладання податками юридичних осіб і громадян.

Оподаткування подвійне — 1) одночасне стягнення різних податків на доходи на різних стадіях їх формування, але в межах однієї виробничої діяльності; наприклад, оподаткування заробітної плати окремого працівника і доходу підприємства загалом; 2) одночасне стягнення аналогічних податків у різних країнах у зв'язку з підпорядкуванням платника податку та об'єкта оподаткування юрисдикції цих (різних) країн.

Оподаткування спеціальне — 1) разове примусове оподаткування, своєрідна плата за послуги, надані місцевими органами влади у сфері поліпшення власності; 2) одна з форм місцевого оподаткування.

Оприлюднення звітності — офіційне подання бухгалтерської звітності (балансів) до органів Головної державної податкової адміністрації України, Національного банку України, Фонду державного майна України, Антимонопольного комітету України, Комітету у справах нагляду за страховою діяльністю та інших установ і організацій, уповноважених відповідно до чинних законодавчих актів України на отримання бухгалтерської звітності (балансів) від суб'єктів господарювання, а також офіційна публікація у засобах масової інформації звітів про фінансовий стан та балансів підприємств, якщо це передбачено законодавством.

Опротестований вексель (див. *Вексель опротестований*).

Оптимізація дивідендної політики — оптимізація співвідношення між прибутком, що виплачується у вигляді дивідендів, і тим прибутком, який реінвестується з метою максимізації доходів власників.

Оптимізація структури капіталу — процес визначення співвідношення власного та позикового капіталу, за якого забезпечуються оптимальні пропорції між рівнем рентабельності власного капіталу та рівнем фінансової стійкості, тобто максимізується ринкова вартість підприємства. Механізмом оптимізації виступає фінансовий ліверидж.

Оптимум (рівновага) виробника — стан, коли виробник намагається досягти такої комбінації використовуваних ресурсів для виробництва означеного обсягу продукції, за якої величина витрат буде мінімальною.

Оптимум Парето (суспільна максимальна корисність) — 1) поняття для оцінювання таких змін, що або поліпшують добробут усіх, або не погіршують добробуту усіх з поліпшенням добробуту принаймні однієї людини; 2) концепція, що дає змогу прийняти оптимальне рішення з максимізації прибутку.

Оптова торгівля (див. *Торгівля оптова*).

Оптова ціна (див. *Ціна оптова*).

Опціон — різновид цінного папера на товарному, фондовому чи валютному ринках, строкова угода, предметом якої є право, а не зобов'язання особи, яка його придбала, продати або купити базові цінності — товари, інші цінні папери, валюту за наперед визначеною ціною і в заздалегідь установленій термін.

Опціон CALL (на купівлю) — дає власнику право на купівлю через визначений час за наперед обумовленою ціною певного активу, який йому зобов'язаний продати продавець опціону.

Опціон PUT (на продаж) — дає власнику (покупцю) опціону право на продаж через визначений час за наперед обумовленою ціною певного виду фінансового чи іншого активу. Продавець опціону PUT зобов'язаний купити такий актив у покупця опціону.

Організаційна культура — це сукупність основоположних принципових переконань, що покладені в основу діяльності організації і надають їй унікальності; філософія організації, що становить загальний зміст існування організації, її ставлення до співробітників і клієнтів; системи переконань, традицій, цінностей організації, норм поведінки співробітників як між собою, так і стосовно організації і клієнтів; традицій ділового спілкування, що виражаються в правилах і процедурах прийняття рішень, фірмових знаках і термінології.

Організаційна структура — логічне співвідношення рівнів управління і функціональних ділянок, організованих в такий спосіб, щоб забезпечити ефективне досягнення цілей.

Організація бухгалтерського обліку — цілеспрямована діяльність керівників підприємства зі створення, постійного впорядкування й удосконалення системи бухгалтерського обліку з метою забезпечення інформацією внутрішніх і зовнішніх користувачів.

Організація фінансів підприємств — методи, форми й способи формування та використання фінансових ресурсів, а також контроль за їх кругообігом з метою досягнення поставлених цілей

Ордер (передплатний сертифікат) — документ, що надає своїм власникам право купівлі (передплати) додаткових цінних паперів за певною ціною у певний час. Завдання ордера — зацікавити потенційних інвесторів у придбанні акцій нових випусків. Ордер випускається зазвичай разом з основним папером. Він може відокремлюватися від останнього і мати самостійний обіг, курс, інші інвестиційні характеристики, властиві цінним паперам. Найчастіше ордер випускається на термін від одного до кількох років.

Ордер касовий — бухгалтерський документ, на підставі якого каси підприємств, організацій та установ приймають чи видають готівку. Каси приймають готівку за прибутковим О. к., а видають — за видатковим О. к.

Ордер меморіальний — обліковий бухгалтерський документ, що містить вказівку про запис на рахунок бухгалтерського обліку взаємно кореспондуючих господарських операцій. О. м. складають за первинними документами на спеціальному бланку. У ньому зазначають номери дебетованих і кредитованих рахунків, суми по кожній операції, найменування банку-платника і банку-одержувача коштів, призначення платежів.

Ордолібералізм (лат. *ordo* — порядок, устрій і *liberalis* — вільний) — концепція вільного, базованого на приватнопідприємницькій ринковій економіці суспільного устрою, відома як німецький варіант неолібералізму.

Оренда — угода, за якою орендар набуває права користування необоротним активом за плату протягом погодженого з орендодавцем строку (П(С)БО № 14 «Оренда»).

Оренда землі — форма землекористування, за якою власник ділянки землі передає її на певний строк іншій особі (організації) для ведення господарства за винагороду (орендну плату).

Оренда операційна — оренда інша, ніж фінансова (П(С)БО № 14 «Оренда»).

Оренда фінансова — оренда, що передбачає передачу орендарю всіх ризиків та вигід, пов'язаних з правом користування та володіння активом. Оренда вважається фінансовою за наявності хоча б однієї з наведених нижче ознак: 1) орендар набуває права власності на орендований актив після закінчення строку оренди; 2) орендар має можливість та намір придбати об'єкт оренди за ціною, нижчою за його справедливую вартість на дату придбання; 3) строк оренди становить більшу частину строку корисного використання (експлуатації) об'єкта оренди; 4) теперішня вартість мінімальних орендних платежів з початку строку оренди дорівнює або перевищує справедливую вартість об'єкта оренди; 5) орендований актив має особливий характер, що дає змогу лише орендареві використовувати його без витрат на його модернізацію, модифікацію, дообладнання; 6) орендар може подовжити оренду активу за плату, значно нижчу за ринкову орендну плату; 7) оренда може бути припинена орендарем, який відшкодовує орендодавцю його втрати від припинення оренди (П(С)БО № 14 «Оренда»).

Орендна плата — грошові суми, що їх сплачують орендарі за користування орендованою землею та майном за договором оренди.

Ортодоксальність — схильність неухильно дотримуватися певних переконань, правил і дій.

Основна діяльність (див. *Діяльність основна*).

Основний психологічний закон — положення Дж. М. Кейнса, відповідно до якого «мірою того, як реальний дохід зростає, суспільство бажає споживати його частину, що постійно зменшується».

Основні витрати – сукупність прямих витрат на виробництво продукції.

Основні засади грошово-кредитної політики — комплекс змінних індикаторів фінансової сфери, що дають можливість Національному банку України за допомогою інструментів (засобів і методів) грошово-кредитної політики здійснювати регулювання грошового обігу та кредитування економіки з метою забезпечення стабільності грошової одиниці України як монетарної передумови для економічного зростання та підтримки високого рівня зайнятості населення.

Основні засоби — матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік) (П(С)БО № 7 «Основні засоби»).

Основні засоби — матеріальні цінності, що використовуються підприємством понад один календарний рік із дня введення їх в експлуатацію

Основні характеристики бюджету — обсяг доходів бюджету, обсяг витратків бюджету, обсяг поточних доходів і витратків бюджету, обсяг доходів і витратків бюджету розвитку, перевищення витратків над доходами бюджету або його дефіцит, максимальна величина дефіциту бюджету, розрахована щодо витратків і валового національного продукту (ВНП) у відсотках, перевищення доходів над витратками бюджету або його профіцит, обсяг закріплених і регульованих доходів, обсяг доходів за рахунок податкових надходжень, обсяг доходів за рахунок прямих і непрямих податків, обсяг дотацій, субсидій, субвенцій та інших трансфертів, нормативи відрахувань від регульованих доходів до місцевих бюджетів, обсяг резервного фонду, обсяг коштів цільових фондів у складі бюджету, обсяг оборотної касової готівки.

Основні цінні папери (див. *Цінні папери основні*).

Особиста унія — «перехресні директорати», коли представники однієї корпорації входять до директоратів інших, і навпаки.

Особисте страхування (див. *Страхування особисте*).

Особистий дохід — загальний дохід, фактично одержаний сімейними господарствами, включаючи трансфертні платежі.

Особистий фактор виробництва (див. *Фактор виробництва особистий*).

Особисті податки — група прямих податків, що встановлюються під конкретного платника, який виступає відправною точкою системи оподаткування.

Особлива інформація про емітента — інформація про будь-які дії, що можуть вплинути на фінансово-господарський стан емітента та призвести до значної зміни вартості його цінних паперів

Особливі бюджетні режими місцевих органів влади — різновид преференцій, що надаються місцевій владі центральною державною владою і передбачають пільги та додаткові повноваження окремих місцевих органів влади. Можуть включати розширення бюджетної автономії, податкових повноважень, повноважень щодо розподілу доходів та фінансування витратків окремих місцевих органів влади. Особливі бюджетні режими інколи передбачають індивідуально-договірні відносини місцевих органів влади окремих територій і центрального уряду в бюджетній сфері, як це має місце в Китаї чи в Російській Федерації. Метою створення окремим територіям особливих бюджетних режимів є комплекс умов для залучення іноземного капіталу, активізації підприємницької діяльності, щоб подолати відставання таких регіонів у соціально-економічному розвитку.

Остаточний дохід центру відповідальності – дохід, який залишається після вирахування з валового прибутку прямих операційних витрат центру.

Остаточний розрахунок за програмою з визначеною виплатою — дія підприємства, якою анулюються всі подальші зобов'язання щодо частини або повного обсягу виплат за програмою з визначеною виплатою, зокрема одноразова сплата грошовими коштами учасникам програми (П(С)БО № 26 «Виплати працівникам»).

Оферта — пропозиція певній особі укласти угоду з урахуванням викладених умов. Може мати письмову або усну форму. О. вважається прийнятою після її акцепту.

Офіційні трансферти — кошти, одержані від інших органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, інших держав або міжнародних організацій на безоплатній та безповоротній основі. Трансферти від органів державного управління поділяються на: кошти, що надходять з інших бюджетів, дотації та субвенції

Офшорні зони (див. *Банківсько-страхові (офшорні) зони*).

Охлократія — панування юрби.

Оцінка витрат – процес обчислення поведінки витрат, тобто встановлення кількісного взаємозв'язку між витратами та різними факторами на підставі дослідження минулої діяльності.

Оцінка фінансового стану підприємства — систематичний і всебічний аналіз фінансового стану підприємства на засаді використання системи показників оцінки, різних методів, прийомів та методик аналізу.

Оціночна вартість майна — імовірна ціна, за яку майно можна продати на ринку на дату оцінки з урахуванням інвестиційних умов та способу продажу. Оціночною вартістю залежно від мети оцінки може бути ринкова вартість, інвестиційна вартість, ліквідаційна вартість.

Оцінювання впливу на довкілля — процес ідентифікації, прогнозування, і кількісної оцінки ймовірного впливу на довкілля в результаті реалізації того чи іншого продукту, інвестиційної пропозиції.

Оцінювання економічне (в природокористуванні) — встановлення економічного значення (у грошовому вираженні, балах або натуральних величинах) ресурсів, об'єктів, змін у середовищі життя або екологічних умов ведення господарства.

Оцінювання збитків від забруднення — визначення в грошовому вираженні економічних і позаекономічних втрат, пов'язаних з більш швидким зношенням матеріалів, спотворенням технологічних процесів, зростанням захворюваності й зниженням працездатності людей та іншими явищами, причиною яких є фізичне, хімічне та біологічне забруднення середовища.

Оцінювання природних ресурсів економічне — визначення їх суспільної корисності, тобто внеску певного ресурсу (його одиниці) у підвищення рівня задоволення людських потреб через виробництво або споживання, обчислене в грошовому вираженні. У вузькому економічному значенні — визначення в грошовому вираженні максимального господарського ефекту від використання ресурсів Землі в обраних варіантах (планах) використання цих ресурсів.

Оцінювання ризику — аналіз обставин, які всебічно характеризують ризик на підставі інформації, що подається в повному обсязі. О. р. здійснюється як перед підписанням страхового договору, так і після настання страхового випадку.

Оцінювання фінансового стану підприємства — це систематичний і всебічний аналіз фінансового стану підприємства на базі використання системи показників оцінювання, різних методів, прийомів і методик аналізу.

Ощадний (депозитний) сертифікат безкупонний (див. *Безкупонний ощадний (депозитний) сертифікат*).

Ощадний (депозитний) сертифікат купонний (див. *Купонний ощадний (депозитний) сертифікат*).

Ощадний сертифікат (див. *Сертифікат ощадний (депозитний)*).

П

Підприємство дочірнє (див. *Дочірнє підприємство*).

Пайовий капітал (див. *Капітал пайовий*).

Пайові цінні папери (див. *Цінні папери пайові*).

Пакет акцій значний (див. *Значний пакет акцій*).

Пакет акцій контрольний (див. *Контрольний пакет акцій*).

Панчаят — 1) в Індії — рада, що очолює касту, храмову організацію, сільський кооператив тощо; 2) назва органів самоврядування в країнах Південної Азії; Національний П. — парламент Непалу.

Паперові гроші (див. *Гроші паперові*).

Парето (Pareto) Вільфредо (1848—1923) — італійський економіст, соціолог, політолог, засновник Лозаннської школи політичної економії.

Парето-ефективний розподіл ресурсів (благ) — такий розподіл ресурсів (благ), за якого неможливо збільшити виробництво (споживання) будь-якого товару (шляхом перерозподілу) без втрат для виробництва іншого товару (для добробуту іншого споживача).

Паритет купівельної спроможності — принцип визначення валютного курсу на основі співвідношення іноземних та національних цін.

Партнерство (товариство) — форма організації підприємства, що базується на об'єднанні (пайовому, частковому) майна різних власників.

Пасиви – заборгованість підприємства у минулих подіях і погашення якої у майбутньому приведе до зменшення ресурсів підприємства.

Пасиви стійкі — кошти цільового призначення, які постійно перебувають у господарському обороті підприємства, однак йому не належать. У сумі стабільного мінімального залишку вони є джерелами формування обігових коштів підприємства. До них належать резерв майбутніх платежів, залишки внутрішньовиробничих пенсійних фондів тощо.

Пасивний дохід (див. *Дохід пасивний*).

Паспорт бюджетної програми — документ, що визначає мету, завдання, напрями використання бюджетних коштів, відповідальних виконавців, результативні показники та інші характеристики бюджетної програми відповідно до бюджетного призначення, встановленого законом про Державний бюджет України (рішенням про місцевий бюджет)

Патриції — 1) у Стародавньому Римі на початку це все корінне населення, яке входило до родової громади і становило римський народ; пізніше — родова аристократія; 2) у Середньовіччі — міська аристократія.

Пауперизм (від лат. *pauper* — бідний, незаможний) — масові злидні населення.

Пенсійне страхування — гарантована державою система заходів щодо забезпечення громадян у старості, на випадок хвороби, втрати працездатності.

Пенсійний фонд відкритий — недержавний пенсійний фонд, учасниками якого можуть бути будь-які фізичні особи незалежно від місця та характеру їх роботи.

Пенсійний фонд недержавний (див. *Недержавний пенсійний фонд*).

Пенсійні активи (див. *Активи пенсійні*).

Пенсія — це гарантована державою щомісячна грошова виплата громадянам у старості, на випадок з досягненням законодавчо встановленого стажу роботи у сферах трудової діяльності.

Пенсія довічна (довічний анюїтет) (див. *Довічна пенсія (довічний анюїтет)*).

Пенсія мінімальна (див. *Мінімальна пенсія*).

Пеня — штрафна санкція за несвоєчасне виконання фінансових зобов'язань, що застосовується в разі несвоєчасної сплати податків і податкових платежів, а також у разі затримання оплати одержаних товарно-матеріальних цінностей, наданих послуг чи виконаних робіт. Нараховується у відсотках до суми невиконаного договірною зобов'язання за кожен день затримки.

Первинний ринок цінних паперів (див. *Ринок цінних паперів первинний*).

Первинні резерви банку (див. *Резерви банку первинні*).

Первісна вартість основних засобів (історична вартість) — вартість окремих об'єктів основних фондів, за якою їх було зараховано на баланс підприємства. Вона визначається сумою витрат, пов'язаних з виготовленням, придбанням, доставкою, спорудженням, установленням, страхуванням під час транспортування, державною реєстрацією, реконструкцією, модернізацією та іншим поліпшенням основних фондів, якщо останні мали місце.

Первіснообщинний лад — лад, за якого економічна система базувалася на спільній власності, вироблений продукт розподілявся в інтересах усієї общини; найбільшу частку отримували вожді, мисливці, воїни; між усіма іншими членами общини продукт розподілявся порівну. Через дану економічну систему пройшли всі суспільні утворення.

Перевитрата — перевищення фактичного показника витрат певного виду ресурсів, зокрема й фінансових, порівняно з їх нормативним значенням чи значенням за базовий період.

Перевірка документальна (див. *Документальна перевірка*).

Перевірка камеральна (див. *Камеральна перевірка*).

Перевірка тематична (див. *Тематична перевірка*).

Передатний баланс — це баланс підприємства, що реорганізується, на день припинення його діяльності, складений за стандартними правилами, передбаченими нормативними актами, які регулюють порядок заповнення форм річної (квартальної) бухгалтерської звітності.

Переділ – частина технологічного процесу (сукупність технологічних операцій), яка завершується отриманням готового напівфабрикату, що може бути відправлений на наступний переділ, або реалізований на сторону.

Передплатний сертифікат (див. *Ордер (передплатний сертифікат)*).

Переказ коштів — рух певної суми коштів з метою її зарахування на рахунок отримувача або видачі йому у готівковій формі. Ініціатор та отримувач можуть бути однією і тією ж особою.

Перекладання податків — це процес уникнення податкових зобов'язань шляхом переміщення їх з платника на носія.

Переоцінка незавершеного виробництва – перерахунок залишків незавершеного виробництва на початок місяця зі старих норм на нові у разі їх зміни.

Переплетена система обліку – модель організації обліку доходів та витрат, яка передбачає відокремлене ведення рахунків фінансового та управлінського обліку, а взаємозв'язок між ними здійснюється за допомогою спеціальних контрольних рахунків.

Перестраховик — страхова організація, яка приймає об'єкти на перестраховання.

Перестраховувальний пул (див. *Пул перестраховувальний*).

Перестраховання — порівняно нова для України сфера страхових відносин. П. — це операція між двома страховими компаніями, за якої одна з них (цедент) передає від свого імені за певну плату частину ризику за договором, укладеним зі страховальником, іншій компанії (перестраховикові). П. дає змогу розукрупнювати великі ризики, поділяючи їх між двома або кількома страховиками, що сприяє збалансованості страхового портфеля кожного з них.

Перестраховання непропорційне — форма організації договорів перестраховання, яка передбачає відповідальність перестраховика лише в тому разі, коли збиток перевищує обумовлений розмір збитку або збитковості. Н. п. відбувається тоді, коли передання ризику цедентом відбувається в межах визначеного ліміту — ексцеденту.

Перестраховання облігаторне — договір перестраховання, в межах якого всі договори страхування певного виду повинні бути передані цедентом у перестраховання.

Перестраховання пропорційне — включає договори квотного й ексцедентного перестраховання, згідно з якими перестраховик має свою частку в загальній сумі збитків і загальній сумі премій.

Перестраховання факультативне — метод перестраховання, при якому страховик не несе ніякої відповідальності перед перестраховиком за передання ризиків у перестраховання. Питання про те, чи передавати ризик у перестраховання і в якому обсязі, вирішує цедент. Своєю чергою, перестраховик не має обов'язків перед страховиком щодо прийняття ризиків на свою відповідальність. Головний недолік П. ф. — відсутність у страховика впевненості у розміщенні ризику в перестрахованні, а також значні витрати часу на оформлення П. ф.

Перетворення підприємства — спосіб реорганізації підприємства, який передбачає зміну форми власності або організаційно-правової форми юридичної особи без припинення господарської діяльності підприємства. При перетворенні одного підприємства на інше до підприємства, яке щойно виникло, переходять усі майнові права і зобов'язання колишнього підприємства.

Перехідна економіка (див. *Економіка перехідна*).

Період обороту оборотних активів — середній період від вкладення коштів у виробництво продукції до отримання коштів за реалізовану продукцію.

Період окупності інвестицій — обсяг часу, необхідного для повного повернення інвестиційних витрат, пов'язаних із реалізацією проекту.

Період операційного циклу — період перетворення придбаних матеріальних ресурсів на грошові кошти.

Період погашення дебіторської заборгованості — середній термін інкасації дебіторської заборгованості, тобто період її погашення.

Період погашення кредиторської заборгованості — середній період сплати підприємством короткострокової кредиторської заборгованості.

Період фінансового циклу — період обігу коштів, який являє собою різницю періоду операційного циклу та періоду погашення кредиторської заборгованості.

Персонал — основний штатний склад працівників підприємства, установи або організації.

Перспективне фінансове планування на підприємстві — розробка фінансової стратегії підприємства та прогнозування його фінансової діяльності.

Перспективний фінансовий план — це прогнознi фінансові показники, розроблені на підставі перспективних цілей розвитку підприємства.

Перший великий суспільний поділ праці — відділення тваринницьких племен від племен, що займалися переважно землеробством.

Петті (Petty) Вільям (1623—1687) — англійський економіст і статистик, засновник класичної політичної економії.

Питома матеріаломісткість (див. *Матеріаломісткість питома*).

Підготовчий запас (див. *Запас підготовчий*).

Підзвітна особа (див. *Особа підзвітна*).

Піднесення (зростання) — фаза економічного циклу, яка виникає після завершення фази похваллення і відображає збільшення виробництва порівняно з попереднім циклом.

Підприємництво — самостійна, ініціативна, творча і на власний ризик здійснювана діяльність суб'єктів різних форм власності з виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг і торгівлі з метою одержання прибутку.

Підприємництво муніципальне — особлива сфера підприємницької діяльності, суб'єктами якої є органи місцевого самоврядування. Метою муніципального підприємництва є надання різноманітних послуг жителям адміністративно-територіальних одиниць.

Підприємницька (господарська) діяльність спільна (див. *Спільна підприємницька (господарська) діяльність*).

Підприємницька здібність — особливий вид людського хисту, представленого діяльністю з координації й комбінування всіх інших факторів виробництва.

Підприємницький ризик (див. *Ризик підприємництва*).

Підприємство — первинна ланка суспільного поділу праці і водночас основна ланка народногосподарського комплексу, яка є товаровиробником і забезпечує процес відтворення на основі самостійності й самокупності.

Підприємство асоційоване — підприємство, на яке інвестор має суттєвий вплив і яке не є дочірнім або спільним підприємством інвестора (П(С)БО №3 «Звіт про фінансові результати»).

Підприємство з іноземними інвестиціями — підприємство будь-якої організаційно-правової форми, створене відповідно до законодавства України, іноземна інвестиція у статутному капіталі якого (за його наявності) становить не менше 10 %.

Підприємство інноваційне — підприємство (об'єднання підприємств) будь-якої форми власності, якщо більше ніж 70 відсотків обсягу його продукції (у грошовому вимірі) за звітний період є інноваційні продукти та (або) інноваційна продукція.

Підприємство корпоративне — господарське товариство, холдинговим корпоративним пакетом акцій (часток, паїв) якого володіє, користується та розпоряджається холдингова компанія.

Підприємство місто утворююче — підприємство в містах обласного або районного підпорядкування, кількість працівників яких (з урахуванням членів їх сімей) становить не менше половини населення адміністративно-територіальної одиниці, на території якої вони розташовані.

Підприємство сімейне — підприємство, яке перебуває у власності сім'ї і робота якого організовується членами сім'ї.

Підрозділ банку — структурна одиниця банку, яка не має статусу юридичної особи і виконує функції, визначені банком.

Підрядник — юридична особа, яка укладає будівельний контракт, виконує передбачені будівельним контрактом роботи і передає їх замовникові (П(С)БО № 18 «Будівельні контракти»).

Пільги податкові — часткове чи повне звільнення фізичних і юридичних осіб від сплати податків. Є одним з елементів податкової політики і мають як економічну, так і соціальну спрямованість. Використовуючи пільги податкові, держава регулює певні економічні процеси, а також забезпечує соціальний захист окремих видів діяльності та груп населення. До пільг податкових належать: неоподатковуваний мінімум доходів, податкові знижки (наприклад, для підприємств окремих галузей, регіонів), вилучення з оподатковуваних доходів деяких витрат платників податків, повернення раніше сплачених податків (податкові амністії), повне звільнення від сплати деяких податків тощо.

Післяподатковий дохід (див. *Дохід післяподатковий*).

План — проект руху організації до поставлених цілей, що включає схеми розподілу ресурсів, різні графіки, проміжні завдання.

План рахунків — це систематизований перелік найменувань і кодів рахунків і субрахунків бухгалтерського обліку, що використовується для відображення діяльності підприємства.

План фінансовий (див. *Фінансовий план*).

Планова економіка (див. *Командно-адміністративна (планова) економіка*).

Планування — визначення цілей і показників діяльності організації в майбутньому, а також постановка завдань й оцінювання необхідних для їх вирішення ресурсів.

Планування податків — діяльність відповідних державних органів, спрямована на визначення сум податків, що мають надійти до бюджету наступного звітного року.

Планування фінансове (див. *Фінансове планування*).

Плата — платіж у бюджет за використання ресурсів, що перебувають у загальнодержавній власності, на основі певної еквівалентності взаємовідносин платників і держави. Встановлюється у твердих ставках з одиниці ресурсів у їх фізичному вимірі.

Платежі добровільні — перерахування коштів у державні та громадські фонди цільового призначення юридичними і фізичними особами у вигляді добровільних пожертвувань, спонсорської допомоги та благодійництва.

Платежі неподаткові (див. *Неподаткові платежі*).

Платежі обов'язкові (див. *Обов'язкові платежі*).

Платіж адресний — переказ коштів, який здійснюється держателем картки з відповідного картрахунку на визначений рахунок отримувача коштів.

Платіж страховий (див. *Страховий внесок (премія, платіж)*).

Платіжна вимога — розрахунковий документ, що містить вимогу стягувача або при договірному списанні отримувача до обслуговуючого платника банку здійснити без погодження з платником переказ визначеної суми коштів з рахунку платника на рахунок отримувача.

Платіжна вимога-доручення — комбінований розрахунковий документ, що містить вимогу підприємства-постачальника до підприємства-покупця сплатити за товар (роботи, послуги).

Платіжна картка — спеціальний платіжний засіб у вигляді емітованої в установленому законодавством порядку пластикової чи іншого виду картки, що використовується для ініціювання переказу коштів з рахунку платника або з відповідного рахунку банку з метою оплати вартості товарів і послуг, перерахування коштів зі своїх рахунків на рахунки інших осіб, отримання коштів у готівковій формі в касах банків через банківські автомати, а також здійснення інших операцій, передбачених відповідним договором.

Платіжна організація — юридична особа, яка є власником або одержала право на використання товарного та інших знаків, що ідентифікують належність платіжних карток та інших платіжних інструментів до платіжної системи, і яка визначає правила роботи платіжної системи, а також виконує

інші функції щодо забезпечення діяльності платіжної системи та несе відповідальність відповідно до закону та договору.

Платіжна система — платіжна організація, члени платіжної системи та сукупність відносин, що виникають між ними при проведенні переказу коштів.

Платіжна система багатоемітентна — платіжна система, яка включає двох і більше емітентів.

Платіжна система внутрішньобанківська — програмно-технічний комплекс із власними засобами захисту інформації, який експлуатується комерційним банком або об'єднанням банків і здійснює розрахунки між установами цього банку (об'єднаннями) та, можливо, іншими банківськими установами поза межами системи електронних міжбанківських розрахунків Національного банку України (або «системи електронних платежів» — «СЕП»).

Платіжна система внутрішньодержавна — платіжна система, в якій платіжна організація є резидентом і яка здійснює свою діяльність і забезпечує проведення переказу коштів виключно в межах України.

Платіжна система міжнародна — платіжна система, в якій платіжна організація може бути як резидентом, так і нерезидентом і яка здійснює свою діяльність на території двох і більше країн та забезпечує проведення переказу коштів у межах цієї платіжної системи, зокрема з однієї країни в іншу.

Платіжне доручення — розрахунковий документ, який містить доручення власника банківськ.

Платіжний баланс (див. *Баланс платіжний*).

Платіжний інструмент — засіб певної форми на паперовому, електронному чи іншому вигляді носія інформації, використання якого ініціює переказ коштів з відповідного рахунку платника.

Платіжний інструмент банківський — засіб, що містить реквізити, які ідентифікують його емітента, платіжну систему, в якій він використовується, та, як правило, держателя цього банківського платіжного інструмента. За допомогою банківських платіжних інструментів формуються відповідні документи за операціями, що здійснені з використанням банківських платіжних інструментів, на підставі яких проводиться переказ грошей або надаються інші послуги держателям банківських платіжних інструментів.

Платіжний кредит (див. *Кредит платіжний*).

Платіжний термінал — електронний пристрій, призначений для ініціювання переказу з рахунку, зокрема видачі готівки, отримання довідкової інформації і друкування документа за операцією із застосуванням спеціального платіжного засобу.

Платіжні угоди (див. *Угоди платіжні*).

Платник — особа, з рахунку якої ініціюється переказ коштів або яка ініціює переказ шляхом внесення до банку або іншої установи—члена платіжної системи документа на переказ готівки разом із відповідною сумою коштів.

Платник неналежний (див. *Неналежний платник*).

Платник ПДВ — особа, яка зобов'язана здійснювати утримання та внесення до бюджету податку, що сплачується покупцем, або особа, яка імпортує товари на митну територію України.

Платник податків великий — це юридична особа, яка органами державної податкової служби зарахована до категорії великих платників за встановленими критеріями.

Платники податків — юридичні особи, їх філії, відділення, інші відокремлені підрозділи, що не мають статусу юридичної особи, а також фізичні особи, які мають статус суб'єктів підприємницької діяльності чи не мають такого статусу, на яких згідно з законами покладено обов'язок утримувати та/або сплачувати податки і збори (обов'язкові платежі), пеню та штрафні санкції.

Платоспроможність — здатність юридичної чи фізичної особи своєчасно й повністю виконати свої платіжні зобов'язання.

Платоспроможність підприємства — його спроможність своєчасно й повністю виконувати платіжні зобов'язання, які виникають з операцій грошового характеру.

Повзуча інфляція (див. *Інфляція помірна (повзуча)*).

Повна зайнятість (див. *Зайнятість повна*).

Повна конкуренція (див. *Конкуренція досконала (вільна, чиста або повна)*).

Повна собівартість (див. *Собівартість повна*).

Повна трудомісткість продукції — сума затрат праці на виготовлення кожного виробу та всього обсягу продукції.

Повне котирування (див. *Котирування повне*).

Повноцінне благо (див. *Благо з нормальною споживчою цінністю*).

Повноцінні гроші (див. *Гроші повноцінні*).

Пов'язані сторони — особи, стосунки між якими обумовлюють можливість однієї сторони контролювати іншу або здійснювати суттєвий вплив на прийняття фінансових і оперативних рішень іншою стороною (П(С)БО № 23 "Розкриття інформації щодо пов'язаних сторін")

Погашення боргу — виконання боргових зобов'язань перед кредиторами щодо сплати основної суми боргу, тобто суми позики, визначеної угодою про позики або номінальної вартості державних цінних паперів.

Поглинання підприємства — форма реорганізації, яка здійснюється шляхом придбання корпоративних прав фінансово неспроможного підприємства підприємством-санатором. Поглинуте підприємство може або зберегти свій статус юридичної особи і стати дочірнім підприємством санатора, або бути приєднаним до підприємства-санатора і стати його структурним підрозділом, утративши при цьому юридичний статус.

Подібні об'єкти — об'єкти, які мають однакове функціональне призначення та однакову справедливу вартість (П(С)БО № 7 «Основні засоби»).

Податки загальнодержавні — обов'язкові платежі, які встановлюються найвищими органами влади в державі і є обов'язковими до сплати за єдиними ставками на всій території України.

Податки майнові — прями податки з юридичних і фізичних осіб, об'єктом оподаткування яких є нерухоме майно.

Податки місцеві — податки, що встановлюються і справляються на відповідній території місцевими органами представницької влади як на підставі

загальнодержавного законодавства про місцеві податки і збори, так і цілком самостійно.

Податки на споживання — обов'язкові платежі, які справляються в процесі споживання товарів, робіт та послуг, сплата яких залежить не від результатів фінансово-господарської діяльності, а від розміру споживання.

Податки неприбуткові — усі податки, за мінусом прибуткових. Вони включають продуктові та інші податки, об'єктом обкладання якими не є дохід.

Податки неприбуткові чисті — неприбуткові податки за мінусом субсидій.

Податки непрямі — податки на товари та послуги, що встановлюються у вигляді надбавки до ціни або тарифу, і розмір яких для окремого платника прямо не залежить від його доходів

Податки окладні — податки, встановлювані для окремих платників шляхом виокремлення об'єкта оподаткування й затвердження податкових ставок.

Податки — обов'язкові платежі, що їх встановлює держава для юридичних і фізичних осіб з метою формування централізованих фінансових ресурсів, які забезпечують фінансування державних витрат.

Податкова адреса фізичної особи — місце постійного або переважного проживання платника податку, місце податкової реєстрації платника податку, визначене згідно з законодавством.

Податкова база активу і зобов'язання — оцінка активу і зобов'язання, яка використовується з метою оподаткування цього активу і зобов'язання при визначенні податку на прибуток (П(С)БО № 17 «Податок на прибуток»).

Податкова безпека держави — забезпечення оптимального поєднання фіскальних інтересів держави та індивідуальних, корпоративних інтересів платників податків.

Податкова гармонізація (приведення у стан відповідності, злагодженості) — вироблення загальної стратегії держав у сфері податкових правовідносин на відповідному етапі інтеграційної взаємодії, що передбачає координацію податкової політики, систематизацію й уніфікацію окремих податків і податкових систем країн, які входять до міжнародних регіональних угруповань.

Податкова декларація, розрахунок — документ, що подається платником податків до податкового органу у строки, встановлені законодавством, на підставі якого здійснюється нарахування та/або сплата податку, збору (обов'язкового платежу).

Податкова заборгованість — суми несплачених в установлені строки податків та обов'язкових платежів, а також нараховані на них суми пені, штрафів та інших фінансових санкцій.

Податкова застава — усе майно і майнові права платника незалежно від суми податкової заборгованості. Запроваджується як спосіб забезпечення погашення платником податкової заборгованості.

Податкова звітність (див. *Звітність податкова*).

Податкова квота — частка окремого податку чи загальної суми податків, сплачених платником, у його доході.

Податкова міліція — спеціальний підрозділ по боротьбі з податковими правопорушеннями, що діє у складі органів державної податкової служби і здійснює контроль за додержанням податкового законодавства, виконує оперативно-розшукову, кримінально-процесуальну та охоронну функції.

Податкова накладна — звітний податковий документ, що виписується на кожну повну або часткову поставку товарів (робіт, послуг) і містить дані щодо нарахування ПДВ по цій операції.

Податкова позика — повне або часткове звільнення від оподаткування суб'єктів підприємницької діяльності центральними та місцевими органами влади на певний період часу; різновид податкових пільг. Оформлюється угодою як фінансова позика цим суб'єктам, що має бути використана на певні цілі. П. п. використовується в практиці багатьох країн.

Податкова політика — державна політика оподаткування юридичних і фізичних осіб. Її метою є формування державного і місцевих бюджетів за одночасного стимулювання ділової активності підприємців. Реалізується через систему податків, податкових ставок і податкових пільг.

Податкова система — сукупність загальнодержавних і місцевих податків, зборів та інших обов'язкових платежів до бюджетів і державних цільових фондів, а також методи та принципи їх встановлення.

Податкова ставка — законодавчо встановлений розмір податку на одиницю оподаткування. Може бути встановлена як у абсолютному виразі, так і в відсотках.

Податкова ставка відсоткова — це ставка, що встановлюється в процентах до об'єкта оподаткування в грошовому виразі.

Податкова ставка пропорційна (див. *Ставка податкова пропорційна*).

Податкова ставка тверда (див. *Ставка податкова тверда*).

Податкова угода — угода, яку укладають органи влади і суб'єкти підприємницької влади, що отримують податкові пільги. Застосовується як правова форма регулювання податкових пільг, які надаються місцевими органами влади.

Податкова уніфікація (зведення до єдиної форми, системи, єдиних нормативів) — введення обов'язкових однакових юридичних норм і правил у сфері оподаткування і формування на цій основі єдиної податкової системи.

Податкове законодавство — сукупність нормативно-правових документів, що встановлюють і регулюють порядок нарахування та сплати до бюджету податків і обов'язкових платежів. Включає закони України, укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, інструкції Державної податкової адміністрації України та інших державних органів, роз'яснювальні листи.

Податкове зобов'язання — загальна сума податку, одержана (нарахована) платником податку у звітному (податковому) періоді.

Податкове зобов'язання відстрочене — сума податку на прибуток, який сплачуватиметься в наступних періодах з тимчасових різниць, що підлягають оподаткуванню (П(С)БО № 17 «Податок на прибуток»).

Податкове зобов'язання узгоджене — 1) податкове зобов'язання, самостійно визначене платником податків у податковій декларації, яке вважається узгодженим з дня подання такої податкової декларації; 2) податкове зобов'язання платника податків, нараховане податковим органом, яке вважається узгодженим у день отримання платником податку податкового повідомлення (за винятком випадків, коли платник податків у встановлені законом терміни розпочинає процедуру апеляційного узгодження); 3) податкове зобов'язання платника податків, нараховане податковим органом (у разі, коли такий платник податків у встановлені законом терміни розпочинає процедуру апеляційного узгодження), яке вважається узгодженим у день закінчення процедури адміністративного оскарження або у день прийняття судом рішення по суті, а у разі оскарження платником податків рішення суду в апеляційному порядку (за умови прийняття апеляційної скарги апеляційним судом до провадження) — у день прийняття відповідної постанови апеляційним судом; 4) податкове зобов'язання платника податків, нараховане податковим органом, яке вважається узгодженим з дня звернення платника податків до податкового органу із заявою про розстрочення (відстрочення) такого податкового зобов'язання.

Податкове повідомлення — письмове повідомлення податкового органу про обов'язок платника податків сплатити суму податкового зобов'язання, визначену податковим органом у випадках, передбачених законодавством.

Податкове повідомлення-рішення — рішення керівника податкового органу (його заступника) щодо виявленого завищення бюджетного відшкодування, а також обов'язку платника податків: сплатити нараховану або донараховану суму податкового зобов'язання; сплатити суми застосованих штрафних (фінансових) санкцій (у т. ч. пеню за порушення у сфері зовнішньоекономічної діяльності) за порушення податкового законодавства та інших нормативно-правових актів, що приймається за результатами перевірок платника податків (у т.ч. камеральних); сплатити суми штрафних санкцій за порушення граничних термінів сплати узгодженого податкового зобов'язання; сплатити штраф за самостійне відчуження активів, які перебувають у податковій заставі та потребують обов'язкової попередньої згоди податкового органу на таке відчуження.

Податкове регулювання — розподіл і закріплення податків, визначених законом про систему оподаткування, між бюджетами різних рівнів, які входять до складу бюджетної системи країни. В Україні здійснюється на основі Закону України “Про бюджетну систему України” та щорічних законів про державний бюджет. Право податкової ініціативи — право на запровадження податків — належить вищим законодавчим органам влади держави, а також представницьким органам влади суб'єктів федерації у федеративних країнах.

Податковий агент — юридична особа (її філія, відділення, інший відокремлений підрозділ) або фізична особа чи представництво нерезидента – юридичної особи, які незалежно від їх організаційно-правового статусу та способу оподаткування іншими податками зобов'язані нараховувати, утримувати та сплачувати цей податок до бюджету від імені та за рахунок

платника податку, вести податковий облік та подавати податкову звітність податковим органам відповідно до закону, а також нести відповідальність за порушення норм закону.

Податковий актив відстрочений— сума податку на прибуток, що підлягає відшкодуванню у наступних періодах унаслідок: тимчасової різниці, що підлягає вирахуванню; перенесення податкового збитку, не включеного до розрахунку зменшення податку на прибуток у звітному періоді; перенесення на майбутні періоди податкових пільг, якими скористатися у звітному періоді неможливо (П(С)БО № 17 «Податок на прибуток»).

Податковий борг безнадійний — 1) податковий борг платника податків, визаного у встановленому порядку банкрутом, вимоги щодо якого не були задоволені у зв'язку з недостатністю активів банкрута; 2) податковий борг фізичної особи, яка визнана у судовому порядку безвісно відсутньою (понад 720 днів перебуває у розшуку відповідно до положень Кримінально-процесуального кодексу) або померлою, у разі недостатності майна, на яке може бути направлено стягнення згідно із законодавством; 3) податковий борг юридичних та фізичних осіб, стосовно якого минув строк давності — 1095 календарних днів від дня узгодження податкового зобов'язання; 4) податковий борг юридичних або фізичних осіб, що виник внаслідок обставин непереборної сили (форс-мажорні обставини, наприклад стихія, дія суспільного ворога, оголошена та неоголошена війна, загроза війни, терористичний акт, блокада, революція, заколот, повстання, масові заворушення, громадська демонстрація, блискавка, пожежа, буря, повінь, землетрус, нагромадження снігу або ожеледь, вибух тощо), тобто не з вини платника податків, які неможливо попередити своїми заходами за умови, що дані обставини безпосередньо вплинули на своєчасне виконання податкових зобов'язань; податковий борг юридичних осіб, визнаних фіктивними відповідно до законодавства.

Податковий вексель (див. *Вексель податковий*).

Податковий контроль — діяльність, спрямована на встановлення кола платників податків, правильності нарахування та своєчасності сплати до бюджету та до цільових державних фондів податків і обов'язкових платежів. Є важливою складовою податкового менеджменту. Включає в себе облік платників податків, облік надходжень податків, проведення перевірок достовірності об'єктів оподаткування, правильності нарахування податків та своєчасності їх сплати до бюджету.

Податковий кредит — виникає в суб'єктів господарювання, що здійснюють операції з продажу товарів (робіт, послуг), які оподатковуються податком на додану вартість, а також оподатковуються за нульовою ставкою. Включає ту частину сплаченого ними податку на додану вартість при придбанні товарів (робіт, послуг), які використано для виробництва й реалізації оподаткованих податком на додану вартість товарів (робіт, послуг).

Податковий менеджмент — сукупність прийомів і методів організації податкових відносин з метою забезпечення формування дохідної частини бюджету та впливу податків на розвиток виробництва та соціальної сфери.

Податковий номер індивідуальний (див. *Індивідуальний податковий номер*).

Податковий облік — це підсистема бухгалтерського обліку, яка на підставі затверджених державою правил виконує функції нарахування і сплати податків та подання інформації про це відповідним державним органам.

Податковий оклад — сума податку, що сплачується суб'єктом з одного об'єкта.

Податковий період звітний (див. *Звітний податковий період*).

Податковий поріг — розрахункова величина податкового окладу до доходів.

Податковий потенціал адміністративно-територіальної одиниці — загальний обсяг податків, які мобілізуються за рахунок усіх платників на відповідній території; показник, який визначає податкові можливості території. П. п. є одним із складників фінансового потенціалу території. Одиницею виміру П. п., яка використовується у практиці бюджетного регулювання, є податкові збори на душу населення, або податковий потенціал на душу населення. У практиці розвинутих зарубіжних країн показник П. п. розраховується по-іншому. В умовах існування розмежованих податкових систем центрального уряду і органів місцевого самоврядування розраховується показник П. п. територіального колективу. Він відображає сукупні податкові надходження до бюджету відповідного органу місцевого самоврядування.

Податковий прибуток (збиток) (див. *Прибуток (збиток) податковий*).

Податковий спред — одночасні продаж і купівля ф'ючерсних контрактів з метою зниження суми податків.

Податкові канікули — звільнення від оподаткування іноземних інвесторів або окремих галузей виробництва на певний період часу з метою поживлення ділової активності в країні чи окремому регіоні; різновид податкових пільг.

Податкові надходження — доходи бюджету у вигляді податків на власність, доходи, прибуток, на збільшення ринкової вартості, на міжнародну торгівлю та зовнішні операції; внутрішніх податків на товари і послуги; місцевих податків і зборів; державного мита та інших податків.

Податкові пільги — часткове чи повне звільнення фізичних і юридичних осіб від сплати податків. Є одним з елементів податкової політики і мають як економічну, так і соціальну спрямованість. Використовуючи пільги податкові, держава регулює певні економічні процеси, а також забезпечує соціальний захист окремих видів діяльності та груп населення. До пільг податкових належать: неоподатковуваний мінімум доходів, податкові знижки (наприклад, для підприємств окремих галузей, регіонів), вилучення з оподатковуваних доходів деяких витрат платників податків, повернення раніше сплачених податків (податкові амністії), повне звільнення від сплати деяких податків тощо.

Податкові служби муніципальні (див. *Муніципальні податкові служби*).

Податок — обов'язковий регулярний платіж юридичних і фізичних осіб до державного чи місцевого бюджетів, що законодавчо встановлюється для фінансового забезпечення виконання функцій держави.

Податок дегресивний — податок, ставка якого збільшується зі зростанням величини доходу, але кожний наступний приріст ставки податку є менший за попередній.

Податок екологічний — еколого-політичний інструмент, який приписує кожному забруднювачу довілля абсолютну граничну межу викидів, скидів забруднюючих речовин, та відповідну плату за її перевищення.

Податок з доходів фізичних осіб — плата фізичної особи за послуги, які надаються їй територіальною громадою, на території якої така фізична особа має податкову адресу або розташовано особу, що утримує цей податок згідно з законом.

Податок інфляційний (див. Інфляційний податок).

Податок на майно (нерухомість) — прямий податок, який визначається у відсотках до вартості будівель, споруд, що перебувають у власності суб'єктів господарювання.

Податок на прибуток відстрочений — сума податку на прибуток, що визнана відстроченим податковим зобов'язанням і відстроченим податковим активом (П(С)БО № 17 «Податок на прибуток»).

Податок на прибуток поточний — сума податку на прибуток, визначена у звітному періоді відповідно до податкового законодавства (П(С)БО № 17 «Податок на прибуток»).

Податок на прибуток підприємств — прямий податок, що його сплачують суб'єкти господарювання за рахунок прибутку і який обраховується у відсотках від суми оподаткованого доходу (прибутку) згідно з податковим законодавством.

Податок надзвичайний (див. *Надзвичайний податок*).

Податок Пігу — коригувальний податок на випуск продукції, який застосовується при негативних зовнішніх ефектах і піднімає граничні приватні витрати до рівня суспільних. В екологічній політиці виступає у формі податку на емісію забруднювальних речовин. Екологічний податок стягується з кожної одиниці продукції емітента в обсязі, що дорівнює граничному збитку реципієнта.

Податок прогресивний — податок, ставка якого зростає зі збільшенням величини об'єкта оподаткування.

Податок пропорційний — податок, ставка якого не залежить від розміру об'єкта оподаткування.

Податок прямий — податок, що стягується безпосередньо з доходів чи майна юридичних осіб і громадян.

Податок регресивний — податок, ставка якого зменшується з ростом величини об'єкта оподаткування. Використовується у випадках, коли держава намагається стимулювати таке зростання.

Податок розкладний — податок, який обчислюють спочатку в загальній сумі, а потім розподіляють (розкладають) між платниками цього податку пропорційно до певного показника чи порівну.

Податок Тобіна — запропонований американським лауреатом Нобелівської премії в галузі економічних наук Джеймсом Тобіном податок на спекулятивні

валютні операції, дохід від якого пропонується скерувати на усунення соціальної нерівності, розвиток освіти, охорону здоров'я і довкілля, підйом економіки у відсталих країнах.

Подвійне оподаткування (див. *Оподаткування подвійне*).

Подвійний запис — запис, коли кожна операція водночас записується на двох взаємопов'язаних бухгалтерських рахунках в одній і тій самій сумі – за дебетом одного рахунку і водночас за кредитом другого.

Поділ підприємства — форма реорганізації, за якої одна юридична особа припиняє свою діяльність, а на її базі створюється кілька нових підприємств, оформлених у вигляді самостійних юридичних осіб.

Поділ праці — процес відокремлення різних видів виробничої діяльності, завдяки чому окремі групи виробників закріплюються на тривалий період за певними видами виробничої діяльності.

Подія первісного розкриття — перша з таких подій: укладення підприємством угод про продаж активів, без яких діяльність, що підлягає припиненню, надалі практично неможлива; затвердження уповноваженим керівним органом управління підприємства конкретного плану припинення діяльності та його оприлюднення (П(С)БО № 27 «Діяльність, що припиняється»).

Подія після дати балансу — подія, яка відбувається між датою балансу і датою затвердження керівництвом фінансової звітності, підготовленої до оприлюднення, яка вплинула або може вплинути на фінансовий стан, результати діяльності та рух коштів підприємства (П(С)БО № 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах»).

Подрибнення акцій (спліт) — один із прийомів дивідендної політики та політики диверсифікації акціонерного капіталу підприємства, який полягає в емісії додаткової кількості звичайних акцій без збільшення суми статутного фонду.

Пожвавлення — фаза економічного циклу, яка виникає після закінчення фази депресії і створює передумови для піднесення виробництва.

Позабюджетна діяльність бюджетних установ і організацій — надання платних послуг, виконання робіт чи здійснення іншої діяльності, пов'язаної з основною діяльністю установ та організацій, доходи від якої спрямовані на здійснення видатків, передбачених у кошторисі, і не орієнтовані на отримання комерційного прибутку.

Позабюджетні кошти — кошти, які бюджетні установи й організації отримують понад асигнування, що виділяються їм із державного та/або місцевих бюджетів і використовуються суворо за цільовим призначенням. Позабюджетні кошти поділяють за принципом походження та використання на спеціальні кошти, суми за дорученнями, депозитні кошти та інші позабюджетні кошти.

Позабюджетні фонди — специфічна форма перерозподілу та використання фінансових ресурсів, залучених для фінансування деяких суспільних потреб. Головне призначення полягає у фінансуванні цільових заходів за рахунок спеціальних цільових відрахувань та інших джерел.

Позика гарантована — 1) форма державного кредиту, погашення суми і сплата відсотків, за яким забезпечується заставою майна або певними доходами; 2) гарантовані урядом облігаційні позики місцевих органів влади, випущені під конкретні окупні місцеві інвестиційні проекти.

Позика державна — отримання державою коштів у формі запозичень від юридичних і фізичних осіб, урядів інших країн, міжнародних фінансових організацій на умовах поворотності, терміновості і платності.

Позика зовнішня — основна форма міжнародного кредиту, що становить одержану державою позику від іноземних кредиторів.

Позика місцева — передання у власність органів місцевої влади і самоврядування коштів, які вона зобов'язується повернути у тій самій сумі зі сплатою відсотка (плати) на суму позики.

Позика фідучіарна — позика, що випускаються одними суб'єктами (переважно іноземними комерційними банками), а відповідальність за них несе інший суб'єкт (Україна в особі Міністерства фінансів).

Позикова санкція — дозвіл на випуск цінних паперів муніципальної позики, що надається органам місцевого самоврядування центральною владою, як правило, Міністерством фінансів, або реєстрація цих паперів. Як правова норма використовується у більшості зарубіжних країн.

Позиковий відсоток (див. *Відсоток позиковий*).

Позитивний грошовий потік (див. *Грошовий потік позитивний*).

Позиціонування на ринку — дії із забезпечення товару конкурентоспроможного становища на ринку та розроблення відповідного комплексу маркетингу.

Позиковий капітал (див. *Капітал позичковий*).

Показник енергоефективності — абсолютна або питома величина споживання чи втрати енергоресурсів, встановлена державними стандартами і/або іншими нормативними документами.

Показники фінансові (див. *Фінансові показники*).

Поліс (страховий договір, страхове свідоцтво) — письмова угода між страхувальником і страховиком, яка засвідчує, що страховик бере на себе зобов'язання у разі настання страхового випадку виплатити страхову суму або в межах страхової суми відшкодувати збиток страхувальникові чи іншій особі, зазначеній у П. За умови сплати страхових платежів у визначені строки П. має містити: назву документа, реквізити страховика, прізвище або назву страхувальника, його адресу, перелік об'єктів страхування, розмір страхової суми, перелік страхових випадків, розмір тарифу, а також страхових платежів, термін їх сплати, строк дії договору, права й обов'язки сторін, інші умови, підписи сторін.

Поліс генеральний — письмова угода з фіксованою страховою сумою, розмір якої надає можливість покрити страхуванням кілька відправлень вантажів за умови, що про них буде своєчасно декларовано страховику. Г. п. діє доти, доки не буде використаний (задекларований) увесь ліміт установлені страхової суми.

Поліс медичного страхування спеціалізований (див. *Спеціалізований поліс медичного страхування*).

Поліс медичного страхування універсальний (див. *Універсальний поліс медичного страхування*).

Політика *laissez faire* (див. *Лібералізм економічний*).

Політика бюджетна (див. *Бюджетна політика*).

Політика держави економічна (див. *Економічна політика держави*).

Політика дивідендна (див. *Дивідендна політика*).

Політика дискреційна (див. *Дискреційна політика*).

Політика експансії («дешевих грошей») — це грошово-кредитна політика Центрального банку, спрямована на збільшення грошової маси в обігу, активізацію кредитних відносин та забезпечення доступності суб'єктів економічної діяльності до грошових і кредитних ресурсів, але призводить до зростання цін та інфляції. Застосовується в умовах спаду виробництва з метою поживлення ринкової кон'юнктури та стимулювання витрат.

Політика інвестиційна (див. *Інвестиційна політика*).

Політика конкуренції — сукупність законів і державних заходів, спрямованих на максимально можливу реалізацію на практиці ідеалу повної (вільної, чистої) конкуренції.

Політика митна (див. *Митна політика*).

Політика підприємства цінова (див. *Цінова політика підприємства*).

Політика податкова — державна політика оподаткування юридичних і фізичних осіб. Її метою є формування державного і місцевих бюджетів за одночасного стимулювання ділової активності підприємців. Реалізується через систему податків, податкових ставок і податкових пільг.

Політика рестрикції («дорогих грошей») — грошово-кредитна політика Центрального банку, спрямована на обмеження обсягів грошових і кредитних ресурсів та збільшення ціни на них.

Політика сталого співвідношення цін за Хойссом — взаємна координація ринкових дій учасниками, які виходять із сталості співвідношення цін та односпрямованості цінових змін. Здійснення цієї політики дає змогу олігополістам вирішити проблему взаємної залежності їх функцій попиту. Вона також пояснює незмінність цін на олігополістичних ринках.

Політика управління фінансами становить систему заходів щодо здійснення фінансового менеджменту з організації органів управління діяльності та вироблення рекомендацій з метою внесення у неї корективів насамперед, слід мати чітку програму суспільного розвитку з урахуванням у ній інтересів усього суспільства, окремих прошарків та груп населення, характеристикою стратегічних і тактичних цілей, визначенням методів і термінів їх досягнення.

Політика фінансова держави (див. *Фінансова політика держави*).

Політика фінансова домогосподарств (див. *Фінансова політика домогосподарств*).

Політика фінансова суб'єктів господарювання (див. *Фінансова політика суб'єктів господарювання*).

Політика фірми — генеральна політика, система стратегічних заходів, проведених керівництвом фірми в якій-небудь сфері діяльності (технічній, фінансовій, соціальній, зовнішньоекономічній та ін.).

Політична економія — термін, введений у науковий обіг А. Монкретьєном у "Трактаті політичної економії" (1615); найменування економічної науки, покликаної вирішувати проблеми: а) державного господарства (меркантилістська версія); б) вільного приватного підприємництва (версія класичної політичної економії).

Політична економія класична (див. *Класична політична економія*).

Політична економія нормативна (див. *Нормативна політична економія*).

Політичний (державний) порядок — відображає в країні форму влади, що склалася історично (демократія, авторитаризм, тоталітаризм) і зумовлені цією формою взаємовідносини між владними структурами різних рівнів і суспільством.

Помилки та упущення — автономна стаття платіжного балансу, яка відображає неточності в обліку зовнішньоекономічних операцій, пов'язані з часовими та вартісними розбіжностями між митною та банківською статистикою.

Попередня оплата (див. *Оплата попередня*).

Попит — потреба в товарах (послугах), яка зумовлена платоспроможністю і виражена в грошовій формі.

Попит ефективний (див. *Ефективний попит*).

Попит похідний (див. *Похідний попит*).

Попит сукупний — такий обсяг реального ВВП, який економіка має бажання закупити з метою задоволення своїх платоспроможних потреб.

Поріг рентабельності (див. *Точка беззбитковості (поріг рентабельності)*).

Порогові (граничні) значення індикаторів економічної безпеки — кількісні величини, порушення яких викликає несприятливі тенденції та загрозливі процеси в економіці. Наближення індикаторів економічної безпеки до їх граничнодопустимої величини свідчить про наростання загроз соціально-економічній стабільності суспільства, а перевищення граничних (порогових) значень — про вступ суспільства в зону нестабільності та соціальних конфліктів, фактично про реальну загрозу економічній безпеці.

Портфель цінних паперів — це певним чином підібрана сукупність окремих видів цінних паперів. До складу портфеля можуть входити цінні папери одного типу (акції) або різні фінансові цінності (акції, облигації, ощадні сертифікати тощо).

Портфельна стратегія (див. *Стратегія портфельна*).

Портфельні інвестиції (див. *Інвестиції портфельні*).

Посадова інструкція — це нормативний документ в якому визначаються завдання, права, обов'язки, відповідальність посадових осіб.

Посередник — страховий брокер, або агент, через якого укладається договір страхування і вирішуються окремі питання щодо врегулювання претензій.

Посередницька діяльність — це діяльність, що полягає в обміні приватизаційних паперів на паї та акції і здійснюється посередником від свого

імені, за дорученням, за рахунок і на ім'я власника приватизаційних паперів лише на підставі відповідної ліцензії.

Посередницько-збутова націнка (див. *Націнка посередницько-збутова*).

Постачальники — індивіди й організації, що забезпечують надходження необхідних для виробництва готової продукції компанії сировини і матеріалів.

Постійний ефект віддачі від масштабу виробництва — такий ефект масштабу, за яким обсяг випуску продукції та обсяг використання ресурсів змінюються в однаковій пропорції.

Постійні (умовно-постійні) витрати — витрати, загальна величина яких залишається незмінною при зміні обсягу виробництва.

Поточні видатки — видатки бюджетів на утримання мережі підприємств, установ, організацій та органів, що діє на початок бюджетного року та набуває чинності у цьому році, а також на фінансування заходів соціального захисту населення та інших заходів, які не належать до тих, що фінансуються за видатками розвитку.

Постійні витрати (див. **Витрати постійні**).

Постійні ціни (див. *Ціни постійні*).

Поточна (дисконтована) вартість — величина позикових фондів, які необхідно було б позичити за поточної відсоткової ставки, аби забезпечити регулярне отримання заданого чистого доходу.

Поточна дебіторська заборгованість (див. *Дебіторська заборгованість поточна*).

Поточна неплатоспроможність (див. *Неплатоспроможність поточна*).

Поточний борг — сума основного боргу, що підлягає погашенню в поточному році, і належних до сплати в цей період відсотків за всіма випущеними на певний момент позиками

Поточний державний борг (див. *Державний борг поточний*).

Поточний запас (див. *Запас поточний*).

Поточний податок на прибуток (див. *Податок на прибуток поточний*).

Поточний рахунок (див. *Рахунок поточний*).

Поточний рахунок суб'єкта господарювання — рахунок, пов'язаний із реалізацією продукції, виконанням робіт, наданням послуг.

Поточний фінансовий план (див. *Фінансовий план поточний*).

Поточні видатки (див. *Видатки поточні*).

Поточні рахунки (депозити) — безстрокові внески в ощадні установи.

Поточні ціни (див. *Ціни поточні*).

Потреба — категорія, що відбиває ставлення людей до умов їх життєдіяльності, а звідси визначає і їхню поведінку.

Потреба в капіталі — виражена в грошовому еквіваленті потреба підприємства в грошових і матеріальних засобах, необхідних для виконання поставлених цілей та забезпечення фінансової рівноваги. Базою для класифікації форм потреби в капіталі є класифікація вихідних грошових потоків підприємства. Виникнення потреби в капіталі зумовлено незбігом у часі моменту здійснення грошових витрат і моменту надходження грошових коштів за продукцію, на виробництво якої понесені витрати.

Потреби абсолютні — потреби в матеріальних благах і послугах, які породжені сучасним рівнем розвитку економіки і виробництво яких лише починає освоюватися.

Потреби дійсні — ті, які переважно відповідають рівню розвитку виробництва відповідних благ і можуть бути задоволені.

Потужність виробнича (див. *Виробнича потужність*).

Похідний попит — попит на фактори виробництва, який залежить від попиту на кінцеві продукти, що виробляються на базі цих факторів.

Похідний фінансовий інструмент (див. *Фінансовий інструмент похідний*).

Похідні цінні папери (див. *Цінні папери похідні*).

Права власності — встановлені законом правила, що регулюють стосунки людей при використанні ними економічних благ.

Правила — точне визначення того, що слід робити в конкретній ситуації.

Правила складання і виконання бюджетів — нормативний документ, який затверджується Кабінетом Міністрів України.

Право податкове — сукупність фінансово-правових норм, що регулюють відносини в галузі податків (визначається порядок їх стягнення, регулюють виникнення, зміну і припинення податкових зобов'язань).

Право власності — юридична форма прояву відносин власності, що реалізується в трьох атрибутах: право володіння, право розпорядження, право користування.

Право податкової ініціативи — право місцевих органів влади і місцевого самоврядування на запровадження місцевих податків і зборів.

Превентивні заходи у страхуванні — сукупність здійснюваних страховиком або за його рахунок заходів, пов'язаних із запобіганням можливим страховим випадкам або зниженням їх руйнівного впливу. П. з. в. с. впливають із самої сутності страхування, його превентивної функції. Це зумовлює потребу всебічного обґрунтування правил страхування і тарифів, а також застосування ефективних форм розрахунків, кваліфікованого оцінювання ризиків і визначення страхових виплат. Страховики можуть передбачати проведення за рахунок коштів страхових резервів низки заходів, спрямованих на запобігання пожежам, повеням, інфекційним хворобам тварин тощо.

Превенція — діяльність страховика щодо запобігання страховим випадкам або зменшення їх частоти чи руйнівної сили.

Предикативні моделі фінансового аналізу — моделі передбачуваного, прогнозованого характеру.

Предмет політичної економії — уся система економічних відносин людей в різних економічних формаціях в їх єдності і взаємодії з обмеженими продуктивними силами і політичними, ідеологічними та соціальними інститутами суспільства. Політекономія, пізнаючи закони, показує, як люди і суспільство мають здійснювати кінцевий вибір рідкісних ресурсів, як найкраще виробляти різні товари і послуги, розподіляти й обмінювати їх з метою максимального задоволення потреб людей.

Предмет управлінського обліку — сукупність об'єктів у процесі всього циклу управління виробництвом.

Предмет фінансів — підприємницькі й управлінські процеси суб'єктів господарювання мікро- та макрорівнів, пов'язані з мобілізацією, розподілом і використанням фінансових ресурсів для розширеного відтворення та забезпечення економічного, соціального і політичного розвитку держави.

Представництво банку — територіально відокремлений структурний підрозділ банку, що виконує функції представництва та захисту інтересів банку і не здійснює банківську діяльність.

Премія за ризик — додатковий дохід, що отримує інвестор як компенсацію за вкладення капіталу у проекти з високим рівнем ризику.

Премія страхова (див. *Страховий внесок (премія, платіж)*).

Претензія за будівельним контрактом — сума майнової відповідальності замовника чи іншої сторони, яку вимагає відшкодувати підрядник понад ціну контракту (П(С)БО № 18 «Будівельні контракти»).

Преференції місцевих органів влади — пільги та додаткові повноваження, які надаються центральною владою місцевим органам влади в галузі економіки та фінансів. Як правило, пов'язані з наданням окремим територіям особливого економічного статусу, створенням спеціальних економічних зон. Можуть включати податкові та митні пільги, пільги щодо землекористування, спрощений візовий режим, особливий режим валютного регулювання в процесі збуту продукції, яка виробляється у спеціальних економічних зонах. Вони також можуть передбачати додаткові повноваження місцевих органів влади в галузі проведення інвестиційної та бюджетної політики і в інших сферах. Як поняття використовується у зарубіжних країнах.

Прибутки (збитки) актуарні — прибутки (збитки), які є різницею між попередніми актуарними припущеннями і тим, що фактично відбулося, з урахуванням зміни актуарних припущень (П(С)БО №26 «Виплати працівникам»).

Прибутки суб'єкта підприємництва фінансові (див. *Фінансові прибутки суб'єкта підприємництва*).

Прибутки та збитки від внутрішньогрупових операцій нереалізовані — прибутки та збитки, які виникають внаслідок внутрішньогрупових операцій (продажу товарів, продукції, виконання робіт, послуг тощо) і включаються до балансової вартості активів підприємства (П(С)БО № 20 «Консолідована фінансова звітність»).

Прибутковість — це співвідношення прибутку із вкладеним капіталом.

Прибуток — сума, на яку доходи перевищують пов'язані з ними витрати (НП(С)БО № 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»).

Прибуток (збиток) від впливу інфляції на монетарні статті — різниця між залишком коштів на кінець року до коригування та скоригованим за Положенням (стандартом) 22 залишком коштів на кінець року у звіті про рух грошових коштів (П(С)БО № 22 «Вплив інфляції»).

Прибуток (збиток) обліковий — сума прибутку (збитку) до оподаткування, визначена в бухгалтерському обліку і відображена у звіті про фінансові результати за звітний період (П(С)БО № 17 «Податок на прибуток»).

Прибуток (збиток) податковий — сума прибутку (збитку), визначена за податковим законодавством об'єктом оподаткування за звітний період (П(С)БО № 17 "Податок на прибуток").

Прибуток балансовий — це загальна сума прибутку підприємства від усіх видів діяльності за звітний період, отримана як на території України, та і за її межами, яка відображена в його балансі та включає прибуток від реалізації продукції (робіт, послуг), основних фондів, нематеріальних активів, цінних паперів, інших видів фінансових ресурсів і матеріальних цінностей, а також прибуток від орендних (лізингових) операцій, роялті та позареалізаційних операцій.

Прибуток валовий — прибуток, отриманий в результаті процесу виробництва, до виключення процентів або інших доходів від власності, які належать до виплати по фінансових та інших матеріальних невироблених активах, необхідних для здійснення виробництва. Чистий прибуток визначається шляхом виключення з валового прибутку споживання основного капіталу.

Прибуток від активів програми — дохід, отриманий від активів фонду, за вирахуванням витрат на його управління, податків і зборів (обов'язкових платежів), сплачуваних безпосередньо цим фондом (П(С)БО № 26 «Виплати працівникам»).

Прибуток від звичайної діяльності — прибуток (збиток), що отриманий від операційної діяльності (основної та іншої операційної діяльності), фінансових інвестицій та іншої звичайної діяльності.

Прибуток від іншої звичайної діяльності — прибуток (збиток) від реалізації основних засобів, нематеріальних активів, фінансових інвестицій; від ліквідації необоротних активів, безоплатно отриманих оборотних активів, уцінки необоротних активів і фінансових інвестицій, неопераційних курсових різниць; від іншої звичайної діяльності.

Прибуток від надзвичайних подій — прибуток (збиток), що пов'язаний із втратами від стихійного лиха, техногенних катастроф і аварій; відшкодуванням збитків від надзвичайних подій, а також з іншими надзвичайними доходами і втратами.

Прибуток від операційної діяльності — прибуток (збиток) від основної діяльності (реалізації продукції, товарів, робіт, послуг) та іншої операційної діяльності (реалізації оборотних активів і іноземної валюти; доходи від операційної оренди, операційних курсових різниць, списання кредиторської заборгованості; одержані (сплачені) штрафи, пені, неустойки; відшкодування раніше списаних активів; одержані гранти, субсидії; інші доходи).

Прибуток від реалізації продукції — прибуток (збиток), що визначається вирахуванням з виручки від реалізації непрямих податків і собівартості реалізованої продукції.

Прибуток від фінансових операцій — прибуток (збиток), отриманий від інвестицій в асоційовані й дочірні підприємства, спільної діяльності; одержані дивіденди, відсотки за облігаціями та іншими цінними паперами; інші доходи від фінансових інвестицій.

Прибуток емісійний — різниця між ринковою вартістю (курсом) цінних паперів, за якою їх реалізують кінцевому інвесторові, та емісійною ціною, за якою їх випущено емітентом.

Прибуток маржинальний — різниця між виручкою від реалізації та змінними витратами. Це та сума прибутку, яка спрямовується на покриття постійних затрат і формування прибутку. П. м. можна розраховувати як на весь обсяг реалізації, так і на одиницю продукції. Цей показник використовується в ході аналізу точки беззбитковості.

Прибуток нерозподілений — частка прибутку підприємства, отримана в результаті діяльності в попередні періоди, що не була спрямована на виплату дивідендів власникам підприємства чи поповнення складових власного капіталу підприємства.

Прибуток оподатковуваний (див. *Оподатковуваний прибуток*).

Прибуток підприємства — прибуток (збиток), що отриманий від операційної діяльності (основної та іншої), фінансових операцій, іншої звичайної діяльності, надзвичайних подій за звітний період.

Прибуток санаційний — прибуток, який виникає внаслідок викупу підприємством власних корпоративних прав (акцій, часток) за курсом, нижчим за номінальну вартість цих прав, або в результаті їх безкоштовної передачі до анулювання, а також при одержанні підприємством безповоротної фінансової допомоги, зокрема в результаті списання кредиторської заборгованості.

Прибуток чистий — прибуток, який залишається в розпорядженні фірми, підприємства після сплати податків, відрахувань, обов'язкових платежів та платежів, пов'язаних із застосуванням фінансових санкцій до підприємства.

Приватизаційні цінні папери (див. *Цінні папери приватизаційні*).

Приватна власність — такий вид власності, при якому всі три функції права власності належать окремій приватній особі.

Приватне розміщення іпотечних облігацій (див. *Закрите (приватне) розміщення іпотечних облігацій*).

Приватні заощадження змішаної економіки — це дохід мінус чисті податки та споживання.

Приєднання підприємства — форма реорганізації, яка передбачає приєднання всіх прав та обов'язків одного або кількох юридичних осіб — правопередників до іншої юридичної особи — правонаступника.

Примітки до фінансових звітів — сукупність показників і пояснень, яка забезпечує деталізацію і обґрунтованість статей фінансових звітів, а також інша інформація, розкриття якої передбачено бухгалтерськими стандартами.

Примусова ліквідація підприємства — це процедура ліквідації неспроможного підприємства-боржника, яка здійснюється з рішення арбітражного суду (як правило, у процесі провадження справи про банкрутство).

Принцип — узагальнення, що лежить в основі певного економічного явища, становить його першооснову.

Принцип “платить забруднювач” — принцип, згідно з яким витрати, понесені в результаті конкретної дії чи бездіяльності, що викликали забруднення, покладаються на винуватця.

Принцип бухгалтерського обліку — правило, яким слід керуватися при вимірюванні, оцінці та реєстрації господарських операцій і при відображенні їх результатів у фінансовій звітності (НП(С)БО № 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»).

Принцип раціональності вибору споживача — прагнення отримати максимум корисності від споживання благ за умов обмеженого бюджету та за інших незмінних умов.

Принцип рівності нормативів – вимога застосування одних і тих самих норм для обчислення нормативної величини всіх елементів руху витрат протягом місяця.

Принципат — у Стародавньому Римі це форма рабовласницької монархії, за якої зберігалися республіканські установи, але влада фактично належала одній людині — принцепсу (першому в списку сенаторів); існувала з 27 р. до н. е. до 198 р. н. е.

Припинення дії полісу — дія, щоможе статися за таких умов: закінчення передбаченого терміну страхування; розірвання страхового договору з ініціативи страхувальника або страховика; смерть страхувальника (фізичної особи); ліквідація страховика або визнання судовими органами договору недійсним.

Прирістні (граничні) витрати – додаткові витрати, які з’являються в результаті виготовлення чи продажу додаткової одиниці, або партії продукції.

Природна монополія (див. **Монополія природна**).

Природне безробіття (див. **Безробіття природне**).

Прискорена амортизація — метод визначення амортизації основних засобів за нормами, що перевищують офіційно затверджені норми амортизаційних відрахувань.

Прихований дефіцит бюджету — несвочасне або неповне фінансування галузей бюджетної сфери. Виникає в умовах боротьби за скорочення видатків з метою зменшення відкритого дефіциту бюджету

Приховані резерви (див. **Резерви приховані**).

Проблема — ситуація, коли отримані організацією результати не відповідають поставленим перед нею цілям, а отже, деякі аспекти її діяльності вимагають поліпшення.

Проблемний банк (див. *Банк проблемний*).

Програма виробнича (див. *Виробнича програма*).

Програма документальної перевірки — перелік питань, що мають бути перевірені під час проведення документальної перевірки.

Програми виплат — інструментами власного капіталу підприємства угоди, за якими підприємство здійснює виплати працівникам підприємства інструментами власного капіталу (П(С)БО № 26 «Виплати працівникам»).

Програми виплат за участю кількох роботодавців — недержавні програми з визначеним внеском або з визначеною виплатою, які використовують сукупність унесених різними підприємствами активів, що не перебувають під спільним контролем, для здійснення виплат працівникам більше ніж одного підприємства (П(С)БО № 26 «Виплати працівникам»).

Програми виплат по закінченні трудової діяльності — угоди, за якими підприємство здійснює виплати працівникам по закінченні ними трудової діяльності (П(С)БО № 26 «Виплати працівникам»).

Програми з визначеним внеском — програми виплат по закінченні трудової діяльності, за якими підприємство сплачує визначені відрахування фонду і не матиме зобов'язання сплачувати подальші внески, якщо фонд не матиме достатньо активів для сплати всіх виплат працівникам, пов'язаних з виконанням ними робіт у звітному та попередніх періодах (П(С)БО № 26 «Виплати працівникам»).

Програми з визначеною виплатою — усі програми виплат по закінченні трудової діяльності, крім програм з визначеним внеском (П(С)БО № 26 «Виплати працівникам»).

Програмно-цільовий метод у бюджетному процесі — метод управління бюджетними коштами для досягнення конкретних результатів за рахунок коштів бюджету із застосуванням оцінки ефективності використання бюджетних коштів на всіх стадіях бюджетного процесу.

Прогресивна шкала податкових ставок — шкала процентних ставок, розміри яких зростають відповідно до зростання розмірів об'єкта оподаткування.

Прогресивний податок (див. Податок прогресивний).

Прогресивно-регресивна шкала податкових ставок — шкала процентних ставок, розміри яких спочатку зростають — до певної величини об'єкта оподаткування, а при його зростанні понад цю величину — зменшуються.

Прогресія шкали податкових ставок ступінчаста — побудова шкали прогресивних ставок, за якої кожна ставка (залежно від розмірів об'єкта оподаткування) застосовується до тієї частини об'єкта оподаткування, котра знаходиться в межах певного інтервалу, для якого встановлена ця ставка.

Продаж товарів — будь-які операції, що здійснюються згідно з договорами купівлі-продажу, іншими цивільно-правовими договорами та передбачають передачу права власності на товари за компенсацію, а також операції з безоплатного надання товарів.

Продукт граничний (див. Граничний продукт).

Продукт середній (див. Середній продукт).

Продуктивні сили — система факторів виробництва, яка забезпечує перетворення речовин природи, відповідно до потреб людей створює матеріальні та духовні блага і визначає зростання продуктивності суспільної праці.

Продуктивність гранична (див. *Гранична продуктивність*).

Продуктивність праці — ефективність, плідність праці людського фактора як основної продуктивної сили.

Продуктово-маркетингова стратегія — ключова підсистема корпоративної стратегії комерційної організації, спрямована на аналіз, розроблення та прийняття комплексу стратегічних рішень щодо номенклатури, асортименту, якості та обсягу виробництва продуктів в організації і реалізації продуктів на відповідних ринках.

Продукція валова — вся продукцію у вартісному виразі, незалежно від ступеня її готовності.

Продукція кінцева (див. *Кінцева продукція*).

Продукція проміжна (див. *Проміжна продукція*).

Продукція реалізована — продукція, яка відвантажена споживачеві і за яку надійшли кошти на розрахунковий рахунок підприємства-постачальника або мають надійти у визначений термін.

Продукція товарна — продукція підприємства, призначена для реалізації, вироблена за певний період та виражена у грошовому еквіваленті. До обсягу товарної продукції включають готову продукцію, послуги, ремонтні роботи, капітальний ремонт свого підприємства, напівфабрикати і запчастини на сторону, капітальне будівництво для непромислових господарств свого підприємства, роботи, пов'язані з освоєнням нової техніки, тару, що не входить в гуртову ціну виробу.

Продукція чиста — обсяг продукції підприємства в грошовому еквіваленті за певний період часу, що характеризує вартість створеного продукту. П. ч. може бути також обчислена як сума основної і додаткової заробітної плати працівників підприємства та прибутку.

Проект — це діяльність, за якої матеріальні, фінансові та людські ресурси організовано новаторським шляхом для виконання унікальної роботи при обмеженні у часі та витратах з тим, щоб досягти позитивних змін, визначених кількісними та якісними параметрами

Проект бюджету — проект плану формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, що здійснюються органами державної влади (органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування) протягом бюджетного періоду, який є невід'ємною частиною проекту закону про Державний бюджет України (проекту рішення про місцевий бюджет).

Проектне фінансування — фінансування інвестиційних проектів на підставі затвердженої проектно-кошторисної документації за рахунок власних коштів, банківських кредитів чи бюджетних асигнувань.

Проектний аналіз — сукупність методів і прийомів, з використанням яких можна розробити а оцінити проект, визначивши умови його успішної реалізації.

Прожитковий мінімум — вартісна величина достатнього для забезпечення нормального функціонування організму людини, збереження її здоров'я набору продуктів харчування, а також мінімального набору непродуктових товарів і послуг, необхідних для задоволення основних соціальних і культурних потреб особистості.

Пролонгація боргу — форма добровільної згоди кредиторів на відстрочення виплат за зобов'язаннями боржника.

Прологація страхування життя — продовження дії договору змішаного страхування життя або пожиттєвого страхування понад термін, забезпечений оплаченими внесками.

Проміжна продукція — частина валового випуску, яка використовується для виробництва товарів та послуг і набирає форми матеріальних витрат на виробництво.

Пропозиція — кількість того чи іншого товару, яку виробник волів би і може запропонувати на продаж в одиницю часу за певних умов.

Пропозиція сукупна — такий обсяг реального ВВП, який економіка пропонує для продажу з метою отримання прибутку.

Пропорційна податкова ставка (див. *Ставка податкова пропорційна*).

Пропорційне перестраховування (див. *Перестраховування пропорційне*).

Пропорційний податок (див. *Податок пропорційний*).

Проспект емісії цінних паперів — документ, що містить інформацію про відкрите (публічне) розміщення цінних паперів.

Проста монополія (див. *Монополія проста*).

Просте відтворення основних засобів — постійне поновлення основних засобів у незмінних розмірах.

Просте суспільне відтворення (див. *Суспільне відтворення просте*).

Прострочені кредити — кредити, що їх не повернуто установам банку чи іншим позичальникам у визначений термін унаслідок фінансових ускладнень, що виникли в позичальника.

Протекціонізм — 1) економічна політика держави, спрямована на захист національної економіки від іноземної конкуренції шляхом уведення великих розмірів мита на товари, що ввозяться до країни, а також низки інших заходів; 2) система протекцій, сприяння у вирішенні яких-небудь справ.

Професійна таємниця — матеріали, документи, інші відомості, якими користуються в процесі та у зв'язку з виконанням своїх посадових обов'язків посадові особи державних органів, котра здійснюють регулювання ринків фінансових послуг, а також особи, котрі залучаються до здійснення цих функцій, і які забороняється розголошувати у будь-якій формі до моменту прийняття рішення відповідним уповноваженим державним органом

Професійні учасники фондового ринку — юридичні особи, які на підставі ліцензії, виданої Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку, провадять на фондовому ринку професійну діяльність, види якої визначені законами України.

Профіцит бюджету — перевищення доходів бюджету над його видатками.

Профспілка — об'єднання працівників, яке має повноваження на проведення перемовини з підприємцями від імені і за дорученням своїх членів.

Процедури — розпорядження щодо того, які дії зробити в конкретній ситуації.

Проценти — плата за використання грошових коштів, їх еквівалентів або сум, що заборговані підприємству (П(С)БО № 15 «Дохід»).

Процентна податкова ставка — це ставка, що встановлюється в процентах до об'єкта оподаткування в грошовому виразі.

Пряме котирування (див. *Котирування пряме*).

Прямий продаж — реалізація страхових послуг страховиком без залучення посередників. Останнім часом, особливо в країнах із розвиненим страховим ринком, набула поширення практика укладання страхових договорів на підставі інформації, що надійшла від клієнта телефоном або через Internet. Належні страхові премії сплачуються страхувальником протягом обумовленого терміну. Якщо в цей час настане страховий випадок, страховик виплатить відповідне відшкодування. Таким способом продаються, головним чином, поліси зі страхування життя, здоров'я, майна та відповідальності фізичних осіб.

Прямі витрати – витрати, які можуть бути віднесені безпосередньо до певного об'єкта витрат економічно доцільним шляхом.

Прямі витрати (див. *Витрати прямі*).

Прямі інвестиції (див. *Інвестиції прямі*).

Псування монети — зниження урядом цінності та ваги національної монети у зв'язку з помилковою констатацією того, що золото і срібло є грішми завдяки своїм природним властивостям.

Публічне розміщення іпотечних облігацій (див. *Відкрите (публічне) розміщення іпотечних облігацій*).

Пул перестраховувальний — об'єднання кількох страховиків, які проводять страхування самостійно і передають у пул лише ту частину страхового ризику, яка не може бути покрита власними ресурсами. П. п. діє як посередник, що розподіляє ризику, які передаються на перестраховування.

Р

Рабовласницький лад — це рабство, що, по суті, означало перехід до приватної власності в її абсолютній формі. Власністю рабовласника були не тільки засоби виробництва, а й сама людина, яка на нього працювала.

Рада Європейського Союзу (Європейська Рада міністрів) — політичний орган ухвалення рішень в ЄС, що затверджує або коригує пропозиції Європейської Комісії, якій доручено виконання рішень Ради міністрів; характеризується двома основними ознаками: її засідання відбуваються не на постійній основі; склад Ради та її назва змінюються залежно від порядку денного її роботи, із залученням різних представників урядів держав-членів (на рівні міністрів) до участі в засіданнях.

Розова ліцензія (див. *Ліцензія розова (індивідуальна)*).

Районний бюджет у місті — бюджет, який складається, затверджується і виконується органами районного у місті самоврядування.

Реальні податки — група прямих податків, що передбачають оподаткування майна за зовнішніми ознаками. Відправною точкою оподаткування є його об'єкт.

Рантьє — особа, яка живе за рахунок доходів від цінних паперів чи на відсотки від наданого в кредит капіталу.

Ранчо — у країнах Латинської Америки — садиба; у США — скотарська ферма.

Рахунки банківські (див. *Банківські рахунки*).

Рахунки внутрішньобанківські — усі інші рахунки аналітичного обліку, що не належать до клієнтських рахунків.

Рахунки металеві (див. *Металеві рахунки*).

Рахунки синтетичні — це балансові рахунки, які узагальнюють облік господарської діяльності підприємства.

Рахунки СНР — двосторонні балансові таблиці, які відображають, з одного боку, ресурси, а з іншого — їх використання.

Рахунок біржовий (див. *Біржовий рахунок*).

Рахунок бухгалтерський (див. *Бухгалтерський рахунок*).

Рахунок картковий (див. *Картковий рахунок*).

Рахунок кліринговий (див. *Кліринговий рахунок*).

Рахунок контокорентний (див. *Контокорентний рахунок*).

Рахунок кореспондентський (див. *Кореспондентський рахунок*).

Рахунок позабалансовий — рахунок, що використовується для обліку цінностей, а також документів, які не належать ні до активів, ні до пасивів підприємства чи банку, зокрема: орендованих основних засобів; товарно-матеріальних цінностей, узятих на відповідальне зберігання; бланків суворої звітності; забезпечень зобов'язань і платежів; резервних банківських фондів грошових банкнот і монет; розрахункових документів, узятих банком на інкасо, та інших.

Рахунок поточний — рахунок, що відкривається банками негоспрозрахунковим, громадським та деяким іншим організаціям, які не мають підстав для відкриття розрахункового рахунку. Використовується для зберігання коштів і здійснення розрахунків.

Рахунок розрахунковий — один з основних рахунків, що відкривається банками підприємствам, організаціям, громадянам для зберігання коштів і здійснення розрахунків. На Р. р. зараховують надходження на користь його власника, а з рахунків списують платежі за відповідними видатковими документами. Наявність розрахункового рахунку в банку є однією з основних ознак підприємства як юридичної особи.

Рахунок субкореспондентський (див. *Субкореспондентський рахунок*).

Рахунок-фактура — документ, що виписує продавець на ім'я покупця для оплати останнім вартості товарів, які реалізуються, або виконаних робіт чи наданих послуг. Р.-ф. містить опис та вартість товарів (робіт, послуг). У ньому можуть також зазначатися інші дані про товар та способи постачання (вага товару, маркування тощо). Є підставою для оплати, розрахунків.

Раціональність — принцип поведінки суб'єктів господарювання, відповідно до якого суб'єкт завжди намагається отримати за даних умов оптимальний, найкращий для себе результат. Уважається, що всі економічні суб'єкти діють раціонально як при визначенні мети своєї діяльності, так і при виборі способів її досягнення.

Реалізація — етап процесу прийняття рішень, на якому менеджер, використовуючи управлінські, адміністративні здібності й уміння переконувати людей, прагне «перекласти» рішення на «мову» дій.

Реалізована продукція (див. *Продукція реалізована*).

Реальна відсоткова ставка (див. *Відсоткова ставка реальна*).

Реальна заробітна плата (див. *Заробітна плата реальна*).

Реальний валовий внутрішній продукт (див. *Валовий внутрішній продукт реальний*).

Реальні інвестиції (див. *Інвестиції реальні*).

Реверсія (при оцінюванні вартості підприємства) — очікувана (залишко-ва) вартість об'єкта оцінювання в період, що є наступним за прогнозним періодом.

Ревізія — метод документального контролю за фінансово-господарською діяльністю підприємства, установи, організації, дотриманням законодавства з фінансових питань, достовірністю обліку і звітності; спосіб документального викриття недосаг, розтрат, привласнень чи крадіжок коштів і матеріальних цінностей, запобігання фінансовим зловживанням. Р. може бути суцільною, що охоплює всі аспекти фінансово-господарської діяльності, та вибірковою — це перевірка окремої сфери діяльності підприємства. За наслідками Р. складають акт.

Регіональна фінансова політика — система заходів, які здійснюються державою з метою управління процесом утворення, розподілу, перерозподілу та використання фінансових ресурсів в окремих регіонах та інших адміністративно-територіальних одиницях. Основне місце в системі цих заходів належить систематичній фінансовій допомозі з боку центрального уряду органам влади тих територій, які мають недостатні фінансові ресурси для виконання покладених на них обов'язків.

Регрес — право страховика на висунення у межах фактично сплаченої страхувальникові суми відшкодування збитку/претензії до третьої сторони, яка винна у страховому випадку, з метою отримання від неї компенсації за нанесену шкоду.

Регресивна шкала податкових ставок — шкала процентних ставок, розміри яких зменшуються відповідно до зростання розмірів об'єкта оподаткування).

Регресивний податок (див. *Податок регресивний*).

Регресивно-прогресивна шкала податкових ставок — шкала процентних ставок, розміри яких спочатку знижуються — до певної величини об'єкта оподаткування, а при його зростанні понад цю величину — зростають.

Регульовані доходи — доходи, які на пайовій основі розподіляються між усіма ланками бюджетної системи України з метою збалансування доходів і

витрат. Перелік регульованих доходів визначається законодавством України про бюджетну систему і про місцеві органи влади. До регульованих доходів відносяться: податок на прибуток підприємств, податок на додану вартість, акцизний податок, прибутковий податок з громадян, дохід від патентів. Уточнення переліку регульованих доходів та їх нормативів страхувань здійснюється у щорічних законах про державний бюджет України. Це одна із форм бюджетного регулювання.

Регулююча функція податків — форма впливу податків на різні напрямки, показники діяльності суб'єктів господарювання. Прояв такого впливу залежить від: об'єкта оподаткування та методики його визначення, від джерел сплати податків, розміру ставок податків і методики їх розрахунку, термінів сплати податків, податкових пільг, штрафних санкцій за порушення податкового законодавства суб'єктами господарювання.

Регулярна інформація про емітента — річна та квартальна звітна інформація про результати фінансово-господарської діяльності емітента, яка подається Державній комісії з цінних паперів та фондового ринку (зокрема в електронному вигляді)

Регулятивний капітал банку (див. *Капітал банку регулятивний*).

Регульована ціна (див. *Ціна регульована*).

Реекспорт (реекспорт товарів) — продаж іноземним суб'єктам господарської діяльності та вивезення за межі України товарів, що були раніше імпортовані на територію України.

Реєстр великих платників податків — складова частина Єдиного автоматизованого банку даних про платників податків—юридичних осіб, яка забезпечує облік великих платників податків.

Реєстр вимог кредиторів — список визнаних боржником або арбітражним судом грошових вимог кредиторів, вимог щодо сплати податків і зборів, складений розпорядником майна в порядку черговості задоволення кожної вимоги.

Реєстр договорів про спільну діяльність — автоматизований банк даних, створений для забезпечення єдиного обліку платників податків, які виконують свою діяльність за договорами про спільну діяльність.

Реєстр неприбуткових організацій і установ — автоматизована система збирання, накопичення й опрацювання даних про неприбуткові організації та установи.

Реєстр платників податків постійних представництв нерезидентів в Україні — автоматизований банк даних, створений для забезпечення обліку платників податків—постійних представництв нерезидентів в Україні.

Реєстр платників податку на додану вартість — автоматизований банк даних, створений для забезпечення єдиного обліку платників податку на додану вартість.

Реєстр фізичних осіб—платників податків самозайнятих осіб — це банк даних платників податків, який створюється для забезпечення єдиного

податкового обліку платників податків—фізичних осіб в органах державної податкової служби і який є складовою частиною ДРФО.

Ресстратори — юридичні особи (господарські товариства), які стежать за тим, щоб в обігу перебувала постійна кількість цінних паперів, випущених конкретним емітентом, щоб при переході прав власності від одних інвесторів до інших старі цінні папери вилучалися, а нові — видавалися.

Режим фінансового оздоровлення банків— система заходів, спрямованих на усунення порушень, які призвели комерційний банк до збиткової діяльності та скрутного фінансового стану, а також наслідків цих порушень, що дають право на застосування таких заходів на період, визначений Національним банком України, але не більше як на 12 місяців.

Резерв дивідендів — частина власного капіталу (чистого прибутку) підприємства, яка резервується в роки з високим обсягом чистого прибутку з метою забезпечення стабільного рівня дивідендних виплат у роки з недостатнім рівнем прибутковості. Резерв також використовують для забезпечення дивідендних виплат за привілейованими акціями.

Резерв золотовалютний (див. *Золотовалютний резерв*).

Резервація — у певні періоди історії таких країн, як США, ПАР, Австралія, Канада, Бразилія, це територія для примусового поселення корінного населення, наприклад індіанців у США.

Резерви банківські (див. *Банківські резерви*).

Резерви банку вторинні — ліквідні цінні папери, що використовують переважно для отримання доходу від їх перепродажу та для забезпечення ліквідності банку. При формуванні портфеля ліквідних цінних паперів банки часто віддають перевагу державним борговим зобов'язанням як найменш ризиковим та найбільш ліквідним. Інвестиційні цінні папери призначаються для отримання доходу від володіння ними і є менш ліквідними і більш прибутковими, ніж цінні папери, що призначені для перепродажу.

Резерви банку первинні — готівка та інші високоліквідні активи, що використовують насамперед для забезпечення потреб у готівці при вилученні депозитів чи наданні позик. До цієї категорії активів належать готівка, банківські метали, кошти на коррахунках у інших банках (рахунки «ностро») та в центральному банку, готівка в процесі інкасації, резерви в центральному банку. Банки намагаються тримати обсяг найліквідніших активів на мінімальному рівні для забезпечення потреб у ліквідних коштах і вимог центрального банку, оскільки такі активи, як правило, неприбуткові або приносять незначний дохід.

Резерви бюджетні (див. *Бюджетні резерви*).

Резерви приховані — частина капіталу підприємства, яка жодним чином не відображена в його балансі. Величина прихованих резервів в активній стороні балансу дорівнює різниці між балансовою вартістю окремих майнових об'єктів підприємства та їх реальною (вищою) вартістю.

Резерви страхові — система фондів страховика, утворюваних залежно від видів страхування з метою забезпечення гарантії майбутніх страхових відшкодувань і виплат страхових сум. Р. с. визначаються по-різному в

ризикових видах страхування і у страхуванні життя. У ризикових видах страхування формуються резерв незароблених премій і резерв збитків, а у страхуванні життя — математичні резерви. Тимчасово вільні кошти Р. с. інвестуються в цінні папери, нерухомість, розміщуються на депозитних рахунках у банках тощо, що надає можливість страховим компаніям отримувати додаткові доходи.

Резервна позиція в Міжнародному валютному фонді — вимоги держави-члена до МВФ, що визначаються як різниця між квотою та авуарами МВФ в її (держави-члена) валюті за мінусом грошових авуарів МВФ, отриманих державою-членом у вигляді кредитів МВФ та залишків на рахунку МВФ № 2, що не перевищують однієї десятої частки відсотка від квоти держави-члена.

Резервний капітал (див. *Капітал резервний*).

Резервний фонд — фонд, який створюється за рахунок чистого прибутку підприємства для забезпечення фінансування непередбачених витрат.

Резервні активи (див. *Активи резервні*).

Резервні фонди — спеціальні фонди, які формуються у складі видатків місцевих бюджетів і використовуються для фінансування невідкладних заходів, що не були передбачені при затвердженні цих бюджетів. Резервні фонди формуються у розмірах, які не перевищують одного відсотка видатків відповідного місцевого бюджету.

Реінжиніринг — радикальна перебудова бізнес-процесів організації, мета якої полягає в досягненні більш високих показників якості продукції і рівня обслуговування, зниження витрат, коли основний аспект переноситься на процеси, а не на функції.

Реквізіція — примусове відчуження за плату (на відміну від конфіскацій) або тимчасове вилучення майна.

Реконверсія — переведення економіки країни після закінчення війни на виробництво продукції мирного часу.

Реконсиляція — процедура контролю, яка полягає в ідентифікації та перевірці виконання кожного переказу за допомогою принаймні трьох показників, визначених платіжною системою.

Релевантна інформація – інформація про доходи та витрати, яка може вплинути на рішення, що приймається.

Релевантні витрати – витрати, величина яких може бути змінена внаслідок прийняття управлінського рішення (майбутні).

Рента — 1) дохід від надання прав за використання власності на матеріальні активи; 2) ціна, яка сплачується за використання землі та інших природних ресурсів, кількість яких суворо обмежена.

Рента економічна (див. *Економічна рента*).

Рентабельність активів за виручкою від реалізації (коефіцієнт оборотності балансу) — коефіцієнт, що визначає частку виручки від реалізації в активах підприємства та показує, скільки виручки від реалізації припадає на одиницю коштів, інвестованих в активи підприємства.

Рентабельність активів за чистим прибутком — коефіцієнт, що визначає частку чистого прибутку в активах підприємства та показує, скільки чистого прибутку припадає на одиницю коштів, інвестованих в активи підприємства.

Рентабельність виробничих фондів — коефіцієнт, що визначає частку чистого прибутку у вартості виробничих засобів підприємства та показує, скільки чистого прибутку припадає на одиницю вартості виробничих фондів.

Рентабельність власного капіталу (ROE) — коефіцієнт, що визначає частку чистого прибутку у власному капіталі, вкладеному в підприємство та показує, потенційні можливості розширення діяльності підприємства.

Рентабельність основних засобів — показник ефективності їхнього використання, що обчислюється відношенням загального прибутку до вартості основних засобів.

Рентабельність реалізованої продукції — відношення прибуток від реалізації продукції до її собівартість.

Рентабельність реалізованої продукції за чистим прибутком (маржа прибутку) — коефіцієнт, що визначає частку чистого прибутку у чистому доході від реалізації продукції та показує, скільки чистого прибутку припадає на одиницю чистого доходу від реалізації продукції.

Рентабельність — показник рівня доходності продукції, підприємства в цілому. Визначається як відношення прибутку до поточних витрат, авансованої вартості у відсотках.

Реорганізація банку — злиття, приєднання, виділення, поділ банку, перетворення його організаційно-правової форми, наслідком яких є передання, прийняття його майна, коштів, прав та обов'язків правонаступникам.

Реорганізація підприємства — повна або часткова заміна власників корпоративних прав підприємства, зміна організаційно-правової форми організації бізнесу, ліквідація окремих структурних підрозділів або створення на базі одного підприємства кількох, наслідком чого є передання (прийняття) його майна, коштів, прав та обов'язків правонаступникам.

Репарація — у міжнародному праві вид матеріально-правової відповідальності. Передбачає відшкодування державою завданих нею під час воєнних дій збитків. Виплату Р. звичайно обумовлюють у мирному договорі.

Репозиторне (див. *Зворотне репо*).

Республіканський бюджет автономної республіки Крим — бюджет, який складається, затверджується і виконується центральними органами влади Автономної Республіки Крим **Рестрикція** — обмеження державою і банками розмірів кредиту з метою уникнення впливу золотого запасу за кордон, краху банку тощо; обмеження монополіями (картелями) виробництва, продажу та експорту товарів з метою штучного підвищення цін й отримання надприбутків.

Реструктуризація активів — санаційні заходи, пов'язані зі зміною структури та складу активної сторони балансу (досить часто ці зміни супроводжуються також змінами у складі та структурі пасивів).

Реструктуризація боргу — угода кредитора з позичальником, який має труднощі з погашенням своїх фінансових зобов'язань, про нову схему їх погашення.

Реструктуризація підприємства — здійснення організаційно-економічних, правових, виробничо-технічних заходів, спрямованих на зміну структури підприємства, його управління, форм власності, організаційно-правових форм, які здатні привести підприємство до фінансового оздоровлення.

Реструктуризація податкової заборгованості — різновид розстрочення: розстрочення сплати податкової заборгованості платників податків рівними частками на певний термін.

Ресурси бюджетні (див. *Бюджетні ресурси*).

Ресурси суспільні (див. *Суспільні ресурси*).

Ресурси фінансові (див. *Фінансові ресурси*).

Реграта — зворотний переказний вексель (зустрічна тратта), що виписується на ім'я векселедавця (трасата) у разі опротестування векселя особою, яка його оплатила; рахунок банку, що виставляється клієнту на відшкодування витрат, пов'язаних із протестом прийнятого на інкасо векселя.

Ретроцедент — сторона, що передає третьому учаснику ризик у наступне перестраховування.

Ретроцесіонарій — сторона, що бере на себе ретроцедентний ризик.

Ретроцесія — процес подальшої передачі раніше прийнятих у перестраховування ризиків іншим перестраховикам. Р. досягається дробленням великих ризиків, розподілом відповідальності між дедалі більшою кількістю страховиків. Іноді частина таких ризиків може перейти до первинного страховика, якщо в договорі немає відповідного заперечення.

Реутилізація — використання промислово-побутових відходів одних суб'єктів господарської діяльності як вихідного продукту для інших або використання відходів для виробництва нової продукції такого ж виду.

Рефінансування дебіторської заборгованості — форма реструктуризації активів, що полягає у переведенні дебіторської заборгованості в інші, ліквідні форми оборотних активів — це грошові кошти, короткострокові фінансові вкладення тощо. До основних форм рефінансування дебіторської заборгованості належать факторинг, форфейтинг, облік векселів.

Рефінансування державного боргу — погашення попередньої заборгованості за допомогою випуску нових позик або шляхом заміни короткострокових зобов'язань на середньо- чи довгострокові.

Рецесійний розрив — величина, на яку фактичні сукупні видатки мають початково зрости з метою збільшення фактичного ВВП до потенційного рівня.

Рецесія — стан економіки, коли обсяг основних макроекономічних показників (ВВП, ВНП, НД) стає меншим, що також свідчить про спад або зниження темпів її розвитку.

Ризик — ймовірність зазнати втрат очікуваної економічної (фінансової) користі або прямих збитків через появу непевної (випадкової) події, яка зачіпає інтереси осіб, причетних до тієї чи іншої справи, або всіх членів суспільства).

Ризик базисний (щодо процентної ставки) (див. *Базисний ризик (щодо процентної ставки)*)

Ризик валютний — імовірність того, що вартість фінансового інструмента буде змінюватися внаслідок змін валютного курсу (П(С)БО № 13 «Фінансові інструменти»).

Ризик відсотковий — імовірність того, що вартість фінансового інструмента буде змінюватися внаслідок змін відсоткових ставок (П(С)БО № 13 «Фінансові інструменти»).

Ризик грошового потоку — імовірність зміни величини майбутнього грошового потоку, пов'язаного з монетарним фінансовим інструментом (П(С)БО № 13 «Фінансові інструменти»).

Ризик країни — ризик утрат, що виникає внаслідок інвестування у країну, у зв'язку із нестабільністю її політичної ситуації, економічною кризою, обмежувальною політикою держави щодо іноземних інвестицій тощо.

Ризик кредитний — імовірність втрат однієї зі сторін-укладачів контракту про придбання фінансового інструмента внаслідок невиконання зобов'язання іншою стороною (П(С)БО № 13 «Фінансові інструменти»).

Ризик ліквідності — імовірність втрат внаслідок неспроможності виконати свої зобов'язання у зв'язку з неможливістю реалізувати фінансові активи за справедливою вартістю (П(С)БО № 13 «Фінансові інструменти»).

Ризик підприємництва — ризик підприємницької діяльності, який складається з окремих ризиків, що виникають на кожному етапі обігу коштів підприємства (наприклад, ризик підвищення цін на сировину, ризик від псування матеріалів, ризик упровадження нових технологій у виробництво та управління, ризик конкуренції у системі розподілу і торгівлі тощо).

Ризик ринковий — імовірність того, що вартість фінансового інструмента буде змінюватися внаслідок змін ринкових цін незалежно від того, чи спричинені ці зміни факторами, які притаманні конкретному типу цінних паперів чи їх емітенту, або факторами, які впливають на вартість всіх цінних паперів в обігу на ринку (П(С)БО № 13 «Фінансові інструменти»).

Ризик страховий — імовірність настання страхової події, що виражає обсяг можливої відповідальності страховика за тим або іншим видом страхування. Конкретним проявом реалізації страхового ризику є страховий випадок, тобто фактичне настання небезпечної події.

Ризик фінансовий — ймовірність виникнення несприятливих фінансових наслідків у формі втрати доходів, капіталу чи ліквідності. Можна розглядати в широкому та вузькому сенсі. У широкому сенсі фінансові ризики — це сукупність операційних, інвестиційних та ризиків структури капіталу; у вузькому — фінансові ризики характеризують ті ризики, джерелом яких є фінансова діяльність, тобто діяльність, результатом якої є зміни у складі та структурі капіталу (пасивів) підприємства.

Ризик ціновий (див. *Ціновий ризик*).

Ризик-менеджмент — система управління ризиків, що включає їх виявлення, оцінювання та нейтралізацію.

Ризиковий капітал (див. *Капітал ризиковий*).

Ризикція — письмове доручення на прийом або отримання грошей.

Римеса (в міжнародних розрахунках) — платіжний документ в іноземній валюті, що купується боржником за національну валюту у третьої особи і пересилається іноземному кредитору на погашення заборгованості перед ним.

Ринкова вартість кредиту — це відсоткова ставка, що відповідає кредитному рейтингу позичальника в певний момент часу. Визначення ринкової вартості кредиту є настільки важливим, наскільки важким завданням, оскільки для цього потрібно правильно оцінити ризики в діяльності позичальника в умовах обмежених часових і інформаційних ресурсів. Переоцінка кредиту, що проводиться банком, є прямим наслідком змін в якості кредиту та в його ринковій вартості.

Ринкова вартість фінансової інвестиції — сума, яку можна отримати від продажу фінансової інвестиції на активному ринку (П(С)БО № 12 «Фінансові інвестиції»).

Ринкова економіка (див. *Економіка ринкова*).

Ринкова рівновага (див. *Рівновага ринкова*).

Ринкове господарство соціальне — форма організації економіки, що спирається на соціалізоване товарне виробництво, забезпечує взаємодію між виробництвом та споживанням за допомогою ринку, державного регулювання економіки, суспільних інститутів і гарантує соціально-економічну стабільність суспільства.

Ринковий валютний курс (див. *Валютний курс гнучкий (ринковий)*).

Ринковий збір (див. *Збір ринковий*).

Ринковий механізм — координація діяльності суб'єктів через систему цін.

Ринковий попит на виробничий ресурс — сума обсягів послуг ресурсу, необхідних усім галузям, що використовують даний ресурс, за різних можливих цін на ці послуги.

Ринковий ризик (див. *Ризик ринковий*).

Ринок — обмін, що здійснюється відповідно до законів товарного виробництва й обміну.

Ринок активний — ринок, якому притаманні такі умови: предмети, що продаються та купуються на цьому ринку, є однорідними; у будь-який час можна знайти зацікавлених продавців і покупців; інформація про ринкові ціни є загальнодоступною (П(С)БО №8 «Нематеріальні активи»).

Ринок банківських кредитів — ринок індивідуалізованих, нестандартизованих боргових зобов'язань, які, як правило, виключають наявність вторинного ринку.

Ринок біржовий (див. *Біржовий ринок*).

Ринок боргових цінних паперів міжнародний — складова міжнародного ринку кредитних ресурсів і водночас сегмент міжнародного ринку цінних паперів, де обертаються фінансові інструменти — коротко- та довгострокові боргові зобов'язання, що засвідчують боргові відносини між кредитором та позичальником.

Ринок валютний — 1) у широкому розумінні — система економічних відносин, пов'язаних з операціями купівлі-продажу іноземних валют, платіжних документів у іноземних валютах та розміщення тимчасово вільних валютних

коштів; 2) з інституційного погляду — сукупність установ і організацій (банків, валютних бірж, інших фінансових інститутів), що забезпечують функціонування ринкових валютних механізмів.

Ринок виробничих ресурсів — ринок землі, праці і засобів виробництва (капіталу), спрямований на задоволення виробничих потреб.

Ринок відкритий — ринок, на якому здійснюються операції з купівлі-продажу цінних паперів між особами, які не є первинними кредиторами та позичальниками, і коли кошти внаслідок продажу цінних паперів на такому ринку надходять на користь держателя цінних паперів, а не їх емітента. Використовується центральними банками для купівлі-продажу, як правило, короткострокових державних цінних паперів з метою регулювання грошової маси. В результаті купівлі збільшується вкладення коштів в економіку, в результаті продажу — зменшується.

Ринок грошовий — це частина, структурний елемент фінансового ринку країни (обертаються короткострокові фінансові активи), де здійснюється купівля-продаж грошей через купівлю-продаж боргових зобов'язань та інших цінних паперів.

Ринок екологічний — складова загальної ринкової системи, яка характеризується конкурентним обміном усім тим, що спрямоване на збереження, відновлення та раціональне використання природних ресурсів, поліпшення якості життя людей і забезпечення їх екологічної безпеки. Е.р. — це ринок екологічних технологій, робіт, товарів, послуг, знань, екологічної інформації.

Ринок євровалютний — міжнародний ринок коротко- та середньострокових кредитів. Базується на кредитних операціях, які здійснюються з національною валютою за межами країни.

Ринок інформаційний — система економічних, організаційних і правових відносин щодо продажу і купівлі інформаційних ресурсів, технологій, продукції та послуг.

Ринок капіталу (кредитний ринок) — це частина фінансового ринку, де формуються попит і пропозиція на середньо- і довгостроковий позичковий капітал; це механізм, за допомогою якого встановлюються взаємозв'язки між підприємствами і громадянами, що потребують грошових коштів, та організаціями і громадянами, що можуть їх надати (позичити) на певних умовах. Водночас кредитний ринок це синтез ринків різних платіжних засобів.

Ринок конкурентний — ринок, на якому так багато продавців і покупців певного товару, що ніхто не може вирішальним чином впливати на ринкову ціну.

Ринок міжбанківський (див. *Міжбанківський ринок*).

Ринок обліковий (див. *Обліковий ринок*).

Ринок позикового капіталу — система відносин у сфері акумуляції та перерозподілу позикового капіталу; сукупність фінансово-кредитних установ і фондів бірж, що надають позики та кредити.

Ринок поточних операцій — ринок, на якому обмін здійснюється не раніше другого робочого дня, не рахуючи дня укладення угоди. Цей ринок називають ще ринком «спот», або ринком касових операцій.

Ринок страховий — 1) економічний простір, в якому взаємодіють страхувальники (формують попит на страхові послуги), різноманітні за формами організації страхові компанії (страховики, котрі задовольняють попит на послуги), страхові посередники (агенти і брокери), а також організації страхової інфраструктури (об'єднання), асоціації (страховиків, консалтингові фірми, навчальні центри); 2) сфера грошових відносин, де об'єктом купівлі-продажу є специфічний товар — страхова послуга, формуються попит і пропозиція на неї; 3) форма взаємозв'язку між учасниками страхових правовідносин (страхувальники, страховики та їхні посередники).

Ринок строкових операцій — ринок операцій купівлі-продажу активів, за яких платіж здійснюється через певний термін за курсом, зафіксованим у момент укладення угоди. Термін платежу встановлюється за домовленістю сторін і може коливатися від одного тижня до п'яти років.

Ринок фінансовий (див. *Фінансовий ринок*).

Ринок фінансових послуг — це сфера діяльності учасників ринків фінансових послуг з метою надання та споживання певних фінансових послуг. До ринків фінансових послуг належать професійні послуги на ринках банківських послуг, страхових послуг, інвестиційних послуг, операцій з цінними паперами та інших видах ринків, що забезпечують обіг фінансових активів.

Ринок цінних паперів — сукупність учасників фондового ринку та правовідносин між ними щодо розміщення, обігу та обліку цінних паперів і похідних (деривативів).

Ринок цінних паперів вторинний — сукупність правовідносин, пов'язаних із обігом цінних паперів.

Ринок цінних паперів первинний — сукупність правовідносин, пов'язаних із розміщенням цінних паперів.

Рівень безробіття — виражене у процентах відношення чисельності безробітних до чисельності робочої сили (включаючи безробітних).

Рівень життя — забезпеченість населення необхідними для життя матеріальними і духовними благами, досягнутий рівень їх споживання і ступінь задоволення потреб людей у цих благах.

Рівень життя населення — ступінь задоволення матеріальних, духовних і соціальних потреб людей.

Рівновага Бертрана — ситуація на ринку, за якої в умовах дуополії підприємства конкурують, знижуючи ціну товару та збільшуючи обсяг випуску. Стабільність рівноваги досягається тоді, коли ціна стає рівною граничним витратам, тобто досягається конкурентна рівновага.

Рівновага загальна (див. *Загальна рівновага*).

Рівновага Курно — ситуація на ринку за умов дуополії, коли кожне підприємство, що діє самостійно, вибирає такий оптимальний обсяг

виробництва, який очікує від нього інше підприємство. Рівновага Курно виникає як точка перетину кривих реагування двох фірм.

Рівновага ринкова — ситуація, коли наміри покупців і продавців на ринку повністю збігаються, і тому за певної ціни товару обсяг пропозиції дорівнює обсягу попиту.

Рівновага споживача — стан ринку, за якого досягається оптимальна структура покупок (згідно з принципом раціональності); будь-яка зміна в структурі покупок знижує рівень задоволення споживача.

Рівновага фінансова (див. *Фінансова рівновага*).

Рівновага Штакельберга — ситуація, що відображає дуополію з таким розподілом ринкової влади між підприємствами, за яким одне з них реалізує поведінку лідера, тоді часом як інше здійснює стратегію пристосування та коригує свою поведінку залежно від вибору, зробленого лідером.

Рівноважна кількість товару — кількість товару, що реалізується на ринку за рівноважною ціною.

Рівноважна ціна (див. *Ціна рівноважна*).

Рівняння регресії — рівняння, яке характеризує зміну середнього рівня результативної ознаки залежно від зміни факторної ознаки.

Рідкість ресурсів — нестача (обмеженість) землі, засобів виробництва, робочої сили і підприємницької здібності для задоволення безмежних матеріальних потреб людей.

Рікардо (Ricardo) **Давид** (1772—1823) — англійський економіст, представник класичної політичної економії.

Рішення — вибір, здійснюваний з кількох альтернативних варіантів.

Рішення про місцевий бюджет — нормативно-правовий акт Верховної ради Автономної Республіки Крим чи місцевої ради, виданий в установленому законодавством України порядку, що містить затверджені повноваження відповідно Ради міністрів Автономної Республіки Крим, місцевої державної адміністрації або виконавчого органу місцевої ради здійснювати виконання місцевого бюджету протягом бюджетного періоду.

Рішення управлінське (див. *Управлінське рішення*).

Рішення щодо виготовлення напівфабрикатів у власному виробництві чи придбання їх на стороні — рішення, що полягає в встановленні більш вигідних умов діяльності підприємства.

Рішення щодо розширення чи скорочення діяльності — рішення, що передбачає вибір певного сегмента діяльності та проведення аналізу доцільності розширення, або скорочення обсягу його діяльності

Рішення щодо спеціального замовлення — рішення щодо прийняття, або відмови від одноразового замовлення на виготовлення продукції (надання послуг), за яким ціна реалізації є нижча за звичайну ціну, або навіть менша за собівартість виробництва цієї продукції (виконання послуг).

Рішення щодо управління в умовах обмежених ресурсів — рішення, яке передбачає розробку оптимальної виробничої програми для максимізації прибутку.

Рішення щодо ціноутворення – рішення щодо встановлення оптимальної ціни продажу за існуючої величини витрат, комбінації та обсягу продажу для досягнення задовільного рівня рентабельності.

Робінсон (Robinson) Джоан-Вайолет (1903—1983) — англійський економіст. У 1965—1971 рр. — професор Кембриджського університету. Її науковий світогляд формувався під впливом праць Д. Рікардо, А. Маршалла, Дж. Кейнса.

Робоча сила — 1) сукупність фізичних і розумових здібностей людини, її здатність до праці; 2) економічно активна частина населення, яка має здатність до праці і бажання працювати.

Робоча сила сукупна — кооперація індивідуальних робочих сил у певній суспільно комбінованій формі.

Робочий капітал (див. *Капітал робочий*).

Розасигнування кредитів — розподіл коштів головними розпорядниками кредитів для підпорядкованих підприємств, установ й організацій.

Розвинена форма товарного виробництва (див. *Форма товарного виробництва розвинена*).

Розвиток економічний — необоротні закономірні зміни технологічного способу виробництва; зміни у структурі продуктивних сил і техніко-економічних відносин, що розширюють можливості технологічного способу виробництва; це перехід від одного стану економіки до іншого, який характеризується розширенням виробництва нових товарів і послуг з використанням нових технологій.

Розвиток сталий — запропонована світовим співтовариством, уточнювальна й поглиблювальна концепція бажаного суспільного розвитку, що ґрунтується на стратегії оптимізації всієї діяльності людства (передусім економічного) в його взаємодії з довкіллям (у громадсько-політичній практиці застосовується з 80-х рр. XX ст. від часу усвідомлення безперспективних тенденцій соціально-економічного розвитку).

Роздільний баланс — баланс підприємства, що реорганізується, на день припинення його діяльності, в якому окремими рядками відображаються активи і пасиви, розподілені між ним і підприємствами- правонаступниками.

Роздрібна торгівля (див. *Торгівля роздрібна*).

Розкладний податок (див. *Податок розкладний*).

Розмах варіаційний (див. *Варіаційний розмах*).

Розміщення іпотечних облігацій відкрите (публічне) (див. *Відкрите (публічне) розміщення іпотечних облігацій*).

Розміщення іпотечних облігацій закрите (приватне) (див. *Закрите (приватне) розміщення іпотечних облігацій*).

Розпис бюджету — документ, в якому встановлюється розподіл доходів, фінансування бюджету, повернення кредитів до бюджету, бюджетних асигнувань головним розпорядникам бюджетних коштів за певними періодами року відповідно до бюджетної класифікації.

Розпис штатний (див. *Штатний розпис*).

Розподіл видатків між бюджетами — законодавчий розподіл видатків, які фінансуються з бюджету, між ланками бюджетної системи відповідно до розподілу функцій держави між рівнями державної влади й управління.

Розподіл доходів між бюджетами — законодавчий розподіл установлених загальнодержавних податків та обов'язкових платежів між ланками бюджетної системи з метою забезпечення надійності фінансової бази кожного бюджету.

Розподіл прибутку — спрямування прибутку в розпорядження держави та на формування власних фінансових ресурсів підприємства.

Розпорядник майна — фізична особа, на яку в установленому порядку покладаються повноваження щодо нагляду та контролю за управлінням та розпорядженням майном боржника на період провадження справи про банкрутство. Повноваження розпорядника майна припиняються з дня затвердження арбітражним судом мирової угоди, призначення керуючого санацією або ліквідатора.

Розпорядники бюджетних коштів — керівники бюджетних установ, уповноважені на отримання бюджетних асигнувань, взяття бюджетних зобов'язань та здійснення видатків бюджету.

Розпорядники бюджетних коштів головної — бюджетні установи в особі їх керівників, які отримують повноваження шляхом встановлення бюджетних призначень.

Розпорядники позабюджетних коштів — керівники бюджетних установ та організацій, яким надано право розпоряджатися бюджетними асигнуваннями.

Розпорядники бюджетних коштів другого ступеня — керівники установ, які підпорядковуються головному розпоряднику і водночас мають у своєму підпорядкуванні розпорядників нижчого рівня.

Розпорядники бюджетних коштів третього ступеня — керівники низових ланок, бюджетних установ базового рівня, які не мають у підпорядкуванні суб'єктів господарювання нижчого рівня.

Розпорядник кредитів адміністративно-територіальної одиниці — посадова особа, якій надається право розпоряджатися коштами бюджету, позабюджетних валютних і цільових фондів територіальної одиниці відповідно до їх цільового призначення. Несе відповідальність за законність і цільове використання коштів. Має право першого підпису відповідних платіжних документів. Розпорядниками кредитів в організаціях місцевого самоврядування є керівники їхніх виконавчих органів — голови міських, сільських, селищних виконавчих комітетів або інших відповідних органів. Розпорядниками кредитів в областях, містах Києві та Севастополі, районах, районах міст Києва та Севастополя є голови відповідних місцевих державних адміністрацій. В Автономній республіці Крим розпорядником кредитів є глава Уряду автономії. Розпорядниками кредитів у межах виділених коштів і визначених повноважень є також керівники структурних підрозділів місцевих органів влади, які є самостійними і мають статус юридичної особи.

Розрахунки безготівкові — перерахування певної суми коштів з рахунків платників на рахунки одержувачів коштів, а також перерахування банками за дорученням підприємств і фізичних осіб коштів, внесених ними готівкою в касу

банку, на рахунки одержувачів коштів. Ці розрахунки проводяться банком на підставі розрахункових документів на паперових носіях чи в електронному вигляді.

Розрахунки взаємні (див. *Взаємні розрахунки*).

Розрахунковий банк — уповноважений платіжною організацією відповідної платіжної системи банк, що відкриває рахунки членам платіжної системи та бере участь у проведенні взаєморозрахунків між ними.

Розрахунковий документ — документ на переказ коштів, що використовується для ініціювання переказу з рахунку платника на рахунок отримувача.

Розрахункові грошові одиниці міжнародні (див. *Міжнародні розрахункові грошові одиниці*).

Розрахунково-касове обслуговування — послуги, що надаються банком клієнту на підставі відповідного договору, укладеного між ними, які пов'язані із переказом коштів з рахунку (на рахунок) цього клієнта, видачею йому коштів у готівковій формі, а також здійсненням інших операцій, передбачених договорами.

Розрив ВВП (див. *Відставання ВВП*).

Розроблення проекту — послідовна підготовка й уточнення цілей проекту за всіма його комерційними, технічними, екологічними, інституційними, соціальними, фінансовими та економічними аспектами.

Розстрочення платежу — розподілення суми платежу на кілька термінів сплати за рішенням відповідного фінансового органу.

Розширене відтворення основних засобів — постійне поновлення основних засобів у збільшених якісних та кількісних розмірах.

Розширене суспільне відтворення (див. *Суспільне відтворення розширене*).

Ростоу (Rostow) Волт-Вітмен (нар. 1916) — американський економіст, автор концепції «стадій економічного зростання».

Роялті — платежі за використання нематеріальних активів підприємства (платежів, торгових марок, авторського права, програмних продуктів тощо).

Рух грошових коштів — надходження і вибуття грошових коштів та їхніх еквівалентів (П(С)БО № 4 «Звіт про рух грошових коштів»).

С

Сальдо — це різниця між підсумками записів по дебету і кредиту рахунків з урахуванням змін на рахунок на кінець звітного періоду.

Самозайнята особа-платник податків — фізична особа, яка є підприємцем або здійснює незалежну професійну діяльність та не є найманою особою у межах такої підприємницької чи незалежної професійної діяльності.

Саморегультивна організація — це неприбуткове об'єднання фінансових установ, яке створено з метою захисту інтересів своїх членів та інших учасників

ринків фінансових послуг та якому делегуються відповідними державними органами, що здійснюють регулювання ринків фінансових послуг, повноваження щодо розроблення й упровадження правил поведінки на ринках фінансових послуг та/або сертифікації фахівців ринку фінансових послуг; Законами України з питань регулювання ринків фінансових послуг можуть бути передбачені додаткові повноваження, які можуть делегуватися саморегулювним організаціям.

Самостійність місцевого бюджету — можливість формування доходів місцевого бюджету за рахунок власних (закріплених) та загальнодержавних (регульованих) доходів.

Самофінансування — одна з форм фінансування підприємств за рахунок внутрішніх фінансових джерел. Пов'язана з реінвестуванням (тезаврацією) прибутку у відкритій чи прихованій формі. Розрізняють відкрите та приховане самофінансування.

Самуельсон (Samuelson) Поль-Ентоні (нар. 1915) — видатний американський економіст, спеціаліст із використання математики в аналізі фундаментальних економічних теорій і питань аналізу стабільності. Лауреат Нобелівської премії з економіки (1970).

Санатор — фізична або юридична особа, яка воліє взяти фінансову чи іншого роду матеріальну участь (або бере участь) у санації підприємства, що перебуває у фінансовій кризі.

Санаційна спроможність — сукупність фінансових, організаційно-технічних та правових можливостей підприємства, що перебуває у фінансовій кризі, які визначають його здатність до успішного проведення фінансової санації.

Санаційний аудит (див. *Аудит санаційний*).

Санаційний прибуток — прибуток, який виникає внаслідок викупу підприємством власних корпоративних прав (акцій, часток) за курсом, нижчим за номінальну вартість цих прав, або внаслідок їх безкоштовної передачі для анулювання, а також за одержання підприємством безповоротної фінансової допомоги, у тому числі через списання кредиторської заборгованості.

Санація балансу — покриття засвідчених у балансу збитків на базі одержання санаційного прибутку. Основними фінансовими джерелами санації балансу є емісійні доходи, одержані в результаті зменшення (збільшення) статутного капіталу підприємства; резервні фонди; безповоротна фінансова допомога власників, кредиторів та інших зацікавлених в успішній діяльності підприємства осіб.

Санація підприємства — комплекс послідовних, взаємопов'язаних заходів фінансово-економічного, виробничо-технічного, організаційного, соціального характеру, спрямованих на виведення господарюючого суб'єкта з кризи і відновлення або досягнення його прибутковості та конкурентоспроможності в довгостроковому періоді.

Санація фінансова (див. *Фінансова санація*).

Санкція позикова — дозвіл на випуск цінних паперів муніципальної позики, що надається органам місцевого самоврядування центральною владою,

як правило, Міністерством фінансів, або реєстрація цих паперів. Як правова норма використовується в більшості зарубіжних країн.

CAPM (модель оцінювання капітальних активів) — модель рівноваги на ринку капіталів, за якою очікувана дохідність цінного паперу являє собою лінійну функцію чутливості цінного паперу до коливань дохідності ринкового портфеля.

Сателіт — 1) у Стародавньому Римі це озброєний найманець, що супроводить свого володаря; 2) той, хто залежить від кого-, чого-небудь, виконує чиюсь волю; 3) держава, формально незалежна, але фактично підлегла іншій (більшій) державі.

Світова ціна (див. *Ціна світова*).

Світове господарство — сукупність національних господарств, які беруть участь у міжнародному поділі праці і пов'язані між собою системою міжнародних економічних відносин.

Світовий банк — багатостороння кредитна організація, яка складається з п'яти тісно пов'язаних між собою установ, що входять у систему ООН, загальною метою яких є надання фінансової допомоги країнам, що розвиваються, і країнам з перехідною економікою за рахунок розвинутих країн.

Світовий ринок позичкових капіталів (див. *Ринок позичкових капіталів світовий*).

Світовий товарний ринок (див. *Товарний ринок світовий*).

Світовий фінансовий ринок — 1) система ринкових відносин, що забезпечує акумуляцію та перерозподіл світових фінансових потоків і міжнародних потоків капіталу; 2) з інституційного погляду — сукупність фінансово-кредитних інституцій (банків, спеціалізованих фінансово-кредитних установ, фондів, бірж), які виконують посередницькі функції у перерозподілі фінансових активів між кредиторами та позичальниками, продавцями та покупцями фінансових ресурсів, забезпечують рух світових фінансових потоків; 3) за рівнем організації і функціонування — національні фінансові ринки країн та міжнародний фінансовий ринок, що відрізняються як умовами емісії, так і механізмом обігу фінансових активів.

Своп — операція з обміну зобов'язаннями або активами з метою поліпшення їх структури, зниження ризику, витрат і отримання прибутку.

Своп базисний — це угода між учасниками про обмін плаваючої відсоткової ставки по боргу, розрахованої на одній основі на плаваючу відсоткову ставку, обчислену на іншій основі. Наприклад, плаваюча ставка, розрахована на основі LIBOR, може обмінюватись на відсоткову ставку за комерційними паперами. Платежі з обміну відсотковими ставками можуть також розраховуватись на одній цінній основі, але для різних цінних періодів. Базисні свопи використовують переважно для переходу на потрібний ринок фінансових інструментів або для покриття зобов'язань з плаваючою ставкою за іншими свопами. Такий вид свопу менш поширений, ніж чистий процентний своп.

Своп валютний (див. *Валютний своп*).

Сегмент діяльності – організаційна одиниця, в межах якої регулярно порівнюються можливості з їх реалізацією по витратах, доходах і результатах.

Сегментація фінансового ринку — це процес цілеспрямованого поділу його видів на індивідуальні сегменти, які розрізняються за характером фінансових інструментів, що обертаються на ньому.

Сегун (япон.) — титул військово-феодалних правителів Японії в 1192—1867 рр., за яких імператорська династія не мала реальної влади. Усього було три династії С.: Мінамото (1192—1333), Асікага (1335—1338), Токугава (1603—1867).

Сезонний кредит — кредит на покриття потреб, спричинених сезонними факторами.

Сей (Say) **Жан-Батіст** (1767—1832) — французький економіст, популяризатор ідей А. Сміта.

Секвестр бюджету — 1) заборона, обмеження видатків, що встановлюється державною владою; пропорційне скорочення державного бюджету в відсотках, яке здійснюється щомісяця до кінця поточного фінансового року в разі невиконання дохідної частини бюджету; пропорційне скорочення видатків з усіх статей бюджету (крім захищених) протягом часу, що залишається до завершення поточного бюджетного року.

Сектор економіки — частина народного господарства, яка має певні економічні та соціальні ознаки і може базуватися на одному або кількох соціально-економічних укладах.

Секуляризація — 1) перетворення церковної і монастирської власності на власність світську, державну; 2) у Західній Європі це перехід особи з духовного стану у світський з дозволу церкви.

Сек'юритизація — процес переливу фінансових ресурсів із одного виду фінансового ринку і сегмента на інші.

Селенг — один із різновидів лізингу; це двосторонній процес, який є специфічною формою зобов'язання, що регламентується угодою майнового найму і полягає в передачі власником своїх прав у користуванні та розпорядженні його майном селенг-компанії за визначену плату. При цьому власник залишається володарем переданого майна і може при першій вимозі повернути його. Селенг-компанія залучає і вільно використовує на свій розсуд майно та окремі майнові права громадян і господарчих суб'єктів. Майном можуть бути різні об'єкти права власності: гроші, цінні папери, земельні ділянки, підприємства, будівлі, обладнання тощо. За формою фінансування селенгова діяльність наближена до банківської діяльності.

Сеньйор — 1) у добу Середньовіччя в Західній Європі — землевласник-феодал, який володів селянами і городянами; 2) сюзерен (вищий феодал) щодо васалів.

Сеньйораж — дохід від емісії грошей, який виникає в умовах перевищення приросту грошової маси над приростом реального ВВП, наслідком чого є зростання середнього рівня цін.

Середнє квадратичне (стандартне) відхилення — статистичний показник, що обчислюється як корінь квадратний із дисперсії.

Середнє лінійне відхилення — середня арифметична величина з абсолютних значень (модулів) відхилень окремих значень варіаційної ознаки від середнього значення.

Середня фінансова забезпеченість — сума коштів, що спрямовується на утримання об'єктів соціально-культурної сфери, виробничої і соціальної інфраструктури, соціальне обслуговування, соціальний захист, соціальне забезпечення, фінансування апарату управління та програм соціально-економічного розвитку в розрахунку на одного жителя за рахунок коштів бюджетів усіх рівнів і державних та місцевих позабюджетних фондів. Використовується як показник у практиці фінансового вирівнювання зарубіжних країн. Територіальні утворення, які мають фінансову забезпеченість меншу за середню фінансову забезпеченість, мають право на отримання державної допомоги у вигляді дотацій, субсидій, субвенцій та інших трансфертів. Один із показників, на основі якого розробляється формула фінансового вирівнювання.

Середні витрати — витрати на одиницю випуску продукції, які дорівнюють валовим витратам, поділеним на вироблену кількість товару.

Середні витрати (див. *Витрати середні*).

Середні витрати змінні (AVC) — кількість змінних витрат виробництва, що припадає на одиницю випуску продукції.

Середні витрати постійні (AFC) — кількість постійних витрат виробництва, що припадає на одиницю випуску продукції.

Середні витрати сукупні (ATC) — кількість сукупних витрат виробництва, що припадає на одиницю випуску продукції.

Середній виробничий запас (див. *Запас виробничий середній*).

Середній продукт — обсяг випуску продукції, що припадає на одиницю змінного фактора виробництва.

Середня величина (див. *Величина середня*).

Середня схильність до заощадження — частка заощаджень у післяподатковому доході.

Середня схильність до споживання або заощадження — коефіцієнт, який відображає відношення споживчих видатків або заощаджень до післяподаткового доходу.

Середня схильність до споживання — частка споживання у використовуваному доході.

Середньозважена вартість капіталу — середня ціна, яку сплачує підприємство за використання сукупного капіталу, сформованого з різних джерел. Вона характеризує загальну суму добутку вартості залучення окремих видів капіталу на питому вагу кожного джерела в загальній сумі капіталу.

Середньозважений маржинальний дохід — сума добутку маржинального доходу на одиницю кожного виду продукції та комбінації продажу відповідного виду продукції.

Середньорічна кількість простих акцій — середньозважена кількість простих акцій, які перебували в обігу протягом звітного року (П(С)БО № 24 «Прибуток на акцію»).

Середньорічна кількість простих акцій скоригована (див. *Скоригована середньорічна кількість простих акцій*).

Середньоспискова чисельність працівників — чисельність працівників підприємства, що розрахована шляхом сумування спискової чисельності за всі дні місяця і діленням її на число календарних днів у місяці.

Сертифікат золотий (див. *Золотий сертифікат*).

Сертифікат інвестиційний (див. *Інвестиційний сертифікат*).

Сертифікат іпотечний (див. *Іпотечний сертифікат*).

Сертифікат майновий (див. *Майновий сертифікат*).

Сертифікат ощадний (деPOSITНИЙ) — цінний папір, який підтверджує суму вкладу, внесеного у банк, і права вкладника (власника сертифіката) на одержання зі спливом встановленого строку суми вкладу та процентів, встановлених сертифікатом, у банку, який його видав.

Сертифікат у страхуванні — документ, що засвідчує страхування окремих партій вантажів, котрі підпадають під дію генерального полісу страхування вантажів.

Синдикат — 1) одна з форм монополії — об'єднання підприємств, яке здійснює свою комерційну діяльність (визначення цін, збут продукції), зберігаючи виробничу та юридичну самостійність підприємств, що входять до його складу; 2) у Франції та деяких інших країнах — назва професійних спілок.

Синоїкізм — об'єднання кількох поселень або міст в єдиний поліс у Стародавній Греції.

Система — єдність, що складається із взаємозалежних частин, кожна з яких привносить щось конкретне в унікальні характеристики цілого. Організації вважаються відкритими системами, оскільки вони динамічно взаємодіють із зовнішнім середовищем.

Система бюджетна (див. *Бюджетна система*).

Система валютна (див. *Валютна система*).

Система відкрита (див. *Відкрита система*).

Система електронних платежів Національного банку України — це загальнодержавна платіжна система, яка забезпечує здійснення розрахунків у електронній формі між банківськими установами (та їхніми філіями) як за дорученнями клієнтів банків, так і за зобов'язаннями банків один перед одним на території України.

Система інформаційного забезпечення фінансового менеджменту — безперервний і цілеспрямований добір інформаційних показників, необхідних для підготовки управлінських рішень із різних аспектів управління фінансами підприємства.

Система національних рахунків (СНР) — система взаємопов'язаних статистичних показників, які відображають найважливіші аспекти економічної діяльності країни щодо виробництва і споживання продукції, розподілу та перерозподілу доходів і формування національного багатства.

Система обліку та калькулювання — система обліку, що забезпечує калькулювання та контроль собівартості об'єктів витрат.

Система оплати праці акордна — система оплати праці, яка передбачає встановлення розцінку працівникові або групі працівників не за окремі вироби чи операції, а за весь обсяг робіт із визначенням кінцевого строку його виконання.

Система оплати праці безтарифна — система оплати праці, яка передбачає частковий розподіл зароблених колективом коштів між працівниками, згідно прийнятих співвідношень (коефіцієнтів) в оплаті праці різної якості, залежно від кваліфікації, посади, спеціальності працівників тощо.

Система оплати праці відрядно-преміальна — система оплати праці, яка враховує тарифний заробіток робітника при прямій відрядній системі оплати праці та преміальні доплати.

Система оплати праці відрядно-прогресивна — система оплати праці, яка передбачає виплату заробітної плати згідно твердих норм (розцінок) у межах завдання, а виробіток понад завдання — зоплачується а підвищеними розцінками, причому розцінки збільшуються прогресивно зі збільшенням кількості продукції, виробленої понад завдання.

Система оплати праці колективна (бригадна) — система оплати праці, яка враховує бригадний розцінок, тобто оплату праці групи працівників різної кваліфікації за виконану роботу.

Система оплати праці контрактна — система оплати праці, яка передбачає укладення договору між роботодавцем і виконавцем, в якому обумовлюються режим та умови праці, права і обов'язки сторін, рівень оплати праці та ін.

Система оплати праці непряма відрядна — система оплати праці, яка використовується для оплати праці допоміжних робітників і підсобників та враховує фактично виготовлену кількість продукції і непрямий відрядний розцінок при обслуговуванні основного робітника.

Система оплати праці погодинна пряма — система оплати праці, яка враховує відпрацьований час, незважаючи на кількості виконаних робіт.

Система оплати праці погодинно-преміальна — система оплати праці, яка враховує відпрацьований час, проте для посилення матеріального стимулювання за досягнення певних якісних або кількісних показників, працівникам виплачують премії.

Система оподаткування — це сукупність податків і зборів (обов'язкових платежів) до бюджетів різних рівнів, а також до державних цільових фондів, що стягуються в порядку, установленому відповідними законами держави.

Система організаційного забезпечення фінансового менеджменту — взаємопов'язана сукупність внутрішніх структурних служб і підрозділів, що забезпечують підготовку та прийняття рішень з управління фінансами підприємства.

Система переваг — параметри мікроекономічної моделі вибору споживача, що базується на певних послідовних індивідуальних уподобаннях.

Система платіжна (див. *Платіжна система міжнародна*).

Система податкова (див. *Податкова система*).

Система посадових окладів — різновид погодинно-преміальної системи, за якою оплачується праця працівників, яка має стабільний характер.

Система раннього попередження та реагування — особлива інформаційна система, яка сигналізує керівництву про потенційні ризики та шанси, які можуть загрожувати підприємству як з боку зовнішнього, так і внутрішнього середовищ.

Система управління — це сукупність активних соціальних і пасивних технічних об'єктів, що реалізують процеси управління в межах чинних організаційної структури й організаційної культури.

Система участі — взаємне володіння нефінансовими і банківськими корпораціями частками акціонерного капіталу.

Система участі у прибутках — дії, які передбачають розподілення певної частини прибутку підприємства між його працівниками. Таке розподілення може проводитись у формі грошових виплат або поширення акцій між працівниками підприємства.

Система фінансова (див. *Фінансова система*).

Система формування бюджету — спосіб, за яким доходи зараховуються до відповідних бюджетів. Розрізняють одноканальну і багатоканальну систему формування бюджету. Одноканальна система має два різновиди зарахування і розподілу «згори вниз» і «знизу вгору». Перша форма одноканальної системи передбачає концентрацію всіх податкових надходжень у бюджеті центрального уряду з наступним їх територіальним перерозподілом. Друга форма передбачає концентрацію всіх податкових надходжень у первинній низовій ланці бюджетної системи з наступними відрахуваннями до бюджетів вищого рівня. У чистому вигляді в сучасному світі таких систем не існує. За багатоканальною системою податкові надходження розподіляються на основі закріплення різних їх видів за відповідними рівнями бюджетної системи.

Системи соціальні (див. *Соціальні системи*).

Системоутворюючий банк (див. *Банк системоутворюючий*).

Ситуаційний аналіз (див. *Аналіз ситуаційний*).

Сільське господарство — одна з основних сфер матеріального виробництва; це вирощування сільськогосподарських культур і розведення сільськогосподарських тварин для забезпечення населення продуктами харчування, а промисловості — сировиною.

Сім'я — сукупність осіб, що живуть разом, пов'язаних родинністю та спільним бюджетом.

Сімейне підприємство (див. *Підприємство сімейне*).

Сімейний бюджет (див. *Бюджет сімейний*).

Сімейні доходи (див. *Доходи сімейні*).

Сітковий графік — це графічне подання робіт проекту, яке відображає їх послідовність та взаємозв'язок.

Скальпери — професійні торговці, які грають на мінімальних коливаннях цін і отримують дохід за рахунок великих обсягів угод. Як правило, скальпери реалізують біржові контракти через кілька хвилин чи годин після їх купівлі. Часто це оптові торговці, які укладають угоди з іншими брокерами. Скальпери рідко переносять свою позицію на наступний день і грають на коливаннях цін протягом однієї торгової сесії.

Скватер — 1) колоніст, який зайняв вільну, необроблювану ділянку землі під час колонізації (у США, Канаді, Австралії, Новій Зеландії); 2) дрібний орендар.

Складання місцевого бюджету — процес розробки проекту бюджету із дотриманням визначених законодавством процедур, здійснюваний місцевим органом державної виконавчої влади і виконавчим органом місцевого самоврядування.

Склад оборотних коштів — сукупність вартості окремих елементів оборотних виробничих фондів і фондів обігу.

Склади — це будівлі, споруди та різноманітні пристрої, призначені для приймання, розміщення та зберігання ТМЦ, які надійшли до них, підготовки їх до споживання і відпускання споживачу.

Скоригований валовий дохід — розрахунковий показник, який використовується для визначення суми оподаткованого прибутку за обчислення податку на прибуток.

Скорочення програми з визначеною виплатою — дія підприємства, що призводить до суттєвого скорочення кількості працівників, охоплених програмою, або до змін умов програми з визначеною виплатою, унаслідок яких виконання робіт теперішніми працівниками в майбутньому не враховуватиметься під час визначення виплат або враховуватиметься лише при визначенні зменшення таких виплат (П(С)БО № 26 «Виплати працівникам»).

Сліп — страховий документ, що використовується для попереднього розміщення ризику. С. складається *брокером* і передається *андеррайтерам*. Останні акцептують С. власноручним підписом і вказують частку участі в прийнятому на страхування ризику. С. найбільш характерний для факультативного перестрахування. У низці випадків прирівнюється до страхового полісу. Містить дані про цедента, стислий опис ризику, страхову суму, умови страхування і перестрахування, ставку премії, власне утримання цедента тощо.

Собівартість — грошове вираження безпосередніх витрат підприємства, пов'язаних із виробництвом та реалізацією продукції.

Собівартість виробнича — виражені в грошовій формі поточні витрати підприємства на їх виробництво. В бухгалтерському обліку виробнича собівартість реалізованих робіт (послуг) складається з витрат, пов'язаних з операційною діяльністю підприємства, які включаються до собівартості реалізованих послуг, що визначається згідно з П(С)БО № 16 «Витрати» та № 9 «Запаси».

Собівартість повна — витрати звичайної діяльності суб'єктів господарювання, які включають витрати операційної діяльності, фінансові витрати, пов'язані з основною діяльністю.

Собівартість продукції — витрати, пов'язані з її виробництвом. Собівартість включає прямі матеріальні витрати, прямі витрати на оплату праці, інші прямі витрати, загальновиробничі витрати. Перелік і склад статей. Калькулювання виробничої собівартості встановлюється підприємством.

Соло-вексель (див. *Вексель простий*).

Соціалізм — концепція ідеального суспільства: безкласове суспільство, усупільнена власність на засоби виробництва та результати праці, рівний розподіл національного багатства, відсутність антагоністичності у відносинах між продуктивними силами і виробничими відносинами, відмова від послуг вартості.

Соціальна відповідальність бізнесу — активна соціальна позиція компанії, що полягає у її відповідальному ставленні до виробництва та товарів, у гармонійній взаємодії з суспільством, участі у вирішенні найгостріших соціальних проблем.

Соціальна орієнтація економіки — політика держави в ринковій економіці, спрямована на створення нормальних умов для відтворення людини, незалежно від участі у виробництві та рівня доходу.

Соціальна статистика (див. *Статистика соціальна*).

Соціальне забезпечення — система розподільних відносин, у процесі яких створюються й використовуються фонди для матеріального забезпечення громадян у старості, в разі інвалідності, при втраті годувальника та в інших випадках, передбачених законом.

Соціальне партнерство — теорія класового співробітництва та соціальної гармонії інтересів праці і капіталу, найманих робітників і капіталістів.

Соціальне ринкове господарство (див. *Ринкове господарство соціальне*).

Соціальний захист — сукупність державних заходів і видатків бюджету, пов'язаних із наданням фінансової допомоги окремим верствам населення, які в результаті економічної та фінансової кризи чи з інших незалежних від них причин не мають достатніх для самозабезпечення доходів.

Соціальні норми і нормативи — показники необхідного споживання продуктів харчування, непродовольчих товарів і послуг та забезпечення освітніми, медичними, житлово-комунальними, соціально-культурними послугами.

Соціальні послуги — комплекс правових, економічних, психологічних, освітніх, медичних, реабілітаційних та інших заходів, спрямованих на окремі соціальні групи чи індивідів, які перебувають у складних життєвих обставинах і потребують сторонньої допомоги, з метою поліпшення або відтворення їх життєдіяльності, соціальної адаптації та повернення до повноцінного життя.

Соціальні системи — своєрідний стан матеріальних елементів із власною структурою, особливою формою організації та зв'язками між структурними ланками.

Спадний ефект віддачі від масштабу виробництва — такий ефект масштабу, за якого обсяг випуску продукції збільшується в меншій пропорції, ніж зростає обсяг ресурсів.

Спеціалізований поліс медичного страхування — це поліс, що дає змогу скористатися медичними послугами лікарів із вузьких спеціальностей або брати під страховий захист лише певний стан здоров'я (вагітність, пологи, інфікування вірусом СНІД та ін.).

Спеціальна ліцензія (див. *Ліцензія спеціальна*).

Спеціальне оподаткування — разове примусове оподаткування, своєрідна плата за послуги, надані місцевими органами влади у сфері поліпшення власності; одна з форм місцевого оподаткування. Сформувалося у США та деяких інших зарубіжних країнах разом зі становленням і розвитком інституту місцевого самоврядування. У царській Росії і в Україні спеціальне оподаткування не застосовувалося. До послуг, наданих місцевими органами у сфері поліпшення власності, належить будівництво доріг, водопроводів, газопроводів, санітарних систем тощо. Наслідком цього є збільшення вартості земельних ділянок, нерухомості, якими володіють приватні власники. Вони можуть скористатися додатковими вигодами, що з'являються після будівництва зазначених вище об'єктів. Розміри податку на основі спеціального оподаткування встановлювалися пропорційно до витрат, які здійснила місцева влада на поліпшення власності, та спеціальної вигоди, яку отримав кожний власник від подорожчання його майна і земельних ділянок

Спеціальні квоти (див. *Квоти спеціальні*).

Спеціальні кошти — доходи бюджетних установ і організацій, які вони отримують від надання платних послуг, виконання робіт, реалізації продукції чи іншої діяльності, що здійснюється на підставі відповідних нормативно-правових актів, і використовуються за цільовим призначенням згідно зі спеціальним фондом кошторису доходів і видатків.

Спеціальні права запозичення (СПЗ) — міжнародний резервний актив, створений МВФ з метою доповнення наявних міжнародних резервних активів, який являє собою "кошик" із п'яти валют, склад яких переглядається кожні п'ять років. Вартість спеціальних прав запозичення визначається щоденно.

Списання (анулювання) боргу — відмова уряду від погашення боргу внаслідок фінансової неспроможності держави, її банкрутства або певних політичних умов. Найчастіше подібний механізм застосовується відносно найменш розвинутих країн, не здатних погасити свої зобов'язання навіть у віддаленій перспективі.

Списання податкової заборгованості — анулювання заборгованості як безнадійної щодо її сплати.

Спискова чисельність працівників — чисельність працівників підприємства, що включає всіх постійних, тимчасових та сезонних працівників, які прийняті на роботу на один і більше днів, незалежно від того, чи перебувають вони на роботі, у відпустці, відрядженні, звільнені з роботи у зв'язку з непрацездатністю та ін.

Співстрахування — страхування, за якого один і той самий ризик у певних частках страхують два або більше страховики, видаючи при цьому спільний або окремі поліси відповідно до суми, що становить частку кожного страховика. Якщо ризик розміщується серед страховиків не повністю, то одним із страховиків вважається страхувальник. Він несе відповідальність в обсязі незастрахованого ризику, не сплачуючи премії.

Спільна діяльність — господарська діяльність зі створенням або без створення юридичної особи, яка є об'єктом спільного контролю двох або

більше сторін відповідно до письмової угоди між ними (П(С)БО № 12 «Фінансові інвестиції»).

Спільна підприємницька (господарська) діяльність — діяльність, що базується на співробітництві між суб'єктами господарської діяльності України та іноземними суб'єктами господарської діяльності і на спільному розподілі результатів та ризиків від її здійснення;

Спільний контроль — розподіл контролю за господарською діяльністю відповідно до угоди про ведення спільної діяльності (П(С)БО № 12 «Фінансові інвестиції»).

Спільний ринок Європейського Союзу — етап економічної інтеграції, спрямований згідно з висновком Суду ЄС на скасування всіх торговельних перешкод у межах спільноти задля об'єднання національних ринків у єдиний ринок, створюючи таким чином умови, якнайбільше наближені до справжнього внутрішнього ринку.

Споживання — основний компонент сукупних видатків, який відображає видатки домогосподарств на купівлю споживчих товарів і послуг.

Споживання державне (див. *Державне споживання*).

Споживачі — індивіди й організації, які придбавають товари або послуги компанії, що в остаточному підсумку і визначає успіх фірми на ринку.

Споживча вартість (див. *Вартість споживча*).

Споживчий надлишок — розрив (різниця) між загальною корисністю блага та його ринковою вартістю, що виражається додатковою вигодою для домогосподарства або споживчим надлишком.

Споживчі видатки (див. *Видатки споживчі*).

Спосіб виробництва — єдність і взаємодія продуктивних сил, що перебувають на певному рівні розвитку, і даного типу виробничих відносин.

Спосіб виробництва технологічний — поєднання знарядь праці з матеріалами, технологією, енергією, інформатикою та організацією виробництва.

Спот-курс — ціна одиниці іноземної валюти однієї країни, виражена в одиницях валюти іншої країни і встановлена на момент укладання угоди за умови обміну валютами банками-кореспондентами на другий робочий день із моменту укладання угоди.

Справедлива ціна (див. *Ціна справедлива*).

Спред — економічний захід, що застосовується для зменшення ризику, пов'язаного з коливанням цін; подібний до хеджування.

Спред податковий (див. *Податковий спред*).

Спредер — гравець, який будує свої стратегії на основі тимчасових змін цін на активи. Спредери вивчають закономірності та взаємозв'язок цін на активи в різні періоди року і прогнозують їх на майбутні періоди. За допомогою аналізу та побудованому на ньому прогнозі спредери визначають максимальну різницю в цінах і в разі зростання цієї різниці вступають у біржову гру. Прикладами стратегій, що реалізуються спредерами на ринку, можуть бути: купівля-продаж контрактів на один актив, але на різні терміни поставки, на один актив, але на різних біржах; на різні, але споріднені активи.

Сприятливе відхилення – відхилення від норм, яке справляє позитивний ефект на операційний прибуток підприємства.

Стабілізація фінансового стану підприємства — досягнення стійкої динаміки основних оцінних показників фінансового стану в межах їхніх нормативних значень.

Стабільність цінова (див. *Цінова стабільність*).

Ставка базова (див. *Базова ставка*)

Ставка відсотка ефективна (див. *Ефективна ставка відсотка*).

Ставка відсотка лізингова (орендна) (див. *Лізингова (орендна) ставка відсотка*).

Ставка відсотка на можливі позики орендаря — ставка відсотка, яку мав би сплачувати орендар за подібну оренду або (якщо цей показник визначити неможливо) ставка відсотка за позиками для придбання подібного активу (на той самий термін та з подібною гарантією) на початку строку оренди (П(С)БО № 14 «Оренда»).

Ставка відсоткова (див. *Відсоткова ставка*).

Ставка дисконту — коефіцієнт, що використовується для переведення прогнозованих майбутніх грошових потоків у їх поточну (теперішню) вартість; відсоткова ставка, що характеризує норму прибутку, на який щорічно розраховує інвестор.

Ставка капіталізації — коефіцієнт, що використовується для переведення очікуваного доходу у вартість за умови, що очікуваний дохід прогнозується незмінним упродовж періоду прогнозування чи зі стабільними темпами зростання (спаду).

Ставка оподаткування — використовується для обчислення суми податку і встановлюється в грошовому вимірі на одиницю оподаткування або у відсотках до об'єкта оподаткування. Відсоткові ставки можуть бути пропорційними, прогресивними, регресивними.

Ставка податкова (див. *Податкова ставка*).

Ставка податкова пропорційна — процентна ставка, що не залежить від розміру об'єкта оподаткування (є єдиною).

Ставка податкова тверда — ставка, встановлена у грошовому вираженні на одиницю об'єкта оподаткування в натуральному обчисленні.

Ставки рефінансування Національного банку України — виражена у відсотках плата за кредити, що надаються комерційним банкам, яка встановлюється Національним банком України з метою впливу на грошовий оборот та кредитування. Національним банком України встановлюються облікова та ломбардна процентні ставки.

Стагфляція — інфляція, що супроводиться спадом виробництва.

Стаж страховий (див. *Страховий стаж*).

Сталий розвиток — розвиток, спрямований на задоволення поточних економічних, екологічних, соціальних, культурних потреб суспільства з одночасним зміцненням природно-матеріального потенціалу для оптимального задоволення потреб майбутніх поколінь. При С.р. рушійні сили економіки (інституційні зміни, експлуатація природних ресурсів, інвестування, розвиток

науково-технічного прогресу, освіта і виховання суспільства та ін.) спрямовуються на досягнення екологічної цілісності, екологічної ефективності економічної діяльності та екосправедливості.

Сталі пасиви — мінімальна (стійка) заборгованість із заробітної плати працівникам, відрахувань на обов'язкове державне пенсійне страхування, соціальне страхування, а також частина резерву майбутніх платежів.

Стандартизація обліку і статистики — встановлення єдиних норм і вимог щодо бухгалтерського обліку і статистики, застосовування уніфікованого набору стандартів, що регулюють облікову подію та її відображення у звітності.

Стандарт-кост — система обліку та калькулювання, що ґрунтується на жорсткому нормуванні всіх витрат і дає змогу визначити “стандартну” (нормативну) собівартість. Передбачає облік та аналіз відхилень фактичних витрат від стандартних з подальшим покладанням відповідальності за несприятливі відхилення на керівництво відповідних центрів витрат.

Статистика — наука, навчальна дисципліна та галузь практичної діяльності, яка вивчає кількісну сторону масових соціально-економічних явищ і процесів, а також сукупність даних про них.

Статистика державна (див. *Державна статистика*).

Статистика екологічна — галузь знань, що вивчає методи збирання, вимірювання, систематизації та аналізу масових даних про стан довкілля, техногенне навантаження на довкілля і реакцію екосистем на навантаження в кількісному і якісному вимірах. При цьому розрізняють первинний статистичний збір даних (регулярне спостереження за довкіллям та збирання відомостей про природоохоронні дії) і вторинний (вивчення реєстрів, інформаційних джерел тощо).

Статистика економічна — галузь статистики, яка вивчає явища і процеси, що відбуваються в економіці, розробляє систему економічних показників та методи вивчення економіки країни чи регіону.

Статистика соціальна — галузь статистики, яка вивчає явища і процеси соціального життя суспільства, розробляє систему показників та методи його вивчення.

Статистика фінансова — галузь статистики, яка вивчає явища і процеси, що відбуваються в фінансовій системі, розробляє систему фінансових показників та методи вивчення стану фінансів у державі.

Статистична закономірність — це повторюваність, послідовність і порядок у масових процесах.

Статистична інформація (дані) — офіційна державна інформація, яка характеризує масові явища та процеси, що відбуваються в економічній, соціальній та інших сферах життя України та її регіонів.

Статистична методологія — сукупність науково обґрунтованих способів, правил і методів статистичного вивчення масових соціально-економічних явищ і процесів, які встановлюють порядок збирання, опрацювання й аналізу статистичної інформації.

Статистична сукупність — певна множина елементів, поєднаних умовами існування й розвитку.

Статистична таблиця — форма раціонального та наочного представлення числових даних, які характеризують досліджувані явища та процеси.

Статистичне зведення — наукова обробка даних спостереження для подальшого опису статистичної сукупності за узагальнювальними показниками.

Статистичне спостереження — планомірний, науково організований процес збирання даних щодо масових явищ і процесів, які відбуваються в економічній, соціальній та інших сферах життя України та її регіонів, шляхом їх реєстрації за спеціальною програмою, розробленою на базі статистичної методології.

Статистичний графік — особливий спосіб наочного зображення і узагальнення статистичних даних про соціально-економічні явища і процеси за допомогою геометричних образів, малюнків або схематичних географічних карт і пояснень до них.

Статистичний показник — узагальнювальна характеристика явища чи процесу, яка використовується для його аналізу.

Статистичний формуляр — обліковий документ єдиного зразка, що містить адресну характеристику об'єкта спостереження та статистичні дані про нього.

Стаття — елемент фінансового звіту, який відповідає критеріям, установленим бухгалтерськими стандартами (НП(С)БО № 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»).

Статутний капітал (див. *Капітал статутний*).

Стимулювальна фіскальна політика передбачає збільшення державних видатків, зменшення податків, одночасне поєднання першого та другого; здійснює в період економічного спаду та безробіття, але внаслідок її проведення може збільшитися дефіцит бюджету, що, в свою чергу, призведе до інфляції.

Стійкий рівень капіталоозброєності — рівень капіталоозброєності, якому відповідає тотожність капіталу, що інвестується, капіталу, що вибуває.

Стійкі пасиви (див. *Пасиви стійкі*).

Стоп-лист — список платіжних карток (номерів платіжних карток), за якими заборонено проведення будь-яких операцій. Залежно від правил платіжної системи стоп-лист може бути електронним або паперовим. У платіжній системі УкрКарт використовується єдиний стоп-лист в електронному вигляді.

Стратегічна бізнес-одиниця — підрозділ організації, що має (відносно інших СБО компанії) особливу місію, товарні лінії, конкурентів і ринки збуту.

Стратегічна зона господарювання — це сегмент оточення підприємства, на який воно має вихід або планує такий вихід одержати.

Стратегічне планування — набір дій і рішень, вжитих керівництвом, що ведуть до розроблення конкретних стратегій, призначених для того, щоб допомогти організації досягти своїх цілей.

Стратегічний аналіз (див. *Аналіз стратегічний*).

Стратегічний менеджмент — набір рішень і дій щодо формулювання і впровадження стратегії, покликаної забезпечити компанії найкращий конкурентний стан у зовнішньому середовищі і досягнення поставлених цілей.

Стратегічні цілі — загальні твердження, що описують стан організації в майбутньому; стосуються не конкретних підрозділів або відділів, а компанії загалом.

Стратегія боргова (див. *Боргова стратегія*).

Стратегія економічна (див. *Економічна стратегія*).

Стратегія корпорації — це ділова концепція організації на задану стратегічну перспективу, подана у вигляді довгострокової програми конкретних дій, що здатні реалізувати дану концепцію і забезпечити організації конкурентні переваги в досягненні цілей.

Стратегія операційна — це стратегія, що визначає, як керувати ключовими структурними підрозділами і забезпечити виконання стратегічно важливих операційних завдань (закупівля, управління запасами, ремонт, транспорт, реклама).

Стратегія підприємства цінова (див. *Цінова стратегія підприємства*).

Стратегія портфельна — різновид стратегії корпоративного рівня, що передбачає наявність у компанії кількох бізнес-одиниць і товарних ліній, які доповнюють логічно одна одну, що дає змогу їй скористатися синергічним ефектом і конкурентними перевагами.

Стратифікація — соціальна диференціація суспільства, розчленування суспільства на страти (верстви).

Страхова вартість (див. *Вартість страхова*).

Страхова виплата — грошова виплата в межах страхової суми, яку страховик відповідно до умов договору страхування зобов'язаний виплатити в разі настання страхового випадку, а також сума, що виплачується за особистим страхуванням. Страхові виплати та виплату страхового відшкодування здійснює страховик згідно з договором страхування або законодавством на підставі заяви страхувальника (його правонаступника або третіх осіб, визначених умовами страхування) і страхового акта (аварійного сертифіката), який складається страховиком або уповноваженою ним особою (аварійним комісаром) за формою, що визначається страховиком.

Страхова гарантія (див. *Гарантія страхова*).

Страхова декларація — заява страхувальника про об'єкт страхування і характер ризику. Д. с. містить дані про склад, місцезнаходження, вартість, умови зберігання й використання та іншу інформацію щодо об'єктів, котрі підлягають страхуванню.

Страхова компанія — юридично оформлена одиниця підприємницької діяльності у формі акціонерного, повного, командитного товариства чи товариства з повною відповідальністю, яка має ліцензію на право здійснення страхової діяльності.

Страхова корпорація — це юридична особа (страховик), засновниками та акціонерами якої можуть бути виключно страховики. С. к. створюється з метою концентрації капіталів страховиків — учасників корпорації, підвищення їх

загальної ліквідності та платоспроможності, а також забезпечення координації та нагляду за їхньою діяльністю.

Страхова монополія (див. *Монополія страхова*).

Страхова премія (див. *Страховий внесок (премія, платіж)*).

Страхова сума — грошова сума, в межах якої страховик, відповідно до умов страхування, зобов'язаний провести виплату при настанні страхового випадку, а також сума, що виплачується за особистим страхуванням.

Страхове відшкодування — грошова сума, яка виплачується страховиком за умовами майнового страхування і страхування відповідальності при настанні страхового випадку.

Страхове свідоцтво (див. *Поліс (страховий договір, страхове свідоцтво)*).

Страховий агент — фізична або юридична особа, яка діє від імені страховика і в межах наданих ним повноважень.

Страховий акт — документ або сукупність документів, оформлених у встановленому порядку, які підтверджують факт і причину страхового випадку, що відбувся.

Страховий брокер (див. *Брокер страховий*).

Страховий ваучер — зобов'язання страховика відшкодувати витрати страхувальника на лікування в іншій країні.

Страховий випадок — подія, передбачувана договором страхування або законодавством, яка відбулася і з настанням якої виникає обов'язок страховика здійснити виплату страхового відшкодування страхувальнику або іншій третій особі.

Страховий внесок (премія, платіж) — сума, що її сплачує страхувальник страховикові за зобов'язання відшкодувати збитки, завдані застрахованому майну, або сплатити страхову суму в разі настання обумовлених подій у житті страхувальника (застрахованого). С. в. може сплачуватись одноразово (до вступу договору в дію) і в кілька строків, обумовлених договором страхування.

Страховий внесок (премія, платіж) (див. *Страховий внесок (премія, платіж)*).

Страховий договір (див. *Поліс (страховий договір, страхове свідоцтво)*).

Страховий запас (див. *Запас страховий*).

Страховий захист — економічні, перерозподільні відносини, що складаються у процесі запобігання, подолання й відшкодування збитків, завданих конкретним об'єктам: матеріальним цінностям юридичних і фізичних осіб, життю і здоров'ю громадян тощо.

Страховий збиток — вартість повністю знищеного майна, або знеціненої частини пошкодженого майна за страховою оцінкою.

Страховий платіж (див. *Страховий внесок (премія, платіж)*).

Страховий пул — добровільне об'єднання страхових компаній для спільного страхування певних ризиків. С. п. не є юридичною особою. Він створюється на підставі угоди між означеними компаніями з метою забезпечення фінансової стійкості страхових операцій на умовах солідарної відповідальності за виконання зобов'язань за договорами страхування.

Страховий ризик (див. *Ризик страховий*).

Страховий ринок — особлива форма грошових відносин, де об'єктом купівлі-продажу виступає страхова послуга, яка надається юридичним і фізичним особам спеціалізованими страховими організаціями.

Страховий стаж — це період, протягом якого особа підлягає загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню та сплачує внески на страхування.

Страховий тариф (брутто-тариф) — ставка страхового внеску з одиниці страхової суми за визначений період страхування.

Страховий фонд — сукупність натуральних запасів і фінансових резервів суспільства, призначена для попередження, локалізації і відшкодування збитків, завданих стихійними лихами, нещасними випадками та іншими надзвичайними подіями.

Страховик — 1) це цільові страхові фонди з окремих видів страхування; 2) фінансова установа, яка створена у формі акціонерного, повного, командитного товариства або товариства з додатковою відповідальністю, а в окремих випадках і державної організації, що має статус юридичної особи та володіє ліцензією на право здійснення страхової діяльності. Така діяльність дозволяється виключно страховикам — резидентам України.

Страхові операції — сукупність видів діяльності страховика, безпосередньо пов'язаних зі здійсненням обов'язкового і добровільного страхування юридичних і фізичних осіб. До С. о. відносять: оцінювання майна та інших об'єктів, що підлягають страхуванню, обчислення страхових платежів, укладання договорів страхування, інкасацію внесків і виконання безготівкових розрахунків, ведення рахунків страхувальників, складання страхових актів тощо.

Страхові резерви (див. *Резерви страхові*).

Страхувальник — юридична або дієздатна фізична особа, яка уклала договір на страхування (або є С. згідно з чинним законодавством), сплатила належні внески і має право в разі настання страхового випадку отримати відшкодування в межах застрахованої відповідальності або страхової суми, обумовленої в полісі.

Страхування — вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів громадян та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати громадянами та юридичними особами страхових платежів (страхових внесків, страхових премій) та доходів від розміщення цих фондів.

Страхування взаємне — форма страхового захисту, за якої страхувальники, котрі мають споріднені майнові інтереси та ризики, одночасно є членами страхового товариства. В. с. — довготермінова домовленість між групою осіб (юридичних і фізичних) про відшкодування в певних частках збитків одне одному в разі настання страхових випадків. Наразі В. с. має значне поширення в зарубіжних країнах, особливо в особистому страхуванні, страхуванні сільськогосподарських, морських ризиків. В. с. в Україні ще не набрало належного розвитку.

Страховання відповідальності — галузь страхування, де об'єктом є відповідальність перед третіми особами в разі, якщо їм внаслідок діяльності або бездіяльності страховальника буде завдано шкоди.

Страховання депозитів — здійснюється банками з метою забезпечення вкладникам, насамперед фізичним особам, гарантії повернення вкладів у разі банкрутства банку.

Страховання дітей — страховальниками виступають батьки або інші родичі дитини, а застрахованою — дитина до досягнення нею віку 16 років. Страхова сума виплачується застрахованому при дожитті до закінчення терміну страхування. За наслідки нещасного випадку із застрахованим під час дії договору С. д. виплати здійснюються страховальникові.

Страховання добровільне — форма страхування, що здійснюється на підставі добровільно укладеного договору між страховиком і страховальником. С. д. здійснюється згідно з правилами страхування, що їх розробляє страховик. Договір С. д. вступає в дію, як правило, після сплати страхової премії.

Страховання екологічне — добровільне, обов'язкове державне та інші види страхування громадян та їхнього майна, доходів підприємств на випадок шкоди, завданої внаслідок забруднення довкілля та погіршення якості природних ресурсів.

Страховання життя — підгалузь особистого страхування, в якій об'єктом страхування є життя застрахованого. Договір на С. ж. укладається на термін не менш як три роки. Серед видів С. ж. переважає змішане страхування життя, при якому страховими випадками є такі несумісні події, як смерть застрахованого протягом дії договору або дожиття його до закінчення терміну договору, тимчасова або постійна втрата працездатності через нещасний випадок.

Страховання життя змішане (див. *Змішане страхування життя*).

Страховання життя колективне (див. *Колективне страхування життя*).

Страховання засобів автотранспорту — страхування авто-каско, об'єктами якого є вантажні, легкові, спеціальні автомобілі, мотоцикли та деякі інші транспортні засоби, що належать юридичним або фізичним особам. Страхування здійснюється за тарифами, складеними з урахуванням типу транспортного засобу, його віку, вартості, характеру використання, стану зберігання. Головними ризиками є пошкодження, знищення, угін транспортного засобу.

Страховання карго — страхування вартості вантажів на всіх видах транспорту без страхування самого транспортного засобу.

Страховання космічних ризиків — страхування майнових інтересів космічної діяльності у світовій практиці розпочато 1965 року. Воно охоплює космічні програми загалом, розроблення та запуск одного або серії супутників, проведення експериментів у космосі, життя і здоров'я космонавтів і наземного персоналу, втрату доходів, відповідальність перед третіми особами.

Страховання кредитів — вид страхування, об'єктами якого можуть бути банківські позики (покупцеві і продавцеві), комерційні позики, зобов'язання й гарантії за кредитом, довгострокові інвестиції. С. к. має кілька варіантів, а саме:

а) страхування ризику непогашення кредиту; при цьому страхувальником виступає банк-позичальник, який страхує кредити, видані, як правило, всім клієнтам; б) страхування ризику відповідальності за неповернення кредиту; страхувальником тут є особа, котра отримує в банку кредит; в) страхування ризику неплатежу, коли страхувальником є продавець або постачальник, який страхує від ризику неплатежу суму, що її покупець має сплатити згідно з контрактом за товари, поставлені в кредит. У зв'язку з активним переходом банків на кредитування під заставу матеріальних цінностей (які підлягають страхуванню), посиленням контролю за роботою банків і страховиків інтенсивність безпосереднього С. к. різко впала.

Страхування майнове — галузь страхування, в якій об'єктом страхування є майно, що належить юридичним або фізичним особам.

Страхування медичне — вид особистого страхування на випадок втрати здоров'я від хвороби або внаслідок нещасного випадку. М. с. застосовується з метою мобілізації й ефективного використання коштів на покриття витрат на медичне обслуговування страхувальників. М. с. може мати форми обов'язкового і добровільного страхування. Договори М. с. укладаються в груповому та індивідуальному порядку. Цей документ є гарантією отримання медичної допомоги в обсягах і на умовах, визначених чинним законодавством або правилами страхування (див. *Медичне страхування добровільне, Медичне страхування обов'язкове*).

Страхування морське — один із найдавніших видів страхування. Охоплює страхування суден, вантажів і фрахту від різних видів небезпеки під час виконання рейсів. Головні ризики: збитки від вогню, блискавки, шторму та іншого стихійного лиха, від зіткнення суден, посадки судна на мілину, зникнення судна безвісти тощо. Крім того, М. с. покриває витрати за загальною аварією, а також втрати, зумовлені крадіжкою і пропажею вантажу. Обсяг відповідальності за М. с. визначається за спеціальними умовами.

Страхування натуральне — форма страхування, за якої страхові платежі і виплати здійснюються в натурі. Н. с. було характерним для рабовласницького і феодального суспільства. Тепер елементи Н. с. збереглися в деяких економічно слаборозвинутих країнах.

Страхування обов'язкове державне (див. *Державне обов'язкове страхування*).

Страхування обов'язкове — форма страхування, що ґрунтується на принципах обов'язковості як для страхувальника, так і для страховика. О. с. має велику перевагу перед добровільним страхуванням у тому, що дає можливість різко знизити тарифи і здешевити страхові послуги. Водночас йому притаманні й недоліки, які полягають у тому, що О. с. не враховує фінансових можливостей кожного страхувальника, особливостей об'єктів страхування і страхових ризиків. Обсяг відповідальності страховика при О. с., як правило, значно нижчий за реальну вартість майна. Законодавством України передбачено здійснення О. с. з 27 видів, у тому числі страхування врожаю сільськогосподарських культур та багаторічних насаджень у державних сільськогосподарських підприємствах. Більшість видів О. с. становить

страхування окремих категорій громадян (народних депутатів України, працівників силових структур, податкової, митної, ветеринарної служби, пасажирів та ін.), цивільної відповідальності власників транспортних засобів, урожаю сільськогосподарських культур у державних підприємствах тощо.

Страхування особисте — галузь страхування, в якій об'єктом страхових відносин є життя, здоров'я і працездатність людини. О. с. спрямоване на забезпечення захисту сімейних доходів громадян, а також на нагромадження ними коштів для підвищення рівня свого фінансового благополуччя.

Страхування пасажирів обов'язкове (див. *Обов'язкове страхування пасажирів*).

Страхування пенсійне (див. *Пенсійне страхування*).

Страхування політичних ризиків — вид страхування, застосовуваний у світовій практиці для захисту насамперед від небезпеки, що пов'язана з подіями політичного характеру (конфіскація, націоналізація або експропріація власності, воєнні події, соціальні заворушення, обмеження конвертації національної валюти і заборона вивезення капіталу), які можуть завдати великих збитків майновим інтересам власників. С. п. р. користується попитом серед іноземних інвесторів.

Страхування професійної відповідальності — призначене для покриття збитків, завданих третім особам, унаслідок помилок і упущень таких посадових осіб, як адвокати, архітектори, аудиторів, бухгалтерів, нотаріусів і т. ін. С. п. в. поширюється на певний період часу, а не на конкретний випадок. Законом «Про страхування» передбачено перелік професій, щодо яких С. п. в. є обов'язковим.

Страхування соціальне — 1) це система заходів щодо матеріального забезпечення населення в старості, на випадок захворювання чи втрати працездатності в працездатному віці, на випадок безробіття, підтримки материнства й дитинства, охорони здоров'я громадян, при виході на пенсію тощо; 2) це важлива складова соціального захисту населення, центром якого є людина та її потреби, а якість їх задоволення впливає на соціально-економічний розвиток держави.

Страхування соціальне державне загальнообов'язкове (див. *Загальнообов'язкове державне соціальне страхування*).

Страхування суден — охоплює страхування корпусу судна (включаючи машини і обладнання), фрахту та деяких інших витрат, пов'язаних із ризиками плавання на морях, ріках та озерах. С. с. (каско) поширюється також на ризики в процесі будівництва та ремонту суден.

Страхування тварин — охоплює добровільні види майнового страхування вартості тварин на випадок знищення, загибелі або вимушеного забою: а) у сільськогосподарських підприємствах, фермерських господарствах; б) у домашньому господарстві громадян. Страхові випадки — стихійне лихо, інфекційні хвороби, пожежа тощо.

Страхування транспортне — узагальнене поняття при страхуванні всіх видів транспортних ризиків. Т. с. можуть бути охоплені як самі транспортні

засоби, страхування вантажів, а також відповідальності перевізника перед третіми особами, у тому числі й пасажирами.

Страхування цивільної відповідальності — страхування, при якому страховик бере на себе зобов'язання сплатити страхувальникові суми, пред'явлені йому відповідно до закону і в межах юридичної відповідальності страхувальника перед третіми особами. Найбільш поширено С. ц. в. власників транспортних засобів.

Строк корисного використання (експлуатації) — очікуваний період часу, протягом якого необоротні активи будуть використовуватися підприємством або з їх використанням буде виготовлено (виконано) очікуваний підприємством обсяг продукції (робіт, послуг) (П(С)БО № 7 «Основні засоби»).

Строк оренди — період дії невідмовної орендної угоди, а також період продовження цієї угоди, обумовлений на початку строку оренди (П(С)БО № 14 «Оренда»).

Строковий депозит (див. *Депозит строковий*).

Структура — спосіб поєднання складових частин (компонентів) системи для найкращого виконання головної мети системи.

Структура капіталу підприємства — співвідношення власних і позичкових джерел у структурі пасивів; характеризується такими основними показниками: коефіцієнт заборгованості, коефіцієнт фінансової незалежності (автономії).

Структура оборотних коштів — питома вага вартості окремих статей оборотних виробничих фондів і фондів обігу в загальній сумі оборотних коштів.

Структура портфеля цінних паперів — співвідношення конкретних видів цінних паперів у портфелі. Формуючи портфель, інвестор виходить із бажання мати кошти в такій формі і в такому місці, щоб вони були безпечними, ліквідними і високодохідними.

Структура ціни — відсоткове співвідношення елементів ціни в її абсолютному значенні.

Структурне безробіття (див. *Безробіття структурне*).

Структурний дефіцит (див. *Дефіцит структурний*).

Структурний фінансовий аналіз (див. *Фінансовий аналіз вертикальний (структурний)*).

Структурування позик — процес визначення основних характеристик позики, які б відповідали цілям кредитування та потребам банку. Потреби банку задовольнятимуться, якщо структура кредиту задовольнятиме вимоги до параметрів кредитного портфеля та вимоги щодо розміру кредитного ризику, який згоден взяти на себе банк.

Ступінчаста шкала податкових ставок (див. *Шкала податкових ставок ступінчаста*).

Стягувач — особа, яка може бути ініціатором переказу коштів з рахунку платника на підставі виконавчих документів.

Суб'єкти власності — фізичні чи юридичні особи, які вступають у відносини власності.

Субвенція — кошти, які надаються місцевим бюджетам з бюджетів вищого рівня на фінансування цільових витрат і підлягають поверненню у випадку їх нецільового використання.

Субкореспондентський рахунок — це рахунок, який відкривається установі комерційного банку (філії, відділенню, управлінню тощо), що не є юридичною особою.

Субординований борг (див. *Борг субординований*).

Суборенда — угода про передачу орендарем орендованого ним об'єкта в оренду третій особі (П(С)БО № 14 «Оренда»).

Субрахунок (субконто) — це синтетичний рахунок другого порядку.

Суброгація — перехід до страховика на підставі відповідного акту права вимоги, яке страхувальник має щодо особи, винної у збитках. Це право поширюється на страховика лише на суму фактично виплаченого ним страхового відшкодування.

Субсидії інвестиційні (див. *Інвестиційні субсидії*).

Субсидія — кошти, які надаються з державного бюджету місцевим бюджетам або з місцевих бюджетів вищого рівня місцевим бюджетам нижчого рівня на фінансування цільових витрат.

Субсидія експортна (див. *Експортна субсидія*).

Сукупна корисність — сумарний рівень корисності, що досягається споживачем при споживанні певної кількості одиниць (порцій) одного блага.

Сукупна пропозиція (див. *Пропозиція сукупна*).

Сукупна робоча сила (див. *Робоча сила сукупна*).

Сукупний дохід домогосподарства — вся сума доходів, які воно отримує в грошовій чи натуральній формі з будь-яких джерел.

Сукупний капітал (див. *Капітал сукупний*).

Сукупний попит (див. *Попит сукупний*).

Сукупний продукт змінного фактора виробництва — обсяг випуску продукції, що припадає на певну кількість даного фактора виробництва.

Сукупні витрати (див. *Витрати сукупні*).

Сума очікуваного відшкодування активу — найбільша з двох оцінок: чиста вартість реалізації активу або теперішня вартість майбутніх чистих грошових надходжень від активу (П(С)БО № 28 «Зменшення корисності активів»).

Сума очікуваного відшкодування необоротного активу — найбільша з двох оцінок: чиста вартість реалізації або теперішня вартість майбутніх чистих грошових надходжень від використання необоротного активу, включаючи його ліквідаційну вартість (П(С)БО № 7 «Основні засоби»).

Сума переказу — кошти, відповідна сума яких внаслідок переказу має бути зарахована на рахунок отримувача або видана йому у готівковій формі.

Сума погашення — недисконтована сума грошових коштів або їх еквівалентів, яка, як очікується, буде сплачена для погашення зобов'язання в процесі звичайної діяльності підприємства (П(С)БО № 11 «Зобов'язання»).

Сумнівний борг (див. *Борг сумнівний*).

Супутні послуги — послуги, вартість яких включається відповідно до норм митного законодавства стосовно митної вартості товарів, що експортуються або імпортуються.

Суспільна власність — така, де три її функції – володіння, розпорядження і користування — належать не одному приватному суб'єкту, а багатьом.

Суспільна максимальна корисність (див. *Оптимум Парето (суспільна максимальна корисність)*).

Суспільне відтворення просте — повторення процесу суспільного відтворення в незмінних масштабах.

Суспільне відтворення розширене — відтворення суспільного виробництва у зростаючих масштабах.

Суспільні блага (див. *Блага суспільні*).

Суспільні ресурси — фактори, необхідні для виробництва суспільних благ.

Суспільні фонди споживання — фонди, за допомогою яких використовується частина фонду життєвих засобів і забезпечується (повністю або частково) задоволення потреб в освіті, культурі, охороні здоров'я, утримання непрацездатних членів суспільства.

Суттєва інформація — інформація, відсутність якої може вплинути на рішення користувачів фінансової звітності. Суттєвість інформації визначається відповідними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку та керівництвом підприємства (НП(С)БО № 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»).

Суттєвий вплив (див. *Вплив суттєвий*).

Сфера дії податку — сукупність носіїв податку, на яких у кінцевому підсумку лягає його тягар.

Сфера міжнародних фінансів — складова фінансової системи України на рівні світового господарювання. Сфера міжнародних фінансів відображає обмінні та перерозподільні відносини на світовому рівні і включає три напрямки: міжнародні розрахунки; фінанси міжнародних політичних, економічних, гуманітарних організацій; міжнародні фінансові інститути.

Схильність до заощадження середня (див. *Середня схильність до заощадження*).

Схильність до ліквідності — прагнення відкласти частину грошей у вигляді банківських або цінних паперів.

Схильність до споживання середня (див. *Середня схильність до споживання*).

Сюрвейер — експерт, інспектор, агент страховика, який оглядає судна, вантажі та інше майно, що береться на страхування. На підставі висновку С. страховик розраховує тарифну ставку, приймає рішення про укладання договору страхування.

Т

та фінансування бюджету, бюджетних асигнувань розпорядникам бюджетних коштів за певними періодами року відповідно до бюджетної класифікації.

Таблиця смертності — статистична таблиця, в якій містяться розрахункові показники, що характеризують смертність населення в різному віці і дожиття при переході від однієї вікової групи до іншої. Т. с. складається загалом по населенню і зокрема щодо чоловічої та жіночої статі. Використовується при проведенні актуарних розрахунків.

Тактика економічна (див. *Економічна тактика*).

Тантьсма — комісія з отриманого прибутку, яку перестраховик щорічно виплачує цедентові за наслідками проходження договорів перестраховання. Застереження про Т. є формою заохочення перестраховиком цедента за надану участь у договорах перестраховання і обережне ведення справи.

Тариф — 1) офіційно встановлена ставка (система ставок) оподаткування, митних зборів; 2) розмір оплати за різні послуги — транспортні, зв'язку, комунальні (ціна послуги).

Тариф страховий (див. *Страховий тариф*).

Тарифна ставка — елемент тарифної сітки, який визначає годинний (денний або місячний) розмір оплати праці працівника в залежності від складності виконуваних робіт або його кваліфікації (присвоєного йому тарифного розряду).

Тарифне обмеження — інструмент регулювання зовнішньої торгівлі за допомогою мит і тарифних квот.

Тарифний коефіцієнт — елемент порозрядної диференціації тарифних ставок тарифної сітки, який є відношенням розміру тарифної ставки кожного наступного розряду тарифної сітки до розміру тарифної ставки першого розряду.

Тверда податкова ставка (див. *Ставка податкова тверда*).

Тверде котирування (див. *Котирування тверде*).

Твердий контракт — контракт у письмовій формі, що передбачає обмін визначеної кількості ресурсів за встановленою ціною на конкретну майбутню дату (дати), має визначений строк виконання, не містить відкладальних або скасувальних умов, не може бути розірваний і змінений в односторонньому порядку, та передбачає забезпечення виконання контракту (П(С)БО № 13 "Фінансові інструменти").

Тезаврація — накопичення золота приватними особами у вигляді скарбів або страхових фондів.

Тезаврація прибутку — спрямування його на формування власного капіталу підприємства з метою фінансування інвестиційної й операційної діяльності. Величина тезаврації відповідає обсягу чистого прибутку, який

залишився у розпорядженні підприємства після сплати всіх податків та нарахування дивідендів.

Тейлор Фредерік-Вінслоу (1856—1915) — американський інженер, автор теорії наукового управління на мікрорівні (рівні окремого підприємства, організації). Був біля витоків першої наукової школи в менеджменті.

Тематична перевірка — перевірка одного чи кількох питань, пов'язаних зі справлянням податків.

Темп інфляції — показник, який характеризує розмір знецінення (зниження споживчої собівартості) грошей у певний період у відсотках до їх номіналу на початок періоду.

Темп приросту — статистичний показник, що показує на скільки відсотків (у скільки разів) збільшився чи зменшився рівень явища чи процесу.

Темп росту — статистичний показник, що обчислюється як частка між поточним та базовими рівнями і показує збільшився чи зменшився рівень явища чи процесу.

Темпи економічного зростання — швидкість зростання факторів та макроекономічних показників результатів виробництва.

Теорія вартості трудова — один із витратних варіантів теорії вартості, відповідно до якого цінність товару створюється визначеною кількістю затраченої праці.

Теорія витрат виробництва — одне з витратних трактувань теорії вартості, відповідно до якого цінність товару зумовлена витратами в процесі виробництва на фактори «праця», «капітал» і «земля».

Теорія грошей кількісна — теорія, що доводить: а) за ортодоксальною версією «класиків» — залежність зміни цін на товари винятково від кількості грошей у обігу; б) за версією «неокласиків» — можливість коригування цін на товари у зв'язку з вартістю грошового матеріалу, непостійним рівнем швидкості обігу грошей і кількості товарної маси, а також з урахуванням ступеня ліквідності грошей.

Теорія грошей металева — теорія, що трактує зумовленість цінності грошей вагою, якої слід дотримуватися державі при карбуванні монети.

Теорія грошей номіналістична — теорія, що трактує зумовленість цінності карбуванням грошей тим номіналом оцінки монети, що встановлюється державою.

Теорія зобов'язання — теорія ціноутворення австрійської школи, суть якої зводиться до процесу послідовного зобов'язання частки вартості (цінності) блага «першого порядку» благам «наступних порядків», використаних на його виробництво.

Теорія ігор — наука, що за допомогою математичних методів досліджує поведінку учасників ситуацій, пов'язаних із прийняттям рішень.

Теорія очікування — теорія Е. Бем-Баверка щодо механізму походження відсотка на капітал завдяки продуктивній сутності фактора часу; специфічний ресурс "капітал" залежно від його розміру і часу функціонування, тобто "очікування", забезпечує більший або менший відсоток на капітал.

Теорія статистики — галузь статистики, яка розглядає основні категорії статистичної науки, а також спільні для будь-яких масових явищ методи й засоби аналізу.

Територіальне верховенство у сфері фінансів — принцип права, згідно з яким влада держави є вищою, а правові акти її центральних органів у галузі фінансів є обов'язковими для виконання фізичними і юридичними особами на всій території. Ці акти є вищими щодо актів, які приймаються органами влади адміністративно-територіальних одиниць. Згідно з принципом територіального верховенства в Україні створена єдина фінансова система, єдині на всій території банківська, податкова, грошова, валютна, кредитна та митна системи. Рішення місцевих органів влади, органів влади Автономної Республіки Крим з цих та інших питань не можуть суперечити законодавству України.

Територія з особливим економічним статусом — до територій з особливим економічним статусом належать (спеціальні) вільні економічні зони, особливі економічні зони, експериментальні економічні зони, зони економічного сприяння, зони вільної торгівлі, зони прикордонного економічного співробітництва та ін. Території з особливим економічним статусом створюються згідно із законодавством за рішеннями центральних органів центральної влади. У межах таких територій формується особлива система фінансових відносин.

Технічний аналіз акцій — метод оцінювання доцільності інвестування коштів в акції, який ґрунтується на вивченні тенденцій розвитку ринкового курсу цінних паперів на підставі аналізу ринкових індексів і рейтингів, побудови графіків і таблиць, що характеризують динаміку ціноутворення акцій. За результатами технічного аналізу визначають найсприятливіші проміжки часу для купівлі-продажу акцій виходячи з можливостей отримання прибутку у вигляді курсових різниць.

Технологічна структура капітальних вкладень — співвідношення в загальному обсязі капітальних вкладень витрат на будівельно-монтажні роботи, обладнання, інструмент та інвентар, інші капітальні роботи і витрати.

Технологічна трудомісткість (див. *Трудомісткість технологічна*).

Технологічний запас (див. *Запас технологічний*).

Технологія — сукупність методів оброблення, виготовлення, зміни властивостей сировини і матеріалів у процесі виробництва; наука про способи впливу на сировину і матеріали за допомогою відповідних засобів виробництва (знарядь праці).

Технологія безвідходна — 1) технологія, яка передбачає організацію виробничого процесу з технічно або теоретично можливими мінімальними обсягами залишків твердих, рідких, газоподібних або теплових відходів і викидів. Т.б. може включати утилізацію відходів, організацію виробництва із замкнутим циклом, комплексне використання сировини і матеріалів; 2) низка технологічних процесів, у яких відходи одного виробництва стають сировиною для іншого (передбачається використання цієї сировини без залишку). Така реутилізаційна технологія (або реутилізаційне виробництво) може наблизити людство до теоретичного мінімуму глобальних антропогенних відходів. Однак і

в цьому випадку технологія не стане повністю безвідходною. Отже, термін Т.б. умовний (метафоричний).

Тимчасова різниця — різниця між оцінкою активу або зобов'язання за даними фінансової звітності та податковою базою цього активу або зобов'язання відповідно (П(С)БО № 17 «Податок на прибуток»).

Тимчасова різниця, що підлягає вирахуванню — тимчасова різниця, що призводить до зменшення податкового прибутку (збільшення податкового збитку) у майбутніх періодах (П(С)БО № 17 "Податок на прибуток").

Тимчасовий адміністратор — фізична або юридична особа, що призначається Національним банком України для здійснення тимчасової адміністрації (контролю).

Тимчасовий мораторій на виплату відсотків або частини основного боргу — відстрочення сплати внутрішніх або зовнішніх боргових зобов'язань, що оголошується спеціальними актами державної влади на певний строк чи до закінчення якихось надзвичайних подій.

Тимчасовий реєстр Державної податкової адміністрації України — це резерв реєстраційних (облікових) номерів платників податків, які присвоюються платникам податків органами державної податкової служби.

Тіньова економіка (див. *Економіка тіньова*).

Тобін (Tobin) Джеймс (нар. 1918) — американський економіст. Лауреат Нобелівської премії з економіки (1981).

Товар — будь-яка продукція, послуги, роботи, права інтелектуальної власності та інші немайнові права, призначені для продажу (оплатної передачі).

Товариства господарські — підприємства або інші суб'єкти господарювання, створені юридичними особами та/або громадянами шляхом об'єднання їхнього майна та участі у підприємницькій діяльності товариства з метою отримання прибутку.

Товариство акціонерне — господарське товариство, яке має статутний капітал, поділений на визначену кількість акцій однакової номінальної вартості, і відповідає за зобов'язаннями тільки майном товариства, а акціонери несуть ризик збитків, пов'язаних із діяльністю товариства, у межах вартості належних їм акцій.

Товариство довірче (див. *Довірче товариство*).

Товариство з додатковою відповідальністю — господарське товариство, статутний капітал якого поділений на частки визначених установчими документами розмірів і яке відповідає за зобов'язаннями власним майном, а в разі його недостатності учасники цього товариства несуть додаткову солідарну відповідальність у визначеному в установчих документах однаково кратному розмірі до вкладу кожного з учасників.

Товариство з обмеженою відповідальністю — господарське товариство, що має статутний капітал, поділений на частки, розмір якого визначений в установчих документах, і відповідає за зобов'язаннями тільки своїм майном.

Товариство командитне — господарське товариство, в якому один або декілька учасників здійснюють від імені товариства підприємницьку діяльність і несуть за його зобов'язаннями додаткову солідарну відповідальність усім своїм

майном, на яке за законом може бути звернено стягнення (повні учасники), а інші учасники (вкладники) — лише своїми внесками.

Товарна біржа (див. *Біржа товарна*).

Товарна група — група однорідних товарів за гармонізованою системою опису та кодування товарів;

Товарна продукція (див. *Продукція товарна*).

Товарне виробництво (див. *Виробництво товарне*).

Товарний кредит (див. *Кредит товарний*).

Товарний ринок світовий — частина світового ринку, система обмінних відносин якого побудована на організації купівлі-продажу продуктів матеріального виробництва.

Товарні ф'ючерси (див. *Ф'ючерси товарні*).

Товаророзпорядчі цінні папери (див. *Цінні папери товаророзпорядчі*).

Топ-менеджер (див. *Вищий менеджер*).

Торгівля викидами — ринковий механізм, спрямований на стимулювання досягнення екологічних цілей шляхом застосування ринкових важелів. Сутність такого механізму полягає в тому, що кожна з країн — учасниць Кіотського протоколу отримує квоту на викиди парникових газів, виражену в “одиницях встановленого обсягу”. Якщо фактичний рівень викидів за період дії зобов'язань за Кіотським протоколом нижчий від виділеної національної квоти, країна може продавати невикористані права на здійснення викидів з метою отримання економічних вигод. Як правило, торгівля викидами здійснюється на галузевому, національному та міжнародному рівнях.

Торгівля міжнародна (див. *Міжнародна торгівля*).

Торгівля оптова — здійснення посередницьких функцій між промисловцями та роздрібними торговцями.

Торгівля роздрібна — реалізація товарів безпосередньо споживачам.

Торговельна надбавка (див. *Надбавка торговельна*).

Торговельна сесія (див. *Біржовий день (торговельна сесія)*).

Торговий баланс (див. *Баланс торговий*).

Торговий капітал (див. *Капітал торговий*).

Торговці інформацією про ринок цінних паперів — це інститути, які спеціалізуються на наданні послуг з обробки та поширення ринкової інформації про цінні папери, поточні курси тощо, а також на складанні аналітичних оглядів подій і тенденцій на ринку цінних паперів, звітів емітентів. Вони, як правило, представлені інформаційними компаніями.

Точка безбитковості — рівень діяльності, за якого загальні доходи підприємства дорівнюють загальній величині витрат.

Точка безбитковості (порог рентабельності) — показник, який характеризує обсяг реалізації продукції, за якого сума чистого доходу підприємства дорівнює загальній сумі постійних витрат. Розрахунок точки безбитковості здійснюють у натуральних і грошових одиницях.

Традиційний фінансовий аналіз (див. *Фінансовий аналіз внутрішній (традиційний)*).

Транзит товарів — переміщення товарів, вироблених за межами України, через територію України без будь-якого використання цих товарів на зазначеній території.

Трансакційні витрати (див. *Витрати трансакційні*).

Трансакція — банківська операція, переказ грошових коштів (зокрема за кордон) для яких-небудь цілей.

Трансакція внутрішньобанківська — трансакція, що сформована терміналом (банкоматом) за результатами внутрішньобанківської фінансової операції.

Транснаціональна корпорація — група підприємств, що функціонують у різних країнах, але контролюються штаб-квартирою, яка розташована в одній конкретній країні.

Транспортне страхування (див. *Страхування транспортне*).

Транспортний запас (див. *Запас транспортний*).

Трансферти державні — невідплатні і безповоротні платежі з бюджету юридичним і фізичним особам, які не являють собою придбання товарів чи послуг, надання кредиту або виплату непогашеного боргу.

Трансферти за кордон — невідплатні, безповоротні платежі іншим країнам, міжнародним організаціям, наднаціональним органам, некомерційним зарубіжним закладам.

Трансферти капітальні — невідплатні односторонні платежі органів управління, які не ведуть до виникнення або погашення фінансових вимог. К. т. передбачені на придбання капітальних активів, компенсацію втрат, пов'язаних з пошкодженням основного капіталу, або збільшення капіталу одержувачів бюджетних коштів. До цієї категорії включаються також трансфертні платежі підприємствам для покриття збитків, акумульованих ними протягом ряду років, або таких, які виникли в результаті надзвичайних обставин. К. т. вважаються невідплатні, безповоротні платежі, які носять одноразовий і нерегулярний характер як для надавача (донора), так і для їх отримувача (бенефіціара).

Трансферти міжбюджетні — кошти, які безоплатно і безповоротно передаються з одного бюджету до іншого.

Трансферти населенню — поточні платежі фізичним особам у грошовій (але не натуральній) формі, які призначені для збільшення їхнього доходу.

Трансферти офіційні — кошти, одержані від інших органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, інших держав або міжнародних організацій на безоплатній і безповоротній основі. Трансферти від органів державного управління поділяються на кошти, що надходять з інших бюджетів, дотації та субвенції. Трансфертна ціна – умовна (розрахункова) ціна на продукцію (роботи, послуги), яка передається одним підрозділом (ЦВ) підприємства іншому.

Трансфертні операції — операції щодо переводу грошових коштів. Трансфертні операції включають у себе і трансфертні платежі, тобто всі виплати, що здійснюються державою в особі уряду громадянам (пенсії, субсидії, допомога з безробіття, допомога на дітей і т. п.), які не є платою за які-небудь поточні трудові послуги, що купуються державою в особі уряду.

Трасти (див. *Довірчі товариства*).

Тратта (див. *Вексель переказний*).

Трендовий аналіз (див. *Аналіз трендовий*).

Трест — акціонерне товариство, в якому підприємства, що вступають до нього, втрачають не тільки комерційну, а й виробничу самостійність, перетворюються на акціонерів тресту.

Тривалість обороту оборотних коштів — коефіцієнт, що показує тривалість одного обороту оборотних коштів.

Тройська унція — одиниця виміру маси. 1 тройська унція = 31,1035 г золота. Назва «Тройська» походить від назви французького міста Труа, де до XVI ст. проводилися міжнародні ярмарки.

Трудова вартість (див. *Вартість трудова*).

Трудова теорія вартості (див. *Теорія вартості трудова*).

Трудомісткість виробнича — затрати праці основних і допоміжних робітників на виконання одиниці робіт. В. т. складається з трудомісткості технологічної і трудомісткості обслуговування.

Трудомісткість нормативна — затрати праці, що розраховуються на підставі діючих норм праці: норм часу, норм виробітку тощо.

Трудомісткість обслуговування — затрати праці допоміжних робітників основних цехів і робітників допоміжних цехів і підрозділів, зайнятих обслуговуванням виробництва за кожною операцією (виробом).

Трудомісткість продукції повна (див. *Повна трудомісткість продукції*).

Трудомісткість технологічна — затрати праці основних робітників, відрядників і погодинників за виробничими операціями (деталлями, вузлами, готовими виробами).

Трудомісткість управління — затрати праці керівників, спеціалістів, службовців.

Трудомісткість фактична — сума здійснених затрат праці на випущений обсяг продукції або виконаний обсяг робіт.

У

Угода «кеп» — серія європейських опціонів PUT, які надають їх власнику право на отримання кредиту з попередньо встановленим максимальним рівнем процентної ставки «кеп». Чим ближче поточні процентні ставки до ставки «кеп», тим більшою буде премія, яка сплачується позичальником продавцю. Угода «кеп» захищає позичальника, який залучає кошти під плаваючу процентну ставку, від підвищення процентних ставок на ринку.

Угода «колар» — угода, яка застосовується для захисту позичальника в умовах плаваючих ставок, проте має меншу вартість, ніж угода «кеп». Стратегія «колар» полягає в одночасному продажу контракту «флор» та купівлі контракту «кеп». При цьому ставка «кеп» встановлюється на рівні, вищому від

поточних ринкових ставок, а ставка «флор» — на нижчому. Варгість угоди «колар» для позичальника визначається різницею між премією, сплаченою при купівлі «кепу», і премією, отриманою при продажу «флор».

Угода «флор» — серія європейських опціонів CALL, які надають право їх власнику інвестувати грошові кошти під плаваючу ставку, не нижчу від визначеної в угоді мінімальної ставки «флор». Встановлення мінімальної ставки інвестування захищає власника «флор» від падіння ставок на ринку. При падінні ринкових ставок нижче від ставки «флор» дохідність інвестицій зберігається на рівні, визначеному цією ставкою.

Угода бартерна (див. *Бартерна угода*).

Угода біржова (див. *Біржова угода*).

Угода мирова (див. *Мирова угода*).

Угода своп — це угода між двома учасниками ринку про обмін у майбутньому платежами відповідно до умов угоди. Фактично своп полягає в зміні грошового потоку з одними характеристиками на грошовий потік з іншими характеристиками. Стандартний своп, укладений між двома партнерами, який не містить жодних додаткових умов, називають простим. Своп, укладений між двома партнерами, передбачувана сума якого рівномірно зменшується з наближенням терміну завершення угоди, називають амортизуючим. Своп, передбачувана сума якого рівномірно збільшується, називається наростаючим свопом. Своп, в якому беруть участь кілька сторін і, як правило, кілька валют, є складним, або структурованим. Своп, який змінює тип процентної ставки активу, називають активним, а який змінює тип процентної ставки пасиву — пасивним. Своп, укладений сьогодні, але який розпочнеться через певний проміжок часу, називають форвардним. Опціон на своп дістав назву свопціон.

Угоди боргові (див. *Боргові угоди*).

Угоди платіжні — міжнародні договори, якими встановлюється система та порядок здійснення міжнародних розрахунків за торговими і неторговими операціями.

Узанс — правило, яке фактично встановилось у торгових відносинах і яке використовується для визначення бажання сторін, що домовляються, хоча це і не знаходить прямого відображення в угоді.

Узгоджене податкове зобов'язання: (див. *Податкове зобов'язання: узгоджене*).

Універсальний поліс медичного страхування — поліс, який передбачає випадки, медична допомога по яких не потребує спеціального лікування або консультацій лікарів вузьких спеціальностей.

Уніфікація — метод управління державним боргом, що передбачає об'єднання кількох боргових зобов'язань держави (позик) в одне; провадиться з метою спрощення управління державним боргом. *Уніфікація позики* — об'єднання (обмін) декількох раніше випущених позик в одну облігацію нової позики.

Уповноважена особа банку — особа, яка на підставі статуту чи угоди має повноваження представляти банк та вчиняти від його імені певні дії, що мають юридичне значення.

Управління державним боргом — комплекс заходів, що здійснюються державою в особі її уповноважених органів щодо визначення обсягів та умов залучення коштів, їх розміщення і погашення, а також забезпечення платоспроможності держави.

Управління за відхиленнями — особлива форма обліку відхилень, за якою увага керівництва зосереджується тільки на суттєвих відхиленнях від бюджету.

Управління за цілями — метод планування, що передбачає визначення менеджерами і співробітниками цілей для кожного відділу, проекту і працівника, використовуваних для спостереження за подальшими результатами діяльності організації.

Управління корпоративне (див. *Корпоративне управління*).

Управління портфелем цінних паперів — це процес, що означає планування, аналіз і регулювання складу портфеля, здійснення діяльності щодо його формування й підтримки з метою досягнення поставлених перед портфелем цілей при збереженні необхідного рівня його ліквідності та мінімізації витрат, пов'язаних із ним. Існує дві форми управління портфелями цінних паперів: пасивна й активна.

Управління прибутком — процес підготовки і прийняття відповідних управлінських рішень з питань формування, розподілу та цільового використання прибутку на підприємстві.

Управління проектом — це процес управління командою і ресурсами проекту за допомогою специфічних методів, завдяки яким проект завершується успішно і досягає своєї мети.

Управління фінансами — система методів і форм організації фінансових відносин, які застосовує фінансовий апарат для ефективного формування, розподілу і використання фінансових ресурсів суб'єктів економічної діяльності з метою досягнення поставлених цілей і запланованих результатів.

Управлінське рішення — це результат аналізу прогнозування, оптимізації, економічного обґрунтування та вибору альтернативи з багатьох варіантів досягнення конкретної мети системи менеджменту.

Управлінський облік — процес виявлення, вимірювання, нагромадження, аналізу, підготовки та передачі інформації, яка використовується управлінською ланкою для планування та контролю виробничих ситуацій та оцінки можливих тенденцій розвитку всередині організації.

Учасник платіжної системи — юридична або фізична особа-суб'єкт відносин, що виникають при проведенні переказу коштів, ініційованого за допомогою платіжного інструмента платіжної системи.

Учасники банку — засновники банку, акціонери банку, який є відкритим акціонерним товариством, і пайовики кооперативного банку.

Учасники ринків фінансових послуг — це юридичні і фізичні особи — суб'єкти підприємницької діяльності, які відповідно до закону мають право

здійснювати діяльність із надання фінансових послуг на території України, та споживачі таких послуг.

Фактична трудомісткість (див. *Трудомісткість фактична*).

Фактичний дефіцит (див. *Дефіцит фактичний*).

Фактор — 1) рушійна сила; 2) причина певного процесу, явища; 3) суттєва обставина певного процесу, явища.

Фактор 10 (зменшення споживання енергії і матеріалів на 90 %) — стратегія переходу до сталого розвитку, відповідно до якої протягом життя одного покоління нації можуть домогтися суттєвого збільшення ефективності використання енергії, природних багатств та інших матеріалів при збереженні рівня якості життя. Міністри з питань навколишнього середовища Австрії, Швеції, а також Світова ділова рада з питань сталого розвитку, Програма з навколишнього середовища ООН (UNEP) обрали собі за мету досягнення Ф. 10.

Фактор 4 (зменшення споживання енергії і матеріалів на 75 %) — стратегія переходу до сталого розвитку, відповідно до якої протягом життя одного покоління нації можуть домогтися суттєвого збільшення ефективності використання енергії, природних багатств та інших матеріалів при збереженні рівня якості життя. Уряди Австрії, Нідерландів і Норвегії публічно оголосили про своє прагнення до досягнення Ф. 4. Цей підхід був схвалений ЄС як нова парадигма для сталого розвитку.

Фактор виробництва особистий — робоча сила, яку розглядають у контексті її зв'язку із засобами виробництва, що за своїм характером є об'єктивними факторами виробництва.

Фактори внутрішні (див. *Внутрішні фактори*).

Факторинг — придбання банком (чи фактор-фірмою) права вимагати виплату за фінансовими зобов'язаннями, скупленими в різних осіб. Здебільшого банк купує дебіторські рахунки на поставлені товари чи надані послуги.

Факторингові операції — операції, що базуються на основі комерційного кредиту, який надається продавцями покупцям у вигляді відстрочення платежу за продані товари. Існують різні види факторингових операцій: відкриті (конвенційні) та закриті (конфіденційні), з правом регресу і без нього.

Факторний аналіз (див. *Аналіз факторний*).

Факультативні видатки - видатки, що здійснюються для реалізації завдань у межах власної компетенції, а також так званих добровільних і факультативних обов'язків органами місцевої влади

Факультативне нерестраховування (див. *Перестраховування факультативне*).

Факультативно-облігаторний договір — форма договору перестраховування, згідно з яким cedent не має права вибору щодо того,

передавати ризик у перестраховання чи ні. Так само й перестраховик не має права відмовити в перестрахованні того чи іншого запропонованого ризику.

ФАТФ (FATF-GAFI, Financial Action Task Force on Money Laundering) — група розроблення фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей - міжурядова організація, яка встановлює стандарти, розробляє та заохочує політику по боротьбі з відмиванням брудних коштів та фінансуванням тероризму. ФАТФ була утворена на самміті країн великої сімки у Парижі в 1989 р. Тоді до організації входило 16 країн. Діяльність ФАТФ полягає у створенні й оновленні рекомендацій з проведення політики боротьби з відмиванням «брудних» коштів та фінансуванням тероризму, спостереженні за дотриманням країнами-членами цих рекомендацій, опрацюванні досвіду країн-членів та утворенні типології відмивання брудних коштів. Тепер до складу ФАТФ входить 33 країни: Аргентина, Австралія, Австрія, Бельгія, Бразилія, Канада, Данія, Фінляндія, Франція Німеччина, Греція, Гонконг (Китай), Ісландія, Ірландія, Італія, Японія, Люксембург, Мексика, Королівство Нідерланди, Нова Зеландія, Норвегія, Португалія, Російська Федерація, Сінгапур, Південна Африка, Іспанія, Швеція, Швейцарія, Туреччина, Велика Британія, Сполучені Штати Америки.

Феодал — представник панівного класу, власник феоду за феодалізму.

Фідуціарні позики — позики, що випускаються одними суб'єктами (переважно іноземними комерційними банками), а відповідальність за ними несе інший суб'єкт (Україна в особі Міністерства фінансів).

Фізичний знос основних засобів — зменшення вартості основних засобів унаслідок виробничого використання.

Фізіократи — представники класичної політичної економії II половини XVIII ст. у Франції (Ф. Кене, А.-Р. Тюрго та ін.). Ф. вважали, що додаткова вартість створюється тільки сільськогосподарською працею, цим самим підкреслюючи різницю між основним і обіговим капіталом. Виступали проти меркантилізму, обстоювали вільну торгівлю.

Фізіократія (з грец. — "влада природи") — напрям класичної політичної економії (II половина XVIII ст.) у Франції, представники якого виходили з визначальної ролі в економіці та створенні національного багатства землі, сільськогосподарського виробництва.

Фіксинг — процедура котирування, при якій визначається та реєструється міжбанківський курс валют шляхом послідовного зіставлення попиту та пропозиції по кожній валюті. На цій підставі визначають курси покупця і продавця, які й публікуються в офіційних джерелах.

Фіксована ціна (див. *Ціна фіксована*).

Фіксовані витрати (див. *Витрати постійні*).

Фінанси — сукупність об'єктивно зумовлених економічних відносин з обміну, розподілу та перерозподілу вартості створеного у суспільстві ВВП, формування, розподілу та використання фондів грошових коштів і нагромаджень у розпорядженні суб'єктів господарювання та держави, призначених для цілей розширеного відтворення, матеріального стимулювання працівників, задоволення соціальних та інших потреб суспільства.

Фінанси державні — центральна підсистема фінансової системи, через яку здійснюється вплив держави на економічний і соціальний розвиток країни. За економічною сутністю державні фінанси — це грошові відносини з розподілу та перерозподілу вартості ВВП, пов'язані з формуванням і використанням фінансових ресурсів у розпорядженні держави і державних підприємств, призначених на цілі розширеного відтворення, задоволення соціально-культурних та інших потреб суспільства.

Фінанси децентралізовані — частина фінансів країни, представлена фінансами підприємств і фінансами населення, більшу частину у складі якої займають фінанси підприємств та установ недержавної форми власності, які є базовою ланкою всієї фінансової системи, оскільки саме тут утворюється значна частина ВВП і національного доходу.

Фінанси домогосподарств — фінансові відносини, виражені у грошовій формі, що виникають при утворенні, розподілі та використанні грошових доходів і заощаджень у процесі виробництва та реалізації товарів, виконання робіт і надання послуг, які відрізняються за своїми характером і спрямованістю.

Фінанси зовнішньоекономічних зв'язків — сукупність економічних відносин і грошових потоків з приводу створення, розподілу та перерозподілу частини валових національних продуктів, отриманих у результаті зовнішньоекономічної діяльності з метою формування та використання фінансових ресурсів держав, органів управління, суб'єктів господарювання, формування та інвестування капіталу.

Фінанси міжнародні — підсистема міжнародної економіки, яка відображає економічні відносини, пов'язані з міжнародним рухом грошових коштів.

Фінанси місцевого самоврядування — система економічних відносин, за посередництвом яких територіальні колективи та органи місцевого самоврядування мобілізують, розподіляють і використовують фінансові ресурси відповідно до своїх функцій.

Фінанси підприємств — економічні відносини, що пов'язані з рухом грошових коштів, формуванням, розподілом і використанням доходів та грошових фондів суб'єктів підприємництва в процесі відтворення.

Фінансова безпека банківської системи — забезпечення найефективнішого використання ресурсного потенціалу, створення сприятливих умов для реалізації економічних інтересів банківських установ, попередження внутрішніх і зовнішніх загроз банківській системі, створення умов її стабільного й ефективного функціонування.

Фінансова безпека держави — захищеність фінансових інтересів на всіх рівнях фінансових відносин; певний рівень фінансової незалежності, стабільності і стійкості фінансової системи країни в умовах впливу на неї зовнішніх і внутрішніх дестабілізуючих факторів, що становлять загрозу фінансовій безпеці; здатність фінансової системи держави забезпечити ефективне функціонування національної економічної системи та стає економічне зростання.

Фінансова безпека людини — стан життєдіяльності громадянина, за якого забезпечується правовий та економічний захист його життєвих інтересів, до-

тримуються конституційні права, забезпечується гідний і якісний рівень життя незалежно від впливу внутрішніх та зовнішніх загроз.

Фінансова безпека міжнародна — комплекс міжнародних умов співіснування домовленостей та інституціональних структур, за яких кожна держава — член світової спільноти — має можливість вільно обирати та здійснювати свою стратегію соціального, економічного і фінансового розвитку, не зазнаючи зовнішнього тиску і розраховуючи на невтручання, розуміння та взаємоприйнятну і взаємовигідну співпрацю з боку інших держав.

Фінансова безпека підприємства — це захищеність діяльності підприємства від негативних впливів зовнішнього середовища, а також спроможність швидко усунути різноманітні загрози або пристосуватися до існуючих умов, що не позначаються негативно на його діяльності.

Фінансова безпека регіону — 1) забезпечення певного рівня фінансової самостійності (автономії), яка насамперед виявляється у здійсненні контролю над ресурсами регіону і визначається можливостями як найповніше використовувати конкурентні переваги регіону; 2) забезпечення стабільності регіональної економіки, яка передбачає надійність усіх елементів економічної системи, захист усіх форм власності, створення гарантій для ефективної підприємницької діяльності, стримування впливу дестабілізуючих факторів; 3) здатність до розвитку і прогресу, можливість самостійно реалізувати і захищати регіональні економічні інтереси, здійснювати модернізацію виробництва, ефективну інвестиційну й інноваційну політику, розвивати інтелектуальний і трудовий потенціали регіону.

Фінансова безпека страхового ринку — рівень забезпеченості страхових компаній фінансовими ресурсами, який дає їм змогу в разі потреби відшкодувати обумовлені у договорах страхування збитки їх клієнтів і забезпечити ефективне функціонування.

Фінансова безпека фондового ринку — оптимальний обсяг капіталізації фондового ринку (з огляду на представлені на ньому цінні папери, їх структуру та рівень ліквідності), здатний забезпечити стійкий фінансовий стан емітентів, власників, покупців, організаторів торгівлі, торговців, інститутів спільного інвестування, посередників (брокерів), консультантів, реєстраторів, депозитаріїв, зберігачів і держави загалом.

Фінансова гарантія — передбачене контрактом право позикодавця отримувати грошові кошти від гаранта і відповідно зобов'язання гаранта сплатити грошові кошти позикодавцеві, якщо позичальник не виконає своїх зобов'язань (П(С)БО № 13 «Фінансові інструменти»).

Фінансова гнучкість — спроможність підприємства швидко формувати необхідний обсяг фінансових ресурсів за неочікуваної появи високоефективних фінансових пропозицій чи нових можливостей прискорення економічного розвитку.

Фінансова діяльність — діяльність, яка призводить до зміни величини, складу власного та позичкового капіталу.

Фінансова діяльність держави — здійснення нею функцій щодо планомірного формування, розподілу та використання централізованих і

децентралізованих фінансових ресурсів з метою виконання завдань і функцій держави, а також забезпечення діяльності державних органів.

Фінансова діяльність підприємства — використання різних прийомів і методів для фінансового забезпечення функціонування підприємства, досягнення визначеної ним мети — отримання прибутку, підвищення ефективності діяльності.

Фінансова доктрина — систематизоване вчення про фінанси, цілісна концепція, сукупність принципів із відтінком схоластичності і догматизму (впливу суб'єктивного чинника).

Фінансова думка — інтелектуальний процес у будь-якій стадії пізнання фінансових явищ та з будь-яким результатом (від гіпотези до достовірного знання).

Фінансова звітність (див. *Звітність фінансова*).

Фінансова інституція міжнародна — стабільний інститут багатосторонніх міжнародних відносин, що у своїй діяльності виходить за межі однієї країни і має постійну структуру органів наднаціонального регулювання.

Фінансова концепція — певний спосіб розуміння, тлумачення, інтерпретації фінансових положень, ідей, явищ, процесів, ключовий погляд на них, сукупність ідей їх системного висвітлення.

Фінансова криза — глибокий розлад фінансової системи держави, зумовлений економічними і політичними явищами.

Фінансова криза на підприємстві — кінцева стадія непрогнозованого процесу втрати (під впливом зовнішніх та внутрішніх факторів) потенціалу розвитку, коли структура капіталу та ліквідність підприємства погіршуються настільки, що це загрожує його дальшому існуванню.

Фінансова наука — спеціалізована галузь наукових знань, наукова діяльність, спрямована на вивчення фінансів у теоретичному і практичному аспектах, а також форм організації їх окремих інститутів; упорядкований процес отримання знань, їх організації та систематизації у контексті певної парадигми, а також сума знань про явища міжнародних, державних та приватних фінансів і достовірно встановлені закономірності їх функціонування.

Фінансова олігархія — капіталістична еліта, до якої належить верхівка монополістичної буржуазії, а також провідні менеджери найбільших корпорацій.

Фінансова оренда (див. *Оренда фінансова*).

Фінансова політика держави — діяльність держави з цілеспрямованого використання фінансів; частина економічної політики держави. Зміст фінансової політики включає: 1) розроблення науково обґрунтованих концепцій розвитку фінансів, визначення основних напрямків їх використання; 2) розроблення заходів, спрямованих на досягнення поставлених цілей. Фінансова політика складається з фінансової стратегії і фінансової тактики.

Фінансова політика домогосподарств — діяльність громадянина або його сім'ї, що ґрунтується на створенні та використанні фондів фінансових ресурсів з метою задоволення особистих потреб.

Фінансова політика міжнародна — сукупність заходів і рекомендацій держави в галузі міжнародних фінансів.

Фінансова політика регіональна — система заходів, що здійснюються державою з метою управління процесом утворення, розподілу, перерозподілу та використання фінансових ресурсів в окремих регіонах та інших адміністративно-територіальних одиницях. Основне місце в системі цих заходів належить систематичній фінансовій допомозі з боку центрального уряду органам влади тих територій, які мають недостатні фінансові ресурси для виконання покладених на них обов'язків.

Фінансова політика суб'єктів господарювання — система заходів, форм і методів, які використовуються для фінансового забезпечення діяльності с. г. та досягнення поставлених завдань.

Фінансова політика у сфері міжнародних фінансів — політика, пов'язана із налагодженням фінансових відносин держави з міжнародними організаціями та фінансовими інституціями через участь держави у формуванні доходів (фінансових ресурсів) міжнародних організацій та отриманні державою коштів від цих суб'єктів на фінансування проектів.

Фінансова послуга — операції з фінансовими активами, що здійснюються в інтересах третіх осіб за власний рахунок чи за рахунок цих осіб, а у випадках, передбачених законодавством, — і за рахунок залучених від інших осіб фінансових активів, з метою отримання прибутку або збереження реальної вартості фінансових активів.

Фінансова рівновага — характеристика стану фінансової діяльності підприємства, за якого потреба в збільшенні обсягу активів підприємства балансується можливостями підприємства щодо формування його фінансових ресурсів.

Фінансова робота на підприємстві — діяльність, що здійснюється за такими основними напрямками: фінансове прогнозування і планування; оперативна поточна фінансово-економічна робота; аналіз і контроль за фінансово-господарською діяльністю підприємства.

Фінансова санація — покриття поточних збитків та усунення причин їх виникнення, поновлення або збереження ліквідності та платоспроможності підприємств, скорочення всіх видів заборгованості, поліпшення структури оборотного капіталу та формування фондів фінансових ресурсів, необхідних для проведення санаційних заходів виробничо-технічного характеру.

Фінансова система — за внутрішньою структурою це сукупність відносно відособлених і водночас взаємопов'язаних підсистем та ланок, що відображають специфічні форми і методи фінансових відносин; за організаційною побудовою це сукупність фінансових органів та інституцій, які керують грошовими потоками в економіці та характеризують систему управління фінансами в країні.

Фінансова статистика (див. *Статистика фінансова*).

Фінансова стійкість підприємства — його спроможність забезпечити фінансову діяльність за рахунок власних коштів, не допускаючи невиправданої кредиторської заборгованості.

Фінансова стратегія підприємства — сформована система довгострокових цілей фінансової діяльності підприємства і найефективніших шляхів їх досягнення, які визначаються фінансовою ідеологією.

Фінансова тактика підприємства — конкретні фінансові прийоми і методи, які застосовує підприємство для вирішення стратегічних завдань.

Фінансова теорія — об'єднаний єдиною внутрішньою пізнавальною логікою, взаємозв'язаний у його частинах, закінчений на певний момент комплекс пояснень фактів і осмислень фінансової діяльності.

Фінансова установа — юридична особа, яка відповідно до закону надає одну чи декілька фінансових послуг та яка внесена до відповідного реєстру у порядку, встановленому законом. До фінансових установ належать банки, кредитні спілки, ломбарди, лізингові компанії, довірчі товариства, страхові компанії, установи накопичувального пенсійного забезпечення, інвестиційні фонди і компанії та інші юридичні особи, виключним видом діяльності яких є надання фінансових послуг.

Фінансове вирівнювання — процес перерозподілу фінансових ресурсів на користь адміністративно-територіальних одиниць, які не мають достатньої власної дохідної бази. Здійснюється центральними органами державної влади. Синонім поняття “бюджетне регулювання”.

Фінансове забезпечення відтворення виробничого процесу — покриття затрат за рахунок фінансових ресурсів, акумульованих суб'єктами господарювання та державою. Здійснюється в таких формах: самофінансування, кредитування, державне фінансування та фінансовий ринок. Поряд із фінансовим регулюванням і фінансовим стимулюванням це один із важливих напрямків впливу фінансів на процеси суспільного розвитку.

Фінансове законодавство — сукупність законодавчих актів, що регулюють права і обов'язки всіх органів державної влади, підприємств і населення у сфері формування та використання цільових централізованих і децентралізованих фінансових ресурсів. Функціонування та розвиток фінансового законодавства відбувається шляхом оновлення й уніфікації законодавчих актів з фінансових питань.

Фінансове зобов'язання бюджетне (див. *Бюджетне фінансове зобов'язання*).

Фінансове зобов'язання, призначене для перепродажу — фінансове зобов'язання, що виникає внаслідок випуску фінансового інструмента з метою подальшого продажу для отримання прибутку від короткотермінових коливань його ціни та/або винагороди посередника (П(С)БО № 13 «Фінансові інструменти»).

Фінансове оздоровлення банку — відновлення платоспроможності банку та приведення фінансових показників його діяльності у відповідність із вимогами Національного банку України.

Фінансове планування — процес визначення обсягу фінансових ресурсів за джерелами формування і напрямками їх цільового використання.

Фінансове планування в органах місцевого самоврядування — одна із головних сфер діяльності територіальних колективів. Здійснюється в декілька

етапів. Це прогнозування надходжень фінансових ресурсів у розпорядження органів місцевого самоврядування, їх мобілізація та управління наявними фондами грошових ресурсів, а також програмування видатків відповідно до обраних соціально-економічних цілей. Це процес розробки, складання, затвердження та виконання місцевих бюджетів, складання кошторисів видатків інших фондів грошових ресурсів та кошторисів видатків фондів грошових ресурсів, які належать підприємствам та організаціям, що знаходяться у власності територіальних колективів. Фінансове планування належить до обов'язкових повноважень органів місцевого самоврядування.

Фінансове право — сукупність юридичних норм, які регламентують фінансові відносини щодо формування, розподілення та використання фінансових ресурсів усіх рівнів; посідає особливе місце у фінансовому механізмі. Впровадження в життя фінансового права відбувається за допомогою фінансового законодавства.

Фінансовий актив — а) грошові кошти та їх еквіваленти; б) контракт, що надає право отримати грошові кошти або інший фінансовий актив від іншого підприємства; в) контракт, що надає право обмінятися фінансовими інструментами з іншим підприємством на потенційно вигідних умовах; г) °інструмент власного капіталу іншого підприємства (П(С)БО № 13 «Фінансові інструменти»).

Фінансовий аналіз — процес дослідження фінансового стану та результатів фінансової діяльності підприємства з метою виявлення резервів підвищення його ринкової вартості та забезпечення ефективного розвитку.

Фінансовий аналіз вертикальний (структурний) — один із прийомів фінансового аналізу, який базується на структурному розкладанні окремих показників фінансової звітності підприємства.

Фінансовий аналіз внутрішній (традиційний) — аналіз, який здійснюється самим підприємством за даними бухгалтерського обліку та звітності, а також оперативними даними.

Фінансовий аналіз зовнішній — аналіз, який здійснюється партнерами підприємства та контролюючими органами на основі даних публічної фінансової звітності.

Фінансовий апарат — працівники фінансових органів, податкової служби, фінансових відділів і управлінь на підприємствах (в організаціях і установах), у міністерствах і відомствах, які виконують функції оперативного управління фінансами.

Фінансовий баланс держави зведений (див. *Зведений фінансовий баланс держави*).

Фінансовий важіль — засіб дії фінансового методу (прибуток, доходи, амортизаційні відрахування, економічні фонди цільового призначення, фінансові санкції, орендна плата, відсоткові ставки з кредитів, депозитів, облігацій тощо).

Фінансовий вплив — це дія певних причинно-наслідкових факторів і механізмів на фінансову діяльність, а також фінансові показники суб'єкта господарської діяльності.

Фінансовий інструмент — контракт, який одночасно приводить до виникнення (збільшення) фінансового активу в одного підприємства і фінансового зобов'язання або інструмента власного капіталу в іншого (П(С)БО № 13 «Фінансові інструменти», П(С)БО № 24 «Прибуток на акцію»).

Фінансовий інструмент похідний — фінансовий інструмент: розрахунки за яким провадитимуться у майбутньому; вартість якого змінюється внаслідок змін відсоткової ставки, курсу цінних паперів, валютного курсу, індексу цін, кредитного рейтингу (індексу) або інших змінних, що є базисними; який не потребує початкових інвестицій (П(С)БО № 13 «Фінансові інструменти»).

Фінансовий інструмент складний — фінансовий інструмент, що містить компонент фінансового зобов'язання і компонент інструмента власного капіталу (П(С)БО № 13 «Фінансові інструменти»).

Фінансовий контролінг — система, що забезпечує концентрацію контролюючих дій по основних напрямках управління фінансами підприємства, виявлення відхилень фактичних значень контрольних показників від нормативних (планових) і вжиття оперативних заходів з нормалізації процесу управління фінансами.

Фінансовий кредит (див. *Кредит фінансовий*).

Фінансовий леверидж — фінансовий механізм управління співвідношенням залучених і власних фінансових коштів. Результат такого управління оцінюється за допомогою показника «ефект фінансового лівериджу».

Фінансовий лізинг (див. *Лізинг фінансовий*).

Фінансовий менеджмент — система принципів і методів розроблення та реалізації управлінських рішень, пов'язаних із формуванням, розподіленням і використанням фінансових ресурсів підприємства, а також оптимізацією обороту його грошових коштів.

Фінансовий механізм — управління фінансовими відносинами через фінансові важелі (з допомогою фінансових методів) з метою підвищення ефективності господарювання підприємства.

Фінансовий механізм — сукупність форм, методів створення і використання фінансових ресурсів з метою забезпечення різноманітних потреб державних структур, господарських суб'єктів і населення. Складниками фінансового механізму є фінансове планування і прогнозування, фінансові показники, нормативи, ліміти і резерви, система управління фінансами, фінансовий контроль, аудит і фінансове право.

Залежно від структури фінансової системи фінансовий механізм включає: фінансовий механізм підприємств і державних фінансів. У свою чергу, кожна з цих сфер включає окремі структурні ланки.

Фінансовий норматив бюджетної забезпеченості — гарантований державою в межах наявних бюджетних ресурсів рівень фінансового забезпечення повноважень Ради міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій і виконавчих органів місцевого самоврядування, що використовується для визначення обсягу міжбюджетних трансфертів.

Фінансовий план оперативний — фінансовий план підприємства, що складено на квартал з деталізацією по місяцях і на коротший період.

Фінансовий план поточний — фінансовий план підприємства, що складається на один рік з деталізацією по кварталах.

Фінансовий план — це документ, який показує доходи й витрати грошових коштів підприємства в плановому періоді.

Фінансовий потенціал адміністративно-територіальної одиниці — загальний обсяг фінансових ресурсів, які утворюються за рахунок усіх джерел у межах адміністративно-територіальної одиниці — області, району, міста, села, селища; показник, що характеризує фінансові можливості територій.

Фінансовий ризик (див. *Ризик фінансовий*).

Фінансовий ринок — специфічна сфера грошових операцій, де об'єктом угоди виступають вільні грошові кошти населення, суб'єктів господарювання і державних структур, надані користувачеві під цінні папери або у вигляді позики. Функціонування фінансового ринку можливе лише за наявності в економіці реальних власників.

Фінансовий ринок міжнародний — складова світового фінансового ринку, надзвичайно розгалужена система акумулювання вільних фінансових ресурсів та надання їх позичальникам із різних країн виходячи із принципів ринкової конкуренції.

Фінансовий ринок світовий — 1) система ринкових відносин, що забезпечує акумуляцію та перерозподіл світових фінансових потоків і міжнародних потоків капіталу; 2) з інституційного погляду — це сукупність фінансово-кредитних інституцій (банків, спеціалізованих фінансово-кредитних установ, фондових бірж), які виконують посередницькі функції у перерозподіленні фінансових активів між кредиторами та позичальниками, продавцями та покупцями фінансових ресурсів, забезпечують рух світових фінансових потоків; 3) за рівнем організації і функціонування — це національні фінансові ринки країн та міжнародний фінансовий ринок, що відрізняються як умовами емісії, так і механізмом обігу фінансових активів.

Фінансовий стан підприємства — комплексне поняття, яке є результатом взаємодії всіх елементів системи фінансових відносин підприємства, визначається сукупністю виробничо-господарських чинників і характеризується системою моделей, методів, прийомів і показників, що відображають наявність, розміщення та використання фінансових ресурсів.

Фінансовий цикл — проміжок часу від оплати за придбані матеріали до отримання грошей за реалізовані товари (роботи, послуги).

Фінансові бюджети – сукупність бюджетів, які містять інформацію про заплановані грошові потоки та фінансовий стан підприємства.

Фінансові групи — об'єднання фінансових і нефінансових монополій (олігополій) на основі системи участі, особистої унії та інших зв'язків, зокрема родинних.

Фінансові інвестиції (див. *Інвестиції фінансові*).

Фінансові інститути — посередники, які забезпечують зустріч інвестора і позичальника. До них належать банківські установи (емісійні, комерційні,

інвестиційні, іпотечні, зовнішньоторговельні банки) та спеціалізовані небанківські установи (страхові й інвестиційні компанії, фінансові, пенсійні фонди, ощадні установи).

Фінансові інститути місцевих органів влади — сукупність закладів, установ, утворень, які є суб'єктами фінансових відносин у сфері компетенції місцевого самоврядування. До складу фінансових інститутів місцевого самоврядування входять позабюджетні валютні та цільові фонди, муніципальні банки, ощадні каси, страхові товариства, пенсійні фонди, фонди сприяння та інші структури, які мають відповідний правовий статус. Здійснюють регулювання фінансової діяльності місцевого самоврядування. Перебувають у муніципальній власності або створені за пайовою участю територіальних колективів.

Фінансові категорії — категорії фінансової науки, які в абстрактній теоретичній формі характеризують важливі сторони фінансово-економічної діяльності. До фінансових категорій належать: податки, державний кредит, державні доходи, державні витрати, бюджет. Вони відображають стійкі причинно-наслідкові зв'язки і залежності, що становлять зміст об'єктивних економічних законів.

Фінансові ліміти — певні обмеження на витрати в інтересах держави, підприємця або громадянина.

Фінансові методи — спосіб впливу фінансових відносин на господарський процес.

Фінансові нормативи — нормативи, що характеризують певний рівень забезпечення видатків, різних видів витрат фінансових ресурсів усіх рівнів.

Фінансові організації міжнародні (див. *Міжнародні фінансові організації*).

Фінансові партнери місцевих органів влади — банківські та небанківські фінансово-кредитні установи, які здійснюють фінансову діяльність спільно з органами місцевого самоврядування. До них відносяться фінансово-кредитні установи, які здійснюють банківське обслуговування територіальних колективів, касове виконання місцевих бюджетів, надають органам місцевого самоврядування кредити, забезпечують розміщення муніципальних і регіональних позик та інших цінних паперів, страхування муніципальних фінансових операцій, проводять муніципальне, соціальне, пенсійне і медичне страхування. Фінансові партнери місцевих органів влади надають їм різноманітні фінансові послуги. Це, передусім, фінансова інформація про стан фінансово-кредитного ринку, учасниками якого є місцеві органи самоврядування та фінансовий інжиніринг, що включає в себе консалтингові послуги щодо вибору форми інвестицій та кредиторів, фінансування проєктів, розміщення позик, проведення торгів, управління боргом територіальних колективів та ін. Установи, які є фінансовими партнерами місцевих органів влади, будують свої відносини з місцевим самоврядуванням на договірних засадах і перебувають у різних формах власності.

Фінансові показники — абсолютні величини, що характеризують створення і використання фінансових ресурсів в економіці держави, її фінансове становище, результати господарської діяльності підприємницьких

структур, рівень доходів населення, розподілення і перерозподілення валового національного продукту за допомогою фінансів. Фінансові показники визначають кількісну та якісну характеристики господарських явищ і процесів при функціонуванні фінансів як складника економічних відносин.

Фінансові показники зведені — абсолютні величини, які характеризують фінансово-економічні явища та процеси на макrorівні (обсяг фінансових ресурсів, що створюється в державі, обсяг доходів та видатків бюджету тощо). Поділяються на загальнодержавні, галузеві, територіальні.

Фінансові показники індивідуальні — абсолютні величини, які деталізують зведені фінансові показники й доповнюють їх (величина витрат бюджету держави на одного жителя, розмір податків, що сплачуються одним працюючим тощо).

Фінансово-кредитні ресурси місцевих органів влади — кошти, що залучаються місцевою владою за рахунок кредитів, внутрішніх місцевих позик, місцевих грошово-речових лотерей, дивідендів від акцій та інших цінних паперів, запозичених ресурсів.

Фінансові резерви — грошові кошти, які знаходяться в розпорядженні підприємств, об'єднань, фірм для здійснення покриття додаткових витрат, усунення тимчасових фінансових труднощів і забезпечення нормальних умов діяльності.

Фінансові ресурси домогосподарств — грошові кошти (власні і залучені), що знаходяться у розпорядженні домогосподарств і призначені для виконання фінансових зобов'язань і здійснення різного виду витрат (виробничих і споживчих).

Фінансові ресурси місцевого самоврядування — фонди грошових ресурсів, які утворюються і використовуються органами місцевого самоврядування в процесі реалізації покладених на них законом функцій. До їх складу входять: місцеві бюджети, валютні та цільові фонди, фінансово-кредитні ресурси, фінансові ресурси підприємств комунальної форми власності.

Фінансові ресурси підприємств комунальної форми — фонди грошових ресурсів, які утворюються підприємствами, що належать місцевим органам самоврядування різних рівнів, використовуються відповідно до законодавства і рішень органів місцевого самоврядування.

Фінансові ресурси — грошові кошти, що перебувають у розпорядженні підприємства. До фінансових ресурсів належать усі грошові фонди й та частина грошових коштів, яка використовується поза фондами.

Фінансові санкції — штрафи та пені, що стягуються з платників податків за порушення податкового законодавства.

Фінансові ф'ючерси (див. *Ф'ючерси фінансові*).

Фінансово-кредитні відносини міжнародні (див. *Міжнародні фінансово-кредитні відносини*).

Фінансово-кредитні ресурси місцевих органів влади — кошти, що залучаються місцевою владою за рахунок кредитів, внутрішніх місцевих позик, місцевих грошово-речових лотерей, дивідендів від акцій та інших цінних паперів, запозичених ресурсів.

Фінансово-монополістичний капітал (див. *Капітал фінансово-монополістичний*).

Фінансово-промислова група — комплекс промислових, торговельних, банківських, транспортних та інших компаній.

Фінансування — напрями, форми, методи та періоди використання фінансових ресурсів з метою забезпечення економічного розвитку і зростання ринкової вартості підприємства.

Фінансування бюджетне (див. *Бюджетне фінансування*).

Фінансування бюджету — надходження та витрати у зв'язку зі зміною обсягу боргу, а також зміною залишку готівкових коштів по бюджету, які використовуються для покриття перевищення видатків бюджету над його постійними доходами.

Фінансування кошторисне (див. *Кошторисне фінансування*).

Фінансування проектне (див. *Проектне фінансування*).

Фінансування цільове (див. *Цільове фінансування*).

Фірма — коаліція власників скооперованих факторів виробництва, зв'язаних між собою контрактними зобов'язаннями, які направлені передусім на найкраще використання інтерспецифічних ресурсів.

Фіскальна монополія (див. *Монополія фіскальна*).

Фіскальна політика автоматична — політика, яка, впроваджуючи в економіку певну систему податків і трансфертів, забезпечує їм можливість виконувати стабілізаційну функцію в автоматичному режимі, тобто без державного втручання.

Фіскальна політика дискреційна (активна) — політика, яка передбачає свідоме маніпулювання податками та державними видатками з боку органів законодавчої та виконавчої влади з метою зміни реального обсягу національного виробництва та зайнятості, контролю над інфляцією, прискорення темпів економічного зростання.

Фіскальна політика стимулювальна — політика, яка передбачає збільшення державних видатків, зменшення податків, одночасне подання першого та другого; здійснюється в період економічного спаду та безробіття, але внаслідок її проведення може збільшитися дефіцит бюджету, що, своєю чергою, призведе до інфляції.

Фіскальна функція податків — мобілізація коштів у розпорядження держави, через розподіл частини валового національного продукту та формування централізованих фінансових ресурсів для забезпечення виконання функцій держави. Для реалізації цієї функції важливе значення має постійність і стабільність надходження коштів у розпорядження держави.

ФІФО — 1) метод бухгалтерського обліку товарно-матеріальних запасів за ціною першої виготовленої партії товару або першої партії товару (матеріалів, сировини, напівфабрикатів тощо), яка надійшла на підприємство; 2) метод обчислення процентів у разі дострокового вилучення частини вкладу з банку. Полягає в тому, що вилученою вважається сума, яку було внесено першою.

Фокусування — конкурентна стратегія, яка передбачає, що організація концентрує зусилля на певному географічному регіоні або групі споживачів.

Фонд оплати праці — загальна сума витрат на оплату праці працівників підприємства і виплат соціального характеру.

Фонд соціального страхування — фонд для управління страхуванням на випадок безробіття, збирання й акумуляції страхових внесків, контролю за використанням засобів для надання соціальних послуг.

Фонд соціального страхування від безробіття — орган, який управляє страхуванням на випадок безробіття, здійснює збирання й акумуляцію страхових внесків, контроль за використанням коштів, виплату матеріального забезпечення та надання соціальних послуг.

Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та від професійного захворювання — самостійний орган, за допомогою якого здійснюється соціальних захист з охорони життя та здоров'я громадян під час їх трудової діяльності.

Фонд соціального страхування з тимчасової втрати працездатності — орган, що здійснює керівництво й управління загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності й витратами, зумовленими народженням і похованням, виконує збирання й акумуляцію страхових внесків, призначених для фінансування матеріального забезпечення і соціальних послуг, і забезпечує їх надання, а також здійснює контроль за використанням цих коштів.

Фонди бюджетного регулювання — це фонди фінансових ресурсів, які утворюються центральними органами державної влади для вирівнювання фінансових можливостей підпорядкованих їм адміністративно-територіальних утворень. Кошти фондів формуються за рахунок відрахувань від загальнодержавних податків. У деяких країнах подібні фонди формуються за рахунок відрахувань адміністративно-територіальних одиниць. У більшості країн фонди бюджетного регулювання формуються у складі бюджету центрального уряду. Є країни, де подібні фонди виведені із складу бюджету центрального уряду і мають самостійний статус.

Фонди валютні (див. *Валютні фонди*).

Фонди обігу — готова продукція на складі та відвантажена; кошти на рахунках у банках і в розрахунках, дебіторська заборгованість.

Фонди позабюджетні (див. *Позабюджетні фонди*).

Фонди цільові (див. *Цільові фонди*).

Фондова біржа (див. *Біржа фондова*).

Фондовий варант — це опціон на купівлю, базовим активом якого є акції або облігації. Фондовий варант надає його власнику право на купівлю базового активу за ціною виконання у будь-який час до закінчення терміну дії варанта. Опціон може бути: з виконанням протягом терміну його дії — опціон, який може бути виконаний у будь-який момент до закінчення терміну його обігу; з виконанням в обумовлену дату — опціон, який виконується в день, визначений у ньому.

Фондовий ринок (див. *Ринок цінних паперів*).

Фондовідача — відношення вартості виробленої продукції до вартості основних виробничих фондів. Є величиною зворотною до фондомісткості.

Фондовіддача основних засобів — показник ефективності використання основних засобів, що обчислюється як відношення обсягу продукції до середньорічної вартості основних засобів.

Фондомісткість — відношення вартості основних виробничих фондів до вартості виробленої продукції. Є величиною зворотною до фондовіддачі.

Фондоозбросність праці — відношення вартості основних виробничих фондів в розрахунку на одного середньорічного працівника.

Форвардна угода — угода між двома сторонами про майбутню поставку предмета контракту за наперед обумовленою ціною, яка укладається поза біржею й обов'язкова для виконання для обох сторін угоди. Форвардні угоди укладаються на купівлю або на продаж визначеної кількості певного фінансового чи матеріального активу. Один із учасників угоди зобов'язується здійснити поставку, а інший — її прийняти.

Форма вартості загальна чи грошова (див. *Загальна чи грошова форма вартості*).

Формалізовані методи фінансового аналізу (див. *Методи фінансового аналізу формалізовані*).

Форми зайнятості — конкретні способи включення працівників у систему суспільного виробництва.

Формула вирівнювання — математична модель, на основі якої центральні органи влади здійснюють перерозподіл фондів бюджетного регулювання з метою вирівнювання дохідної бази підпорядкованих адміністративно-територіальних одиниць.

Формула Стерджеса — формула, яка дає змогу визначити оптимальну кількість груп під час здійснення групування за кількісною ознакою.

Формулювання стратегії — етап стратегічного менеджменту, що передбачає здійснення процесів планування і прийняття рішень, у результаті яких устанавлюються цілі організації і розробляється стратегічний план.

Форс-мажор — 1) події, надзвичайні ситуації, які не можуть бути передбачені, попереджені або усунені якими-небудь заходами; 2) обумовлені правилами страхування надзвичайні обставини, на випадок яких страховик звільняється від виконання зобов'язань за договором страхування. Більшість страховиків відносять сюди випадки, котрі зумовлені військовими діями, страйками, запровадженням надзвичайного стану, радіоактивними викидами тощо.

Франчайзинг (непряме фінансування) — надання одним підприємством іншому права на виробництво і продаж товарів під його товарним знаком або за його технологією.

Франшиза — передбачена договором частина збитків, яка в разі настання страхової події не відшкодовується страховиком. Розрізняють умовну і безумовну Ф. Умовна Ф. засвідчує право звільнення страховика від відповідальності за шкоду, якщо її розмір не перевищує розміру Ф., і збиток підлягає відшкодуванню повністю, якщо його розмір перевищує Ф. Безумовна Ф. свідчить, що відповідальність страховика визначається розміром збитку за мінусом Ф.

Фрахт — плата власникові транспортного засобу за перевезення вантажів та пасажирів по будь-яких шляхах сполучення. Особливо часто термін застосовується на морському і річковому транспорті. Інколи під Ф. розуміють вантаж, включаючи витрати на його навантаження, розвантаження. Розмір Ф. визначається на підставі тарифів або обумовлюється в договорі.

Фрикційне безробіття (див. *Безробіття фрикційне*).

Фритредерство — напрям в економічній теорії та політиці промислових кіл. Основні принципи — вимога вільної торгівлі та невтручання держави в економічне життя країни. Ф. виникло у Великій Британії у XVIII ст.

Фронтингова компанія — страховик, що видає на прохання другої компанії поліс від свого імені за умови, що 100% прийнятої відповідальності буде перестраховано у другій компанії. У цьому разі Ф. к. залишає за собою юридичну відповідальність перед страхувальником. Ф. к. має право на отримання комісійної винагороди за фронтингування.

Функціональна класифікація видатків бюджетів (див. *Класифікація видатків бюджетів функціональна*).

Функціональна стратегія — управлінський план дій окремого підрозділу, зайнятого конкретною сферою бізнесу. Організація має потребу в такій стратегії для кожної основної виробничої одиниці: НДДКР, виробництва, маркетингу, фінансів, кадрів тощо.

Функціональний капітал — величина власних оборотних коштів, яка характеризує ту частину власного капіталу підприємства, що є джерелом покриття поточних активів підприємства (тобто активів, які мають період обороту менший за один рік).

Функції фінансів — прояв суті даної категорії в дії, специфічні способи вираження притаманних фінансам властивостей. Показують, яким чином реалізується суспільне призначення фінансів як економічної категорії.

Функція — зовнішній прояв властивостей якого-небудь об'єкта певної системи.

Функція витрат – математичний опис взаємозв'язку витрат та їх чинника.

Фунт — 1) одиниця маси в багатьох країнах (від 317,6 до 560 г); 2) основна одиниця маси в системі англійських мір, дорівнює 453,6 г; 3) грошова одиниця Єгипту, Ірландії, Кіпру, Лівану, Сирії, Судану.

Ф'ючерс — біржовий дериватив, який засвідчує зобов'язання на біржовому ринку купити чи продати базовий актив за стандартизованими вимогами щодо характеристик базового активу, термінів та умов виконання за ціною, зафіксованою на момент укладення угоди.

Ф'ючерси товарні — ф'ючерсні контракти на сільгосппродукцію, енергоресурси, метали та ін.

Ф'ючерси фінансові — ф'ючерсні контракти, в основу яких покладені фінансові інструменти — державні та інші цінні папери, біржові індекси, відсотки за банківськими ставками, а також конвертована валюта і золото.

Ф'ючерсний контракт — це контракт постачання. При цьому його продавець виступає постачальником, а покупець — майбутнім власником товару (фінансового інструмента). Ф'ючерсні контракти суворо типізовані й

стандартизовані. У розрізі окремих товарних груп і видів фінансових інструментів обумовленими є: їхня кількість, якість, терміни постачання, місце постачання та ін. У ф'ючерсному контракті не проставляється тільки ціна стандартної партії товару (фінансового інструмента), що є предметом біржового торгу, яка надалі постійно змінюється.

Ф'ючерсні операції — строкові угоди на біржі, пов'язані з купівлею-продажем активів за ціною, що фіксується в момент укладення угоди з умовою виконання операцій через певний проміжок часу.

X

Хедж — строкова операція, угода, укладена з метою страхування продавців і покупців від можливої майбутньої зміни ринкових цін на певний товар.

Хеджування — 1) застосування одного чи декількох інструментів хеджування з метою повної чи часткової компенсації змін справедливої вартості об'єкта хеджування або пов'язаного з ним грошового потоку (П(С)БО № 13 «Фінансові інструменти»); 2) один із поширених способів нейтралізації (страхування) ризиків зміни цін на окремі елементи активів, який полягає в здійсненні зустрічних операцій з купівлі-продажу активів (фінансових інструментів).

Хеджування грошових потоків — хеджування зміни грошових потоків щодо ризику, пов'язаного з визнаним активом чи зобов'язанням або з прогнозованою операцією, що впливатиме на чистий прибуток (збиток) (П(С)БО № 13 «Фінансові інструменти»).

Хеджування справедливої вартості — хеджування змін справедливої вартості визнаного активу чи зобов'язання або ідентифікованої частини такого активу чи зобов'язання, яка відноситься до конкретного ризику і впливатиме на чистий прибуток (збиток) (П(С)БО № 13 «Фінансові інструменти»).

Хеджування фінансових інвестицій у господарські одиниці за межами України — хеджування зміни вартості активів та зобов'язань господарської одиниці за межами України внаслідок зміни валютних курсів (П(С)БО № 13 «Фінансові інструменти»).

Холдинг — страхова компанія, що спрямовує свою діяльність на придбання контрольних пакетів акцій інших страхових компаній, створення холдингових компаній і здійснення загального керівництва ними.

Холдинг-компанія — корпорація чи акціонерна компанія, що використовує свій капітал для придбання контрольних пакетів акцій інших компаній з метою встановлення контролю над ними та управління значно більшим капіталом, ніж початковий.

Хрматистика — термін, використаний Арістотелем для позначення неприродної сфери діяльності людей; йдеться про безтурботне мистецтво

наживати статок за допомогою великих торговельних угод і лихварських операцій.

Ц

Цедент — страховик, що передає за плату частину прийнятого за договором зі страхувальником ризику на перестраховання іншому страховикові або професійному перестраховикові.

Ценз — 1) у Стародавньому Римі — періодичний перепис майна для оподаткування; 2) умови, що обмежують право людей реалізувати свої громадянські права, наприклад виборчий Ц.

Цензитарій — феодално залежний селянин, який сплачував натуральний або грошовий оброк, чинш.

Центр витрат – підрозділ, керівник якого контролює витрати, але не контролює доходи.

Центр відповідальності – сегмент діяльності, в межах якої встановлюють персональну відповідальність менеджера за показниками діяльності, які він має контролювати.

Центр відповідальності — структурний підрозділ підприємства, який повністю контролює ті чи інші напрями фінансової діяльності, а його керівник самостійно приймає управлінські рішення у межах цих напрямів і несе повну відповідальність за виконання доведених йому нормативних (планових) фінансових показників.

Центр інвестицій – господарська одиниця, керівник якої контролює не тільки витрати та доходи, але й інвестиції.

Центр прибутку – підрозділ, або господарська одиниця, керівник якого контролює не тільки витрати, але й доходи.

Централізація капіталу — збільшення розміру капіталу шляхом об'єднання капіталів кількох економічних суб'єктів у один капітал.

Центральний банк Європейський (див. *Європейський центральний банк*).

Центральний бюджет (див. *Бюджет центральний*).

Цесіонер — особа, якій передається право власності. У страхуванні Ц. — страхова компанія, що приймає ризик у перестраховування.

Цесія — процес передання застрахованого ризику в перестраховування.

Цивільне виробництво (див. *Виробництво цивільне*).

Цикл фінансовий (див. *Фінансовий цикл*).

Циклічне безробіття (див. *Безробіття циклічне*).

Циклічний дефіцит (див. *Дефіцит циклічний*).

Циклічність розвитку економіки — це рух від однієї макроекономічної рівноваги, в масштабі економіки загалом, до іншої.

Цілісний майновий комплекс — господарський об'єкт із закінченим циклом виробництва продукції (робіт, послуг). Цілісними майновими

комплексами можуть бути структурні підрозділи підприємств (цехи, виробництва, дільниці тощо).

Цільове фінансування — виділення коштів на фінансування конкретних об'єктів і суб'єктів, витрат, програм і проектів.

Цільові державні фонди — створюються державою для фінансування цільових витрат за рахунок спеціальних зборів (відрахувань) з юридичних і фізичних осіб.

Цільові облигації (див. *Облігації цільові*).

Цільові податки — податки, які встановлюються з метою акумуляції коштів для розв'язання визначених соціально-економічних програм. У сучасних умовах застосовуються органами місцевого самоврядування окремих зарубіжних країн.

Цільові позики — позики, кошти від розміщення яких призначені для фінансування конкретних цілей з метою вирішення певних соціально-економічних завдань і обумовлені при емісії позики.

Цільові фонди — кошти, які використовуються для розв'язання конкретних проблем, визначених державними органами та органами місцевого самоврядування; різновид позабюджетних фондів.

Ціна — 1) сума грошей, яку покупець згоден заплатити, а продавець — отримати за відповідний товар; 2) вираження вартості товару у грошовій формі.

Ціна відпускна — ціна, за якою продукція реалізується виробничому споживачу.

Ціна вільна — ціна, яка встановлюється підприємцями самостійно з урахуванням особистих витрат та співвідношення між попитом і пропозицією.

Ціна довідкова — інформаційна ціна, що слугує відправною точкою для встановлення, як правило, договірної ціни.

Ціна екологічна — поточні та перспективні еколого-економічні витрати, екологічна рента, вартісна оцінка екологічної шкоди від використання ресурсів.

Ціна експортна — ціна, за якою фактично оплачується або підлягає оплаті товар, який продається в країну імпорту з країни експорту.

Ціна закупівельна — ціна, за якою сільськогосподарська продукція реалізується державними, кооперативними та фермерськими господарствами для подальшої переробки.

Ціна застава — ціна товару, який, як правило, підлягає поверненню.

Ціна землі — грошова сума, що її одержує власник землі за реалізацією земельної ділянки. Величина ціни землі залежить від розміру земельної ренти та рівня позичкового процента; ціна землі є капіталізованою земельною рентою.

Ціна золота подвійна — ціна на золото, що склалася внаслідок поділу ринку золота на офіційний і вільний ринки (1968—1971).

Ціна індикативна — ціна товару, яка відповідає цінам, що склалися на аналогічну продукцію на час здійснення експортної операції.

Ціна ковзна — ціна, яка визначається на момент виконання контракту шляхом перегляду договірної ціни внаслідок істотних змін у витратах на виробництво продукції.

Ціна котирувальна (див. *Котирувальна ціна*).

Ціна міжнародних товарних аукціонів — ціна продажу попередньо оглянутої покупцями партії товару (лот), як правило, за максимальною запропонованою ціною.

Ціна монопольна — вид ціни, встановлений монополією. Залежно від цілей монополія може встановлювати монопольно високі та монопольно низькі ціни.

Ціна оптова — ціна, за якою продукція великими партіями здійснює обіг між промисловими підприємствами або між ними та підприємствами й організаціями інших галузей.

Ціна питома — ціна в розрахунку на одиницю споживчої властивості (якості) продукції.

Ціна підприємства — ціна, за якою виробник визначає вартісні результати своєї безпосередньої роботи і яка складається з витрат і прибутку.

Ціна регульована — ціна, межі змін якої прямо чи опосередковано встановлює держава. Встановлюється, як правило, на продукцію та послуги монопольних утворень.

Ціна рівноважна — 1) ціна, за якої немає ні дефіциту, ні надлишку товарів і послуг; 2) ціна на конкурентному ринку, за якої величина попиту і величина пропонування збігаються.

Ціна світова — інтернаціональна вартість товару, яка визначається головними продавцями і покупцями певного виду продукції та формується в процесі здійснення великих і результативних операцій з товаром у вільно конвертованій валюті на світовому ринку.

Ціна справедлива — категорія економічного вчення каноністів, що пояснювала правомірність адміністративного (не ринкового) ціноутворення і можливість «продавати річ дорожче», щоб уникнути заповідання збитку як її «власникові», так і всьому «суспільному життю».

Ціна фіксована — ціна, яка встановлюється державою на невизначений період і може бути скасована тільки спеціальним розпорядженням.

Ціна франко — ціна, встановлена з урахуванням передбаченого порядку відшкодування транспортних витрат з доставки продукції до пункту, зазначеного після слова «франко».

Ціни індиферентні — «ціни байдужості», які однакові за питоною ціною, але різні за своїм абсолютним значенням.

Ціни постійні — фактичні ціни того року, що його беруть за базовий у разі обчислення макроекономічної динаміки.

Ціни поточні — фактичні ціни того року, який є предметом обліку або аналізу.

Цінні папери — грошові документи, що засвідчують право володіння або відносини позики, визначають взаємовідносини між особою, яка їх випустила, та їх власником і передбачають, як правило, виплату доходу у вигляді дивідендів або процентів, а також можливість передачі грошових та інших прав, що впливають з цих документів, іншим особам.

Цінні папери безстрокові — цінні папери без установленого строку погашення.

Цінні папери боргові — цінні папери, що посвідчують відносини позики і передбачають зобов'язання емітента сплатити у визначений строк кошти відповідно до зобов'язання.

Цінні папери державні — визначені законодавством боргові зобов'язання, що емітуються державою в особі її уповноважених органів та в порядку, визначеному чинним законодавством України.

Цінні папери емісійні — цінні папери, що посвідчують однакові права їх власників у межах одного випуску стосовно особи, яка бере на себе відповідні зобов'язання (емітент).

Цінні папери іпотечні — цінні папери, випуск яких забезпечено іпотечним покриттям (іпотечним пулом) та які посвідчують право власників на отримання від емітента належних їм коштів.

Цінні папери лістингові — цінні папери, які пройшли процедуру лістингу на фондовій біржі, внесені до біржового реєстру як такі, що відповідають лістинговим умовам та вимогам, установленим фондовою біржею.

Цінні папери муніципальні — цінні папери, що випускаються органами місцевого самоврядування зарубіжних країн з метою залучення коштів для реалізації власних інвестиційних програм та інших заходів.

Цінні папери основні — цінні папери, в основу яких покладені майнові права на будь-який актив (зазвичай на товар, гроші, капітал, майно, різного роду ресурси та ін.).

Цінні папери пайові — цінні папери, що посвідчують участь їх власника у статутному капіталі (крім інвестиційних сертифікатів і сертифікатів ФОН), надають власнику право на участь в управлінні емітентом (крім сертифікатів ФОН) і отримання частини прибутку, зокрема у вигляді дивідендів, та частини майна в разі ліквідації емітента (крім сертифікатів ФОН).

Цінні папери похідні — цінні папери, механізм випуску й обігу яких пов'язаний із правом на придбання чи продаж протягом строку, встановленого договором, цінних паперів, інших фінансових та/або товарних ресурсів.

Цінні папери приватизаційні — цінні папери, що посвідчують право власника на безоплатне одержання у процесі приватизації частки майна державних підприємств, державного житлового фонду, земельного фонду.

Цінні папери товаророзпорядчі — цінні папери, що надають їх держателю право розпоряджатися майном, вказаним у цих документах.

Цінність акції — коефіцієнт, що визначає умовний термін окупності поточної вартості акції та показує її інвестиційну привабливість.

Цінності валютні (див. *Валютні цінності*).

Цінова війна — циклічне, послідовне зниження ціни продукту з метою витиснення конкурентів з олігополістичного ринку.

Цінова еластичність — ступінь чутливості споживачів до зміни цін на продукцію або послуги.

Цінова еластичність попиту — відношення відсотка зміни величини попиту до відсотка зміни ціни.

Цінова еластичність пропозиції — вимірюється процентом зміни величини пропонування внаслідок зміни ціни товару на 1%.

Цінова політика підприємства — діяльність підприємства, спрямована на досягнення його головної мети за допомогою цін.

Цінова стабільність — утримання системи цін на певному рівні шляхом підтримки стабільного курсу грошової одиниці України.

Цінова стратегія підприємства — основні напрями, заходи та методи, за допомогою яких може бути досягнута визначена мета цінової політики.

Ціновий ризик — імовірність цінових змін внаслідок валютного, відсоткового та ринкового ризиків (П(С)БО № 13 «Фінансові інструменти»).

Ч

Чартер — 1) морський договір між власником судна, літака і наймачем на оренду всього судна, літака або їх частини на перший рейс чи визначений термін; 2) рейс, що здійснюється за таким договором.

Часовий зважений коефіцієнт — частка від ділення загальної кількості днів (місяців), протягом яких акції перебували в обігу, на загальну кількість днів (місяців) у звітному році (П(С)БО № 24 «Прибуток на акцію»).

Частка меншості — частина чистого прибутку (збитку) та чистих активів дочірнього підприємства, яка не належить материнському підприємству (прямо або через інші дочірні підприємства) (П(С)БО № 19 «Об'єднання підприємств»).

Часткова монополія (див. *Монополія часткова*).

Часткова рівновага — рівновага, що встановилася на окремому ринку.

Часткові ставки податку — ставки, що виражаються у визначених частках об'єкта обкладання.

Чек — письмова безумовна пропозиція чекодавця платнику здійснити платіж зазначеної у чеку грошової суми чекоутримувачу готівкою або у безготівковій формі.

Чек грошовий — документ стандартної форми, який використовується для отримання підприємствами готівки з рахунків у банківських установах.

Чек дорожній — паперовий розрахунковий документ, що виражений в іноземній валюті та використовується як засіб міжнародних розрахунків неторговельного характеру і є грошовим зобов'язанням чекодавця виплатити зазначену в чеку суму чекодержателю (власнику), підпис якого представляється в зазначеному місці під час продажу.

Чек електронний — платіжний додаток персоніфікованої платіжної картки, кошти за операціями з яким обліковуються на окремому чековому картрахунку, що відкритий в емітента.

Чек розрахунковий — документ стандартної форми з дорученням чекодавця своєму банку переказати кошти на рахунок пред'явника чека.

Чемберлін (Chamberlin) **Едвард-Хейстінгс** (1899—1967) — американський економіст.

Чинники автономного інвестування — чинники, що впливають на інвестиційний попит незалежно від відсоткової ставки.

Чинники автономного споживання — чинники, що впливають на споживання залежно від післяподаткового доходу.

Чисельність працівників середньоспискова (див. *Середньоспискова чисельність працівників*).

Чисельність працівників спискова (див. *Спискова чисельність працівників*).

Чисельність працівників явочна (див. *Явочна чисельність працівників*).

Чисті активи (див. *Активи чисті*).

Чиста вартість реалізації активу — справедлива вартість активу за вирахуванням очікуваних витрат на його реалізацію (П(С)БО № 28 «Зменшення корисності активів»).

Чиста вартість реалізації запасів — очікувана ціна реалізації запасів в умовах звичайної діяльності за вирахуванням очікуваних витрат на завершення їх виробництва та реалізацію (П(С)БО № 9 «Запаси»).

Чиста вартість реалізації необоротного активу — справедлива вартість необоротного активу за вирахуванням очікуваних витрат на його реалізацію (П(С)БО № 7 «Основні засоби»).

Чиста дисконтована вартість (див. *Теперішня вартість*).

Чиста економічна теорія — теоретико-методологічна позиція «класиків» і «неокласиків», яка свідчить про їхню прихильність «триматися чистого знання», «чистої теорії», тобто без суб'єктивістських, психологічних та інших неекономічних нашарувань в економічному аналізі.

Чиста конкуренція (див. *Конкуренція досконала (вільна, чиста або повна)*).

Чиста монополія (див. *Монополія чиста*).

Чиста продукція (див. *Продукція чиста*).

Чиста реалізаційна вартість дебіторської заборгованості — сума поточної дебіторської заборгованості за вирахуванням резерву сумнівних боргів (П(С)БО № 10 «Дебіторська заборгованість»).

Чистий відсотковий своп — угода між партнерами про обмін відсоткового зобов'язання з фіксованою ставкою на зобов'язання з плаваючою ставкою. При цьому учасники свопу обмінюються відсотковими платежами, а не зобов'язаннями в повному обсязі. Платежі за свопами здійснюються, як правило, в розмірі різниці між відсотковими ставками, а не в розмірі самих відсоткових ставок.

Чистий внутрішній продукт (ЧВП) — ВВП, зменшений на величину амортизаційних відрхувань.

Чистий грошовий потік — результат зіставлення обсягів позитивного і негативного грошових потоків за певний часовий період.

Чистий дохід — грошовий вираз вартості новоствореного продукту, що визначається як різниця між валовим доходом і заробітною платою.

Чистий прибуток (див. *Прибуток чистий*).

Член платіжної системи — юридична особа, яка на підставі належним чином оформленого права (отриманої ліцензії платіжної системи, укладеного з

платіжною організацією платіжної системи договору тощо) надає послуги учасникам платіжної системи щодо проведення переказу за допомогою цієї платіжної системи та відповідно до законодавства України має право надавати такі послуги в межах України.

Швидкість обігу грошей — кількість разів витрачання грошової одиниці протягом року в процесі економічного кругообігу.

Шкала податкових ставок прогресивна — шкала відсоткових ставок, розміри яких зростають відповідно до зростання розмірів об'єкта оподаткування.

Шкала податкових ставок прогресивно-регресивна — шкала відсоткових ставок, розміри яких спочатку зростають — до певної величини об'єкта оподаткування, а при його зростанні понад цю величину — зменшуються.

Шкала податкових ставок регресивна — шкала відсоткових ставок, розміри яких зменшуються відповідно до зростання розмірів об'єкта оподаткування.

Шкала податкових ставок регресивно-прогресивна — шкала відсоткових ставок, розміри яких спочатку знижуються до певної величини об'єкта оподаткування, а при його зростанні понад цю величину — зростають.

Шкала податкових ставок ступінчаста — побудова шкали прогресивних ставок, за якої кожна ставка (залежно від розмірів об'єкта оподаткування) застосовується до тієї частини об'єкта оподаткування, котра знаходиться в межах певного інтервалу, для якого встановлена ця ставка.

Шкала податкових ставок, прогресія проста — побудова шкали відсоткових ставок, за якої кожна ставка (залежно від розмірів об'єкта оподаткування) застосовується до всього об'єкта оподаткування.

Шкода — наслідок порушення прав, що охороняються законом, та інтересів суб'єктів цивільних правовідносин (держави, організацій або громадян). Ш. може бути майновою або моральною.

Шкода майнова — наслідок правопорушень, що мають вартісну форму.

Шкода моральна — моральні та фізичні страждання, спричинені правопорушенням.

Шляхта — у Польщі, Литві, Україні, Білорусі, Чехії — дрібне дворянство.

Шомаж — страхування втрати прибутку та інших фінансових втрат, зумовлених призупинкою виробництва внаслідок настання страхового випадку, наприклад повені, пожежі, осідання ґрунту.

Штат — у деяких федеративних державах (США, Мексика, Бразилія, Індія та ін.) це самоврядна адміністративно-територіальна одиниця.

Штатний розпис — документ, в якому визначено перелік посад в установі (організації) із зазначенням їх кількості і розмірів посадових окладів.

Шумпетер Йозеф-Алоїс (1883—1950) — австрійський і американський економіст.

Шумпетерівська гіпотеза — положення про роль монополії в суспільстві, за яким, незважаючи на втрати від високих монопольних цін і меншого обсягу виробництва за тих самих витрат, монополія в умовах конкуренції відіграє провідну роль у розвитку технології й організації виробництва.

Ю

Юридична особа — організація, що має відокремлене майно, може від свого імені набувати майнові й особисті немайнові права та нести обов'язки, бути позивачами і відповідачами в суді, арбітражі або в третейському суді (ст. 23 Цивільного кодексу); має самостійний баланс, розрахункові (поточні) та інші рахунки в установах банків, печатку зі своїм найменуванням, знак для товарів і послуг і не має у своєму складі інших юридичних осіб.

Я

Явочна чисельність працівників — чисельність працівників підприємства, котрі з'явилися на роботу.

Якість життя — 1) ступінь розвитку і ступінь задоволення всього комплексу потреб та інтересів людей. Якість життя визначається соціальним самопочуттям населення, який формується відповідністю умов життєдіяльності індивідуума його потребам, інтересам і цінностям, а також якістю споживаних товарів і послуг, рівнем життя в цілому, 2) сформована в масовій свідомості узагальнена оцінка сукупності характеристик умов життя населення.

МІКРОЕКОНОМІКА

1. Рівновага споживача (в межах теорії корисності):

$$\frac{MU_X}{P_X} = \frac{MU_Y}{P_Y}, \text{ або } \frac{MU_X}{MU_Y} = \frac{P_X}{P_Y}$$

де MU_X, MU_Y – гранична корисність відповідно блага X та Y , ютиль;
 P_X, P_Y – ціна відповідно блага X та Y , гр. од.

2. Функція корисності:

$$U = f(X_1, X_2, \dots, X_n),$$

де U – рівень корисності;

X_1, X_2, \dots, X_n – кількість споживаних благ, од.;

n – кількість видів благ.

3. Гранична норма заміщення MRS_{XY} :

$$MRS_{XY} = \frac{-\Delta Y}{\Delta X}, \text{ або } MRS = \frac{MU_X}{MU_Y}$$

де $-\Delta Y$ – втрати у споживанні Y , од.;

ΔX – вигоди у споживанні X , од.;

MU_X, MU_Y – гранична корисність відповідно блага X та Y , ютиль.

4. Бюджетна лінія – рівняння:

$$B = P_X X + P_Y Y,$$

де B – бюджет споживача, гр. од.;

P_X, P_Y – ціна відповідно блага X та Y , гр. од.;

X, Y – кількість відповідно споживаних благ, од.

5. Функція попиту:

$$Q_D = f(P),$$

де Q_D – обсяг (величина) попиту на товар, од. за проміжок часу;

P – ціна на товар, гр. од.

6. Коефіцієнт еластичності попиту за ціною:

$$E_P = \frac{\text{зміна обсягу попиту, \%}}{\text{зміна ціни, \%}}, \text{ або}$$

$$E_P = \frac{\Delta Q}{\Delta P} \cdot \frac{P}{Q}, \text{ де } Q = \frac{Q_1 + Q_2}{2}; \quad P = \frac{P_1 + P_2}{2}$$

де ΔQ – зміна обсягу (величини) попиту на товар, од.;

ΔP – зміна ціни на товар, гр. од.;

Q – обсяг (величина) попиту на товар, од.;

P – ціна на товар, гр. од.;

Q_1 – значення обсягу (величини) попиту на товар до зміни ціни, од.;

Q_2 – значення обсягу (величини) попиту на товар після зміни ціни, од.;

P_1 – ціна на товар до її зміни, гр. од.;

P_2 – ціна на товар після її зміни, гр. од.

7. Коефіцієнт перехресної еластичності:

$$E_p = \frac{\text{зміна обсягу попиту на благо } X, \%}{\text{зміна ціни блага } Y, \%}$$

8. Коефіцієнт еластичності попиту за доходом:

$$E_p = \frac{\text{зміна обсягу попиту, \%}}{\text{зміна доходу, \%}}, \text{ або } E_p = \frac{\Delta Q}{\Delta I} \cdot \frac{I}{Q},$$

де ΔQ – зміна обсягу (величини) попиту на товар, од.;

ΔI – зміна доходу, гр. од.;

Q – обсяг (величина) попиту на товар, од.;

I – дохід, гр. од.;

9. Виробнича функція (показує залежність між максимально можливим обсягом випуску продукції (Q) та обсягом ресурсів (X), що для цього використовуються):

$$Q = f(x_1, x_2, \dots, x_i, \dots, x_n),$$

Якщо весь спектр комбінацій факторів виробництва брати як витрати праці (L) і капіталу (K), то виробнича функція може бути визначена таким чином:

$$Q = f(L, K)$$

10. Середній продукт обчислюється за формулою:

$$AP = \frac{TP}{X},$$

де TP – обсяг виробництва, од.;

X – змінний фактор, од.

11. Граничний продукт розраховується в такий спосіб:

$$MP = \frac{\Delta TP}{\Delta X},$$

де ΔTP – приріст обсягу виробництва, од.;

ΔX – приріст змінного фактора, од.

12. Середні сукупні витрати обчислюються за формулою:

$$ATC = \frac{TC}{Q},$$

де TC – сукупні витрати виробництва, од.;
 Q – кількість продукції, од.

13. Граничні витрати обчислюється за формулою:

$$MC = \frac{\Delta TC}{\Delta Q},$$

де ΔTC – приріст сукупних витрат виробництва, од.;
 ΔQ – приріст продукції, од.;

14. Валовий (сукупний, загальний) виторг обчислюється за формулою:

$$TR = PQ,$$

де P – ціна на товар, гр. од.;
 Q – обсяг (величина) продажу товару, од.

15. Граничний виторг обчислюється за формулою:

$$MR = \frac{\Delta TR}{\Delta Q},$$

де ΔTR – зміна валового виторгу підприємства, гр. од.;
 Q – зміна обсягу продажу товару, од.

16. Середній виторг обчислюється за формулою:

$$AR = \frac{TR}{Q},$$

де TR – валовий виторг підприємства, гр. од.;
 Q – обсяг продажу товару, од.

17. Гранична норма технологічної заміни праці капіталом:

$$MRTS_{LK} = - \frac{\Delta L}{\Delta K} \Big|_{Q = \text{const}},$$

а капіталу працею

$$MRTS_{KL} = - \frac{\Delta K}{\Delta L} \Big|_{Q = \text{const}},$$

де ΔL – приріст витрат праці, од. праці;
 ΔK – приріст витрат капіталу, гр. од.

18. Мінімальний рівень витрат обчислюється за формулою:

$$\frac{MP_L}{P_L} = \frac{MP_K}{P_K} = \dots = \frac{MP_n}{P_n},$$

де MP_L, MP_K, MP_n – граничний продукт відповідно праці, капіталу та n -го ресурсу, од.;
 P_L, P_K, P_n – ціна одиниці відповідно праці, капіталу та n -го ресурсу, гр. од.

19. Рівняння ізокости:

$$TC = L \times P_L + K \times P_K,$$

де TC – сукупні витрати виробництва або сума грошей, яку витрачає виробник на придбання факторів відповідно праці і капіталу за цінами P_L і P_K , гр. од;
 L – витрати праці, од. праці;
 K – витрати капіталу, гр. од.;
 P_L, P_K – ціна одиниці відповідно праці та капіталу, гр. од.

20. Умова мінімізації витрат (рівновага виробника):

$$MRTS_{KL} = -\frac{\Delta K}{\Delta L} = \frac{MP_L}{MP_K} = \frac{P_L}{P_K}, \text{ або } \frac{MP_L}{P_L} = \frac{MP_K}{P_K},$$

де ΔK – приріст витрат капіталу, гр. од.;
 ΔL – приріст витрат праці, од. праці;
 MP_L, MP_K – граничний продукт відповідно праці та капіталу, од.;
 P_L, P_K – ціна одиниці відповідно праці та капіталу, гр. од.

21. Правило найменших витрат (коли відношення граничних продуктів факторів виробництва до кожної грошової одиниці є рівними між собою):

$$\frac{MP_K}{P_K} = \frac{MP_L}{P_L},$$

де MP_L, MP_K – граничний продукт відповідно праці та капіталу, од.;
 P_L, P_K – ціна одиниці відповідно праці та капіталу, гр. од.

22. Сукупні витрати підприємства обчислюється за формулою:

$$TC(Q) = TFC + TVC(Q),$$

де TFC – витрати, які не залежать від змін обсягу виробництва та мають місце навіть тоді, коли не виробляється продукція, гр. од.;
 $TVC(Q)$ – витрати, які змінюються залежно від зміни обсягу виробництва, гр. од.

22. Середні постійні витрати обчислюється за формулою:

$$AFC = \frac{TFC}{Q},$$

де TFC – витрати, які не залежать від змін обсягу виробництва та мають місце навіть тоді, коли не виробляється продукція, гр. од.;
 Q – обсяг випуску продукції, од.

23. Середні змінні витрати обчислюється за формулою:

$$AVC = \frac{TVC}{Q},$$

де TVC – витрати, які змінюються залежно від зміни обсягу виробництва, гр. од.;
 Q – обсяг випуску продукції, од.

24. Середні сукупні витрати підприємства обчислюється за формулою:

$$ATC(Q) = AFC(Q) + AVC(Q),$$

де $AFC(Q)$ – середні постійні витрати, гр. од.;

$AVC(Q)$ – середні змінні витрати, гр. од.

25. Функція пропозиції:

$$Q_{SX} = f(P_X, P_Y, P_Z, K, \Pi, Z, C, \dots),$$

де Q_{SX} – обсяг пропозиції товару X за одиницю часу, од.;

P_X – ціна товару X , гр. од.;

P_Y – ціни альтернативних (які можуть вироблятися з одних і тих самих ресурсів) товарів, гр. од.;

P_Z – ціни на ресурси, гр. од.;

K – технологія, використовувана при виробництві товару;

Π – податки і дотації;

Z – стабільність законодавства та визначеність правового поля;

C – специфічні фактори (кліматичні умови, зміна моди, психологічна мотивація тощо);

... – інші можливі фактори (структура ринку, очікування щодо майбутніх економічних умов).

26. Коефіцієнт еластичності пропозиції від ціни обчислюється за формулою:

$$E_s = \frac{\Delta Q}{Q} : \frac{\Delta P}{P} = \frac{\Delta Q}{\Delta P} \frac{P}{Q},$$

де ΔQ – зміна обсягу (величини) пропозиції товару, од.;

ΔP – зміна ціни на товар, гр. од.;

Q – обсяг (величина) пропозиції товару, од.;

P – ціна на товар, гр. од.

27. Умова максимізації прибутку фірмою на ринку досконалої конкуренції в короткостроковому періоді:

$$MR = MC = P,$$

де MR – граничний дохід (виручка), гр. од.;

MC – граничні витрати, гр. од.;

P – ринкова ціна, гр. од.

28. Умова максимізації прибутку фірмою на ринку досконалої конкуренції в довгостроковому періоді:

$$P = LMC = \min LATC,$$

де P – ринкова ціна, гр. од.;

LMC – середні граничні витрати, гр. од.;

$LATC$ – середні сукупні витрати у довгострок періоді, гр. од.

29. Довгострокова ціна не збитковості обчислюється за формулою:

$$P = \min LATC,$$

де P – ринкова ціна, гр. од.;

$LATC$ – середні сукупні витрати у довгострок періоді, гр. од.

30. Умова ефективності розподілення ресурсів:

$$P = MC,$$

де P – ринкова ціна, гр. од.;

MC – граничні витрати, гр. од.

31. Умова виробничої ефективності:

$$P = ATC,$$

де P – ринкова ціна, гр. од.;

ATC – середні сукупні витрати, гр. од.

32. Ціна продукції монополіста обчислюється за формулою:

$$P = \frac{MC}{1 + E_d^{-1}}, \text{ або } P = \frac{MC}{1 + \frac{1}{E_d}}$$

де P – ринкова ціна, гр. од.;

MC – граничні витрати, гр. од.;

E_d – коефіцієнт еластичності попиту за ціною.

33. Стан довгострокової рівноваги монополіста:

$$MR = MC = LMC,$$

де MR – граничний дохід (виручка), гр. од.;

MC – граничні витрати, гр. од.;

LMC – середні граничні витрати, гр. од.

34. Стан короткострокової рівноваги монополіста:

$$MR = MC,$$

де MR – граничний дохід (виручка), гр. од.;

MC – граничні витрати, гр. од.

35. Індекс Лернера обчислюється за формулою:

$$IL = (P - MC) / P,$$

де P – ринкова ціна, гр. од.;

MC – граничні витрати, гр. од.

36. Принцип ціноутворення «витрати плюс» розраховується в такий спосіб:

$$P_m = AVC + \left(\frac{1}{E_d + 1}\right) \cdot AVC,$$

де P_m – монопольна ціна, гр. од.;

AVC – середні змінні витрати, гр. од.

$\left(\frac{1}{E_d + 1}\right)$ – відсоток надбавки, %;

E_d – коефіцієнт еластичності попиту за ціною.

37. Виторг від граничного продукту праці обчислюється за формулою:

$$MRP_L = (MP_L) (MR),$$

де MRP_L – граничний виторг від граничного продукту праці, гр. од.;

MP_L – граничний продукт праці, нат. од.;

MR – граничний дохід (виручка), гр. од.

38. Виторг від граничного продукту праці за умов досконалої конкуренції:

$$MRP_L = (MP_L)P,$$

де MRP_L – граничний виторг від граничного продукту праці, гр. од.;

MP_L – граничний продукт праці, нат. од.;

P – ціна продукту, гр. од.

39. Граничні витрати від використання праці обчислюється за формулою:

$$MRC_L = \Delta TC / \Delta L,$$

де ΔTC – приріст сукупних витрат виробництва, од.;

ΔL – приріст витрат праці, од. праці.

40. Граничні витрати від використання капіталу обчислюється за формулою:

$$MRC_K = \Delta TC / \Delta K,$$

де ΔTC – приріст сукупних витрат виробництва, од.;

ΔK – приріст витрат капіталу, гр. од.

41. Правило оптимального використання ресурсів:

$$MRC = MRP,$$

де MRC – граничні витрати ресурсу у грошовому виразі, гр. од.;

MRP – граничний виторг від граничного продукту у грошовому виразі, гр. од.

42. Умова мінімізації витрат фірми:

$$MP_L / P_L = MP_K / P_K.$$

де MP_L, MP_K – граничний продукт відповідно праці та капіталу, од.;

P_L, P_K – ціна одиниці відповідно праці та капіталу, гр. од.

43. Умова ефективності (оптимальності за Парето) в обміні:

$$MRS_{XY}^B = MRS_{XY}^C = P_X / P_Y,$$

де MRS_{XY}^B, MRS_{XY}^C – гранична норма заміщення для споживачів B і C ;

P_X, P_Y – ціна відповідно блага X та Y , гр. од.

МАКРОЕКОНОМІКА

1. Валовий внутрішній продукт розраховується за такими формулами:

$$ВВП_{\text{за доходами}} = W + P + i + R + A + T,$$

де W – заробітна плата, гр. од.;

P – прибуток, гр. од.;

i – відсоток, гр. од.;

R – рента, гр. од.;

A – амортизація, гр. од.;

T – непрямі чисті податки, гр. од.

$$ВВП_{\text{за витратами}} = C + I + G + NX,$$

де C – кінцеві споживчі витрати домогосподарств, гр. од.;

I – валові приватні внутрішні інвестиції, гр. од.;

G – державні витрати, гр. од.;

NX – чистий експорт, гр. од.

$$ВВП_{\text{виробничий метод}} = \sum \left(\text{Випуск} - \text{Проміжне} \right) + \left(\begin{array}{l} \text{Податки} \\ \text{на продукти} \end{array} - \begin{array}{l} \text{Субсидії} \\ \text{на продукти} \end{array} \right).$$

2. Номінальний ВВП обчислюється за формулою:

$$ВВП_{\text{номінальний}} = \sum p_i \cdot g_i$$

де g_i – обсяг виробництва i -го товару в поточному році, од.;

p_i – ціна i -го товару в поточному році, гр. од.

3. Реальний ВВП обчислюється за формулою:

$$ВВП_{\text{реальний}} = \sum p_0 \cdot g_i \text{ або } ВВП_{\text{реальний}} = \frac{ВВП_{\text{номінальний}}}{I_p},$$

де g_i – обсяг виробництва i -го товару в поточному році, од.;

p_0 – ціна i -го товару в базисному році, гр. од.;

I_p – індекс цін в поточному році.

4. Індекс цін обчислюється за формулою:

$$\text{Індекс цін} = \frac{\text{Ціна кошика товарів і послуг у періоді } t}{\text{Ціна кошика товарів і послуг у періоді } (t-1)},$$

5. Валовий національний продукт обчислюється за формулою:

$ВНП = ВВП + \text{доходи резидентів із-за кордону} - \text{доходи, сплачені резидентам інших країн.}$

6. **Чистий внутрішній продукт** обчислюється за формулою:

$$ЧВП = ВВП - А,$$

де *ВВП* – валовий внутрішній продукт, гр. од.;

А – амортизація, гр. од.

7. **Національний дохід** обчислюється за формулою:

$$НД = ЧВП - Т, \text{ або } НД = ВВП - А - Т,$$

де *ЧВП* – чистий внутрішній продукт, гр. од.;

Т – непрямі чисті податки, гр. од.

А – амортизація, гр. од.

8. **Особистий дохід** обчислюється за формулою:

$$ОД = (ЗП - ВСФ) + Р + ЧВ + Д + ЗД + СТ_6 + ЧСТ_3,$$

де *ЗП* – заробітна плата, гр. од.;

ВСФ – відрахування від заробітної плати до страхових фондів, гр. од.;

Р – рента як дохід від передачі прав на використання власності (землі, надр тощо), гр. од.;

ЧВ – чистий відсоток як дохід від фінансових активів (позички, облігації); він обчислюється як різниця між отриманими і сплаченими відсотками, гр. од.;

Д – дивіденди як дохід від участі в акціонерному капіталі, гр. од.;

ЗД – змішаний дохід, тобто дохід некорпоративного (індивідуального) бізнесу, гр. од.;

СТ₆ – внутрішні соціальні трансферти, гр. од.;

ЧСТ₃ – чисті зовнішні соціальні трансферти, гр. од.

9. **Використований дохід** обчислюється за формулою:

$$ВД = ОД - \text{прибутковий податок} - \text{неподаткові платежі державі},$$

де *ОД* – особистий дохід, гр. од.

10. **Розрив ВВП** обчислюється за формулою:

$$\text{Розрив ВВП} = Y - Y^*/Y^*,$$

де *Y*, *Y** – відповідно фактичний і потенційний обсяг ВВП, гр. од.

11. **Дефлятор ВВП (індекс Пааше)** обчислюється за формулою:

$$\text{Дефлятор ВВП} = \frac{\sum p_1 g_1}{\sum p_0 g_1}, \text{ або } \text{Дефлятор ВВП} = \frac{\text{ВВП}_{\text{номінальний}}}{\text{ВВП}_{\text{реальний}}},$$

де *p₀*, *p₁* – ціни відповідно в базисному та поточному періодах гр. од.;

g₀, *g₁* – обсяг виробництва в базисному та поточному періодах, од.

12. **Чисельність населення** обчислюється за формулою:

$$\text{Населення} = \text{робоча сила} + \text{особи поза робочою силою}.$$

13. Чисельність робочої сили обчислюється за формулою:

$$\text{Робоча сила} = \text{Зайняті} + \text{Безробітні.}$$

14. Рівень безробіття обчислюється за формулою:

$$u = \frac{\text{Безробітні}}{\text{Робоча сила}} \cdot 100\%.$$

15. Рівень зайнятості обчислюється за формулою:

$$\text{Рівень зайнятості} = \frac{\text{Зайняті}}{\text{Особи у віці від 16 років і старше}} \cdot 100\%.$$

16. Природний рівень безробіття (за умов повної зайнятості) обчислюється за формулою:

$$\text{Природний рівень безробіття} = u + u_n,$$

де u – фактичний рівень безробіття, ос.;

u_n – природний рівень безробіття, ос.

17. Рівень циклічного безробіття обчислюється за формулою:

$$\text{Циклічне безробіття} = u - u_n,$$

де u – фактичний рівень безробіття, ос.;

u_n – природний рівень безробіття, ос.

18. Закон Оукена:

$$\Delta y = \beta(u - u_n),$$

де Δy – розрив ВВП у процентах до потенційного ВВП;

β – коефіцієнт чутливості ВВП до циклічного безробіття, %;

u – фактичний рівень безробіття, ос.;

u_n – природний рівень безробіття, ос.

19. Темп інфляції обчислюється за формулою:

$$\pi_t = \frac{P_t - P_{t-1}}{P_{t-1}} \cdot 100,$$

де P_{t-1} – індекс цін попереднього періоду порівняно з поточним періодом;

P_t – індекс цін поточного періоду.

20. Сукупний попит обчислюється за формулою:

$$Y_{AD} = C + I + G + NX,$$

де C – кінцеві споживчі витрати домогосподарств, гр. од.;

I – валові приватні внутрішні інвестиції, гр. од.;

G – державні витрати, гр. од.;

NX – чистий експорт, гр. од.

21. Гранична схильність до споживання обчислюється за формулою:

$$MPC = \Delta C / \Delta Y,$$

де ΔC – приріст споживчих витрат, гр. од.;

ΔY – приріст використовуваного доходу, гр. од.

22. Гранична схильність до заощадження

$$MPS = \Delta S / \Delta Y,$$

де ΔS – приріст заощаджень, гр. од.;

ΔY – приріст використовуваного доходу, гр. од.

23. Середня схильність до споживання обчислюється за формулою:

$$APC = C / Y,$$

де C – кінцеві споживчі витрати домогосподарств, гр. од.;

Y – використовуваний дохід, гр. од.

24. Середня схильність до заощадження обчислюється за формулою:

$$APS = S / Y$$

де S – заощадження у приватному секторі, гр. од.;

Y – використовуваний дохід, гр. од.

25. Кейнсіанська функція споживання:

$$C = C_0 + C' (Y - T) = C_0 + C'Y,$$

де C_0 – автономне споживання, тобто обсяг споживання, який не залежить від використовуваного доходу (за рахунок позик, у борг, за рахунок заощаджень, субсидій), гр. од.;

C' – гранична схильність до споживання, гр. од.;

Y – використовуваний дохід, гр. од.;

T – непрямі чисті податки, гр. од.

26. Рівноважний ВВП за методом «витрати–випуск»:

$$Y = E = C + I,$$

де Y – використовуваний дохід, гр. од.;

E – заплановані сукупні витрати, гр. од.;

C – кінцеві споживчі витрати домогосподарств, гр. од.;

I – інвестиції, гр. од.

27. Рівноважний ВВП за методом «вилучення—ін'єкції»

$$S = I,$$

де S – заощадження у приватному секторі, гр. од.;

I – інвестиції, гр. од.

28. Мультиплікатор витрат обчислюється за формулою:

$$\mu = \frac{\Delta Y}{\Delta AE}, \text{ або } \mu = \frac{1}{1 - MPC} = \frac{1}{MPS},$$

де ΔY – зміна рівноважного ВВП, гр. од.;

ΔAE – зміна сукупних витрат, гр. од.;

MPC – гранична схильність до споживання, гр. од.;

MPS – гранична схильність до заощадження, гр. од.

29. Фактичний дефіцит обчислюється за формулою:

$$\text{Фактичний дефіцит} = Y \cdot t - G,$$

де $Y \cdot t$ – чисті фактичні податки, гр. од.;

G – державні витрати, гр. од.

30. Структурний дефіцит обчислюється за формулою:

$$\text{Структурний дефіцит} = Y_p \cdot t - G,$$

де Y_p – потенційний ВВП, гр. од.;

t – середній коефіцієнт податків;

G – державні витрати, гр. од.;

31. Циклічний дефіцит обчислюється за формулою:

$$\text{Циклічний дефіцит} = \text{фактичний дефіцит} - \text{структурний дефіцит}.$$

ФІНАНСИ

1. **Ефективність державно-кредитних операцій** обчислюється за формулою:

$$E = (H - B) / B \cdot 100\%$$

де H – надходження за системою державного кредиту, гр. од.;

B – видатки із системи державного кредиту, гр. од.

2. **Оподатковуваний прибуток (ОП)** за податковий (звітний) період обчислюється за формулою:

$$ОП = ВД_c - ВР - А,$$

де $ВД_c$ – сума скоригованого валового доходу за відповідний податковий період, гр. од.;

$ВР$ – сума валових витрат за відповідний податковий період, гр. од.;

$А$ – сума амортизаційних відрхувань за той самий період, гр. од.

3. **Сума податку на прибуток з юридичних осіб, що підлягає сплаті до бюджету** обчислюється за формулою:

$$Сума_{n,n} = ОП \cdot C_{n,n} - АВ - П_n,$$

де $ОП$ – оподатковуваний прибуток, гр. од.;

$C_{n,n}$ – ставка податку на прибуток, %;

$АВ$ – авансовий внесок, що сплачується за виплати дивідендів, гр. од.;

$П_n$ – плата за патент (якщо підприємство здійснює види діяльності, які підлягають патентуванню), гр. од.

4. **Первинний бюджетний дефіцит** обчислюється за формулою:

$$Дефіцит = (ДЗ + Т + ВБ) - П,$$

де $ДЗ$ – державні закупівлі товарів і послуг бюджету, гр. од.;

$Т$ – трансферти, гр. од.;

$ВБ$ – виплати з обслуговування боргу, гр. од.;

$П$ – податкові надходження, гр. од.

5. **Фінансування дефіциту державного бюджету** обчислюється за формулою:

$$ФД = З - ПБ + ЗЗ,$$

де $ФД$ – фінансування дефіциту, гр. од.;

$З$ – запозичення, гр. од.;

$ПБ$ – погашення боргу, гр. од.;

$ЗЗ$ – зміна залишків боргу, гр. од.

6. **Між дефіцитом бюджету та його фінансуванням має бути така рівновага:**

$$БДЦ = В - Д = ФД,$$

де $БДЦ$ – бюджетний дефіцит, гр. од.;

B – видатки бюджету, гр. од.;
 D – доходи бюджету, гр. од.;
 ΦD – фінансування дефіциту, гр. од.

7. Податок з доходів фізичних осіб обчислюється за формулою:

$$П_{д.ф.о.} = СЧД \cdot C_n,$$

де $СЧД$ – сукупний чистий дохід, гр. од.;

C_n – ставка оподаткування, %.

8. Сукупний чистий дохід обчислюється за формулою:

$$СЧД = ВД - ВВ,$$

де $ВД$ – валові доходи (виручка в натуральному і грошовому вираженнях),

$ВВ$ – валові витрати, визначені за нормами відповідно до Інструкції про оподаткування доходів фізичних осіб, гр. од.

СТАТИСТИКА

1. Формула Стерджеса:

$$m = 1 + 2,30259 \lg n,$$

де n – обсяг сукупності;
 m – число інтервалів.

2. Ширина інтервалу обчислюється за формулою:

$$h = \frac{x_{\max} - x_{\min}}{m},$$

де h – ширина інтервалу;
 x_{\max}, x_{\min} – відповідно максимальне і мінімальне значення ознаки;
 m – число інтервалів.

3. Середня арифметична проста обчислюється за формулою:

$$\bar{x} = \frac{\text{обсяг значень ознаки}}{\text{обсяг сукупності}} = \frac{\sum_1^n x}{n},$$

де $x_1, x_2, x_3, \dots, x_n$ – окремі варіанти ознаки;
 \sum (велика грецька літера «сігма») – знак суми;
 n – кількість варіантів.

4. Середня арифметична зважена обчислюється за формулою:

$$\bar{x} = \frac{\sum_1^n x_j f_j}{\sum_1^n f_j},$$

де x_j – окремі варіанти ознаки;
 f_j – частоти (ваги), які показують, скільки разів зустрічаються значення ознаки у сукупності;
 n – кількість варіантів.

5. Середня хронологічна обчислюється за формулою:

$$\bar{x} = \frac{\frac{x_1 + x_n}{2} + x_2 + x_3 + \dots + x_{n-1}}{n-1},$$

де $x_1, x_2, x_3, \dots, x_n$ – окремі варіанти ознаки;
 n – кількість варіантів.

6. **Середня гармонічна зважена** обчислюється за формулою:

$$\bar{x} = \frac{\sum_1^n Z_j}{\sum_1^n \frac{1}{x} Z_j},$$

де Z_j – обсяг значень ознаки, який обчислюється як добуток x_j та f_j ;
 x – варіант ознаки.

7. **Середня геометрична** обчислюється за формулою:

$$\bar{x} = \sqrt[n]{x_1 \cdot x_2 \cdot x_3 \cdot \dots \cdot x_n} = \sqrt[n]{\prod_1^n x_i},$$

де $x_1, x_2, x_3, \dots, x_n$ – окремі варіанти ознаки;

Π – знак добутку;

n – кількість варіантів.

8. **Модальне значення в середині інтервалу** обчислюється за формулою:

$$Mo = x_0 + h \frac{f_{mo} - f_{mo-1}}{(f_{mo} - f_{mo-1}) + (f_{mo} - f_{mo+1})},$$

де x_0 – нижня межа модального інтервалу;

h – ширина модального інтервалу;

f_{mo} – частоти (частки) модального інтервалу;

f_{mo-1} – частоти (частки) передмодального інтервалу;

f_{mo+1} – частоти (частки) післямодального інтервалу.

9. **Значення медіани в середині інтервал** обчислюється за формулою:

$$Me = x_0 + h \frac{0,5 \sum_1^m f_j - S_{f_{me-1}}}{f_{me}},$$

де x_0 – нижня межа медіанного інтервалу;

h – ширина медіанного інтервалу;

f_{me} – частота медіанного інтервалу;

$S_{f_{me-1}}$ – кумулятивна частота передмедіанного інтервалу.

10. **Варіаційний розмах** обчислюється за формулою

$$R = x_{\max} - x_{\min},$$

x_{\max} – максимальне значення ознаки;

x_{\min} – мінімальне значення ознаки.

11. **Середнє лінійне відхилення** обчислюється за формулою:

$$\bar{l} = \frac{\sum_1^n |x_j - \bar{x}| f_j}{\sum_1^m f_j},$$

де x_j – окремі варіанти ознаки;

\bar{x} – середнє значення ознаки;

f_j – частоти (ваги), які показують, скільки разів зустрічаються значення ознаки у сукупності;

n – кількість варіантів.

12. Середнє квадратичне відхилення обчислюється за формулою:

$$\sigma = \sqrt{\frac{\sum_1^n (x_j - \bar{x})^2 f_j}{\sum_1^n f_j}},$$

де x_j – окремі варіанти ознаки;

\bar{x} – середнє значення ознаки;

f_j – частоти (ваги), які показують, скільки разів зустрічаються значення ознаки у сукупності;

n – кількість варіантів.

13. Дисперсія обчислюється за формулою:

$$\sigma^2 = \frac{\sum_1^m (x_j - \bar{x})^2 f_j}{\sum_1^m f_j}.$$

де x_j – окремі варіанти ознаки;

\bar{x} – середнє значення ознаки;

f_j – частоти (ваги), які показують, скільки разів зустрічаються значення ознаки у сукупності;

n – кількість варіантів.

14. Лінійний коефіцієнт варіації обчислюється за формулою:

$$V_{\bar{l}} = \frac{\bar{l}}{\bar{x}} 100\%, ;$$

де \bar{l} – середнє лінійне відхилення;

\bar{x} – середнє значення ознаки.

15. Квадратичний коефіцієнт варіації обчислюється за формулою:

$$V_{\sigma} = \frac{\sigma}{\bar{x}} 100 \%, ;$$

де σ – середнє квадратичне відхилення;
 \bar{x} – середнє значення ознаки.

16. Осциляційний коефіцієнт варіації обчислюється за формулою:

$$V_R = \frac{R}{\bar{x}} .$$

де R – варіаційний розмах;
 \bar{x} – середнє значення ознаки;

17. Рівняння регресії:

$$y = a_0 + a_1 x,$$

де y – вирівняне середнє значення результативної ознаки;
 x – значення факторної ознаки;
 a_0, a_1 – параметри рівняння;
 a_0 – значення « y » при $x=0$;
 a_1 – коефіцієнт регресії.

18. Абсолютний приріст обчислюється за такими формулами:

$$\begin{array}{l} \text{базовий} \quad \Delta_y = y_i - y_1; \\ \text{ланцюговий} \quad \Delta_y = y_i - y_{i-1}, \end{array}$$

де Δ_y – абсолютний приріст;
 y_i – поточний рівень ряду динаміки;
 y_1 – початковий (перший) рівень ряду динаміки;
 y_{i-1} – попередній рівень ряду динаміки.

19. Темп росту обчислюється за такими формулами:

$$\begin{array}{l} \text{базовий} \quad T_P = y_i / y_1; \\ \text{ланцюговий} \quad T_P = y_i / y_{i-1}, \end{array}$$

де y_i – поточний рівень ряду динаміки;
 y_1 – початковий (перший) рівень ряду динаміки;
 y_{i-1} – попередній рівень ряду динаміки.

20. Темп приросту обчислюється за такими формулами:

$$\begin{array}{l} \text{базовий} \quad T_{\text{ПР}} = T_P - 1, \text{ або } T_{\text{ПР}}(\%) = T_P(\%) - 100\%; \\ \text{ланцюговий} \quad T_{\text{ПР}} = T_P - 1, \text{ або } T_{\text{ПР}}(\%) = T_P(\%) - 100\%. \end{array}$$

де T_P – темп росту.

21. Індекс змінного складу обчислюється за формулою:

$$I^{зс} = \frac{\sum p_1 q_1}{\sum q_1} \cdot \frac{\sum p_0 q_0}{\sum q_0},$$

де p_1 – ціни в поточному періоді;

p_0 – ціни в базисному періоді;

q_0 – обсяг виробництва в базисному періоді;

q_1 – обсяг виробництва в поточному періоді.

22. **Індекс фіксованого складу** обчислюється за формулою:

$$I^{\phi с} = \frac{\sum p_1 q_1}{\sum q_1} \cdot \frac{\sum p_0 q_1}{\sum q_1},$$

де p_1 – ціни в поточному періоді;

p_0 – ціни в базисному періоді;

q_1 – обсяг виробництва в поточному періоді.

23. **Індекс структурних зрушень** обчислюється за формулою:

$$I^{сз} = \frac{\sum p_0 q_1}{\sum q_1} \cdot \frac{\sum p_0 q_0}{\sum q_1},$$

де p_0 – ціни в базисному періоді;

q_0 – обсяг виробництва в базисному періоді;

q_1 – обсяг виробництва в поточному періоді.

ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВА

Управління підприємством

Визначення економічності апарату управління підприємства

При створенні раціональної структури управління фірмою необхідно правильно встановити чисельність зайнятих у сфері управління підприємством. Чисельність працівників функціональних підрозділів підприємства визначається на базі відповідних нормативів. Залежно від виконуваних функцій, такими підрозділами можуть бути відповідні відділи, бюро, групи. Нормативи встановлюються науково-дослідними інститутами праці і відображаються в основних методичних рекомендаціях. На підприємствах найчастіше чисельність управлінського персоналу встановлюється у відсотках до чисельності робітників і фіксується у штатному розписі підприємства. Економічність апарату управління визначають за формулою відповідного коефіцієнта $K_{e,y}$:

$$K_{e,y} = K_c \cdot K_{ч,y},$$

де K_c – коефіцієнт відповідності існуючої структури на підприємстві типовій структурі;

$K_{ч,y}$ – коефіцієнт відповідності фактичної чисельності працівників апарату управління їх нормативній чисельності.

Допоміжними показниками економічності апарату управління є:

– питома вага чисельності управлінського персоналу в загальній чисельності працюючих;

– кількість робітників, яка припадає на одного працівника управління;

– питома вага фонду заробітної плати управлінського персоналу в загальному фонді заробітної плати всіх працюючих.

Застосування перелічених показників є доречним при порівнянні економічності управління в однотипових підрозділах підприємства.

Персонал

Визначення потенціалу персоналу підприємства

Слід розрізняти спискову, середньоспискову та явочну чисельності працівників.

До спискової чисельності включаються всі постійні, тимчасові та сезонні працівники, які прийняті на роботу на один і більше днів, незалежно від того, чи перебувають вони на роботі, у відпустці, відрядженні, звільнені з роботи у зв'язку з непрацездатністю та ін.

Середньоспискову чисельність працівників за місяць визначають, сумуванням спискової чисельності за всі дні місяця і діленням її на число календарних днів у місяці.

Середньоспискову чисельність працівників за квартал (рік) визначають як середньоарифметичну величину середньоспискової чисельності за відповідні місяці.

Явочна чисельність включає всіх працівників, котрі з'явилися на роботу.

Обчислення планової потреби у працівниках підприємства розпочинається із визначення їхньої загальної чисельності. Вона складається із чисельності промислово-виробничого і непромислового персоналу.

Розрахунок планової чисельності категорій персоналу

1. Планова чисельність промислово-виробничого персоналу обчислюється за формулою, чол.:

$$Ч_{\text{вп.пл.}} = Ч_{\text{вп.б.}} \cdot (I_q / I_{\text{п.п}}),$$

де $Ч_{\text{вп.б.}}$ – базова чисельність промислово-виробничого персоналу, чол.;

I_q – індекс росту обсягу виробництва у плановому році;

$I_{\text{п.п}}$ – запланований індекс росту продуктивності праці.

2. Планова чисельність основних робітників за трудомісткістю виробничої програми, чол.:

$$Ч_{\text{о.р.}} = T_{\text{сум}} / (\Phi_{\text{д.}} \cdot K_{\text{в.н}}),$$

де $T_{\text{сум}}$ – сумарна трудомісткість виробничої програми, нормо-год.;

$\Phi_{\text{д.}}$ – дійсний фонд часу роботи одного середньоспискового робітника (визначається за балансом робочого часу середньоспискового робітника), год.;

$K_{\text{в.н}}$ – середній коефіцієнт виконання норм по підприємству.

3. Планова чисельність основних робітників за нормами обслуговування, чол.:

$$Ч_{\text{ор.}} = (n \cdot Z_{\text{м.}} \cdot K_{\text{с.с.}}) / H_{\text{о.}} \text{ або } Ч_{\text{ор.}} = n \cdot Z_{\text{м.}} \cdot K_{\text{с.с.}} \cdot H_{\text{а.}}$$

де n – загальна кількість одиниць устаткування, яка обслуговується, од.;

$Z_{\text{м.}}$ – кількість змін роботи устаткування;

$K_{\text{с.с.}}$ – коефіцієнт спискового складу, який обчислюється як відношення явочної чисельності робітників до спискової їх чисельності;

$H_{\text{о.}}$ – норма обслуговування на одного робітника, од.

$H_{\text{а.}}$ – кількість основних робітників, які одночасно обслуговують один складний агрегат, чол.

4. Планова чисельність основних робітників за нормами виробітку, чол.:

$$Ч_{\text{о.р.}} = N / (\Phi_{\text{д.}} \cdot K_{\text{в.н}} \cdot H_{\text{вир.}}),$$

де N – планова кількість виборів, нат. од.;

$\Phi_{\text{д.}}$ – дійсний фонд часу роботи одного середньоспискового робітника (визначається за балансом робочого часу середньоспискового робітника), год.;

$K_{\text{в.н}}$ – середній коефіцієнт виконання норм по підприємству;

$H_{\text{вир.}}$ – годинна норма виробітку одного робітника, нат. од.

5. Планова чисельність допоміжних робітників ($Ч_{др}$) визначається аналогічно чисельності основних робітників, якщо для них встановлені певні норми виробітку чи обслуговування. Якщо ж такі норми не встановлені, чисельність допоміжних робітників обчислюється так, чол.:

$$Ч_{др} = n_{\partial} \cdot З_{м} \cdot К_{с.с} \cdot Н_{а},$$

де n_{∂} – кількість робочих місць допоміжних робітників.

$З_{м}$ – кількість змін роботи устаткування;

$К_{с.с}$ – коефіцієнт спискового складу, який обчислюється як відношення явочної чисельності робітників до спискової їх чисельності;

$Н_{а}$ – кількість основних робітників, які одночасно обслуговують один складний агрегат, чол.

Чисельність керівників, спеціалістів, службовців визначається на підставі затвердженого на підприємстві штатного розпису, в якому встановлюється кількість працівників у кожній із вказаних груп згідно з діючими нормативами чисельності.

Важливим моментом в обчисленні чисельності робітників підприємства є правильне встановлення *дійсного (корисного) фонду часу роботи одного середньоспискового працівника*.

Цей фонд визначається шляхом складання *балансу робочого часу середньоспискового працівника*.

Складання балансу робочого часу середньоспискового працівника відбувається за такою послідовністю:

1) визначення номінального фонду робочого часу в днях (календарний фонд робочого часу в днях (365) мінус вихідні та святкові дні (згідно з чинним законодавством);

2) визначення загальної кількості цілоденних невиходів на роботу (це сума чергових відпусток, у зв'язку з непрацездатністю, виконанням державних обов'язків, з дозволу адміністрації, додаткові відпустки, прогули, цілоденні простої, страйки);

3) визначення явочного робочого часу на рік у днях (номінальний фонд робочого часу в днях мінус загальна кількість цілоденних невиходів на роботу);

4) визначення дійсного (корисного) фонду робочого часу на рік в годинах (це добуток явочного робочого часу на рік в днях і фактичної тривалості робочого дня в годинах).

Баланс робочого часу середньоспискового працівника може бути плановим і фактичним.

Рух кадрів на підприємстві

Рух кадрів на підприємстві характеризується за допомогою таких коефіцієнтів.

6. Оборот робочої сили по прийняттю на роботу обчислюється за формулою:

$$К_{о.н} = Ч_{н} / Ч_{с.с},$$

де $Ч_{н}$ – чисельність прийнятих на роботу за відповідний період, чол.;

$Ч_{с.с}$ – середньоспискова чисельність працівників у цьому самому періоді, чол.

7. Оборот робочої сили по звільненню з роботи обчислюється за формулою:

$$K_{оз} = Ч_{зв.заг} / Ч_{с.с}$$

де $Ч_{зв.заг}$ – загальна чисельність звільнених за відповідний період з будь-яких причин, чол.;

$Ч_{с.с}$ – середньоспискова чисельність працівників у цьому самому періоді, чол.

8. Коefіцієнт плинності обчислюється за формулою:

$$K_{пл} = Ч_{зв} / Ч_{с.с}$$

де $Ч_{зв}$ – чисельність звільнених за власним бажанням, за порушення трудової дисципліни або з інших причин, не пов'язаних з виробництвом, чол.;

$Ч_{с.с}$ – середньоспискова чисельність працівників у цьому самому періоді, чол.

9. Економія робочого часу обчислюється за формулою, днів:

$$E_{часу} = Ч_{зв} \cdot t,$$

де $Ч_{зв}$ – чисельність звільнених за власним бажанням, за порушення трудової дисципліни або з інших причин, не пов'язаних з виробництвом, чол.

t – втрати часу у зв'язку із плинністю, тобто часу на заміщення необхідною робочою силою одного звільненого, днів.

10. Додатковий випуск продукції обчислюється за формулою, грн.:

$$B_{доод} = E_{часу} \cdot B_{план},$$

де $E_{часу}$ – економія робочого часу, днів;

$B_{план}$ – плановий виробіток на одного працюючого за один людино-день, грн.

Основні фонди

Оцінювання основних фондів

Залежно від моменту проведення оцінювання вартість основних фондів визначається як:

Первісна вартість – це фактична вартість основних фондів на момент їх придбання і взяття на баланс.

Первісна вартість складається з таких витрат (згідно з Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 7):

- суми, що сплачуються постачальникам засобів праці (це фактично ціна придбання основних фондів);

- реєстраційні збори, державне мито та аналогічні платежі, що здійснюються у зв'язку з придбанням (отриманням) прав на об'єкти основних фондів;

- суми ввізного мита;

- суми непрямих податків у зв'язку з придбанням (створенням) основних фондів (якщо вони не відшкодовуються підприємству);
- витрати зі страхування ризиків доставки основних фондів;
- витрати на встановлення, монтаж, налагодження основних фондів;
- інші витрати, безпосередньо пов'язані з доведенням основних фондів до стану, в якому вони придатні для використання із запланованою метою.

11. Первісна балансова вартість об'єкта основних фондів може бути в загальному вигляді представлена формулою, грн:

$$ВП = Ц + З + С + М,$$

де $Ц$ – ціна обладнання, грн;

$З$ – збори, мита, непрямі податки, грн,

$С$ – витрати на страхування ризиків, грн;

$М$ – витрати на установку, монтаж і доведення до належного стану основних фондів, грн.

12. Відновна вартість – це вартість відтворення основних фондів у сучасних умовах виробництва. Вона враховує ті ж самі витрати, що й первісна вартість, але за сучасними цінами, і включає результати переоцінки основних фондів (індексацію первісної вартості), що проводиться за рішенням уряду. Відновну вартість основних фондів обчислюється за формулою, грн:

$$ВВ = \frac{ВП}{\left(1 + \frac{\Delta\Pi_n}{100}\right)},$$

де $ВВ$ – первісна балансова вартість об'єкта основних фондів, грн;

$\Delta\Pi_n$ – середньорічний процент приросту продуктивності праці в країні за час використання основних фондів;

t – кількість років експлуатації основних фондів до моменту визначення відновної вартості.

У Національних стандартах бухгалтерського обліку в Україні виокремлений ще один вид оцінювання основних фондів – **справедлива вартість**. Це – первісна вартість основних фондів, одержаних в обмін. Вона дорівнює сумі, за якою цей об'єкт може бути обмінений у разі здійснення угоди між заінтересованими і компетентними незалежними сторонами.

Справедливою вартістю здебільшого вважається ринкова вартість основних фондів, яка визначається професійними оцінювачами-експертами. У разі неможливості такого оцінювання основні фонди переоцінюються за відновною вартістю або за відновною вартістю з урахуванням зношення. Справедливу вартість ще називають **реальною вартістю основних фондів**.

Залежно від стану основних фондів вони оцінюються за:

- 1) **повною вартістю** (первісною або відновною балансовою вартістю).

2) **залишковою вартістю**, що визначається як різниця між вартістю, за якою об'єкт основних фондів був взятий на баланс підприємства, повною вартістю та сумою зношення.

Залишкова вартість основних фондів на час їх вибуття з експлуатації, спричиненого зношенням, називається **ліквідаційною вартістю**. За цією вартістю підприємства можуть реалізувати основні фонди, списати, передати на баланс іншому підприємству.

13. Залишкова вартість основних фондів обчислюється за такими формулами, грн:

$$ВП' = ВП - t \cdot A, ,$$

$$ВВ' = ВВ - t \cdot A, ,$$

де $ВП, ВВ$ – відповідно початкова первісна і відновна вартості, грн.;

t – кількість років експлуатації основних фондів до моменту визначення відновної вартості;

A – щорічна сума амортизаційних відрахувань, грн.

14. Коефіцієнт фізичного зношення основних фондів обчислюється за формулою:

$$K_{ф.знош} = \frac{B_{кап.рем}}{ВП}, \text{ або } K_{ф.знош} = \frac{A_{сум}}{ВП},$$

де $B_{кап.рем}$ – вартість капітальних ремонтів обладнання від початку служби, грн;

$ВП$ – первісна балансова вартість об'єкта основних фондів, грн;

$A_{сум}$ – сума амортизаційних відрахувань від початку служби обладнання (сума зношення), грн.

$$0 < K_{ф.знош} \leq 1.$$

15. Коефіцієнт фізичного зношення основних фондів у відсотках обчислюється за формулою:

$$K_{ф.знош} = \frac{T_{ф}}{T_{н}} \cdot 100\%,$$

де $T_{ф}, T_{н}$ – відповідно фактичний та нормативний строк служби обладнання, років.

16. Коефіцієнт морального зношення I роду обчислюється за формулою:

$$K_{мор.знош I} = \frac{ВП - ВВ}{ВП},$$

де $ВП, ВВ$ – відповідно початкова первісна і відновна вартості, грн.

Моральне зношування II роду – це часткова втрата основними фондами своєї вартості в результаті появи нових, більш досконалих і продуктивних засобів праці. У такому випадку старі основні фонди перестають задовольняти потреби споживачів, їх використання стає економічно не вигідним. Величина цього зношування буде різною у різних споживачів даного виду основних фондів, а відтак немає можливості врахувати величину морального зношування II роду. Цей вид зношування частково усувають через модернізацію основних фондів.

17. Загальний коефіцієнт зношування основних фондів обчислюється за формулою:

$$K_{\text{знош. заг}} = 1 - (1 - K_{\text{ф. знош}}) \cdot (1 - K_{\text{мор. знош I}}),$$

де $K_{\text{ф. знош}}$ – коефіцієнт фізичного зношування основних фондів;

$K_{\text{мор. знош I}}$ – коефіцієнт морального зношування I роду.

18. Норма амортизації обчислюється за формулою:

$$H_a = \frac{ВП - ВЛ}{ВП \cdot T_{\text{сл}}} \cdot 100\%,$$

де $ВП$, $ВЛ$ – відповідно початкова первісна і ліквідаційна вартості, грн.;

$T_{\text{сл}}$ – термін служби основних фондів (амортизаційний період), років.

19. Фондовіддача обчислюється за формулою, грн:

$$\hat{O}_a = \frac{Q}{S_{\text{н\ddot{a}д}}},$$

де Q – обсяг товарної (валової, чистої) продукції підприємства за рік, грн;

$S_{\text{сер}}$ – середньорічна вартість основних фондів підприємства, грн.

20. Фондоємкість обчислюється за формулою, грн:

$$\hat{O}_i = \frac{S_{\text{н\ddot{a}д}}}{Q},$$

де Q – обсяг товарної (валової, чистої) продукції підприємства за рік, грн;

$S_{\text{сер}}$ – середньорічна вартість основних фондів підприємства, грн.

21. Фондоозброєність праці обчислюється за формулою, грн:

$$\hat{O}_i = \frac{S_{\text{н\ddot{a}д}}}{\times},$$

де $S_{\text{сер}}$ – середньорічна вартість основних фондів підприємства, грн;

\times – середньоспискова чисельність промислово-виробничого персоналу, чол.

22. Середньорічна вартість основних фондів обчислюється за формулою, грн:

$$S_{\bar{n}\bar{o}} = S_{\bar{n}^+} + S_{\bar{a}\bar{a}} \cdot \frac{\dot{O}_{\bar{a}\bar{a}}}{12} - S_{\bar{a}\bar{e}\bar{a}} \cdot \frac{\dot{O}_{\bar{a}\bar{e}\bar{a}}}{12},$$

де $S_{\bar{n}\bar{o}}$ – вартість основних фондів на початок року, грн;

$S_{\bar{e}\bar{e}}$ – вартість введених протягом року основних фондів, грн;

$T_{\bar{e}\bar{e}}$ – кількість місяців до кінця року, протягом яких функціонуватимуть введені основні фонди;

$S_{\bar{e}\bar{i}\bar{e}}$ – вартість введених з експлуатації основних фондів протягом року, грн;

$T_{\bar{e}\bar{i}\bar{e}}$ – кількість місяців до кінця року з моменту виведення з експлуатації основних фондів.

23. Коефіцієнт екстенсивного завантаження по групі обладнання обчислюється за формулою:

$$\hat{E}_{\bar{a}\bar{e}\bar{n}\bar{o}} = \frac{\hat{O}_{\bar{a}}}{\hat{O}_{\bar{i}}},$$

де $\Phi_{\bar{o}}$, $\Phi_{\bar{n}}$ – відповідно дійсний і номінальний фонд часу роботи обладнання за певний період, год.

24. Номінальний фонд часу роботи обладнання обчислюється за формулою, год.:

$$\Phi_{\bar{n}} = (\Phi_{\bar{\kappa}} - (B + C)) \cdot t_{\bar{z}\bar{m}} \cdot Z_{\bar{z}\bar{m}},$$

де $\Phi_{\bar{\kappa}}$ – календарний фонд часу, днів;

B , C – відповідно вихідні і святкові дні, днів;

$t_{\bar{z}\bar{m}}$ – тривалість зміни, год.;

$Z_{\bar{z}\bar{m}}$ – кількість змін роботи обладнання на добу.

25. Коефіцієнт екстенсивного завантаження на робочому місці обчислюється за формулою:

$$\hat{E}_{\bar{a}\bar{e}\bar{n}\bar{o}} = \frac{\sum_{i=1}^m t_{\bar{o}\bar{o}} \cdot N_i}{\hat{O}_{\bar{a}}},$$

де m – кількість видів деталей, що обробляються на робочому місці;

$t_{\bar{u}\bar{m}.i}$ – норма часу на одну деталь i -го виду, нормо-год.;

N_i – обсяг випуску деталей i -го виду, шт.;

$\Phi_{\bar{o}}$ – дійсний фонд часу роботи обладнання за певний період, год.

26. Коефіцієнт інтенсивного завантаження по групі обладнання обчислюється за формулою:

$$\hat{E}_{\bar{\nu}\bar{o}} = \frac{t_{\bar{o}\bar{a}\bar{e}\bar{o}}}{t_{\bar{i}\bar{i}\bar{o}}},$$

де $t_{факт}$ – фактично витрачений час на виготовлення одиниці продукції, норио-год.;

$t_{норм}$ – технічно обґрунтована норма часу на одиницю продукції, н-год.

27. Коефіцієнт інтенсивного завантаження на робочому місці обчислюється за формулою:

$$K_{инт} = \frac{\sum_{i=1}^m t_{маш. i} \cdot N_i}{\sum_{i=1}^m t_{ум. i} \cdot N_i},$$

де m – кількість видів деталей, що обробляються на робочому місці;

$t_{ум. i}$ – машинний час обробки однієї деталі i -го виду, норма-год.;

N_i – обсяг випуску деталей i -го виду, шт.

28. Коефіцієнт інтегрального використання основних фондів обчислюється за формулою:

$$K_{интегр} = K_{екст} - K_{инт}$$

де $K_{екст}$ – коефіцієнт екстенсивного завантаження обладнання;

$K_{инт}$ – коефіцієнт інтенсивного завантаження обладнання.

29. Коефіцієнт змінності роботи обладнання обчислюється за формулою:

$$K_{зм} = \frac{B_{зм}}{B_{\partial}}, \text{ або } K_{зм} = \frac{\Phi_{\partial}}{\Phi_{\partial 1}},$$

де $B_{зм}$ – кількість відпрацьованих верстато-змін;

B_{∂} – кількість відпрацьованих верстато-днів;

Φ_{∂} – дійсний фонд часу роботи всього обладнання, год.;

$\Phi_{\partial 1}$ – дійсний фонд часу роботи всього обладнання при однозмінній роботі, год.

30. Коефіцієнт оновлення основних фондів обчислюється за формулою:

$$K_{онов} = \frac{S_{вв}}{S_{к}},$$

де $S_{вв}$ – вартість введених протягом року основних фондів, грн;

$S_{к}$ – вартість основних фондів на кінець року, грн.

31. Коефіцієнт вибуття основних фондів обчислюється за формулою:

$$K_{виб} = \frac{S_{вив}}{S_{поч}},$$

де $S_{вив}$ – вартість виведених з експлуатації основних фондів протягом року, грн;

$S_{поч}$ – вартість основних фондів на початок року, грн..

32. Виробнича потужність верстата, обладнання, агрегату обчислюється за формулою, од./період:

$$\hat{A}\ddot{I}_{\bar{a}} = \frac{\hat{O}_{\bar{a}}}{\hat{O}_{\theta\theta\theta}}$$

де Φ_{θ} – дійсний ефективний фонд робочого часу обладнання, год;
 $T_{шт}$ – прогресивна норма часу на одиницю продукції, год/од.

33. Дійсний ефективний фонд робочого часу обладнання обчислюється за формулою, год:

$$\Phi_{\theta} = (\Phi_{\kappa} - B - C) \cdot n_{зм} \cdot t_{зм} \cdot K_{втрат}$$

де Φ_{κ} – число календарних днів у періоді;

B, C – число вихідних і святкових днів у періоді;

$n_{зм}$ – кількість змін роботи одиниці устаткування;

$t_{зм}$ – тривалість зміни, год.;

$K_{втрат}$ – коефіцієнт втрат робочого часу через простой, непродуктивні витрати робочого часу, ремонти, скорочення тривалості зміни в передсвятковій дні та ін.

34. Виробнича потужність потокової лінії обчислюється за формулою, од./період:

$$\hat{A}\ddot{I}_{\bar{a}} = \frac{\hat{O}_{\bar{a}}}{r}$$

де Φ_{θ} – дійсний ефективний фонд робочого часу обладнання, год;
 r – такт потокової лінії, год/од.

35. Виробнича потужність агрегатів неперервної дії, наприклад, доменних печей, обчислюється за формулою, т/період:

$$\hat{A}\ddot{I}_{i\bar{a}\bar{r}} = \frac{\hat{O}_{\bar{e}}}{t_{п\bar{e}}} \cdot q,$$

де Φ_{κ} – календарний фонд часу роботи доменної печі, год/рік;

$t_{п\bar{e}}$ – час на одну плавку, год/плавк;

q – обсяг металу, що виплавляється за одну плавку, т/плавк.

36. Вихідна виробнича потужність у вартісному виразі, тобто потужність на кінець розрахункового періоду (року), обчислюється за формулою, грн:

$$ВП_{вих} = ВП_{ех} + ВП_{ев} - ВП_{вив}$$

де $ВП_{ех}$ – виробнича потужність на початок періоду, грн;

$ВП_{ев}$ – виробнича потужність введена в плановому періоді, грн;

$ВП_{вив}$ – виробнича потужність виведена за плановий період, грн.

37. Середньорічна виробнича потужність підприємства, цеху обчислюється за формулою, грн:

$$\hat{A}\ddot{I}_{\text{н\ddot{a}\ddot{o},\ddot{o}}} = \hat{A}\ddot{I}_{\text{\ddot{a}\ddot{o}}} + \hat{A}\ddot{I}_{\text{\ddot{a}\ddot{a}}} \cdot \frac{k}{12} - \hat{A}\ddot{I}_{\text{\ddot{a}\ddot{e}\ddot{a}}} \cdot \frac{12-k}{12},$$

де $ВП_{\text{ex}}$ – виробнича потужність на початок періоду, грн;

$ВП_{\text{вв}}$ – виробнича потужність введена в плановому періоді, грн;

$ВП_{\text{вив}}$ – виробнича потужність виведена за плановий період, грн.

k – кількість місяців експлуатації обладнання з певною потужністю протягом року.

Оборотні фонди

38. Норма витрат матеріальних ресурсів – це граничнодопустима кількість сировини, матеріалів, палива, енергії, яка може бути використана для виробництва одиниці продукції визначеної якості. **Структура норми витрат**, нат. од.:

$$H_e = B_c = B_{\text{vid}} + p,$$

де B_c – чисті витрати матеріалу на одиницю продукції, роботи, нат. од.;

B_{vid} – технологічно неминучі відходи та втрати, нат. од.;

p – інші втрати, що виникають у процесі транспортування, зберігання тощо.

39. Абсолютна матеріаломісткість показує витрати основних видів сировини і матеріалів за абсолютними значеннями на фізичну одиницю виготовленої продукції.

40. Питома матеріаломісткість – це витрати основних видів сировини і матеріалів на одиницю експлуатаційної характеристики питома продукції.

41. Загальна матеріаломісткість обчислюється за формулою:

$$M_{\text{з}} = \frac{M_{\text{з}}}{Q}, \text{ або } M_{\text{з}} = \frac{M_{\text{з}}}{N},$$

де $M_{\text{з}}$ – загальна сума матеріальних витрат, грн;

Q, N – обсяг виготовленої продукції відповідно у грошовому і натуральному вираженні.

42. Матеріаловіддача обчислюється за формулою:

$$M_e = \frac{Q}{M_{\text{з}}},$$

де Q, N – обсяг виготовленої продукції у грошовому вираженні;

$M_{\text{з}}$ – загальна сума матеріальних витрат, грн..

43. Коефіцієнт використання матеріалів. Він може бути плановим (відношення чистої ваги виробу до норми витрат сировини або матеріалів) і

фактичним (відношення чистої ваги виробу до фактичних витрат матеріалів). Коефіцієнт використання окремих видів матеріалів може визначатись не лише щодо певних видів продукції, а й щодо підприємства загалом:

$$\hat{E}_{\text{вир. видів}} = \sum_{i=1}^m N_i \cdot M_i,$$

де m – кількість видів продукції, при виробництві яких використовується даний вид матеріального ресурсу;

N_i – обсяг випуску продукції i -го виду, нат. од.;

M_i – чиста вага (площа) одиниці готової продукції i -го виду;

$M_{\text{заг}}$ – загальні витрати матеріалу на випуск продукції за певний період, нат. од.

44. Розмір відходів характеризується коефіцієнтом, що показує відношення величини відходів до величини загальних витрат матеріалу.

45. Коефіцієнт вилучення готової продукції з одиниці переробленої сировини має певну межу – вміст у вихідній сировині корисних компонентів, що вилучаються.

46. Відносна економія матеріальних затрат обчислюється за формулою, грн:

$$E_{\text{матер}} = M_{\text{баз}} \cdot I_q - M_{\text{пл}},$$

де $M_{\text{баз}}$, $M_{\text{пл}}$ – сума матеріальних затрат відповідно у базовому і плановому періоді, грн;

I_q – індекс обсягу випуску продукції у плановому періоді.

Оборотні кошти

47. Норматив власних оборотних коштів у виробничих запасах обчислюється за формулою:

$$H_{\text{вир. зап}} = D \cdot Z_{\text{дн}},$$

де D – денна потреба у певному виді матеріальних ресурсів, нат. од. або грн;

$Z_{\text{дн}}$ – норма запасу, днів.

48. Денна потреба у певному виді матеріальних ресурсів визначається за формулою, нат. од. або грн:

$$\dot{A} = \frac{I_{\text{заг}}}{360},$$

де $M_{\text{заг}}$ – загальна річна потреба в даному виді ресурсів, нат. од. або грн.

49. Загальна річна потреба у певному виді ресурсів обчислюється за формулою, нат. од. або грн:

$$M_{заг} = \sum_{i=1}^m N_i \cdot q_i,$$

де m – кількість видів продукції, при виробництві яких використовується даний вид матеріального ресурсу;

N_i – обсяг випуску продукції i -го виду, нат. од.;

q_i – маса (площа) заготовки однієї деталі (виробу) i -го виду, нат, од.

50. Маса (площа) заготовки однієї деталі (виробу) i -го виду обчислюється за формулою:

$$q_i = \frac{M_i}{K_{вик.матер}},$$

де M_i – чиста ваги деталі (виробу);

$K_{вик.матер}$ – коефіцієнт використання матеріалу.

51. Транспортний запас – запас на час перебування товарно-матеріальних цінностей в дорозі від постачальника до споживача.

52. Підготовчий запас – запас на час приймання, перевірки якості і складування сировини й матеріалів.

53. Технологічний запас – запас на час підготовки сировини і матеріалів до виробничого споживання.

54. Поточний запас – запас для забезпечення безперебійного процесу виробництва матеріальними ресурсами між двома черговими поставками; він обчислюється за формулою:

$$Z_{поточн} = D \cdot T_{пост},$$

де D – денна потреба у певному виді матеріальних ресурсів, нат. од. або грн;

$T_{пост}$ – період поставки даного матеріального ресурсу, днів.

55. Середній поточний запас обчислюється за формулою:

$$Z_{сер.поточн} = D \cdot \frac{T_{пост}}{2},$$

де D – денна потреба у певному виді матеріальних ресурсів, нат. од. або грн;

$T_{пост}$ – період поставки даного матеріального ресурсу, днів.

56. Страховий запас – мінімальний запас на випадок непередбачених перебоїв у постачанні, він обчислюється за формулою:

$$Z_{стр.} = D \cdot T_{зрив.пост},$$

де D – денна потреба у певному виді матеріальних ресурсів, нат. од. або грн;

$T_{зрив.пост}$ – період зриву поставки, днів.

57. Максимальний виробничий запас обчислюється за формулою:

$$Z_{max} = Z_{тр} + Z_{підг} + Z_{техн} + Z_{поточн} + Z_{стр}$$

де $Z_{тр}$ – транспортний запас;
 $Z_{підг}$ – підготовчий запас;
 $Z_{техн}$ – технологічний запас;
 $Z_{поточн}$ – поточний запас;
 $Z_{стр}$ – страховий запас.

58. Середній виробничий запас обчислюється за формулою:

$$Z_{сер} = Z_{тр} + Z_{підг} + Z_{техн} + Z_{сер.поточн} + Z_{стр}$$

де $Z_{тр}$ – транспортний запас;
 $Z_{підг}$ – підготовчий запас;
 $Z_{техн}$ – технологічний запас;
 $Z_{сер.поточн}$ – середній поточний запас;
 $Z_{стр}$ – страховий запас.

59. Мінімальний виробничий запас обчислюється за формулою:

$$Z_{min} = Z_{тр} + Z_{підг} + Z_{техн} + Z_{стр}$$

де $Z_{тр}$ – транспортний запас;
 $Z_{підг}$ – підготовчий запас;
 $Z_{техн}$ – технологічний запас;
 $Z_{стр}$ – страховий запас.

60. Норматив власних оборотних коштів у незавершеному виробництві обчислюється за формулою, грн:

$$H_{нзв} = \frac{C_p \cdot T_{ц} \cdot K_{нз}}{360},$$

де C_p – собівартість річного випуску продукції, грн;
 $T_{ц}$ – тривалість циклу виготовлення продукції, днів;
 $K_{нз}$ – коефіцієнт наростання затрат.

61. Норматив оборотних коштів в запасах готової продукції обчислюється за формулою, грн:

$$H_{zn} = B_{\delta} - Z_{дн},$$

де B_{δ} – одноденного випуску продукції за виробничою собівартістю, нат. од. або грн,
 $Z_{дн}$ – норма запасу готової продукції на складі, днів.

62. Норматив оборотних коштів у витратах майбутніх періодів обчислюється за формулою, грн:

$$H_{майб.пер} = B_{поч} + B_{пл} - B_{погаш.пл},$$

де $B_{поч}$ – залишків коштів на початок періоду, грн;
 $B_{пл}$ – суми витрат, які слід буде зробити у плановому періоді, грн;

$B_{\text{погаш.пл}}$ – суми для майбутнього погашення витрат за рахунок собівартості продукції, грн..

63. Сукупний норматив власних оборотних коштів підприємства обчислюється за формулою, грн:

$$H_{\text{сукупн}} = H_{\text{вир.зал}} + H_{\text{нзв}} + H_{\text{зн}} + H_{\text{майб.пер}}$$

де $H_{\text{вир.зал}}$ – норматив виробничих залишків, грн;

$H_{\text{нзв}}$ – норматив власних оборотних коштів у незавершеному виробництві, грн;

$H_{\text{зн}}$ – норматив оборотних коштів в запасах готової продукції, грн;

$H_{\text{майб.пер}}$ – норматив оборотних коштів у витратах майбутніх періодів, грн.

64. Коефіцієнт оборотності оборотних коштів обчислюється за формулою, оборотів/рік:

$$K_{\text{об}} = \frac{PP}{S_{\text{н.о.к}}},$$

де PP – обсяг реалізованої за рік продукції, грн;

$S_{\text{н.о.к}}$ – середньорічний залишок нормованих оборотних коштів, грн.

65. Середньорічний залишок нормованих оборотних коштів обчислюється за формулою, грн:

$$S_{\text{н.о.к.}} = \frac{S_1 + S_2 + \dots + S_{12}}{12},$$

де S_1, S_2, \dots, S_{12} – середньомісячні залишки нормованих оборотних коштів, грн.

66. Середньомісячний залишок нормованих оборотних засобів обчислюється за формулою, грн:

$$S_{\text{н.о.к.міс}} = \frac{S_n + S_k}{2},$$

де S_n, S_k – залишок нормативних оборотних коштів відповідно на початок і кінець місяця, грн.

Якщо відомі суми нормованих оборотних коштів на перше число кожного місяця, то середньорічний залишок нормованих оборотних коштів обчислюється за формулою, грн:

$$S_{\text{н.о.к.}} = \frac{\frac{1}{2}S'_1 + S'_2 + \dots + \frac{1}{2}S'_{13}}{12},$$

де $S'_1, S'_2, \dots, S'_{13}$ – відповідно залишки нормованих оборотних коштів на перше число кожного місяця розрахункового періоду, включаючи перше січня наступного року, грн.

67. Коефіцієнт завантаження оборотних коштів обчислюється за формулою:

$$K_{зав} = \frac{S_{н.о.к.}}{РП},$$

де $S_{н.о.к.}$ – середньорічний залишок нормованих оборотних коштів, грн;
 $РП$ – обсяг реалізованої за рік продукції, грн.

68. Тривалість обороту оборотних коштів обчислюється за формулою, днів:

$$T_{об} = \frac{360}{K_{об}},$$

де $K_{об}$ – коефіцієнт оборотності оборотних коштів.

Виробнича програма підприємства

Вартісними показниками виробничої програми є обсяги товарної, валової, реалізованої, чистої, умовно чистої продукції, нормативної вартості обробітку, валового і внутрішньозаводського обороту, обсяг незавершеного виробництва.

69. Обсяг виробництва продукції в натуральних вимірниках встановлюють на підставі обсягу поставок, нат. од.:

$$OB = OP - Z_n + Z_k,$$

де OP – обсяг поставок, нат. од.;

Z_n, Z_k – запаси продукції на складі відповідно на початок і кінець планового року, нат. од.

70. До обсягу товарної продукції включають готову продукцію, послуги, ремонтні роботи, капітальний ремонт свого підприємства, напівфабрикати і запчастини на сторону, капітальне будівництво для непромислових господарств свого підприємства, роботи, пов'язані з освоєнням нової техніки, тару, що не входить в гуртову ціну виробу. Обсяг товарної продукції обчислюється за формулою, грн:

$$ТП = \sum_{i=1}^n N_i \cdot Ц_i + P,$$

де N_i – випуск продукції i -го виду, нат. од.;

$Ц_i$ – гуртова ціна підприємства одиниці виробу i -го виду, грн;

P – вартість робіт і послуг на сторону, грн;

n – кількість видів продукції, що виготовляються на підприємстві.

71. Валова продукція обчислюється за формулою, грн:

$$ВП = ТП - (НЗВ_n - НЗВ_k) - (I_n - I_k),$$

де $ТП$ – товарна продукція, грн;

$HЗВ_n, HЗВ_k$ – вартість залишків незавершеного виробництва відповідно на початок і кінець планового періоду, грн;

I_n, I_k – вартість інструменту для власних потреб відповідно на початок і кінець планового періоду, грн.

72. Валовий оборот підприємства – це обсяг валової продукції незалежно від того, де вона буде використана: чи в межах підприємства, чи поза ним.

73. Внутрішньо заводський оборот – це та кількість продукції підприємства, яка використовується всередині нього для подальшої переробки.

74. Валова продукція обчислюється за формулою, грн:

$$ВП = ВО - ВЗО,$$

де $ВО$ – валовий оборот підприємства, грн;

$ВЗО$ – внутрішньозаводський оборот, грн.

75. Обсяг реалізованої продукції обчислюється за формулою, грн:

$$РП = ТП + (Г_n - Г_k) + (B_{nn} - B_{nk}),$$

де $ТП$ – товарна продукція, грн;

$Г_n, Г_k$ – залишки готової нереалізованої продукції відповідно на початок і кінець планового року, грн;

B_{nn}, B_{nk} – залишки продукції відвантаженої, за яку термін оплати не настав, і продукції на відповідальному зберіганні у покупців, відповідно, на початок і кінець планового року, грн.

76. Обсяг реалізованої продукції з урахуванням виконання плану поставок обчислюється за формулою, грн:

$$РП_n = РП - \sum_{i=1}^n N_i \cdot Ц_i,$$

де $РП$ – обсяг реалізованої продукції, грн;

$\sum_{i=1}^n N_i \cdot \ddot{O}_i$ – вартість недопоставленої продукції, грн.

77. Обсяг чистої продукції підприємства обчислюється за формулою, грн:

$$ЧП = ТП - (M + A),$$

де $ТП$ – товарна продукція, грн;

M – матеріальні витрати на виробництво продукції, грн;

A – сума амортизаційних відрахувань за відповідний період, грн.

78. Чиста продукція підприємства може бути також обчислена як сума основної і додаткової заробітної плати працівників підприємства і прибутку.

79. Умовно-чиста продукція підприємства обчислюється за формулою, грн:

$$УЧП = ЧП + А$$

де $ЧП$ – чиста продукція підприємства, грн;

A – сума амортизаційних відрахувань за відповідний період, грн.

80. Нормативна вартість обробітку обчислюється за формулою, грн:

$$HBO = \sum_{i=1}^n HBO_i \cdot N_i, \text{ або}$$

$$HBO_i = Z'_{\text{в.р.і}} + Ц_{\text{в.і}} + Z_{\text{в.і}} + П_i$$

де HBO_i – показника нормативної вартості обробітку одного виробу i -го виду, грн;

N_i – кількості виготовлених виробів i -го виду, нат од.;

$Z'_{\text{в.р.і}}$ – заробітна плата виробничих робітників (основна і додаткова з відрахуваннями на соціальні заходи) на одиницю виробу i -го виду, грн;

$Ц_{\text{в.і}}$ – цехові витрати на одиницю виробу i -го виду, грн;

$Z_{\text{в.і}}$ – загальнозаводські витрати на одиницю виробу i -го виду, грн;

$П_i$ – прибуток, що припадає на одиницю виробу i -го виду, грн.

81. Величина незавершеного виробництва у вартісному виразі визначається, грн:

$$НЗВ = \frac{N \cdot C \cdot T_{\text{ц}} \cdot K_{\text{н.з}}}{D}, \text{ ,}$$

де N – кількість виробів, нат. од.;

C – собівартість одного виробу, грн.;

$T_{\text{ц}}$ – тривалість циклу виготовлення одного виробу, робочих днів;

$K_{\text{н.з}}$ – коефіцієнт наростання затрат при виготовленні виробу;

D – кількість робочих днів в розрахунковому періоді.

82. Коефіцієнт наростання затрат при виготовленні виробу обчислюється за формулою:

$$K_{\text{н.з}} = \frac{M + 0,5C'}{C}, \text{ або } K_{\text{н.з}} = \frac{C_0 + 0,5C_0}{C_0 + C_0},$$

де M – сума матеріальних витрат на виробництво одного виробу, грн;

C' – собівартість одиниці виробу без матеріальних витрат, грн;

C_0 – одноразові витрати на початку циклу виготовлення продукції, грн;

C_n – поточні витрати на виготовлення продукції, грн.

Виробничі інвестиції підприємства

Показники оцінки економічної ефективності виробничих інвестицій з врахуванням таких принципів: повернення інвестиційних коштів має оцінюватись на основі величини грошового потоку, приведення до теперішньої вартості як суми інвестицій, так і грошового потоку; для оцінки різних інвестиційних проектів слід використовувати диференційовану дисконтну

ставку (ставка відсотка), причому вона повинна змінюватись залежно від мети цієї оцінки.

83. Чиста дисконтована (теперішня) вартість обчислюється за формулою, грн:

$$ЧДВ = -K + ГП_1/(1+R) + ГП_2/(1+R)^2 + ГП_3/(1+R)^3 + \dots + ГП_T/(1+R)^T,$$

де K – загальна сума виробничих інвестицій (капіталовкладень), грн;

$ГП_1, ГП_2, \dots, ГП_T$ – очікувані грошові потоки у кожному із років періоду реалізації проекту, грн.;

T – термін окупності капіталовкладень.

84. Грошовий потік – сума чистого доходу підприємства та амортизаційних відрахувань.

85. Ставка дисконту – відсоткова ставка, що характеризує норму прибутку, на який щорічно розраховує інвестор.

86. Індекс дохідності інвестицій обчислюється за формулою:

$$I_0 = ГП/K,$$

де K – загальна сума виробничих інвестицій (капіталовкладень), грн;

$ГП$ – очікуваний грошовий потік, грн.;

T – термін окупності капіталовкладень.

87. Внутрішня норма рентабельності інвестицій – така дисконтна ставка, за якої суми початкових інвестицій і теперішньої вартості грошових потоків є однаковими, тобто $ЧДВ = 0$. Розрахунковий показник ВНР має бути не нижчим за граничну ставку, прийнятну для підприємства.

88. Період окупності інвестицій обчислюється за формулою, років:

$$T_{ок} = K/ГП_{сер. річн.}$$

де K – загальна сума виробничих інвестицій (капіталовкладень), грн;

$ГП_{сер.річн.}$ – середньорічна величина грошового потоку за певний період, грн.

Оплата праці

Погодинна форма передбачає оплату праці залежно від відпрацьованого часу та рівня кваліфікації робітника. Вона застосовується тоді, коли недоцільно нормувати роботи або вони загалом не піддаються нормуванню.

89. Заробіток при прямій погодинній системі обчислюється за формулою, грн:

$$З_{н.лог} = \Phi_{міс} \cdot C_2,$$

де $\Phi_{міс}$ – фактично відпрацьований за місяць час, год/міс;

C_2 – годинна тарифна ставка за розрядом робітника, грн.

90. Заробіток при погодинно-преміальній системі обчислюється за формулою, грн:

$$Z_{n.прем} = Z_{тар} + Д,$$

де $Z_{тар}$ – сума заробітку, нарахованого за прямою погодинною системою оплати праці, грн;

$Д$ – сума преміальних доплат за досягнення певних якісних або кількісних показників, грн.

91. Сума доплат при погодинно-преміальній системі обчислюється за формулою, грн:

$$Д = \frac{Z_{тар} \cdot \%_{доплат}}{100},$$

де $Z_{тар}$ – сума заробітку, нарахованого за прямою погодинною системою оплати праці, грн;

$\%_{доплат}$ – коефіцієнт доплат за досягнення певних якісних або кількісних показників, %.

Система посадових окладів є різновидом погодинно-преміальної системи. За цією системою оплачується праця працівників, робота яких має стабільний характер.

Відрядна форма передбачає залежність суми заробітку від кількості виготовлених виробів або обсягу виконаних робіт за певний проміжок часу. Основними умовами застосування відрядної форми оплати праці є наявність кількісних показників роботи, що безпосередньо залежать від конкретного працівника і піддаються точному обліку, а також необхідність стимулювання зростання обсягу випуску продукції.

92. Заробіток при прямій відрядній системі обчислюється за формулою, грн:

$$Z_{n.сiор} = \sum_{i=1}^n P_i \cdot N_{\phi i},$$

де P_i – відрядний розцінок за виготовлення одного виробу i -го виду, грн/шт.;

$N_{\phi i}$ – фактична кількість виробів i -го виду, виготовлених робітником за певний час (найчастіше місяць), шт.;

n – кількість видів виробів.

93. Відрядний розцінок за виготовлення одного виробу обчислюється за формулою, грн:

$$P_i = T_{umi} \cdot C_z,$$

де T_{umi} – час на виготовлення одного виробу i -го виду, год.;

C_z – годинна тарифна ставка за розрядом робітника, грн.

94. Заробіток при відрядно–преміальній системі обчислюється за формулою, грн:

$$З_{в.прем} = З_{тар.в} + Д,$$

де $З_{тар.в}$ – тарифний заробіток робітника при прямій відрядній системі оплати праці, грн;

$Д$ – сума преміальних доплат, грн.

95. Сума преміальних доплат при відрядно–преміальній системі обчислюється за формулою, грн:

$$Д = З_{тар.в} \cdot \frac{П_1 + П_2 + П_{nn}}{100},$$

де $З_{тар.в}$ – тарифний заробіток робітника при прямій відрядній системі оплати праці, грн;

$П_1$ – відсоток доплат за виконання плану, %;

$П_2$ – відсоток доплат за кожен процент перевиконання плану, %;

$П_{nn}$ – відсоток перевиконання плану, %.

96. Відсоток перевиконання плану обчислюється за формулою, %:

$$П_{nn} = \frac{N_{\phi} - N_{пл}}{N_{пл}} \cdot 100,$$

де N_{ϕ} , $N_{пл}$ – відповідно фактичний і запланований обсяг випуску продукції за місяць, шт./міс.

97. Заробіток при відрядно-прогресивній системі обчислюється за формулою, грн:

$$З_{в.прогр} = N_{в.б} \cdot P_{зв} + (N_{\phi} - N_{в.б}) \cdot P_{підв},$$

де $N_{в.б}$ – вихідна база для нарахування доплат (встановлюється на рівні 110-115% $N_{пл}$), шт./міс;

$P_{зв}$ – звичайний розцінок за один виріб, грн/шт.;

N_{ϕ} – фактичний обсяг випуску продукції за місяць, шт./міс;

$P_{підв}$ – підвищений розцінок за один виріб, грн/шт.

98. Підвищений розцінок за один виріб обчислюється за формулою, грн/шт.:

$$P_{підв} = P_{зв} \cdot \left(1 + \frac{\% \text{зростання розцінки}}{100} \right),$$

де $P_{зв}$ – звичайний розцінок за один виріб, грн/шт.;

$\% \text{зростання розцінки}$ – відсоток доплат за один виріб, %.

99. Заробіток підсобника обчислюється за формулою, грн:

$$З_{н.в.підс} = N_{\phi.і} \cdot P_{н.в.і}$$

де $N_{\phi,i}$ – фактично виготовлена кількість продукції i -м основним робітником за зміну, шт./зміну;
 $P_{н.в.i}$ – непрямий відрядний розцінок при обслуговуванні i -го основного робітника, грн/шт.

100. Непрямий відрядний розцінок при обслуговуванні i -го основного робітника обчислюється за формулою, грн/шт.:

$$P_{н.в.i} = \frac{C_{зм}}{n \cdot N_{пл.i}},$$

де $C_{зм}$ – змінна тарифна ставка підсобника, грн/зміну;
 n – кількість основних робітників, що обслуговуються одним підсобником, чол.;
 $N_{пл.i}$ – плановий випуск продукції i -м основним робітником, шт./зміну.

101. Заробіток допоміжного робітника обчислюється за формулою, грн:

$$З_{нв.доп} = T_{\phi} - C_z - K_{в.н}$$

де T_{ϕ} – фактично відпрацьований допоміжним робітником час, год/міс;
 C_z – годинна тарифна ставка допоміжного робітника, грн/год;
 $K_{в.н}$ – середній коефіцієнт виконання норм на дільниці, яку обслуговує допоміжний робітник.

Колективна система оплати праці (бригадна) використовується в тих випадках, коли характер обладнання чи специфіка технології потребують певних зусиль групи працівників різної кваліфікації.

При використанні цієї системи спочатку розраховується заробіток усієї бригади ($З_{\phi p}$) як і при прямій відрядній системі, використовуючи бригадний розцінок.

102. Загальна кількість годино-коефіцієнтів, відпрацьованих бригадою, обчислюється за формулою:

$$\Gamma - K_{\phi p} = \sum_{i=1}^m T_{\phi i} \cdot K_i,$$

де $\Gamma - K_{\phi p}$ – загальна кількість годино-коефіцієнтів, відпрацьованих бригадою;
 $T_{\phi i}$ – фактична кількість годин, відпрацьована i -м робітником, год/міс;
 K_i – тарифний коефіцієнт за розрядом i -го робітника;
 m – кількість членів бригади, чол.

103. Сума бригадного заробітку, що припадає на один годино-коефіцієнт обчислюється за формулою, грн:

$$З_{1z-\kappa} = \frac{З_{\phi p}}{\Gamma - K_{\phi p}},$$

де $З_{\phi p}$ – сума бригадного заробітку, грн;

$G \cdot K_{\text{бp}}$ – загальна кількість годино-коефіцієнтів, відпрацьованих бригадою.

104. Заробіток i -го робітника (члена бригади) обчислюється за формулою, грн:

$$Z_i = T_{\phi,i} - K_i - Z_{1\text{г-к}}$$

де $T_{\phi,i}$ – фактична кількість годин, відпрацьована i -м робітником, год/міс;

K_i – тарифний коефіцієнт за розрядом i -го робітника;

$Z_{1\text{г-к}}$ – сума бригадного заробітку, що припадає на один годино-коефіцієнт, грн.

105. Заробіток бригади у випадку стопроцентного виконання норм виробітку обчислюється за формулою, грн:

$$Z_{\text{бр.100\%}} = T_{\phi,i} \cdot C_{zi}$$

де $T_{\phi,i}$ – фактична кількість годин, відпрацьована i -м робітником, год/міс;

C_{zi} – годинна тарифна ставка i -го робітника, грн/год.

106. Заробітна плата i -го робітника обчислюється за формулою, грн:

$$Z_i = T_{\phi,i} \cdot C_{zi} \cdot K_{\text{вн}}$$

де $T_{\phi,i}$ – фактична кількість годин, відпрацьована i -м робітником, год/міс;

C_{zi} – годинна тарифна ставка i -го робітника, грн./год;

$K_{\text{вн}}$ – коефіцієнт виконання норм.

Акордна система оплати праці передбачає встановлення розцінку працівникові або групі працівників не за окремі вироби чи операції, а за весь обсяг робіт із визначенням кінцевого строку його виконання. Ця система заохочує до скорочення строків виконання робіт і тому використовується при ремонтних роботах, ліквідації наслідків аварій тощо.

За умов становлення ринкових відносин на багатьох підприємствах набула поширення **безтарифна система оплати праці**.

107. Кількість балів, зароблена кожним i -м працівником (або групою працівників одного рівня), при безтарифній системі обчислюється за формулою:

$$B_i = K - T_{\phi} - KTV,$$

де K – кваліфікаційний рівень працівника;

T_{ϕ} – відпрацьована кількість людино-днів працівниками одного рівня або кількість днів, відпрацьована одним робітником;

KTV – коефіцієнт трудової участі.

108. Загальна сума балів, зароблена всіма працівниками підприємства або підрозділу обчислюється за формулою:

$$B_{\text{сум}} = \sum_{i=1}^m B_i,$$

де m – кількість груп однакових кваліфікаційних рівнів або чисельність працівників;
 B_i – кількість балів, зароблена кожним i -м працівником (або групою працівників одного рівня).

109. Частка (доля) фонду оплати праці, що припадає на один бал обчислюється за формулою:

$$d = \frac{\Phi ОП}{B_{\text{сум}}},$$

де $\Phi ОП$ – фонд оплати праці, грн;

$B_{\text{сум}}$ – загальна сума балів, зароблена всіма працівниками підприємства або підрозділу.

111. Заробітна плата i -го працівника обчислюється за формулою:

$$Z_i = d \cdot B_i,$$

де d – заробітна плата i -го працівника, грн;

B_i – кількість балів, зароблена кожним i -м працівником (або групою працівників одного рівня).

Контрактна система оплати праці ґрунтується на укладанні договору між роботодавцем і виконавцем, в якому обумовлюються режим та умови праці, права і обов'язки сторін, рівень оплати праці та ін.

Система участі у прибутках передбачає розподілення певної частини прибутку підприємства між його працівниками. Таке розподілення може проводитись у формі грошових виплат або поширення акцій між працівниками підприємства. Впровадження такої системи зумовлене тим, що існуючі системи оплати праці не викликають у працівників реальної заінтересованості у значних загальних результатах роботи підприємства.

110. Фонд тарифної заробітної плати погодинників обчислюється за формулою, грн:

$$\Phi_{\text{м.поз}} = \sum_{i=1}^3 Ч_i \cdot \Phi_{\text{ді}} \cdot C_{1i} \cdot K_{\text{сер.і}},$$

де $Ч_i$ – чисельність погодинників, які працюють в i -х умовах праці (нормальних, шкідливих, особливо шкідливих), чол.;

$\Phi_{\text{ді}}$ – дійсний фонд часу роботи одного погодинника за i -х умов праці, нормо-год./рік;

C_{1i} – годинна тарифна ставка погодинника першого розряду за i -х умов праці, грн/год;

$K_{\text{сер.і}}$ – середній тарифний коефіцієнт погодинників за i -х умов праці.

111. Середній тарифний коефіцієнт погодинників за i -х умов праці обчислюється за формулою:

$$K_{\text{сеп.і}} = \frac{\sum_{j=1}^6 Q_j \cdot K_j}{\sum_{j=1}^6 Q_j},$$

де Q_j – чисельність погодинників j -го розряду, чол.;
 K_j – тарифний коефіцієнт j -го розряду.

112. Фонд тарифної заробітної плати відрядників обчислюється за формулою, грн:

$$\Phi_{\text{т.відр.і}} = \sum_{i=1}^3 T_i \cdot C_{1i} \cdot K_{\text{сеп.і}}$$

де T_i – сумарна трудомісткість робіт за i -х умов праці, нормо-год./рік;
 C_{1i} – годинна тарифна ставка відрядника першого розряду за i -х умов праці, грн/год;
 $K_{\text{сеп.і}}$ – середній тарифний коефіцієнт відрядників за i -х умов праці.

113. Середній тарифний коефіцієнт відрядників за i -х умов праці обчислюється за формулою:

$$\hat{E}'_{\text{відр.і}} = \frac{\sum_{j=1}^6 T_j \cdot \hat{E}_j}{\sum_{j=1}^6 T_j}$$

де T_j – трудомісткість робіт по j -му розряду, нормо-год;
 K_j – тарифний коефіцієнт j -го розряду.

Просумувавши фонди тарифної заробітної плати погодинників і відрядників і доплати за преміальними системами, одержують **фонд основної заробітної плати**. Додавши до цього фонду інші види доплат, одержують годинний, денний, місячний і річний фонди оплати праці.

ФІНАНСОВИЙ АНАЛІЗ

Показники майнового стану

1. **Коефіцієнт реальної вартості майна** обчислюється за формулою:

$$K_{в.м} = \frac{\text{Залишкова вартість основних засобів} + \text{Запаси}}{\text{Активи}} = \frac{\text{Ф. №1, р.1010} + \text{р.1100}}{\text{Ф.№1, р.1300}}$$

2. **Частка основних засобів в активах** обчислюється за формулою:

$$K_{о.з. акт.} = \frac{\text{Основні засоби}}{\text{Активи}} = \frac{\text{Ф. №1, р. 1010}}{\text{Ф. №1, р. 1300}}$$

3. **Частка оборотних виробничих засобів в активах** обчислюється за формулою:

$$K_{об. в. з. акт.} = \frac{\text{Запаси}}{\text{Активи}} = \frac{\text{Ф. №1, р. 1100}}{\text{Ф. №1, р. 1300}}$$

4. **Частка довгострокових фінансових інвестицій в активах** обчислюється за формулою:

$$K_{д.ф. ін.} = \frac{\text{довгострокові фінансові інвестиції}}{\text{активи}} = \frac{\text{Ф. №1, р. 1195}}{\text{Ф. №1, р. 1095}}$$

5. **Коефіцієнт мобільності активів** обчислюється за формулою:

$$K_{моб. акт.} = \frac{\text{мобільні активи}}{\text{немобільні активи}} = \frac{\text{Ф. №1, р. 1195}}{\text{Ф. №1, р. 1095}}$$

6. **Коефіцієнт зносу основних засобів** обчислюється за формулою:

$$K_{зн. о. з.} = \frac{\text{зносу основних засобів}}{\text{первісна вартість основних засобів}} = \frac{\text{Ф. №1, р. 1195}}{\text{Ф. №1, р. 1095}}$$

7. **Коефіцієнт надходження основних засобів** обчислюється за формулою:

$$K_{надх. о. з.} = \frac{\text{вартість основних засобів, що надійшли за період}}{\text{первісна вартість основних засобів на кінець періоду}} = \frac{\text{Ф. № 5 гр. 4, р. 260}}{\text{Ф. № 1, р. 031}}$$

8. **Коефіцієнт вибуття основних засобів** обчислюється за формулою:

$$K_{виб. о. з.} = \frac{\text{вартість основних засобів, що вибули за період}}{\text{первісна вартість основних засобів на початок періоду}} = \frac{\text{Ф. № 5 гр. 8, р. 260}}{\text{Ф. № 1, р. 031}}$$

1. Коефіцієнт оновлення основних засобів обчислюється за формулою:

$$K_{\text{он. о. з.}} = \frac{\text{збільшення за період первісної вартості основних засобів}}{\text{первісна вартість основних засобів}} = \frac{\text{Ф. №1, збільшення за р. 1011}}{\text{Ф. №1, р. 1011}}$$

10. Коефіцієнт забезпечення оборотних фондів власними джерелами фінансування обчислюється за формулою:

$$K_{\text{заб. ВОК}} = \frac{\text{Власні оборотні кошти}}{\text{Оборотні активи}} = \frac{\text{Ф. №1 р. 1195} - \text{Ф. №1 р. 1695.}}{\text{Ф. №1 р. 1195}}$$

11. Коефіцієнт забезпечення запасів власними оборотними коштами обчислюється за формулою:

$$K_{\text{заб. з. ВОК}} = \frac{\text{власні оборотні кошти}}{\text{запаси}} = \frac{\text{Ф. №1 р. 1195} - \text{Ф. №1 р. 1695.}}{\text{Ф. №1 р. 1100}}$$

12. Коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів обчислюється за формулою:

$$K_{\text{ман. ВОК}} = \frac{\text{власні оборотні кошти}}{\text{власний капітал}} = \frac{\text{Ф. №1 р. 1195} - \text{Ф. №1 р. 1695.}}{\text{Ф. №1 р. 1495}}$$

Показники фінансової стійкості

13 Коефіцієнт незалежності (автономії, концентрації власного капіталу) обчислюється за формулою:

$$K_{\text{нез.}} = \frac{\text{власний капітал}}{\text{валюта балансу}} = \frac{\text{Ф. №1, р. 1495}}{\text{Ф. №1, р. 1900}}$$

14. Коефіцієнт фінансової залежності обчислюється за формулою:

$$K_{\text{фін. зал.}} = \frac{\text{валюта балансу}}{\text{власний капітал}} = \frac{\text{Ф. №1 р. 1900}}{\text{Ф. №1 р. 1495}}$$

15. Коефіцієнт фінансової стійкості обчислюється за формулою:

$$K_{\text{фін. ст.}} = \frac{\text{Власний капітал + Довгострокові зобов'язання і забезпечення}}{\text{валюта балансу}} = \frac{\text{Ф. №1 р. 1495} + \text{р. 1595}}{\text{Ф. №1 р. 1900}}$$

16. Коефіцієнт фінансового ризику обчислюється за формулою:

$$K_{\text{фін. риз.}} = \frac{\text{позиковий капітал}}{\text{власний капітал}} = \frac{\text{Ф. №1 р. 1595} + \text{р. 1695}}{\text{Ф. №1 р. 1900}}$$

17. Коефіцієнт власних інвестицій обчислюється за формулою:

$$K_{\text{вл. ін.}} = \frac{\text{власний капітал}}{\text{необоротні активи}} = \frac{\text{Ф. №1, р. 380}}{\text{Ф. №1, р. 080}}$$

Показники ліквідності

18. **Показник наявності власних оборотних коштів** обчислюється за формулою:

$$BOK = \text{оборотні активи} - \text{поточні зобов'язання} = \\ = \Phi. \text{ №1 р. 1195} - \Phi. \text{ №1 р. 1695.}$$

19. **Коефіцієнт відношення чистого робочого капіталу до загальних активів** обчислюється за формулою:

$$K_{\text{відн. BOK до акт}} = \frac{\text{власні оборотні кошти}}{\text{валюта балансу}} = \frac{\Phi. \text{ №1 р. 260} + 270 - \text{р. 620}}{\Phi. \text{ №1 р. 280}}.$$

20. **Коефіцієнт загальної (поточної) ліквідності, коефіцієнт покриття** обчислюється за формулою:

$$K_{\text{заг. лік}} = \frac{\text{оборотні активи}}{\text{Поточні зобов'язання і забезпечення}} = \frac{\Phi. \text{ №1 р. 1195}}{\Phi. \text{ №1 р. 1695}}.$$

21. **Коефіцієнт швидкої ліквідності** обчислюється за формулою:

$$K_{\text{шв. лік}} = \frac{\begin{array}{l} \text{грошові кошти, короткострокові} \\ \text{фінансові вкладення, дебіторська} \\ \text{заборгованість} \end{array}}{\text{Поточні зобов'язання і забезпечення}} = \frac{\begin{array}{l} \Phi. \text{ №1 р. 1130} + \dots + \\ 1165 \end{array}}{\Phi. \text{ №1 р. 1695}}.$$

22. **Коефіцієнт абсолютної ліквідності** обчислюється за формулою:

$$K_{\text{абс. лік}} = \frac{\begin{array}{l} \text{Гроші та їх еквіваленти,} \\ \text{поточні фінансові інвестиції} \end{array}}{\text{Поточні зобов'язання і забезпечення}} = \frac{\begin{array}{l} \Phi. \text{ №1 р. 1160} + 1165 \end{array}}{\Phi. \text{ №1 р. 1695}}.$$

23. **Коефіцієнт захищеного періоду** обчислюється за формулою:

$$K_{\text{зах. пер.}} = \frac{\text{Оборотні активи}}{\text{Середньоденні операційні витрати}} = \frac{\Phi. \text{ №1 р. 1195}}{\Phi. \text{ №2 р. 2250/Т}}.$$

24. **Коефіцієнт загальної платоспроможності** обчислюється за формулою:

$$K_{\text{заг. пл.}} = \frac{\text{активи}}{\text{зобов'язання}} = \frac{\Phi. \text{ №1 р. 1300}}{\Phi. \text{ № р. 1595} + \text{р. 1695} + 1700}.$$

Показники прибутковості та рентабельності

25. **Рентабельність реалізованої продукції за чистим прибутком (маржа прибутку)** обчислюється за формулою:

$$RQ = \frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Чистий дохід від реалізації продукції}} = \frac{\text{Ф. №2, р. 2350}}{\text{Ф. №2, р. 2000}}$$

26. Рентабельність активів за чистим прибутком обчислюється за формулою:

$$ROA = \frac{\text{чистий прибуток}}{\text{Валюта балансу}} = \frac{\text{Ф. №2, р. 2350}}{\text{Ф. №1, р. 1300}}$$

27. Рентабельність активів за виручкою від реалізації (коефіцієнт оборотності балансу) обчислюється за формулою:

$$K_{об. б.} = \frac{\text{виручка від реалізації за рік}}{\text{валюта балансу}} = \frac{\text{Ф. №2, р. 010}}{\text{Ф. №1, р. 640}}$$

28. Рентабельність виробничих фондів обчислюється за формулою:

$$R_{в. ф.} = \frac{\text{чистий прибуток}}{\text{виробничі фонди}} = \frac{\text{Ф. №2, р. 2350}}{\text{Ф. №1, р. 1010 + р. 1100}}$$

29. Рентабельність власного капіталу обчислюється за формулою:

$$ROE = \frac{\text{чистий прибуток}}{\text{власний капітал}} = \frac{\text{Ф. №2, р. 2350}}{\text{Ф. №1, р. 1495}}$$

30. Коефіцієнт реінвестування обчислюється за формулою:

$$K_{реінв.} = \frac{\text{Реінвестований прибуток}}{\text{Чистий прибуток}} = \frac{\text{Ф. №1. збільшення за (р. 1415 + р. 1420)}}{\text{Ф. №2 р. 2350}}$$

31. Коефіцієнт економічного зростання обчислюється за формулою:

$$K_{ек. зр.} = \frac{\text{Реінвестований прибуток}}{\text{Власний капітал}} = \frac{\text{Ф. №1. збільшення за (р. 1415 + р. 1420)}}{\text{Ф. №1 р. 1495}}$$

32. Обіговість активів, коефіцієнт трансформації обчислюється за формулою:

$$K_{тр. акт.} = \frac{\text{чистий дохід (виручка) від реалізації}}{\text{активи}} = \frac{\text{Ф. №2, р. 035}}{\text{Ф. №1, р. 280}}$$

Показники ділової активності

33. Коефіцієнт обертання дебіторської заборгованості обчислюється за формулою:

$$K_{об. деб. заб.} = \frac{\text{чистий дохід (виручка) від реалізації}}{\text{дебіторська заборгованість}} = \frac{\text{Ф. №2, р. 2000}}{\text{Ф. №1, р. 1040 + р. 1120 + р. 1125 + 1130 + ... + 1146 + р. 1155}}$$

34. Період погашення дебіторської заборгованості обчислюється за формулою:

$$P_{\text{пог. деб. заб.}} = \frac{\text{період (360 днів)}}{\text{коефіцієнт обертання дебіторської заборгованості}} = \frac{360 \times (\text{Ф. №1, р. 1040} + \text{р. 1120} + \text{р. 1125} + \text{1130} + \dots + \text{1146} + \text{р. 1155})}{\text{Ф. № 2, р. 2000}}$$

35. Коефіцієнт обертання кредиторської заборгованості обчислюється за формулою:

$$K_{\text{об. кред. заб.}} = \frac{\text{собівартість}}{\text{кредиторська заборгованість}} = \frac{\text{Ф. № 2, р. 2050}}{\text{Ф. № 1, р. 1595} + \text{р. 1695} + \text{р. 1700}}$$

36. Період погашення кредиторської заборгованості обчислюється за формулою:

$$P_{\text{пог. кред. заб.}} = \frac{\text{період (360 днів)}}{\text{коефіцієнт обертання кредиторської заборгованості}} = \frac{360 \times (\text{Ф. № 1, р. 1595} + \text{р. 1695} + \text{р. 1700})}{\text{Ф. № 2, р. 2050}}$$

37. Частка сумнівної дебіторської заборгованості обчислюється за формулою:

$$K_{\text{сумн. деб. заб.}} = \frac{\text{резерв сумнівних боргів}}{\text{дебіторська заборгованість}} = \frac{\text{Ф. № 1, р. 162}}{\text{Ф. № 1, р. 050} + \text{р. 150} + \dots + \text{р. 210} + \text{р. 270}}$$

38. Коефіцієнт оборотності оборотних активів обчислюється за формулою:

$$K_{\text{об. обор. акт.}} = \frac{\text{чистий дохід (виручка) від реалізації}}{\text{оборотні активи}} = \frac{\text{Ф. № 2, р. 2000}}{\text{Ф. № 1, р. 1195}}$$

39. Період обороту оборотних активів обчислюється за формулою:

$$P_{\text{об. обор. акт.}} = \frac{\text{період (360 днів)}}{\text{коефіцієнт оборотності оборотних активів}} = \frac{360 * \text{Ф. № 1, р. 1195}}{\text{Ф. № 2, р. 2000}}$$

40. Коефіцієнт закріплення оборотних активів обчислюється за формулою:

$$K_{\text{зак. обор. акт.}} = \frac{\text{оборотні активи}}{\text{чистий дохід (виручка) від реалізації}} = \frac{\text{Ф. № 1, р. 1195}}{\text{Ф. № 2, р. 2000}}$$

41. Коефіцієнт вивільнення активів з обороту обчислюється за формулою:

$$K_{\text{вив. акт. з обор.}} = \frac{\text{чистий дохід (виручка) від реалізації} \cdot (K_{\text{зак. обор. акт. баз.}} - K_{\text{зак. обор. акт. зв.}})}{\text{оборотні активи}}, \text{ або}$$

$$K_{\text{вив. акт. з обор.}} = \frac{\Phi. \text{ №2, р. 2000} \times (K_{\text{з.о.а.баз.}} - K_{\text{з.о.а.зв.}})}{\Phi. \text{ № 1, р. 1195}},$$

де $K_{\text{зак. обор. акт. баз.}}$ – коефіцієнт закріплення оборотних активів у базисному періоді;

$K_{\text{зак. обор. акт. зв.}}$ – коефіцієнт закріплення оборотних активів у звітному періоді.

42. Коефіцієнт оборотності основних засобів (фондовіддача за ринкових умов) обчислюється за формулою:

$$K_{\text{об.о.з.}} = \frac{\text{чистий дохід від реалізації}}{\text{основні засоби}} = \frac{\Phi. \text{ №2, р. 2000}}{\Phi. \text{ №1, р. 1010}}.$$

43. Коефіцієнт оборотності запасів обчислюється за формулою:

$$K_{\text{об. зап.}} = \frac{\text{собівартість}}{\text{запаси}} = \frac{\Phi. \text{ №2, р. 2050}}{\Phi. \text{ №1, р. 1100}}.$$

44. Період (термін) зберігання запасів обчислюється за формулою:

$$П_{\text{зб. зап.}} = \frac{\text{період (360 днів)}}{\text{коефіцієнт оборотності запасів}} = \frac{360 \times \Phi. \text{ №1, р. 1100}}{\Phi. \text{ №2, р. 2050}}.$$

45. Період операційного циклу обчислюється за формулою:

$$П_{\text{оп. ц.}} = \text{період зберігання запасів} + \\ + \text{період погашення дебіторської заборгованості}.$$

46. Період фінансового циклу обчислюється за формулою:

$$П_{\text{фін. ц.}} = \text{період операційного циклу} - \\ - \text{період погашення кредиторської заборгованості}.$$

Показники позицій підприємства на ринку цінних паперів

47. Прибуток на акцію обчислюється за формулою:

$$Пр_{\text{акц.}} = \frac{\text{чистий прибуток} - \\ - \text{дивіденди за акціями}}{\text{загальна кількість звичайних акцій}} = \frac{\Phi. \text{ № 2, р. 220} - \text{р. 340}}{\Phi. \text{ № 2, р. 300}}.$$

48. Цінність акції обчислюється за формулою: ст. 396

$$Ц_{\text{акц.}} = \frac{\text{ринкова ціна акції}}{\text{дохід на акцію}} = \frac{\text{дані ринку цінних паперів}}{\Phi. \text{ № 2, р. 320}}.$$

49. Дивідендна дохідність акції обчислюється за формулою: ст. 396

$$Д_{\text{див. акц.}} = \frac{\text{дивіденди на 1 акцію}}{\text{ринкова ціна акції}} = \frac{\Phi. \text{ №2, р. 340}}{\text{дані ринку цінних паперів}}.$$

50. Дивідендний вихід обчислюється за формулою: ст. 396

$$\text{Див. вихід} = \frac{\text{дивіденди на 1 акцію}}{\text{дохід на акцію}} = \frac{\text{Ф. № 2, р. 340}}{\text{Ф. № 2, р. 320}} .$$

51. Коефіцієнт котирування акції обчислюється за формулою:

$$K_{\text{кот. акц.}} = \frac{\text{ринкова ціна акції}}{\text{номінальна ціна акції}} = \frac{\text{дані ринку цінних паперів}}{\text{дані структури статутного капіталу}} .$$

ЦІНИ ТА ЦІНОУТВОРЕННЯ

1. Склад ціни та формування її елементів:

$$Ц_p = C + П + А + ПДВ + H_n + H_m,$$

де $Ц_p$ – роздрібна ціна, грн;

C – собівартість, грн;

$П$ – прибуток, грн;

A – акцизний збір, грн;

$ПДВ$ – податок на додану вартість, грн;

H_n – націнка посередника, грн;

H_m – торговельна надбавка, грн.

2. Прибуток в ціні обчислюється за формулою:

$$П_в = \frac{П_ч}{100 - C_n} \cdot 100,$$

де $П_ч$ – валовий прибуток, грн;

$П_ч$ – очікуваний чистий прибуток, грн;

C_n – ставка податку на прибуток, %.

3. Розрахункові і граничні нормативи рентабельності застосовуються як інструмент визначення прибутку, який зараховується в ціну конкретного виробу:

$$П = \frac{C \cdot P_n}{100},$$

де C – собівартість, грн;

$П$ – прибуток, грн;

P_n – норматив рентабельності, %.

4. Ціну підприємства можна визначити, не обчислюючи окремо величину прибутку в ціні. З цією метою скористаємося формулою:

$$Ц_{np} = C \cdot \left(1 + \frac{P_n}{100} \right),$$

де $Ц_{np}$ – ціна підприємства, грн;

C – собівартість, грн;

P_n – норматив рентабельності, %.

5. Величина акцизного збору в ціні обчислюється за формулою:

$$A = \frac{(C + P + A) \cdot A_c}{100},$$

де A – акцизний збір, грн;
 C – собівартість, грн;
 P – прибуток, грн;
 A_c – ставка акцизного збору, %.

6. Ціна з акцизним збором обчислюється за формулою:

$$Ц_A = \frac{(C + P)}{100 - A_c} \cdot 100,$$

де $Ц_A$ – ціна з акцизним збором, грн;
 C – собівартість, грн;
 P – прибуток, грн;
 A_c – ставка акцизного збору, %.

7. Акцизний збір обчислюється за формулою:

$$A = Ц_A - (C + P), \text{ або } A = \frac{Ц_A \cdot A_c}{100},$$

де $Ц_A$ – ціна з акцизним збором, грн;
 C – собівартість, грн;
 P – прибуток, грн;
 A_c – ставка акцизного збору, %.

8. Податок на додану вартість обчислюється за формулою:

$$ПДВ = \frac{(C + P + A) \cdot ПДВ_C}{100},$$

де $ПДВ$ – податок на додану вартість, грн;
 C – собівартість, грн;
 P – прибуток, грн;
 A – акцизний збір, грн;
 $ПДВ_C$ – ставка податку на додану вартість, %.

9. Податок на додану вартість у разі, коли на продукцію діє відпускна ціна, до якої вже входить податок на додану вартість, обчислюється за формулою:

$$ПДВ = \frac{(C + P + A + ПДВ) \cdot ПДВ_C}{100 + ПДВ_C},$$

де $ПДВ$ – податок на додану вартість, грн;
 C – собівартість, грн;
 P – прибуток, грн;
 A – акцизний збір, грн;
 $ПДВ_C$ – ставка податку на додану вартість, %.

10. Податок на додану вартість у разі, коли на продукцію діє відпускна ціна, до якої вже входить податок на додану вартість, та ставка податку встановлена в розмірі 20% обчислюється за формулою:

$$ПДВ = \frac{(C + П + A + ПДВ) \cdot 20}{120} = \frac{C + П + A + ПДВ}{6},$$

де $ПДВ$ – податок на додану вартість, грн;
 C – собівартість, грн;
 $П$ – прибуток, грн;
 A – акцизний збір, грн.

11. Посередницько-збутові і торговельні надбавки в ціні обчислюється за формулою:

$$H_{n(m)} = BO + П + ПДВ,$$

де $H_{n(m)}$ – посередницько-збутова (торговельна) надбавка, грн;
 BO – витрати обігу посередницької (торговельної) організації, грн;
 $П$ – прибуток, грн;
 $ПДВ$ – податок на додану вартість, грн.

12. Ціна з надбавкою обчислюється за формулою:

$$Ц_p = Ц_n \cdot \left(1 + \frac{H_{n(m)}}{100} \right),$$

де $Ц_p$ – ціна реалізації товару, грн;
 $Ц_n$ – ціна придбання (відпускна ціна виробника чи посередника), грн;
 $H_{n(m)}$ – посередницько-збутова (торговельна) надбавка, %.

13. Ціна придбання зі знижкою обчислюється за формулою:

$$Ц_n = Ц_p \cdot \left(1 - \frac{3}{100} \right),$$

де $Ц_p$ – ціна реалізації товару, грн;
 $Ц_n$ – ціна придбання (відпускна ціна виробника чи посередника), грн;
 3 – торговельна (посередницька) знижка, %.

14. Точка беззбитковості в натуральному вимірі обчислюється за формулою:

$$Tб = \frac{\sum ПВ}{Ц - ЗВ} = \frac{\sum ПВ}{МД},$$

де $\sum ПВ$ – сума постійних витрат, грн;
 $ЗВ$ – змінні витрати на одиницю продукції, грн;
 $Ц$ – ціна виробу, грн;
 $МД$ – маржинальний дохід на одиницю продукції (питомий маржинальний дохід), грн.

15. Мінімальний обсяг замовлення обчислюється за формулою:

$$K_{\min} = \frac{\sum ПВ + П_{ц}}{МД},$$

де $\sum ПВ$ – сума постійних витрат, грн;

$П_{ц}$ – цільовий прибуток, грн;

$МД$ – маржинальний дохід на одиницю продукції (питомий маржинальний дохід), грн.

16. Питома ціна продукції лідера обчислюється за формулою:

$$Ц_n = \frac{Ц_{\bar{\sigma}}}{П_{\bar{\sigma}}},$$

де $Ц_n$ – питома ціна продукції лідера, грн;

$Ц_{\bar{\sigma}}$ – ціна базової виробу, грн;

$П_{\bar{\sigma}}$ – основний параметр базового виробу.

17. Питома ціна для нової продукції лідера обчислюється за формулою:

$$Ц_n = \frac{Ц_{\bar{\sigma}}}{П_{\bar{\sigma}}} \cdot П_n = Ц_n \cdot П_n,$$

де $Ц_n$ – ціна для нової продукції лідера, грн;

$Ц_{\bar{\sigma}}$ – ціна базової виробу, грн;

$П_{\bar{\sigma}}$ – основний параметр базового виробу.

$П_n$ – значення основного параметра нового виробу;

18. Питома ціна для нової продукції лідера з урахуванням знижуючого коефіцієнта обчислюється за формулою:

$$Ц_n = \frac{Ц_{\bar{\sigma}}}{П_{\bar{\sigma}}} \cdot П_n \cdot K_{\sigma} = Ц_{\bar{\sigma}} \cdot \frac{П_n}{П_{\bar{\sigma}}} \cdot K_{\sigma},$$

де $Ц_n$ – ціна для нової продукції лідера, грн;

$Ц_{\bar{\sigma}}$ – ціна базової виробу, грн;

$П_{\bar{\sigma}}$ – основний параметр базового виробу.

$П_n$ – значення основного параметра нового виробу;

K_{σ} – коефіцієнт гальмування.

19. Кінцева ковзаюча ціна обчислюється за такою формулою:

$$Ц_k = Ц_{\bar{\sigma}} \cdot \left(A \frac{M_n}{M_{\bar{\sigma}}} + B \frac{3n}{3\bar{\sigma}} + C \right),$$

де $Ц_k$ – ковзаюча ціна, грн;

$Ц_{\bar{\sigma}}$ – базова ціна, грн;

A і B – частка в ціні витрат відповідно на матеріали і на оплату праці;

C – незмінна частка ціни, до якої входять накладні витрати, прибуток та інші складові (сума $A + B$ повинна дорівнювати одиниці);

M_n і M_0 – відповідно поточна і базова середня ціна матеріалів;

Z_n і Z_0 – відповідно поточна і базова середня ставка оплати праці.

20. Ціна придбання товару, що ввозиться в країну, обчислюється за формулою:

$$C_n = MB + M + A + ПДВ + МЗ,$$

де MB – митна вартість, грн;

M – мито, грн;

A – акцизний збір, грн.;

$ПДВ$ – податок на додану вартість, грн;

$МЗ$ – митні збори, грн.

21. Кінцева ціна реалізації імпортової продукції обчислюється за формулою:

$$C'_p = MB + M + A + МЗ + BO + П + ПДВ,$$

де MB – митна вартість, грн;

M – мито, грн;

A – акцизний збір, грн;

$МЗ$ – митні збори, грн;

BO – витрати обігу посередницької (торговельної) організації, грн;

$П$ – прибуток, грн;

$ПДВ$ – податок на додану вартість, грн.

22. Величину мінімальної зміни обсягу продажу, яка забезпечує такий самий дохід, що його підприємство отримувало до зміни ціни, можна визначити за формулою, у відсотках:

$$\Delta Q_C = \frac{-(\pm \Delta C)}{C_n - 3B} \cdot 100 ,$$

де ΔQ_C – беззбиткова зміна продажу за рахунок зміни ціни, %;

$\pm \Delta C$ – зміна ціни виробу («+» – підвищення, «-» – зниження), грн;

C_n – нова ціна (ціна після зміни), грн;

$3B$ – змінні витрати на одиницю продукції, грн.

23. Величину мінімальної зміни обсягу продажу, яка забезпечує такий самий дохід, що його підприємство отримувало до зміни ціни, можна визначити за формулою, грн:

$$\Delta K_{ц} = \frac{-(\pm \Delta C) \cdot K_{\delta}}{C_n - 3B} \cdot 100 = \frac{\Delta Q_{ц} \cdot K_{\delta}}{100} ,$$

де $\pm \Delta C$ – зміна ціни виробу («+» – підвищення, «-» – зниження), грн;

K_{δ} – базовий обсяг продажу, тобто до зміни ціни, шт;

C_n – нова ціна (ціна після зміни), грн;

$ЗВ$ – змінні витрати на одиницю продукції, грн.

24. Приріст прибутку обчислюється за формулою:

$$\Delta\Pi = (Ц_n - ЗВ) \cdot (\Delta K_\Phi - \Delta K_{\text{без}}),$$

де $ЗВ$ – змінні витрати на одиницю продукції, грн.

ΔK_Φ і $\Delta K_{\text{без}}$ – відповідно фактичний і беззбитковий приріст обсягів реалізації, шт.

25. Беззбитковість зміни обсягу продажу під впливом зміни ціни і змінних витрат. обчислюється за формулою:

$$\Delta Q_{Ц}^3 = \frac{-(\pm \Delta Ц) + (\pm \Delta ЗВ)}{(Ц_n - ЗВ) - (\pm \Delta ЗВ)} \cdot 100,$$

де $\Delta ЗВ$ – зміна величини змінних витрат, грн;

$\pm \Delta Ц$ – зміна ціни виробу («+» – підвищення, «-» – зниження), грн;

$Ц_n$ – нова ціна (ціна після зміни), грн.

26. Беззбитковий обсяг реалізації продукції у натуральному виразі обчислюється за формулою, шт.:

$$\Delta K_{Ц}^{\Pi} = \frac{-(\pm \Delta Ц) \cdot K_{\bar{\sigma}} + \pm \Delta ПВ}{Ц_n - ЗВ} = \frac{-(\pm \Delta Ц) \cdot K_{\bar{\sigma}} + (\pm \Delta ПВ)}{Ц_n - ЗВ},$$

де $\pm \Delta Ц$ – зміна ціни виробу («+» – підвищення, «-» – зниження), грн;

$K_{\bar{\sigma}}$ – беззбитковий приріст обсягів реалізації, шт.;

$Ц_n$ – нова ціна (ціна після зміни), грн;

$ЗВ$ – змінні витрати на одиницю продукції, грн;

$\pm \Delta ПВ$ – зміна величини постійних витрат («+» – підвищення, «-» – зниження), грн.

27. Беззбиткова зміна обсягу продажу за вказаних умов обчислюється за формулою, %:

$$\Delta Q_{Ц}^{\Pi} = \left[\frac{-(\pm \Delta Ц)}{Ц_n - ЗВ} + \left(\frac{\pm \Delta ПВ}{(Ц_n - ЗВ) \cdot K_{\bar{\sigma}}} \right) \right] \cdot 100,$$

де $\pm \Delta Ц$ – зміна ціни виробу («+» – підвищення, «-» – зниження), грн;

$Ц_n$ – нова ціна (ціна після зміни), грн;

$ЗВ$ – змінні витрати на одиницю продукції, грн;

$K_{\bar{\sigma}}$ – беззбитковий приріст обсягів реалізації, шт.;

$\pm \Delta ПВ$ – зміна величини постійних витрат («+» – підвищення, «-» – зниження), грн.

28. Беззбиткова зміни продажу за рахунок зміни ціни обчислюється за формулою:

$$\Delta Q_{Ц.П} = \frac{\pm \Delta Ц_K^B}{МД^B} \cdot 100,$$

де $\pm \Delta Ц_K^B$ – зміна ціни в конкурента, %;

$МД^B$ – частка маржинального доходу в ціні, %.

РИНОК ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

1. Чистий прибуток на одну просту акцію обчислюється за формулою:

$$П_{ч. а.} = П_ч - П_д / K_з,$$

де $П_ч$ – сума чистого прибутку, одержаного за звітний період, грн;

$П_д$ – сума дивідендів, що виплачуються на привілейовані акції, грн;

$K_з$ – середньорічна кількість звичайних акцій, що перебувають в обігу, шт.

2. Сума дивідендів, що виплачуються на привілейовані акції обчислюється за формулою, %:

$$П_д = B_n \cdot H_д / 100 \cdot N_{н. а.},$$

де B_n – номінальна вартість акції, грн;

$H_д$ – норма дивіденду на одну привілейовану акцію, %;

$N_{н. а.}$ – кількість привілейованих акцій, що перебувають в обігу.

3. Показник дивідендів на одну просту акцію обчислюється за формулою:

$$Д_з = П_ч \cdot K - Д_{н. а.} / K_{пр. а.},$$

де $Д_з$ – сума дивідендів на одну просту акцію, грн;

$П_ч$ – величина чистого прибутку підприємства, грн;

K – коефіцієнт, що відображає частку чистого прибутку, що призначена для виплати дивідендів на привілейовані та прості акції;

$Д_{н. а.}$ – сума дивідендів, які виплачуються на привілейовані акції, грн;

$K_{пр. а.}$ – кількість простих акцій, на які виплачуються дивіденди.

4. Вартість майна, що передається орендареві на умовах кредиту обчислюється за формулою:

$$B_k = ЦП + ГК + B + ДЗ - КЗ,$$

де $ЦП$ – цінні папери (балансова вартість), грн;

$ГК$ – грошові кошти та їх еквіваленти, грн;

B – векселі одержані, грн;

$ДЗ$ – дебіторська заборгованість за вирахуванням резерву сумнівних боргів, грн;

$КЗ$ – кредиторська заборгованість, грн.

5. Розмір річної орендної плати за цілісні майнові комплекси державних підприємств обчислюється за формулою:

$$O_{пр} = B_з \cdot C_{ор.ц}$$

де $B_з$ – залишкова вартість орендованих основних фондів на момент оцінювання об'єкта, грн;

$C_{ор.ц}$ – орендна ставка за використання цілісних майнових комплексів, %.

6. У разі оренди нерухомого майна розмір річної орендної плати обчислюється за формулою:

$$O_{\text{пл}} = B_n \cdot C_{\text{ор}},$$

де B_n – вартість орендованого майна, визначена експертами, грн;
 $C_{\text{ор}}$ – орендна ставка за використання нерухомого майна, %.

7. Якщо орендоване нежитлове приміщення є частиною будівлі (споруди), то оцінювання вартості приміщення обчислюється за формулою:

$$B_n = B_{\text{б}} / \Pi_{\text{б}} \cdot \Pi_n$$

де $B_{\text{б}}$ – вартість будівлі в цілому, грн;
 $\Pi_{\text{б}}$ – площа будівлі, м²;
 Π_n – площа орендованого приміщення, м².

8. Величина місячної орендної плати за перший місяць після укладання договору оренди та перегляду розміру орендної плати обчислюється за формулою:

$$O_{\text{п. міс.}} = O_{\text{пл}} / 12 \cdot I_{\text{пр}} \cdot I_{\text{міс.}}$$

де $O_{\text{пл}}$ – розмір річної орендної плати, грн;
 $I_{\text{пр}}$ – індекс інфляції за період з початку поточного року до дати укладання (перегляду) договору оренди;
 $I_{\text{міс.}}$ – індекс інфляції за перший місяць оренди.

9. Розмір орендної плати за кожний наступний місяць обчислюється за формулою:

$$O_{\text{н. міс.}} = O_{\text{п. міс.}} \cdot I_{\text{н. міс.}}$$

де $O_{\text{п. міс.}}$ – розмір місячної орендної плати за попередній місяць, грн;
 $I_{\text{н. міс.}}$ – індекс інфляції за поточний місяць.

10. Достатність сукупного капіталу банку обчислюється за формулою:

$$\text{Достатність сукупного капіталу} = \frac{\text{капітал банку}}{\text{активи банку}}, \text{ або}$$

$$\text{Достатність сукупного капіталу} = \frac{\text{акціонерний капітал} + \text{нерозподілений прибуток} + \text{резерви}}{\text{зобов'язання банку} + \text{майно (позички, кредит банку)}}.$$

11. Достатність первинного капіталу банку обчислюється за формулою:

$$\text{Достатність первинного капіталу} = \frac{\text{акціонерний капітал} + \text{нерозподілений прибуток}}{\text{активи банку}}.$$

12. Якість активів банку обчислюється за формулою:

$$\text{Якість активів банку} = \frac{\text{середньозважена вартість класифікованих активів}}{\text{первинний капітал}}.$$

13. Показник прибутковості активів банку обчислюється за формулою:

$$\text{Прибутковість активів банку} = \frac{\text{чистий прибуток після сплати податків}}{\text{середня вартість активів}}.$$

14. Показник ліквідності активів банку обчислюється за формулою:

$$\text{Ліквідність активів банку} = \frac{\text{державні цінні папери} + \text{готівкові кошти} + \text{кореспондентські рахунки в інших банках}}{\text{ощадні та термінові вклади}}.$$

15. Сума в національній валюті при використанні прямого котирування обчислюється за формулою:

$$\text{Сума в національній валюті} = \text{сума в іноземній валюті} \cdot \text{курс}.$$

16. Сума в іноземній валюті при прямому котируванні обчислюється за формулою:

$$\text{Сума в іноземній валюті} = \frac{\text{сума в національній валюті}}{\text{курс}}.$$

17. Сума в іноземній валюті при непрямому котируванні обчислюється за формулою:

$$\text{Сума в іноземній валюті} = \text{сума в національній валюті} \cdot \text{курс}.$$

18. Сума в національній валюті при непрямому котируванні обчислюється за формулою:

$$\text{Сума в національній валюті} = \frac{\text{сума в іноземній валюті}}{\text{курс}}.$$

19. Процентний дохід від укладення капіталу в домовленість «репо» обчислюється за формулою:

$$D = \frac{K \cdot n \cdot t}{100} \cdot 360,$$

де K – сума капіталу, грн;

n – процентна ставка за домовленістю «репо», %;

t – кількість днів угоди за репортом, днів;

360 – кількість днів у фінансовому році.

20. Дивіденд за привілейованими акціями обчислюється за формулою:

$$D_{n.a} = N \cdot F,$$

де N – номінал привілейованої акції, грн;

F – ставка сплачуваних відсотків у відносних одиницях, %.

21. Курс акцій обчислюється за формулою:

$$\text{Курс акцій} = \frac{\text{дивіденд}}{\text{банківський відсоток}} \cdot 100.$$

22. Балансова вартість акції акціонерного товариства закритого типу обчислюється за формулою::

$$\text{Балансова вартість акції} = \frac{\text{чисті активи акціонерного товариства}}{\text{кількість оплачених акцій}}.$$

23. Курсова вартість облігацій обчислюється за формулою:

$$\text{Курсова вартість облігації} = \frac{\text{ціна облігації}}{\text{номінальна вартість облігації}} \cdot 100.$$

24. Коефіцієнт ціна-дохід обчислюється за формулою:

$$\text{Коефіцієнт ціна-дохід} = \frac{\text{дохід на одну акцію}}{\text{ціна акції}}.$$

25. Капіталізована вартість акцій обчислюється за формулою:

$$\text{Капіталізована вартість акцій} = \text{Кількість акцій} \cdot \text{Курс однієї акції}.$$

26. Вартість акцій за балансом підприємства обчислюється за формулою:

$$\text{Вартість акцій за балансом} = \frac{\text{акціонерний капітал} + \text{резервний фонд}}{\text{кількість оплачених акцій}}.$$

27. Прямий дохід за облігацією обчислюється за формулою:

$$\text{Прямий дохід за облігацією} = \frac{\text{норма процента} \cdot \text{номінальна вартість облігації}}{\text{ціна облігації}}.$$

28. Ринкова вартість активів акціонерного товариства обчислюється за формулою:

$$\begin{aligned} \text{Ринкова вартість активів} &= \text{ринкова оцінка власного капіталу} + \\ &+ \text{зобов'язання, або} \\ \text{Ринкова оцінка власного капіталу} &= \text{ринкова вартість активів} - \\ &- \text{зобов'язання.} \end{aligned}$$

29. Ринкова оцінка власного капіталу підприємства обчислюється за формулою:

$$\text{Ринкова оцінка власного капіталу} = \text{ринкова вартість активів} + \text{гудвіл} - \text{зобов'язання}.$$

30. Прибуток від проведення фінансової операції обчислюється за формулою:

$$\Pi = \Pi_n - \Pi_k + D - B,$$

де Π_n – ціна продажу чи погашення фінансового активу, грн;

$Ц_k$ – ціна купівлі активу, грн;

D – дохід від володіння фінансовим активом, грн;

B – витрати, пов'язані з купівлею та продажем активу, грн.

31. Ціна форвардного контракту обчислюється за формулою:

$$\Phi = Ц_c - Ц_n \cdot \exp(-r_n/m); \text{ або } \Phi = (\Phi - Ц_n) \cdot \exp(-r_n/m),$$

де $Ц_c$ – ціною спот, грн;

$Ц_n$ – приведеною вартістю ціни поставки, грн;

m – кількість нарахувань процентної ставки в році;

r_n – неперервна процентна ставка, %.

32. Ф'ючерсний базис обчислюється за формулою:

$$б = Ц_c - \Phi,$$

де $Ц_c$ – ціною спот, грн;

Φ – ф'ючерсна ціна активу, грн.

33. Зафіксований у контракті форвардний курс, який має забезпечити продавцю валюти певний прибуток, обчислюється за формулою:

$$\Phi = \Phi_m + M,$$

де Φ_m – сума теоретичного форвардного курсу, грн.

M – маржа, грн.

34. Теоретичний форвардний курс обчислюється за формулою:

$$\Phi_m = K_c (1 + (r - r_{\text{в}}) \cdot t / T),$$

де K_c – курс продажу валюти на момент укладання контракту (курс спот);

t – термін поставки валюти, днів;

r – процентна ставка в річних по залученню валюти платежу (національної валюти), %;

$r_{\text{в}}$ – ставка в річних з інвестування валюти, на продаж якої укладається контракт (іноземної валюти), %;

T – часова база.

Виходячи з поняття неперервної ставки для визначення форвардного курсу можна записати так:

$$\Phi = K_c \exp((r_n - r_{\text{в}}) \cdot t / T),$$

де K_c – курс продажу валюти на момент укладання контракту (курс спот), грн.;

t – термін поставки валюти, днів;

r_n – безризикова неперервна процентна ставка для національної валюти, %;

$r_{\text{в}}$ – безризикова неперервна процентна ставка для іноземної валюти, %;

T – часова база.

При побудові залежностей «виграші – втрати» рівноважна ціна активу $Ц_0$ для опціону CALL, при якій і власник, і продавець опціону мають нульовий виграш, перебуває на рівні «страйкова ціна + премія», для опціону PUT – відповідно рівні «страйкова ціна – премія»:

2. **Опціон CALL (на купівлю):** $C_o = C_{стр.} + П$;

3. **Опціон PUT (на продаж):** $C_o = C_{стр.} - П$, де

де C_o – ціна опціону, грн;

$C_{стр.}$ – ціна придбання, або страйкова ціна, грн;

$П$ – сплачена продавцю опціону премія, грн.

35. **Дохідність опціонів** обчислюється за формулою:

$$D_o = C_c - C_{стр.} - П,$$

де C_c – ринкова ціна, або ціна спо, грн;

$C_{стр.}$ – ціна придбання, або страйкова ціна, грн;

$П$ – сплачена продавцю опціону премія, грн.

36. **Дохідність операцій із фінансовими активами на вторинному ринку** обчислюється за формулою:

$$K = (P_n - P_k + B / P_k) \cdot (T / t),$$

де P_n – ціна продажу чи погашення фінансового активу, грн;

P_k – ціна купівлі фінансового активу на ринку, грн;

t – період володіння фінансовим активом, грн;

B – процентні чи дивідендні виплати за період t , грн;

T – часова база (365 або 360 днів)

37. **Банківсько-дисконтна ставка доходу** обчислюється за формулою:

$$K_e = (N - P / N) \cdot (T / t),$$

де N – номінальна вартість векселя, грн;

P – ринкова вартість векселя, грн;

T – часова база (365 або 360 днів);

t – термін погашення векселя, днів.

38. **Дохідність портфеля цінних паперів** за період обчислюється за формулою:

$$R_n = V_1 - V_0 + D / V_0,$$

де V_0 , V_1 – ринкова вартість портфеля на початок і на кінець періоду, грн.;

D – виплати за портфелем протягом періоду, грн.;

ФІНАНСОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ

1. Коефіцієнт реальної вартості оборотних коштів у майні підприємства обчислюється за формулою:

$$K_{p.v.} = \Phi_n / M,$$

де Φ_n – фактична наявність (вартість оборотних коштів, грн);

M – вартість майна підприємства, грн.

2. Необхідний розмір залучення кредитів банку на покриття збільшення потреби в оборотних коштах обчислюється за формулою:

$$K_{o. \delta.} = OK - OK_n - OK_{np} + KZ,$$

де $K_{o. \delta.}$ – необхідний розмір кредитів, які залучаються в оборотні кошти, грн;

OK – потреба в оборотних коштах, грн;

OK_n – власні оборотні кошти на початок періоду, грн;

OK_{np} – поповнення оборотних коштів за рахунок прибутку підприємства, грн;

KZ – зменшення кредиторської заборгованості, грн.

3. Сума простого процента у процесі нарощування вартості (компаундингу) обчислюється за формулою:

$$I = P \cdot n \cdot i,$$

де I – сума процента за обумовлений період часу загалом, грн;

P – первинна сума (вартість) коштів, грн;

n – кількість інтервалів, за якими здійснюється розрахунок процентних платежів, у обумовленому періоді часу;

i – використовувана процентна ставка, виражена десятковим дробом.

4. Майбутня вартість внеску із урахуванням нарахованої суми відсотка обчислюється за формулою:

$$S = P + I = P \cdot (1 + ni),$$

де I – сума процента за обумовлений період часу загалом, грн;

P – первинна сума (вартість) коштів, грн;

$(1 + ni)$ – множник (коефіцієнт) нарощування суми простих процентів, який має бути більшим 1.

5. Сума простого процента в процесі дисконтування вартості (тобто суми дисконту) обчислюється за формулою:

$$D = S - S \cdot I / (1 + ni),$$

де D – сума дисконту (розрахована за простими процентами) за обумовлений період часу загалом;

S – вартість грошових коштів, грн;

n – кількість інтервалів, за якими здійснюється розрахунок процентних платежів, у загальному обумовленому періоді часу;
 i – використовувана дисконтна ставка, виражена десятковим дробом.

6. Теперішня вартість грошових коштів із урахуванням обчисленої суми дисконту обчислюється за формулою:

$$P = S - D = S \cdot I / (1 + ni),$$

де D – сума дисконту (розрахована за простими процентами) за обумовлений період часу загалом;

S – вартість грошових коштів, грн;

n – кількість інтервалів, за якими здійснюється розрахунок процентних платежів, у загальному обумовленому періоді часу;

i – використовувана дисконтна ставка, виражена десятковим дробом.

7. Майбутня сума внеску (вартості коштів) у процесі його нарощування за складними процентами обчислюється за формулою:

$$S_c = P \cdot (1 + i)^n,$$

де S_c – майбутня вартість внеску у процесі його нарощування за складними процентами, грн;

P – первинна сума внеску, грн;

n – кількість інтервалів, за якими здійснюється кожен процентний платіж у загальному обумовленому періоді часу;

i – використовувана процентна ставка, виражена десятковим дробом.

8. Сума процента обчислюється за формулою:

$$I_c = S_c - P,$$

де S_c – майбутня вартість внеску у процесі його нарощування за складними процентами, грн;

P – первинна сума внеску, грн;

9. Теперішня вартість коштів у процесі дисконтування за складними процентами обчислюється за формулою:

$$P_c = S / (1 + i)^n,$$

де P_c – первинна сума внеску, грн;

S – майбутня вартість внеску у процесі його нарощування, обумовлена умовами інвестування, грн;

n – кількість інтервалів, за якими здійснюється кожен процентний платіж у загальному обумовленому періоді часу;

i – використовувана дисконтна ставка, виражена десятковим дробом.

10. Сума дисконту обчислюється за формулою:

$$D_c = S - P_c$$

де P_c – первинна сума внеску, грн;

S – майбутня вартість внеску у процесі його нарощування, обумовлена умовами інвестування, грн.

11. Майбутня вартість анuitету на умовах попередніх платежів (пренумерандо) обчислюється за формулою:

$$SA_{pre} = R \cdot (1 + i)^n - I / i \cdot (1 + i),$$

де SA_{pre} – майбутня вартість анuitету, здійснюваного на умовах попередніх платежів (пренумерандо), грн;

R – член анuitету, що характеризує розмір окремого платежу, грн;

i – використовується процентна ставка, виражена десятковим дробом;

n – кількість інтервалів, за якими здійснюється кожен платіж, у загальному обумовленому періоді часу.

12. Майбутня вартість анuitету, здійснюваного на умовах подальших платежів (постнумерандо) обчислюється за формулою:

$$SA_{post} = R \cdot (1 + i)^n - I / i,$$

де SA_{post} — майбутня вартість анuitету, здійснюваного на умовах подальших платежів (постнумерандо), грн;

R – член анuitету, що характеризує розмір окремого платежу, грн;

i – використовується процентна ставка, виражена десятковим дробом;

n – кількість інтервалів, за якими здійснюється кожен платіж, у загальному обумовленому періоді часу.

13. Теперішня вартість анuitету, здійснюваного на умовах попередніх платежів (пренумерандо) обчислюється за формулою:

$$PA_{pre} = R \cdot (1 + i)^{-n} / i \cdot (1 + i),$$

де PA_{pre} – теперішня вартість анuitету, здійснюваного на умовах попередніх платежів (пренумерандо), грн;

R – член анuitету, що характеризує розмір окремого платежу, грн;

i – використовується процентна (дисконтна) ставка, виражена десятковим дробом;

n – кількість інтервалів, за якими здійснюється кожен платіж, у загальному обумовленому періоді часу.

14. Теперішня вартість анuitету, здійснюваного на умовах подальших платежів (постнумерандо) обчислюється за формулою:

$$PA_{post} = R \cdot 1 - (1 + i)^{-n} / i,$$

де PA_{post} – теперішня вартість анuitету, здійснюваного на умовах подальших платежів (постнумерандо), грн;

R – член анuitету, що характеризує розмір окремого платежу, грн;

i – використовується процентна (дисконтна) ставка, виражена десятковим дробом;

n – кількість інтервалів, за якими здійснюється кожен платіж, у загальному обумовленому періоді часу.

15. При прогнозуванні річного темпу інфляції застосовують таку формулу:

$$TI_p = (1 + TI_M)^{12} - 1,$$

де TI_p – прогнозований річний темп інфляції, виражений десятковим дробом;
 TI_m – очікуваний середньомісячний темп інфляції в майбутньому періоді,
 виражений десятковим дробом.

16. При прогнозуванні річного індексу інфляції застосовують таку формулу:

$$I_p = 1 + TI_p, \text{ або } I_p = (1 + TI_m)^{12},$$

де I_p – прогнозований річний індекс інфляції, виражений десятковим дробом;
 TI_p – прогнозований річний темп інфляції, виражений десятковим дробом;
 TI_m – очікуваний середньомісячний темп інфляції в майбутньому періоді,
 виражений десятковим дробом.

17. Реальна процентна ставка з урахуванням фактора інфляції (за моделлю Фішера) обчислюється за формулою:

$$I_p = (I - \pi) / (1 + \pi),$$

де I_p – реальна процентна ставка (фактична або прогнозована в певному періоді), виражена десятковим дробом;
 I – номінальна процентна ставка (фактична або прогнозована в певному періоді), виражена десятковим дробом;
 π – темп інфляції (фактичний або прогнозований в певному періоді), виражений десятковим дробом.

18. Потреба в окремих видах машин і обладнання, що використовуються у виробничому технологічному процесі обчислюється за формулою:

$$P_{об} = OB \cdot B_o / PP_e + Y,$$

де $P_{об}$ – потреба у виробничому обладнанні конкретного виду, грн;
 OB – планований обсяг виробництва продукції, що потребує використання даного виду обладнання, грн;
 PP_e – експлуатаційна продуктивність даного виду обладнання (нормативний обсяг виробництва продукції з розрахунку на одиницю обладнання);
 B_o – вартість одиниці даного виду устаткування, грн;
 Y – вартість установки даного виду устаткування, грн.

19. Принципова формула, за якою розраховується тривалість операційного циклу підприємства:

$$TOЦ = TO_{мз} + TO_{зн} + TO_{дз},$$

де $TOЦ$ – тривалість операційного циклу підприємства, днів;
 $TO_{мз}$ – тривалість обертання запасів сировини, матеріалів та інших матеріальних факторів виробництва у складі оборотних активів, днів;
 $TO_{зн}$ – тривалість обертання запасів готової продукції, днів;
 $TO_{дз}$ – тривалість інкасації поточної дебіторської заборгованості, днів.

20. Тривалість виробничого циклу підприємства обчислюється за формулою:

$$ТВЦ = ПО_{см} + ПО_{нз} + ПО_{зп},$$

- де TBC – тривалість виробничого циклу підприємства, днів;
 PO_{cm} – період обертання середнього запасу сировини, матеріалів і напівфабрикатів, днів;
 PO_{nz} – період обертання середнього обсягу незавершеного виробництва, днів;
 PO_{zn} – період обертання середнього запасу готової продукції, днів.

21. Тривалість фінансового циклу (або циклу грошового обігу) підприємства обчислюється за формулою:

$$TFC = TBC + PO_{oz} - PO_{kz}$$

- де TFC – тривалість фінансового циклу (циклу грошового обігу) підприємства, днів;
 TBC – тривалість виробничого циклу підприємства, у днях;
 PO_{oz} – середній період обертання поточної дебіторської заборгованості, днів;
 PO_{kz} – середній період обертання поточної кредиторської заборгованості, днів.

22. Обсяг фінансування оборотних активів за рахунок короткострокового фінансового кредиту обчислюється за формулою:

$$KFK_k = OA_n - \text{Ч}OA_n - KZ_m - \text{ПЗР}_n$$

- де KFK_k – планова потреба в короткостроковому фінансовому кредиті, грн;
 OA_n – планова загальна сума оборотних активів підприємства, грн;
 $\text{Ч}OA_n$ – прогнозована сума чистих оборотних активів (чистого робочого капіталу), грн;
 KZ_m – прогнозована сума кредиторської заборгованості по товарних операціях, грн;
 ПЗР_n – прогнозований мінімальний розмір поточних зобов'язань з розрахунків, грн.

23. Обсяг фінансування оборотних активів за рахунок довгострокового фінансового кредиту обчислюється за формулою:

$$ДФK_{oa} = ДФК - ДФK_{na}$$

- де $ДФK_{oa}$ – сума довгострокового фінансового кредиту, інвестованого в оборотні активи (чистий робочий капітал, грн);
 $ДФК$ – загальна сума довгострокового фінансового кредиту, залученого підприємством, на початок планового періоду, грн;
 $ДФK_{na}$ – сума довгострокового фінансового кредиту, залученого підприємством на цільове фінансування розвитку необоротних активів (капітальне будівництво нових об'єктів, фінансовий лізинг обладнання та ін.), грн.

24. Необхідний обсяг оновлення операційних необоротних активів у процесі простого їх відтворення обчислюється за формулою:

$$ОНA_{прос} = BB_{\phi} + BB_m$$

де $OHA_{прос}$ – необхідний обсяг оновлення операційних необоротних активів підприємства в процесі простого їх відтворення, грн;
 BB_{ϕ} – первинна відновлювальна вартість операційних необоротних активів, що вибувають у зв'язку з їх фізичним зношенням, грн;
 $BB_{м}$ – первинна відновлювальна вартість операційних необоротних активів, що вибувають у зв'язку з їх моральним зношенням, грн.

25. Необхідний обсяг оновлення операційних необоротних активів у процесі розширеного їх відтворення обчислюється за формулою:

$$OHA_{рози} = ЗП_{она} - \Phi H_{она} + BB_{\phi} + BB_{м}$$

де $OHA_{рози}$ – необхідний обсяг оновлення операційних необоротних активів підприємства у процесі розширеного їх відтворення, грн;
 $ЗП_{она}$ – загальна потреба підприємства в операційних необоротних активах у майбутньому періоді, грн;
 $\Phi H_{она}$ – фактична наявність використовуваних операційних необоротних активів підприємства на кінець звітнього (початок майбутнього) періоду, грн;
 BB_{ϕ} – вартість операційних необоротних активів, що вибувають у майбутньому періоді у зв'язку з їх фізичним зносом, грн;
 $BB_{м}$ – вартість операційних необоротних активів, що вибувають у майбутньому періоді у зв'язку з їх моральним зносом, грн.

26. Загальна потреба в капіталі новостворюваного підприємства балансовим методом обчислюється за формулою:

$$П_{к} = П_{а} + П_{вк}$$

де $П_{к}$ – загальна потреба в капіталі для створення нового підприємства, грн;
 $П_{а}$ – загальна потреба в активах створюваного підприємства, визначена на стадії розробки його бізнес-плану, грн;
 $П_{вк}$ – передстартові витрати та інші одноразові витрати капіталу, пов'язані зі створенням нового підприємства, грн;

27. Загальна потреба в капіталі новостворюваного підприємства на основі показника капіталомісткості продукції обчислюється за формулою:

$$П_{к} = K_n \cdot OP + ПB_{к}$$

де $П_{к}$ – загальна потреба в капіталі для створення нового підприємства, грн;
 K_n – показник капіталомісткості продукції (середній за даним видом економічної діяльності);
 OP – плановий середньорічний обсяг виробництва (реалізації) продукції, грн;
 $ПB_{к}$ – передстартові витрати та інші одноразові витрати капіталу, пов'язані зі створенням нового підприємства, грн.

28. Вартість функціонуючого власного капіталу підприємства у звітному періоді обчислюється за формулою:

$$BK_{фз} = ЧП_{в} \cdot 100 / BK_{середнє}$$

де $ЧП_6$ – сума чистого прибутку, виплачена власникам підприємства в процесі її розподілу за звітний період, грн;
 $BK_{середнє}$ – середня сума власного капіталу підприємства у звітному періоді, грн.

29. Вартість функціонуючого власного капіталу підприємства у плановому періоді обчислюється за формулою:

$$BK_{\phi n} = BK_{\phi z} \cdot ПВ_m,$$

де $BK_{\phi z}$ – вартість функціонуючого власного капіталу підприємства у звітному періоді, %;

$ПВ_m$ – плановий темп зростання виплат прибутку власникам на одиницю вкладеного капіталу, виражений десятковим дробом.

30. Ефект фінансового левериджу обчислюється за формулою:

$$ЕФЛ = (1 - C_{nn}) \cdot (КВР_a - П_k) \cdot ПК / BK,$$

де $ЕФЛ$ – ефект фінансового левериджу, що полягає у прирості коефіцієнта рентабельності власного капіталу, %;

C_{nn} – ставка податку на прибуток, виражена десятковим дробом;

$КВР_a$ – коефіцієнт валової рентабельності активів (відношення валового прибутку до середньої вартості активів), %;

$П_k$ – середній розмір процентів за кредит, що сплачуються підприємством за використання позикового капіталу, %;

$ПК$ – середня сума використовуваного підприємством позикового капіталу, грн;

BK – середня сума власного капіталу підприємства, грн.

31. Загальна потреба у власних фінансових ресурсах обчислюється за формулою:

$$П_{эфр} = П_k \cdot П_{вк} / 100 - BK_n + П_p,$$

де $П_{эфр}$ – загальна потреба у власних фінансових ресурсах підприємства в плановому періоді, грн;

$П_k$ – загальна потреба в капіталі на кінець планового періоду, грн;

BK_n – сума власного капіталу на початок планового періоду, грн;

$П_p$ – сума прибутку, що направляється на споживання в плановому періоді, грн.

32. Маржинальний операційний прибуток підприємства обчислюється за формулою:

$$МП_o = ВД_o - ПДВ - B_{пост}, \text{ або } МП_o = ЧД_o - B_{пост},$$

де $МП_o$ – сума маржинального операційного прибутку в даному періоді, грн;

$ВД_o$ – сума валового операційного доходу в даному періоді, грн;

$ЧД_o$ – сума чистого операційного доходу в даному періоді, грн;

$B_{пост}$ – сума постійних операційних витрат, грн;

$ПДВ$ – сума податку на додану вартість та інших податкових платежів, що входять у ціну продукції, грн.

33. Валовий операційний прибуток підприємства обчислюється за формулою:

$$ВП_o = ВД_o - ПДВ - В_o, \text{ або } ВП_o = ЧД_o - В_o, \text{ або } ВП_o = МП_o - В_{зм}$$

де $ВД_o$ – сума валового операційного доходу в даному періоді, грн;

$ПДВ$ – сума податку на додану вартість та інших податкових платежів, що входять у ціну продукції, грн;

$В_o$ – сукупна сума операційних витрат, грн;

$ЧД_o$ – сума чистого операційного доходу в даному періоді, грн;

$М_o$ – сума маржинального операційного прибутку, грн;

$В_{зм}$ – сума змінних операційних витрат, грн.

34. Межа безпеки операційної діяльності підприємства обчислюється за формулою, грн:

$$МБ_e = ВР_{воп} - ВР_{тб}$$

де $МБ_e$ – вартісний обсяг реалізації продукції підприємства, що забезпечує межу безпеки (запас міцності) його операційної діяльності, грн;

$ВР_{воп}$ – вартісний обсяг реалізації продукції, що забезпечує формування планової (або фактично досягнутої) суми валового операційного прибутку підприємства, грн;

$ВР_{тб}$ – вартісний обсяг реалізації продукції, що забезпечує досягнення точки беззбитковості операційної діяльності підприємства, грн.

35. Межа безпеки (запас міцності) обчислюється за формулою, %:

$$КБ = МБ_e / ВР_{воп} \cdot 100,$$

де $КБ$ – коефіцієнт (рівень) безпеки операційної діяльності підприємства;

$МБ_e$ – вартісний обсяг реалізації продукції підприємства, що забезпечує межу безпеки (запас міцності) його операційної діяльності, грн;

$ВР_{воп}$ – вартісний обсяг реалізації продукції підприємства, що забезпечує формування планової (або фактично досягнутої) суми валового операційного прибутку підприємства, грн.

36. Коефіцієнт операційного левереджу обчислюється за формулою:

$$К_{ол} = В_{пост} / В_o,$$

де $В_{пост}$ – сума постійних операційних витрат, грн;

$В_o$ – загальна сума операційних витрат, грн.

37. Ефект операційного левереджу обчислюється за формулою:

$$Е_{ол} = \Delta ВОП / \Delta ОР,$$

де $\Delta ВОП$ – темп приросту валового операційного прибутку, %;

$\Delta ОР$ – темп приросту обсягу реалізації продукції, %.

38. Середній термін використання позикових коштів обчислюється за формулою:

$$СТ_n = ТК_n / 2 + ПП + ТП / 2,$$

де TK_n – термін корисного використання позикових коштів, днів;
 $ПП$ – пільговий період, днів;
 $ТП$ – термін погашення, днів.

39. Коефіцієнт ефективності грошового потоку підприємства обчислюється за формулою:

$$KE_{zn} = ЧГП / ВГП,$$

де $ЧГП$ – сума чистого грошового потоку підприємства в даному періоді, грн;
 $ВГП$ – сума валового від’ємного грошового потоку підприємства в даному періоді, грн.

40. Розрахунок рівня якості чистого грошового потоку підприємства:

$$РЯ_{чгп} = ЧП_{рп} / ЧГП,$$

де $ЧГП$ – сума чистого грошового потоку підприємства в даному періоді, грн;
 $ЧП_{рп}$ – сума чистого прибутку, одержаного від реалізації продукції в даному періоді, грн.

41. Критерій збалансованості обсягів грошових потоків підприємства:

$$П_{zn} = B_{zn} + Ч_{zn}$$

де $П_{zn}$ – сума планового позитивного грошового потоку підприємства, грн;
 B_{zn} – сума планового від’ємного грошового потоку підприємства, грн;
 $Ч_{zn}$ – сума планового чистого грошового потоку, грн.

42. Модель розрахунку планового обсягу реалізації продукції:

$$OP_n = ЗГП_n + ВТП - ЗГП_k,$$

де $ЗГП_n$ – сума запасів готової продукції на початок планованого періоду, грн;
 $ВТП$ – сумарний обсяг виробництва готової товарної продукції в даному плановому періоді, грн;
 $ЗГП_k$ – сума запасів готової продукції на кінець даного періоду, грн.

43. Планова сума надходження грошових коштів від реалізації продукції обчислюється за формулою:

$$НГК_n = OP_{nz} + (OP_{нк} \cdot KI) + НЗ_{np},$$

де $НГК_n$ – планова сума надходження грошових коштів від реалізації продукції в зазначеному періоді, грн;
 OP_{nz} – плановий обсяг реалізації продукції за готівковий розрахунок в зазначеному періоді, грн;
 $OP_{нк}$ – обсяг реалізації продукції в кредит у поточному періоді, грн;
 KI – коефіцієнт поточної інкасації дебіторської заборгованості, виражений десятковим дробом;
 $НЗ_{np}$ – сума раніше не інкасованого залишку дебіторської заборгованості (що підлягає інкасації у плановому порядку), грн.

44. Рівень фінансового ризику обчислюється за формулою:

$$PP = IP \cdot PB,$$

де IP – ймовірність виникнення даного фінансового ризику;

PB – розмір можливих фінансових втрат при виникненні даного ризику, грн.

ПЛАН
рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і
господарських операцій підприємств і організацій¹

Синтетичні рахунки (рахунки першого порядку)		Субрахунки (рахунки другого порядку)	
Код	Назва	Код	Назва
Клас 1. Необоротні активи			
10	Основні засоби	100	Інвестиційна нерухомість
		101	Земельні ділянки
		102	Капітальні витрати на поліпшення земель
		103	Будинки та споруди
		104	Машини та обладнання
		105	Транспортні засоби
		106	Інструменти, прилади та інвентар
		107	Тварини
		108	Багаторічні насадження
		109	Інші основні засоби
11	Інші необоротні матеріальні активи	111	Бібліотечні фонди
		112	Малоцінні необоротні матеріальні активи
		113	Тимчасові (нетитуловані) споруди
		114	Природні ресурси
		115	Інвентарна тара
		116	Предмети прокату
		117	Інші необоротні матеріальні активи
12	Нематеріальні активи	121	Права користування природними ресурсами
		122	Права користування майном
		123	Права на комерційні позначення
		124	Права на об'єкти промислової власності
		125	Авторське право та суміжні з ними права
		126	(Пропозицію виключено)
		127	Інші нематеріальні активи
13	Знос (амортизація) необоротних активів	131	Знос основних засобів
		132	Знос інших необоротних матеріальних активів
		133	Накопичена амортизація нематеріальних активів
		134	Накопичена амортизація довгострокових біологічних активів
		135	Знос інвестиційної нерухомості
14	Довгострокові фінансові інвестиції	141	Інвестиції пов'язаним сторонам за методом обліку участі в капіталі
		142	Інші інвестиції пов'язаним сторонам
		143	Інвестиції не пов'язаним сторонам
15	Капітальні інвестиції	151	Капітальне будівництво
		152	Придбання (виготовлення) основних засобів
		153	Придбання (виготовлення) інших необоротних матеріальних активів

¹ Відповідно Наказу Міністерства фінансів України «Про затвердження Плану рахунків бухгалтерського обліку та Інструкції про його застосування» від 30.11.1999 № 291 (змiнами та доповненнями)

		154	Придбання (створення) нематеріальних активів
		155	Придбання (вищухування) довгострокових біологічних активів
16	Довгострокові біологічні активи	161	Довгострокові біологічні активи рослинництва, які оцінені за справедливою вартістю
		162	Довгострокові біологічні активи рослинництва, які оцінені за первісною вартістю
		163	Довгострокові біологічні активи тваринництва, які оцінені за справедливою вартістю
		164	Довгострокові біологічні активи тваринництва, які оцінені за первісною вартістю
		165	Незрілі довгострокові біологічні активи, які оцінюються за справедливою вартістю
		166	Незрілі довгострокові біологічні активи, які оцінюються за первісною вартістю
17	Відстрочені податкові активи		За видами відстрочених податкових активів
18	Довгострокова дебіторська за боргованість та інші необоротні активи	181	Заборгованість за майно, що передано у фінансову оренду
		182	Довгострокові векселі одержані
		183	Інша дебіторська заборгованість
		184	Інші необоротні активи
19	Гудвіл	191	Гудвіл при придбанні
		192	Субрахунок виключено
		193	Гудвіл при приватизації (корпоратизації)
Клас 2. Запаси			
20	Виробничі запаси	201	Сировина й матеріали
		202	Купівельні напівфабрикати та комплектуючі вироби
		203	Паливо
		204	Тара й тарні матеріали
		205	Будівельні матеріали
		206	Матеріали, передані в переробку
		207	Запасні частини
		208	Матеріали сільськогосподарського призначення
		209	Інші матеріали
21	Поточні біологічні активи	211	Поточні біологічні активи рослинництва, які оцінені за справедливою вартістю
		212	Поточні біологічні активи тваринництва, які оцінені за справедливою вартістю
		213	Поточні біологічні активи тваринництва, які оцінені за первісною вартістю
22	Малоцінні та швидкозношувані предмети		За видами предметів
23	Виробництво		За видами виробництва
24	Брак у виробництві		За видами продукції
25	Напівфабрикати		За видами напівфабрикатів
26	Готова продукція		За видами готової продукції
27	Продукція сільськогосподарського		За видами продукції

	виробництва		
28	Товари	281	Товари на складі
		282	Товари в торгівлі
		283	Товари на комісії
		284	Тара під товарами
		285	Торгова націнка
		286	Необоротні активи та групи вибуття, утримувані для продажу
29		
Клас 3. Кошти, розрахунки та інші активи			
30	Готівка	301	Готівка в національній валюті
		302	Готівка в іноземній валюті
31	Рахунки в банках	311	Поточні рахунки в національній валюті
		312	Поточні рахунки в іноземній валюті
		313	Інші рахунки в банку в національній валюті
		314	Інші рахунки в банку в іноземній валюті
32			
33	Інші кошти	331	Грошові документи в національній валюті
		332	Грошові документи в іноземній валюті
		333	Грошові кошти в дорозі в національній валюті
		334	Грошові кошти в дорозі в іноземній валюті
		335	Електронні гроші, номіновані в національній валюті
34	Короткострокові векселі одержані	341	Короткострокові векселі одержані в національній валюті
		342	Короткострокові векселі одержані в іноземній валюті
35	Поточні фінансові інвестиції	351	Еквіваленти грошових коштів
		352	Інші поточні фінансові інвестиції
36	Розрахунки з покупцями та замовниками	361	Розрахунки з вітчизняними покупцями
		362	Розрахунки з іноземними покупцями
		363	Розрахунки з учасниками ПФГ
		364	Розрахунки за гарантійним забезпеченням
37	Розрахунки з різними дебіторами	371	Розрахунки за виданими авансами
		372	Розрахунки з підзвітними особами
		373	Розрахунки за нарахованими доходами
		374	Розрахунки за претензіями
		375	Розрахунки за відшкодуванням завданих збитків
		376	Розрахунки за позиками членам кредитних спілок
		377	Розрахунки з іншими дебіторами
		378	Розрахунки з державними цільовими фондами
379	Розрахунки за операціями з деривативами		
38	Резерв сумнівних боргів		За дебіторами
39	Витрати майбутніх періодів		За видами витрат
Клас 4. Власний капітал та забезпечення зобов'язань			
40	Зареєстрований (пайовий) капітал	401	Статутний капітал
		402	Пайовий капітал
		403	Інший зареєстрований капітал
		404	Внески до незареєстрованого статутного капіталу
41	Капітал у дооцінках	411	Дооцінка (уцінка) основних засобів

		412	Дооцінка (уцінка) нематеріальних активів
		413	Дооцінка (уцінка) фінансових інструментів
		414	Інший капітал у дооцінках
42	Додатковий капітал	421	Емісійний дохід
		422	Інший вкладений капітал
		423	Дооцінка активів
		424	Безоплатно одержані необоротні активи
		425	Інший додатковий капітал
43	Резервний капітал		За видами капіталу
44	Нерозподілені прибутки (непокріті збитки)	441	Прибуток нерозподілений
		442	Непокріті збитки
		443	Прибуток, використаний у звітному періоді
45	Вилучений капітал	451	Вилучені акції
		452	Вилучені акції і паї
		453	Інший вилучений капітал
46	Неоплачений капітал		За видами капіталу
47	Забезпечення майбутніх витрат і платежів	471	Забезпечення виплат відпусток
		472	Додаткове пенсійне забезпечення
		473	Забезпечення гарантійних зобов'язань
		474	Забезпечення інших витрат і платежів
		475	Забезпечення призового фонду (резерв виплат)
		476	Резерв на виплату джек-поту, не забезпеченого сплатою участі в лотереї
		477	Забезпечення матеріального заохочення
		478	Забезпечення відновлення земельних ділянок
48	Цільове фінансування і цільові надходження	481	Кошти, вивільнені від оподаткування
		482	Кошти з бюджету та державних цільових фондів
		483	Благодійна допомога
		484	Інші кошти цільового фінансування і цільових надходжень
49	Страхові резерви	491	Технічні резерви
		492	Резерви із страхування життя
		493	Частка перестраховиків у технічних резервах
		494	Частка перестраховиків у резервах із страхування життя
		495	Результат зміни технічних резервів
		496	Результат зміни резервів із страхування життя
Клас 5. Довгострокові зобов'язання			
50	Довгострокові позики	501	Довгострокові кредити банків в національній валюті
		502	Довгострокові кредити банків в іноземній валюті
		503	Відстрочені довгострокові кредити банків у національній валюті
		504	Відстрочені довгострокові кредити банків в іноземній валюті
		505	Інші довгострокові позики в національній валюті
		506	Інші довгострокові позики в іноземній валюті
51	Довгострокові векселі	511	Довгострокові векселі видані в національній

	видані		валюті
		512	Довгострокові векселі видані в іноземній валюті
52	Довгострокові зобов'язання за облігаціями	521	Зобов'язання за облігаціями
		522	Премія за випущеними облігаціями
		523	Дисконт за випущеними облігаціями
53	Довгострокові зобов'язання з оренди	531	Зобов'язання з фінансової оренди
		532	Зобов'язання з оренди цілісних майнових комплексів
54	Відстрочені податкові зобов'язання		За видами зобов'язань
55	Інші довгострокові зобов'язання		За видами зобов'язань
56			
57			
58			
59			
Клас 6. Поточні зобов'язання			
60	Короткострокові позики	601	Короткострокові кредити банків в національній валюті
		602	Короткострокові кредити банків в іноземній валюті
		603	Відстрочені короткострокові кредити банків у національній валюті
		604	Відстрочені короткострокові кредити банків в іноземній валюті
		605	Прострочені позики в національній валюті
		606	Прострочені позики в іноземній валюті
61	Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями	611	Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями в національній валюті
		612	Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями в іноземній валюті
62	Короткострокові векселі	621	Короткострокові векселі, видані в національній валюті
		622	Короткострокові векселі, видані в іноземній валюті
63	Розрахунки з постачальниками та підрядниками	631	Розрахунки з вітчизняними постачальниками
		632	Розрахунки з іноземними постачальниками
		633	Розрахунки з учасниками ПФГ
64	Розрахунки за податками й платежами	641	Розрахунки за податками
		642	Розрахунки за обов'язковими платежами
		643	Податкові зобов'язання
		644	Податковий кредит
65	Розрахунки за страхуванням	651	За розрахунками з загальнообов'язкового державного соціального страхування
		652	За соціальним страхуванням
		653	Виключено
		654	За індивідуальним страхуванням
		655	За страхуванням майна
66	Розрахунки за виплатами працівникам	661	Розрахунки за заробітною платою
		662	Розрахунки з депонентами
		663	Розрахунки за іншими виплатами
67	Розрахунки з учасниками	671	Розрахунки за нарахованими дивідендами
		672	Розрахунки за іншими виплатами

68	Розрахунки за іншими операціями	680	Розрахунки, пов'язані з необоротними активами та групами вибуття, утримуваними для продажу
		681	Розрахунки за авансами одержаними
		682	Внутрішні розрахунки
		683	Внутрішньогосподарські розрахунки
		684	Розрахунки за нарахованими відсотками
		685	Розрахунки з іншими кредиторами
69	Доходи майбутніх періодів		За видами доходів
Клас 7. Доходи і результати діяльності			
70	Доходи від реалізації	701	Дохід від реалізації готової продукції
		702	Дохід від реалізації товарів
		703	Дохід від реалізації робіт і послуг
		704	Вирахування з доходу
		705	Перестраховання
71	Інший операційний дохід	710	Дохід від первісного визнання та від зміни вартості активів, які обліковуються за справедливою вартістю
		711	Дохід від реалізації іноземної валюти
		712	Дохід від реалізації інших оборотних активів
		713	Дохід від операційної оренди активів
		714	Дохід від операційної курсової різниці
		715	Одержані штрафи, пені, неустойки
		716	Відшкодування раніше списаних активів
		717	Дохід від списання кредиторської заборгованості
		718	Дохід від безоплатно одержаних оборотних активів
719	Інші доходи від операційної діяльності		
72	Дохід від участі в капіталі	721	Дохід від інвестицій в асоційовані підприємства
		722	Дохід від спільної діяльності
		723	Дохід від інвестицій в дочірні підприємства
73	Інші фінансові доходи	731	Дивіденди одержані
		732	Відсотки одержані
		733	Інші доходи від фінансових операцій
74	Інші доходи	740	Дохід від зміни вартості фінансових інструментів
		741	Дохід від реалізації фінансових інвестицій
		742	Дохід від відновлення корисності активів
		744	Дохід від неопераційної курсової різниці
		745	Дохід від безоплатно одержаних активів
		746	Інші доходи від звичайної діяльності
75	Виключено		
76	Страхові платежі		За видами страхування
77			
78			
79	Фінансові результати	791	Результат операційної діяльності
		792	Результат фінансових операцій
		793	Результат іншої діяльності
Клас 8. Витрати за елементами			
80	Матеріальні витрати	801	Витрати сировини й матеріалів
		802	Витрати купівельних напівафабрикатів та

			комплектуючих виробів
		803	Витрати палива й енергії
		804	Витрати тари й тарних матеріалів
		805	Витрати будівельних матеріалів
		806	Витрати запасних частин
		807	Витрати матеріалів сільськогосподарського призначення
		808	Витрати товарів
		809	Інші матеріальні витрати
81	Витрати на оплату праці	811	Виплати за окладами й тарифами
		812	Премії та заохочення
		813	Компенсаційні виплати
		814	Оплата відпусток
		815	Оплата іншого невідпрацьованого часу
		816	Інші витрати на оплату праці
82	Відрахування на соціальні заходи	821	Відрахування на загальнообов'язкове державне соціальне страхування
		822	
		823	
		824	Відрахування на індивідуальне страхування
83	Амортизація	831	Амортизація основних засобів
		832	Амортизація інших необоротних матеріальних активів
		833	Амортизація нематеріальних активів
84	Інші операційні витрати		За видами витрат
85	Інші затрати		За видами затрат
86			
87			
88			
89			
Клас 9. Витрати діяльності			
90	Собівартість реалізації	901	Собівартість реалізованої готової продукції
		902	Собівартість реалізованих товарів
		903	Собівартість реалізованих робіт і послуг
		904	Страхові виплати
91	Загальновиробничі витрати		За видами витрат
92	Адміністративні витрати		За видами витрат
93	Витрати на збут		За видами витрат
94	Інші витрати операційної діяльності	940	Витрати від первісного визнання та від зміни вартості активів, які обліковуються за справедливою вартістю
		941	Витрати на дослідження і розробки
		942	Собівартість реалізованої іноземної валюти
		943	Собівартість реалізованих виробничих запасів
		944	Сумнівні та безнадійні борги
		945	Втрати від операційної курсової різниці
		946	Втрати від знецінення запасів
		947	Нестачі і втрати від псування цінностей
		948	Визнані штрафи, пені, неустойки
		949	Інші витрати операційної діяльності

95	Фінансові витрати	951	Відсотки за кредит
		952	Інші фінансові витрати
96	Втрати від участі в капіталі	961	Втрати від інвестицій в асоційовані підприємства
		962	Втрати від спільної діяльності
		963	Втрати від інвестицій в дочірні підприємства
97	Інші витрати	971	Собівартість реалізованих фінансових інвестицій
		972	Втрати від зменшення корисності активів
		974	Втрати від неопераційних курсових різниць
		975	Уцінка необоротних активів і фінансових інвестицій
		976	Списання необоротних активів
98	Податки на прибуток	977	Інші витрати діяльності
		981	Податки на прибуток від звичайної діяльності
99	Виключено	982	Податки на прибуток від надзвичайних подій
Клас 0. Позабалансові рахунки			
01	Орендовані необоротні активи		За видами активів
02	Активи на відповідальному зберіганні	021	Устаткування, прийняте для монтажу
		022	Матеріали, прийняті для переробки
		023	Матеріальні цінності на відповідальному зберіганні
		024	Товари, прийняті на комісію
		025	Матеріальні цінності довірителя
03	Контрактні зобов'язання		За видами зобов'язань
04	Непередбачені активи й зобов'язання	041	Непередбачені активи
		042	Непередбачені зобов'язання
05	Гарантії та забезпечення надані		За видами гарантій та забезпечень наданих
06	Гарантії та забезпечення отримані		За видами гарантій та забезпечень отриманих
07	Списані активи	071	Списана дебіторська заборгованість
		072	Невідшкодовані нестачі і втрати від псування цінностей
08	Бланки суворого обліку		За видами бланків
09	Амортизаційні відрахування		

Додаток 1
до Національного положення (стандарту)
бухгалтерського обліку
1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»

Дата (рік, місяць, число) _____ за ЄДРПОУ _____
Підприємство _____ за КОАТУУ _____
Територія _____ за КОПФГ _____
Організаційно-правова форма господарювання _____ за КВЕД _____
Вид економічної діяльності _____
Середня кількість працівників¹ _____
Адреса, телефон _____
Одиниця виміру: тис. грн. без десяткового знака (окрім розділу IV Звіту про фінансові результати (Звіту

КОДИ		
		01

про сукупний дохід) (форма N 2), грошові показники якого

наводяться в гривнях з копійками)

Складено (зробити позначку «v» у відповідній клітинці):
за положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку
за міжнародними стандартами фінансової звітності

Баланс (Звіт про фінансовий стан)

на _____ 20__ р.

Форма № 1 Код за
ДКУД

1801001

Актив	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
1	2	3	4
I. Необоротні активи			
Нематеріальні активи	1000		
первісна вартість	1001		
накопичена амортизація	1002		
Незавершені капітальні інвестиції	1005		
Основні засоби	1010		
первісна вартість	1011		
знос	1012		
Інвестиційна нерухомість	1015		
Довгострокові біологічні активи	1020		
Довгострокові фінансові інвестиції: які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	1030		
інші фінансові інвестиції	1035		
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040		
Відстрочені податкові активи	1045		
Інші необоротні активи	1090		
Усього за розділом I	1095		
II. Оборотні активи			
Запаси	1100		
Поточні біологічні активи	1110		

Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125		
Дебіторська заборгованість за розрахунками:			
за виданими авансами	1130		
з бюджетом	1135		
у тому числі з податку на прибуток	1136		
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155		
Поточні фінансові інвестиції	1160		
Гроші та їх еквіваленти	1165		
Витрати майбутніх періодів	1170		
Інші оборотні активи	1190		
Усього за розділом II	1195		
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200		
Баланс	1300		
Пасив	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
1	2	3	4
I. Власний капітал			
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400		
Капітал у дооцінках	1405		
Додатковий капітал	1410		
Резервний капітал	1415		
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420		
Неоплачений капітал	1425	() ()	
Вилучений капітал	1430	() ()	
Усього за розділом I	1495		
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення			
Відстрочені податкові зобов'язання	1500		
Довгострокові кредити банків	1510		
Інші довгострокові зобов'язання	1515		
Довгострокові забезпечення	1520		
Цільове фінансування	1525		
Усього за розділом II	1595		
III. Поточні зобов'язання і забезпечення			
Короткострокові кредити банків	1600		
Поточна кредиторська заборгованість за:			
довгостроковими зобов'язаннями	1610		
товари, роботи, послуги	1615		
розрахунками з бюджетом	1620		
у тому числі з податку на прибуток	1621		
розрахунками зі страхування	1625		
розрахунками з оплати праці	1630		
Поточні забезпечення	1660		

Доходи майбутніх періодів	1665		
Інші поточні зобов'язання	1690		
Усього за розділом III	1695		
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700		
Баланс	1900		

Керівник

Головний бухгалтер

Підприємство _____
(найменування)Дата (рік, місяць, число)
за ЄДРПОУ

КОДИ		
		01

Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)

за _____ 20__ р.

Форма № 2 Код за ДКУД

1801003

I. ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000		
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	() ()	
Валовий: прибуток	2090		
збиток	2095	() ()	
Інші операційні доходи	2120		
Адміністративні витрати	2130	() ()	
Витрати на збут	2150	() ()	
Інші операційні витрати	2180	() ()	
Фінансовий результат від операційної діяльності: прибуток	2190		
збиток	2195	() ()	
Дохід від участі в капіталі	2200		

Інші фінансові доходи	2220		
Інші доходи	2240		
Фінансові витрати	2250	()()
Втрати від участі в капіталі	2255	()()
Інші витрати	2270	()()
Фінансовий результат до оподаткування:			
прибуток	2290		
збиток	2295	()()
Витрати (дохід) з податку на прибуток	2300		
Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	2305		
Чистий фінансовий результат:			
прибуток	2350		
збиток	2355	()()

II. СУКУПНИЙ ДОХІД

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Дооцінка (уцінка) необоротних активів	2400		
Дооцінка (уцінка) фінансових інструментів	2405		
Накопичені курсові різниці	2410		
Частка іншого сукупного доходу асоційованих та спільних підприємств	2415		
Інший сукупний дохід	2445		
Інший сукупний дохід до оподаткування	2450		
Податок на прибуток, пов'язаний з іншим сукупним доходом	2455		
Інший сукупний дохід після оподаткування	2460		
Сукупний дохід (сума рядків 2350, 2355 та 2460)	2465		

III. ЕЛЕМЕНТИ ОПЕРАЦІЙНИХ ВИТРАТ

Назва статті	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Матеріальні затрати	2500		
Витрати на оплату праці	2505		
Відрахування на соціальні заходи	2510		
Амортизація	2515		
Інші операційні витрати	2520		

Разом	2550	
-------	------	--

IV. РОЗРАХУНОК ПОКАЗНИКІВ ПРИБУТКОВОСТІ АКЦІЙ

Назва статті	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Середньорічна кількість простих акцій	2600		
Скоригована середньорічна кількість простих акцій	2605		
Чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2610		
Скоригований чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2615		
Дивіденди на одну просту акцію	2650		

Керівник

Головний бухгалтер

Підприємство _____

(найменування)

Дата (рік, місяць, число)
за ЄДРПОУ

КОДИ		

Звіт про рух грошових коштів (за прямим методом)

за 20__ р.

Стаття	Форма № 3 Код за ДКУД Код рядка	1801004 За звітний період За аналогічний період попереднього року
1	2	34
I. Рух коштів у результаті операційної діяльності	3000	
Надходження від:		
Реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)		
Повернення податків і зборів у тому числі податку на додану вартість	3005	
Цільового фінансування	3010	
Інші надходження	3095	
Витрачання на оплату:	3100	
Товарів (робіт, послуг)		() ()
Праці	3105	() ()
Відрахувань на соціальні заходи	3110	() ()

Зобов'язань з податків і зборів	3115	() ()
Інші витрачання	3190	() ()
Чистий рух коштів від операційної діяльності	3195	
II. Рух коштів у результаті інвестиційної діяльності	3200	
Надходження від реалізації:		
фінансових інвестицій		
необоротних активів	3205	
Надходження від отриманих:	3215	
відсотків		
дивідендів	3220	
Надходження від деривативів	3225	
Інші надходження	3250	
Витрачання на придбання:	3255	
фінансових інвестицій		() ()
необоротних активів	3260	() ()
Виплати за деривативами	3270	() ()
Інші платежі	3290	() ()
Чистий рух коштів від інвестиційної діяльності	3295	
III. Рух коштів у результаті фінансової діяльності	3300	
Надходження від:		
Власного капіталу		
Отримання позик	3305	
Інші надходження	3340	
Витрачання на:	3345	
Викуп власних акцій		() ()
Погашення позик	3350	
Сплату дивідендів	3355	() ()
Інші платежі	3390	() ()
Чистий рух коштів від фінансової діяльності	3395	
Чистий рух грошових коштів за звітний період	3400	
Залишок коштів на початок року	3405	
Вплив зміни валютних курсів на залишок коштів	3410	
Залишок коштів на кінець року	3415	

Керівник

Головний бухгалтер

Підприємство _____
(найменування)

Дата (рік, місяць, число)
за ЄДРПОУ

КОДИ		

Звіт про рух грошових коштів (за непрямим методом)
за 20__ р.

Форма № 3-н

Код за ДКУД

1801006

Стаття	Код рядка	За звітний період		За аналогічний період попереднього року
		надходження	видаток	надходженнявидаток
1	2	3	4	56
I. Рух коштів у результаті операційної діяльності				
Прибуток (збиток) від звичайної діяльності до оподаткування	3500			
Коригування на: амортизацію необоротних активів	3505		X	X
збільшення (зменшення) забезпечень	3510			
збиток (прибуток) від нереалізованих курсових різниць	3515			
збиток (прибуток) від неопераційної діяльності та інших негрошових операцій	3520			
Зменшення (збільшення) оборотних активів	3550			
Збільшення (зменшення) поточних зобов'язань	3560			
Грошові кошти від операційної діяльності	3570			
Сплачений податок на прибуток	3580	X		X
Чистий рух коштів від операційної діяльності	3195			
II. Рух коштів у результаті інвестиційної діяльності				
Надходження від реалізації: фінансових інвестицій	3200		X	X
необоротних активів	3205		X	X
Надходження від отриманих: відсотків	3215		X	X
дивідендів	3220		X	X
Надходження від деривативів	3225		X	X
Інші надходження	3250		X	X
Витрачання на придбання: фінансових інвестицій	3255	X		X

1	2	3	4	5	6	7	89 10
Залишок на початок року	4000						
Коригування: Зміна облікової політики	4005						
Виправлення помилок	4010						
Інші зміни	4090						
Скоригований залишок на початок року	4095						
Чистий прибуток (збиток) за звітний період	4100						
Інший сукупний дохід за звітний період	4110						
Розподіл прибутку: Виплати власникам (дивіденди)	4200						
Спрямування прибутку до зареєстрованого капіталу	4205						
Відрахування до резервного капіталу	4210						
Внески учасників: Внески до капіталу	4240						
Погашення заборгованості з капіталу	4245						
Вилучення капіталу: Викуп акцій (часток)	4260						
Перепродаж викуплених акцій (часток)	4265						
Анулювання викуплених акцій (часток)	4270						
Вилучення частки в капіталі	4275						
1	2	3	4	5	6	7	89 10
Інші зміни в капіталі	4290						
Разом змін у капіталі	4295						
Залишок на кінець року	4300						

Керівник

Головний бухгалтер

Фінансові таблиці

Таблиця 1

Таблиця значень фактора генерішньої вартості

Г	1%	2%	3%	4%	5%	6%	7%	8%	9%	10%	11%	12%	13%	14%	15%	16%
Г	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	16
1	0,990	0,980	0,971	0,962	0,952	0,943	0,935	0,926	0,917	0,909	0,901	0,893	0,885	0,877	0,870	0,870
2	0,980	0,961	0,943	0,925	0,907	0,890	0,873	0,857	0,842	0,826	0,812	0,797	0,783	0,769	0,756	0,756
3	0,971	0,942	0,915	0,889	0,864	0,840	0,816	0,794	0,772	0,751	0,731	0,712	0,693	0,675	0,658	0,658
4	0,961	0,924	0,888	0,855	0,823	0,792	0,763	0,735	0,708	0,683	0,659	0,636	0,613	0,592	0,572	0,572
5	0,951	0,906	0,863	0,822	0,784	0,747	0,713	0,680	0,650	0,621	0,593	0,567	0,543	0,519	0,497	0,497
6	0,942	0,888	0,837	0,790	0,746	0,705	0,666	0,630	0,596	0,564	0,535	0,507	0,480	0,456	0,432	0,432
7	0,933	0,871	0,813	0,760	0,711	0,665	0,623	0,583	0,547	0,513	0,482	0,452	0,425	0,400	0,376	0,376
8	0,923	0,853	0,789	0,731	0,677	0,627	0,582	0,540	0,502	0,467	0,434	0,404	0,376	0,351	0,327	0,327
9	0,914	0,837	0,766	0,703	0,645	0,592	0,544	0,500	0,460	0,424	0,391	0,361	0,333	0,308	0,284	0,284
10	0,905	0,820	0,744	0,676	0,614	0,558	0,508	0,463	0,422	0,386	0,352	0,322	0,295	0,270	0,247	0,247
11	0,896	0,804	0,722	0,650	0,585	0,527	0,475	0,429	0,388	0,350	0,317	0,287	0,261	0,237	0,215	0,215
12	0,887	0,788	0,701	0,625	0,557	0,497	0,444	0,397	0,356	0,319	0,286	0,257	0,231	0,208	0,187	0,187
13	0,879	0,773	0,681	0,601	0,530	0,469	0,415	0,368	0,326	0,290	0,258	0,229	0,204	0,182	0,163	0,163
14	0,870	0,758	0,661	0,577	0,505	0,442	0,388	0,340	0,299	0,263	0,232	0,205	0,181	0,160	0,141	0,141
15	0,861	0,743	0,624	0,555	0,481	0,417	0,362	0,315	0,275	0,239	0,209	0,183	0,160	0,140	0,123	0,123
16	0,853	0,728	0,623	0,534	0,458	0,394	0,339	0,292	0,252	0,218	0,188	0,163	0,141	0,123	0,107	0,107
17	0,844	0,714	0,605	0,513	0,436	0,371	0,317	0,270	0,231	0,198	0,170	0,146	0,125	0,108	0,193	0,193
18	0,836	0,700	0,587	0,494	0,416	0,350	0,296	0,250	0,212	0,180	0,153	0,130	0,111	0,095	0,081	0,081
19	0,828	0,686	0,570	0,475	0,396	0,331	0,277	0,232	0,194	0,164	0,138	0,116	0,098	0,083	0,070	0,070
20	0,820	0,673	0,554	0,456	0,377	0,312	0,258	0,215	0,178	0,149	0,124	0,104	0,087	0,073	0,061	0,061
21	0,811	0,660	0,538	0,439	0,359	0,294	0,242	0,199	0,164	0,135	0,112	0,093	0,077	0,064	0,053	0,053
22	0,803	0,647	0,522	0,422	0,342	0,278	0,226	0,184	0,150	0,123	0,101	0,083	0,068	0,056	0,046	0,046
23	0,795	0,634	0,507	0,406	0,326	0,262	0,211	0,170	0,138	0,112	0,091	0,074	0,060	0,049	0,040	0,040
24	0,788	0,622	0,492	0,390	0,310	0,247	0,197	0,158	0,126	0,102	0,082	0,066	0,053	0,043	0,035	0,035
25	0,780	0,610	0,478	0,357	0,295	0,233	0,184	0,146	0,116	0,092	0,074	0,059	0,047	0,038	0,030	0,030
26	0,772	0,598	0,464	0,361	0,281	0,220	0,172	0,135	0,106	0,084	0,066	0,053	0,042	0,033	0,026	0,026
27	0,764	0,586	0,450	0,347	0,268	0,208	0,161	0,125	0,098	0,076	0,060	0,047	0,037	0,029	0,023	0,023
28	0,757	0,547	0,437	0,333	0,255	0,196	0,150	0,116	0,090	0,069	0,054	0,042	0,033	0,026	0,020	0,020
29	0,749	0,563	0,424	0,321	0,243	0,185	0,141	0,107	0,082	0,063	0,048	0,037	0,029	0,022	0,017	0,017
30	0,742	0,552	0,412	0,308	0,231	0,174	0,131	0,099	0,075	0,057	0,044	0,033	0,026	0,020	0,015	0,015
35	0,706	0,500	0,355	0,253	0,181	0,130	0,094	0,068	0,049	0,036	0,026	0,019	0,014	0,010	0,008	0,008
40	0,672	0,453	0,307	0,208	0,142	0,097	0,067	0,046	0,032	0,022	0,015	0,011	0,008	0,005	0,004	0,004

Продовження таблиці 1

$\frac{r}{t}$	16%	17%	18%	19%	20%	21%	22%	23%	24%	25%	26%	27%	28%	29%	30%	31%
1	0,862	0,855	0,847	0,840	0,833	0,826	0,820	0,813	0,806	0,800	0,794	0,787	0,781	0,775	0,769	0,763
2	0,743	0,731	0,718	0,706	0,694	0,683	0,672	0,661	0,650	0,640	0,630	0,620	0,610	0,601	0,592	0,584
3	0,641	0,624	0,609	0,593	0,579	0,564	0,551	0,537	0,524	0,512	0,500	0,488	0,477	0,466	0,455	0,445
4	0,552	0,534	0,516	0,499	0,482	0,467	0,451	0,437	0,423	0,410	0,397	0,384	0,373	0,361	0,350	0,340
5	0,476	0,456	0,437	0,419	0,402	0,386	0,370	0,355	0,341	0,328	0,315	0,303	0,291	0,280	0,269	0,259
6	0,410	0,390	0,370	0,352	0,335	0,319	0,303	0,289	0,275	0,262	0,250	0,238	0,227	0,217	0,207	0,197
7	0,354	0,333	0,314	0,296	0,279	0,263	0,249	0,235	0,222	0,210	0,198	0,188	0,178	0,168	0,159	0,150
8	0,305	0,285	0,266	0,249	0,233	0,218	0,204	0,191	0,179	0,168	0,157	0,148	0,139	0,130	0,123	0,115
9	0,263	0,243	0,225	0,209	0,194	0,180	0,167	0,155	0,144	0,134	0,125	0,116	0,108	0,101	0,094	0,087
10	0,227	0,208	0,191	0,176	0,162	0,149	0,137	0,126	0,116	0,107	0,099	0,092	0,085	0,078	0,073	0,067
11	0,195	0,178	0,162	0,148	0,135	0,123	0,112	0,103	0,094	0,086	0,079	0,072	0,066	0,061	0,056	0,051
12	0,168	0,152	0,137	0,124	0,112	0,102	0,092	0,083	0,076	0,069	0,062	0,057	0,052	0,047	0,043	0,039
13	0,145	0,130	0,116	0,104	0,093	0,084	0,075	0,068	0,061	0,055	0,050	0,045	0,040	0,037	0,033	0,030
14	0,125	0,111	0,099	0,088	0,078	0,069	0,062	0,055	0,049	0,044	0,039	0,035	0,032	0,028	0,025	0,022
15	0,108	0,095	0,084	0,074	0,065	0,057	0,051	0,045	0,040	0,035	0,031	0,028	0,025	0,022	0,020	0,018
16	0,093	0,081	0,071	0,062	0,054	0,047	0,042	0,036	0,032	0,028	0,025	0,022	0,019	0,017	0,015	0,014
17	0,080	0,069	0,060	0,052	0,045	0,039	0,034	0,030	0,026	0,023	0,020	0,017	0,015	0,013	0,012	0,011
18	0,069	0,059	0,051	0,044	0,038	0,032	0,028	0,024	0,021	0,018	0,016	0,014	0,012	0,010	0,009	0,008
19	0,060	0,051	0,043	0,037	0,031	0,027	0,023	0,020	0,017	0,014	0,012	0,011	0,009	0,008	0,007	0,006
20	0,051	0,043	0,037	0,031	0,026	0,022	0,019	0,016	0,014	0,012	0,010	0,008	0,007	0,006	0,005	0,004

Продовження таблиці 1

$\frac{1}{1}$	31%	32%	33%	34%	35%	36%	37%	38%	39%	40%	45%	48%	50%	55%	60%
1	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46
1	0,763	0,758	0,752	0,746	0,741	0,735	0,730	0,725	0,719	0,714	0,690	0,676	0,667	0,645	0,625
2	0,583	0,574	0,565	0,557	0,549	0,541	0,533	0,525	0,518	0,510	0,476	0,457	0,444	0,416	0,391
3	0,445	0,435	0,425	0,416	0,406	0,398	0,389	0,381	0,372	0,364	0,328	0,308	0,296	0,269	0,244
4	0,340	0,329	0,320	0,310	0,301	0,292	0,284	0,279	0,268	0,260	0,226	0,208	0,198	0,173	0,153
5	0,259	0,250	0,240	0,231	0,225	0,215	0,207	0,200	0,198	0,180	0,167	0,152	0,143	0,123	0,095
6	0,198	0,189	0,181	0,173	0,165	0,158	0,151	0,145	0,139	0,133	0,108	0,095	0,088	0,072	0,060
7	0,151	0,143	0,136	0,129	0,122	0,116	0,110	0,105	0,100	0,095	0,074	0,064	0,059	0,047	0,037
8	0,115	0,108	0,102	0,096	0,091	0,085	0,081	0,076	0,072	0,068	0,051	0,043	0,039	0,030	0,023
9	0,088	0,082	0,077	0,072	0,067	0,063	0,059	0,055	0,052	0,048	0,035	0,029	0,026	0,019	0,015
10	0,067	0,062	0,058	0,054	0,050	0,046	0,043	0,040	0,037	0,035	0,024	0,020	0,017	0,012	0,009

Таблиця значень фактора майбутньої вартості

$\frac{r}{t}$	1%	2%	3%	4%	5%	6%	7%	8%	9%	10%	11%	12%	13%	14%	15%	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
1	1,010	1,020	1,030	1,040	1,050	1,060	1,070	1,080	1,090	1,100	1,110	1,120	1,130	1,140	1,150	
2	1,020	1,040	1,061	1,082	1,103	1,124	1,145	1,166	1,188	1,210	1,232	1,254	1,277	1,300	1,323	
3	1,030	1,061	1,093	1,125	1,158	1,191	1,225	1,260	1,295	1,331	1,368	1,405	1,443	1,482	1,521	
4	1,041	1,082	1,126	1,170	1,216	1,262	1,311	1,360	1,412	1,464	1,518	1,574	1,630	1,689	1,749	
5	1,051	1,104	1,159	1,217	1,276	1,338	1,403	1,469	1,539	1,611	1,685	1,762	1,842	1,925	1,011	
6	1,062	1,126	1,194	1,265	1,340	1,419	1,501	1,587	1,677	1,772	1,870	1,974	2,082	2,195	2,313	
7	1,072	1,149	1,230	1,316	1,407	1,504	1,606	1,714	1,828	1,949	2,076	2,211	2,353	2,502	2,660	
8	1,083	1,172	1,267	1,369	1,477	1,594	1,718	1,851	1,993	2,144	2,305	2,476	2,658	2,853	3,059	
9	1,094	1,195	1,305	1,423	1,551	1,689	1,838	1,999	2,172	2,358	2,558	2,773	3,004	3,252	3,518	
10	1,105	1,219	1,344	1,480	1,629	1,791	1,967	2,159	2,367	2,594	2,839	3,106	3,395	3,707	4,046	
11	1,116	1,243	1,384	1,539	1,710	1,898	2,105	2,332	2,580	2,853	3,152	3,479	3,836	4,226	4,652	
12	1,127	1,268	1,426	1,601	1,796	2,012	2,252	2,518	2,813	3,138	3,498	3,896	4,335	4,818	5,350	
13	1,138	1,294	1,469	1,665	1,886	2,133	2,410	2,720	3,066	3,452	3,883	4,363	4,898	5,492	6,153	
14	1,149	1,319	1,513	1,732	1,980	2,261	2,579	2,937	3,342	3,797	4,310	4,887	5,535	6,261	7,076	
15	1,161	1,346	1,558	1,801	2,079	2,397	2,759	3,172	3,642	4,177	4,785	5,474	6,254	7,138	8,137	
16	1,173	1,373	1,605	1,873	2,183	2,540	2,952	3,426	3,970	4,595	5,311	6,130	7,067	8,137	9,358	
17	1,184	1,400	1,653	1,948	2,292	2,693	3,159	3,700	4,328	5,054	5,895	6,866	7,986	9,276	10,761	
18	1,196	1,428	1,702	2,026	2,407	2,854	3,380	3,996	4,717	5,560	6,544	7,690	9,024	10,575	12,375	
19	1,208	1,457	1,754	2,107	2,527	3,026	3,617	4,316	5,142	6,116	7,263	8,613	10,197	12,056	14,232	
20	1,220	1,486	1,806	2,191	2,653	3,200	3,870	4,661	5,604	6,727	8,062	9,646	11,523	13,743	16,367	
21	1,232	1,516	1,860	2,279	2,786	3,400	4,141	5,034	6,109	7,400	8,949	10,804	13,021	15,668	18,822	
22	1,245	1,546	1,916	2,370	2,925	3,604	4,430	5,437	6,659	8,140	9,934	12,100	14,714	17,861	21,645	
23	1,257	1,577	1,974	2,465	3,072	3,820	4,741	5,871	7,258	8,954	11,026	13,552	16,627	20,362	24,891	
24	1,270	1,608	2,033	2,563	3,225	4,049	5,072	6,341	7,911	9,850	12,239	15,179	18,788	23,212	28,625	
25	1,282	1,641	2,094	2,666	3,386	4,292	5,427	6,848	8,623	10,835	13,585	17,000	21,231	26,462	32,919	

Продовження таблиці 2

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
26	1,295	1,673	2,157	2,772	3,556	4,549	5,807	7,396	9,399	11,918	15,080	19,040	23,991	30,167	37,857
27	1,308	1,707	2,221	2,883	3,733	4,822	6,214	7,988	10,245	13,110	16,739	21,325	27,109	34,390	43,535
28	1,321	1,741	2,288	2,999	3,920	5,112	6,649	8,627	11,167	14,421	18,580	23,884	30,633	39,204	50,066
29	1,335	1,776	2,357	3,119	4,116	5,418	7,114	9,317	12,172	15,863	20,624	26,750	34,616	44,693	57,575
30	1,348	1,811	2,427	3,243	4,322	5,743	7,612	10,063	13,268	17,449	22,892	29,960	39,116	50,950	66,212
35	1,417	2,000	2,814	3,946	5,516	7,686	10,677	14,785	20,414	28,102	38,575	52,800	72,069	98,100	133,176
40	1,489	2,208	3,262	4,801	7,040	10,286	14,974	21,725	31,409	45,259	65,001	93,051	132,782	188,884	267,864

Продовження таблиці 2

	16%	17%	18%	19%	20%	21%	22%	23%	24%	25%	26%	27%	28%	29%	30%	31%
1	1,160	1,170	1,180	1,190	1,200	1,210	1,220	1,230	1,240	1,250	1,260	1,270	1,280	1,290	1,300	1,300
2	1,346	1,369	1,392	1,416	1,440	1,464	1,488	1,513	1,538	1,563	1,588	1,613	1,638	1,664	1,690	1,690
3	1,561	1,602	1,643	1,685	1,728	1,772	1,816	1,861	1,907	1,953	2,000	2,048	2,097	2,147	2,197	2,197
4	1,811	1,874	1,939	2,005	2,074	2,144	2,215	2,289	2,364	2,441	2,520	2,601	2,684	2,769	2,856	2,856
5	2,100	2,192	2,288	2,386	2,488	2,594	2,703	2,815	2,932	3,052	3,176	3,304	3,436	3,572	3,713	3,713
6	2,436	2,565	2,700	2,840	2,986	3,138	3,297	3,463	3,635	3,815	4,002	4,196	4,398	4,608	4,827	4,827
7	2,826	3,001	3,185	3,379	3,583	3,797	4,023	4,259	4,508	4,768	5,042	5,329	5,629	5,945	6,275	6,275
8	3,278	3,511	3,759	4,021	4,300	4,595	4,908	5,239	5,590	5,960	6,353	6,768	7,206	7,669	8,157	8,157
9	3,803	4,108	4,435	4,785	5,160	5,560	5,987	6,444	6,931	7,451	8,005	8,595	9,223	9,893	10,604	10,604
10	4,411	4,807	5,234	5,695	6,192	6,727	7,305	7,926	8,594	9,313	10,086	10,915	11,806	12,761	13,786	13,786
11	5,117	5,624	6,176	6,777	7,430	8,140	8,912	9,749	10,657	11,642	12,708	13,862	15,112	16,462	17,922	17,922
12	5,936	6,580	7,288	8,064	8,916	9,850	10,872	11,991	13,215	14,552	16,012	17,605	19,343	21,236	23,298	23,298
13	6,886	7,699	8,599	9,596	10,699	11,918	13,264	14,749	16,386	18,190	20,175	22,359	24,759	27,395	30,288	30,288
14	7,988	9,007	10,147	11,420	12,839	14,421	16,182	18,141	20,319	22,737	25,421	28,396	31,691	35,339	39,374	39,374
15	9,266	10,539	11,974	13,590	15,407	17,449	19,742	22,314	25,196	28,422	32,030	36,062	40,565	45,587	51,186	51,186
16	10,748	12,330	14,129	16,172	18,488	21,114	24,086	27,446	31,243	35,527	40,358	45,799	51,923	58,808	66,542	66,542
17	12,468	14,426	16,672	19,244	22,186	25,548	29,384	33,759	38,741	44,409	50,851	58,165	66,461	75,862	86,504	86,504
18	14,463	16,879	19,673	22,901	26,623	30,913	35,849	41,523	48,039	55,511	64,072	73,870	85,071	97,862	112,455	112,455
19	16,777	19,748	23,214	27,252	31,948	37,404	43,736	51,074	59,568	69,389	80,731	93,815	108,89	126,242	146,192	146,192
20	19,461	23,106	27,393	32,429	38,338	45,259	53,358	62,821	73,864	86,736	101,721	119,145	139,38	162,852	190,050	190,050

Продовження таблиці 2

Г т	31%	32%	33%	34%	35%	36%	37%	38%	39%	40%	45%	48%	50%	55%	60%
1	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46
1	1,310	1,320	1,330	1,340	1,350	1,360	1,370	1,380	1,390	1,400	1,450	1,480	1,500	1,550	1,600
2	1,716	1,742	1,769	1,796	1,823	1,850	1,877	1,904	1,932	1,960	2,103	2,190	2,250	2,403	2,560
3	2,248	2,300	2,353	2,406	2,460	2,515	2,571	2,628	2,686	2,744	3,049	3,242	3,375	3,724	4,096
4	2,945	3,036	3,129	3,224	3,322	3,421	3,523	3,627	3,733	3,842	4,421	4,798	5,063	5,772	6,554
5	3,858	4,007	4,162	4,320	4,484	4,653	4,826	5,005	5,189	5,378	6,410	7,101	7,594	8,947	10,486
6	5,054	5,290	5,535	5,789	6,053	6,328	6,612	6,907	7,213	7,530	9,294	10,509	11,391	13,867	16,777
7	6,621	6,983	7,361	7,758	8,172	8,605	9,058	9,531	10,025	10,541	13,476	15,554	17,086	21,494	26,844
8	8,673	9,217	9,791	10,395	11,032	11,703	12,410	13,153	13,935	14,758	19,541	23,019	25,629	33,316	42,950
9	11,362	12,166	13,022	13,930	14,894	15,917	17,001	18,151	19,370	20,661	28,334	34,069	38,443	51,640	68,719
10	14,884	16,060	17,319	18,666	20,107	21,647	23,292	25,049	26,925	28,925	41,085	50,422	57,665	80,042	109,951

Продовження таблиці 3

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
25	22,023	19,523	17,413	15,622	14,094	12,783	11,654	10,675	9,823	9,077	8,422	7,843	7,330	6,873	6,464
26	22,795	20,121	17,877	15,983	14,375	13,003	11,826	10,810	9,929	9,161	8,488	7,896	7,372	6,906	6,491
27	23,560	20,707	18,327	16,330	14,643	13,211	11,987	10,935	10,027	9,237	8,548	7,943	7,409	6,935	6,514
28	24,316	21,281	18,764	16,663	14,898	13,406	12,137	11,051	10,116	9,307	8,602	7,984	7,441	6,961	6,534
29	25,066	21,844	19,188	16,984	15,141	13,591	12,278	11,158	10,198	9,370	8,650	8,022	7,470	6,983	6,551
30	25,808	22,396	19,600	17,292	15,372	13,765	12,409	11,258	10,274	9,427	8,694	8,055	7,496	7,003	6,566
35	26,514	22,896	19,956	17,545	15,554	13,895	12,503	11,325	10,323	9,462	8,720	8,054	7,510	7,013	6,573
40	27,185	23,349	20,262	17,754	15,696	13,992	12,659	11,371	10,354	9,485	8,735	8,085	7,517	7,018	6,577

Продовження таблиці 3

$\frac{r}{t}$	16%	17%	18%	19%	20%	21%	22%	23%	24%	25%	26%	27%	28%	29%	30%	31%
1	0,862	0,855	0,847	0,840	0,833	0,826	0,820	0,813	0,806	0,800	0,794	0,787	0,781	0,775	0,769	0,763
2	1,605	1,585	1,566	1,547	1,528	1,509	1,492	1,474	1,457	1,440	1,424	1,407	1,392	1,376	1,361	1,346
3	2,246	2,210	1,174	2,140	2,106	2,074	2,042	2,011	1,981	1,952	1,923	1,896	1,868	1,842	1,816	1,791
4	2,798	2,743	2,690	2,639	2,589	2,540	2,494	2,448	2,404	2,362	2,320	2,280	2,241	2,203	2,166	2,130
5	3,274	3,199	3,127	3,058	2,991	2,926	2,864	2,803	2,745	2,689	2,635	2,583	2,532	2,483	2,436	2,390
6	3,685	3,589	3,498	3,410	3,326	3,245	3,167	3,092	3,020	2,951	2,885	2,821	2,759	2,700	2,643	2,587
7	4,039	3,922	3,812	3,706	3,605	3,508	3,416	3,327	3,242	3,161	3,083	3,009	2,937	2,868	2,802	2,737
8	4,344	4,207	4,078	3,954	3,837	3,726	3,619	3,518	3,421	3,329	3,241	3,156	3,076	2,999	2,925	2,851
9	4,607	4,451	4,303	4,163	4,031	3,905	3,786	3,673	3,566	3,463	3,366	3,273	3,184	3,100	3,019	2,939
10	4,833	4,659	4,494	4,339	4,192	4,054	3,923	3,799	3,682	3,571	3,465	3,364	3,269	3,178	3,092	2,999
11	5,029	4,836	4,656	4,486	4,327	4,177	4,035	3,902	3,776	3,656	3,543	3,437	3,335	3,239	3,147	2,999
12	5,197	4,988	4,793	4,611	4,439	4,278	4,127	3,985	3,851	3,725	3,606	3,493	3,387	3,286	3,190	2,999
13	5,342	5,118	4,910	4,715	4,533	4,362	4,203	4,053	3,912	3,780	3,656	3,538	3,427	3,322	3,223	2,999
14	5,468	5,229	5,008	4,802	4,611	4,432	4,265	4,108	3,962	3,824	3,695	3,573	3,459	3,351	3,249	2,999
15	5,575	5,324	5,092	4,876	4,675	4,489	4,315	4,153	4,001	3,859	3,726	3,601	3,483	3,373	3,268	2,999
16	5,668	5,405	5,162	4,938	4,730	4,536	4,357	4,189	4,033	3,887	3,751	3,623	3,503	3,390	3,283	2,999
17	5,749	5,475	5,222	4,990	4,775	4,576	4,391	4,219	4,059	3,910	3,771	3,640	3,518	3,403	3,295	2,999
18	5,818	5,534	5,273	5,033	4,812	4,608	4,419	4,243	4,080	3,928	3,786	3,654	3,529	3,413	3,304	2,999
19	5,877	5,584	5,316	5,070	4,843	4,635	4,442	4,263	4,097	3,942	3,799	3,664	3,539	3,421	3,311	2,999
20	5,929	5,628	5,353	5,101	4,870	4,657	4,460	4,279	4,110	3,954	3,808	3,673	3,546	3,427	3,316	2,999

Продовження таблиці 3

$\frac{r}{l}$	31%	32%	33%	34%	35%	36%	37%	38%	39%	40%	45%	48%	50%	55%	60%
1	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46
1	0,763	0,758	0,752	0,746	0,741	0,735	0,730	0,725	0,719	0,714	0,690	0,676	0,667	0,645	0,625
2	1,346	1,331	1,317	1,303	1,289	1,276	1,263	1,250	1,237	1,224	1,165	1,132	1,111	1,061	1,016
3	1,791	1,766	1,742	1,719	1,696	1,673	1,652	1,630	1,609	1,589	1,493	1,441	1,407	1,330	1,260
4	2,130	2,096	2,062	2,029	1,997	1,966	1,935	1,906	1,877	1,849	1,720	1,649	1,605	1,503	1,412
5	2,390	2,345	2,302	2,260	2,220	2,181	2,143	2,106	2,070	2,035	1,876	1,790	1,737	1,615	1,508
6	2,588	2,534	2,483	2,433	2,385	2,339	2,294	2,251	2,209	2,168	1,983	1,885	1,824	1,687	1,567
7	2,739	2,677	2,619	2,562	2,508	2,455	2,404	2,355	2,308	2,263	2,057	1,949	1,883	1,734	1,605
8	2,854	2,786	2,721	2,658	2,598	2,540	2,485	2,432	2,380	2,331	2,109	1,993	1,922	1,764	1,628
9	2,942	2,868	2,798	2,730	2,665	2,603	2,544	2,487	2,432	2,379	2,144	2,022	1,948	1,783	1,642
10	3,009	2,930	2,855	2,784	2,715	2,649	2,587	2,527	2,469	2,414	2,168	2,042	1,965	1,795	1,652

Таблиця значень майбутньої вартості анuitету

r	1%	2%	3%	4%	5%	6%	7%	8%	9%	10%	11%	12%	13%	14%	15%	
1	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
1	1,010	1,020	1,030	1,040	1,050	1,060	1,070	1,080	1,090	1,100	1,110	1,120	1,130	1,140	1,150	
2	2,030	2,060	2,091	2,122	2,153	2,184	2,215	2,246	2,278	2,310	2,342	2,374	2,407	2,440	2,473	
3	3,060	3,122	3,184	3,246	3,310	3,375	3,440	3,506	3,573	3,641	3,710	3,779	3,850	3,921	3,993	
4	4,101	4,204	4,309	4,416	4,526	4,637	4,751	4,867	4,985	5,105	5,228	5,353	5,480	5,610	5,742	
5	5,152	5,308	5,468	5,633	5,802	5,975	6,153	6,336	6,523	6,716	6,913	7,115	7,323	7,536	7,754	
6	6,214	6,434	6,662	6,898	7,142	7,394	7,654	7,923	8,200	8,487	8,783	9,089	9,405	9,730	10,067	
7	7,286	7,583	7,892	8,214	8,549	8,897	9,260	9,637	10,028	10,436	10,859	11,300	11,757	12,233	12,727	
8	8,369	8,755	9,159	9,583	10,027	10,491	10,978	11,488	12,021	12,579	13,164	13,776	14,416	15,085	15,786	
9	9,462	9,950	10,464	11,006	11,578	12,181	12,816	13,487	14,193	14,937	15,722	16,549	17,420	18,337	19,304	
10	10,567	11,169	11,808	12,486	13,207	13,972	14,784	15,645	16,560	17,531	18,561	19,655	20,814	22,045	23,349	
11	11,683	12,412	13,192	14,026	14,917	15,870	16,888	17,977	19,141	20,384	21,713	23,133	24,650	26,271	28,002	
12	12,809	13,680	14,618	15,627	16,713	17,882	19,141	20,495	21,953	23,523	25,212	27,029	28,985	31,089	33,352	
13	13,947	14,974	16,086	17,292	18,599	20,015	21,550	23,215	25,019	26,975	29,095	31,393	33,883	36,581	39,505	
14	15,097	16,293	17,599	19,024	20,579	22,276	24,129	26,152	28,361	30,772	33,405	36,280	39,417	42,842	46,580	
15	16,258	17,639	19,157	20,825	22,657	24,673	26,888	29,324	32,003	34,950	38,190	41,753	45,672	49,980	54,717	
16	17,430	19,012	20,762	22,698	24,840	27,213	29,840	32,750	35,974	39,545	43,501	47,884	52,739	58,118	64,075	
17	18,615	20,412	22,414	24,645	27,132	29,906	32,999	36,450	40,301	44,599	49,396	54,750	60,725	67,394	74,836	
18	19,811	21,841	24,117	26,671	29,539	32,760	36,379	40,446	45,018	50,159	55,939	62,440	69,749	77,969	87,212	
19	21,019	23,297	25,870	28,778	32,066	35,786	39,995	44,762	50,160	56,275	63,203	71,052	79,947	90,025	101,444	
20	22,239	24,783	27,676	30,969	34,719	38,993	43,865	49,423	55,765	63,002	71,265	80,699	91,470	103,768	117,810	
21	23,472	26,299	29,537	33,248	37,505	42,392	48,006	54,457	61,873	70,403	80,214	91,503	104,491	119,436	136,632	
22	24,716	27,845	31,453	35,618	40,430	45,996	52,436	59,893	68,532	78,543	90,148	103,603	119,205	137,297	158,276	
23	25,973	29,422	33,426	38,083	43,502	49,816	57,177	65,765	75,790	87,497	101,174	117,155	135,831	157,659	183,168	
24	27,243	31,030	35,459	40,646	46,727	53,865	62,249	72,106	83,701	97,347	113,413	132,334	154,620	180,871	211,793	
25	28,526	32,671	37,553	43,312	50,113	58,156	67,676	78,954	92,324	108,182	126,999	149,334	175,850	207,333	244,712	
26	29,821	34,344	39,710	46,084	53,669	62,706	73,484	86,351	101,723	120,100	142,079	168,374	199,841	237,499	282,569	
27	31,129	36,051	41,931	48,968	57,403	67,528	79,698	94,339	111,968	133,210	158,817	189,699	226,950	271,889	326,104	
28	32,450	37,792	44,219	51,966	61,323	72,640	86,347	102,966	123,135	147,631	177,397	213,583	257,583	311,094	376,170	

29	33,785	39,568	46,575	55,085	65,439	78,058	93,461	112,283	135,308	163,494	198,021	240,333	292,199	355,787	433,745
30	35,133	41,379	49,003	58,328	69,761	83,802	101,073	122,346	148,575	180,943	220,913	270,293	331,315	406,737	499,957
35	36,549	43,379	51,817	62,274	75,277	91,488	111,750	137,131	168,989	209,046	259,488	323,092	403,384	504,837	633,132
40	38,038	45,587	55,079	67,075	82,317	101,773	126,724	158,856	200,399	254,489	324,489	416,143	536,165	693,721	900,996

Продовження таблиці 4

Г п	16%		17%		18%		19%		20%		21%		22%		23%		24%		25%		26%		27%		28%		29%		30%		31%	
	1	17	18	18	19	19	20	20	21	21	22	22	23	23	24	24	25	25	26	26	27	27	28	28	29	29	30	30	31	31		
1	1,160	1,170	1,180	1,190	1,200	1,210	1,220	1,230	1,240	1,250	1,260	1,270	1,280	1,290	1,300																	
7	2,506	2,539	2,572	2,606	2,640	2,674	2,708	2,743	2,778	2,813	2,848	2,883	2,918	2,954	2,990																	
3	4,066	4,141	4,215	4,291	4,368	4,446	4,524	4,604	4,684	4,766	4,848	4,931	5,016	5,101	5,187																	
4	5,877	6,014	6,154	6,297	6,442	6,589	6,740	6,893	7,048	7,207	7,368	7,533	7,700	7,870	8,043																	
5	7,977	8,207	8,442	8,683	8,930	9,183	9,442	9,708	9,980	10,259	10,544	10,837	11,136	11,442	11,756																	
6	10,414	10,772	11,142	11,523	11,916	12,321	12,740	13,171	13,615	14,073	14,546	15,032	15,534	16,051	16,583																	
7	13,240	13,773	14,327	14,902	15,499	16,119	16,762	17,430	18,123	18,842	19,588	20,361	21,163	21,995	22,858																	
8	16,519	17,258	18,086	18,923	19,799	20,714	21,670	22,669	23,712	24,802	25,940	27,129	28,369	29,664	31,015																	
9	20,321	21,393	22,521	23,709	24,959	26,274	27,657	29,113	30,643	32,253	33,945	35,723	37,593	39,556	41,619																	
10	24,733	26,200	27,755	29,404	31,150	33,001	34,962	37,039	39,238	41,566	44,031	46,639	49,398	52,318	55,405																	
11	29,850	31,824	33,931	36,180	38,581	41,142	43,874	46,788	49,895	53,208	56,739	60,501	64,510	68,780	73,327																	
12	35,786	38,404	41,219	44,244	47,497	50,991	54,746	58,779	63,110	67,760	72,751	78,107	83,853	90,016	96,625																	
13	42,672	46,103	49,818	53,841	58,196	62,909	68,010	73,528	79,496	85,949	92,926	100,465	108,612	117,411	126,913																	
14	50,660	55,110	59,965	65,261	71,035	77,330	84,192	91,669	99,815	108,687	118,347	128,861	140,303	152,750	166,286																	
15	59,925	65,649	71,939	78,850	86,442	94,780	103,935	113,983	125,011	137,109	150,377	164,924	180,868	198,337	217,472																	
16	70,673	77,979	86,068	95,022	104,931	115,894	128,020	141,430	156,253	172,636	190,735	210,723	232,791	257,145	284,014																	
17	83,141	92,406	102,740	114,266	127,117	141,441	157,405	175,188	194,994	217,045	241,585	268,888	299,252	333,007	370,518																	
18	97,603	109,285	122,414	137,166	153,740	172,354	193,254	216,712	243,033	272,556	305,658	342,758	384,323	430,870	482,973																	
19	114,380	129,033	145,628	164,418	185,688	209,758	236,989	267,785	302,601	341,945	386,389	436,573	493,213	557,112	629,165																	
20	133,841	152,139	173,021	196,847	224,026	255,018	290,347	330,606	376,465	428,681	488,110	555,717	632,593	719,964	819,215																	

Закінчення таблиці 4

Г І	31%	32%	33%	34%	35%	36%	37%	38%	39%	40%	45%	48%	50%	55%	60%
1	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46
1	1,310	1,320	1,330	1,340	1,350	1,360	1,370	1,380	1,390	1,400	1,450	1,480	1,500	1,550	1,600
2	3,026	3,062	3,099	3,136	3,173	3,210	3,247	3,284	3,322	3,360	3,553	3,670	3,750	3,953	4,160
3	5,274	5,362	5,452	5,542	5,633	5,725	5,818	5,912	6,008	6,104	6,601	6,912	7,125	7,676	8,256
4	8,219	8,398	8,581	8,766	8,954	9,146	9,341	9,539	9,741	9,946	11,022	11,710	12,188	13,448	14,810
5	12,077	12,406	12,742	13,086	13,438	13,799	14,167	14,544	14,930	15,324	17,431	18,811	19,781	22,395	25,295
6	17,131	17,696	18,277	18,876	19,492	20,126	20,779	21,451	22,142	22,853	26,725	29,320	31,172	36,262	42,073
7	23,752	24,678	25,638	26,633	27,664	28,732	29,837	30,982	32,168	33,395	40,202	44,874	48,258	57,756	68,916
8	32,425	33,895	35,429	37,029	38,696	40,435	42,247	44,135	46,103	48,153	59,743	67,893	73,887	91,073	111,866
9	43,786	46,062	48,451	50,958	53,590	56,352	59,248	62,287	65,473	68,814	88,077	101,962	112,330	142,712	180,585
10	58,670	62,122	65,769	69,624	73,697	77,998	82,540	87,336	92,398	97,739	129,162	152,383	169,995	222,754	290,536

Фінансові та економічні словники, довідники, енциклопедичні видання

1. *Алексєнко Л. М.* Економічний словник: банківська справа, фондовий ринок (українсько-англійсько-російський тлумачний словник). / Л.М.°Алексєнко, В. М. Олексєнко, А. І. Юркевич — К. : Видавничий будинок "Максимум", 2000. — 592 с.
2. *Базилевич В. Д.* Ринкова економіка: основні поняття і категорії: навч. посіб. / В. Д. Базилевич, К. С. Базилевич — К. : Знання, 2006 — 263 с.
3. Генеза ринкової економіки (політекономія, мікроекономіка, макроекономіка, економічний аналіз, економіка підприємства, менеджмент, маркетинг, фінанси, банки, інвестиції, біржова діяльність, планування): Терміни. Поняття. Персоналії: навч. екон. словник-довідник для студ. вищих закл. освіти усіх рівнів акредитації / за ред. В.°С.°Іфтемічука. — Л. : Магнолія плюс, 2004. — 682 с.
4. Глосарій зеленого бізнесу: українсько-німецько-російсько-англійський / В.Базилевич, Д.Вальтер, В.Хартманн та ін.; наук. ред. В.Базилевич, Д.Вальтер. — К.: Знання, 2010. — 518 с.
5. *Гордієнко К. Д.* Економічний тлумачний словник: понятійна база законодавства України у сфері економіки / К. Д. Гордієнко. — Вид. 2-ге, перероб. та доп. — К. : КНТ, 2007. — 359 с.
6. *Гриньова В. М.* Тлумачний словник економічних термінів: навч. посіб. / В. М. Гриньова, В. О. Коюда. — Х. : ВД "ІНЖЕК", 2003. — 184 с.
7. Економічний енциклопедичний словник: У 2 т. Т.1 / За ред. С.°В.°Мочерного. — Львів : Світ, 2006. — 616 с.
8. Економічний енциклопедичний словник: У 2 т. Т.2 / За ред. С.В. Мочерного. — Львів : Світ, 2006. — 568 с.
9. Енциклопедичний довідник з інвестування: як створити, зберегти та збільшити власний капітал / В. В. Фещенко (ред.). — К. : Українське агентство фінансового розвитку, 2009. — 594с.
10. *Коваленко М. А.* Фінансовий словник: навч. посіб. / М. А. Коваленко, В.°Л.°Чесноков. — К. : Олді-плюс, 2009. — 382 с.
11. *Ковальчук А. Т.* Фінансовий словник. / А. Т. Ковальчук — 2-ге вид., стер. — К. : Знання, 2006. — 288 с.
12. *Коноплицький В. А.* Економічний словник: тлумачно-термінологічний / В. А. Коноплицький, Г. І. Філіна. — К. : КНТ, 2007. — 577 с.
13. *Осовська Г. В.* Економічний словник / Г. В. Осовська, О. О. Юшкевич, Н.°С. Завадський — К. : Кондор, 2007. — 358 с.
14. Фінансовий словник-довідник / М. Я. Дем'яненко, Ю. Я. Лузан, П.°Т.°Саблук, В. М. Скупш та ін.; за ред. М. Я. Дем'яненка. — К. : ІАЕУААН, 2003. — 690 с.

Навчальне видання

БОЙКО Світлана Василівна,
БУХЕНСЬКА Марина Сергіївна,
ГАЦЬКА Людмила Павлівна,
ГОШОВСЬКА Валентина Василівна,
ЗАГУРСЬКИЙ Олег Миколайович,
КЛОКАР Олег Олександрович,
КОРОТЄЄВА Антоніна Вікторівна,
КОЛОДКО Галина Віталіївна,
ЛАДЮК Ольга Дмитрівна,
ОДНОРОГ Максим Анатолійович,
ПІВТОРАК Михайло Вікторович,
ПІХОТЕНКО Тетяна Федорівна,
ЦИБОК Валентина Олександрівна,
ЧАЙКОВСЬКИЙ Михайло Євгенійович,
ЮХИМЕНКО Наталія Миколаївна,
ЮХИМЕНКО Петро Іванович,
ЮХИМЕНКО Яна Валерівна

ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНИЙ СЛОВНИК
Навчальний посібник

Редактор: Цвид-Гром О.П.
Коректор: Романченко І.Г.
Комп'ютерна верстка: Сидоренко С.І.
Дизайн обкладинки: Зубченко М.О.

Підписано до друку 09.06.2015
Формат: 60x84 1/16. Гарнітура Times New Roman
Папір офсетний. Друк на дублікаторі.
Ум. др. арк. 23,6. Обкл.-вид. арк. 23,8.
Зам. № 682. Наклад 300 прим.

Видавництво «Білоцерківський навчально-науково
виробничий комплекс «Освіта»
Видруковано у ТОВ «Білоцерківдрук»
09117, м. Біла Церква, бульвар 50-річчя Перемоги, 22
тел. 045-63-5-16-18